

SERVET-İ FÜNÛN DERGİSİ
(401-442. Sayılar)
(İnceleme ve Seçilmiş Metinler)

Oktay ÜZEL

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı için öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak hazırlanmıştır

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Yunus AYATA

SİVAS
Eylül 2007

ÖZET

Servet-i Fünûn dergisi, edebiyat ve basın tarihimiz açısından önemli bir yere sahiptir. Bu önem, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti edebi topluluğuna kucak açmasından kaynaklanmaktadır.

Ülkelerin kalkınmasında şüphesiz en önemli payın geçmişlerini aydınlatmaktan geçtiğini bilmekteyiz. Kültür alanındaki kalkınmayı, ilerlemeyi sağlayabilmek için Servet-i Fünûn dergisinin ilgili sayılarındaki bu çalışma önemlidir.

İnceleme yaptığımız Servet-i Fünûn dergisi, 27 Mart 1891'den 25 Mayıs 1944'e kadar yayımlanmayı başarabilmiştir. Yarım asra yakın macerası içinde dergicilik ve gazetecilik alanında yapmış olduğu yeniliklerle, etrafında toplamış olduğu topluluklarla daima kendisinden söz ettirmiştir.

Servet-i Fünûn dergisi, Ahmet İhsan [Tokgöz] tarafından yayımlanmıştır. Dergi, getirmiş olduğu yeniliklerle ilk dönemde -büyük ilgi uyandıran- resimli olarak basılan fen ve magazin dergisidir. Derginin içeriğini daha çok fen, tıp, moda ve Batı'daki yenilik ve gelişmelerle ilgili yazılar oluşturmaktadır. 1896 yılına kadar içeriğiyle bilim dergisi görünümündedir. Bu tarihten sonra yeni bir kimlik kazanmış ve Edebiyat-ı Cedide adlı topluluğun yayın organı hâline gelmiştir. 1910–1912 yılları arası Fecr-i Âti topluluğuna da kucak açmıştır. Bunların dışındaki dönemlerinde ise “habercilik” unsuruyla gazete misyonunu da üstlenmiştir.

Çalışmamız bir tür fihrist özelliği taşımaktadır. Servet-i Fünûn dergisi ile ilgili araştırma yapacaklara kolaylık sağlamak amacıyla hazırlanan bu çalışmamız, derginin 401–442. sayılarını kapsamaktadır. Bu çalışma ile derginin ilgili sayılarının içeriğinin incelenmesi, sınıflandırılması ve çevirisiyle araştırmacıların istifadesine sunulması amaçlanmıştır.

ABSTRACT

The magazine of Servet-i Fünûn has got a important place in point of our history of literature and pres. This importance arise from opening arms to the community of Servet-i Fünûn and Fecr-i Âti.

At the development of the countries, certainly we know that it has got an important share to illuminate their backgrounds. To provide the development and improvement in the area of culture, this study about of Servet-i Fünûn have great importance. Servet-i Fünûn wich we examined is achieved tobe published from 27 March 1891 to 25 may 1944. In it's adventure of almost a half century it has been always talked about with it's reforms in the area of magazine and newspaper, and with the crowds that has been coming together around it.

The magazine of Servet- Fünun, has been published by Ahmet İhsan [Tokgöz]. The magazine, at it's first periods, by it's reforms – arise a great interest- is a magazine of science and magazine which published with pictures. The contents of the magazine is formed mostly science, medicine, fashion and the written articles about developments and reforms in the west . It seemed as a science magazine until the year 1896 with it's contets. After this date It has been gained a new identity and became the publishing organ of the community of Edebiyat-ı Cedide. Between the years of 1910- 1912 it has opened arms to the community of Fecr-i Âti. Except these periods, it has undertook the mission of newspeper with the element of “messenger”.

This s a kind of index study. This study, which has been preparedwith the aim of providing easiness to the people who will make searh about the magazine of Servet-i Fünûn, includes the 401.- 442. issues of the magazine.

By the help of this study, it has been aimed to present the examination of contents, classification and translation of the interested issues of the magazine, to the benefit of investigators.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	1
ÖN SÖZ	3
Kimlik Bilgileri	6
Kimlik Bilgileri Tablosu	7
GİRİŞ	9
1. Devrin Sosyal ve Siyasi Hayatına Genel Bir Bakış	9
1. 1. Birinci Meşrutiyet'ten Sonra Sosyal ve Siyasi Hayat	10
1. 2. İkinci Meşrutiyet'in İlanı	11
2. Dönemin Basın ve Yayını	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
I. İNCELEME	18
1. Servet-i Fünun'un Kültür Hayatımızdaki Yeri	19
1. 1. Derginin Şekil Özellikleri	19
1. 2. Muhteva Özellikleri	26
1. 2. 1. Hikâye ve Roman	26
1. 2. 2. Tiyatro	27
1. 2. 3. Şiir	28
1. 2. 4. Dil ve Üslup	29
1. 2. 5. Biyografi ve Tanıtım Yazıları	29
1. 2. 6. Tenkit ve Tahlil	30
1. 2. 7. Tercüme.....	31
1. 2. 8. Diğerleri	31
1. 3. Yazar Kadrosu.....	32
II. TAHLİLÎ DİZİN	48
1. Yazar Adına Göre	48
2. Konu ve Türlerine Göre Yazılar	83
2. 1. Edebiyat ve Dil ile İlgili Yazılar	83
2. 1. 1. Edebiyat ile İlgili Yazılar	83
2. 1. 2. Dil ile İlgili Yazılar	94
2. 1. 3. Makaleler.....	94
2. 1. 4. Tenkit Yazıları	95
2. 1. 5. Hikâyeler	96
2. 1. 6. Tefrika Romanlar	96
2. 1. 7. Tiyatro ile İlgili Yazılar	97
2. 1. 8. Şiirler.....	98
2. 1. 9. Tercüme Yazılar.....	103
2. 1. 10. Mensur Yazılar.....	104
2. 1. 11. Köşe Yazıları.....	104
2. 1. 12. Mektuplar	104
2. 1. 13. Fantastik Denemeler	105
2. 2. Hatıra ve Gezi ile İlgili Yazılar	105

2. 3. Biyografi Yazıları.....	106
2. 4. Sağlık ile İlgili Yazılar.....	106
2. 5. Bilim ve Fen ile İlgili Yazılar.....	106
2. 6. Fotoğrafçılık ile İlgili Yazılar.....	107
2. 7. Haberler.....	108
2. 8. Matbuat ile İlgili Yazılar.....	110
2. 9. Kadın ve Aile ile İlgili Yazılar.....	110
2. 10. Haber Yazıları.....	110
2. 11. İktisat ve Ekonomi ile İlgili Yazılar.....	111
3. İlân ve Reklamlar.....	111
3. 1. İlaç ve Doktor Reklamları.....	111
3. 2. Giyim Reklamları.....	117
3. 3. Kitap Reklamları.....	118
3. 4. Muhtelif Reklamlar.....	122
4. Fotoğraf, Resim ve Karikatürler.....	128
4. 1. Fotoğraflar.....	128
4. 2. Resimler.....	144
4. 3. Karikatürler.....	155
SEÇİLMİŞ METİNLER	
H. Nazım; Musahabe-i Edebiye Tenkit Hakkında.....	157
İbrahim Cehdi; Musahabe-i Edebiyye-50-Sıfatlar Mevsuflar ve Taklit.....	162
İbrahim Cehdi; Musahabe-i Edebiye Derekât-ı İdrâk.....	167
Kadri; Mütenevvia Fotoğrafya Sanatı.....	178
Kadri; Mütenevvia Avama Mahsus Darü'lfünunlar.....	181
M. S (in); Mukayese-i Elsine.....	184
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk” -1- ...	189
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk” -2- ...	199
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”-Mabad-.....	202
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”-Mabad-.....	205
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”-Mabad-.....	211
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”-Mabad-.....	218
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye“Hayat-ı Muhayyel” Muharriri.....	220
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye“Hayat-ı Muhayyel” Muharriri.....	228
Mehmed Rauf; Tedkikat-ı Edebiye “Aks-i Sada”.....	234
Mehmed Rauf; Musahabe-i Edebiye Sully Prudhomme’un Eş’arı.....	244
Menemenlizâde Tahir; Müfredât-ı Kavaid-i Osmaniye Edevât-1-Her.....	256
Menemenlizâde Tahir; Müfredât-ı Kavaid-i Osmaniye-5-Hiç.....	263
Menemenlizâde Tahir; Müfredât-ı Kavaid-i Osmaniye Edevat-6-Ne - Ne.....	265
Menemenlizâde Tahir; Müfredât-ı Kavaid-i OsmaniyeEdevat-7-İle.....	269
Muhiddin; Aynen: Muhterem Servet-i Fünun’a.....	274
MÜFTÜOĞLU], Ahmet Hikmet; Mesâil-i Muğlaka.....	277
Saffet Suat; Goethe’nin Yüz Ellinci Sene-i Devriye-i Veladeti.....	279
[TOKGÖZ], Ahmet İhsan; Bir Cevalan Ayastefanos.....	282

[UŞAKLIGİL], Halid Ziya; Fransa Edebiyatına Dair Musahabat Bomarşe Hakkında	285
[UŞAKLIGİL], Halid Ziya; Kari'lerime Mektuplar-1-	290
[UŞAKLIGİL], Halid Ziya; Kari'lerime Mektuplar-2-	298
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-1-Mübdehil Sükûn-ı Dimagî ve Sâ'y-i Aklî Kanunları	305
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-2-Timsâl-i Aklî	314
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-3-Timsâl-i Aklî	323
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm - 4 -Timsâlî Heyecanî	332
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-5	341
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-5- Mabad-	343
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-6	350
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-7	357
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-8	362
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Sembolizm-9 Ezmine-i Cedide Hakkında Sembolizm	371
[YALÇIN], Hüseyin Cahit; Adâb-ı Matbuat	378
SONUÇ	382
KAYNAKÇA	385
GÖRSEL MUHTEVA VE SAYFA ÖRNEKLERİ	389

KISALTMALAR

a.g.e	:	Adı geçen eser.
Ağ.	:	Ağustos
Ar.	:	Aralık
Bk.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Ek.	:	Ekim
Ey.	:	Eylül
Gz.	:	Gazete
KE	:	Kanun-ı Evvel
KS	:	Kanun-ı Sanî
Ktb.	:	Kitapevi
Mat.	:	Matbaası
Mc.	:	Mecmua
MEB	:	Milli Eğitim Basımevi
Mt.	:	Mart
My.	:	Mayıs
nu.	:	Numara
Ns.	:	Nisan
Oc.	:	Ocak
Prof.	:	Profesör
Res.	:	Ressam
s.	:	Sayfa
SF	:	Servet-i Fünûn
SP	:	Suplement Politique
Şt.	:	Şubat
TE	:	Teşrîn-i Evvel
Terc.	:	Tercüme
Tm.	:	Temmuz
TS	:	Teşrîn-i Sanî

TTKB : Türk Tarih Kurumu Basımevi
Yay. : Yayınevi, Yayınları

ÖN SÖZ

İnsan topluluklarını yığın olmaktan kurtaran daha doğrusu milletleri millet yapan birçok değerler vardır. Bunlar başta dil, din, tarih, kültür, gelenek, görenek vb. başlıkları altında toplanılabilir.

Bir milletin kalkınmasının yolu, yukarıda sayılan kavramlarla birlikte toplumun ya da bireylerin geçmişle bağlarını koparmadan ve kendisini daha da geliştirerek geleceğe emin adımlarla ilerlemesinden geçer. Geçmiş kültürümüzden yararlandığımız ölçüde gücümüz daha da artacaktır. Türk milleti de bu kavramları bünyesinde taşıma ve geliştirebilme gücü kendisinde olan ender milletlerden biridir.

Bu inceleme yapılırken amacımız Fuat Köprülü'nün *“edebiyat tarihine hevesli her Türk genci, henüz inşa, malzemesinden hiçbiri hazır bulunmayan bu büyük milli abide için, izah edilen usuller dairesinde hiç olmazsa birer taş getirmeye çalışmalıdır.”* sözünü düstur edinerek unutulmaya yüz tutmuş kültürel değerleri yeniden topluma kazandırmayı amaçlanmıştır. Geçmişle gelecek arasında köprü vazifesi gören dergilerimizi, kütüphanelerin tozlu raflarından kurtararak gün ışığına çıkardığımızda bir nebze olsun kendimizi mutlu sayacağız.

İnceleme olarak Servet-i Fünûn dergisinin seçilme nedeni, başta dergicilik tarihinde yayınlanan en uzun soluklu dergilerden biri olmasıdır. Servet-i Fünûn dergisi, edebiyatımızın birçok alanında kendinden söz ettirmiş şair ve yazarların duygu ve düşüncelerini yayınlama imkânı bulması ve bu edipleri, edebiyat dünyasına kazandırmak gibi bir misyon da üstlenmiştir. Bunun yanında dergiciliğe getirmiş olduğu yenilik ve ilkelerle diğer dergilere örnek olmasını bilmiştir. Mesela baskı kalitesini arttırmak için çinkografi tekniğini kullanarak hem okuyucuların hem de sarayın dikkatini çekmesini bilmiştir. Bu başarılarından dolayı Avrupa'da birçok ödüle layık görülmüştür.

Bu bilinçle incelemeye çalışılan Servet-i Fünûn dergisi, elli yılı aşkın yayın hayatında birçok olaya tanıklık etmiş ve birçok edebi topluluklara kucak açmıştır. Çalışma bir fihrist özelliği taşımaktadır. Servet-i Fünûn dergisi hakkında çalışacaklara kolaylık sağlamak amacıyla hazırlanan bu inceleme, derginin 17

Kasım 1898 / 31 Ağustos 1899 (5 Teşrin-i Sanî 1314 / 19 Ağustos 1315) tarihleri arasında 401- 442. sayılarını yani 16. ve 17. cildi kapsamaktadır. 401'den 416. sayıya kadar 16. cildi, 417'den 442. sayılarda 17.cildi oluşturmaktadır.

Çalışma, devrin siyasi, sosyal ve basın süreci hakkında bilgi veren “Giriş” yazısının dışında iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmada aşağıda detayları açıklanan yöntem uygulanmıştır.

Öncelikle Servet-i Fünûn'un Kimlik Bilgileri (401- 442. sayıları) konusunda bilgi verildi. ‘Birinci Bölüm’de, Servet-i Fünûn dergisinin kültürel dünyamızdaki konumu incelenmiş ve tahlili dizin yapılmış; incelememizde yer alan yazılar, yazar adına göre sıralandıktan sonra, konularına göre de düzenleme yapılmıştır. Daha sonra ilanlar, reklâmlar, resimler, fotoğraflar, karikatürler konularına göre düzenlenip alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. Aynı zamanda derginin görsel ve yazı kalitesi hakkında fikir vermek ve bu konuyla ilgili araştırma yapacaklara yardımcı olmak düşüncesiyle, resim ve fotoğraflardan bazılarını seçerek tezin sonunda bunlara yer verildi. 42 sayfadan oluşan bu kısımda, 25 adet resim ve fotoğraf, 8 adet karikatür, 17 adet ilan, reklam ve şiir vardır.

İkinci Bölümde derginin 16. ve 17. ciltlerinde Türk edebiyatı açısından önemli ve güncelliğini koruduğu düşünülen edebiyatla ilgili metinler seçilerek Latin alfabesine aktarıldı. Metinleri seçerken hem tekrara düşmemek hem de zaman kaybını önlemek için yazıların daha önce dergi ve kitaplarda yayınlanıp yayınlanmadığı araştırıldı. Örneğin Halit Ziya'nın Aşk-ı Memnu adlı tefrika romanı ile Tevfik Fikret'in bazı makaleleri daha önceden Latin harflerine aktarıldığı için bunlar çevrilmedi. İsim ve terimlerde yapılan kısaltmalar ise ‘Kısaltmalar’ kısmında gösterildi.

Çalışmada Türk Dil Kurumu'unun İmlâ Kılavuzu (Ankara 2000) esas alınarak yazıma dikkat edildi.

Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca Türkçe sözlüğü ile Şemsettin Sami'nin Kâmûs-ı Türkî adlı sözlüğü esas alınarak karşılaşılan Arapça, Farsça kelimeler, aslına uygun şekilde okunmaya çalışıldı; fakat bazı kelimeler okunamadığından veya sözlüklerde bulunamadığından parantez içinde Arap alfabesiyle gösterilmesi uygun görüldü. (م) M. (س) S. gibi. Metne eklenen kendi düşüncelerimiz de ‘[]’ köşeli parantezle gösterildi.

Ayrıca kaynakçadan faydalanırken kimi kaynaklardan alıntı yapılmış, kimi kaynaklardan da esinlenme olmuştur.

Bu inceleme, benim başta Osmanlıca'yı geliştirmeme, dünya ve Türkiye'deki basın tarihinin gelişim sürecini öğrenmeme, devrin sosyal, siyasi ve ekonomisi hakkında bilgi sahibi olmama, Servet-i Fünûn dergisinin tarihçesini, dergiye ve dergiciliğe getirdiği yenilikleri öğrenmeme katkı sağladı.

Çalışmalarım sırasında başta, ilgi ve desteğiyle yol gösteren eksiklerimi, hatalarımı, sabır ve hoşgörüsüyle düzelten, kontrol eden, saygıdeğer hocam, Yrd. Doç. Dr. Yunus AYATA'ya, Ankara'daki çalışmalarımda Şemsettin KOLTUK'a, ayrıca sabır ve manevi desteklerinden dolayı eşim Azize ve biricik kızım Rabia'ya sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Oktay ÜZEL

Sivas- 2007

Kimlik Bilgileri

دوسمادتده نجهه
۱۰۰ پارهدر
- ۵۰۰ -
شرائط اشترا

ولایانده سنه لکی ۱۰۰ آلتی آیلدی
۸۰ غروش اولوب اوچ آیلدی
بو قدر ، قیرله دن مقودا نورر
ایله آلتی ایچون سنوی بکری
غروش فضله آلدور .

سرفون

صاحب امتیاز و مدیری
احمد احسان
- ۵۰۰ -
شرائط اشترا

دوسمادتده سنه لکی ۱۳۰ ،
الئی آیلدی ۷۵ ، اوچ آیلدی
۴۵ غروشدر پوسته ایله
کولدر یلورسه ولایات بدلی
اخذ اولور .

نچشنبه کونلری چیقار . منافع ملک و دولته خادم مصور عثمانلی غزته سی

No : 401
Directeur-propriétaire
Ahmed IHSAN

SERVET-I-FUNOUN
JOURNAL ILLUSTRÉ TURC PARAISSANT LE JEUDI
CONSTANTINOPLÉ

8me Année
BUREAUX :
78, Grand rue de la
Sublime Porte

سکونجه سنه — اون آلتی جلد
نچشنبه — ۵ کونلری سنه ۱۳۱۴
عدد : ۴۰۱

SERVET-İ FÜNUN

Perşembe Günleri Çıkar. Menâfi-i Mülk ve Devlete Hadim Musavver
Osmanlı Gazetesi.

SERVET-I- FUNUON JOURNAL İLLUSTRE TURC PARAISSANT LE
JEUDI CONSTANTINOPLÉ

Sahib-i İmtiyaz ve Müdürü: Ahmet İhsan [TOKGÖZ]

Fiati: Dersaadet nüshası 100 paradır.

Yayınlanış Süresi: Haftalık (Perşembe Günleri)

Abone Şartları:

Dersaadet Nüshası: “Şerâit-i iştirâ, dersaadette seneliği 130, altı aylığı 75, üç aylığı 40 kuruştur. Posta ile gönderilirse vilayat bedeli ahz olunur.”

Vilayet Nüshası: “Şerâit-i iştirâ, vilayette seneliği 150, altı aylığı 80 kuruş olup üç aylığı yoktur. Kırılmadan mukavva boru ile almak için senevi 20 kuruş fazla alınır.”

KİMLİK BİLGİLERİ TABLOSU (401-442 SAYILAR)

Nu	Tarih	Sayfa Numarası		Düşünceler
		SF	SP	
401	5 Teşrîn-i Sanî 1314 (17 Kasım 1898)	161-176	81-88	
402	12 Teşrîn-i Sanî 1314 (24 Kasım 1898)	177-192	89-96	
403	19 Teşrîn-i Sanî 1314 (1 Aralık 1898)	193-208	97-104	
404	26 Teşrîn-i Sanî 1314 (8 Aralık 1898)	209-224	105-112	
405	3 Kanun-ı Evvel 1314 (15 Aralık 1898)	225-240	113-120	
406	10 Kanun-ı Evvel 1314 (22 Aralık 1898)	241-256	121-128	
407	17 Kanun-ı Evvel 1314 (29 Aralık 1898)	257-272	129-136	
408	24 Kanun-ı Evvel 1314 (5 Ocak 1899)	273-288	137-144	
409	31 Kanun-ı Evvel 1314 (12 Ocak 1899)	289-304	145-152	
410	7 Kanun-ı Sanî 1314 (19 Ocak 1899)	305-320	153-160	
411	14 Kanun-ı Sanî 1314 (26 Ocak 1899)	321-336	161-168	
412	21 Kanun-ı Sanî 1314 (2 Şubat 1899)	337-352	169-176	
413	28 Kanun-ı Sanî 1314 (9 Şubat 1899)	353-368	177-184	
414	4 Şubat 1314 (16 Şubat 1899)	369-384	185-192	
415	11 Şubat 1314 (23 Şubat 1899)	385-400	193-200	
416	18 Şubat 1314 (2 Mart 1899)	401-416	201-208	
417	25 Şubat 1314 (9 Mart 1899)	1-16	1-8	17. cildin başlangıcı
418	4 Mart 1315 (16 Mart 1899)	17-32	9-16	
419	11 Mart 1315 (23 Mart 1899)	33-48	17-24	
420	18 Mart 1315 (30 Mart 1899)	49-64	25-32	

421	25 Mart 1315 (6 Nisan 1899)	65-80	33-40	
422	1 Nisan 1315 (13 Nisan 1899)	81-96	41-48	
423	8 Nisan 1315 (20 Nisan 1899)	97-112	49-56	
424	15 Nisan 1315 (27 Nisan 1899)	113-128	57-64	
425	22 Nisan 1315 (4 Mayıs 1899)	129-144	65-72	
426	29 Nisan 1315 (11 Mayıs 1899)	145-160	73-80	
427	6 Mayıs 1315 (18 Mayıs 1899)	161-176	81-88	
428	13 Mayıs 1315 (25 Mayıs 1899)	177-192	89-96	
429	20 Mayıs 1315 (1 Haziran 1899)	193-208	97-104	
430	27 Mayıs 1315 (8 Haziran 1899)	209-224	105-112	
431	3 Haziran 1315 (15 Haziran 1899)	225-240	113-120	
432	10 Haziran 1315 (22 Haziran 1899)	241-256	121-128	
433	17 Haziran 1315 (29 Haziran 1899)	257-272	129-136	
434	24 Haziran 1315 (6 Temmuz 1899)	273-288	137-144	
435	1 Temmuz 1315 (13 Temmuz 1899)	289-304	145-152	
436	8 Temmuz 1315 (20 Temmuz 1899)	305-320	153-160	
437	15 Temmuz 1315 (27 Temmuz 1899)	321-336	161-168	
438	22 Temmuz 1315 (3 Ağustos 1899)	337-352	169-176	
439	29 Temmuz 1315 (10 Ağustos 1899)	353-368	177-184	
440	5 Ağustos 1315 (17 Ağustos 1899)	369-384	185-192	
441	12 Ağustos 1315 (24 Ağustos 1899)	385-400	193-200	
442	19 Ağustos 1315 (31 Ağustos 1899)	401-416	201-208	

GİRİŞ

1. Devrin Sosyal ve Siyasi Hayatına Genel Bir Bakış

XIX. Asır Osmanlı İmparatorluğu açısından pek parlak bir asır değildir. İmparatorluk gitgide zayıflamış, dünya siyasetinde önderlik rolü yerine denge siyaseti gütmeye başlamıştır. Öte yanda Reform ve Rönesans hareketleriyle Avrupa'da baş döndürücü bir ilerleme süreci yaşanmaktadır. O dönem Avrupa'da baş döndürücü bir ilerleme süreci yaşanmaktadır. Avrupa'da akılcılık sayesinde bilim, hâkim olmuştur. Bilim sayesinde icatlar, keşifler, buluşlar yapılmaya başlanmış bu da halkın bilime olan güvenini arttırmaya başlamıştır. Bunun sonucunda Avrupa'da köklü sanayi devrimlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Avrupa'da böyle hızlı gelişmeler olurken Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi ve yönetim açısından çalkantılı bir süreç devam etmektedir. Buna bir örnek vermek gerekirse sadece bu asırda, Sultan III. Selim, Sultan IV. Mustafa, Sultan II. Mahmut, Sultan Abdülmecit, Sultan Abdülaziz, Sultan V. Murat ve Sultan II. Abdülhamit olmak üzere yedi padişah yer değiştirmiştir. Diğer taraftan imparatorluk, eski düzende yaşamaya devam etmektedir. Aslında kendini yenileyemediği gibi eski sistemi de bozulmaya yüz tutmuştur. Avrupa bilimden, sanayiden, teknolojiden, ekonomiden faydalanarak zenginleşmeye başlarken Osmanlı ise yukarıda sayılan özelliklerden uzak bir şekilde yaşamaktadır. Dünyadaki gelişmeleri din çerçevesinde ele alıp helal-haram, günah-sevap kıstasında değerlendirirken gitgide cahil ve fakirleşmeye başlamıştır. Genel olarak baktığımızda Osmanlı gerilemeye başlamış, Avrupa ise hemen hemen her alanda ilerlemiştir. Bunu fırsat bilen Avrupa, Hasta Adam olarak adlandırdığı Osmanlı'ya saldırıya geçmiş ve Osmanlı topraklarını adeta kendi aralarında paylaşma planları yaparken diğer taraftan da Osmanlı'yı kendisine daha bağımlı kılmak için ticari, ekonomik, kapitülasyonlar gibi bir takım antlaşmalar yapmaktadır. Örneğin görünüşte cazip gibi görünen Avrupa ülkelerine uygulanan gümrük indirimi sayesinde Avrupa malları, Osmanlı toprakları içinde rekabete yol açmış. Bu durum Osmanlı'da üretimde olan iş yerlerinin birer birer kapanmasına yol açmıştır. Osmanlı'da ekonomik anlamda çöküşün başlangıcı olarak ilk defa

1854 yılında Avrupa'dan borç para alınmayla başlar. 1880'lerin başına gelindiğinde ise faizler anaparayı geçmiş adeta borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir. Bunun üzerine 1881'de Deyun-ı Umumiye İdaresi kurularak borçlar yeniden düzenlenip Osmanlı'nın gelir kaynakları bu idarenin emrine verilmiştir. Avrupa, uyguladığı bu politikalarla Osmanlı İmparatorluğu'nu sömürge durumuna düşürmekle kalmamış topraklarını da almaya başlayarak imparatorluğu parçalamaya başlamışlardı. Örneğin Fransa Cezayir ve Tunus'u, İtalya Trablusgarp ve Bingazi'yi, İngiltere Mısır, Kuveyt ve Kıbrıs'ı, Rusya Kars Ardahan ve Batum'u işgal etmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda Osmanlı İmparatorluğu, sosyal, siyasî ve ekonomik olarak artık Avrupa ülkelerinin sömürgesi durumuna düşmüştür. Bu süreçte yaşananlar, Osmanlı'nın elini kolunu bağlarken imparatorluk içinde yaşayan gayrimüslimler, gün geçtikçe büyük imtiyazlar elde etmeye başlamışlardır. Avrupa, bu imtiyazları elde etmek için Osmanlı İmparatorluğu'na büyük baskılar uygulamaya başlamıştır. Bu baskılar sonucu yapılan yenilikler kurtuluşun sonu gibi gözükse de aslında İmparatorluk için her şey yeni ve adeta felaketlerin başlangıcı olmaya başladığı söylenebilir.

Sonuç olarak iktisadi, siyasi, idari vb. alanlarda çökmüş olan imparatorluğu kısa vadeli çarelerle çözümenin imkânsız hâle geldiği herkesçe kabul edilmeye başlanmıştır. Bazı çevrelerce İmparatorluğu kurtarmanın tek yolunun Abdülhamit'i devirmek, Meşrutiyet rejimini getirmektir.

1. 1. Birinci Meşrutiyet Yıllarında Sosyal ve Siyasi Hayat

Birinci Meşrutiyet sonrasını anlamak için öncelikle Birinci Meşrutiyeti oluşturan sebeplerini ve dönemini iyi bilmemiz gerekir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun geri kalması ve duraklaması daha III. Selim zamanında anlaşılmış ve bu sıkıntılara çareler aranmaya başlanmıştır. Osmanlı'nın geri kaldığı ve çareler aranması gerektiği konusunda herkes hemfikirdir; ancak bu söylemlerin hepsi lafta kalmaktadır. Ancak şunu da belirtmemiz gerekir ki 1800- 1876 yılları arası pek çok önemli yenilik yapılmıştır. Bu yeniliklerden bazıları şunlardır: Vaka-i Hayriye ile Yeniçeri Ocağı kaldırılmış

yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye ismiyle yeni bir ordu kurulmuş, eğitim amacıyla ilk defa Avrupa'ya öğrenci gönderilmiş, Avrupa'dan birçok alanla ilgili uzmanlar getirilmiş, Avrupa'nın birçok ülkesinde elçilikler açılmış, Tanzimat ve Islahat Fermanları yayınlanmış ve son olarak I. Meşrutiyet ilan edilmiştir. 1876'da I. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle Kanun-i Esasi (Anayasa) gelmiştir. Bununla padişahın yetkileri sınırlandırılacak ve kanun önünde herkes eşit olacaktır. Ancak bu gelişmeler kısa sürmüştür. Tarihler 14 Şubat 1878'i gösterdiğinde Meclis-i Mebusan kapatılarak I. Meşrutiyete son verilmiştir.

Meclis-i Mebusan'ın kapatılarak Kanun-ı Esasi'nin kaldırılması ve II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimi, meşrutiyetçi aydınlarda büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Ayrıca bir takım antlaşmalar yapılarak toprak kayıplarının başlamasıyla İmparatorluğun çöküşü daha da hızlanmıştır. Meşrutiyetçi aydınlar arasında hayal kırıklığı yaratan Meclis-i Mebusan'ın kapatılması, Kanun-ı Esasi'nin kaldırılması ve II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimi, II. Meşrutiyetin ilanına büyük ölçüde zemin hazırlamıştır.

1. 2. İkinci Meşrutiyetin İlanı (24 Temmuz 1908)

II. Meşrutiyetin ilan edilmesinde II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimi diye adlandırdığımız İstibdat yönetimidir. Bu yönetimle muhalefet ve özellikle basın iyice susturulmuştur. Diğer bir sebep ise Meclis-i Mebusan'ın kapatılması ve Kanun-ı Esasi'nin uygulanmasına fırsat verilmemesidir. Ayrıca 1878 Berlin Antlaşmasıyla büyük toprakların kaybedilmesi gibi önemli nedenler meşrutiyetçi aydınları hayal kırıklığına uğratmıştır. İstibdat yönetimi ve uygulamalarına karşı olanların tek ortak noktası II. Abdülhamit'in devrilmesi ve Meşrutiyetin ilan edilmesidir. II. Meşrutiyetin ilan olunmasında Ayrıca *'1907'de Selanik'te Bursalı Tâhir, Talat, İsmail Canbolat, Mithat Şükrü tarafından kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile Jön Türklerin Paris Şubesi'nin özellikle Ahmet Rıza grubunun birleşmesidir. Bu birleşme ile Abdülhamit rejiminin muhalifleri arasına silahlı gücü elinde bulunduran Osmanlı ordusunun liberal, meşrutiyetçi, milliyetçi Türk subayları da katılmış oluyordu. Artık askeri ve sivil kanat müstereken çalışacak ve hareket edeceklerdi. Bu güç birliği ile moral kazanan Makedonya'daki Türk*

subayları 1908'de isyan bayrağını çekerek dağa çıkmışlar ve II. Abdülhamit'i 23 Temmuz 1908'de meşrutiyet idaresini yeniden yürürlüğe koymaya mecbur kalmışlardır. Bazı tarihçilere göre, II. Meşrutiyetinin ilanında özellikle mason locaları da önemli rol oynamışlardır.' (Kodaman 2002: 340)

Bir başka yorum olarak da, meşrutiyetin ilan edilmesinde dış mihrakların parmağı olduğu ifade edilmektedir. Bu düşünceyle ilgili olarak dönemin meşhur ismi Rıza Tevfik, anılarında şöyle bahseder: *'1908 ihtilalinden evvel, bizleri başta İngiliz sefiri olmak üzere Fransız ve İtalyan sefirleri de çok teşvik ettiler. Onlardan büyük mikyasta fikir muaveneti ve teşvik gördük. Bir gün Talat'a (Talat Paşa'ya) dedim ki: Biz bu ihtilal için ecnebi sefirlerden hayli teşvik gördük, işte hürriyeti ilan ettik. Gidelim teşekkür edelim'* (Müftüoğlu 1977: 97) der. Ziyaret gittiklerinde içeride oldukları hâlde kimse karşılamaya çıkmaz. İleriki dönemlerde bunun sebebini sorduklarında ihtilali desteklediklerini ancak sultan ve hilafetin yerinde kaldığı için karşılamaya çıkmadıklarını söylerler.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sivil kanadı, Manastır'daki konsolosluklara beyanname ile olayı duyurmuş, askeri kanat ise dağa çıkmıştır. II. Abdülhamit olayı 'vak'a-i adiyе' olarak nitelemiş ve durumun ciddiyetini kavrayamamıştır. Yaşanan bu süreçle ilgili Ahmet Bedevi Kuran şu düşünceleri ifade eder: *'Meşrutiyetin ilânı İstanbul'da büyük galeyana sebep olmuştu. Buna binaendir ki, İlk günlerde husule gelen tesir ve Yıldız Sarayında yarattığı hayf ve telâş korkunçtu. Bunu izale maksadıyla Meşihat Dairesi önünde toplanan halka hitaben Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi, Sultan Abdülhamit'in Kanun-u Esasî'nin tatbikine geçileceği hakkında Kur'an'a el basarak teminat verdiğini beyan etmek mecburiyetini hissetmiştir. Bir müddet sonra Said Paşa istifasını vermiş ve Kâmil Paşa Sadrâzam olmuştur. Herkes Meşrûtiyetten olduğu kadar bu tebeddülden de memnun ve mesrurdu. Sokaklar:Dünyada emsâl-i adim yaptık bugün bir inkılâb teraneleri yahut: 'Âmâlimiz, efkârımız İkbâl-i vatandır.'* Sevinç nişaneleriyle çınlıyor ve bütün millet sevinç ve gurur içinde daha samimi bir neşe saçıyordu. (Kuran 1959: 474-477).

Kısaca I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet gibi önemli olaylar sebepleriyle, sonuçlarıyla, olumlu-olumsuz yönleriyle günümüze kadar güncelliğini hâlâ

korumaktadır. Bu tarihi olayların ileriki zamanlarda da aynı sıcaklıkta devam edeceği tahmin edilebilir.

2. Dönemin Basın ve Yayını

Osmanlı İmparatorluğu, matbaa ve basına, diğer Avrupa ülkeleri gibi gereken önemi vermemiş veya göstermemiştir. İlk Türkçe gazeteler yayınlanana kadar matbaacılık ve basın, imparatorluğun bünyesindeki azınlık ve yabancıların elinde gelişmektedir. Örneğin 1850'li yıllarda Osmanlı'da yabancı dilde yayın yapan 15'in üzerinde gazete vardır.

Osmanlı'da yabancıların çıkardığı ilk gazete 1795 yılında Fransa hükûmetinin İstanbul Elçisi Verniac de Saint-Meur tarafından İstanbul'da Fransızca olarak yayınlanan Bulletin des Nouvelles'tir. Gazete, 15 günde bir yayımlanmıştır. 6 ila 8 sayfadan oluşan gazete, daha çok Fransız Devriminin haklılığı ve övgüsü üzerine yayınlar yapmaktadır.

Ardından 1796 yılında Fransız Albert Dubaye tarafından İstanbul'da çıkarılan Gazette de Française de Constantinople adlı gazetedir. Fransa ile ilgili haber veren bu gazete, dört sayfa olmak üzere ayda bir yayınlanmıştır.

Fransızlar tarafından 1821 ila 1827 yılları arasında Alexandre Blacque tarafından çıkarılan Spectateur Oriental adlı gazetenin, yaptığı taraflı yayınlarından dolayı basın tarihinde kapatılan ilk gazete olma özelliği taşımaktadır.

Fransızlar tarafından İzmir'de 1824 yılında çıkarılan Le Smyrneen (İzmirli) adlı gazetedir. Ancak hükümet aleyhinde yazılar yazdığı için daha 11. sayısında kapatılmıştır.

1828 yılında İzmir'de Alexandre Blacque tarafından Fransızca olarak çıkarılan Le Courrie de Smyre (İzmir Postası) adlı gazetedir. Hükümeti öven yayınlar yapmıştır.

Gazetedeki başarılı çalışmalarından dolayı Blak Bey olarak tanınan Alexandre Blacque, gazete çıkarması için Sultan II. Mahmut tarafından İstanbul'a davet edilmiştir. Alexandre Blacque, 1831 yılında II. Mahmut'un büyük desteğiyle Le Moniteur Ottaman (Osmanlı Gazetesi) adlı gazeteyi çıkarır. Bu

gazete daha çok Osmanlı'daki gelişmeler hakkında Avrupa ülkelerini haberdar edecek yayınlar yapmıştır. Ayrıca “*Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı dilde yayınlanan diğer gazeteleri de şu şekilde sıralamak mümkündür:*

- *Journal de Smyre (1833- 1915)*
- *Echol de L'Orient (Doğu'nun Yankısı) (1838- 1845)*
- *Impertial (1841- 1912)*
- *Journal de Costantinople (1846- 1866)*
- *Presse Orient (İstanbul, 1849- 1854)*
- *Courrier d'Orient (1854)*
- *La Turquie (1866)*
- *Levand Herald (1867)*
- *La Reforme (1869- 1922)*
- *La Phare du Bosphore (Boğaziçi Feneri) (1870- 1890)*
- *Stamboul (İstanbul, 1875- 1964)” (Ayata 1996: 18–19)*

Osmanlı'da matbaacılığın başlangıcı XV. Yüzyılda başlar. İstanbul'da ilk matbaa 1493 yılında İspanya asıllı Yahudiler tarafından kurulmuştur. Ardından 1567 yılında Ermeniler, 1627 yılında da Rumların matbaa kurdukları görülmüştür. İlk Türk matbaası ise 1727 yılında İbrahim Müteferrika tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Basmahane adı verilen bu ilk Türk matbaası, 18 yıllık yayın hayatı boyunca sadece 30 kitap basabilmiştir. O dönem şartları düşünüldüğünde bu sayı bile büyük bir başarıdır. İkinci Türk matbaası da 1795 yılında Hasköy'de kurulmuştur. Takvimler 1802 yılını gösterdiğinde II. Selim tarafından kurdurulan Darü't-Tıbaatü'l-Cedide, ileriki yıllarda Takvimhane-i Amire ile birleşerek Matbaa-i Amire adını almıştır. Matbaacılık tarihinde önemli bir yere sahip olan Bulak Matbaası ise 1822 yılında Mısır'da kurulmuştur. Bulak Matbaası yayın hayatı boyunca 25'i Türkçe olmak üzere 240'ın üzerinde kitap basmıştır.

1831 yılında matbaacılıkta Litografi (Taşbaskı) tekniğini Türkiye'ye ilk getiren Cailloil Kardeşler olmuştur. Bir süre sonra İstanbul'da Matbaa-i Bâb-ı Hazret-i Seraskeriye, Maçka Mekteb-i Harbiye, Ceride-i Havadis, Ceridehane, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye matbaası gibi birçok özel matbaa kurulmuştur.

İstanbul'da matbaa sayısının çoğalmasıyla birlikte devlet tarafından kontrol edilebilmesi için birtakım yükümlülükler getirilmiştir. Örneğin, 1857 yılında çıkarılan bir nizamname ile matbaa açma, Zaptiye Nezareti'nin iznine bırakılmıştır. Ayrıca yeni bir düzenleme ile matbaacılar, gelirleri üzerinden vergi vermek ve basacakları kitapların önceden Maarif Meclisi tarafından incelenme ve onaylanma esasını getirilmiştir.

Türkiye'de matbaacılığın çoğalmasıyla birlikte Türkçe gazeteler de artmaya başlamıştır. İlk Türkçe gazete, 1 Kasım 1831 yılında çıkarılan Takvim-i Vakayi gazetesidir. İlk resmi gazete olma özelliğini taşıyan Takvim-i Vakayi, II. Mahmut'un büyük desteğiyle kurulmuştur.

Takvim-i Vakayi'den sonra 1840 yılında William Churchill tarafından çıkarılan Ceride-i Havadis gazetesidir. Ceride-i Havadis, Takvim-i Vakayi'den farklı olarak yarı resmi olma özelliği taşır.

1849 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin yayın organı olan Vakayi-i Tıbbiye yayınlanmaya başlar. Bu gazete de mesleki anlamda ilk süreli yayın ve dergi olma özelliği taşır.

İlk özel Türkçe gazete ise 21 Ekim 1860 yılında Agâh Efendi ve Şinasi tarafından çıkarılan Tercüman-ı Ahval gazetesidir. Bu gazete Türk basın tarihi açısından önemli bir evrenin başlangıcını oluşturur. Tercüman-ı Ahval, Şinasi'nin ifadesiyle halkı bilinçlendirmeyi ve eğitmeyi amaçlayan bir yayın politikası izlemiştir.

Yine Şinasi tarafından 28 Haziran 1862 yılında çıkarılan Tasvir-i Efkâr gazetesidir. Ahmet Vefik Paşa, Namık Kemal gibi ünlüler, bu gazete de eserlerini neşrederler. Şinasi, bir süre sonra gazeteyi Namık Kemal'e bırakarak yurtdışına çıkar.

Basın açısından mektep olma özelliği taşıyan Mecmua-i Fünun, 1863 yılında yayınlanmaya başlar. İki yıllık mazisi olan bir mecmuadır. Ayrıca Mecmua-i İbretnüma (1865), Muhbir (1866), Basiret (1870), İbret (1870), Dağarcık (1872), Sabah (1876), Tercüman-ı Hakikat (1878), Mecmua-i Ebüzziya (1880), Tarik (1884), Saadet (1886), Servet-i Fünûn (1891), İkdâm (1894), Malûmat (1895), gibi gazete ve mecmualar da Türk basın tarihine önemli

katkılarda bulunmuştur.

Bir şekilde yurtdışına çıkan ya da kaçan kişilerce yurtdışında yayınlanan Türkçe gazeteler de mevcuttur. Muhbir (Londra, 1867), Hürriyet (Londra, 1868), Ulûm (Paris, 1870), Meşveret (Paris, 1895), Mizan (Cenevre, 1897), Osmanlı (İsviçre, Mısır, İngiltere 1897), Şurâ-yı Ümmet (1902), gibi gazetelerdir. Bunlar daha çok İttihat ve Terakki, Jöntürk gibi siyasi düşüncelerin yayın organları olmuştur.

Abdülaziz'in padişahlığı sırasında basına büyük baskılar uygulanmasına rağmen basın elden geldiğince görevini yapmaya çalışmıştır. Abdülaziz tahttan indirilip yerine V. Murat geçmiştir. Üç aya yakın padişahlığı sırasında basın bir nebze de olsa rahat nefes alabilmiştir. Hatta basın ortamında esen bu özgürlük sayesinde bile bazıları yeni gazete çıkarma cesareti dahi göstermişlerdir.

V. Murat'tan sonra tahtta II. Abdülhamit geçer. II. Abdülhamit dönemi kimilerince basın için tam bir şansızlık dönemidir. İstibdat yılları diye de adlandırılan bu dönemde basına uygulanan sansür, yasak ve baskılar sebebiyle basın sönük, cansız kısır bir döngüye girmiştir. Basına uygulanan sansür ve baskı her geçen gün artmış ve iyiden iyiye kendini göstermeye başlamıştır. Örneğin yazılarında yıldız, burun gibi ifadeler bile sansür için bir gerekçedir; çünkü yıldızdan kasıt Yıldız Sarayı olabilir ya da burundan bahsettiyseniz bu da Abdülhamit'in burnu büyük olduğu için padişahla dalga geçiyor anlamına gelebilirdi. Hatta harflerin dökümünün yapıldığı imalathaneler bile bomba yapılabilir endişesiyle çok sıkı bir kontrolden geçirdi.

Bütün bu gelişmelere rağmen İstibdat Döneminde, matbaa sayısı artmış önüne geçilemeyen bir gelişimin habercisi olmuştur. Öyleki bu dönemde çıkan gazetelerin sayısı az da olsa yayınlarını ve kalitelerini küçümsenemeyecek derecede uzun süre sürdürebilmişlerdir. Kısacası bu döneme özgür basının Abdülhamit'e karşı var olabilmenin onurlu mücadelesidir denilebilir.

II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra hürriyetin ilanı günlerce coşkuyla kutlanmıştır. İkdam ve Sabah gazetelerinde ünlü yazarların halkın coşkusunu dile getiren yazıları yayınlanmış ve büyük yankılar uyandırmıştır. İlk günün heyecanıyla *'halk gazeteleri, birbirinin elinden kapıyor, aynı gün öğleden sonra*

gazeteler dört misli fiyatla satılıyordu.' (Birinci 2002: 384) Bütün bu gelişmelerin sonucunda basında adeta patlama diyebileceğimiz bir süreç yaşanmıştır. Örneğin II. Meşrutiyetin ilk iki ayı içerisinde iki yüzün üzerinde gazete ve dergi yayınlanmış, dokuz ay içinde de dört yüzün üzerinde gazete ve dergi çıkmıştır. Bu dönemde matbaacılık öyle cazip hâle gelmiştir ki parası olmayanlar dahi ellerinde ne kadar gayri mülkleri varsa satıp matbaa kurup gazete çıkarmaya başlamışlardır. Bu durum gazete çıkaranların iştahını kabartıyor ve satışlarını artırmak için hiçbir ahlaki sınır tanımadan yalan yanlış bilgiler vererek halkı galeyana getirmekten geri kalmamışlardır.

II. Meşrutiyetin coşkusuyla birlikte sansür ve baskının kalkması sonucu basın hayatına kısa süreli de olsa sınırsız bir özgürlük gelmiştir. Ancak basın alanındaki bu hızlı gelişme kimi çevrelerce başıboşluk ve kuralsızlık olarak tanımlanırken, kimi çevrelerce de bir anarşi olarak adlandırılmıştır.

II. Meşrutiyetin ilanından bir yıl sonra yani 1909 yılında Matbuat Kanunu. beyanname verme esası getirmiştir. Bu esas, o dönemde işlenen siyasi cinayetler ve öldürülen gazetecilerden dolayı 1913 yılına kadar uygulanma imkânı bulamamıştır. 1913 yılında devletin güvenliği tehlikeye düşmemesi için yönetime, matbaa ve gazeteleri kapatma yetkisi vermiştir. 1914 yılında da matbaa ve gazetelere hangi durumda olursa olsun devletin ve askerinin güvenliğini tehlikeye düşürecek haberlerle ilgili sansür uygulamaya başlanmış ve ağır cezalar getirilmiştir. Örneğin 25 Temmuz 1914 yılında yayınlanan Sansür Talimnamesi'yle konulan kuralların haricinde hareket eden yayın veya yayıncılara Divan-ı Harp'te yargılanma yolu açılmıştır.

Sonuç olarak basın tarihimiz, kimi zaman olumsuz kimi zaman da olumlu yönde gelişme göstermiştir. Bu sürecin yaşanmasında o dönem idarecilerin basiretsizliği olduğu gibi, basın mensuplarının ihtirasları da rol oynamıştır. Her ne olursa olsun yaşanan bütün bu gelişmeler, basın tarihine önemli bir damga vurmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. İNCELEME

1. SERVET-İ FÜNUN'UN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ

1. 1. Derginin Şekil Özellikleri

Servet-i Fünûn dergisi, Türk basın tarihinde yarım asra yakın yayın hayatıyla dikkatimizi çeken önemli dergilerimizden biridir. Dergi, '1891–1914 yılları arasında yayınlanmıştır. Bir ara günlük olarak da yayınlanan dergi, 1686. sayısından itibaren o devrin modasına uyarak ismini *Uyanış* olarak değiştirmiştir. Dergi, 6 Aralık 1928 yılına kadar Arap harfleriyle yayınlandıktan sonra harf inkılâbını müteakiben Latin alfabesine geçmiştir. Dergide, Latin alfabesi ilk defa olarak Ahmet İhsan'ın 1928 yılında 1673. sayıda yazmış olduğu *İstanbul Postası*'nda üç paragraf olarak gözüktür. Latin alfabesiyle basılmış ilk reklâm ise, 1675. sayıdadır. Dergi, daha sonraları tamamıyla Latin alfabesine geçmiştir.'(Ayata 1996:29)

Derginin kurucusu Ahmet İhsan, kendisinin de ifade ettiği gibi küçük yaşlarda yayıncılığa heves etmiştir. Ahmet İhsan'ın yayın dünyasıyla ilk tanışıklığı Mekteb-i Sultani'nin son sınıfında olur: '*Vagabund* adındaki romanı *Bir Serseri* başlığıyla okul tatilinde çevirmiş; *Beyazıt*'ta, tramvayın durduğu yerde dükkânı bulunan, *Asır Kütüphanesi* sahibi, *Tâbi-i gayûr* (çalışkan yayıncı) diye tanınan *Kirkor Efendi* eliyle bastırıp ortaya çıkarmışım' (Tokgöz 1993:36)

Tokgöz, daha sonra Ahmet İhsan, Diran Kelekyan tarafından çıkarılan Cihan adlı dergide yazılarını yayımlar: '*Ermeni harflerini öğrenmiş için Cihan* adında ve *Ermeni harfleriyle yazılır, ama dili Türkçe olan ve on beş günde bir çıkar dergi gördüm. Onun anlatım yolu Avrupa dergilerini taklit ediyordu. Teknikle, edebiyat ve ekonomiyle ilgili yazıları hoşuma gitti; Cihan'a uzun süre makale yazdım.*'(Tokgöz 1993:41) Ahmet İhsan, bir süre sonra '*Umran* adını verdiği bir '*risale-i mevkute*'yi yayınlamaya başlar. Kapağında '*On beş günde bir defa cumartesi günleri çıkar ve edebiyat, fînun, teracim-i ahval, seyahat, roman ve letaiften bahis Osmanlı risale-i mevkutesi.*' ifadesini taşıyan *Umran*, hükümetin süreli yayınların denetimini *Maarif Nezareti*'nden alıp nezaretin verdiği yayın izinlerini de iptal etmesi üzerine kapanır. *Umran*'ın kapanmasından

sonra daha önce başladığı Jules Verne'in romanlarını çevirme işine devam eden ve bunları bastıran Ahmet İhsan, kısa bir süre sonra Âlem Matbaası'na ortak olacak ve matbaanın adı 'Âlem Matbaası Ahmet İhsan ve Şürekâsı' olarak değiştirilecektir.' (Kaya 2002:13) Ahmet İhsan, Servet-i Fünûn'u kendi matbaasında basmıştır. Zira ilk sayının kapağında Âlem Matbaası Ahmet İhsan ve Şürekâsı yazısı yer almaktadır.

Bir taraftan ortak olduğu matbaayı geliştirmek, diğer taraftan da başka bir dergi çıkarmak için arayış içindedir. Bu Servet-i Fünûn dergisinin oluşumunun ilk anlarıdır. Ahmet İhsan, Servet-i Fünûn'un yayıncılık hayatına başlamasıyla ilgili olarak anılarında şöyle ifade eder: '*O tarihte İstanbul'da Ahmet Mithat'ın Tercüman-ı Hakikat'inden başka günlük olarak Filip Efendi'nin eski Vakit'i yerine çıkan Tarik'i en eski gazetemiz olan Churchill'in Ceride-i Havadisi'nin yerine geçen Saadet ve Galata'da Millet Hanı'nda yayımlanan Rumca Kontantinopolis sahibi D. Nikolaidi'nin öğleden sonra çıkarmakta olduğu Türkçe Servet gazeteleri vardı. Türkçe Servet'te ben de ajans telgraf haberleri çevirmenliği yapmıştım. D. Nikolaidi'ye başvurduğum; ufak bir ücret karşılığında Servet gazetesine bir 'fenni' ek çıkarmak üzere ruhsat alıp bu ruhsatı bana vermeyi kabul etti, dilekçesini verdi. Dilekçe Bâbîâli Matbuat'ından (Matbuat Müdürlüğü'nden) Dahiliye'ye (Dahiliye Nezareti'ne), oradan Saray'a gitti. Servet gazetesine ek olarak çıkacak resimli nüshanın Servet-i Fünûn adında olması hakkında 'karîha-i ilham-sabika-i hazret-i padişahîden' (padişahın isabetli yüce düşüncelerinden) bir Rum adına (!) buyruk çıktı. Artık ben sevincimden kabıma sığmıyordum. (...) Kendimi bütün bütün matbaacılık dünyasına adamıştım ve gazeteci olmak istiyordum. Servet'in eki biçiminde izni çıkan Servet-i Fünûn'un hazırlığına başladım.'* (Tokgöz 1993:51-52)

Servet gazetesi kapandıktan sonra Servet-i Fünûn, Servet'in eki biçiminde yayınlanmaya devam eder. Ahmet İhsan, Servet-i Fünûn'u iyi bir resimli haftalık gazete yapmak için bazı matbaa ve gazetelerin nasıl basıldığını yerinde görmek arzusuyla Avrupa ülkelerine yolculuk yapar. Bunu anılarında şöyle ifade eder: '*İlk Avrupa yolculuğumdan dönerken Viyana'da Angerer ve Goeschel çinko ve hâk fabrikasıyla yaptığım anlaşma üzerine, İstanbul manzaraları fotoğraflarını bu*

kuruluşa göndermişim; bunların klişeleri geldi. Paris'te ve Viyana'da matbaaları gezip inceleyerek bu yeni icat klişelerin nasıl basıldığını, ne gibi mürekkep kullanmak gerektiğini de öğrenmişim. Paris'teki bir kağıt fabrikasına resim basmaya uygun kağıtta da ismarlamışım. Kâğıtlarım geldi. Bu, benim ilk ticari işlemimdi. Viyana klişelerinden 'Ortaköy Camisi' resmini Servet-i Fünûn'un ikinci altı ayının birinci sayısı olan 27 numaraya basarken baskı makinesi üstünde kendim uğraşım. Sanıyorum İstanbul'da çinkoyla basılan ilk resim buydu. Bundan sonraki sayımızda 'Kızkulesi' resmi çıktı ve bu resim Servet-i Fünûn'un yaşamında büyük bir rol oynadı.' (Tokgöz 1993:56) Dergiye getirmiş olduğu yeniliklerle o dönemce ilk, aynı zamanda başka gazete ve dergilere örnek olma özelliği taşır. Hatta Avrupa'da dahi çok beğenilip birçok ödüle layık görülür: 'Chicago Sergisi, Servet-i Fünûn'a 'diploma' ile 'madalya' verdi; Paris'te çıkan Basın Yıllığı, Servet-i Fünûn'un bir sayfasını olduğu gibi tıpkıbasım olarak yayımlamış ve bizi beğendiğini yazmıştı.' (Tokgöz 1993:74)

Ahmet İhsan, Servet-i Fünûn'un ilk sayısını '1891 Martı'nın 27'inci günü' (Tokgöz 1993:54) çıkarmıştır; ancak bu tarihle ilgili olarak çelişkili ifadeler vardır. Örneğin Kenan Akyüz eserinde '17 Mart 1891' (Akyüz 1990:88) olarak verir. Alpay Kabacalı, hazırladığı Ahmet İhsan'ın 'Matbuat Hatıralarım' adlı eserinin sunuş kısmında '17 Mart 1891' (Tokgöz 1993:5) tarihini verir. Yusuf Ziya Öksüz de eserinde '4 Mart 1307 / 1891 tarihinde yayına başlamıştır' (Öksüz 1995:36) der. Hasan Kaya ise şunları ifade eder: 'Çalışmamızın hazırlık aşamasında ulaşılabildiğimiz aralarında ansiklopediler, tez çalışmaları ve inceleme, araştırma kitaplarının da bulunduğu kaynakların çoğunda söz konusu tarih '27 Mart 1891' olarak verilmektedir. Başvurduğumuz kaynaklardan bazılarında ise bu tarihin gün kısmı '17' (Akyüz 1990: 88) veya '4' (Oral 1973: 289) olarak değişmektedir. Biz bu tarihin hangi kaynaklara dayanılarak '17 Mart 1891' veya '4 Mart 1891' olarak kaydedildiği hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Ancak '27 Mart 1891' olarak verilen tarihin kaynağının da doğrudan doğruya Ahmed İhsan'ın hatıraları olduğu kanaatindeyiz. Ancak bu tarihlerin (gün kısımları ister Rumi ister Miladi olarak düşünülün) herhangi birinin doğru olma ihtimali bize göre zayıftır. Biz Servet-i Fünûn'un ilk sayısının yayın tarihi olarak

Rumi '07 Mart 1307', Miladi '19 Mart 1891' Perşembe gününü tespit ettik. (...) Rumi 1307 ve Miladi 1891 senelerinin ne 27 Martı ne 17 Martı ne de 4 Martı 'Perşembe' gününe tesadüf etmemektedir. Servet-i Fünûn'un ilk sayısının kapağında Servet-i Fünûn'un 'her hafta perşembe günleri' çıkacağına ilişkin bir ibare bulunduğunu yukarıda belirtmiştik. Öte yandan bu ilk sayının basım tarihiyle ilgili kapağında hicri yılı gösteren '1308' kaydından başka bir bilgi de bulunmamaktadır. Öyle sanıyoruz ki bu üç tarih de yanlıştır. Servet-i Fünûn'un normal yayın periyodunun her haftanın perşembe günleri olduğunda şüphe yoktur. İnceleyebildiğimiz bütün sayılarında Servet-i Fünûn'un 'perşembe günleri' yayınlandığını belirten ifadelere rastladık. Araştırmamız sırasında Servet-i Fünûn'un ilk sayısından sonraki en eski sayısı olarak ulaşabildiğimiz 43. sayısı 'Perşembe' gününe ve Miladi '7 Ocak 1892' tarihine tesadüf eden Rumi '26 Kânun-ı Evvel 1307' tarihini taşıyor. Bu tarihten geriye doğru perşembe günleri sayılarak gidilirse Servet-i Fünûn'un ilk sayısı için Rumi '07 Mart 1307', Miladi '19 Mart 1891' Perşembe gününü gösteren tarih bulunacaktır. Servet-i Fünûn'un ilk sayısından itibaren 43. sayısına kadar düzenli olarak her perşembe yayınlandığını varsayarsak yukarıda tespit ettiğimiz '19 Mart 1891' tarihi Servet-i Fünûn'un ilk sayısının gerçek yayın tarihi olmalıdır.' (Kaya 2002: 15)

Tevfik Fikret'in Servet-i Fünûn'da işe başlayışıyla, Edebiyat-ı Cedide'nin doğuşu 1896 yılında olur. Bununla ilgili olarak Ahmet İhsan, hatıralarında şöyle anlatır: '1312/1896 yılına rastlayan bu kış ziyaretinde Ekrem Bey yalnız değildi. Bakışı çok güçlü, iri vücutlu, pek sevimli yüzlü bir delikanlıyla birlikte gelmişti. Çok sevdiğim üstadın ellerinden öperken, delikanlıyı göstererek: Size Tevfik Fikret Beyi getirdim, dedi. Kendisi benim çok sevdiğim yetenekli bir gençtir. Mektep filan gibi kimi dergilerde eserleri de çıktı. Ama ben istiyorum ki, Tevfik Fikret Bey, Servet-i Fünûn'un olsun! Kararı hemen vermiştik. Büyük üstadın isteği üzerine Tevfik Fikret Bey Servet-i Fünûn'un yazı ve düzeltme işlerini kabul etmişti; ben ona içerik konusunda bütün yetkileri vermiştim. Bu görüşmede Edebiyat-ı Cedide topluluğu kurulmuş oluyordu.' (Tokgöz 1993:81)

Fecr-i Âti beyannamesi ise derginin '38. cildindeki 11 Şubat 1325 (24 Şubat 1910) tarihli 977. sayısında yayınlanmıştır.' (Kaya 2002: 18) Ahmet İhsan,

Fecr-i Âti için, ‘ihtilal sarsıntısından kurtulmuştuk. Servet-i Fünûn’un haftalık nüshasını edebi ve bilimsel nitelikte canlandırmaya karar verdik. Nisan içinde Fecr-i Âti adını taşıyan yeni edebiyat grubu Servet- i Fünun Matbaası’nda doğdu. Bu Recaiade Ekrem ve Tevfik Fikret’in Edebiyat-ı Cedide’sinden sonra ilk ve yeni bir edebi hareketti. Fecr-i Âti fikri önce Faik Ali Beyin girişimiyle ortaya atılmıştı. Daha sonra birçok ciddi ve değerli fikir adamı da katıldılar. Fecr-i Âti edebiyat topluluğu Hamdullah Suphi Beyefendinin başkanlığında, tam bir teşekkül hâlinde Servet-i Fünûn’da kuruldu.’ der. (Tokgöz 1993:182)

Dergi, yayın hayatı boyunca birçok kez kapatılma sorunu yaşamıştır. Bunun ilk ciddi örneğini ‘22. cildin ‘Çarşamba’ gününe rastlayan 3 Teşrin-i Evvel 1317 (16 Ekim 1901) tarihli 553. sayısında yayınlanan Hüseyin Cahit’in ‘Edebiyat ve Hukuk’ adıyla Fransızca’dan çevirdiği yazı sebebiyle dergi kapatılmış, altı hafta yayımlanamayan Servet-i Fünûn’un 554. sayısı 22 Teşrin-i Sani 1317 (5 Aralık 1901)’de yayınlanabilmiştir.’ (Kaya 2002: 17) Ahmet İhsan, bu olayı şöyle dile getirir: ‘Tam bu sırada Sarayın en güçlü yumruğu Servet-i Fünûn’ un başına indi. Hüseyin Cahit’in ‘Edebiyat ve Hukuk’ başlıklı bir makalesi sözde gerekçe gösterilerek, Servet-i Fünûn Matbuat Müdürlüğü’nün buyruğuyla kapandı.’ (Tokgöz 1993:88–89)

Üzerinde çalıştığımız 401–442. sayılar, 5 Teşrin-i Sanî 1314 ile 19 Ağustos 1315 tarihleri arasını kapsamaktadır. Yani 17 Kasım 1898 ile 31 Ağustos 1899 tarihleri arasındadır. Dergi birkaç kapatılmanın dışında genel olarak baktığımızda düzenli bir şekilde yayınlanmıştır. Özellikle incelediğimiz zaman aralığında dergi istikrarlı bir şekilde yayınlandığını görmekteyiz. Haftalık olarak yayınlanan derginin her bir sayısı 16 sayfa, ek olarak yayınlanan SERVET-İ FUNOUN: SUPPLEMENT POLITIQUE ise 8 sayfadır. Dergi ekiyle birlikte toplam 24 sayfadan oluşmaktadır.

Servet-i Fünûn dergisinin kapağında kimlik bilgileri ve büyük puntolarla derginin ismi yer alır. İsmnin altında, ‘Menâfi-i mülk ve devlete hâdim musavver Osmanlı gazetesi’ yazar. Bu yazının altında da Fransızca olarak “SERVET-I-FUNOUN, JOURNAL ILLUSTRE TURC PARAISSANT LE JEUDI CONSTANTINOPLE” vardır. Sağ köşesinde ‘Sahib-i imtiyaz ve müdiri: Ahmet

İhsan.’ Hemen altında dersaadette ki abone ve ücreti hakkında ‘*Şerâit-i iştirâ, dersaadette seneliği 130, altı aylığı 75, üç aylığı 40 kuruştur. Posta ile gönderilirse vilayat bedeli ahiz olunur*’ yazar. Sol üst köşede ise vilayetteki abone ve ücreti hakkında ‘*Dersaadette nüshası 100 paradır. Şerâit-i iştirâ, vilayette seneliği 150, altı aylığı 80 kuruş olup üç aylığı yoktur. Kırılmadan mukavva boru ile almak için senevi 20 kuruş fazla alınır*’ yazar. Bu yazıların altında Osmanlıca olarak sırasıyla sayısı, yayınlanma tarihi, yılı ve cildi yazmaktadır.

Servet-i Fünûn’un ek kısmının kapağında kimlik bilgileri ve büyük puntolarla derginin ismi yer alır. Altında ‘*Tevcihat ve Havadis Kısmı*’ yazar. Bunun altında ise, ‘*SERVET-İ FUNOUN: SUPPLEMENT POLITIQUE*’ yazısı yer alır. Sağ köşesinde Osmanlıca olarak, ‘*Sahib-i imtiyaz ve müdiri: Ahmet İhsan.*’ Altında ise, “*Mesleğimizde muvaffak asâr kabul olunur. Muharerât iade olunmaz.— Her türlü evrak sermuharrir namına gönderilmelidir*” ibaresi yer alır. Devamında ise, “*Şerâit-i iştirâ, dersaadette seneliği 130, altı aylığı 75, vilayatta seneliği 150 ve altı aylığı 80 kuruştur. Nüshası 100 paradır*’ yazar. Sol köşesinde ise Fransızca olarak derginin sahibi ve müdürünün adı, tarihi ve abone ücretleri hakkında bilgi verir. Bu yazıların altında yine Osmanlıca olarak sırasıyla sayısı, yayınlanma tarihi, yılı ve cildi yazmaktadır.

İnceleme yaptığımız derginin 401– 416. sayılar 16. cildi, 417– 442. sayılar 17. cildi oluşturmaktadır. Sayılarda bazı yanlışlıklar dikkatimizi çekmektedir. Örneğin 402. sayısında sayfa sayısı 180 yazması gerekirken yanlışlıkla 170 yazılmış, ek olarak yayınlanan Servet-i Funoun: Supplement Politique’te ise 401. sayının kapağında ve diğer sayfalarında Osmanlıca 401 yazmasına rağmen kapağında matbu olarak 400 yazmaktadır. Yine 404. sayısında sayfa numarası 106 olması gerekirken yanlışlıkla 601 şeklinde yazılmıştır.

Her sayının kapağında bir resme veya fotoğrafa yer verilmiştir; ancak incelediğimiz sayıların 407, 413 ve 442. sayıların kapağında herhangi bir fotoğraf ya da resim yer almamaktadır. Yine 442. sayının kapağında kimlik bilgilerinde matbu yazı yoktur. O dönemde gazete ve mecmualarda resimli ve fotoğraflı çıkma furçası başlamıştır. Dönemin şartları düşünüldüğünde dergide oldukça fazla resim, karikatür ve fotoğraf vardır. Mesela incelediğimiz sayılarda tam 127

fotoğraf, 109 resim ve iki tane de dört parçadan oluşan karikatür yer almaktadır. Yine bunların içinde 14 resimli, 32 tane de fotoğraflı portre vardır. Resim ve fotoğraflar siyah beyazdır. Bunların renkli basımı, ileriki sayılarda kullanılmıştır. Bunların bazıları iki sayfayı kapsayacak şekilde basılmıştır. Resim, fotoğraf ve karikatürlerin altında genellikle açıklamalar yer almaktadır. Bazı Türkçe açıklamaların altında da yabancı dilde yazılar yer alır. Bu resim ve fotoğrafların konuları genellikle moda, bina, portre, sanayi-i nefiseden tablo ve levhalardan oluşmaktadır. Bu resim ve fotoğrafların konulduğu sayfalardaki yazılarla genellikle ilgisi yoktur. Bunların daha çok dergiye süs izlenimi verdiği düşünülmektedir. Bazen Abdülhamit'in dış ülkelere mesaj niyetinde dergiye yazısız resim ve fotoğraf gönderdiği bilinmektedir. Bu durumu Ahmet İhsan, hatıralarında şöyle bahseder: *'Abdülhamid'in Servet-i Fünûn'a yaptığı hizmetler, ara sıra gazeteye bastırılmak üzere buyrukla verdiği resimlerdi. Bu resimler şunlardır:*

1. *Paris'te bir tramvayın apaşlar tarafından durdurulup soyulması.*
2. *Gene Paris'te bir anarşistin bir polisi öldürülüşü.*
3. *Papa'nın kafes içinde dinsel tören yapması.*
4. *Amerika'da zencilere linç cezası uygulanışı.*
5. *Afgan veliahdı Habibullah'ın Londra'da dişini çektirmesi.*

Bu resimler Petit Journal ve Petit Parisienne gibi bulvar gazetelerinin ya da Amerikan cinayet gazetelerinin resimli eklerinden alınma şeylerdi. (...) Resimlerin altına Saray'ca çevrtilen sözlerden başka bir şey yazılmazdı, hatta resmin niçin konulduğu söylenmezdi.' (Tokgöz 1993:67) Okuyucular, padişah hangi mesajı vermek istedi diye bu resimlere bakarak yorum yapmak zorundaydılar. Örneğin birinci resimde padişah okuyuculara şu mesajı vermek için bastırtmıştır: *'Kaptan Atanaş diye bir Rum eşkiyası, Avrupa ekspresini Çerkesköy'de durdurup soymuş ve elçiliklerin işe karışmasına yol açmıştır. Abdülhamid, Paris'te tramvay soyulmasını, kendi aklınca bu olaya karşılık bastırmıştır.'* (Tokgöz 1993:68)

Servet-i Fünûn dergisinin yazıları, sadece birkaç sayfası iki sütundan oluşurken, geri kalanın tamamı üç sütun hâlinde yer almaktadır. Yazılarda

kullanılan harfler gayet okunaklı ve güzel basılmıştır. Bazı yazılar, şiirler ve dipnotlar küçük puntolarla yazıldığı görülmektedir. Ayrıca yabancı gazetelerden alınan yazıların tercümelerin çokluğu da dikkatimizi çekmektedir. Derginin ilave kısmı ise reklâm ağırlıklıdır. Reklâmlarda daha çok sağlık hapları, şurupları, maden suları, şaraplar, mağazalar ve muayenelerin tanıtımı yer almaktadır. Resim veya fotoğraf yok denecek kadar azdır.

Sonuç olarak incelenen Servet-i Fünûn dergisi, kullanmış olduğu teknikle, yazar kadrosuyla, vermiş olduğu bilgilerle dönemine göre örnek olma özelliği taşır. Ayrıca o dönemle ilgili araştırma yapacaklara da dikkate değer bir kaynak olduğunu göstermektedir.

1. 2. Muhteva Özellikleri

Servet-i Fünûn dergisininin 401.-442. sayılarındaki edebi faaliyetleri birkaç başlık altında incelendi. Şimdi bunları sırasıyla görelim:

1. 2. 1. Hikâye ve Roman:

Türk edebiyatında Avrupalı tarzda hikâye ve romanın ilk örnekleri Tanzimat döneminde görülmeye başlar; ancak bu dönemde yazılan roman ve hikâyelerin çoğu halkı eğitmeye ve bilgilendirmeye yöneliktir. Özellikle Ahmet Mithat'ın yazdığı romanlar buna örnek gösterebilir. Zamanla Servet-i Fünun roman ve hikâyecileri, Tanzimat neslinin roman ve hikâyecilerinden teknik bakımından üstün konuma gelmiş, hatta roman ve hikâyede modern bir teknik oluşturmuşlardır. Namık Kemal, Ahmet Mithat gibi üstatların ilk eserlerinde romantizmin etkisi görülürken Servet-i Fünun neslinde ise daha çok natüralizm ve realizmin etkisi görülmektedir.

Bunun yanında “Servet-i Fünûn romanının ve hikâyesinin en kusurlu yönü, hiç şüphesiz, şiirde olduğu gibi, dili ve üslubudur. Tanzimat'ta Namık Kemal ile başlayan sanatkârane üslup modasının, Servet-i Fünûn devrinde en yüksek kerteyle bulunduğu muhakkaktır.(...) Servet-i Fünûn romancıları da sözlüklerden unutulmuş Arapça ve Farsça kelimeler bulup çıkarmakta ve Türkçeyi yabancılaştırmakta çok ileriye vardılar. Üslup anlayışı da Türkçenin

anlaşılmaz hâle getirilmesinde ayrıca tesirli olmuş; ikizli, üçüzlü ve hatta dördüzlü tamlamalar halinde ifade edilen istiareler büyük bir anlam karışıklığı meydana getirmiştir” denilebilir. (Akyüz 1990: 113)

Servet-i Fünûn neslinin ünlü hikâye ve romancıları arasında Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Hikmet Müftüoğlu ve Saffeti Ziya sayabilir.

İncelenilen sayılarda Halit Ziya Uşaklıgil’in Aşk-ı Memnu, Safveti Ziya’nın Salon Köşelerinden, Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Mesail-i Muğlâka, Mehmet Rauf’un Esef adlı romanlarının yanında Ahmet İhsan Tokgöz’ün Maî Düş adlı tercüme romanı tefrika halinde yayınlanmıştır.

Hikâye de ise Ahmet Cemil’in Arslan Pençesi, Ahmet Necati’nin Küçük Hikâye: Ah Şu Güzel Behiye, Tevfik Fikret’in Esat Necip imzasıyla Küçük Hikâye: Meftûr-ı Gayret, Mehmet Rauf’un Aşk u Vefa, Bir Hastalığın İlacı, Bir Hikâye, Küçük Hikâye: Bekârlar Arasında, Küçük Hikâye: Fenerci, Küçük Hikâye: Paris’te, La Gran Veya, Yedigâr-ı Levs, Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Küçük Hikâye: Hüsn ü Aşk, Rüşti Necdet’in Küçük Hikâye: Menfur, Küçük Hikâye: Peyman, Saffet Suat’ın Küçük Hikâye: Münkesir Emellerde, Safveti Ziya’nın Küçük Hikâye: Bir Sergüzeşt, Hüseyin Cahit Yalçın’ın Küçük Hikâye: Muallim adlı hikâyeleri tefrika halinde yayınlanmıştır.

1. 2. 2. Tiyatro

Servet-i Fünûn neslinde tiyatronun şiir, hikâye ve roman kadar gelişmediği görülür. Sebebinde ise Kenan Akyüz, “bir tiyatro seviyesi ve atmosferi içinde ciddi çalışmalara imkân bulamayan ve Abdülhak Hamit ile Ahmet Mithat’ın ‘okunmak için piyes’ tarzını da benimsemeyen Servet-i Fünûncular, tiyatro türünde eser verebilmek için, ister istemez, hem siyasi sansürün, hem de onun doğurduğu sanat uygulamasının değişmesini beklediler. Bunun içindir ki onlar, tiyatro ile ancak 1908’den sonra ilgilenme imkânını bulabildiler” der. (Akyüz 1990: 108) sosyal konulardan uzak durdukları için Servet-i Fünûn edebiyatçılarının tiyatro türünde eser vermekten çekindikleri bir gerçektir. Bu açıdan bakınca Abdülhak Hamit Tarhan’ın Tanzimatçı olmasına

rağmen İnci Enginün'ün, "o hantal ve karışık yapısına rağmen kuvvetli bir sosyal tenkidi taşıyor" (Enginün 1986: 67) dediği Finten'in Servet-i Fünûn dergisinde yayınlanması da anlamlıdır.

Servet-i Fünûn neslinde tiyatro ile en çok ilgilenen ve en çok eser veren Hüseyin Suat (Yalçın)'tır. Daha sonra Abdülhak Hamit (Tarhan), Mehmet Rauf, Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Ali Ekrem, Saffeti Ziya, Faik Ali'yi sayabilir.

Servet-i Fünûn dergisinin 401.-442. sayıları arasında sadece Abdülhak Hamit (Tarhan)'ın Finten adlı tiyatro eseri, Sahaif-i Bedayi: Finten'den başlığı adı altında 20 sayı tefrika halinde yayınlanmıştır.

1. 2. 3. Şiir

Türk şiiri, Tanzimat'la birlikte değişmeye başlar. Batılı anlamda şiir anlayışının örneklerini Servet-i Fünûn neslinde görülür. "Servet-i Fünûn hareketinin Türk edebiyatını kesin olarak modernleştirirken, büyük bir hızla sonuç aldığı ilk edebi tür şiir" olmuştur. (Akyüz 1990: 92) Bu farklı olma ve modernleşme çabaları, Servet-i Fünûn şiirini ağıdalı, süslü ve anlaşılmaz hale büründürmüştür.

Servet-i Fünûncular en büyük değişikliği şiir türünde yapmışlardır. Tanzimat neslinin şiiri, daha çok Doğu ve Batı şiirinin karışımı gibidir. Onlar daha çok Divan şiiri ile Fransız şiirinin şekil özelliklerini kullanmışlardır. Servet-i Fünûn nesli ise başlarda Divan şiirinin şekillerini kullanmışlarsa da daha sonra bunları terk ederek tamamen Batı şiirine yönelmişlerdir. Fransız sembolistlerinden esinlenilerek şiirlerine serbest nazmı uygulamışlardır. Ayrıca Fransız şiirinden sone tarzını benimseyerek adeta Servet-i Fünûn nesli şiirinin sembolü haline getirmişlerdir. Sone tarzında şiir yazımının en büyük temsilcileri Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin olmuştur. İncelediğimiz sayılarda en az çevirisi yapılan tür, şiir olmuştur denilebilir. Şiirlerin çoğunluğunda dördü, beşli, altılı biçimde söyleyişlerin yanında serbest müstezat ve sone tarzının kullanıldığı da görülmektedir. Konuları daha çok aşk, kadın ve tabiatın yanında sosyal ve hayat tecrübelerine de yer verildiği görülür.

Servet-i Fünûn dergisinin 401.-442. sayıları arasında biri imzasız olmak üzere toplam 19 şairin 129 şiiri yer almaktadır. Ahmet Kemal, Ali Seza, Ali Suat, [BOLAYIR], Ali Ekrem, Doktor Ziya, [ERSOY], Mehmet Akif, [REY], Ahmet Reşit, İsmail Safa, [KÜTAYİS], Asaf Muammer, Mehmet Fuat, Mehmet Rauf, Menemenlizâde Tâhir, [OZANSOY], Faik Ali, [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, Süleyman Nazif, Süleyman Nesib, Tevfik Fikret, [YALÇIN], Hüseyin Cahit.

1. 2. 4. Dil ve Üslup

Yeni bir dil kurma gayreti içinde olan Servet-i Fünun nesli ve edebiyatının en çok eleştirilen ve tartışılan yönü dili olmuştur. Servet-i Fünuncular Tanzimatçılardan farklı olarak sanat sanat içindir görüşünü benimsedikleri için dillerini de belli bir kesimin anlayacağı düzeyde kullanmışlardır. Ayrıca bunlar, “dili zenginleştirmeye çalışırken sözlüklerden, halkın kullanmadığı ve bilmediği çok sayıda Arapça ve Farsça kökenli kelimeye, yeni anlamlarda yükleyerek, suni ve kitabî bir dil yaratmışlardır.” (Kerman 2002: 217) Bunun yanında o dönem Fransızca konuşmak ve yazmak moda olduğu için yazılarda çokça Fransızca kelimeler kullanmışlardır. Bu etkenler düşünüldüğünde Servet-i Fünuncular dillerini ağır, anlaşılmaz ve süslü bir yapıya büründürmüşlerdir denilebilir. Tevfik Fikret, “sadelığın Osmanlıcanın Arapça, Farsça kelime ve terkiplerden vazgeçme ile elde edilemeyeceğini” (Ercilasun 1994:137) söyleyerek dilde sadeleşme ile ilgili düşüncesini ortaya koyar.

İncelenilen sayılarda dille ilgili İbrahim Cehdi'nin Musahabe-i Edebiye: Sıfatlar Mevsuflar ve Taklit, Menemenlizâde Mehmet Tâhir'in Müfredat-ı Kavâid-i Osmaniye: Edevât, M. S (in) imzalı Mukayese-i Elsine adlı yazılar yer alır.

1. 2. 5. Biyografi ve Tanıtım Yazıları

Servet-i Fünûn dergisinin ele alınan sayılarında biyografi ve tanıtım yazıları diğer türlerde olduğu gibi çokça yer almamaktadır. Yer alan yazılar da

şimdiki manada kullanılan biyografi tanımına uyulmadığı görülmüştür. Servet-i Fünûn'daki yazılar, genellikle tanıtım mahiyetindeki kısa yazılar dikkat çeker.

İncelenilen sayılarda biyografi ve tanıtım yazılarıyla ilgili Saffet Suat'ın Goethe'nin Yüz Ellinci Sene-i Devriye-i Veladeti, Ahmet İhsan Tokgöz'ün, Meşâhir-i Muasirîn: Doktor Esat Bey, İmzasızlar adı altında Aleksandır Puşkin, Merhum Ömer Paşa, Müteveffa Mösyö Sorsey, Mösyö Löbe, Resimlerimiz: Müteveffa Filiksfor yazıları yer alır.

1. 2. 6. Tenkit ve Tahlil

Servet-i Fünûn nesli, “Türk edebiyatındaki tenkit anlayışını birçok noktalarda kusurlu bularak edebiyatımızda yeni bir görüş yaratmak istediler. Servet-i Fünûndan önceki nesiller batılı yazarların edebiyata dair görüşlerinden istifade etmiş olmakla beraber batılı tenkitçilerin tenkidi fikir ve eserleri ile yakından meşgul olmamışlardır. Servet-i Fünûncular batılı yazarların eserlerini daha büyük bir dikkatle inceledikleri gibi, tanınmış tenkitçilerin fikirlerinden de geniş olarak” yararlanmışlardır denilebilir. (Ercilasun 1994: 71)

Tanzimat nesli, tenkidi daha çok, Divan edebiyatı'nı yerme, Batı edebiyatını övme şeklinde olmuştur. Servet-i Fünûn nesli ise tenkit konusunda Tanzimat neslinden farklı olarak “artık iyiden iyiye zayıflamış olan Divan Edebiyatı'nın daha fazla kötülenmesine lüzum kalmadığı için, mücadele daha çok, kendilerine yapılan hücumların püskürtülmesinden ve Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın açıklanmasından ibaret kalmıştır” denilebilir. (Akyüz 1990:125)

Eski Edebiyat taraftarlarının ağır eleştiri ve hücumlarına karşı Servet-i Fünûn nesli, daha olgun ve seviyeli cevap vermişlerdir. Bu da gösteriyor ki Servet-i Fünûn neslinin yüzünü tamamen Avrupa'ya çevirdiğini

İncelenilen sayılarda tenkit ve tahlil yazılarıyla ilgili H. Nazım'ın Musahabe-i Edebiye: Tenkit Hakkında, Mehmet Rauf'un Tedkikat-ı Edebiye: Aks-i Sada, Tedkikat-ı Edebiye: Hayat-ı Muhayyel Muharriri, Tedkikat-ı Edebiye: Paul Bourget ve Bir Cinayet-i Aşk, Tefik Fikret'in Musahabe-i Edebiye, Âziyâde, Musahabe-i Edebiye, Birkaç Neşide, Musahabe-i Edebiye, Coppee'nin

Bir Şiiri, Musahabe-i Edebiye, Ecnebler ve Türkçemiz, Musahabe-i Edebiye, Tasfiye-yi Lisan adlı yazıları vardır.

1. 2. 7. Tercüme

Türk edebiyatının batıdan etkilenmesi tercüme faaliyetleriyle olduğu ve hız kazandığı bir gerçektir. Servet-i Fünûn nesli, Tanzimat nesline göre , kitap tercümesi konusunda daha dikkatli davranmaya çalışmışlardır; ancak yine de tercüme edilen eserlerin seçimi konusunda bilinçli olmadıkları görülmüştür. Eser seçimleri daha çok yazarın beğenisine göre şekillenmektedir. Dikkatimizi çeken bir husus da, bundan evvelki sayılarda Batılı yazarlardan çeviri varken, incelenilen bu sayılarda Arap yazarlardan çeviri yapılmıştır.

İncelenilen sayılarda tercüme yazılarıyla ilgili olarak Ahmet Naim'in Bedayü'l-Arap: Ebu'l-Hasanü'l-Anbarî'nin Bir Mersiyesi, Bedayü'l-Arap: Ebu'l-Ülâü'l-Ma'rî'nin Bir Fahriyesi, Bedayü'l-Arap: Ebu'l-Ülâü'l-Ma'rî'nin Bir Fahriyesi, Bedâyü'l-Arap: Ehâcitten, Bedayü'l-Arap: İbn-i Zerik'ten, Bedâyü'l-Arap: Kays-ı Âmirî Hikâyâtından, Bedayü'l-Arap: Kays-ı Amirî'nin Garamiyatı'ndan, Bedâyü'l-Arap: Mütenebbi'den Hüseyin Bin İshak Altunuhi Hakkında, Bedâyü'l-Arap: Mütenebbi'den Seyfü'd Düvele Hakkında, Bedâyü'l-Arap: Zeydûn'un Gazeli, Mehmet Rauf'un Musahabe-i Edebiye: Sully Prudhomme, Safveti Ziya'nın Felsefe-i Aşk Eş'ârı, Ahmet İhsan Tokgöz'ün Mâî Düş, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fikr-i Terakki adlı yazıları vardır.

1. 2. 8. Diğerleri

Yukarıda ele alınan ve değerlendirilen türlerin dışında mektup, gezi ve deneme türleri de Servet-i Fünûn dergisinde yer almaktadır.

İncelenilen sayılarda mektup türünde Halit Ziya'nın Kari'lerime Mektuplar adlı yazısı kayda değer yazılardandır. Burada Halit Ziya, okuyucularıyla edebiyatla ilgili düşüncelerini paylaşır.

Gezi türünde Esat Necip imzasıyla Tefik Fikret'in Tarlada, Ahmet İhsan Tokgöz'ün *Bir Cevelan* adlı yazıları vardır. Fantastik deneme türünde ise Mehmet Rauf'un Çiçekler ve Kadınlar, Ebediyen Sen Ebediyen, Eyüp Yolunda,

İnfial, Mürebbiye, Menemenlizâde Tahir'in Elvâh-ı Hayatiye: Korku, Hüseyin Cahit'in *Akşam Tefekkürleri*, Koruda, adlı yazıları vardır.

1. 3. Yazar Kadrosu

Servet-i Fünûn dergisi, Türk edebiyatına büyük katkılar sağlamıştır. Bu katkılardan biri de çok önemli yazar ve şairlerin bu dergide seslerini –sansür ve baskıdan dolayı istedikleri gibi olmasa da- duyurmasıdır denilebilir. Derginin edebi hava taşımasında şüphesiz başta Tevfik Fikret, Halit Ziya, Mehmet Rauf, Cenap Şehabettin, Hüseyin Cahit Yalçın... gibi ediplerin dergi de yazmaları etkili olmuştur denilebilir.

Her türlü yayının kontrol ve sıkı sansürden geçtiği İstibdat Döneminde bu yazar ve şairler, duygularını, sıkıntılarını istedikleri gibi dile getirememenin huzursuzluğunu yaşadılar. Bu durum onları daha çok “*içlerine kapalı, kendi iç dünyalarında yaşayan, karamsar, bir nesil*” yapar. (Akyüz 1990:89)

Servet-i Fünûn'da şiir ve yazısı bulunan bazı şair ve yazarlar hakkında kaynaklarda bilgi bulmak mümkün olmamıştır. Bunda ediplerin asıl isimleri yerine imza ya da mahlaslarını kullanmasından ileri gelmektedir.

İnceleme yapılan sayılarda yer alan şair ve yazarları yazarken parantez içinde rakamlar verildi. Bu rakamlar, şair ve yazarların kaç kez geçtiğini gösteren sayılardır. Alfabetik sıraya göre ismi geçen şair ve yazarlar şunlardır: Ahmet Cemil (2), Ahmet Hikmet [Müftüoğlu] (4), Ahmet İhsan [Tokgöz] (30), Ahmet Kemal [Akünal] (2), Ahmet Necati (1), A(yın) Nâdir (8), Ali Seza (4), Abdülhak Hamit [Tarhan] (20), Ali Suat (3), Asaf Muammer [Kütayis] (1), Aynîzade Hüseyin Tahsin (1), [Babanzâde] Ahmet Naim (9), Doktor Ziya (1), Esat Necip (4), Faik Ali [Ozansoy] (23), Hüseyin Cahit [Yalçın] (30), Hüseyin Dâniş [Pedram] (7), Hüseyin Kazım [Kadri] (16), H. Nazım (7), Hüseyin Siret [Özsever] (4), Hüseyin Suat [Yalçın] (5), İbrahim Cehdi (8), İbrahim Muhiddin (6), İsmail Safa (10), M(ahmut) Sadık- Kadri (9), Mehmet Akif (2), Mehmet Fuat (2), Mehmet Rauf (31), Menemenlizâde Tâhir (8), Münir (1), M. İrfan (2), M. S(in) (1), Rüştü Necdet (2), Saffet Suat (2), Safveti Ziya (12), Süleyman Nesip (10), Tevfik Fikret (36), Uşşakizâde Halit Ziya (32).

Tercümeleri yapılan yabancı şair ve yazarlar şunlardır: George Sand, Jorysan, La Byron, Madam Koten, Paul Bourget,

* *

*

Ahmet Cemil (.../...): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Küçük Hikâye: Arslan Pençesi adlı bir tercüme hikâyesi ve Makale-i Askeriye: Zabitin Vazifesi Mühimdir adlı askeri konularla ilgili bir makalesi olmak üzere iki yazısı vardır.

Ahmet Hikmet: bk. **Ahmet Hikmet [MÜFTÜOĞLU]**

Ahmet İhsan: bk. **[TOKGÖZ], Ahmet İhsan**

Ahmet Kemal: bk. **[AKÜNAL], Ahmet Kemal**

Ahmet Necati: Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Küçük Hikâye: Ah Şu Güzel Behiye adlı bir hikâyesi vardır.

Ahmet Naim: bk. **[BABANZÂDE], Ahmet Naim**

A(yın) Nâdir: bk. **[BOLAYIR], Ali Ekrem**

Ali Seza (.../...): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Sarı Gül, Tahassür, Memiş'in Niyeti adlı üç şiiri ve Saçların adlı bir mensur yazısı vardır.

A.(ع) H.(ح): bk. **[TARHAN], Abdülhak Hamit**

[AKÜNAL], Ahmet Kemal (1874- 1942): 1874 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ocakağası Oğullarından Kaymakam Rasim Beyin oğludur. Darüşafaka mezunudur. Devletin çeşitli kademelerinde memurlularda bulunmuştur. Siyasi faaliyetlerinden dolayı birkaç kez tutuklanmıştır. Daha sonra Atina'ya kaçmış ve orada gazete çıkarmıştır. 1907 yılında Kafkasya'ya Mekatib-i İslamiye Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Burada Rus hükümeti tarafınan ajan olduğu düşüncesiyle tutuklanıp idama mahkûm edilmiştir. Hariciye Nezaretinin teşebbüsüyle bu durumdan kurtulmuştur. Yurda döndükten sonra muallimlik ve gazetecilik yapmıştır. Yazarın tek eseri Vatan Çocuklarına Ninniler (1915) adlı şiir kitabıdır.

Yazarın dergide “Bir Gece” ve “Bugün” adlı iki şiiri vardır.

Ali Suat (..../....): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Boğaziçi, Kötürüm Kız, Sabah Olurken adlı üç şiiri vardır.

Asaf Muammer: bk. [KÜTAYİS], Asaf Muammer

Aynîzade Hüseyin Tahsin (..../....): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Ali adlı bir hatıra yazısı vardır.

[BABANZÂDE], **Ahmet Naim (1872- 1934):** 1872 yılında Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Mustafa Zihni Paşa'nın oğludur. Mülkiye Mektebi mezunudur. Devletin çeşitli kademelerinde memurluk ve öğretmenlik yapmıştır. 13 Ağustos 1934'te İstanbul'da vefat etmiştir.

Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Sarf-ı Arabiye Mahsus Temrinât (1898- 1899), Hikmet Dersleri 1912), Ahlak-ı İslamiye Esasları (1912), Felsefe Dersleri (1914-1915), İslam'da Dava-yı Kavmiyet (1916), İlmün'-nefs (Psikoloji tercüme- 1916- 1917), Tevfik Fikret'e Dair (1918).

Yazarın dergide Bedayü'l-Arap başlığı adı altında dokuz tercüme yazısı vardır.

[BOLAYIR], **Ali Ekrem (1867- 1937):** 1867 yılında İstanbul'da doğmuştur. Fatih Askeri Rüştîyesi'nde ve özel hocalardan eğitim almıştır. Ünlü şair Namık Kemal'in oğlu olup Servet-i Fünûn'un önemli şairlerindedir. Önceleri 'İlham' imzasını kullanan Ali Ekrem, sonraları A(yın) Nâdir imzasını kullanmıştır. Mabeyn kâtipliği, mutasarrıflık, valilik, üniversitelerde müderrislik gibi görevlerde bulunmuştur.

1901 yılında Tevfik Fikret'le anlaşmazlığa düşmüş ve bir süre ikili arasında polemikler yaşanmıştır. Polemiklerden dolayı saray tarafından yazı yazması yasaklanmış ve bu yasak, 1908 yılına kadar sürmüştür. Kendisi, her ne kadar Servet-i Fünûncuların sanat anlayışını savunsa da şiirlerinde hece vezni ve konuşma Türkçesini kullanmaya çalışmıştır. Ayrıca şiirlerinde bireysel hislerinin yanında sosyal konulara da değinmiştir. Edebiyat çevrelerince şair ve yazarlığı

vasat olarak nitelendirilen¹ Ali Ekrem'in şöhreti babasından gelmektedir. Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Bâria (1908), Kırmızı Fesler (1908), Ruh-ı Kemal (1908), Zılâl-i İlham (1909), Tarihi Edebiyat-ı Osmaniye (1910), Ordunun Defteri (1918), Şiir Demeti (1925), Recâizâde Mahmut Ekrem (1924), Namık Kemal (1930).

Yazarın dergide Güzel midir?, Elvâh-ı Tabiattan, Endülüs'te Bir Arap Seyyahı, Nevide'me Yadigar-ı Muhabbet adlı şiirleri ile Zenciye adlı bir mensur yazısı vardır.

Doktor Ziya (.../...): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Bir Resim Arkasına adlı bir şiiri vardır.

[ERSOY], Mehmet Akif (1873- 1936): 1873 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Fatih Medresesi müderrislerinden Mehmet Tâhir Efendi'dir. Mülkiye Baytar Mektebi'nden mezundur. Veteriner, müfettişlik, muallimlik, başkâtiplik gibi görevlerde bulunur. Milli mücadele yıllarında çeşitli illerde heyecanlı etkili vaazlar verdi. Bir süre Mısır'da kalarak Kahire Üniversitesi'nde Türkçe dersleri verdi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açmış olduğu İstiklal Marşı yarışmasında 724 şair içinde birinci gelir. Yazdığı şiir, 12 Mart 1921 tarihinde mili marş olarak kabul edilir. Bu şiir millete aittir diyerek Safahat adlı kitabına almaz. Ayrıca maddi anlamda çok sıkıntıda olduğu hâlde yarışmanın büyük para ödülünü (500 lira) kabul etmez ve ödülü hayır kurumuna bağışlar. Mehmet Akif, şiir sanatında uyguladığı teknik ve içerikle dönemin şairlerinden ayrılır. İçinde yaşadığı halkın bütün özelliklerini şiirlerinde başarılı bir şekilde uygulamasını bilmiştir. Şair, siroz hastalığından 27 Aralık 1936 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Şairin eserlerinden bazıları şunlardır: Safahat (Yedi bölümden oluşan tek şiir kitabı), Müslüman Kadını (1909), İslamlaşmak (1921), Kastamonu'da Nasrullah Kürsüsünde (1921), Anglikan Kilisesine Cevap (1923), İçkinin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler (1923).

Yazarın dergide Bedayü'l-Acem, Hafız'dan ile Şirazi'nin Bostan ve Gülistan'dan Beyitler ve Tercümesi adlı iki tercüme şiiri vardır.

¹ Daha geniş bilgi için bk.: Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri, İnkılap Yay., İstanbul: 1990, s.103.

Esat Necip: bk. **Tevfik Fikret**

Faik Ali: bk. [OZANSOY], **Faik Ali**

Hüseyin Cahit: bk. [YALÇIN] **Hüseyin Cahit**

Hüseyin Dâniş: bk. [PEDRAM], **Hüseyin Dâniş**

Hüseyin Kazım: bk. [KADRI], **Hüseyin Kazım**

H. (ح) Nazım: bk. [REY], **Ahmet Reşit**

Hüseyin Siret: bk. [ÖZSEVER], **Hüseyin Siret**

Hüseyin Suat: bk. [YALÇIN], **Hüseyin Suat**

İbrahim Cehdi: bk. **Süleyman Nazif**

İbrahim Muhiddin (.../...): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Aynen: Muhterem Servet-i Fünûn'a, Makale-i Askeriye: Nefer, Makale-i Askeriye: Piyademizin Bacağı, Makale-i Askeriye: Resm-i Selam, Makale-i Askeriye: Vaka-î Hayriye'den Beri, Makale-i Askeriye: Zabit adlı altı makalesi vardır.

İsmail Safa (1867- 1901): 1867 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir. Ünlü romancı Peyami Safa'nın babasıdır. Darüşşafaka'yı bitirdikten sonra Evkaf Nezareti'nin çeşitli kalemlerinde çalışır. Muhtelif okullarda öğretmenlik yapar. Hükümet aleyhinde gizli toplantılara katıldığı gerekçesiyle II. Abdülhamit tarafından Sivas'a sürgün gönderilir. Daha önceden verem olan İsmail Safa, Sivas'ın soğuk ve ağır kış şartlarında hastalığı daha da ilerleyerek 24 Mart 1901 yılında Sivas'ta hayatını kaybeder.

Şiirlerinde Muallim Naci'nin tesiri yanında Ekrem ve Abdülhak Hamit'in etkisi de görülür. Şiirlerini kolay söylemesi nedeniyle Muallim Naci tarafından Şair-i Maderzat (Anadan doğma şair) unvanı verilir. Şekilce eskilere, anlayış ve zevk bakımından yenilere benzer. Bu yönüyle ara nesil şairi olarak adlandırılır. Şairin eserlerinden bazıları şunlardır: Sünuhat (1889), Huz Mâ Safa (1891), Mağdure-i Sevda (1892), Mevlid-i Pederi Ziyaret (1894), Mensiyat (1896), Hissiyat (1912).

Yazarın dergide Çirkin kız, Hatıra, Kitab u Allah, Müelliflere, Mütalaalı Matlalar, Taze Bir Kız, Tegazzül, Tevellüh, Zemzeme-i Hava adlı dokuz şiiri ile

Edirne Kapısı Mezarlığında İlhami İle Birlikte Valideyi Ziyaretimiz adlı bir hatıra yazısı vardır.

[KADRİ], Hüseyin Kazım (1870- 1934): 1870 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Trabzon valisi Kadri Beydir. Babasının memuriyeti dolayısıyla çeşitli illerde eğitim almıştır. Devlet memurluğu ve milletvekillik yapmıştır. 17 Ocak 1934 yılında Tarsus'ta vefat etmiştir. Özellikle dil çalışmalarıyla dikkat çekmektedir. Hazırlamış olduğu Büyük Türk Lügati (1945), bunun en güzel örneğidir. Fikret ve Hüseyin Cahit'le birlikte Tanin gazetesini çıkartır. Hüseyin Kazım'ın çiftçilikle ilgili yazdığı kitaplarda kayda değer eserlerdir. Değerli kütüphanesini, Üsküdar Selimağa Kitaplığı'na bağışlamıştır.

Yazarın dergide ziraatle ilgili olarak Bağlar Arasında adlı on altı yazısı vardır.

Kadrî: bk. **M(ahmut) Sadık**

[KÜTAYİS], Asaf Muammer (.../...): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Kelebek Kadar Vefasız adlı bir şiiri vardır.

M(ahmut) Sadık (1864- 1930): 1864 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Mekteb-i Mülkiye'de okurken ziraat eğitimi için Almanya'ya gönderilir. Rahatsızlığı nedeniyle eğitimini tamamlayamadan yurda döner. Tercüme odasında memurluk, muallimlik, gazetecilik, gibi görevlerde bulunur. Yazılarında Mahmut Sadık, Galip Kadri, Çatlak Zurna, Mırnav, Serazat isimlerini kullanmıştır. Gazetecilerin en yaşlısı olduğu için Şeyhü'l-Muharririn unvanı verilir. 28 Temmuz 1930 yılında İstanbul'da ölmüştür. Servet-i Fünûn dergisinde daha çok Musahabe-i Fenniye ismi adı altında yazılar yazmıştır. Telif ve tercüme olarak birçok eseri vardır. Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Tekâmül (1912), Takvimden Yapraklar (1913), Rüşvet (?), Sevda (?), Kalbi Şeyda (?).

Yazarın dergide Musahabe-i Fenniye başlıklı dokuz makalesi vardır.

Mehmet Akif: bk. **[ERSOY], Mehmet Akif**

Mehmet Fuat (.../...): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Nâliš, Zevcemin Kabrine Ziyaret adlı iki şiiri vardır.

Mehmet Rauf (1874- 1931): 24 Ağustos 1874 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Bahriye Mektebi'nden Teğmen olarak mezun olur. Çeşitli yerlerde ve limanlarda görev yapar. Bir Zambak'ın Hikâyesi adlı romanının müstehcen bulunması nedeniyle ordudan atılır. Hayatının bundan sonraki kısmını gazetecilik ve yazarlık yaparak kazanır. Geçirdiği felç sonucu 23 Aralık 1931 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir. Yazılarında Rauf Vicdani, Mehmet Nafiz, Besim Rauf, Jüpon, Cemil, Ali Necdet isimlerini kullanmıştır. Yazar, bireyin iç dünyasını, psikolojisini tahlil etmede çok başarılıdır. Bunu en güzel örneğini Eylül adlı romanında görürüz. Bu roman aynı zamanda Türk edebiyatının ilk psikolojik romanıdır. Romanlarında aşırı duygusallık ihanetler, vefasızlık, müzik tutkusu gibi konular işlenir. Romanlarında Halit Ziya'nın etkisi görülmele beraber Rauf'un yazma becerisi Halit Ziya'ya nazaran daha zayıftır. Servet-i Fünûn yazarları içinde dili en sade olan yazar Mehmet Rauf'tur. Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Eylül (1901), İhtizar (1909), Aşıkane (1909), Bir Zambak'ın Hikayesi (1910), Ferdâ-yı Garam (1913), Son Emel (1913), Hanımlar arasında (1914) Genç kız Kalbi (1914), Menekşe (1915), Karanfil ve Yasemin (1924), Böğürtlen (1926), Son Yıldız (1927), Define (1927), Kan Damlası (1928), Halâs (1929).

Yazarın dergide Aşk u Vefa, Aşktan Sonra, Bir Hastalığın İlacı, Bir Hikâye, Çiçekler ve Kadınlar, Ebediyen Sen Ebediyen, Esef, Eyüp Yolunda, Haluk'un Gözleri, İnfial, Küçük Hikâye: Bekarlar Arasında, Küçük Hikâye: Fenrci, Küçük Hikâye: Paris'te, LaGran Veya, Madam...İçin, Musahabe-i Edebiye: Sully Pruhomme Eş'ârı, Senin gözlerin, Tedkikat-ı Edebiye: Hayat-ı muhayyel Muharriri, Tedkikat-ı Edebiye: Paul Bourget Ve Bir Cinayet-i Aşk, Üç Mezar, Yadigar-ı Levs adlı yazıları vardır.

Menemenizâde Tâhir: bk. **Menemenizâde Mehmet Tâhir**

Menemenizâde Mehmet Tâhir (1863- 1903): 1863 yılında Adana'da dünyaya gelmiştir. Mülkiye Mektebi mezunudur. Milli eğitimin çeşitli kademelerinde öğretmenlik, müdürlük; üniversitede müderrislik yapar. Ara nesil yazarlarındandır. Sanatında Ekrem, Hamit ve Muallim Naci'nin etkileri görülür. Batı şiirinin biçimlerini kullanarak kendine özgü yeni biçimler bulmaya çalışan

Tâhir, romantizmin ve Edebiyat-ı Cedide'nin en büyük savunucularından biri olur. Şair, 13 Şubat 1903 yılında İstanbul'da hayatını kaybeder. Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Elhan (1886), Yad-ı Mazi (1887), Asar-ı Perişan (1893), Osmanlı Coğrafyası (1894), Osmanlı Edebiyatı (1896), Terane-i Zafer (1897), Mükemmel Coğrafya-i Osmani (1898).

Yazarın dergide Bir Hatıra, Mersiye Olacaktı!, adlı şiiri ile Elvâh-ı Hayatiye: Korku, Müfredat Kavâid-i Osmaniye: Edevât adlı makaleleri vardır.

M. İrfan (.../...): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Musahabe-i Fenniye adlı iki makalesi vardır.

Ahmet Hikmet, MÜFTÜOĞLU (1870- 1927): 3 Haziran 1870 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ailesi Mora'da uzun süre müftülüklerde bulunduğu için Müftüoğlu soyadını almıştır. Babasının ismi Yahya Sezai'dir. Eğitim olarak önce Dökmeciler mahalle mektebinde, akabinde Aksaray ile Soğukçeşme Rüştüyesi'nde ve Galatasaray Sultanisi'nde tamamlamıştır. Kendisi, Galatasaray Lisesi'nde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği, İstanbul Üniversitesi'nde Fransız ve Alman edebiyatları profesörlüğü, Dışişleri'nde müsteşarlık gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Eşi Suat Hanımı 1922 yılında kaybettikten sonra sıkıntılı günler geçiren Ahmet Hikmet, müsteşarlık görevinde iken uzun süre tedavi gördüğü karaciğer kanserinden 19 Mayıs 1927'de² İstanbul'da ölmüştür.

Daha Galatasaray'da okurken Leyla yahut Bir Mecnunun İntikamı, Patates, Tuvalet yahut Letafet-i Aza gibi kitaplar gibi bastırıldığı bilinmektedir. Servet-i Fünûn dergisine ilk yazısını 18 Mart 1893 yılında yazmıştır. Bu, Fransızcadan çevrilmiş olan 'Roman Fabrikası' adlı yazıdır. Başlarda diğer Servet-i Fünûn'cular gibi ağdalı ve süslü bir dil kullanan Ahmet Hikmet, daha sonraları bu düşüncelerden ayrılarak daha sade ve anlaşılır bir dille yazmaya başlamıştır. Artık o, sanatını ve kalemini sosyal hizmete adanmıştır. Bu düşüncesi hayat boyu devam etmiştir. Eserlerinin arasında, Haristan ve Gülistan (1901), Çağlayanlar (1922), Gönül Hanım (1971), en önemli eserleridir.

² Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı adlı eserinde ölüm tarihi olarak 19 Mart 1927 tarihini verir.[bk. Resimli Türk Edebiyatı, C: II, s. 1081]

Yazarın dergide Ahmet Hikmet'in roman tanıtımı olan bir yazısı, iki sayı tefrika edilmiş bir hikâye ve deneme tarzında bir yazısı vardır.*****

Münir (.../....): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Sofya'dan Mektup: Hayvanat Bahçesi adlı mektup türünde bir yazısı vardır.

M. S(in) (... /): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Mukayese-i El sine adlı bir makalesi vardır.

[OZANSOY], Faik Ali (1876- 1950): 1876 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Babası Diyarbakırlı şair Sait Paşa'dır. Süleyman Nazif'in kardeşi olan Faik Ali, İstanbul Mülkiye Mektebi mezunudur. Mutasarrıflık, valilik, müderrislik, müsteşarlık gibi görevlerde bulunmuştur.

Kenan Akyüz, eserinde “Servet-i Fünûn'daki şiirleri Zâhir imzasıyla”³ çıktığını söyler. İnceleme yapılan sayılarda Faik Ali, Zâhir mahlasını hiç kullanmamıştır; ancak iki yazısında Zâhir, Zâhir'e Mektuplar başlığı altında yazdığı yazılar vardır. Gerçek Zâhir isminde bir arkadaşı vardır da onunla mı mektuplaşıyor yoksa Zâhir mahlasını kullanarak kendisiyle mi mektuplaşıyor bununla ilgili kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Hamit, Kemal, Ekrem gibi şairlerin etkisinde şiirler yazmıştır. Özellikle Abdülhak Hamit'in etkisi büyüktür. Servet-i Fünûn şairlerinin bütün özelliklerini benimsemiş ve bunu şiirlerinde yansıtmıştır. Şiirlerinde Arapça, Farsça tamlamalara fazla yer vermiş ve ağır bir dil kullanmıştır. Faik Ali'nin eserlerinden bazıları şunlardır: Fani Teselliler (1908), Mithat Paşa (1908), Temâsîl (1913), Elhan-ı Vatan (1915), Şair-i A'zam'a Mektup (1923), İstanbul Kapılarında (?), Nedim (?) ve Lale Devri (?).

Yazarın dergide Benliğimin Karanlıkları, Bilmem Kime Karşı, Bir Şiirin Zıll-i Feryadkârı, Denizlere Karşı, Fani Güzellikler, Hayme-nişin, Hüsn ü Müstetir, İhtisat-ı Merizana, İnanma, Kehkeşana Karşı, Kış Manzaraları, Mesire-i İlham, Nirvana, O buseler, Olimpe Karşı, Ruh-ı Bîdâr, Secdelerim, Semaya Karşı, Şekip, Tulû'dan Evvel adlı şiirleri ile Zâhir ve Zâhir'in İkinci Mektubundan adlı mektup türünde iki yazısı vardır.

³ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi, İnkılap Kitapevi, İstanbul: 1986, s. 414.

[ÖZSEVER], Hüseyin Siret (1872- 1959): 1872 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Hamdullah Siret'tir. İlköğrenimden sonra Mülkiye İdadisi'ni rahatsızlığı dolayısıyla yarım bırakmak zorunda kalmıştır. Devletin çeşitli kademelerinde memurluk, katiplik, vilayet mektupçuluğu, müdürlük, muallimlik, başyazarlık gibi görevlerde bulunmuştur. Siyasi yaşantısından dolayı yurt dışına kaçmış, uzun süre yurt dışında kalmıştır. 1959 yılında İstanbul'da ölmüştür. Yazılarında bazen 'Ömer Senih' ismini de kullanmıştır. Edebiyat-ı Cedide'nin en içli şairi olarak tanınan Hüseyin Siret, şiirlerinde daha çok Tevfik Fikret'in etkisinde kalmıştır. Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Leyâl-i Girîzân (1904), Bağ Bozumu (1928), Kıvılcımlı Kül (1937), Üstadın Şairi (1937), Kargalar (1939), Geç Kalmış Cevap (1939), İki Kaside (1942), Bir Mektubun Cevabı ve Hüseyin Avni Ulaş'a (1948).

Yazarın dergide Bilir misin?, Cûy ve Sâl, Neşide-i Hasret, Son Katre adlı dört şiiri vardır.

[PEDRAM], Hüseyin Dâniş (1870- 1943): 1870 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası ticaret için İstanbul'a yerleşmiş İranlı Mehmet Haşim'dir. Mülkiye Mektebi'ne bir yıl gittikten sonra eğitimini Beyoğlu'ndaki Fransız okulunda ve Debistan-ı İran adlı okulda tamamlar. Bir süre yurtdışında kaldıktan sonra yurda dönerek öğretmenlik, müderrislik, çevirmenlik, kalem müdürlüğü ve basın ataşesi gibi görevlerde bulunmuştur. Bir ara Tebrizliler tarafından İran Milli Meclisi'ne Azerbaycan mebusu seçilir. İran elçiliğinde basın ataşesi iken 31 Mart 1943 yılında Ankara'da ölmüştür. Mezarı İstanbul'dadır.

Servet-i Fünûn dergisinde, şiir ve yazılarının yanında Fransızca ve Farsçadan yaptığı çevirileri de yayınlanır. Özellikle Ömer Hayyam'dan yapmış olduğu çevirilerle tanınır. Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Neva-yı Sarîr (1897), Serâmedan-ı Suhan (Farsça; 1897), Hediye-i Sal (Farsça; 1914), Talim-i Lisan-ı Farsi (1915), Kunckâvi der Zerdüş (Farsça; 1918), Münazaratım (1919), Kâvrân-ı Ömür (1925), Fransızca- Türkçe Hukuki ve Medeni Lügat (1934).

Yazarın dergide Bir Vedaa Dair, Bismark, Bulutlar, Kırılma, Medlul-ı Hayat, Şi'r-i Leyal, Meâl-i Eşyadan adlı şiirleri vardır.

[REY], Ahmet Reşit (1870- 1956): 1870 yılında İstanbul'da doğmuştur. Musiki üstatlarımızdan Cemal Reşit Rey ve Ekrem Reşit Rey'in babalarıdır. Yazılarında H. Nazım ismini kullanmıştır. Mekteb-i Mülkiye mezunudur. Mabeyn kâtipliği, mutasarrıflık, valilik, öğretmenlik, Dâhiliye Nazırlığı gibi görevlerde bulunmuştur. Şiirlerinde his ve hayal unsurları ağırlıktadır. Eserlerinden bazıları şunlardır: Nazariyat-ı Edebiye (1912), Racine'nin tüm piyeslerinin çevrilmesi (1934/1935), Vergilius'un Aenes çevirisi (1936), Gördüklerim, Yaptıklarım (1890/1923).

Yazarın dergide Bir Mehtapta, Grup Levhalarından, Karlar Eriirken, Tulû' Kameri, Valideme adlı şiirleri ile Musahabe-i Edebiye, Makale-i Mahsusa: Mesâlik-i Edeb adlı iki makalesi vardır.

Rüştü Necdet (.../....): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Küçük Hikâye: Menfur, Küçük Hikâye: Peyman adlı iki hikâyesi vardır.

Saffet Suat (.../....): Hakkında bilgi sahibi olunamayan bu kişinin dergide Goethe'nin Yüz Ellinci Sene-i Devriye-i Veladeti adlı biyografi yazısı ile Küçük Hikâye: Münkesir Emellerde adlı bir hikâyesi vardır.

Safveti Ziya (1875- 1929): 1875 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Galatasaray Sultanisi mezunudur. Katiplik, müdürlük, elçilik gibi görevlerde bulunur. Servet-i Fünûn dergisine küçük öyküler yazmıştır. Özellikle Salon Köşelerinde adlı romanıyla tanınır. Dil ve üslup yönünden Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit'in tesirleri vardır. Kalp krizi sonucu 25 Temmuz 1929 yılında İstanbul'da hayatını kaybeder. Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Bir Safha-i Kalp (1900), Bir Tesadüf (1910), Salon Köşelerinde (1912), Hanım Mektupları (1913), Kadın Ruhu (1914), Silinmiş Çehreler, Beliren Simalar (1924).

Yazarın dergide Felsefe-i Aşk adlı tercüme yazısı, Küçük Hikâye: Bir Sergüzeşt adlı hikâyesi ve Salon Köşelerinden adlı roman tefrikası vardır.

Süleyman Nazif (1869- 1927): 1869 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. Şair Faik Ali'nin ağabeyidir. Babası Diyarbakırlı şair Sait Paşa, dedesi Süleyman Nazif Efendi, büyük dedesi İbrahim Cehdi'dir. Bu kişiler dönemin değerli ilim adamlarıdır. Düzenli bir eğitim almamakla birlikte evde özel hocalardan aldığı derslerle kendini yetiştirir. Mektup kalemligi, reji müdürlüğü,

matbaa müdürlüğü, kâtiplik, valilik ve gazetecilik gibi görevlerde bulunmuştur. Hayatının son dönemlerini çok ciddi maddi sıkıntılar içinde geçiren Süleyman Nazif, 4 Ocak 1927 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Şiir ve yazılarında milliyetçi ve sosyal duygular ağırlıkta olduğu için Servet-i Fünûn şairlerinden ayırılır. Kendisi bu yönüyle Namık Kemal mektebinin en büyük temsilcisi sayılabilir. Yazılarında İbrahim Cehdi, Selim Sabit, Abdülahrar Tâhir isimlerini kullanmıştır. Vatan ve millet duygusunu eserlerinde çok güzel yansıttığı için adeta edebi çevrenin gür sesi olmuştur. Bu duyguları özellikle İstanbul'un işgali üzerine yazdığı Kara Bir Gün adlı yazısı ile Pierre Loti'yi anma gününde yaptığı sert konuşması örnek gösterilebilir. Yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Bahriyelilere Mektup (1897), Gizli Figanlar (1906), Boş Herif (1910), Batarya ile Ateş (1917), Firâk-ı Irak (1918), Çal Çoban Çal (1922), Tarihin Yılan Hikâyesi (1922), Malta Geceleri (1924), Abide-i Şüheda (1925), Kafir Hakikat (1926), Yıkılan Müessesese (1927).

Yazarın dergide Bahar-ı Münkesir, Benim Mezarım, Dekadan, Menekşe, O Ses, Tekâsif-i Âmâl adlı altı şiiri ile Musahabe-i Edebiye: Derkât-ı İdrak, Musahabe-i Edebiye, Sıfatlar Mevsuflar ve Taklit adlı iki makalesi vardır.

Süleyman Nesip (1866- 1917): 1866 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Süleyman Paşazade Mehmet Sami'dir. Meşhur Şıpka Kahramanı Müşir Süleyman Paşa'nın oğludur. Mülkiye Mektebi mezunu olan Süleyman Nesip, memurluk, müdürlük, müfettişlik, tercüme heyeti reisliği gibi görevlerde bulunmuştur. 28 Eylül 1917 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Yazılarında Süleyman Nesip ismini kullanan şairimiz edebiyatımızda Sone tarzını ilk kullanan kişidir. Sanatkârane şiirler yazmasında Tevfik Fikret'in kuvvetli tesiri açıkça görülür. Şairin eserlerinden bazıları şunlardır: İlm-i Terbiye-i Eftal (1905), Süleyman Paşa Muhakemesi (1912).

Yazarın dergide Bârân-ı Âmâl, Birinci Temenni, Birine, Gelir misin?, Niyaz-ı Muhabbet, Ona, Pembe Bir Tasvir Karşısında, Şeb-i Ruhum, Tahattur, Terâne-i Hüsrân adlı on şiiri vardır.

[TARHAN], Abdülhak Hamit (1852- 1937): 2 Ocak 1852 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası tarihçi Hayrullah Efendidir. Mahallesinde

bulunan Fransız okulunda bir müddet okuduktan sonra daha on iki yaşlarında Fransa'ya gönderilerek eğitimine devam ettirirler. Bir yıl sonra yurda dönen Tarhan, eğitimine Robert Koleji'nde devam eder. Dönemine göre mükemmel bir eğitim alan şair, Dışişleri'nde önemli görevler bulunur. Hindistan'ın Bombay başkonsolosluğuna atanır. Verem olan karısının Bombay'da büsbütün artması üzerine İstanbul'a dönme kararı alır. Vapurla gelirken Beyrut yakınlarında karısı Fatma Hanımı kaybeder. İki çocuğuyla baş başa kalan şair, çok büyük acı ve üzüntü yaşadı. Eşini kaybetmenin acısıyla sanatının en duygusal eseri olan meşhur Makber (1885) adlı manzum eserini yazar. Eserde, ölüm karşısında duyulan ruhi ve fikri duyguları çok güzel bir şekilde ifade eder. İstanbul milletvekili iken 12 Nisan 1937 yılında İstanbul'da ölür.

Tanzimat devrinin en büyük şairi olan Tarhan, şiire getirmiş olduğu yeniliklerle dönemin şiir anlayışına yeni bir boyut getirmiştir. Kendisi, şiirde batı ve doğu medeniyetinin dil, sanat, kültür ve sosyal anlayışını birleştirmeyi başarmış bir şairdir. Bu özelliğinden dolayı, kendisine şairlerin en büyüğü anlamına gelen 'Şair-i Âzam' unvanı verilerek edebiyatımızın en büyük manevi ödülüyle onurlandırıldı. Şairin on beş şiir kitabı vardır. Tiyatro alanında da başarı gösteren Abdülhak Hamit, piyeslerinde daha çok Türk, Yunan, Arap, Osmanlı tarihleri ve hayali konular yer alır. Kırkı aşkın eseri içerisinde yirmi biri tiyatrodur. Şairin eserlerinden bazıları şunlardır: Macera-yı Aşk (1873), Macera-yı Aşk (1873), İçli Kız (1875), Sabr ü Sebat (1875), Nesteren (1876), Duhter-i Hindu (1876), Nazife⁴ (1876), Sahrâ(1879), Makber (1885), Ölü (1885), Tezer (1880), Eşber (1880), Hacle (1886), Bunlar Odur (1886), Divaneliklerim yahut Belde (1886), Bir Sefilenin Hasbihâli (1886), Bâlâdan Bir Ses (1912), Validem (1913), İlham-ı Vatan (1916), Finten (1918), Garam (1923).

Yazarın dergide Sahaif-i Bedayi: Finten'den başlığını taşıyan tiyatro eseri tefrika hâlinde yayınlanmıştır.

Tevfik Fikret (1867- 1915): 1867 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mehmet Tevfik'tir. Galatasaray Sultanisi mezunudur. Muallimlik,

⁴ Nazife'nin ilk ve orijinal baskısındaki diğer adı, Ferdâ-yı Hamiyet'tir. Daha geniş bilgi için bk.: Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı, C: II, s. 941.

müdürlük, gazetecilik gibi görevlerde bulunur. Türk edebiyatının en önemli şairidir. Şairde Muallim Naci ve Ekrem'in etkisi büyüktür. Şiirlerinde Tevfik Nazmi, Nazmi, Mehmet Tevfik, Esat Necip isimlerini kullanmıştır. Sosyal konuları ele almasıyla didaktik tarzı şiirler yazmıştır. Şiire getirdiği iç ve dış yeniliklerle Servet-i Fünûn şiirinin en önemli temsilcisi olmuştur. Şeker hastalığından 19 Ağustos 1915 yılında İstanbul'da hayatını kaybeder. Şairin eserlerinden bazıları şunlardır: Rubâb-ı Şikeste (1900), Tarih-i Kadim (1905), Rubâbın Cevabı (1911), Haluk'un Defteri (1911), Şermin (1914).

Yazarın dergide Esat Necip mahlasıyla yazdığı Küçük Hikâye: Meftûr-ı Gayret adlı hikâyesi, Tarlada adlı gezi yazısı ile Ömr-i Muhayyel ve Senin İçin adlı iki şiiri vardır. Ayrıca Tevfik Fikret imzasıyla Bütün Bir Sergüzeşt, Âveng-i Şühûr-8, Âveng-i Şühûr-9, Âveng-i Şühûr-10, Âveng-i Şühûr-11, Âveng-i Şühûr-12, Âveng-i Tesâvîr: Nef'î, Âveng-i Tesâvîr'den Abdülhak Hamit, Âveng-i Tesâvîr'den Üstâd-ı Ekrem, Balıkçılar, Bir Ân-ı Huzûr, Bir Ayyaşın Karşısında, Bir Mersiye, Çirkin, Dinle Ruhum, Evrak-ı Siyah: Derd-i Nihan, Evrak-ı Siyah: Enin-i Gam, Gayyâ-yı Vücut, Kahkahât-ı Şiiriyeden: Şairin Çubuğu, Köyün Mezarlığında, Leyl-i Vedağ, Maî Deniz, Mehd-i Âmâlîm, Perde-i Teselli, Peri-i Şiirime, Seninle, Şehitlikte, Tefelsüf, Teşrik-i Melâl, Toprak, Yeşil Yurt adlı otuz bir şiiri ve Musahabe-i Edebiye: Âziyâde, Musahabe-i Edebiye: Birkaç Neşide, Musahabe-i Edebiye: Coppee'nin Bir Şiiri, Musahabe-i Edebiye: Ecnebiler ve Türkçemiz, Musahabe-i Edebiye: Tavsiye-yi Lisan adlı beş makalesi vardır.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan (1868- 1942): 1868 yılında Erzurum'da dünyaya gelmiştir. Babasının memuriyeti dolayısıyla Osmanlı'nın çeşitli vilayetlerinde eğitim gördükten sonra Mekteb-i Mülkiye'den mezun olmuştur. Bir süre Dışişleri'nde Tercüme Kalemi'nde ve Tophane Tercümanlığı'nda çalıştıktan sonra dergi çıkarma işine heves eder. İlk olarak Yeni Şafak, Umran gibi dergiler çıkaran Ahmet İhsan, asıl ününü 1891 yılında Servet-i Fünûn adlı dergiyi çıkarmakla yakalar. Zaten kendisi yazarlıktan daha çok matbaacı olarak tanınır.⁵ Ahmet İhsan, Servet-i Fünûn dergisine getirmiş olduğu yeniliklerle daima kendinden söz ettirmiştir. Ayrıca dönemin edebiyatçılarını, derginin çatısı altında

⁵ Daha geniş bilgi için bk.: Ahmet İhsan Tokgöz, Matbuat Hatıralarım, İletişim Yay., İstanbul: 1993.

toplamasıyla Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Ati Hareketi'nin oluşmasına vesile olmuştur. Dergide 'İstanbul Postası' adı altında yazılar yazmış ve pek çok Fransızca eseri- Özellikle Jules Verne'nin eserlerini- Türkçeye çevirip yayınlamıştır. Tokgöz, Ordu milletvekili iken 27 Aralık 1942 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: Seksen Günde Devr-i Alem (1890), Beş Hafta Balonla Seyahat (1895), Deniz Altında Yirmi Bin Fersah (1891), Gizli Ada (1890), Avrupa'da Ne Gördüm (1891), Matbuat Hatıralarım (II cilt 1930-1931).

Yazarın dergide "Bir Cevalan, İfade-i Mahsusa, Merhum Ali Şahbaz Efendi, Meşâhir-i Musairîn Doktor Esat Bey, İstanbul Postası, Musahabe-i Fenniye" adlı yazıları ile "Mâî Düş" adlı tercüme roman tefrikası vardır.

Uşşakizâde Halit Ziya: bk. [UŞAKLIGİL], Halit Ziya

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya (1865- 1945): 1865 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Uşak'ta Helvacızadeler ailesine mensuptur. Fatih Askeri Rüştüyesi ve İzmir'de alafanga eğitim veren okulda eğitimine devam etti. Memurluk, muallimlik, müdürlük, mabeyn başkatipliği gibi görevlerinde bulunur. Servet-i Fünûn'un en önemli yazarıdır. Yazılarında Halit, Mehmet Halit isimlerini kullanmıştır. Düzyazılarında Fransız yazarlarının cümle kurgusunu örnek alan Halit Ziya, realizm ve natüralizmin etkisinde eserler vermiştir. 27 Mart 1945 yılında İstanbul'da hayatını kaybeder. Yarın eserlerinden bazıları şunlardır: Sefile (1885), Nemide (1889), Bir Ölünün Defteri (1889), Ferdi ve Şürekâsı (1894), Mai ve Siyah (1897), Aşk-ı Memnu (1900), Kırık Hayatlar (1924), Kırk Yıl (1936), Sary ve Ötesi (1940), Bir Acı Hikâye (1942).

Yazarın dergide Kari'lerime Mektuplar adı altında iki yazısı, Fransa Edebiyatına Dair Musahabat: Bomaşşe Hakkında adlı bir makalesi ve Aşk-ı Memnu adlı roman tefrikası vardır.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit (1874- 1957): 1874 yılında Balıkesir'de dünyaya gelir. Babasının memuriyeti dolayısıyla çeşitli illerde eğitim gördükten sonra Mekteb-i Mülkiye'den mezun olmuştur. Memurluk, öğretmenlik, milletvekillik gibi görevlerde bulunmuştur. Fikret ve Hüseyin Kazım'la birlikte Tanin gazetesini çıkarır. Fikret'in ayrılmasından sonra Servet-i Fünûn dergisinde

bir süre yazı işlerini yönetir. Yazılarından dolayı Malta'ya, Çorum'a sürgüne gönderilir. Şiire karşı hiç ilgi duymayan Cahit, daha çok siyasetçi ve gazeteci olarak tanınır. Yazdığı roman ve hikâyelerde Ahmet Mithat'ın etkisi büyüktür. Eserlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. 18 Ekim 1957 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Ellinin üzerinde eseri bulunan yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Nadide (1892), Hayat-ı Muhayyel (1899), Hayal İçinde (1901), Hayat-ı Hakikiye Sahneleri (1910), Kavgalarım (1910), Niçin Aldatılmış (1924), Edebi Hatıralar (1935).

Yazarın dergide Harp ve Sulh, Âdâb-ı Matbuat, Akşam Tefekkürleri, Ali Şahbaz Efendi, Bir Yaz Hatıraları, Eserler Arasından, Fikr-i Terakki, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri: Sıcak Çorba, Kanto: Bir Perde, Koruda, Nevha-i Esef: Ali, Sembolizm, Tabut Arkasında adlı mensur yazıları ile Küçük Hikâye: Muallim adlı hikâyesi vardır.

[YALÇIN], Hüseyin Suat (1867- 1942): 1867 yılında İstanbul'da doğmuştur. Hüseyin Cahit Yalçın'ın ağabeysidir. Tıbbiye mezunudur. Çeşitli yerlerde ve kuruluşlarda doktorluk yapmıştır. 21 Mart 1942 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Cenap Şahabettin'in etkisi görülen şiirleri lirik ağırlıklıdır. Bazı eserlerinde Gave-i Zalim ismini kullanmıştır. Serveti Fünun yazar ve şairleri içinde tiyatroyla en çok ilgilenen kişisidir. Eserlerinden bazıları şunlardır: Lâne-i Melâl (1910), Kirli Çamaşırlar (1911), Çürük Temel (1915), Yamalar (1920), Kayseri Gülleri (1920), Gâve Destanı (1923), Ahrete Bir Gün (1926).

Yazarın dergide İğfale Karşı, Sensizliklerim, Tabut Arkasındanın Zeyli, Tâir-i Şiirim, Zehirli Çiçek adlı beş şiiri vardır.

II. TAHLİLÎ DİZİN

1. Yazar Adına Göre

A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 408, s. 278–279. (Şiir, 6 Kânun-ı Evvel 1312’de kaleme alınmıştır.)

A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 409, s. 293. (Şiir, 10 Kânun-ı Evvel 1314’te kaleme alınmıştır.)

A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 410, s. 312–313. (Şiir, 4 Ramazan 1316’da kaleme alınmıştır.)

A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 412, s. 342. (Şiir, 18 Kanun-ı Evvel 1314’te kaleme alınmıştır.)

A. H., Bkz. [TARHAN], Abdülhak Hamit

Ahmet Cemil (Erkan-ı Harbiye Zabitanından), *Makale-i Askeriye: Zabitin Vazifesi Mühimdir*, SF, nu. 424, s. 118–122. (Yazı, “İbrahim Muhittin Beyefendi’ye” ithafıyla kaleme alınmıştır. Zabitin görevlerinin önemi üzerinde durmaktadır. Yazı 21 Mart 1314’te kaleme alınmıştır.)

Ahmet Cemil, *Arslan Pençesi*, SF, nu. 401, s. 171- 173. (Hikâye, Fransuva Coppee’den alınmıştır. Konusunu Madam Olga ile kendisini seven bir zabitin aşklarını anlatır.)

Ahmet Hikmet, MÜFTÜOĞLU, *Küçük Hikâye: Hüsn ü Aşk*, SF, nu. 417, s. 11–14; SF, nu. 418, s. 23–28 (Yazı, “Abdullah Zühdü Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır.)

Ahmet Hikmet, MÜFTÜOĞLU, *Mesail-i Muğlâka*, SF, nu. 401, s. 170- 171. (Ahmet Mithat’ın Tarik gazetesinde tefrika edilen romanı hakkında bilgi vermektedir. Yazıda Kuyucu Murat ile Baltacı Mehmet’in lakaplarını ele almaktadır. Bu kuyuculuk ve baltacılık, bir kunduracılık gibi meslekten mi alındığını yoksa büyük Petro’ya kafa tutan komutanın özelliğinden mi alındığını sorar. Ayrıca Baltacı Mehmet’in âlim ve aynı zamanda sesi güzel olduğu için müezzin diye çağrıldığını söyler. Murat’ın kuyu kazmasından mı yoksa Anadolu’da Celali isyanlarında isyankârları

kuyuya doldurduğu için mi kuyucu lakabını aldığını sorar. Hammer tarihine göre ise, Tebriz hâkimi Cezmi Bey’e karşı bir muharebesinde kazaen bir kuyuya düştüğünden bu lakabı adlıını söylemektedir.)

Ahmet Hikmet, MÜFTÜOĞLU, *O Beyazlar Giyinmiş Siyah Ata*, SF, nu. 428, s. 184–185. (Yazı, “Cuma, 30 Nisan 1315”te kaleme alınmıştır. Siyah bir at üzerine yazılmış düşünceleri ifade etmektedir.)

Ahmet İhsan, bkz. [TOKGÖZ], Ahmet İhsan

[AKÜNAL], Ahmet Kemal, *Bir Gece*, SF, nu. 417, s. 7.

[AKÜNAL], Ahmet Kemal, *Bugün*, SF, nu. 412, s. 343.

Ali Seza, *Memiş’in Niyeti*, SF, nu. 408, s. 282. (Şiir, “Türkçe Şiirler Sahibi Mehmet Emin Beyefendi” ithafıyla başlar. Şiir, “İzmir”den yazılmıştır.)

Ali Seza, *Saçların*, SF, nu. 402, s. 185. (Sevgilisi tarafından hediye edilen bir tutam saçlarını eline aldığı zamanki duygularını ve aşkını anlatan bir yazıdır. Yazı 3 Teşrîn-i Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)

Ali Seza, *Sarı Gül*, SF, nu. 402, s. 185. (Şiir, İzmir’den gönderilmiştir.)

Ali Seza, *Tahassür*, SF, nu. 404, s. 211. (“Rişpenle Beraber” alt başlığı yer alır. Yazı, “İzmir’den” yazısıyla biter.)

Ali Suat, *Boğaziçi*, SF, nu. 433, s. 262. (Şiir, “Mehmet Rauf Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır.)

Ali Suat, *Kötürüm Kız*, SF, nu. 439, s. 359. (Şiir, Haziran 1315’te kaleme alınmıştır.)

Ali Suat, *Sabah Olurken*, SF, nu. 440, s. 375. (Şiir, “İsmail Safa Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır.)

Aynîzade Hüseyin Tahsin, *Ali*, SF, nu. 422, s. 93.(Yazı, 27 Mart 1315’te kaleme alınmıştır. Yazar, arkadaşı Ali ile nasıl tanıştıklarını ve nasıl dost olduklarını anlatır. Ali annesini kaybettiğinde kendisinin yanında olduğunu acısını paylaştığını söyler. Ali ile hayallerini gerçekleştireceklerini zannederken Ali’nin rahatsızlanıp ölmesiyle yıkıldığını ve çok üzüldüğünü anlatır.)

- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedayii'l-Arap: Ebu'l-Hasaniü'l-Anbarî'nin Bir Mersiyesi*, SF, nu. 426, s. 150–151. (Eserden tercümeler yapılmıştır.)
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedayii'l-Arap: Ebu'l-Ülâü'l-Ma'rî'nin Bir Fahriyesi*, SF, nu. 402, s. 187–189. (Tercüme)
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Ehâcitten*, SF, nu. 411, s. 327–328. (Ehâcitten adlı eserden tercümeler yapılmıştır.⁶)
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedayii'l-Arap: İbn-i Zerik'ten*, SF, nu. 425, s. 135–139. (Eserden tercümeler yapılmıştır.)
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Kays-ı Âmirî Hikâyâtından*, SF, nu. 407, s. 267–269. (“Kays-ı Âmirî Hikâyâtından” başlığını taşımaktadır. Eserden tercümeler yapılmıştır.)
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedayii'l-Arap: Kays-ı Amirî'nin Garamiyatı'ndan*, SF, nu. 404, s. 215–216. (Aşkla deli divane olup hastalanan Kays-ı Amirî derdine çare bulmak ümidiyle doktorlara başvurur. Türlü türlü ilaçlar denenir, vücudunu beyhude yere dağlarlar; ama bir sonuç alamazlar. Aşkta aklını kaybetmiş olan şair beyitler söylemeye başlar.)
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Mütenebbbi'den Hüseyin Bin İshak Altunuhi Hakkında*, SF, nu. 418, s. 21–23. (Mütenebbbi'den Hüseyin Bin İshak Altunuhi Hakkında adlı eserden tercümeler yapılmıştır.)
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Mütenebbi'den Seyfü'd Düvele Hakkında*, SF, nu. 415, s. 388–391. (Mütenebbi'den Seyfü'd Düvele Hakkında adlı eserden tercümeler yapılmıştır.)
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Zeydün'un Gazeli*, SF, nu. 421, s. 71–73. (Zeydün'un Gazeli adlı eserden tercümeler yapılmıştır.)
- [BOLAYIR], Ali Ekrem, (A(yın) Nadir imzasıyla yazılmıştır.), *Şiir: Nevide'me Yadigar-ı Muhabbet*, SF, nu. 431, s. 230–231. (Şiir, “Bir albümde, küçüklüğümden beri alınmış resimlerimin karşısında yazılmıştır.” Alt

⁶ Bundan evvel Arap yazarlardan çeviri mevcut değildir. Daha çok Batılı yazarlardan çeviri bulunmaktadır. (Oktay Üzel.)

başlığıyla yayımlanmıştır. “Yazıldığı Tarih: 22 Ağustos 1309” yazılmıştır.

[BOLAYIR], Ali Ekrem, (A(yın) Nadir imzasıyla yazılmıştır.), *Şiir: Endülüüs'te Bir Arap Seyyahu*, SF, nu. 411, s. 326–327.

[BOLAYIR], Ali Ekrem, (A(yın) Nadir imzasıyla yazılmıştır.), *Şiir: Güzel midir?* SF, nu. 406, s. 250–251. (Şiir, 2 Kanun-ı Evvel 1314'te kaleme alınmıştır.)

[BOLAYIR], Ali Ekrem, (A(yın) Nadir imzasıyla yazılmıştır.), *Zenciye*, SF, nu. 410, s. 307–311. (Yazı, “M(ahmut) Sadık Bey'e” ithafıyla yayımlanmıştır, 25 Kânun-ı Evvel 1314'te kaleme alınmıştır. Muharrirlerden birinin Beyoğlu'nda karşılaştığı zenciye aşık olmasını ve hislerini anlatır.)

Doktor Ziya, *Bir Resim Arkasına*, SF, nu. 435, s. 294.

[ERSOY], Mehmet Akif, *Bedayüü'l-Acem, Hafız'dan*, SF, nu. 403, s. 203. (Hafız'dan tercüme yapılmıştır.)

[ERSOY], Mehmet Akif, *Şirazi'nin Bostan ve Gülistan'dan Beyitler ve Tercümesi*, SF, nu. 401, s. 167–170.

Faik Ali, bkz. [OZANSOY], Faik Ali

Hüseyin Siret, Bkz. [ÖZSEVER], Hüseyin Siret

İbrahim Muhittin, *Aynen: Muhterem Servet-i Fünûn'a*, SF, nu.402, s. 179–180. (Yazının üst kısmında 6 Teşrîn-i Sâni 1314 tarihi yer almaktadır. Yazar, geçen sayıda yer alan Tefik Fikret'in Ecnebiler ve Türkçemiz adlı yazısıyla ilgili olarak düşüncelerini dile getirmektedir. Bununla birlikte bir davette Pierre Lotti ile tanışmasını Türkler ve dilimiz hakkında konuştuklarını söyler. Ayrıca davetten sonra edindiği izlenim Tefik Fikret'in söylediği, “bizleri İngilizler tanımıyor” sözlerine ilaveten Fransızların, İtalyanların hatta Amerikalıların bile tanımadığını söylemektedir. Yazı “Fahri Yavran Hazreti Şehriyar'dan ve mektup Harbiye-i Şahane muallimlerinden binbaşı Muhittin” şeklinde bitmektedir.)

İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Nefer*, SF, nu. 422, s. 83–84. (Yazıda vücuduyla hayatıyla, dinin memleketin muhafızı nefer olduğunu söyler. Emri ifa hususunda hiçbir tehlikeden sakınmayan vatan çocuğunun nefer olduğunu. sıcakta, soğukta nöbet bekleyen, eşkıyayı tepeleyen, bizim huzurumuzu sağlayan nefer olduğunu ifade eder. Yazı 29 Mart 1315'te kaleme alınmıştır.)

İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Piyademizin Bacağı*, SF, nu. 433, s. 260–261. (Yazı, “Hatıra Şayan Bir Sevkü'l-ceyş Yürüyüşü” alt başlığıyla yayımlanmıştır. 8 Haziran 1315'te kaleme alınmıştır. Süvari atıyla, topçu atıyla, piyade bacağıyla, erkân-ı harp de başıyla harp eder. Gazi Mihalzadelerden beri, birkaç asırdır koşan süvarimiz çok yorulduğundan mı bilmem neden sonra yarım asırda eski süratini, dehşetini kaybetmiş görüldüğünü; çünkü süvarinin yerini, sipahinin tutamadığını söyler. Piyade ise savaş alanında bütün yükünü omuzlayarak görevini yerine getirmeye çalıştığını ifade etmektedir.)

İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Resm-i Selam*, SF, nu. 426, s. 148. (Eser, 8 Nisan 1315'te kaleme alınmıştır. Yazı, orduda küçük büyük grupların rabt ettiği ve önemle üzerinde durduğu konularından birisi de resm-i selam olduğunu ve nasıl yapıldığı konusunda bilgi vermektedir.)

İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Vaka-î Hayriye'den Beri*, SF, nu. 408, s. 275–278. (Eser, 27 Teşrin-i Sanî1314 senesinde kaleme alınmıştır. Yazıda II. Mahmut zamanında yapılan yenilikler hakkında bilgi vermektedir. Bu yenilikler içinde en önemli olan askeri alandakilerdir. Yeniçeri'nin kaldırılması ve yerine Mansure-i Muhammediye ordusunun kurulmasını ve bununla ilgili azda olsa başarıları hakkında bilgi vermektedir.)

İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Zabıt*, SF, nu. 419, s. 34–35; SF, nu. 420, s. 50–51. (Eser, 1 Mart 1314 senesinde kaleme alınmıştır. Yazıda milleti, devleti koruyan, yücelten her türlü fedakârlığı gösteren, gerektiğinde canını bile vermekten çekinmeyen zabıtlar yani subaylar hakkında bilgi vermektedir.)

- İsmail Safa, *Çirkin Kız*, SF, nu. 432, s. 243. (Şiir, “Cenap Şehabettin ve Hüseyin Suat Beylere” ithafıyla kaleme alınmıştır. 4 Haziran 1315’te yazılmıştır.)
- İsmail Safa, *Edirne Kapısı Mezarlığında İlhami İle Birlikte Valideyi Ziyaretimiz*, SF, nu. 404, s. 210–211. (Yazarın İlhami ile birlikte Edirne Kapısı Mezarlığı’ndaki annesinin mezarını ziyaretini anlatmaktadır. Yazı, 11 Teşrîn-i Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)
- İsmail Safa, *Hatıra*, SF, nu. 429, s. 198. (Şiir, 20 Nisan 1315’te kaleme alınmıştır.)
- İsmail Safa, *Kitab u Allah*, SF, nu. 412, s. 344–345. (Şiir, 10 Ramazan 1316’da kaleme alınmıştır.)
- İsmail Safa, *Müelliflere*, SF, nu. 442, s. 403. (Şiir, 15 Ağustos 1315’te kaleme alınmıştır.)
- İsmail Safa, *Mütalaalı Matlalar*, SF, nu. 408, s. 278. (Şiir, beyit biçiminde yazılmıştır.)
- İsmail Safa, *Taze Bir Kız*, SF, nu. 441, s. 391. (Şiir, aruz biçiminde yazılmıştır.)
- İsmail Safa, *Tegazzül*, SF, nu. 402, s. 184–185. (Şiir, gazel biçiminde yazılmıştır. Şiir, 6 Teşrîn-i Sâni 1314’te kaleme alınmıştır. Şiir, “Nabi’ye naziredir.” İthafıyla yayımlanmıştır.)
- İsmail Safa, *Tevellüh*, SF, nu. 440, s. 374. (Şiir, “Abdullah’a” ithafıyla kaleme alınmıştır. 31 Temmuz 1315’te yazılmıştır.)
- İsmail Safa, *Zemzeme-i Hava*, SF, nu. 403, s. 202. (Aruzla yazılmış bir şiidir. Şiir, 13 Teşrîn-i Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)
- Kadri, *Musahabe-i Fenniye: Verem Sanatoryumları*, SF, nu. 441, s. 388–391. (Yazı, verem hastalığı ve sanatoryumları hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca, Berlin’de düzenlenen verem hastalığı ile ilgili kongre hakkında da bilgi vermektedir.)
- Kadri, *Mütenevia: Avama Mahsus Darülfünunlar*, SF, nu. 433, s. 264–265. (12 Mart 1899 tarihi Fransa’nın maarifinde mühim bir hatıra bırakacağını söylüyor. Çünkü o gün avama mahsus bir darülfünun açıldığını ifade etmektedir. Yazar, bununla ilgili düşüncelerini dile getirmektedir.)

- Kadri, *Mütenevia: Fotoğrafya Sanatı*, SF, nu. 435, s. 300. (Yazar, fotoğraf ve sanatı üzerine düşüncelerini dile getirmektedir. Fotoğrafyanın sanayi-i nefisede mağdur olup olmadığına dair basit mütalaalarda bulunduğunu ifade eder. Bir şeye eser-i sanat diyebilmek için bunun mutlaka bir sanatkâr elinden çıkmasına, yani fikriyle, hissiyle, ruhuyla bunu vücuda getirmek için çalışan ve çalıştığını bilen bir şahsın eseri olması gerektiğini ifade etmektedir.)
- Kadri, *Mütenevia: Karnaval*, SF, nu. 415, s. 391–392. (Karnaval, balo ve adetlerinin nereden geldiğini ve tarihi hakkında bilgi vermektedir. Bu eğlencelerin temelinde Hıristiyanlık dini eski Yunanlılarda görülen bir takım adetler ve yortulardan oluştuğunu anlatmaktadır.)
- Kadri, *Mütenevia: Tavukları Semirtmek Sanatı*, SF, nu. 413, s. 362–364. (Tavukları semirtmenin püf noktaları, tavukları beslerken nelere dikkat edildiği, hangi yemlerin verilmesi gerektiği, tavuk etinin lezzetli olmasının nedenleri konusunda bilgi vermektedir.)
- Kadri, *Mütenevia: Havai-yi Fotoğrafya*, SF, nu. 430, s. 213–215. (Yazar, balonla havadan yapılan fotoğrafçılık hakkında bilgi vermektedir.)
- Kadri, *Namus Muhtekirleri*, SF, nu. 439, s. 363- 364. (Yazar, yolda gördüğü ilanlar dikkatini çekmiştir. Bu ilanlarda garip, kimsesiz genç kızları himaye etmek, iş bulmak, onlara yer bulmak maksadıyla kandırılıp gurbet elde mezbelelerde sefaletten öldüklerini ifade eder. Bu kızları sefaletten kurtarmak için insaniyet perver cemiyetlerden faydalanmak gerektiğini ifade etmektedir.)
- Kadri, *Resimlerimiz: Musikinin Hayvanata Tesiri*, SF, nu. 421, s. 67–70. (Musikinin hayvanlar üzerine etkisi konusuna değinmektedir. Yazıda musiki dinleyen at, köpek gibi evcil hayvanların nasıl etkilendiklerini öteden beri bilindiğini söyler. Hayvanat bahçesinde yapılan araştırmada aslan, gergedan, kuş, timsah gibi hayvanlarında musiki dinlediğinde farklı tepkiler gösterdiğini ifade etmektedir.)
- [KADRİ], Hüseyin Kazım, *Bağlar Arasında*, SF, nu. 426, s. 157–158; SF, nu. 427, s. 173–174; SF, nu. 428, s. 189–190; SF, nu. 429, s. 205–206; SF,

nu. 430, s. 221–222; SF, nu. 431, s. 237–238; SF, nu. 432, s. 253–254; SF, nu. 433, s. 269–270; SF, nu. 434, s. 285–286; SF, nu. 435, s. 301–302; SF, nu. 436, s. 317–318; SF, nu. 437, s. 333–334; SF, nu. 438, s. 349–350; SF, nu. 439, s. 365–366; SF, nu. 440, s. 381–382; SF, nu. 441, s. 397–398. (Yazı, “Manisa Bağcılarına” ithafıyla kaleme alınmıştır. 25 Nisan 1315’te yazılmıştır. Bağcılık konusunda bilgi vermektedir.)

[KÛTAYİS], Asaf Muammer, *Kelebek Kadar Vefasız*, SF, nu. 435, s. 294–295. (Şiir, “Ona” ithafıyla kaleme alınmıştır.)

Lord Byron, *Kabl ü kal: Kadınlara ve Aşka Dair*, SF, nu. 402, s. 186–187. (Veciz sözler.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 401, s. 162–163. (Pastör’ün mikroplar üzerine yapmış olduğu araştırmalar hakkında bilgi vermektedir. Araştırmaya göre mikroplar, başta kolera, veba ve verem gibi hastalıkların oluşmasında etkin olduğunu söyler. Bunda kimsenin şüphesinin olmadığını söyler. Yapılan çalışmalarda Dr. Koh, veremin mikrobunu bulmuştur. Böylece bütün hastalıkların mikroplardan olduğu anlaşıldığını söyler. Bu mikropların bulunmasıyla insanlar için en büyük tehlike olan hastalıkların da tedavisi bulunmuş olduğunu söyler.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 402, s. 178–179. (Fransa’da katırlar doğum yapar; ama her katır yapmaz münakaşası vardır. Bu tartışmaya Dr. Frank’ın demiri tavında dövmeli, kömürü yerinde yakmalı sözüyle tartışmaya yeni boyut katar. Yani tartışmada hayvanların doğuştan bazı özellikleri olduğu ve olmadığıdır. Bunların arasında doğurganlıkta sayılır. At ile eşeğin birleşiminden katır dünyaya gelir. Katırların doğuştan doğurganlığı yoktur; ancak ara sıra da olsa doğuran katırlar görülmüştür. Bunlardan biride İzmir’de yaşanmıştır.

Ayrıca Amerikalılar, şelaleden elektrik üretmesini bilmişlerdir. Avrupa’da da bu konuda İsviçre faydalanmaktadır. Elektrik üretimiyle şehirler ve kasabalar ve sanayi aydınlanmıştır.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 403, s. 196–198. (Yazar yiyecek ve içeceklerle ilgili bilgi vermektedir. Yazar, tıptaki gelişmeler hakkında

bilgi vermektedir. Vücutun birtakım minerallere ihtiyacı olduğunu. bu mineralleri karşılayabilmesi için sebze ve meyvelerden alması gerektiğini söyler. Tıptaki yeni gelişmeler ise sebze ve meyve de bulunan mineralleri karşılayan hapların yapıldığını, bu hapların kullanıldığında sebze ve meyve yemiş gibi olduğundan bahsetmektedir. Daha sonra çay ve kahve hakkında bilgi verir. Ardından bazı meşrubatlarda ispiroto kullanıldığını ve meşrubatın cinsine göre çeşitli oranda ispiroto kullanıldığını ve buda insanda bağımlılık yaptığını ifade eder. İnsanoğlunun evvelden beri darıdan, patatesten tutun da eski köseleden bile içki imalatına kalkıştığını söyler. İnsanların içkinin cinsine değil, keyfine baktıklarını söylemektedir.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 405, s. 226–228. (Posta görevi yapan siyah güvercinler hakkında bilgi vermektedir. Bu siyah güvercinler, vapur gezisinde, muharebelerde faydalanılmaktadır. Mesafeler ne kadar uzak olursa olsun güvercinler yolunu bulmaktadır. Bilim adamları, bu olayı hayvanların altıncı hissinden dolayı bulduklarını ifade ederler. Bu siyah güvercinlerin yön bulma yeteneklerini havaların her türlü şartında denemişler ve hepsinde de yönlerini bulmuşlardır. Avrupa ve Amerika, bu siyah güvercinleri posta işletmesinde de kullanmayı düşünmektedirler. Bu güvercinler, deniz ortasında zorda kalan bir gemiye yardım getirebileceğini, savaşta önemli bilgileri hızlı bir şekilde getireceği konusunda bilgi vermektedir.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 406, s. 244–247. (“Memleketimiz ve ziraat– Ziraatın yirmi senede terakkisi– Terakkiyat-ı hazırardan istifade- Ziraat talebesi ve Müfettişleri- Ziraatın bizdeki ehemmiyeti- “Kimya-ı Zirâî”- Gübre ve nebatatın teşkilatı- Humus fosfor ve demir- Kalsiyum, potasyum- Fosforiyet magnezi- Arazinin muayene-i kimyeviyesi- Tekamül nebatı- Şeker pancarının tercüme-i hâli- Almanların terakkiyat ziraiyeye himmeti- Fosforlu unlar.” hakkında.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 406, s. 258–260. (“Sanat ve ticaret- Taklitte kâr- İncilerin sûret-i husulü- Sine-i asdafta- Tabî ve

sinaî inciler- Filokseranın tedavisi- Kiyânus- Hayvanat ve nebatat üzerinde tesiri- Torpido istimbotlarının ıslahı- İspanya ve Amerika muharebesi dersleri- Buhar ve elektrik makineleri- Zulmet leyl-i istimbotları- “Holland” torpidosu- Pelencerik halefi.” Hakkında.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 409, s.290–292. (“Canlı Fotoğraf- Ramazan Eğlencelerinin Biri de Bu!- Kinematoğrafın Terakkisi- Musavver Gazetelerle, Yevmi Gazetelerle Rekabet- Her Hanede Bir Kinematoğraf makinesi- Şimdi Yeni Çıkan Canlı Fotoğraf İlavesi- Balmumu ve İnsan Mumu, İnsan Mumun Hassası ve Hizmeti- Kumdan Şifa- Arabistan Kumu- Kilyos’a Kuma Girme, Gidenler- Kum Banyosu- Birçok İllete Deva.” Hakkında.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 417, s. 2–6.(Yazıda ünlü yazarların eserlerini tiyatroya adapte edilmesi konusunda yapılan çalışmaları, fenni tiyatronun faydaları ve çalışmaları hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca mikropların nerelerde bulunduğu ve birçok hastalıklara sebep olduğu ve tedavileri hakkında bilgi vermektedir.)

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 424, s. 114–117. (Yazıda asabiye ve asabiyet çeşitleri konusunda örneklerle bilgi Hüseyin Cahit, *Senin Muhabbetin*, SF, nu. 424, s. 117. (Şiir, 13 Nisan 1315’te kaleme alınmıştır.)

M. İrfan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 439, s. 357–358. (Yağış şekillerinden biri olan dolu hakkında bilgi vermektedir. Dolunun düştüğü bağlarda, tarlalarda hasara yol açtığını söylemektedir. Dolu telefini engellemek için ‘Dolu Siperi Direkleri’ kullanıldığını; ama bu usulünde dolu telefini engelleyemediğini ifade etmektedir.)

M. İrfan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 442, s. 402–403. (Yazı, “Deniz Tutması, Kırmızı Gözlük, Hevâ-yı Posta, Sanayi-i İpek” alt başlığıyla kaleme alınmıştır.)

M. S (in), *Mukayese-i Elsine*, SF, nu. 423, s. 107–108.(Yazıda örnekler verilerek lisanlar arasında mukayesede bulunmaktadır.)

Madam Koton, *Kabl ü Kal: Kadınlara ve Aşka Dair*, SF, nu. 401, s. 170; nu. 402, s. 186. (Kadınların çeşitli ahlaklara sahip olduklarını söylemektedir. Çiçeklerdeki koku ne ise kadınlardaki aşkın da o olduğunu söyler. Bazen kokusuz çiçek olduğu gibi aşksız da kadın olabileceğini söyler. Zehirli çiçek olduğu gibi zehirli kadınında olacağını söyler. Gençliğinde güzel olup da ihtiyarlığında zekâsını muhafaza eden kadın, aynen rengini kaybeden ancak kokusunu koruyan çiçeğe benzetmektedir. Kısacası çiçekle kadını karşılaştırmaktadır.)

Mehmet Akif, bkz. [ERSOY], Mehmet Akif

Mehmet Fuat, *Nâliş*, SF, nu. 409, s.292–293. (Şiir, 17 Şaban 1316’da kaleme alınmıştır.)

Mehmet Fuat, *Zevcemin Kabrini Ziyaret*, SF, nu. 404, s. 210. (Şiir, “Edebiye-i merhuma Makbule Hanım için ahiren zevc-i muhteremi tarafından yazılan mersiye dir ki derciyle tecdid-i tesirat eyliyoruz.” İthafıyla yazılmıştır. Mersiye, 18 Recep 1316’da kaleme alınmıştır.)

Mehmet Rauf, *Aşk u Vefa*, SF, nu. 442, s. 403–406. (Hikâye, Bir ağustos akşamında dört genç, rıhtımda yer alan bir birahaneye uğrarlar. Birahane de yaşanan olayları anlatır.)

Mehmet Rauf, *Aştan Sonra*, SF, nu. 406, s. 252. (Deneme, yazar aşk ve kadınlara dair düşüncelerini anlatmaktadır.)

Mehmet Rauf, *Bir Hastalığın İlacı*, SF, nu. 437, s. 324–327. (Hikâye, “Ahmet Şuayb Bey’e” yazısıyla ithaf edilmiştir. Yazar, eşiyle nasıl evlendiğini, eşiyle ilgili izlenimlerini, hayal kırıklıklarını ve aşk ıstırabının ilacını anlatmaktadır.)

Mehmet Rauf, *Bir Hikâye*, SF, nu. 434, s. 275–278. (Yazı, “Mehmet Cavit’e” ithafıyla kaleme alınmıştır.)

Mehmet Rauf, *Çiçekler ve Kadınlar*, SF, nu. 403, s. 202. (Deneme, yazar, çiçeklerle kadınları karşılaştırır ve onlar hakkında yorumlarda bulunmaktadır.)

- Mehmet Rauf, *Ebediyen Sen, Ebediyen*, SF, nu. 433, s. 262. (Deneme, yazar, sevgilisini kaybetmesi dolayısıyla yalnızlık duygusunu anlatmaktadır.)
- Mehmet Rauf, *Esef*, SF, nu. 408, s. 282–285. (Deneme, yazı, “Bir Refik’in Defterinden” başlığıyla başlar. “Faik Ali Bey’e” yazısıyla ithaf edilmiştir.)
- Mehmet Rauf, *Eyüp Yolunda*, SF, nu. 418, s. 28–30; SF, nu. 419, s. 39–41. (Yazar, Eyüp’e gittiği yolculuğu ve yolculuktaki izlenimlerini anlatır.)
- Mehmet Rauf, *Haluk’un Gözleri*, SF, nu. 428, s. 183. (Deneme, “Babasına” ithafıyla kaleme alınmıştır.)
- Mehmet Rauf, *İnfial*, SF, nu. 435, s. 292–294. (Deneme, yazı, “Bir defterden” alt başlığıyla yayınlanmıştır. Yazısında yalnızlığın ve bununla ilgili duygu dünyasını dile getirmektedir.)
- Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Bekârlar Arasında*, SF, nu. 420, s. 52–59; SF, nu. 421, s. 75–77. (Hikâye, “Rüştü Necdet Bey’e” yazısıyla ithaf edilmiştir.)
- Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Fenerci*, SF, nu. 411, s. 329–331. (Yazar, beğendiği küçük bir ev hakkında bilgi verirken evin aslında fener kulesi olduğunu öğrenir. Yolda gördüğü karakol zabıtinden fenerci, karısı ve çocukları hakkında bilgi alır.)
- Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Paris’te*, SF, nu. 405, s. 234–238. (Hikâye, “Hakkı Bey’e” yazısıyla ithaf edilmiştir. Yazı, 28 Teşrîn-i Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)
- Mehmet Rauf, *LaGran Veya*, SF, nu. 440, s. 375. (Deneme, yazı, karşılıksız olan aşk duygularını anlatmaktadır.)
- Mehmet Rauf, *Madam...İçin*, SF, nu. 437, s. 330. (Deneme, “Ali Suat Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır.)
- Mehmet Rauf, *Musahabe-i Edebiye: Sully Prudhomme Eş’ârı*, SF, nu. 414, s. 370–375. (Yazar, bir şiir ya da eserin zamanında okunması gerektiğini ifade eder. Bazı eserlerin yirmi beşinden hatta yirmisinden önce okunmalıdır ki o eser ya da şiirden zevk alınsın. Mesela Lamartine, benim okuduğum devirlerde okunmalıdır. Ya da öyle eserler var ki aşk

ıstırabını, elemiini, acısını çekmeden bazı eserlerden zevk alınamayacağını ifade eder.)

Mehmet Rauf, *Mürebbiye*, SF, nu. 430, s. 216–217. (Yazar, Mürebbiyenin nerede doğduğu ve neden İstanbul'a geldiği, güzelliği ve işini çok iyi yapmasıyla ilgili bilgi vermektedir.)

Mehmet Rauf, *Senin Gözlerin*, SF, nu. 441, s. 391. (Deneme, aşka ve kadınlara dair düşüncelerini anlatmaktadır.)

Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Aks-i Sada*, SF, nu. 440, s. 378–380. (Yazı, “Bu yeni eserin iç kalbindeki şu işaret: Muhterem Servet-i Fünûn: 28 Temmuz Nigar Binti Osman” ithaflıyla kaleme alınmıştır. Yazar, bir kadın yazar olan Nigar Hanım'ın eserini incelemekte ve değerlendirmede bulunmaktadır.)

Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Hayat-ı Muhayyel Muharriri*, SF, nu. 431, s. 233–236; SF, nu. 432, s. 250–252. (Yazar, Hüseyin Cahit ve yeni eseri olan Hayat-ı Muhayyel'deki hikâyeler hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.)

Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Paul Bourget ve Bir Cinayet-i Aşk*, SF, nu. 423, s. 102–107; SF, nu. 424, s. 125–126; SF, nu. 425, s. 139–141; SF, nu. 426, s. 151–155; SF, nu. 428, s. 185–188; SF, nu. 429, s. 203–204. (Yazar, Paul Bourget ve romanı hakkında bilgi vermektedir. Yazarın bazı yazılarını anlamakta zorlandığını; buna rağmen insan ruhunu çok iyi tahlil ettiğini, hatta kendi ruhunu tanımasında yazarın kendisine çok yardımcı olduğunu ifade etmektedir.)

Mehmet Rauf, *Üç Mezar*, SF, nu. 429, s. 198. (Deneme, “Size” ithaflıyla kaleme alınmıştır.)

Mehmet Rauf, *Yadigâr-ı Levs*, SF, nu. 438, s. 342–346. (Hikâye, Hüseyin Suat'a” ithaflıyla kaleme alınmıştır.)

Menemenlizâde Tâhir, *Bir Hatıra*, SF, nu. 403, s. 201–202. (Şiir, sone tarzıyla yazılmış bir şiiirdir.)

Menemenlizâde Tâhir, *Elvâh-ı Hayatiye: Korku*, SF, nu. 419, s. 35–36. (Yazı, Nur-ı Osmaniye: Ramazan gecesi 1316’da kaleme alınmıştır. Yazıda bir kış gecesi yaşanan korkuları anlatmaktadır.)

Menemenlizâde Tâhir, *Mersiye Olacaktı!*, SF, nu. 413, s. 354–355. (Şiir, Nur-ı Osmaniye: 8 Ramazan 1316’da kaleme alınmıştır.)

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 403, s. 205–206. (Her, Hep, Bütün, Dahi kelimeleri hakkında bilgi vermektedir.)

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 404, s. 216–217. (“Hiç” kelimesi hakkında bilgi vermektedir.)

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat-ı Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 405, s. 233–234. (“Ne ne” kelimesi hakkında bilgi vermektedir.)

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat-ı Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 406, s. 252–253. (“Ne... Ne, İçin” kelimeleri hakkında bilgi vermektedir.)

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat-ı Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 409, s. 301–302. (“İle” kelimesi hakkında bilgi vermektedir.)

Münir, *Sofya’dan Mektup: Hayvanat Bahçesi*, SF, nu. 402, s. 191–192. (Yazar önce Sofya’nın rüzgârlı, şiddetli ve soğuk olduktan sonra, bir Çarşamba günü prens hazretlerinin hayvanat bahçesini gezmeye gidişini anlatmaktadır. İlk gördüğü hayvan maymunlardır. Maymunların duruşları, sesleri hakkında bilgi vermektedir. Çocukların bu hayvanları çok sevdiğini söylemektedir. Maymunlardan sonra kuşlar bölümüne geçen yazar, burada dünyanın en güzel kuşların olduğunu söyler. Kuşlardan sonra aslanları ziyaret eder. Burada ei olmayan bir erkek aslan hakkında bilgi verir. İki ay sonra tekrar aslanı görmeye gittiğini ifade eder. Mektup 1 Teşrîn-i Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)

[OZANSOY], Faik Ali, *Benliğimin Karanlıkları*, SF, nu. 431, s. 231. (Şiir, 27 Nisan 1315’te kaleme alınmıştır.)

[OZANSOY], Faik Ali, *Bilmem Kime Karşı*, SF, nu. 426, s. 149. (Şiir, 17 Nisan 1315’te kaleme alınmıştır.)

- [OZANSOY], Faik Ali, *Bir Şiirin Zıll-i Feryadkârı*, SF, nu. 414, s. 370. (Şiir, “Ali Seza Bey’e” ithaf edilmiştir.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Denizlere Karşı*, SF, nu. 430, s. 215. (Şiir, 19 Nisan 1315’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Fani Güzellikler*, SF, nu. 415, s. 387.(Şiir, 19 Kanun-ı Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Hayme-nişin*, SF, nu. 437, s. 330. (Şiir, “Yeşil Yurtlulara” ithafıyla kaleme alınmıştır. “20 Nisan 1315”te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Hüsn ü Müstetir*, SF, nu. 405, s. 229. (Şiir, 6 Teşrin-i Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *İhtisat-ı Merizana*, SF, nu. 421, s. 70.(Şiir, “Babamın Ruhuna” ithafıyla kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *İnanma*, SF, nu. 420, s. 52. (Şiir, 18 Şubat 1314’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Kehkeşan’a Karşı*, SF, nu. 425, s. 133. (Şiir, 1 Şubat 1314’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Kış Manzaraları*, SF, nu. 409, s. 294.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Mesire-i İlham*, SF, nu. 439, s. 359. (Şiir, “Süleyman Nesib Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır. “Heybeli: 2 Temmuz 1315”te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Mezarımız*, SF, nu. 408, s. 279–282. (Yazı, “Kardeşime” yazısıyla ithaf edilmiştir. Eser, 12 Kanun-ı Evvel 1314’te kaleme alınmıştır. Yazıda doğa ile ilgili duygusal izlenimler anlatılmaktadır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Nirvana*, SF, nu. 421, s. 70. (Şiir, İstanbul, 19 Mart 1315’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *O Buseler*, SF, nu. 423, s. 101.(Şiir, 17 Mart 1315’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Olimpe Karşı*, SF, nu. 417, s. 7.

- [OZANSOY], Faik Ali, *Ruh-ı Bîdâr*, SF, nu. 436, s. 310. (Şiir, “Hakkı’ya” ithafıyla kaleme alınmıştır. “Kadıköy: 17 Haziran 1315”te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Secdelerim*, SF, nu. 410, s. 306–307. (Şiir, 25 Kanun-ı Evvel 1314’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Semaya Karşı*, SF, nu. 412, s. 342–343. (Şiir, “Cemal’e” kelimesiyle ithaf edilmiştir.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Şekip*, SF, nu. 441, s. 391. (Şiir, 1 Mayıs 1315’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Tulû’dan Evvel*, SF, nu. 403, s. 202. (Şiir, “Makber Müellifi Muhteremine” ithaf edilerek yazılmış bir şiidir. Şiir, 21 Temmuz 1314’te kaleme alınmıştır.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Zâhir*, SF, nu. 419, s. 37–39.(Yazar, Zâhir adlı arkadaşı ile Afrika’da beraberdirler. Daha sonra kendisi İstanbul’a gelir ve Zâhir’le mektuplaşırlar. Mektuplarda Zâhir’in Mısır’a oradan Lübnan’a geçtiğini öğrenir. Görüşemedikleri dönemde Zâhir, çok önemli hastalıklar geçirdiğini ve mektuplara bu yüzden cevap veremediğini söyler.)
- [OZANSOY], Faik Ali, *Zâhir’in İkinci Mektubundan*, SF, nu. 422, s. 84–86. (Yazarın arkadaşı Zâhir’in ikinci mektubuyla ilgili bilgi vermektedir.)
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Bilir misin?*, SF, nu. 430, s. 215. (Şiir, “Hüseyin Suat Bey’e” ithaf edilmiştir.)
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Cûy ve Sâl*, SF, nu. 431, s. 231. (Şiir, “A(yın) Nadir Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır. 29 Mayıs 1315’te kaleme alınmıştır.)
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Neşide-i Hasret*, SF, nu. 440, s. 374. (Şiir, “Mehmet Rüştü’ye” ithafıyla kaleme alınmıştır. “Büyükdere 24 Temmuz 1315”te yazılmıştır.)
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Son Katre*, SF, nu. 417, s. 6. (Şiir, “Ona” ithafıyla yayımlanmıştır. 16 Şubat 1314’te kaleme alınmıştır.)

[PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bir Vedaa Dair*, SF, nu. 433, s. 261. (Şiir, 6 Haziran 1315'te kaleme alınmıştır.)

[PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bismark*, SF, nu. 422, s. 84. (Şiir, 21 Mart 1315'te kaleme alınmıştır.)

[PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bulutlar*, SF, nu. 420, s. 52. (Şiir, 7 Mart 1315'te kaleme alınmıştır.)

[PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Kırlangıç*, SF, nu. 405, s. 229. (Şiir, 27 Teşrîn-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)

[PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Meâl-i Eşyadan*, SF, nu. 430, s. 215. (Şiir, 5 Nisan 1315'te kaleme alınmıştır. "Tevfik Fikret Beye" yazısıyla ithaf edilmiştir.)

[PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Medlul-ı Hayat*, SF, nu. 429, s. 198. (Şiir, 12 Mayıs 1315'te kaleme alınmıştır.)

[PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Şi'r-i Leyâl*, SF, nu. 417, s. 7. (Şiir, 15 Şubat 1314'te kaleme alınmıştır.)

PRUDHOMME, Sully, *Musahabe-i Edebiye: Sully Prudhomme Eş'ârı*, SF, nu. 414, s. 370–375. (Yazar, bir şiir ya da eserin zamanında okunması gerektiğini ifade eder. Bazı eserlerin yirmi beşinden hatta yirmisinden önce okunmalıdır ki o eser ya da şiirden zevk alınsın. Mesela Lamartine, benim okuduğum devirlerde okunmalıdır. Ya da öyle eserler var ki aşk ızdırabını, elemi, acısını çekmeden bazı eserlerden zevk alınamayacağını ifade eder.)

[REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Bir Mehtapta*, SF, nu. 440, s. 374. (Şiir, 11 Temmuz 1315'te kaleme alınmıştır.)

[REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Grup Levhalarından*, SF, nu. 436, s. 310. (Şiir, 15 Haziran 1315'te kaleme alınmıştır.)

[REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Karlar Erirken*, SF, nu. 422, s. 81. (Şiir, 29 Mart 1315'te kaleme alınmıştır.)

[REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Makale-i Mahsusa: Mesâlik-i Edeb*, SF, nu. 416, s. 402–413. (Bu yazıda meslek edebi,

meslek kaideleri hakkında bilgi vermektedir. Yazıda daha çok biyoloji ile sosyoloji arasındaki bağıntı konusuna değinir.)

[REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Musahabe-i Edebiye: Tenkit Hakkında*, SF, nu. 411, s. 323–326. (Yazar bu yazıda, edebiyatımızdaki tenkidin hangi aşamada olduğu, eksik yönleri ve neler yapılması gerektiği konusunda bilgi vermektedir.)

[REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Tulû' Kameri*, SF, nu. 408, s. 279. (Şiir, “Şu Boğaz İçinde” başlığıyla başlar.)

[REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Vâlideme*, SF, nu. 406, s. 251. (Şiir)

Rüştü Necdet, *Küçük Hikâye: Menfur*, SF, nu. 431, s. 228–230. (Hikâye, “Tevfik Fikret Bey Kardeşime” yazısıyla ithaf edilmiştir. “Maltepe, 25 Mayıs 1315”te yazılmıştır.)

Rüştü Necdet, *Küçük Hikâye: Peyman*, SF, nu. 404, s. 217–221. (Yazı, 14 Teşrîn-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)

Saffet Suat, *Goethe'nin Yüz Ellinci Sene-i Devriye-i Veladeti*, SF, nu. 441, s. 391–393. (Alman şair yazar Goethe'nin doğumunun 150. yıldönümü dolayısıyla yapılan çalışmalar, etkinlikler hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca Goethe'nin büyük bir şair ve yazar olmasının önemi, Almanya ve dünya edebiyatına katkıları hakkında bilgi vermektedir.)

Saffet Suat, *Küçük Hikâye: Münkesir Emellerde*, SF, nu. 424, s. 122–125. (Yazı, 6 Nisan 1315'te kaleme alınmıştır.)

Safveti Ziya, *Felsefe-i Aşk*, SF, nu. 442, s. 406–410. (Yazı, “Hakkında Bazı Mülâhazat” alt başlığıyla kaleme alınmıştır. Yazıda aşkın ve felsefesi üzerine düşüncelerini dile getirmektedir)

Safveti Ziya, *Küçük Hikâye: Bir Sergüzeşt*, SF, nu. 441, s. 393–396; SF, nu. 442, s. 410–411. (Hikâye)

Safveti Ziya, *Salon Köşelerinden*, SF, nu. 401, s. 174- 176; SF, nu. 403, s. 207–208; SF, nu. 404, s. 222–223; SF, nu. 405, s. 239–240; SF, nu. 406, s.

254–255; SF, nu. 407, s. 272; SF, nu. 410, s. 320; SF, nu. 411, s. 336; SF, nu. 412, s. 350–351. (Tefrika roman.)

SAND, George, *Kabl ü kal: Kadınlara ve Aşka Dair*, SF, nu. 402, s. 186. (Veciz sözler.)

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Bahar-ı Münkesir*, SF, nu. 427, s. 166. (Şiir, 9 Nisan 1315'te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Benim Mezarım*, SF, nu. 406, s. 251–252. (“Süleyman Nesib’e” ithafıyla yayımlanmıştır. Şiir, 20 Teşrin-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Dekadan*, SF, nu. 408, s. 279. (Şiir, “Üstat Necib’e” yazısıyla ithaf edilmiştir. Şiir, 21 Teşrin-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Menekşe*, SF, nu. 420, s. 51–52. (Şiir, 7 Mart 1315'te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Musahabe-i Edebiye, Sıfatlar Mevsuflar ve Taklit*, SF, nu. 403, s. 198–201. (Yazı, 10 Teşrin-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır. Yazıda lisanı bir iskelet gibi kabul edilmesi gerektiğini söyler. İşte sıfatlarda bir şeyin hâl ve şanına beyan eden kelimelerdir tarifinin doğru; ancak eksik olduğunu söyler. Her şeyin bir hâl ve şanı olduğu gibi ruhunda bir tarz-ı has telakkisi olduğunu ifade eder. Hele vicdaniyatı tasvirde ikincisinin hakkı tamamıyla verilmezse yanlış olacağını söyler. Yazar, ayrıca sıfatların sembolizm ve taklitle yakın bir bağ olduğunu ifade eder.)

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Musahabe-i Edebiye: Derkât-ı İdrak*, SF, nu. 432, s. 243–250. (Yazı, 23 Mayıs 1315'te kaleme alınmıştır. Edebiyat ve avam üzerine değerlendirmelerde bulunmaktadır. Avamı memnun eden bir eserin her zaman hak ettiği yeri bulduğunu ifade eder. Nasıl ki bir fizyoloji kitabı havas için yazılmıyorsa tedkik-i beşer yolunda vücuda getirilen bir edebi eser de öyle ibda olunuyor. Zamanımızda avamdan ayrılan, en çok yükselen, en çok derinleşen Maî ve Siyah muharriridir, der. Yazarın bir eseri yayınlandığında,

kıraathanede kırk kişi varsa en otuzunun bu eseri okuduğunu ifade eder.
Yazar buna benzer örneklerle düşüncesini anlatır.)

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *O Ses*, SF, nu. 418, s. 20.(Şiir, “Süleyman Nesib’e” ithafıyla kaleme alınmıştır. 20 Şubat 1314’te yazılmıştır.)

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Tekâsif-i Âmâl*, SF, nu. 412, s. 342. (Şiir, “Ali Seza’ya” ithaf edilmiştir. 7 Kanun-ı Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Bârân-ı Âmâl*, SF, nu. 419, s. 35. (Şiir, 7 Mart 1315’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Birinci Temenni*, SF, nu. 435, s. 294. (Şiir, 28 Haziran 1315’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Birine*, SF, nu. 431, s. 231. (Şiir, 29 Mayıs 1315’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Gelir misin?*, SF, nu. 421, s. 70.(Şiir, 20 Mart 1313’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Niyaz-ı Muhabbet*, SF, nu. 417, s. 6.(Şiir, 27 Eylül 1312 senesinde kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Ona*, SF, nu. 406, s. 252. (Şiir, İstanbul: 28 Haziran 1314’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Pembe Bir Tasvir Karşısında*, SF, nu. 410, s. 306. (Şiir, “İbrahim Cehdi’ye” ithafıyla yayımlanmıştır. 29 Kanun-ı Evvel 1314’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Şeb-i Ruhum*, SF, nu. 439, s. 358–359. (Şiir, “Menemenli zâde Tâhir Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır. 22 Temmuz 1315’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Tahattur*, SF, nu. 405, s. 228–229. (Şiir, 10 Şubat 1314’te kaleme alınmıştır.)

Süleyman Nesib, *Terâne-i Hüsrân*, SF, nu. 418, s. 20.(Şiir, 17 Temmuz 1314’te kaleme alınmıştır.)

[TARHAN], Abdülhak Hamit, *Sahaif-i Bedayi: Finten'den*, SF, nu. 403, s. 194–195; SF, nu. 406, s. 242–243; SF, nu. 408, s. 274; SF, nu. 412, s. 338–339; SF, nu. 415, s. 386; SF, nu. 418, s. 18–19; SF, nu. 426, s. 146–147; SF, nu. 427, s. 162–163; SF, nu. 428, s. 178; SF, nu. 431, s. 226–227; SF, nu. 432, s. 242; SF, nu. 433, s. 258–259; SF, nu. 434, s. 274–275; SF, nu. 435, s. 290–291; SF, nu. 436, s. 306–307; SF, nu. 437, s. 322–323; SF, nu. 438, s. 338–339; SF, nu. 439, s. 354–355; SF, nu. 440, s. 370–371; SF, nu. 441, s. 386–387; (A. H. İmzasıyla tefrika tiyatrosu.)

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Küçük Hikâye: Meftûr-ı Gayret*, SF, nu. 436, s. 310–313. (Hikâye, “Tevfik Fikret Bey Kardeşime” yazısıyla ithaf edilmiştir. “Maltepe, 25 Mayıs 1315”te yazılmıştır.)

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Ömr-i Muhayyel*, SF, nu. 401, s.164. (Aruzla yazılmış bir şiiridir. Şiir, 27 Teşrîn-i Evvel 1304'te kaleme alınmıştır. “Hayat-ı Muhayyel Muharririne” ithafıyla yayınlanmıştır.)

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Senin İçin*, SF, nu. 440, s. 375. (Şiir, 2 Ağustos 1315'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Tarlada*, SF, nu. 433, s. 262–264. (Yazı, 18 Haziran 1315'te kaleme alınmıştır. Yazarın çok sıcak bir günde yaptığı yolculuğu ve tarlada karşılaştığı çiftçilerle ilgili düşüncelerini dile getirmektedir.)

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-10: Kanun-ı Evvel*, SF, nu. 411, s. 321. (Şiir, 7 Kanun-ı Evvel 1314'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-11: Kanun-ı Sanî*, SF, nu. 414, s. 369.(Şiir, 25 Kanun-ı Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-12: Şubat*, SF, nu. 416, s. 401.(Şiir, 17 Şubat 1314'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-8: Teşrîn-i Evvel*, SF, nu. 406, s. 241. (Şiir, 17 Teşrîn-i Evvel 1314'te kaleme alınmıştır.)

- Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-9: Teşrin-i Sanî*, SF, nu. 408, s. 273. (Şiir, 17 Teşrin-i Sanî 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Âveng-i Tesâvir: Nef'î*, SF, nu. 411, s. 327. (Şiir, 11 Kanun-ı Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Aveng-i Tesâvir'den Abdülhak Hamit*, SF, nu. 434, s. 277. (Şiir, 22 Haziran 1315'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Âveng-i Tesâvir'den Üstâd-ı Ekrem*, SF, nu. 406, s. 248–249. (Şiir, 8 Kânun-ı Evvel 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Balıkçılar*, SF, nu. 428, s. 183–184. (Şiir, “Süleyman Nesib'e” ithafıyla kaleme alınmıştır. 11 Mayıs 1315'te yazılmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Bir Ân-ı Huzûr*, SF, nu. 412, s. 343. (Şiir, “Kardeşim Kazım'a” kelimesiyle ithaf edilmiştir. 19 Kanun-ı Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Bir Ayyaşın Karşısında*, SF, nu. 405, s. 230. (Şiir, 30 Teşrin-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Bir Mersiye*, SF, nu. 437, s. 330. (Şiir, 11 Temmuz 1315'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Bütün Bir Sergüzeşt*, SF, nu. 433, s. 262. (Şiir, Haziran 1315'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Çirkin*, SF, nu. 424, s. 117–118. (Şiir, 16 Nisan 1315'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Dinle Ruhum*, SF, nu. 428, s. 184. (Şiir, “Mehmet Rauf'a” ithafıyla kaleme alınmıştır. 10 Mayıs 1315'te yazılmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Evrak-ı Siyah: Derd-i Nihan*, SF, nu. 404, s. 211. (Şiir, 20 Teşrin-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Evrak-ı Siyah: Enin-ı Gam*, SF, nu. 403, s. 202–203. (Şiir, 16 Teşrin-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Gayyâ-yı Vücut*, SF, nu. 421, s. 70. (Şiir, “Faik Ali'ye” ithaf etmiştir. 23 Mart 1315'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Kahkahât-ı Şiiriyeden: Şairin Çubuğu*, SF, nu. 408, s. 280–281. (Şiir, 22 Kânun-ı Evvel 1314'te kaleme alınmıştır.)

- Tevfik Fikret, *Köyün Mezarlığında*, SF, nu. 438, s. 344. (Şiir, 18 Temmuz 1315'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Leyl-i Vedağ*, SF, nu. 436, s. 310. (Şiir, Hisar: 7 Temmuz 1315'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Maî Deniz*, SF, nu. 423, s. 102. (Şiir, "Hüseyin Siret"e ithaf etmiştir. Eser, "Hisar: Şubat 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Mehd-i Âmâlim*, SF, nu. 410, s.307. (Şiir, 5 Kanun-ı Sâni 1314'te kaleme alınmıştır.)
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Âziyâde*, SF, nu. 402, s. 180–184. (Eser, 5 Teşrin-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır. Yazı, geçen sayıda yer alan "Ecnebler ve Türkçemiz" yazısının devamıdır. Loti, Selanik'te sefir olarak çalışırken Âziyâde adlı bir kadına aşık olur. Daha sonra tayini İstanbul'a çıkar. Âziyâde'yi Selanik'te bırakarak İstanbul'a gelir. Bir Ermeni'den Türkçe dersleri alan Loti kısa bir sürede bir Türk gibi Türkçe konuşmaya başlar. Loti, yalnız başına İstanbul'da Âziyâde'siz yaşarken gönlünü eğlendirmek için bir Yahudi kızı olan Rebeka'yla gönül eğlendirir. Beyoğlu'ndan sıkılınca Eyüp'te bir ev kiralar, Müslüman kıyafeti giyer, adını da Ferza Arif Efendi olarak değiştirir. Güzel Türkçe konuştuğu için kimse anlamaz, hatta mahallece de çok sevilen biri olur. İleriki zamanlarda Âziyâde'yi Eyüp'e getirdiği söylenir. Yazar ise anlatılan bu olayların yalan olduğunu söylemektedir.)
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Birkaç Neşide*, SF, nu. 413, s. 355–357. (Yazar, bu bölümde şiirlerinden bir demet sunar.)
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Coppee'nin Bir Şiiri*, SF, nu. 425, s. 130–133. (Yazar, Fransız şair Coppee'nin niçin bu kadar tutulduğu ve şiirleri hakkında bilgi vermektedir.)
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Ecnebler ve Türkçemiz*, SF, nu. 401, s. 165–167. ("Ecnebler ve Türkçemiz" başlığıyla yayımlanmıştır. Eser, Teşrin-i Evvel 1314'te kaleme alınmıştır. Yazıda İngiltere'den gönderilen mektuptan bahsedilmektedir. Mektupta, İngiltere'de İngilizlerin bırakın Türkçeyi Türkleri dahi bilmediklerini söylemektedir. İngilizler Türkleri

hâlâ başında kavuk olan kişiler olarak bildiklerini, hele birde sarışın iseniz on şahit getirseniz de Türk olduğunuza inanmazlar. Onlar için Türk siyah veya esmer olmalıdır. Ancak bunların içinde Fransız yazar Pierre Loti, İstanbul'u, Türkleri ve Türkçeyi çok iyi bildiğini söylemektedir. Türkçeyi öyle güzel kullanmaktadır ki tebdil-i kıyafet yapıp Türklerin arasında gezinse hiç ayırt edilemeyeceğini söylemektedir.)

Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Tasfiye-yi Lisan*, SF, nu. 422, s. 87–91. (“Tasfiye-yi Lisan” başlığıyla yayımlanmıştır. Yazar, son zamanlarda Türkçeye karşı bir yönelim olduğunu ifade eder. Her şeyin başının lisan olduğunu. lisanı ikmal etmenin, insanı ikmal etmeye benzediğini ifade eder. Kendisi lisanın gelişmesi için çalışmayı, çünkü ne olursa, ne gelişme olursa onunla olacağını ifade eder. Hiç şüphe yok ki insaniyet düşünmekle kazanılır. Şimdi lisanın tasfiyesine çare aranır, şiirimizin, edebiyatımızın güzelliklerini tamim için uğraşılırsa, ticarete, ziraatta, ahlakta, efkârda, edvarda, hasılı maddi manevi ihtiyacı, kavmiyemizin ıslahı ve ikmaline lisan sayende olacağını ifade eder.)

Tevfik Fikret, *Perde-i Teselli*, SF, nu. 429, s. 197. (Şiir, 7 ağustos 1314'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, *Peri-i Şiirime*, SF, nu. 441, s. 389. (Şiir, 10 Ağustos 1315'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, *Seninle*, SF, nu. 435, s. 295. (Şiir, “Kardeşim Cahit İçin” ithafıyla kaleme alınmıştır. “Hisar: 26 Haziran 1315”te yazılmıştır.)

Tevfik Fikret, *Şehitlikte*, SF, nu. 440, s. 376–377. (Şiir, “Yağmurdan Sonra” alt başlığıyla yayımlanmıştır. “Hisar: 12 Temmuz 1315”te yazılmıştır.)

Tevfik Fikret, *Tefelsüf*, SF, nu. 430, s. 215. (Şiir, 26 Mayıs 1315'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, *Teşrik-i Melâl*, SF, nu. 439, s. 359. (Şiir, 17 Temmuz 1315'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, *Toprak*, SF, nu. 417, s. 7. (Şiir, 24 Şubat 1314'te kaleme alınmıştır.)

Tevfik Fikret, *Yeşil Yurt*, SF, nu. 418, s. 20. (Şiir, “Kardeşim Cahit’e” ithafıyla kaleme alınmıştır. 2 Mart 1314’te yazılmıştır.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Bir Cevelan*, SF, nu. 439, s. 356–357. (Yazı, “Ayastefenos: 3 Temmuz 1315”te kaleme alınmıştır. Yazar, kayıkla yapmış olduğu yolculuğu anlatmaktadır. Bu yolculukta denizde fırtınaya yakalanmışlar, küçük bir kayıkla fırtınadan zor bela kurtulup Florya karşısında demir atmayı başarmışlardır.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İfade-i Mahsusa*, SF, nu. 417, s.1–2.(Gazetenin dokuzuncu senesi olması sebebiyle mutlu olduklarını ve bu başarıda kendisine yardımcı olan Mahmut Sadık Bey’in çok emeğinin geçtiğini ifade eder. Onuncu ciltten sonra Tevfik Fikret’in katılımıyla gazetenin seyrini değiştirdiğini, onunla tanışmaktan, birlikte çalışmakla çok büyük bir onur duyduğunu ifade eder.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 410, s. 306. (Yazar, bu yazısında Ramazan ayındaki eğlenceler, tiyatrolar vb. konularda bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 411, s. 322–323. (Yazar, bu yazısında İstanbul Yukarı Çekmece kasabasına yaptığı yolculuğu ve o dönem tiyatroları bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 413, s. 354. (Ramazan Bayramı kutlamaları ve duaların kabulü ile ilgili bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 420, s. 50. (Yazar, bu yazısında kış ayının çok sert geçtiğini ifade eder. Ayrıca Şirket-i Hayriye’nin vapur seferlerinin yeniden düzenlendiğini ve bunun çok iyi gelişme olduğunu ifade eder. Bu yenilenmenin Haydarpaşa rıhtımında da olursa çok daha iyi olacağını ifade eder.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 422, s. 82–83. (Yazar, bu bölümde kışın çok şiddeti geçtiğini ve mart ayı gelmesiyle baharın geldiğini havaların ısındığını haber vermektedir. Bahar geldiğinden İstanbul’un çevre köylerini gezdiğini muhtarıyla, imamıyla, halkıyla tanıştığını söylemektedir. Ayrıca bu sıralarda çok işitilen bir kelime

duyduklarını o da bunun “İnfluenza” (Grip) olduğunu söyler. Bu hastalığın son zamanlarda çok arttığını, özellikle Paris’te çok görüldüğünü söylemektedir. Bu hastalık yüksek ateş ve yatağa düşürdüğünü söylemektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 434, s. 284. (Bu yazısında İstanbul’daki tiyatrolar ve geçen haftalarda meydana gelen şiddetli rüzgar hakkında bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 436, s. 316. (Yazı 7 Temmuz 1315’te kaleme alınmıştır. Bu yazısında İstanbul’daki tiyatrolar ve oyunları hakkında bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Mâî Düş*, SF, nu. 407, s. 270–271; SF, nu. 409, s. 302–303; SF, nu. 410, s. 317–319; SF, nu. 411, s. 331–332; SF, nu. 412, s. 347–349; SF, nu. 413, s. 365; SF, nu. 415, s. 394–397; SF, nu. 419, s. 44–45; SF, nu. 420, s. 59–61; SF, nu. 422, s. 91–92; SF, nu. 423, s. 108–109; SF, nu. 425, s. 141–142; SF, nu. 427, s. 171–172; SF, nu. 429, s. 202–203; SF, nu. 430, s. 220. (“Yeni Mütercim Roman ‘Mâî Düş’ isimli kitabı ‘Bir Ressamın Hatıratı’ başlığıyla tercüme ederek yayınlamıştır.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Matbuamız Kitapları: İki Mah-ı Müddetle Nısıf Nısıfa Tenzil Fiyat*, SF, nu. 406, s. 256. (Matbua, şubat onbeşinden bayramın onbeşine kadar kitaplarda yarı yarıya indirim yaptıklarını, indirim yapılan kitapların isimleri ve fiyatları aşağıya çıkartıldıklarını ifade etmektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Matbuatımız Kitapları: İki mah-ı müddetle nısıf nısıfa tenzil-i fiyat*, SF, nu. 412, s. 352. (Matbua, şubat on beşinden bayramın on beşine kadar kitaplarda yarı yarıya indirim yaptıklarını ve indirim yaptıkları kitapların ismi ve fiyatlarını aşağıya çıkarttıklarını söylemektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Merhum Ali Şahbaz Efendi*, SF, nu. 407, s. 260–261. (Yazar, Mülkiye Mektebi hocalarından Ali Şahbaz Efendi’nin ölümü üzerine yazılan yazıdır. Hocanın kendisi, hocalığı, talebeleri ile diyalogu ile ilgili bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Meşâhir-i Muasirîn: Doktor Esat Bey*, SF, nu. 415, s. 387. (Doktor Esat Bey'in hayatı, eğitimi, mesleği ve muayenesi hakkında bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 423, s. 98–100. (Yazar, havanın üç şekilde olduğunu hem mavi, hem sulb, hem de gaz şeklidir. Suyun şekli mavidir ve donar. Suyu buz hâlinde tencereye atılırsa tekrar erir. Demek ki üç şekilde de olabilir. Yani hem mavi hem katı hem de gaz hâlinde olabilir. Ayrıca Beyoğlu'nda satılan gazoz makineleri hakkında bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 427, s. 164–166. (İstanbul'da çok yangın çıktığını ve bu nedenle birçok yalı ve evin yandığını, bu felaketlerin nasıl önlenmesi konusunda bilgi vermektedir.)

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Tenzil-i fiyat*, SF, nu. 421, s. 77. (Umum kitaplarımızla Servet-i Fünûn'un eski koleksiyon ciltleri hakkında icra olunup şevvalin on beşinde müddeti hitam bulan tenzil-i fiyat pek çok taraftan vuku bulan müracaat üzere yine son vade olmak üzere Kurban bayramına kadar temdid kılınmıştır. İhtar: Servet-i Fünûn'un eski ciltleri hakkında tenzilat yalnız üçüncü ciltten sonrasına ait olduğu malumdur. Ahiren 416. nüsha ile 16. cildimize hitam ermiş olduğundan Servet-i Fünûn'un teknil-i koleksiyonu ilk üç cildi 65 kuruştan 195 vesaire 13 cildi otuz iki kuruştan 422 buçuk kuruşa ki cem'en 617 buçuk kuruşa satılmakta ve arzu edenlere ciltler ayrı ayrı dahi verilmekte bulunduğundan koleksiyonlarını tamamlamak veya yeniden koleksiyon tedarik etmek isteyenlerin bu tenzil-i fiyattan istifade etmelerini tavsiye ederiz.)

Uşakîzâde Halit Ziya, bkz. [UŞAKLIGİL], Halit Ziya

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Aşk-ı Memnu*. SF, nu. 413, s. 366–368; SF, nu. 414, s. 382–384; SF, nu. 415, s. 398–400; SF, nu. 416, s. 413–414; SF, nu. 417, s. 15–16; SF, nu. 418, s. 31–32; SF, nu. 419, s. 46–48; SF, nu. 420, s. 66–67; SF, nu. 421, s. 78–80; SF, nu. 422, s. 94–96; SF, nu. 423, s. 110–112; SF, nu. 424, s. 127–128; SF, nu. 425, s. 143–144; SF, nu. 426, s. 159–160; SF, nu. 427, s. 175–176; SF, nu. 428, s. 191–192; SF, nu. 429,

s. 207–208; SF, nu. 430, s. 223–224; SF, nu. 431, s. 239–240; SF, nu. 433, s. 271–272; SF, nu. 434, s. 287–288; SF, nu. 435, s. 303–304; SF, nu. 436, s. 319–320; SF, nu. 437, s. 335–336; SF, nu. 438, s. 351–352; SF, nu. 439, s. 367–368; SF, nu. 440, s. 383–384; SF, nu. 441, s. 399–400; SF, nu. 442, s. 413–414.

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Fransa Edebiyatına Dair Musahabat: Bomarşe Hakkında*, SF, nu. 402, s. 189–191. (Yazar, Fransız yazar Bomarşe'nin hayatı hakkında bilgi vermektedir. Burada Bomarşe'nin sıfatları, ilk zamanları, ilk başarısı, asaleti, İspanya seyahati, ilk eseri, edebiyat başarısı, vahim bir konuşması, yalnız kalması, acıları, vefatı yahut intiharı hakkında bilgi vermektedir.)

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Kari'lerime Mektuplar*, SF, nu. 428, s. 179–183. (Yazar, okuyucularla lisan konusunda bilgilendirmektedir. Yazıda lisanı lisan yapan muharrir değil, milletin ta kendisi olduğunu ifade etmektedir.)

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Kari'lerime Mektuplar*, SF, nu. 430, s. 210–213. (Yazar, bu bölümde kendisinden bahsetmektedir. Nasıl yazı yazdığını, neler yaptığını ifade etmektedir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Âdâb-ı Matbuat*, SF, nu. 412, s. 340–342. (Yazar, “Fegahi Efendinin Pîş-i intibahına” yazısıyla ithafta bulunmuştur. Bu yazıda gazetelerde birisi hakkında yazı yazılırken ya da rem edilirken kişinin şahsına tecavüz edilmemesini, matbuatın edebine uygun olarak hareket edilmesi gerektiğini ifade eder.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Akşam Tefekkürleri*, SF, nu. 438, s. 340–341. (Yazar, akşamların hüznü ve melal saatleri olduğunu. insanları müphem bir gam kapladığını ifade eder. Yazar, akşamları hissettiği duyguları dile getirmektedir. Eser, 18 Temmuz 1315'te kaleme alınmıştır.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Ali Şahbaz Efendi*, SF, nu. 407, s. 261–262. (Yazar, Mülkiye Mektebi hocalarından Ali Şahbaz Efendi'nin ölümü üzerine yazılan yazıdır. İlk dersine girdiği anılarından ve gazete matbuatında yaşadıkları anıları hakkında bilgi vermektedir.)

- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Bir Yaz Hatıraları*, SF, nu. 404, s. 211–215. (Yazı, 22 Teşrîn-i Sâni 1314'te kaleme alınmıştır. Yazar, yaz hatıralarını anlatmaktadır. Madam Seva'dan, zarif Valantin'den bahseder. Denizi çok sevdiğini ve denize bakmaktan çok zevk aldığından bahseder. Ayrıca Ayestefonos civarında gezmekten de hoşlandığını ifade eder. Kısacası gördüğü manzaralar hakkında bilgi vermektedir.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Eserler Arasından*, SF, nu. 425, s. 133–135.(Eser, “Biraderim Hüseyin Suat'a” ithafla kaleme alınmıştır. 18 Nisan 1315'te kaleme alınmıştır. Yazıda bir kadının aşkını ve duygularını anlatmaktadır.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Fikr-i Terakki*, SF, nu. 427, s. 166–170. (Yazı, “4 Mayıs 1315'te kaleme alınmıştır. Fikir konusunda bir değerlendirmeyi örneklerle anlatmıştır.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Harp ve Sulh*, SF, nu. 434, s. 279- 283. (Yazı, “Muharebelerin Esbâbı” alt başlığıyla yayımlanmıştır.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Harp ve Sulh*, SF, nu. 435, s. 295- 299. (Yazı, “Muharebelerin Netayici” alt başlığıyla yayımlanmıştır.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Harp ve Sulh*, SF, nu. 436, s. 313- 315. (Yazı, “Harp Taraftarlarına Cevap” alt başlığıyla yayımlanmıştır.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Harp ve Sulh*, SF, nu. 437, s. 330- 332. (Yazı, “Harbin Kaldırılması Bir Hülya mıdır? Bir Hüküm Usulü” alt başlığıyla yayımlanmıştır.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Harp ve Sulh*, SF, nu. 438, s. 346- 348. (Yazı, “Beynelmilel Hüküm Mukarreratı” alt başlığıyla yayımlanmıştır.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Harp ve Sulh*, SF, nu. 439, s. 359- 363. (Yazı, “Müessesat-ı Sulhiye ” alt başlığıyla yayımlanmıştır.)
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri: Sıcak Çorba*, SF, nu. 426, s. 149. (Yazar, yolda İki polis bir kadını karakola götürülüşünü ve konuşmalarına şahit olur. Bir ara kadın, devletin her sabah sıcak çorbası

ve rahat yatağı var. Oh ne ala dediğini duyar. Yazar da “içinden bütün bu yaşanılanların sıcak çorba için mi?” diye sorar.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Hayat-ı Matbuat*, SF, nu. 440, s. 372–374. (Yazar, matbuat hayatının insana bağımlılık yaptığını, ne kadar uzaklaşmaya çalışırsanız çalışın kurtulamayacağınızı, ondan kopamayacağınıza dair düşüncelerini dile getirir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Kanto: Bir Perde*, SF, nu. 421, s. 73. (Yazı, “Süleyman Kani’ye” ithaf edilmiştir. 22 Mart 1315’te kaleme alınmıştır. Yazıda başta tiyatro ilanı hakkında düşünceleri ve tiyatro oyunun kendisi hakkında bilgi vermektedir. Kanto denildiğinde genç yaşlı herkesin merak ettiğini ifade etmektedir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Koruda*, SF, nu. 417, s. 7–11. (Yazı, “Ali’ye” ithafıyla kaleme alınmıştır. 22 Şubat 1314’te yazılan eser, koruda yaptığı yürüyüş ve manzara karşısında duyduğu duygularını anlatmaktadır.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Küçük Hikâye: Muallim*, SF, nu. 429, s. 198–202. (Yazı, “Ahmet İhsan Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Küçük Hikâye: Muallim*, SF, nu. 430, s. 217–219. (Yazı, geçen haftanın devamıdır. 18 Mayıs 1315’te kaleme alınmıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Nevha-i Esef: Ali*, SF, nu. 418, s. 20–21. (Yazar, geçen hafta kaleme aldığı “Koruda” yazısını ithaf ettiği Ali’nin vefatı dolayısıyla yaşadığı acı ve hatıraları dile getirmektedir. 1 Mart 1315’te kaleme alınmıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 405, s. 230–233. (Yazı, “Sükûn-ı Dimağı ve Sâ’y-i Akl-ı Kanunları” başlığı taşımaktadır. Sembolizmin bir iki sene evveline kadar edebiyatla alakalı bir terim olduğu sanılmış; ama Avrupa’da yapılan son araştırmalarda edebiyatın sadece bir şubesi olduğu ve bunun yanında psikolojide de önemli bir yerinin olduğu öğrenilmiş. Bu araştırmalardan en önemlisi İtalyalı meşhur Kilyum Freru’nun “Sembolizmin Kavânîn Rûhiyyesi” adlı kitabıdır. Freru, kitabında sembolizmi iki kısımda inceler. Birincisi Sükûn-ı Dimağı;

ikincisi ise Sâ'y-ı Akıl'dır. Yazar bu iki konu hakkında bilgi vermektedir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 406, s. 247–250; SF, nu. 407, s. 262–267. (“Timsal-i Akıl” hakkında bilgi vermektedir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 408, s. 285–288. (Bu bölümdeki yazıda “Timsal-i Heyecani” başlığını taşır. Yazıda heyecanlar ve çeşitleri hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca renklerin farklı ülkelerde farklı anlam taşımasıyla ilgili bilgi ve örnekler vermektedir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 409, s. 300–301. (Bu bölümde semboller, timsaller birer işareten başka bir şey değildir. Görevlerinin bir fikir, bir heyecan, bir şekil olduğunu söyler.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 410, s. 311–317. (Yazı, “Geçen haftadan ma'bad ve hitam” başlığıyla yer almıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 411, s. 332–335. (Yazar, bu bölümde dini ve içtimai davranışlarımızın neden ve niçin yapıldığını, nereden ve kimlerden öğrendiğimiz konusuyla ilgili bilgi verir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 412, s. 343–347. (Yazar, geçen yazıda bahsettiği dini ve içtimai davranışların gelecekte de devam ettiğini söyler. Bununla ilgili olarak Katolik memleketlerde duaların hâlâ Latince okunması örneğini verir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 413, s. 358–362. (Yazar, bu yazıda evlilik, evlilik adetlerini, kız kaçırma, bu kız kaçırmanın adalarda ya da kabilelerde bir güç gösterisi anlamı taşıdığını anlatmaktadır. Bu örneklerin Yeni Zelanda, Zulu kabilesinde vb. yerlerde görüldüğünü ifade eder.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm: Ezmine-i Cedide Huzurunda Sembolizm*, SF, nu. 414, s. 375–380. (Yazar, bu yazıda bir binanın hepsini görmek için uzaktan bakmalıyız, bu örnekte olduğu gibi bir olay hakkında, bir durum hakkında vereceğimiz hükümler de olay içinde olduğumuz için çoğunlukla hatalı kararlar verilebilir konusuna değinir. Ayrıca Amerika

ve Avrupa’da tapu ve emlak işlerinde kullanılan Torrens usulü hakkında bilgi verir. Bu usul mülkün fotoğraflandırılmasıyla ilgili bir yöntemdir.)

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Tabut Arkasında*, SF, nu. 419, s. 41–44.(Yazı, “Hüseyin Tahsin’e” ithafıyla kaleme alınmıştır. Yazar, hemşiresinin (kız kardeşi) ölümü ve cenaze definde yaşadıklarını ve duygularını anlatmaktadır. 8 Mart 1315’te kaleme alınmıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Suat, *İğfale Karşı*, SF, nu. 413, s. 355.(Şiir, “İsmail Sâfâ Bey’e) ithaf edilmiştir. Şam: 29 Kanun-ı Evvel 1314’te kaleme alınmıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Suat, *Sensizliklerim*, SF, nu. 409, s. 293–294. (Şiir, “Halit Ziya Bey’e” ithafıyla yayımlanmıştır. 10 Kanun-ı Evvel 1314-Şam’da kaleme alınmıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Suat, *Tabut Arkasındanın Zeyli*, SF, nu. 426, s. 149. (“O Zavallıya” ithafıyla kaleme alınmıştır. Şiir, Şam: 10 Nisan 1315’te yazılmıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Suat, *Tâir-i Şiirim*, SF, nu. 412, s. 342. (Şiir, Şam: 5 Kanun-ı Sâni 1314’te kaleme alınmıştır.)

[YALÇIN], Hüseyin Suat, *Zehirli Çiçek*, SF, nu. 423, s. 100–101. (Şiir, 19 Mart 1315’te kaleme alınmıştır.)

İmzasız, *Muhâberât-ı Aleniye*; (Okuyucu mektuplarına kısa cevaplar.); SP, 401, s. 88, SP, nu. 404, s.112, SP, nu. 405, s.118, SP, nu. 406, s.128, SP, nu. 408, s.142-143, SP, nu. 409, s.149, SP, nu. 410, s.159-160, SP, nu. 411, s.166, SP, nu. 413, s.184, SP, nu. 415, s.199, SP, nu. 416, s.206, SP, nu. 418, s. 14, SP, nu. 420, s. 31, SP, nu. 421, s.38, SP, nu. 422, s.46, SP, nu. 424, s. 62, SP, nu. 428, s.94-95, SP, nu. 429, s. 102-103, SP, nu. 434, s.142,

İmzasız, *Musahabe-i Edebiye: Bir Mülâhaza*, SF, nu. 429, s. 195–197. (Yazar, edebiyatımızın bir hastalığa yakalandığını söyler. Tasvirlerimizde bir solgunluk, bir kansızlık olduğunu ifade eder. Bu hastalığın sebeplerini ve çarelerini aramaktadır.)

- İmzasız, *Aleksandır Puşkin*, SF, nu. 433, s. 265–267. (Ünlü Rus yazarı Aleksandır Puşkin’in hayatı hakkında bilgi vermektedir. Romantizm akımının en büyük şairi ve temsilcisi olduğu ifade edilir.)
- İmzasız, *Bismark*, SF, nu. 412, s. 349. (“Hayat-ı husus ve siyaseti” alt başlığıyla Bismark’ın hayatı ve siyasi yaşamı hakkında bilgi vermektedir.)
- İmzasız, *Buz Kıran Vapuru*, SF, nu. 428, s. 185. (Buzlu denizlerde yol almak için Rusya’da yapılan buz kıran vapuru hakkında bilgi vermektedir.)
- İmzasız, *Evrak-ı Siyah: Öksüzlüğüm*, SF, nu. 402, s. 185–186. (Şiir, 7 Teşrin-i Sâni 1314’te kaleme alınmıştır. Şiir, “Rüşti Necdet Bey’e” ithafıyla kaleme alınmıştır.)
- İmzasız, *Gustave Zâde’nin Tahte’l-bahr Vapuru*, SF, nu. 427, s. 170–171. (Yeni yapılan haber vapuru hakkında bilgi vermektedir.)
- İmzasız, *Hayat-ı Muhayyel*, SF, nu. 433, s. 268. (Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi Birinci Kitap: HAYAT-I MUHAYYEL edib-i muktedir Hüseyin Cahit Bey’in bu eser-i nefis, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi’nin ilk kitabı olmak üzere mevki intişara konuldu. Üç yüz on beş sahife. Bedeli 5 Kuruş –Vilayeti için yedi buçuk.)
- İmzasız, *Hayat-ı Muhayyel*, SF, nu. 441, s. 396. (Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi Birinci Kitap: HAYAT-I MUHAYYEL edip muktedir Hüseyin Cahit Bey’in bu eser-i nefis, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi’nin ilk kitabı olmak üzere mevki intişara konuldu. Üç yüz on beş sahife. Bedeli 5 Kuruş –Vilayeti için yedi buçuk.)
- İmzasız, *Hayat-ı Muhayyel*, SF, nu. 435, s. 299. (Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi, Birinci Kitap: Hayat-ı Muhayyel. Edip muktedir Hüseyin Cahit Bey’in bu eser-i nefis, “Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi’nin ilk kitabı olmak üzere mevki’ intişara konuldu. Üç yüz on beş sahife. Bedeli 5 kuruş-Vilayet için yedi buçuk.)
- İmzasız, *İhtar-ı Mahsus*, SF, nu. 414, s. 380. (Ramazan-ı şerif vesilesiyle umumi kitaplarımızın fiyatından yüzde elli tenzilat icra ettiğimiz be bu tenzilatın ıyd-ı seaidin onbeşinci gününe kadar devam eyleyeceği malumdur;

kitaplarımız hakkında müstesna bir defaya mahsus olarak icra kılınan bu tenzilât bir mucib-i karar şevval mükrimin on beşinde ref'i olunacağı cihetiyle fırsattan istifade etmek isteyen zevat-ı keramın mesareat buyurmalarını ihtar ederiz. Velayet hakkında şevvalin on beşi tarihine kadar gönderilecek siparişler kabul olunuyor.)

İmzasız, *İlan-ı Müfit*, SF, nu. 422, s. 92.(Servet-i Fünûn'a ilk senelerde derç olunan tablolardan müntehib on dört kıtası bir araya getirilip bunlara mahsus olarak muharrir edibimiz Tefvik Fikret Bey'in inşa ettiği manzumelerde ilave kılınarak mükemmel bir defter vücuda getirilmiş ve sanayi-yi nefiseye müteallik Panorama unvanıyla bu defa mevki intişara çıkarılmıştır. Panoramamızda münderiç resimlerin kafesi Avrupa'da fevkalade şöhret almış yağlı boya tablolardan en mahir hekâklar tarafından hak edilmiş ve Servet-i Fünûn için bilhassa celp olunmuş idi. Bu defa albüm hâlinde tabına ayrıca itina kılındı. Cümlesi bir arada pek güzel bir mecmuayı tasvir teşkil etti. Bahusus latif manzumelerle tezyin edildi. Şu kadar mükemmeliyet ile beraber fiyatı yalnız iki kuruştan ibaret bulunan "Panorama"yı karin-i kerama tavsiye ederiz. Taşra için – Posta icraatı beraber olarak- yüz paradır.)

İmzasız, *Meâl-i Eşyadan*, SF, nu. 430, s. 215. (Şiir, "Tefvik Fikret Bey'e" ithafıyla kaleme alınmıştır. 5 Nisan 1315'te yazılmıştır.)

İmzasız, *Merhum Ömer Paşa*, SF, nu. 431, s. 232–233. (Erkan-ı Harbiye dairesi üçüncü ve dördüncü şubeler müdürü iken vefat eden Ömer Paşa hakkında bilgi vermektedir.)

İmzasız, *Mösyö Löbe*, SF, nu. 415, s. 394. (Fransa reisi yeni hükümeti Mösyö Löbe'nin hayatı hakkında bilgi vermektedir.)

İmzasız, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 429, s. 194–195. (Telgraf telsizler konusunda bilgi vermektedir. Telgraf ve telsizin ilk nerede kurulduğu ve bu buluşla insanlığa nasıl bir hizmette bulunduğu ve kolaylıklar sağladığı konusunda bilgi vermektedir.)

İmzasız, *Müteveffa Mösyö Sorse*, SF, nu. 427, s. 170. (Ünlü Fransız tiyatro eleştirmeni Mösyö Sorse'in hayatı hakkında bilgi vermektedir.)

- İmzasız, *Otomobil, Arabalar*, SF, nu. 436, s. 308–309. (Ondokuzuncu asırda buharın faydaları sınırlı sayıda kalırken, yirminci asırda elektriğin faydaları saymakla bitmediğini söylemektedir. Paris’te elektrikli otomobiller olduğunu ve bunlar hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca bu elektrikli arabaların kiralık olduğu gibi şahsa ait olanlarında var olduğunu ifade eder.)
- İmzasız, *Resimlerimiz: Cemiyat-ı Nisvân*, SF, nu. 431, s. 232. (Avrupa’daki kadınların erkeklerden geri kalmadığını ve kadın cemiyetleri konusunda bilgi vermektedir.)
- İmzasız, *Resimlerimiz: Hamidiye Etfâl Hastanesi*, SF, nu. 430, s. 219–220. (Hamidiye Etfal Hastanesi hakkında bilgi vermektedir.)
- İmzasız, *Resimlerimiz: Muvaffakiyat-ı Tıbbiye*, SF, nu. 401, s. 163–164. (Yazıldığı asırda cerrahlığın akıllara hayret verdiğini söylemektedir. Birçok hastalığın tedavisinin cerrahların sayesinde tedavi edildiğini ifade etmektedir. Ayrıca Mahmut Han Hazretleri sayesinde döneminde cerrahlığa önem verildiğini söylemektedir. O dönem Ümraniye’de cerrahlık eğitimi verilen yerlerin açıldığını söylemektedir. Cerrahlığın gelişmesinde hastanenin baştabip ve doktorların büyük emeği olduğunu söylemektedir.)
- İmzasız, *Resimlerimiz: Müteveffa Filiksfor*, SF, nu. 415, s. 392–394. (Fransa reisi hükümeti Filiksfor’un hayatı hakkında bilgi vermektedir.)
- İmzasız, *Resimlerimiz: Rum İli Şimendiferi Manzaralarından*, SF, nu. 419, s. 37. (Yazıda yer alan üç resim hakkında bilgiler vermektedir. 1. Resimde küçük bir kulübede tren bileti satan memur ve kulübesi hakkında bilgi verir. 2. Resimde biri hâsılattan toplanan parayı sayarken diğeri de sobanın üzerinde yemek yapmaktadır. 3. Resimde ise son treni yolcu ettikten sonra kulübeyi yatak odasına çevirmiş, memurun yatakta uyku hâlini göstermektedir. Yazar muhtelif saatlerde resmedilen gar memurlarının oluşturduğu bu çirkin manzaraya dikkat çekmek istediklerini ve dünyanın hiçbir yerinde böyle rezalet bir manzara ile karşılanamayacağını ifade etmektedir.)

- İmzasız, *Tebrik İyd-ı Adhâyi*, (Kurban Bayramı Tebriki), SF, nu. 423, s. 98.
- İmzasız, *Tebrik-i İyd-i Fıtr*, SF, nu. 414, s. 370. (Okuyucuların Ramazan Bayramı kutlanmaktadır.)
- İmzasız, *Teessüf*, SF, nu. 428, s. 179. (Alem matbaası ortaklarından Mustafa Nuri Efendi'nin hastalıktan kurtarılamayarak vefatı ve hayatı hakkında bilgi vermektedir.)
- İmzasız, *Terk-i Silah*, SF, nu. 426, s. 156. (Felemenk şehrinin Lahey kentinde Rusya çarı Nikolay hazretlerine terk-i silah yapılması için konferans düzenlendiği konusunda bilgi vermektedir.)
- İmzasız, *Yeni Kitaplar: Rehgüzâr-ı Matbuatta*, SF, nu. 407, s. 269–270. (Yeni çıkan kitaplar hakkında bilgi vermektedir.)

2. Konu ve Türlerine Göre Yazılar

2. 1 Edebiyat ve Dil ile İlgili Yazılar

2. 1. 1. Edebiyat ile İlgili Yazılar

- A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 408, s. 278–279; SF, nu. 409, s. 293; SF, nu. 410, s. 312–313; SF, nu. 412, s. 342.
- Ahmet Cemil (Erkan-ı Harbiye Zabitanından), *Makale-i Askeriye: Zabitin Vazifesi Mühimdir*, SF, nu. 424, s. 118–122.
- Ahmet Cemil, *Arslan Pençesi*, SF, nu. 401, s. 171- 173.
- Ahmet Hikmet, MÜFTÜOĞLU, *Küçük Hikâye: Hüsn ü Aşk*, SF, nu. 417, s. 11–14; SF, nu. 418, s. 23–28.
- Ahmet Hikmet, MÜFTÜOĞLU, *Mesail-i Muğlâka*, SF, nu. 401, s. 170- 171.
- [AKÜNAL], Ahmet Kemal, *Bir Gece*, SF, nu. 417, s. 7.
- [AKÜNAL], Ahmet Kemal, *Bugün*, SF, nu. 412, s. 343.
- Ali Seza, *Memiş'in Niyeti*, SF, nu. 408, s. 282.
- Ali Seza, *Saçların*, SF, nu. 402, s. 185.
- Ali Seza, *Sarı Gül*, SF, nu. 402, s. 185.
- Ali Seza, *Tahassür*, SF, nu. 404, s. 211.

- Ali Suat, *Boğaziçi*, SF, nu. 433, s. 262.
- Ali Suat, *Kötürüm Kız*, SF, nu. 439, s. 359.
- Ali Suat, *Sabah Olurken*, SF, nu. 440, s. 375.
- Aynîzade Hüseyin Tahsin, *Ali*, SF, nu. 422, s. 93
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: Ebu'l-Hasanü'l-Anbarî'nin Bir Mersiyesi*, SF, nu. 426, s. 150–151.
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: Ebu'l-Ülâü'l-Ma'rî'nin Bir Fahriyesi*, SF, nu. 402, s. 187–189.
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: Ehâcitten*, SF, nu. 411, s. 327–328.
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: İbn-i Zerik'ten*, SF, nu. 425, s. 135–139.
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: Kays-ı Âmirî Hikâyâtından*, SF, nu. 407, s. 267–269.
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: Kays-ı Amirî'nin Garamiyatı'ndan*, SF, nu. 404, s. 215–216.
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: Mütenebbi'den Hüseyin Bin İshak Altunuhi Hakkında*, SF, nu. 418, s. 21–23.
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: Mütenebbi'den Seyfü'd Düvele Hakkında*, SF, nu. 415, s. 388–391.
- [BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyü'l-Arap: Zeydûn'un Gazeli*, SF, nu. 421, s. 71–73.
- [BOLAYIR], Ali Ekrem, (A(yın) Nadir imzasıyla yazılmıştır.), *Şiir: Nevide'me Yadigar-ı Muhabbet*, SF, nu. 431, s. 230–231.
- [BOLAYIR], Ali Ekrem, (A(yın) Nadir imzasıyla yazılmıştır.), *Şiir: Endülü's'te Bir Arap Seyyahı*, SF, nu. 411, s. 326–327.
- [BOLAYIR], Ali Ekrem, (A(yın) Nadir imzasıyla yazılmıştır.), *Şiir: Güzel midir?* SF, nu. 406, s. 250–251.
- [BOLAYIR], Ali Ekrem, (A(yın) Nadir imzasıyla yazılmıştır.), *Zenciye*, SF, nu. 410, s. 307–311.

- Doktor Ziya, *Bir Resim Arkasına*, SF, nu. 435, s. 294.
- [ERSOY], Mehmet Akif, *Bedayii'l-Acem, Hafız'dan*, SF, nu. 403, s. 203.
- [ERSOY], Mehmet Akif, *Şirazi'nin Bostan ve Gülistan'dan Beyitler ve Tercümesi*, SF, nu. 401, s. 167–170.
- İbrahim Muhittin, *Aynen: Muhterem Servet-i Fünûna*, SF, nu.402, s. 179–180.
- İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Nefer*, SF, nu. 422, s. 83–84.
- İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Piyademizin Bacağı*, SF, nu. 433, s. 260–261.
- İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Resm-i Selam*, SF, nu. 426, s. 148.
- İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Vaka-î Hayriye'den Beri*, SF, nu. 408, s. 275–278.
- İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Zabit*, SF, nu. 419, s. 34–35; SF, nu. 420, s. 50–51.
- İsmail Safa, *Çirkin Kız*, SF, nu. 432, s. 243.
- İsmail Safa, *Edirne Kapısı Mezarlığında İlhami İle Birlikte Valideyi Ziyaretimiz*, SF, nu. 404, s. 210–211.
- İsmail Safa, *Hatıra*, SF, nu. 429, s. 198.
- İsmail Safa, *Kitab u Allah*, SF, nu. 412, s. 344–345.
- İsmail Safa, *Müelliflere*, SF, nu. 442, s. 403.
- İsmail Safa, *Mütalaalı Matlalar*, SF, nu. 408, s. 278.
- İsmail Safa, *Taze Bir Kız*, SF, nu. 441, s. 391.
- İsmail Safa, *Tegazzül*, SF, nu. 402, s. 184–185.
- İsmail Safa, *Tevellüh*, SF, nu. 440, s. 374.
- İsmail Safa, *Zemzeme-i Hava*, SF, nu. 403, s. 202.
- Kadri, *Mütenevia: Avama Mahsus Darülfünunlar*, SF, nu. 433, s. 264–265.
- Kadri, *Mütenevia: Fotoğrafya Sanatı*, SF, nu. 435, s. 300.
- Kadri, *Mütenevia: Karnaval*, SF, nu. 415, s. 391–392.
- Kadri, *Mütenevia: Tavukları Semirtmek Sanatı*, SF, nu. 413, s. 362–364.
- Kadri, *Namus Muhtekirleri*, SF, nu. 439, s. 363- 364.

- [KÜTAYİS], Asaf Muammer, *Kelebek Kadar Vefasız*, SF, nu. 435, s. 294–295.
- M. S (in), *Mukayese-i Elsine*, SF, nu. 423, s. 107–108.
- Madam Koton, *Kabl ü Kal: Kadınlara ve Aşka Dair*, SF, nu. 401, s. 170; nu. 402, s. 186.
- Mehmet Fuat, *Nâliş*, SF, nu. 409, s.292–293.
- Mehmet Fuat, *Zevcemin Kabrini Ziyaret*, SF, nu. 404, s. 210.
- Mehmet Rauf, *Aşk u Vefa*, SF, nu. 442, s. 403–406.
- Mehmet Rauf, *Aşktan Sonra*, SF, nu. 406, s. 252.
- Mehmet Rauf, *Bir Hastalığın İlacı*, SF, nu. 437, s. 324–327.
- Mehmet Rauf, *Bir Hikâye*, SF, nu. 434, s. 275–278.
- Mehmet Rauf, *Çiçekler ve Kadınlar*, SF, nu. 403, s. 202.
- Mehmet Rauf, *Ebediyen Sen, Ebediyen*, SF, nu. 433, s. 262.
- Mehmet Rauf, *Esef*, SF, nu. 408, s. 282–285.
- Mehmet Rauf, *Eyüp Yolunda*, SF, nu. 418, s. 28–30; SF, nu. 419, s. 39–41.
- Mehmet Rauf, *Haluk'un Gözleri*, SF, nu. 428, s. 183.
- Mehmet Rauf, *İnfial*, SF, nu. 435, s. 292–294.
- Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Bekârlar Arasında*, SF, nu. 420, s. 52–59; SF, nu. 421, s. 75–77.
- Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Fenerci*, SF, nu. 411, s. 329–331.
- Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Paris'te*, SF, nu. 405, s. 234–238.
- Mehmet Rauf, *LaGran Veya*, SF, nu. 440, s. 375.
- Mehmet Rauf, *Madam... İçin*, SF, nu. 437, s. 330.
- Mehmet Rauf, *Musahabe-i Edebiye: Sully Prudhomme Eş'ârı*, Sf, nu. 414, s. 370–375.
- Mehmet Rauf, *Mürebbiye*, SF, nu. 430, s. 216–217.
- Mehmet Rauf, *Senin Gözlerin*, SF, nu. 441, s. 391.
- Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Aks-i Sada*, SF, nu. 440, s. 378–380.
- Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Hayat-ı Muhayyel Muharriri*, SF, nu. 431, s. 233–236; SF, nu. 432, s. 250–252.

- Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Paul Bourget ve Bir Cinayet-i Aşk*, SF, nu. 423, s. 102–107; SF, nu. 424, s. 125–126; SF, nu. 425, s. 139–141; SF, nu. 426, s. 151–155; SF, nu. 428, s. 185–188; SF, nu. 429, s. 203–204.
- Mehmet Rauf, *Üç Mezar*, SF, nu. 429, s. 198.
- Mehmet Rauf, *Yadigâr-ı Levs*, SF, nu. 438, s. 342–346.
- Menemenlizâde Tâhir, *Bir Hatıra*, SF, nu. 403, s. 201–202.
- Menemenlizâde Tâhir, *Elvâh-ı Hayatiye: Korku*, SF, nu. 419, s. 35–36.
- Menemenlizâde Tâhir, *Mersiye Olacaktı!*, SF, nu. 413, s. 354–355.
- Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 403, s. 205–206; SF, nu. 404, s. 216–217; SF, nu. 405, s. 233–234; SF, nu. 406, s. 252–253; SF, nu. 409, s. 301–302.
- Münir, Sofya'dan Mektup: Hayvanat Bahçesi, SF, nu. 402, s. 191–192.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Benliğimin Karanlıkları*, SF, nu. 431, s. 231.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Bilmem Kime Karşı*, SF, nu. 426, s. 149.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Bir Şiirin Zill-i Feryadkârı*, SF, nu. 414, s. 370.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Denizlere Karşı*, SF, nu. 430, s. 215.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Fani Güzellikler*, SF, nu. 415, s. 387
- [OZANSOY], Faik Ali, *Hayme-nişin*, SF, nu. 437, s. 330.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Hüsn ü Müstetir*, SF, nu. 405, s. 229.
- [OZANSOY], Faik Ali, *İhtisasat-ı Merizana*, SF, nu. 421, s. 70.
- [OZANSOY], Faik Ali, *İnanma*, SF, nu. 420, s. 52.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Kehkeşan'a Karşı*, SF, nu. 425, s. 133.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Kış Manzaraları*, SF, nu. 409, s. 294.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Mesire-i İlham*, SF, nu. 439, s. 359.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Mezarımız*, SF, nu. 408, s. 279–282.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Nirvana*, SF, nu. 421, s. 70.
- [OZANSOY], Faik Ali, *O Buseler*, SF, nu. 423, s. 101.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Olimpe Karşı*, SF, nu. 417, s. 7.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Ruh-ı Bîdâr*, SF, nu. 436, s. 310.

- [OZANSOY], Faik Ali, *Secdelerim*, SF, nu. 410, s. 306–307.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Semaya Karşı*, SF, nu. 412, s. 342–343.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Şekip*, SF, nu. 441, s. 391.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Tulû'dan Evvel*, SF, nu. 403, s. 202.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Zâhir*, SF, nu. 419, s. 37–39.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Zâhir'in İkinci Mektubundan*, SF, nu. 422, s. 84-86.
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Bilir misin?*, SF, nu. 430, s. 215.
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Cûy ve Sâl*, SF, nu. 431, s. 231.
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Neşide-i Hasret*, SF, nu. 440, s. 374.
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Son Katre*, SF, nu. 417, s. 6.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bir Vedaya Dair*, SF, nu. 433, s. 261.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bismark*, SF, nu. 422, s. 84.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bulutlar*, SF, nu. 420, s. 52
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Kırlangıç*, SF, nu. 405, s. 229.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Meâl-i Eşyadan*, SF, nu. 430, s. 215.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Medlul-ı Hayat*, SF, nu. 429, s. 198.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Şi'r-i Leyâl*, SF, nu. 417, s. 7.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Bir Mehtapta*, SF, nu. 440, s. 374.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Grup Levhalarından*, SF, nu. 436, s. 310.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Karlar Erirken*, SF, nu. 422, s. 81.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Makale-i Mahsusa: Mesâlik-i Edeb*, SF, nu. 416, s. 402–413
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Musahabe-i Edebiye: Tenkit Hakkında*, SF, nu. 411, s. 323–326.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Tulû' Kameri*, SF, nu. 408, s. 279.

- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Vâlideme*, SF, nu. 406, s. 251. (Şiir)
- Rüştü Necdet, *Küçük Hikâye: Menfur*, SF, nu. 431, s. 228–230.
- Rüştü Necdet, *Küçük Hikâye: Peyman*, SF, nu. 404, s. 217–221.
- Saffet Suat, *Goethe'nin Yüz Ellinci Sene-i Devriye-i Veladeti*, SF, nu. 441, s. 391–393.
- Saffet Suat, *Küçük Hikâye: Münkesir Emellerde*, SF, nu. 424, s. 122–125.
- Safveti Ziya, *Felsefe-i Aşk*, SF, nu. 442, s. 406–410.
- Safveti Ziya, *Küçük Hikâye: Bir Sergüzeşt*, SF, nu. 441, s. 393–396; SF, nu. 442, s. 410–411.
- Safveti Ziya, *Salon Köşelerinden*, SF, nu. 401, s. 174–176; SF, nu. 403, s. 207–208; SF, nu. 404, s. 222–223; SF, nu. 405, s. 239–240; SF, nu. 406, s. 254–255; SF, nu. 407, s. 272; SF, nu. 410, s. 320; SF, nu. 411, s. 336; SF, nu. 412, s. 350–351.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Bahar-ı Münkesir*, SF, nu. 427, s. 166.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Benim Mezarım*, SF, nu. 406, s. 251–252.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Dekadan*, SF, nu. 408, s. 279.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Menekşe*, SF, nu. 420, s. 51–52.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Musahabe-i Edebiye: Derkât-ı İdrak*, SF, nu. 432, s. 243–250.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Musahabe-i Edebiye, Sıfatlar Mevsuflar ve Taklit*, SF, nu. 403, s. 198–201.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *O Ses*, SF, nu. 418, s. 20.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Tekâsif-i Âmâl*, SF, nu. 412, s. 342.
- Süleyman Nesib, *Bârân-ı Âmâl*, SF, nu. 419, s. 35.

Süleyman Nesib, *Birinci Temenni*, SF, nu. 435, s. 294.

Süleyman Nesib, *Birine*, SF, nu. 431, s. 231.

Süleyman Nesib, *Gelir misin?*, SF, nu. 421, s. 70.

Süleyman Nesib, *Niyaz-ı Muhabbet*, SF, nu. 417, s. 6

Süleyman Nesib, *Ona*, SF, nu. 406, s. 252.

Süleyman Nesib, *Pembe Bir Tasvir Karşısında*, SF, nu. 410, s. 306.

Süleyman Nesib, *Şeb-i Ruhum*, SF, nu. 439, s. 358–359.

Süleyman Nesib, *Tahattur*, SF, nu. 405, s. 228–229.

[TARHAN], Abdülhak Hamit, *Sahaif-i Bedayi: Finten'den*, SF, nu. 403, s. 194–195; SF, nu. 406, s. 242–243; SF, nu. 408, s. 274.; SF, nu. 412, s. 338–339; SF, nu. 415, s. 386; SF, nu. 418, s. 18–19; SF, nu. 426, s. 146–147; SF, nu. 427, s. 162–163; SF, nu. 428, s. 178; SF, nu. 431, s. 226–227; SF, nu. 432, s. 242.; SF, nu. 433, s. 258–259; SF, nu. 434, s. 274–275; SF, nu. 435, s. 290–291; SF, nu. 436, s. 306–307; SF, nu. 437, s. 322–323; SF, nu. 438, s. 338–339; SF, nu. 439, s. 354–355; SF, nu. 440, s. 370–371; SF, nu. 441, s. 386–387.

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Küçük Hikâye: Meftûr-ı Gayret*, SF, nu. 436, s. 310–313.

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Ömr-i Muhayyel*, SF, nu. 401, s.164.

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Senin İçin*, SF, nu. 440, s. 375.

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Tarlada*, SF, nu. 433, s. 262–264.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-10: Kanun-ı Evvel*, SF, nu. 411, s. 321.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-11: Kanun-ı Sanî*, SF, nu. 414, s. 369.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-12: Şubat*, SF, nu. 416, s. 401.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-8: Teşrîn-i Evvel*, SF, nu. 406, s. 241.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-9: Teşrin-i Sanî*, SF, nu. 408, s. 273.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Tesâvir: Nef'î*, SF, nu. 411, s. 327.

Tevfik Fikret, *Aveng-i Tesâvir'den Abdülhak Hamit*, SF, nu. 434, s. 277.

- Tevfik Fikret, *Âveng-i Tesâvir'den Üstâd-ı Ekrem*, SF, nu. 406, s. 248–249.
- Tevfik Fikret, *Balıkçılar*, SF, nu. 428, s. 183–184.
- Tevfik Fikret, *Bir Ân-ı Huzûr*, SF, nu. 412, s. 343.
- Tevfik Fikret, *Bir Ayyaşın Karşısında*, SF, nu. 405, s. 230.
- Tevfik Fikret, *Bir Mersiye*, SF, nu. 437, s. 330.
- Tevfik Fikret, *Bütün Bir Sergüzeşt*, SF, nu. 433, s. 262.
- Tevfik Fikret, *Çirkin*, SF, nu. 424, s. 117–118.
- Tevfik Fikret, *Dinle Ruhum*, SF, nu. 428, s. 184.
- Tevfik Fikret, *Evrak-ı Siyah: Derd-i Nihan*, SF, nu. 404, s. 211.
- Tevfik Fikret, *Evrak-ı Siyah: Enin-ı Gam*, SF, nu. 403, s. 202–203.
- Tevfik Fikret, *Gayyâ-yı Vücut*, SF, nu. 421, s. 70.
- Tevfik Fikret, *Kahkahât-ı Şiiriyeden: Şairin Çubuğu*, SF, nu. 408, s. 280–281.
- Tevfik Fikret, *Köyün Mezarlığında*, SF, nu. 438, s. 344.
- Tevfik Fikret, *Leyl-i Vedağ*, SF, nu. 436, s. 310.
- Tevfik Fikret, *Maî Deniz*, SF, nu. 423, s. 102.
- Tevfik Fikret, *Mehd-i Âmâlim*, SF, nu. 410, s.307.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Âziyâde*, SF, nu. 402, s. 180–184.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Birkaç Neşide*, SF, nu. 413, s. 355–357.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Coppee'nin Bir Şiiri*, SF, nu. 425, s. 130–133.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Ecnebler ve Türkçemiz*, SF, nu. 401, s. 165–167.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Tasfiye-yi Lisan*, SF, nu. 422, s. 87–91.
- Tevfik Fikret, *Perde-i Teselli*, SF, nu. 429, s. 197.
- Tevfik Fikret, *Peri-i Şiirime*, SF, nu. 441, s. 389.
- Tevfik Fikret, *Seninle*, SF, nu. 435, s. 295.
- Tevfik Fikret, *Şehitlikte*, SF, nu. 440, s. 376–377.
- Tevfik Fikret, *Tefelsüf*, SF, nu. 430, s. 215.
- Tevfik Fikret, *Teşrik-i Melâl*, SF, nu. 439, s. 359.
- Tevfik Fikret, *Toprak*, SF, nu. 417, s. 7.

Tevfik Fikret, *Yeşil Yurt*, SF, nu. 418, s. 20.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Bir Cevelan*, SF, nu. 439, s. 356–357.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 410, s. 306; SF, nu. 420, s. 50; SF, nu. 410, s. 306; SF, nu. 411, s. 322–323; SF, nu. 413, s. 354; SF, nu. 422, s. 82–83; SF, nu. 434, s. 284; SF, nu. 436, s. 316

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Mâî Düş*, SF, nu. 407, s. 270–271; SF, nu. 409, s. 302–303; SF, nu. 410, s. 317–319; SF, nu. 411, s. 331–332; SF, nu. 412, s. 347–349; SF, nu. 413, s. 365; SF, nu. 415, s. 394–397; SF, nu. 419, s. 44–45; SF, nu. 420, s. 59–61; SF, nu. 422, s. 91–92.; SF, nu. 423, s. 108–109; SF, nu. 425, s. 141–142; SF, nu. 427, s. 171–172; SF, nu. 429, s. 202–203; SF, nu. 430, s. 220.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Merhum Ali Şahbaz Efendi*, SF, nu. 407, s. 260–261.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Meşâhir-i Muasirîn: Doktor Esat Bey*, SF, nu. 415, s. 387.

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Aşk-ı Memnu*. SF, nu. 413, s. 366–368; SF, nu. 414, s. 382–384.; SF, nu. 415, s. 398–400.; SF, nu. 416, s. 413–414.; SF, nu. 417, s. 15–16.; SF, nu. 418, s. 31–32.; SF, nu. 419, s. 46–48.; SF, nu. 420, s. 66–67; SF, nu. 421, s. 78–80.; SF, nu. 422, s. 94–96.; SF, nu. 423, s. 110–112.; SF, nu. 424, s. 127–128.; SF, nu. 425, s. 143–144.; SF, nu. 426, s. 159–160.; SF, nu. 427, s. 175–176.; SF, nu. 428, s. 191–192.; SF, nu. 429, s. 207–208.; SF, nu. 430, s. 223–224.; SF, nu. 431, s. 239–240.; SF, nu. 433, s. 271–272.; SF, nu. 434, s. 287–288.; SF, nu. 435, s. 303–304.; SF, nu. 436, s. 319–320.; SF, nu. 437, s. 335–336.; SF, nu. 438, s. 351–352.; SF, nu. 439, s. 367–368.; SF, nu. 440, s. 383–384.; SF, nu. 441, s. 399–400.; SF, nu. 442, s. 413–414.

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Fransa Edebiyatına Dair Musahabat: Bomarşe Hakkında*, SF, nu. 402, s. 189–191.

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Kari'lerime Mektuplar*, SF, nu. 428, s. 179–183; SF, nu. 430, s. 210–213.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Âdâb-ı Matbuat*, SF, nu. 412, s. 340–342.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Akşam Tefekkürleri*, SF, nu. 438, s. 340–341.

- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Ali Şahbaz Efendi*, SF, nu. 407, s. 261–262.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Bir Yaz Hatıraları*, SF, nu. 404, s. 211–215.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Eserler Arasından*, SF, nu. 425, s. 133–135.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Fikr-i Terakki*, SF, nu. 427, s. 166–170.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Harp ve Sulh*, SF, nu. 434, s. 279- 283; SF, nu. 435, s. 295- 299; SF, nu. 436, s. 313- 315; SF, nu. 437, s. 330- 332; SF, nu. 438, s. 346- 348; SF, nu. 439, s. 359- 363.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri: Sıcak Çorba*, SF, nu. 426, s. 149.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Hayat-ı Matbuat*, SF, nu. 440, s. 372–374.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Kanto: Bir Perde*, SF, nu. 421, s. 73.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Koruda*, SF, nu. 417, s. 7–11
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Küçük Hikâye: Muallim*, SF, nu. 429, s. 198–202; SF, nu. 430, s. 217–219.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Nevha-i Esef: Ali*, SF, nu. 418, s. 20–21.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm*, SF, nu. 405, s. 230–233; SF, nu. 406, s. 247–250; SF, nu. 407, s. 262–267; SF, nu. 408, s. 285–288; SF, nu. 409, s. 300–301; SF, nu. 410, s. 311–317; SF, nu. 411, s. 332–335; SF, nu. 412, s. 343–347; SF, nu. 413, s. 358–362.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm: Ezmine-i Cedide Huzurunda Sembolizm*, SF, nu. 414, s. 375–380.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Sembolizm: Ezmine-i Cedide Huzurunda Sembolizm*, SF, nu. 414, s. 375–380.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Senin Muhabbetin*, SF, nu. 424, s. 117.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Tabut Arkasında*, SF, nu. 419, s. 41–44
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *İğfale Karşı*, SF, nu. 413, s. 355
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *Sensizliklerim*, SF, nu. 409, s. 293–294.
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *Tabut Arkasındanın Zeyli*, SF, nu. 426, s. 149.
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *Tâir-i Şirim*, SF, nu. 412, s. 342.
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *Zehirli Çiçek*, SF, nu. 423, s. 100–101.

İmzasız, *Musahabe-i Edebiye: Bir Mülâhaza*, SF, nu. 429, s. 195–197.

İmzasız, *Aleksandır Puşkin*, SF, nu. 433, s. 265–267.

İmzasız, *Bismark*, SF, nu. 412, s. 349

İmzasız, *Evrak-ı Siyah: Öksüzlüğüm*, SF, nu. 402, s. 185–186.

İmzasız, *Merhum Ömer Paşa*, SF, nu. 431, s. 232–233.

İmzasız, *Mösyö Löbe*, SF, nu. 415, s. 394.

İmzasız, *Müteveffa Mösyö Sorse*, SF, nu. 427, s. 170

İmzasız, *Resimlerimiz: Cemiyat-ı Nisvân*, SF, nu. 431, s. 232.

İmzasız, *Resimlerimiz: Müteveffa Filiksfor*, SF, nu. 415, s. 392–394.

İmzasız, *Tebrik-i İyd-i Fıtr*, SF, nu. 414, s. 370

İmzasız, *Terk-i Silah*, SF, nu. 426, s. 156

İmzasız, *Yeni Kitaplar: Rehğüzâr-ı Matbuatta*, SF, nu. 407, s. 269–270.

2. 1. 2. Dil ile İlgili Yazılar

M. S (in), *Mukayese-i Elsine*, SF, nu. 423, s. 107–108.

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat-ı Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 405, s. 233–234.

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat-ı Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 406, s. 252–253.

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat-ı Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 409, s. 301–302.

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Musahabe-i Edebiye, Sıfatlar Mevsuflar ve Taklit*, SF, nu. 403, s. 198–201.

2. 1. 3. Makaleler

Ahmet Cemil, (Erkan-ı Harbiye Zabitanından), *Makale-i Askeriye: Zabitin Vazifesi Mühimdir*, SF, nu. 424, s. 118–122.

İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Nefer*, SF, nu. 422, s. 83–84.

İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Piyademizin Bacağı*, SF, nu. 433, s. 260–261.

- İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Resm-i Selam*, SF, nu. 426, s. 148.
- İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Vaka-î Hayriye'den Beri*, SF, nu. 408, s. 275–278.
- İbrahim Muhittin, *Makale-i Askeriye: Zabit*, SF, nu. 419, s. 34–35; SF, nu. 420, s. 50–51.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Makale-i Mahsusa: Mesâlik-i Edeb*, SF, nu. 416, s. 402–413
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Harp ve Sulh*, SF, nu. 434, s. 279– 283; SF, nu. 435, s. 295– 299; SF, nu. 436, s. 313– 315; SF, nu. 437, s. 330– 332; SF, nu. 438, s. 346– 348; SF, nu. 439, s. 359– 363.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Tabut Arkasında*, SF, nu. 419, s. 41–44

2. 1. 4. Tenkit Yazıları

- Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Aks-i Sada*, SF, nu. 440, s. 378–380.
- Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Hayat-ı Muhayyel Muharriri*, SF, nu. 431, s. 233–236; SF, nu. 432, s. 250–252.
- Mehmet Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye: Paul Bourget ve Bir Cinayet-i Aşk*, SF, nu. 423, s. 102–107; SF, nu. 424, s. 125–126; SF, nu. 425, s. 139–141; SF, nu. 426, s. 151–155; SF, nu. 428, s. 185–188; SF, nu. 429, s. 203–204.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Musahabe-i Edebiye: Tenkit Hakkında*, SF, nu. 411, s. 323–326.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Âziyâde*, SF, nu. 402, s. 180–184.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Birkaç Neşide*, SF, nu. 413, s. 355–357.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Coppee'nin Bir Şiiri*, SF, nu. 425, s. 130–133.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Ecnebler ve Türkçemiz*, SF, nu. 401, s. 165–167.
- Tevfik Fikret, *Musahabe-i Edebiye, Tasfiye-yi Lisan*, SF, nu. 422, s. 87–91.

2. 1. 5. Hikâyeler

Ahmet Cemil, *Arslan Pençesi*, SF, nu. 401, s. 171- 173.

Ahmet Hikmet, MÜFTÜOĞLU, *Küçük Hikâye: Hüsn ü Aşk*, SF, nu. 417, s. 11–14; SF, nu. 418, s. 23–28.

Ahmet Necati, *Küçük Hikâye: Ah Şu Güzel Behiye*; SP, nu. 405, s. 117-118.

Mehmet Rauf, *Aşk u Vefa*, SF, nu. 442, s. 403–406.

Mehmet Rauf, *Bir Hastalığın İlacı*, SF, nu. 437, s. 324–327.

Mehmet Rauf, *Bir Hikâye*, SF, nu. 434, s. 275–278.

Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Bekârlar Arasında*, SF, nu. 420, s. 52–59; SF, nu. 421, s. 75–77.

Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Fenerci*, SF, nu. 411, s. 329–331.

Mehmet Rauf, *Küçük Hikâye: Paris’te*, SF, nu. 405, s. 234–238.

Mehmet Rauf, *La Gran Veya*, SF, nu. 440, s. 375.

Mehmet Rauf, *Yadigâr-ı Levs*, SF, nu. 438, s. 342–346.

Rüştü Necdet, *Küçük Hikâye: Menfur*, SF, nu. 431, s. 228–230.

Rüştü Necdet, *Küçük Hikâye: Peyman*, SF, nu. 404, s. 217–221.

Saffet Suat, *Küçük Hikâye: Münkesir Emellerde*, SF, nu. 424, s. 122–125.

Safveti Ziya, *Küçük Hikâye: Bir Sergüzeşt*, SF, nu. 441, s. 393–396; SF, nu. 442, s. 410–411.

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Küçük Hikâye: Meftûr-ı Gayret*, SF, nu. 436, s. 310–313.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Küçük Hikâye: Muallim*, SF, nu. 429, s. 198–202; SF, nu. 430, s. 217–219.

2. 1. 6. Tefrika Romanlar

Ahmet Hikmet, MÜFTÜOĞLU, *Mesail-i Muğlâka*, SF, nu. 401, s. 170- 171.

Mehmet Rauf, *Esef*, SF, nu. 408, s. 282–285.

Safveti Ziya, *Salon Köşelerinden*, SF, nu. 401, s. 174- 176; SF, nu. 403, s. 207–208; SF, nu. 404, s. 222–223; SF, nu. 405, s. 239–240; SF, nu. 406, s.

254–255; SF, nu. 407, s. 272; SF, nu. 410, s. 320; SF, nu. 411, s. 336; SF, nu. 412, s. 350–351.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Mâî Düş*, SF, nu. 407, s. 270–271; SF, nu. 409, s. 302–303; SF, nu. 410, s. 317–319; SF, nu. 411, s. 331–332; SF, nu. 412, s. 347–349; SF, nu. 413, s. 365; SF, nu. 415, s. 394–397; SF, nu. 419, s. 44–45; SF, nu. 420, s. 59–61; SF, nu. 422, s. 91–92.; SF, nu. 423, s. 108–109; SF, nu. 425, s. 141–142; SF, nu. 427, s. 171–172; SF, nu. 429, s. 202–203; SF, nu. 430, s. 220.

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Aşk-ı Memnu*. SF, nu. 413, s. 366–368; SF, nu. 414, s. 382–384; SF, nu. 415, s. 398–400; SF, nu. 416, s. 413–414; SF, nu. 417, s. 15–16; SF, nu. 418, s. 31–32; SF, nu. 419, s. 46–48; SF, nu. 420, s. 66–67; SF, nu. 421, s. 78–80; SF, nu. 422, s. 94–96; SF, nu. 423, s. 110–112; SF, nu. 424, s. 127–128; SF, nu. 425, s. 143–144; SF, nu. 426, s. 159–160; SF, nu. 427, s. 175–176; SF, nu. 428, s. 191–192; SF, nu. 429, s. 207–208; SF, nu. 430, s. 223–224; SF, nu. 431, s. 239–240; SF, nu. 433, s. 271–272; SF, nu. 434, s. 287–288; SF, nu. 435, s. 303–304; SF, nu. 436, s. 319–320; SF, nu. 437, s. 335–336; SF, nu. 438, s. 351–352; SF, nu. 439, s. 367–368; SF, nu. 440, s. 383–384; SF, nu. 441, s. 399–400; SF, nu. 442, s. 413–414.

2. 1. 7. Tiyatro ile İlgili Yazılar

[TARHAN], Abdülhak Hamit, *Sahaif-i Bedayi: Finten'den*, SF, nu. 403, s. 194–195; SF, nu. 406, s. 242–243; SF, nu. 408, s. 274.; SF, nu. 412, s. 338–339; SF, nu. 415, s. 386; SF, nu. 418, s. 18–19; SF, nu. 426, s. 146–147; SF, nu. 427, s. 162–163; SF, nu. 428, s. 178; SF, nu. 431, s. 226–227; SF, nu. 432, s. 242.; SF, nu. 433, s. 258–259; SF, nu. 434, s. 274–275; SF, nu. 435, s. 290–291; SF, nu. 436, s. 306–307; SF, nu. 437, s. 322–323; SF, nu. 438, s. 338–339; SF, nu. 439, s. 354–355; SF, nu. 440, s. 370–371; SF, nu. 441, s. 386–387.

2. 1. 8. Şiirler

- A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 408, s. 278–279.
- A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 409, s. 293.
- A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 410, s. 312–313.
- A(yın) Nâdir, *Elvâh-ı Tabiattan*, SF, nu. 412, s. 342.
- A(yın) Nâdir, *Şiir: Endülüs'te Bir Arap Seyyahı*, SF, nu. 411, s. 326–327.
- A(yın) Nâdir, *Şiir: Güzel midir?* SF, nu. 406, s. 250–251.
- A(yın) Nâdir, *Şiir: Nevide'me Yadigar-ı Muhabbet*, SF, nu. 431, s. 230–231.
- [AKÜNAL], Ahmet Kemal, *Bir Gece*, SF, nu. 417, s. 7.
- [AKÜNAL], Ahmet Kemal, *Bugün*, SF, nu. 412, s. 343.
- Ali Seza, *Memiş'in Niyeti*, SF, nu. 408, s. 282.
- Ali Seza, *Sarı Gül*, SF, nu. 402, s. 185.
- Ali Seza, *Tahassür*, SF, nu. 404, s. 211
- Ali Suat, *Boğaziçi*, SF, nu. 433, s. 262.
- Ali Suat, *Kötürüm Kız*, SF, nu. 439, s. 359.
- Ali Suat, *Sabah Olurken*, SF, nu. 440, s. 375.
- Doktor Ziya, *Bir Resim Arkasına*, SF, nu. 435, s. 294.
- [ERSOY], Mehmet Akif, *Bedayii'l-Acem, Hafız'dan*, SF, nu. 403, s. 203.
- [ERSOY], Mehmet Akif, *Şirazi'nin Bostan ve Gülistan'dan Beyitler ve Tercümesi*, SF, nu. 401, s. 167–170.
- İsmail Safa, *Çirkin Kız*, SF, nu. 432, s. 243.
- İsmail Safa, *Edirne Kapısı Mezarlığında İlhami İle Birlikte Valideyi Ziyaretimiz*, SF, nu. 404, s. 210–211.
- İsmail Safa, *Hatıra*, SF, nu. 429, s. 198.
- İsmail Safa, *Kitab u Allah*, SF, nu. 412, s. 344–345.
- İsmail Safa, *Müelliflere*, SF, nu. 442, s. 403.
- İsmail Safa, *Mütalaalı Matlalar*, SF, nu. 408, s. 278.
- İsmail Safa, *Taze Bir Kız*, SF, nu. 441, s. 391.
- İsmail Safa, *Tegazzül*, SF, nu. 402, s. 184–185.

- İsmail Safa, *Tevellüh*, SF, nu. 440, s. 374.
- İsmail Safa, *Zemzeme-i Hava*, SF, nu. 403, s. 202.
- [KÜTAYİS], Asaf Muammer, *Kelebek Kadar Vefasız*, SF, nu. 435, s. 294–295.
- Mehmet Fuat, *Nâliş*, SF, nu. 409, s.292–293.
- Mehmet Fuat, *Zevcemin Kabrini Ziyaret*, SF, nu. 404, s. 210.
- Mehmet Rauf, *Aşktan Sonra*, SF, nu. 406, s. 252.
- Mehmet Rauf, *Haluk'un Gözleri*, SF, nu. 428, s. 183.
- Mehmet Rauf, *Madam... İçin*, SF, nu. 437, s. 330.
- Mehmet Rauf, *Senin Gözlerin*, SF, nu. 441, s. 391.
- Mehmet Rauf, *Üç Mezar*, SF, nu. 429, s. 198.
- Menemenlizâde Tâhir, *Bir Hatıra*, SF, nu. 403, s. 201–202.
- Menemenlizâde Tâhir, *Mersiye Olacaktı!*, SF, nu. 413, s. 354–355.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Benliğimin Karanlıkları*, SF, nu. 431, s. 231.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Bilmem Kime Karşı*, SF, nu. 426, s. 149.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Bir Şiirin Zill-i Feryadkârı*, SF, nu. 414, s. 370.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Denizlere Karşı*, SF, nu. 430, s. 215.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Fani Güzellikler*, SF, nu. 415, s. 387
- [OZANSOY], Faik Ali, *Hayme-nişin*, SF, nu. 437, s. 330.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Hüsn ü Müstetir*, SF, nu. 405, s. 229.
- [OZANSOY], Faik Ali, *İhtisat-ı Merizana*, SF, nu. 421, s. 70.
- [OZANSOY], Faik Ali, *İnanma*, SF, nu. 420, s. 52.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Kehkeşan'a Karşı*, SF, nu. 425, s. 133.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Kış Manzaraları*, SF, nu. 409, s. 294.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Mesire-i İlham*, SF, nu. 439, s. 359.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Nirvana*, SF, nu. 421, s. 70.
- [OZANSOY], Faik Ali, *O Buseler*, SF, nu. 423, s. 101.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Olimpe Karşı*, SF, nu. 417, s. 7.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Ruh-ı Bîdâr*, SF, nu. 436, s. 310.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Secdelerim*, SF, nu. 410, s. 306–307.

- [OZANSOY], Faik Ali, *Semaya Karşı*, SF, nu. 412, s. 342–343.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Şekip*, SF, nu. 441, s. 391.
- [OZANSOY], Faik Ali, *Tulû'dan Evvel*, SF, nu. 403, s. 202.
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Bilir misin?*, SF, nu. 430, s. 215.
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Cûy ve Sâl*, SF, nu. 431, s. 231.
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Neşide-i Hasret*, SF, nu. 440, s. 374.
- [ÖZSEVER], Hüseyin Siret, *Son Katre*, SF, nu. 417, s. 6.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bir Vedaa Dair*, SF, nu. 433, s. 261.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bismark*, SF, nu. 422, s. 84.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Bulutlar*, SF, nu. 420, s. 52
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Kırlangıç*, SF, nu. 405, s. 229.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Meâl-i Eşyadan*, SF, nu. 430, s. 215.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Medlul-ı Hayat*, SF, nu. 429, s. 198.
- [PEDRAM], Hüseyin Dâniş, *Şi'r-i Leyâl*, SF, nu. 417, s. 7.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Bir Mehtapta*, SF, nu. 440, s. 374.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Grup Levhalarından*, SF, nu. 436, s. 310.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Karlar Erirken*, SF, nu. 422, s. 81.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Tulû' Kameri*, SF, nu. 408, s. 279.
- [REY], Ahmet Reşit, (H. Nazım imzasıyla yazılmıştır.), *Vâlideme*, SF, nu. 406, s. 251.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Bahar-ı Münkesir*, SF, nu. 427, s. 166.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Benim Mezarım*, SF, nu. 406, s. 251–252.
- Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Dekadan*, SF, nu. 408, s. 279.

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Menekşe*, SF, nu. 420, s. 51–52.

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *O Ses*, SF, nu. 418, s. 20.

Süleyman Nazif, (İbrahim Cehdi imzasıyla yazılmıştır), *Tekâsif-i Âmâl*, SF, nu. 412, s. 342.

Süleyman Nesib, *Bârân-ı Âmâl*, SF, nu. 419, s. 35.

Süleyman Nesib, *Birinci Temenni*, SF, nu. 435, s. 294.

Süleyman Nesib, *Birine*, SF, nu. 431, s. 231.

Süleyman Nesib, *Gelir misin?*, SF, nu. 421, s. 70.

Süleyman Nesib, *Niyaz-ı Muhabbet*, SF, nu. 417, s. 6

Süleyman Nesib, *Ona*, SF, nu. 406, s. 252.

Süleyman Nesib, *Pembe Bir Tasvir Karşısında*, SF, nu. 410, s. 306.

Süleyman Nesib, *Şeb-i Ruhum*, SF, nu. 439, s. 358–359.

Süleyman Nesib, *Tahattur*, SF, nu. 405, s. 228–229.

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Ömr-i Muhayyel*, SF, nu. 401, s.164.

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Senin İçin*, SF, nu. 440, s. 375.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-10: Kanun-ı Evvel*, SF, nu. 411, s. 321.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-11: Kanun-ı Sanî*, SF, nu. 414, s. 369.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-12: Şubat*, SF, nu. 416, s. 401.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-8: Teşrin-i Evvel*, SF, nu. 406, s. 241.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Şühûr-9: Teşrin-i Sanî*, SF, nu. 408, s. 273.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Tesâvir: Nef'î*, SF, nu. 411, s. 327.

Tevfik Fikret, *Aveng-i Tesâvir'den Abdülhak Hamit*, SF, nu. 434, s. 277.

Tevfik Fikret, *Âveng-i Tesâvir'den Üstâd-ı Ekrem*, SF, nu. 406, s. 248–249.

Tevfik Fikret, *Balıkçılar*, SF, nu. 428, s. 183–184.

Tevfik Fikret, *Bir Ân-ı Huzûr*, SF, nu. 412, s. 343.

Tevfik Fikret, *Bir Ayyaşın Karşısında*, SF, nu. 405, s. 230.

Tevfik Fikret, *Bir Mersiye*, SF, nu. 437, s. 330.

- Tevfik Fikret, *Bütün Bir Sergüzeşt*, SF, nu. 433, s. 262.
- Tevfik Fikret, *Çirkin*, SF, nu. 424, s. 117–118.
- Tevfik Fikret, *Dinle Ruhum*, SF, nu. 428, s. 184.
- Tevfik Fikret, *Evrak-ı Siyah: Derd-i Nihan*, SF, nu. 404, s. 211.
- Tevfik Fikret, *Evrak-ı Siyah: Enin-ı Gam*, SF, nu. 403, s. 202–203.
- Tevfik Fikret, *Gayyâ-yı Vücut*, SF, nu. 421, s. 70.
- Tevfik Fikret, *Kahkahât-ı Şiiriyeden: Şairin Çubuğu*, SF, nu. 408, s. 280–281.
- Tevfik Fikret, *Köyün Mezarlığında*, SF, nu. 438, s. 344.
- Tevfik Fikret, *Leyl-i Vedağ*, SF, nu. 436, s. 310.
- Tevfik Fikret, *Maî Deniz*, SF, nu. 423, s. 102.
- Tevfik Fikret, *Mehd-i Âmâlim*, SF, nu. 410, s.307.
- Tevfik Fikret, *Perde-i Teselli*, SF, nu. 429, s. 197.
- Tevfik Fikret, *Peri-i Şiirime*, SF, nu. 441, s. 389.
- Tevfik Fikret, *Seninle*, SF, nu. 435, s. 295.
- Tevfik Fikret, *Şehitlikte*, SF, nu. 440, s. 376–377.
- Tevfik Fikret, *Tefelsüf*, SF, nu. 430, s. 215.
- Tevfik Fikret, *Teşrik-i Melâl*, SF, nu. 439, s. 359.
- Tevfik Fikret, *Toprak*, SF, nu. 417, s. 7.
- Tevfik Fikret, *Yeşil Yurt*, SF, nu. 418, s. 20.
- [YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Senin Muhabbetin*, SF, nu. 424, s. 117.
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *İğfale Karşı*, SF, nu. 413, s. 355
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *Sensizliklerim*, SF, nu. 409, s. 293–294.
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *Tabut Arkasındanın Zeyli*, SF, nu. 426, s. 149.
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *Tâir-i Şiirim*, SF, nu. 412, s. 342.
- [YALÇIN], Hüseyin Suat, *Zehirli Çiçek*, SF, nu. 423, s. 100–101.
- İmzasız, *Evrak-ı Siyah: Öksüzlüğüm*, SF, nu. 402, s. 185–186.

2. 1. 9. Tercüme Yazılar

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedayüü'l-Arap: Ebu'l-Hasanü'l-Anbarî'nin Bir Mersiyesi*, SF, nu. 426, s. 150–151.

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedayüü'l-Arap: Ebu'l-Ülâü'l-Ma'rî'nin Bir Fahriyesi*, SF, nu. 402, s. 187–189.

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Ehâcitten*, SF, nu. 411, s. 327–328.

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedayüü'l-Arap: İbn-i Zerik'ten*, SF, nu. 425, s. 135–139.

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Kays-ı Âmirî Hikâyâtından*, SF, nu. 407, s. 267–269.

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedayüü'l-Arap: Kays-ı Amirî'nin Garamiyatı'ndan*, SF, nu. 404, s. 215–216.

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Mütenebbi'den Hüseyin Bin İshak Altunuhi Hakkında*, SF, nu. 418, s. 21–23.

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Mütenebbi'den Seyfü'd Düvele Hakkında*, SF, nu. 415, s. 388–391.

[BABANZADE], Ahmet Naim, *Bedâyüü'l-Arap: Zeydûn'un Gazeli*, SF, nu. 421, s. 71–73

Mehmet Rauf, *Musahabe-i Edebiye: Sully Prudhomme Eş'ârı*, SF, nu. 414, s. 370–375

Safveti Ziya, *Felsefe-i Aşk*, SF, nu. 442, s. 406–410.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Mâî Düş*, SF, nu. 407, s. 270–271; SF, nu. 409, s. 302–303; SF, nu. 410, s. 317–319; SF, nu. 411, s. 331–332; SF, nu. 412, s. 347–349; SF, nu. 413, s. 365; SF, nu. 415, s. 394–397; SF, nu. 419, s. 44–45; SF, nu. 420, s. 59–61; SF, nu. 422, s. 91–92.; SF, nu. 423, s. 108–109; SF, nu. 425, s. 141–142; SF, nu. 427, s. 171–172; SF, nu. 429, s. 202–203; SF, nu. 430, s. 220.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Fikr-i Terakki*, SF, nu. 427, s. 166–170.

2. 1. 10. Mensur Yazılar

A(yın) Nâdir, *Zenciye*, SF, nu. 410, s. 307–311.

Ali Seza, *Saçların*, SF, nu. 402, s. 185.

Kadri, *Mütenevia: Avama Mahsus Darülfünunlar*, SF, nu. 433, s. 264–265.

Kadri, *Mütenevia: Fotoğrafya Sanatı*, SF, nu. 435, s. 300.

Kadri, *Mütenevia: Karnaval*, SF, nu. 415, s. 391–392.

Kadri, *Mütenevia: Tavukları Semirtmek Sanatı*, SF, nu. 413, s. 362–364.

Menemenlizâde Tâhir, *Müfredat Kavâid-i Osmaniye: Edevât*, SF, nu. 403, s. 205–206; SF, nu. 404, s. 216–217.

[OZANSOY], Faik Ali, *Mezarımız*, SF, nu. 408, s. 279–282.

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Fransa Edebiyatına Dair Musahabat: Bomarşe Hakkında*, SF, nu. 402, s. 189–191.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Eserler Arasından*, SF, nu. 425, s. 133–135.

2. 1. 11. Köşe Yazıları

Mahmut Sadık, (Osman Galip imzasıyla yazılmıştır.), *Cümle-i Siyasiye*; SP, nu. 401, s. 84-85.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İstanbul Postası*, SF, nu. 410, s. 306; SF, nu. 411, s. 322–323; SF, nu. 413, s. 354; SF, nu. 420, s. 50; SF, nu. 422, s. 82–83; SF, nu. 434, s. 284; SF, nu. 436, s. 316.

2. 1. 12. Mektuplar

İbrahim Muhittin, *Aynen: Muhterem Servet-i Fünûna*, SF, nu.402, s. 179–180.

Münir, *Sofya'dan Mektup: Hayvanat Bahçesi*, SF, nu. 402, s. 191–192.

[OZANSOY], Faik Ali, *Zâhir*, SF, nu. 419, s. 37–39.

[OZANSOY], Faik Ali, *Zâhir'in İkinci Mektubundan*, SF, nu. 422, s. 84–86.

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya, *Kari'lerime Mektuplar*, SF, nu. 428, s. 179–183; SF, nu. 430, s. 210–213.

İmzasız, *Doktor Mahe'nin Mektubu*; SP, nu. 425, s. 71, nu. 433, s. 136.

İmzasız, *Doktor Mahe'nin Şarabı*; SP, nu. 441, s. 199, nu. 442, s. 207.

İmzasız, *Muhâberât-ı Aleniye*; SP, 401, s. 88, SP, nu. 404, s.112, SP, nu. 405, s.118, SP, nu. 406, s.128, SP, nu. 408, s.142-143, SP, nu. 409, s.149, SP, nu. 410, s.159-160, SP, nu. 411, s.166, SP, nu. 413, s.184, SP, nu. 415, s.199, SP, nu. 416, s.206, SP, nu. 418, s. 14, SP, nu. 420, s. 31, SP, nu. 421, s.38, SP, nu. 422, s.46, SP, nu. 424, s. 62, SP, nu. 428, s.94-95, SP, nu. 429, s. 102-103, SP, nu. 434, s.142,

2. 1. 13. Fantastik Denemeler

Mehmet Rauf, *Çiçekler ve Kadınlar*, SF, nu. 403, s. 202.

Mehmet Rauf, *Ebediyen Sen, Ebediyen*, SF, nu. 433, s. 262.

Mehmet Rauf, *Eyüp Yolunda*, SF, nu. 418, s. 28–30; SF, nu. 419, s. 39–41.

Mehmet Rauf, *İnfial*, SF, nu. 435, s. 292–294.

Mehmet Rauf, *Mürebbiye*, SF, nu. 430, s. 216–217.

Menemenlizâde Tâhir, *Elvâh-ı Hayatiye: Korku*, SF, nu. 419, s. 35–36.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Akşam Tefekkürleri*, SF, nu. 438, s. 340–341.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Koruda*, SF, nu. 417, s. 7–11.

2. 2. Hatıra ve Gezi ile İlgili Yazılar

Aynîzade Hüseyin Tahsin, *Ali*, SF, nu. 422, s. 93

Tevfik Fikret, (Esat Necip imzasıyla yazılmıştır.), *Tarlada*, SF, nu. 433, s. 262–264.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Bir Cevelan*, SF, nu. 439, s. 356–357.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Merhum Ali Şahbaz Efendi*, SF, nu. 407, s. 260–261.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Ali Şahbaz Efendi*, SF, nu. 407, s. 261–262.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Bir Yaz Hatıraları*, SF, nu. 404, s. 211–215.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri: Sıcak Çorba*, SF, nu. 426, s. 149.

2. 3. Biyografi Yazıları

Saffet Suat, *Goethe'nin Yüz Ellinci Sene-i Devriye-i Veladeti*, SF, nu. 441, s. 391–393.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Meşâhir-i Muasirîn: Doktor Esat Bey*, SF, nu. 415, s. 387.

İmzasız, *Aleksandır Puşkin*, SF, nu. 433, s. 265–267.

İmzasız, *Merhum Ömer Paşa*, SF, nu. 431, s. 232–233.

İmzasız, *Müteveffa Mösyö Sorse*, SF, nu. 427, s. 170

İmzasız, *Mösyö Löbe*, SF, nu. 415, s. 394.

İmzasız, *Resimlerimiz: Müteveffa Filiksfor*, SF, nu. 415, s. 392–394

2. 4. Sağlık ile İlgili Yazılar

Kadri, *Musahabe-i Fenniye: Verem Sanatoryumları*, SF, nu. 441, s. 388–391.

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 401, s. 162–163.

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 403, s. 196–198.

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 406, s. 244–247.

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 417, s. 2–6.

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 424, s. 114–117.

M. İrfan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 442, s. 402–403.

İmzasız, *Resimlerimiz: Hamidiye Etfâl Hastanesi*, SF, nu. 430, s. 219–220.

İmzasız, *Resimlerimiz: Muvaffakiyat-ı Tibbiye*, SF, nu. 401, s. 163–164.

2. 5. Bilim ve Fen ile İlgili Yazılar

Kadri, *Musahabe-i Fenniye: Verem Sanatoryumları*, SF, nu. 441, s. 388–391.

Kadri, *Mütenevvia: Havai-yi Fotoğrafya*, SF, nu. 430, s. 213–215

Kadri, *Resimlerimiz: Musikinin Hayvanata Tesiri*, SF, nu. 421, s. 67–70.

Kadri, *Resimlerimiz: Musikinin Hayvanata Tesiri*, SF, nu. 421, s. 67–70.

[KADRİ], Hüseyin Kazım, *Bağlar Arasında*, SF, nu. 426, s. 157–158; SF, nu. 427, s. 173–174; SF, nu. 428, s. 189–190; SF, nu. 429, s. 205–206; SF,

nu. 430, s. 221–222; SF, nu. 431, s. 237–238; SF, nu. 432, s. 253–254; SF, nu. 433, s. 269–270; SF, nu. 434, s. 285–286; SF, nu. 435, s. 301–302; SF, nu. 436, s. 317–318; SF, nu. 437, s. 333–334; SF, nu. 438, s. 349–350; SF, nu. 439, s. 365–366; SF, nu. 440, s. 381–382; SF, nu. 441, s. 397–398

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 401, s. 162–163; SF, nu. 402, s. 178–179; SF, nu. 403, s. 196–198; SF, nu. 405, s. 226–228; SF, nu. 406, s. 244–247; SF, nu. 407, s. 258–260; SF, nu. 409, s.290–292; SF, nu. 417, s. 2–6; SF, nu. 424, s. 114–117.

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 402, s. 178–179.

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 405, s. 226–228.

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 406, s. 258–260.

M. İrfan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 439, s. 357–358; SF, nu. 442, s. 402–403.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 423, s. 98–100.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 423, s. 98–100; SF, nu. 427, s. 164–166.

İmzasız, *Gustave Zâde'nin Tahte'l-bahr Vapuru*, SF, nu. 427, s. 170–171.

İmzasız, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 429, s. 194–195.

İmzasız, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 429, s. 194–195.

İmzasız, *Otomobil, Arabalar*, SF, nu. 436, s. 308–309.

İmzasız, *Otomobil, Arabalar*, SF, nu. 436, s. 308–309.

İmzasız, *Resimlerimiz: Hamidiye Etfâl Hastanesi*, SF, nu. 430, s. 219–220.

İmzasız, *Resimlerimiz: Muvaffakiyat-ı Tıbbiye*, SF, nu. 401, s. 163–164.

İmzasız, *Resimlerimiz: Rum İli Şimendiferi Manzaralarından*, SF, nu. 419, s. 37.

2. 6 Fotoğrafçılık ile İlgili Yazılar

Kadri, *Mütenevvia: Fotoğrafya Sanatı*, SF, nu. 435, s. 300.

Kadri, *Mütenevvia: Havai-yi Fotoğrafya*, SF, nu. 430, s. 213–215

M(ahmut) Sadık, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 409, s.290–292.

2. 7. Haberler

M. İrfan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 439, s. 357–358.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Musahabe-i Fenniye*, SF, nu. 427, s. 164–166.

İmzasız, *Alp Dağlarında*; SP, nu. 407, s. 134.

İmzasız, *Dâhiliye*; SP, nu. 401, s. 85-88, SP, nu. 402, s.93-94, SP, nu. 403, s.100-101, SP, nu. 404, s.107-108, SP, nu. 405, s.114-115, SP, nu. 406, s.124-125, SP, nu. 407, s.132-133, SP, nu. 408, s.140-141, SP, nu. 409, s.147-148, SP, nu. 410, s.157-158, SP, nu. 411, s.162-163, SP, nu. 412, s.171, SP, nu. 413, s.179-181, SP, nu. 414, s.188-189, SP, nu. 415, s.195-196, SP, nu. 416, s.203-204, SP, nu. 417, s. 4-5, SP, nu. 419, s.19-20, SP, nu. 420, s.28-29, SP, nu. 421, s.36-37, SP, nu. 422, s.44-45, SP, nu. 423, s.51-53, SP, nu. 424, s.60-61, SP, nu. 425, s.68-70, SP, nu. 426, s.76-77, SP, nu. 427, s.83-85, SP, nu. 428, s.92-93, SP, nu. 429, s.99-101, SP, nu. 430, s.108-110, SP, nu. 431, s.116, SP, nu. 433, s.131-132, SP, nu. 434, s.140-141, SP, nu. 435, s.148-149, SP, nu. 436, s.157-159, SP, nu. 437, s.163-164, SP, nu. 438, s.172-174, SP, nu. 439, s.180, SP, nu. 440, s.189-190, SP, nu. 441, s.197-198, SP, nu. 442, s.203-205.

İmzasız, *Dreyfus Meselesi Fezlekesi*; SP, nu. 434, s. 142.

İmzasız, *Dreyfus Meselesi*; SP, nu. 432, s. 106-107, nu. 442, s. 205-206.

İmzasız, *Gidenler ve Gelenler*; SP, nu. 402, s. 94, SP, nu. 405, s.115, SP, nu. 406, s.125, SP, nu. 409, s.148, SP, nu. 410, s.158, SP, nu. 412, s. 172, SP, nu. 413, s.181, SP, nu. 415, s.196, SP, nu. 416, s.204, SP, nu. 417, s. 5, SP, nu. 418, s. 12, SP, nu. 419, s.20, SP, nu. 420, s.29, SP, nu. 422, s.45, SP, nu. 423, s. 53, SP, nu. 424, s. 61, SP, nu. 425, s. 70, SP, nu. 426, s.77, SP, nu. 427, s.85, SP, nu. 428, s. 93, SP, nu. 429, s. 102, SP, nu. 430, s.110, SP, nu. 431, s.116-117, SP, nu. 433, s. 132, SP, nu. 434, s. 141, SP, nu. 435, s.149, SP, nu. 436, s.159, SP, nu. 437, s.164, SP, nu. 438, s. 174, SP, nu. 440, s.190-191, SP, nu. 442, s.205.

İmzasız, *Gustave Zâde'nin Tahte'l-bahr Vapuru*, SF, nu. 427, s. 170–171.

İmzasız, *Hâriciye*; SP, SP, nu. 402, s. 94, SP, nu. 403, s. 101-102, SP, nu. 404, s.109, SP, nu. 405, s.115-116, SP, nu. 406, s.126-127, SP, nu. 407, s.133-134, SP, nu. 408, s.141, SP, nu. 409, s.148, SP, nu. 410, s.158, SP, nu. 411, s.164-166, SP, nu. 412, s.172-173, SP, nu. 413, s.181, SP, nu. 414, s.189, SP, nu. 415, s.198-199, SP, nu. 416, s.204-206, SP, nu. 417, s. 5-6, SP, nu. 418, s.13-14, nu. 419, s. 20, SP, nu. 420, s. 30, SP, nu. 421, s. 37, SP, nu. 422, s.45-46, SP, nu. 423, s. 53, SP, nu. 424, s. 61, SP, nu. 425, s.70-71, SP, nu. 426, s. 77-78, SP, nu. 427, s.85-86, SP, nu. 428, s.94, SP, nu. 429, s.102, SP, nu. 430, s.111, SP, nu. 431, s.118-119, SP, nu. 432, s. 125-126, SP, nu. 433, s.132-134, SP, nu. 434, s.141-142, SP, nu. 435, s.149-150, SP, nu. 436, s.159-160, SP, nu. 437, s. 164, SP, nu. 438, s.174, SP, nu. 439, s.181, SP, nu. 440, s.191-192, SP, nu. 442, s. 205.

İmzasız, *Haşmetli İmparator ve İmparatoriçe Hazıratının Berlin'e Avdeti*; SP, nu. 403, s. 99-100.

İmzasız, *Haşmetlü Almanya İmparatoru ve İmparatoriçesi hazıratının dersaadeti ve Suriye'yi ziyaretlerine müteallik panorama*. SP, nu. 412, s. 174.

İmzasız, *Muhakeme ve Ceza-i İdam*; SP, nu. 417, s. 5.

İmzasız, *Muhakeme*; SP, nu. 420, s. 30-31.

İmzasız, *Paris'in Büyük Dolabı*; SP, nu. 412, s. 173.

İmzasız, *Selâmlık Resm-i Alîsi*; SP, nu. 401, s. 81, SP, nu. 402, s.89, SP, nu. 403, s.97, SP, nu. 404, s.105, SP, nu. 405, s.113, SP, nu. 406, s.121, SP, nu. 407, s.129, SP, nu. 408, s.137, SP, nu. 409, s.145, SP, nu. 410, s.153, SP, nu. 411, s.161, SP, nu. 412, s.169, SP, nu. 413, s.177, SP, nu. 414, s.185, SP, nu. 415, s.193, SP, nu. 416, s.201, SP, nu. 417, s. 1, SP, nu. 418, s.9, SP, nu. 419, s.17, SP, nu. 420, s.25, SP, nu. 421, s.33, SP, nu. 422, s.41, SP, nu. 423, s.49, SP, nu. 424, s.57, SP, nu. 425, s.65, SP, nu. 426, s.73, SP, nu. 427, s.81, SP, nu. 428, s.89, SP, nu. 429, s.97, SP, nu. 430, s.105, SP, nu. 431, s.113, SP, nu. 432, s.121, SP, nu. 433, s.129, SP, nu. 434, s.137, SP, nu. 435, s.145, SP, nu. 436, s.153, SP, nu. 437, s.161, SP, nu. 438, s.169, SP, nu. 439, s.177, SP, nu. 440, s.185, SP, nu. 441, s.195, SP, nu. 442, s.201.

İmzasız, *Silah Konferansı*; SP, nu. 430, s. 110.

İmzasız, *Terk-i Silah*; SP, nu. 428, s. 93, nu. 429, s. 101-102, nu. 430, s.110, nu. 431, s. 117, nu. 432, s. 125, nu. 433, s. 132.

2. 8. Matbuat ile İlgili Yazılar

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Âdâb-ı Matbuat*, SF, nu. 412, s. 340–342.

[YALÇIN], Hüseyin Cahit, *Hayat-ı Matbuat*, SF, nu. 440, s. 372–374.

2. 9. Kadın ve Aile ile İlgili Yazılar

Madam Koten, *Kabl ü Kal: Kadınlara ve Aşka Dair*, SF, nu. 401, s. 170; nu. 402, s. 186.

İmzasız, *Resimlerimiz: Cemiyat-ı Nisvân*, SF, nu. 431, s. 232.

2. 10. Haber Yazıları

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *İfade-i Mahsusa*, SF, nu. 417, s.1–2.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Matbuamız Kitapları: İki Mah-ı Müddetle Nısıf Nısıfa Tenzil Fiyat*, SF, nu. 406, s. 256.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Matbuatımız Kitapları: İki mah-ı müddetle nısıf nısıfa tenzil-i fiyat*, SF, nu. 412, s. 352.

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan, *Tenzil-i fiyat*, SF, nu. 421, s. 77.

İmzasız, *Bismark*, SF, nu. 412, s. 349

İmzasız, *Buz Kıran Vapur*, SF, nu. 428, s. 185.

İmzasız, *Hayat-ı Muhayyel*, SF, nu. 433, s. 268.

İmzasız, *Hayat-ı Muhayyel*, SF, nu. 441, s. 396.

İmzasız, *Hayat-ı Muhayyel*, SF, nu. 435, s. 299.

İmzasız, *İhtar-ı Mahsus*, SF, nu. 414, s. 380.

İmzasız, *İlan-ı Müfit*, SF, nu. 422, s. 92.

İmzasız, *Tebrik İyd-i Adhâyı*, SF, nu. 423, s. 98.

İmzasız, *Tebrik-i İyd-i Fıtr*, SF, nu. 414, s. 370

İmzasız, *Teessüf*, SF, nu. 428, s. 179.

İmzasız, *Yeni Kitaplar: Rehğüzâr-ı Matbuatta*, SF, nu. 407, s. 269–270.

2. 11. İktisat ve Ekonomi ile İlgili Yazılar

İmzasız, *Borsa*; SP, nu. 427, s. 85, nu. 428, s. 93.

İmzasız, *Paris Borsası*; SP, SP, nu. 429, s. 102, SP, nu. 430, s. 110, SP, nu. 431, s. 117, SP, nu. 432, s. 126, SP, nu. 433, s. 134, SP, nu. 434, s. 141, SP, nu. 435, s. 149, SP, nu. 436, s. 159, SP, nu. 437, s. 164, SP, nu. 439, s. 180, SP, nu. 442, s. 205.

3. İlân ve Reklamlar

3. 1. İlaç ve Doktor Reklamları

Başlıksız; (Nisan kasabyan Efendinin ecza deposunda bilhassa imal edilmiş her nevi aletlerin bulunduğuna dair bilgi verilmektedir.); SP, nu. 420, s. 32.

Berat Alişan ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şahenenin Tasdikini Haiz İspirtosuz Osmanlı Kana Kanası; (Dermansızlığa iyi geldiğine dair ilacı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 441, s. 198, SP, nu. 442, s. 207.

Bir Aktrisin Âlâmı; (Tiyatro sanatçısı bir bayanın rahatsızlığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 424, s. 61-62.

Bir Bankerin Sergüzeşti; (Bir bankerin rahatsızlığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 423, s. 53.

Bir Cerihanın Netayici; (Yaşlı birinin ayağının yaralanması sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 434, s. 143.

Bir Madamın Mektubu; (Diş ağrılarına iyi gelen Dantol adlı ilacın tanıtımı ve siparişi ile ilgili bilgi vermektedir.); SP, nu. 404, s.110, SP, nu. 408, s.143, SP, nu. 412, s. 174, SP, nu. 421, s. 38, SP, nu. 426, s.78, SP, nu. 427, s.87, SP, nu. 431, s.120, SP, nu. 436, s.160.

Bir Meraklı Muhavere; (Kıbrıslı Ali Rıza Efendi'nin rahatsızlanması sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 414, s. 189-190.

Bir Mürebbiyenin Hikâyesi; (Bir mürebbiyenin rahatsızlanması sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 429, s. 97.

- Bir Şakirdin Âlâmı; (Bulgaristan Güstandil’de mekteb-i şakirdanından Aleksandır İvanof namında birinin rahatsızlığı sonucu Pink hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 427, s. 86.
- Bir Yetmişlik Sevince; (Mösyö Mişel’in yetmiş yaşındaki annesinin rahatsızlanması sonucu Pink hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 433, s. 134-135.
- Bodu Şarabı; (Turunç kabuğu, kakao ve vanilyadan ibaret olup kemik hastalığı, romatizma, ishal vb. hastalıklara iyi geldiği konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 416, s. 207, SP, nu. 417, s. 8.
- Damla Tedavi Olunur mu; (Damla hastalığının Andoran Şarabı ile tedavisi konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 406, s. 128, SP, nu. 410, s. 160, SP, nu. 414, s.190, SP, nu. 417, s. 7, SP, nu. 422, s. 48, SP, nu. 425, s. 72, SP, nu. 430, s. 112, SP, nu. 434, s. 144, SP, nu. 438, s. 176, SP, nu. 442, s. 208.
- Damla ve Romatizma; (Doktor Lavilli’nin İksirinin tanıtımının yapıldığına dair ilan); SP, nu. 422, s. 47, SP, nu. 440, s. 194.
- Damlalılara Müjde; (Damla hastalığının tedavisi için kullanılan ilacın tanıtımı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 426, s. 80, SP, nu. 434, s. 144, SP, nu. 442, s. 207.
- Doktor Besim Ömer Bey; (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’de Fenni kübâlevâbe muallim-i imrâz-ı nisâ ve etfâl tabîb mütehassısı Doktor Besim Ömer [AKALIN] Bey Divanyolu’nda 151 numaralı hânesinde cumartesi, pazartesi, Salı ve Perşembe günleri saat sekiz buçuktan sonra hasta kabul eylemektedir.); SP, nu. 402, s. 94, SP, nu. 416, s. 208, SP, nu. 417, s. 6, SP, nu. 419, s. 23.
- Doktor Mahe’nin Mektubu; (Kansızlığa iyi geldiğine dair Norry şarabı ile ilgili bilgi vermektedir.); SP, nu. 425, s. 71, SP, nu. 433, s. 136.
- Doktor Mahe’nin Şarabı; (Kansızlığa iyi geldiğine dair Norry şarabı ile ilgili bilgi vermektedir.); SP, nu. 441, s. 199, SP, nu. 442, s. 207.

Doktor Rauf Bey; (Mekteb-i tıbbiye-i şahane emraz efrenciyye ve cildiye muallimi doktor Fonderni Paşa hazretlerinin mezunen Almanya'ya azimeti hasbiyle zaman gaybette meşarûnilehy beyoğlu'nda Şekerlemeci (Lebon)'un üzerinde kain muayene hanesi etba-ı hazkadan izzetli Doktor Rauf Bey Efendi tarafından idare kılınarak Salı ve Cuma günleri alaturka saat dokuzdan ona kadar hasta kabul eyleyecekleri matbuamıza bildirilmiştir.); SP, nu. 404, s. 110.

Elem-i Âsâbın Netaici; (Madam Janlil Rinke'nin sinir rahatsızlığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 436, s. 160.

Fakardem; (Dermansızlık ve kansızlığa iyi geldiğine dair ilacın tanıtımı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 422, s. 48, SP, nu. 423, s. 63, SP, nu. 433, s. 136, SP, nu. 437, s. 166.

Fakraldeme Karşı; (Belçika'da terzilik yapan bir bayan rahatsızlanması sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 419, s. 17.

Fosfatin Falyer; (Bebekleri kilo almasını sağlayan vitamin ilacının tanıtımı yapılmaktadır.); SP, nu. 401, s. 88, SP, nu. 402, s. 95, SP, nu. 403, s. 102, SP, nu. 404, s. 112. Bahtiyar Valide; nu. 437, s. 166, SP, nu. 439, s. 183. Çocuğum Ne Yesin?; nu. 440, s.192.

Frengi İlet Müdhişesini Katiyen Tedavi Edebilmek İçin; (Frengi hastalığının tedavisi ile ilgili bilgi vermektedir.); SP, nu. 401, s. 88, SP, nu. 402, s. 95, SP, nu. 404, s. 112.

Hastalıktan Kalkanlara Zayıflara; (Birçok hastalığa iyi geldiğine inanılan Norry şarabı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 435, s. 151.

Havale; (Havale rahatsızlığının oluşumu ve tedavisinde Pınk haplarının kullanılması hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 439, s. 181.

Hem Zevk Hem Tedavi; (Dejarde birasının içimi ve faydaları konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 435, s. 152, SP, nu. 437, s. 166, SP, nu. 439, s. 183, SP, nu. 441, s. 198-199, SP, nu. 442, s. 206-207.

Her Gün Diş Ağrısı Çekerdim; (Diş ağrılarına iyi gelen Dantol adlı ilacın tanıtımı ve siparişi ile ilgili bilgi vermektedir.); SP, SP, nu. 402, s.95, SP, nu.

406, s.128, SP, nu. 410, s.160, SP, nu. 414, s.190, SP, nu. 417, s. 7, SP, nu. 422, s.48, SP, nu. 425, s.72, SP, nu. 430, s.112, SP, nu. 434, s.144, SP, nu. 438, s.176, SP, nu. 442, s.208.

İki Arkadaş; (İki arkadaşın rahatsızlanması sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 405, s. 118.

İlaç, Kaleteas Ruhi; (Hazımsızlık tedavisinde kullanılan ilacın tanıtımı yapılmaktadır.); SP, nu. 401, s. 88, SP, nu. 402, s. 95, SP, nu. 403, s. 102, SP, nu. 404, s. 112.

İnfloranzanın Tesiratu; (İnfloranza hastalığından Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 417, s. 6.

İnsan Nasıl Kuvvet Kesb Eder; (Birçok hastalığa iyi geldiğine inanılan Norry şarabı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 429, s. 104, SP, nu. 437, s. 165.

İsveç Usulüyle Darü'İtedavi-i Tıbbi Doktor Artur Milaviç; (İsveç usulüyle masaj, tıbbi jimnastik, elektrik ile tedavi konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 428, s. 96, SP, nu. 429, s. 103, SP, nu. 430, s. 112, SP, nu. 431, s.120, SP, nu. 432, s. 127, SP, nu. 433, s. 135, SP, nu. 434, s.144, SP, nu. 435, s. 152, SP, nu. 437, s. 167, SP, nu. 438, s. 175, SP, nu. 439, s. 182, SP, nu. 440, s. 194, SP, nu. 441, s. 200, SP, nu. 442, s. 208.

İsviçre Seyahatim; (İsviçre'de bir kadının rahatsızlığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 413, s. 184.

İyilik Mahv Olmaz; (Kahire'de Abdulhalim adında birinin hazımsızlık sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 441, s. 198.

Kadın Olmak İstemezdim; (Bir madamın rahatsızlanması sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 432, s. 127.

Kansızlığın Mağlubiyeti; (Kansızlık hastalığı ve tedavisinde kullanılan ilaçlar hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 438, s. 183.

Kansızlık; (Kansızlık hastalığı ve tedavisi konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 427, s. 87, SP, nu. 431, s. 120, SP, nu. 435, s. 151.

Karilere Nefis Bir Hediye; (Diş ağırlarına iyi gelen Dantol adlı ilacın tanıtımı ve siparişi ile ilgili bilgi vermektedir.); SP, nu. 401, s. 88, SP, nu. 405, s.118, SP, nu. 409, s.149, SP, nu. 413, s.182, SP, nu. 416, s.206, SP, nu. 420, s. 32, SP, nu. 424, s. 63, SP, nu. 433, s. 136, SP, nu. 437, s.165, SP, nu. 440, s.194.

Kuvvet İksiri; (Kuvvet şurubunun tanıtımı ve tedavi edeceği hastalıkları anlatmaktadır.); SP, nu. 405, s. 119, SP, nu. 409, s. 149, SP, nu. 413, s. 182, SP, nu. 416, s. 206, SP, nu. 420, s. 31, SP, nu. 429, s. 103, SP, nu. 433, s. 136, SP, nu. 437, s. 165, SP, nu. 440, s. 194.

Meclis-i Tıbbiye-i Osmaniye Tarafından Takdir Olunan Eleksir Süreyya; (Haseki Nisa hastanesi baş eczası Ali Süreyya tarafından yapılan şurubun tanıtımı ve hangi hastalıklara iyi geldiğine dair bilgi vermektedir.); SP, nu. 426, s. 80, SP, nu. 427, s. 88, SP, nu. 428, s. 96, SP, nu. 429, s. 104, SP, nu. 432, s. 127, SP, nu. 433, s. 135, SP, nu. 434, s. 143, SP, nu. 435, s. 152, SP, nu. 437, s. 167, SP, nu. 438, s. 175, SP, nu. 439, s. 182, SP, nu. 440, s. 194, SP, nu. 441, s. 200, SP, nu. 442, s. 208.

Mesud Ail; (Dejarde birasının içimi ve faydaları konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 434, s. 143, SP, nu. 440, s. 193, SP, nu. 442, s. 206.

Monmater'de Bir Hadise-i Hayret Efza Koltuk Değneklerine Elveda; (Koltuk değneklerini bırakmasını sağlayan Pınk hapları hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 402, s. 95-96.

Mühim Bir İsbat; (Doktor Williams'ın Pınk haplarının zayıf vücuda ve kansızlığa iyi geldiğine dair bilgi verilmektedir.); SP, nu. 410, s. 159.

Mühlik Bir Maraz; (Öldürücü bir hastalığa yakalanan kişinin Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 420, s. 30-31.

Norry Şarabı; (Birçok hastalığa iyi geldiğine inanılan Norry şarabının tanıtımı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 421, s. 40, SP, nu. 423, s. 55, SP, nu. 426, s. 78, SP, nu. 428, s. 95, SP, nu. 432, s. 128.

Patras'ta Bir Vakai-i Sıhyye; (Sıtma hastalığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 435, s. 150.

Polis Neferinin Âlâmı; (Bir polisin rahatsızlanması sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 431, s. 119.

Romatizma ve Dermansızlık; (Bir kişinin romatizma ve dermansızlığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 418, s. 14.

Romatizmadan Muzdarip Olanlara; (Belçika'da bir bayanın romatizma ağrılarından Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 416, s. 207-208.

Sansal Kılın; (Siyatik, romatizma, baş ağrısı gibi hastalıklara iyi geldiğine dair ilacın tanıtımı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 421, s. 40, SP, nu. 423, s. 54, SP, nu. 425, s. 72, SP, nu. 428, s. 95, SP, nu. 429, s. 103, SP, nu. 432, s. 127, SP, nu. 434, s. 144, SP, nu. 438, s.176, SP, nu. 440, s. 193, SP, nu. 441, s. 199, SP, nu. 442, s. 207.

Sar'a İleti; (Sar'a hastalığı ve tedavisi için bulunan ilacı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 403, s. 102, SP, nu. 407, s.135, SP, nu. 411, s.168, SP, nu. 415, s.199, SP, nu. 418, s. 15, SP, nu. 419, s. 23, SP, nu. 420, s. 31, SP, nu. 423, s. 54, SP, nu. 428, s. 95, SP, nu. 432, s. 128, SP, nu. 435, s. 151, SP, nu. 439, s. 182, SP, nu. 441, s. 200.

Sekiz Günde Güzelleşmek; (Diş ağrılarına iyi gelen Dantol adlı ilacın tanıtımı ve siparişi ile ilgili bilgi vermektedir.); SP, nu. 403, s.102, SP, nu. 407, s.135, SP, nu. 411, s.168, SP, nu. 415, s.199, SP, nu. 418, s.15, SP, nu. 419, s. 23, SP, nu. 423, s.54, SP, nu. 428, s. 95, SP, nu. 432, s.128, SP, nu. 435, s.151, SP, nu. 439, s.182, SP, nu. 441, s.200.

Servet-i Fünûn Karilerine Bir Hediye; (Diş ağrılarına iyi gelen Dantol adlı ilacın tanıtımı ve siparişi ile ilgili bilgi vermektedir.); SP, nu. 404, s.110, SP, nu. 412, s. 174, SP, nu. 421, s. 38, SP, nu. 426, s.78, SP, nu. 427, s.87, SP, nu. 431, s.120, SP, nu. 436, s.160.

Sinir Hastalıklarının En Müessir İlacı; (Sinir hastalıklarının anlatılması ve tedavisinde kullanılan ilaçlar hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 434, s. 143, SP, nu. 435, s. 152, SP, nu. 437, s. 166, SP, nu. 438, s. 176, SP, nu. 439, s. 183, SP, nu. 440, s. 193, SP, nu. 441, s. 199, SP, nu. 442, s. 207.

- Şayan-ı Hayret Bir İlaç; (Birçok hastalığa iyi geldiğine inanılan Norry şarabı hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 430, s. 112, SP, nu. 431, s. 120, SP, nu. 438, s. 176, SP, nu. 439, s. 183.
- Şebâb Âmîz Bir İhtiyarlık; (Fransa'da Sezar Brunel'in annesinin yaşlılık dolayısıyla bitap düşmesi ve rahatsızlanması sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 430, s. 111-112.
- Şimendiferle Sevkiyat; (Bir askerin basur hastalığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 408, s. 141-142.
- Tatsız Tehir; (Fransa'da matmazel Filumen'nin rahatsızlığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 409, s. 148-149.
- Tebeddül-i Şekil; (Rahatsızlığı dolayısıyla gözünün önünde eriyip giden kızının Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 404, s. 109-110.
- Tiyatro Oyuncuları; (Tiyatro oyuncularının rahatsızlıkları sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 406, s. 127-128.
- Top Oyunu; (Bel ağrısından top oynayamayan bir kişinin Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 403, s. 102.
- Uykusuzluktan Muzdarip Olanlara; (Dilinu şurubunun uykusuzluk hastalığına iyi geldiğine dair bilgi vermektedir.); SP, nu. 404, s. 110, SP, nu. 408, s. 143, SP, nu. 412, s. 173-174, SP, nu. 421, s. 38, SP, nu. 426, s. 78, SP, nu. 427, s. 87, SP, nu. 431, s. 120, SP, nu. 419, s. 24, SP, nu. 421, s. 40, SP, nu. 424, s. 64, SP, nu. 436, s. 160.
- Vebal Şarabı; (Birçok hastalığa iyi gelindiği ifade edilen ilaç hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 409, s. 149, SP, nu. 410, s. 160.
- Zîk-ı Nefes ve Göğüs Nezleleri; (Nefes darlığı ve tedavisi için bulunan ilaç hakkında ve nerede temin edileceği yer hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 402, s. 95.
- Ziyâ-yı Kuvvet; (Mösyö Gable ve madam Viktorya'nın rahatsızlığı sonucu Pınk hapları sayesinde iyileşmesini anlatmaktadır.); SP, nu. 428, s. 94.

3. 2. Giyim Reklamları

Afije Apenetus'un Terzi Dükkanı; ("En kibar ailelerin terziliğinde bulunarak zerafet zevki, nefaset sanatı ile haiz-i şöhret-i mahsusa olan madam Afije Apenetus bu defa tevsi muamele ederek işçilerinin adedini teksir eylemiş olduğundan evvelce sakin bulunduğu daireyi terk ile Beyoğlu'nda Asmalı Mescit sokağında 11 numaralı hane-i mahsusu istikra eylemiş olmakla muhterem müşterilerine ilan-ı keyfiyet olunur."); SP, nu. 405, s. 116-117, SP, nu. 407, s. 135, SP, nu. 408, s. 143.

Ahmet Nebil ve Şürekâsı, Kalıpsız Zafer Fesleri; (Feslerin imalatı ve özellikleri konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 413, s. 183, SP, nu. 416, s. 207, SP, nu. 417, s. 8, SP, nu. 421, s. 40, SP, nu. 422, s. 48, SP, nu. 423, s. 54, SP, nu. 424, s. 63, SP, nu. 425, s. 72, SP, nu. 426, s. 80, SP, nu. 427, s. 88, SP, nu. 428, s. 96, SP, nu. 429, s. 104.

Beyoğlu'nda Biker Mağazasına Nazar Ediniz; (Mağazada son moda giysilerin ve ayakkabı çeşitlerinin olduğunu ve mutlaka görülmesi gerektiği konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 432, s. 128.

İstanbul Pazarı; (Mağazada satılan konfeksiyon ürünleri ve fiyatları hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 405, s. 120, SP, nu. 409, s. 151, SP, nu. 412, s. 175, SP, nu. 423, s. 56.

Matmazel Beke; (Matmazel Beke'nin mağazasında envai çeşit elbise bulunduğu ve mutlaka ziyaret edilmesi gerektiğine dair bilgi verilmektedir.); SP, nu. 433, s. 136, SP, nu. 435, s. 151, SP, nu. 437, s. 166, SP, nu. 439, s. 182, SP, nu. 441, s. 200, SP, nu. 442, s. 208.

3. 3. Kitap Reklamları

Demir Yolları; (Muharriri: Ahmet İhsan, Demir Yolları. Hayatiye-i düvel olan demir yollarının sur inşaiye ve tesisyesiyle tarz-ı isti'mâlinden ve şimdiye kadar düvel-i muhtelif de icaz kılınmış usullerin icmalinden ve demir yolunun bir tarihçe-i mühimmeden müteşekkil olan işbu eserin mütalaası demir yolları itlakına şayan olan şu asır terakkide hakikaten

pek lazımdır. Hele hidemât nâfiada bulunan memurine müstahdemine faidesi pek ziyadedir. Fiyatı 100 para olup taşradan posta ücreti alınmaz.); SP, nu. 405, s. 119.

Devlet-i Aliye-i Osmaniye ve Yunan Muhabirimiz Müteallik Panorama; (Osmanlı Yunanlı savaşlarıyla ilgili fotoğraflardan oluşan üç ciltlik panorama); SP, nu. 411, s. 166, SP, nu. 412, s. 174.

Emir Buhârî; (Yeni Kitap: Emir Buhârî. Tophane-i âmire rûznâme kalemi serâmedan halifesinden ve mütehayizân erbâb- nazım ve inşadan izzetlü Salih Saim Bey Efendi'nin bu kerde baladaki unvan ve tahtında bu eser-i Güzinleri sahe âra-i intişar olmuştur. Salih Saim Bey Efendi bu zamana kadar kütüphane-i milliyemizi tezyin etmek üzere birok âsâr tazmış ve âsâr-ı güzideden ekseriyesinin azam ve âfâhim ve evliya ileyhın menakıb celilerini şamil ve muhtevi ve sahib-i eser ashab-ı iktidar ve irfandan bulunmuş bu defaki eserin karin keramca mazharı rağbet kabul olacağı şüphesizdir. Derin kitapta ifazıl ve zirai saltanat-ı seniyeden devletlü Abidin Paşa hazretlerinin bir takdirnamesi münderiçtir.); SP, nu. 405, s. 116.

Gizli Ada; (Mütercimi: Ahmet İhsan, Gizli Ada. Külliyyat âsâr-ı tekmiil resimleriyle musavver olarak lisanımıza tercüme olunan müellif şehir Jules Verne'in âsâr harikuladesi meyanında hakikaten birinci derecede [63] formadan müteşekkil olan bu harikulade roman eczası 16 cildi 20 kuruş fiyatıyla matbuamızda satılmaktadır. Malumat nafia iktisabına yardım eden fenni romanlar meynında "Gizli Ada" sûret-i mahsusa da tavsiye olunur. Taşradan posta ücreti alınmaz.); SP, nu. 405, s. 119.

Gülşen-i Edep; (Yeni Kitaplar kısmında Gülşen-i Edep'in birinci nüshası çıktığına dair bilgi verilmektedir.); SP, nu. 418, s. 14.

Hermin [Resimli Latif Roman]; (Aleksandr Dumas-zadenin ââr meşhuresinden olan bu romancık Ahmet İhsan Bey tarafından tercüme olunarak matbuamız marifetiyle neşrolundu. Fiyatı 100 paradır. Taşradan üç kuruş alınır. Her kitapçıda bulunur.); SP, nu. 403, s. 104, SP, nu. 408, s. 142,

SP, nu. 421, s. 38, SP, nu. 422, s. 47, SP, nu. 423, s. 55, SP, nu. 427, s. 87.

İhtar-ı Mahsus; (Doktor Besim Ömer [AKALIN] Bey tarafından hazırlanan Nevsal-ı Afîyet adlı eserinin tanıtılmakta ve fiyatı hakkında bilgi verilmektedir.); SP, nu. 437, s. 165.

İlan-ı Müfid: Panorama, Servet-i Fünûn'a ilk senelerde derc olunan tablolardan müntehab on dört kıtası bir araya getirilip bunlara mahsus olarak muharrir edibimiz Tevfik Fikret Bey'in inşa ettiği manzumelerde ilave kılınarak mükemmel bir panorama unvanıyla bu defa mevki intişara çıkarılmıştır. Panoramamızda münderiç resimlerin kafesi Avrupa'da fevkalade şöhre almış yağlı boya tablolardan en mahir hakaklardan tarafından hak edilmiş ve Servet-i Fünûn için bilhassa celb olunmuş idi. Bu defa albüm hâlinde tabına ayrıca itina kılındı, cümlesi bir arada pek güzel bir mecmua—tesavir teşkil etti, bahasus latif manzumelerle de tezyin edildi. Şu kadar mükemmeliyet ile beraber bulunan "Panorama" yı karin-i kerama tavsiye ederiz. Taşra için- Posta ücreti beraber olarak-yüz paradır; SP, nu. 423, s. 56, SP, nu. 426, s. 78.

İlm-i Servet; (Muharriri: Ahmet İhsan, İlm-i Servet. Mesail-i içtimaiyenin en birincileri hakkında meşahir ilm-i servetin âsâr-ı mühimme ve nadireleri tedkik ve tahlil edilerek meydana getirilmiş olan bu eser-i mühim, iktisab servet ve temn-i refaha muktezi esas ve kavâidi bir tarz-ı behinde malen âtâr fenniye-i hakikiyeden olmakla müştekan ketb-i cedidiye bilhassa tavsiye olunur. 120 sahifeden müteşekkil olan eser 4 kuruş fiyatıyla satılmaktadır, taşradan posta ücreti alınmaz.); SP, nu. 405, s. 119.

Matbuamız Kitapları. İki Mah-ı Müddetle Nısf Nısf Tenzil Fiyat; (Umum kitapların yarı fiyatla satılacağını ve satılacak kitapların listesi ile fiyatları gösterilmektedir.); SP, nu. 407, s. 136, SP, nu. 408, s. 144, SP, nu. 409, s. 150, SP, nu. 411, s. 167, SP, nu. 414, s. 192.

Matbuat-ı Cedide; (Ahmet İhsan tarafından yazılmıştır. Yazıda "Türkçe Şiirler, Şair Mehmet Emin Bey, Matbai Ebuziya'nın Hodpesentliği, Beyan-ı

Hakikat, Teessüf” başlıkları hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 404, s. 108-109.

Matbuat-ı Cedide; (Hüseyin Cahit Bey tarafından yazılan “Hayat-ı Muhayyel” adlı eserinin çıktığına dair bilgi vermektedir.); SP, nu. 437, s. 165.

Matbuat-ı Cedide; (Matbuada yeni çıkan kitaplar hakkında bilgi vermektedir.); SP, SP, nu. 419, s. 21, SP, nu. 420, s. 30, SP, nu. 421, s. 38.

Matbuat-ı Cedide; (Notalı Mecmuanın yeni sayısının çıktığına dair bilgi vermektedir.); SP, nu. 418, s. 14-15, SP, nu. 422, s.47, SP, nu. 437, s.167, SP, nu. 438, s. 175, SP, nu. 440, s. 192-193.

Mektubat Mektubu; (Yeni Kitaplar bölümünde Süleyman Faik Bey tarafından yazılan Mektubat Mektubu adlı eserin tanıtımı yapılmaktadır.); SP, nu. 440, s. 192-193.

Pejmürde; (Recaizade utufetlü Ekrem Bey Efendi hazretlerinin işbu eser cedid edebiyaneleri idarehanmiz marifetiyle tevzi olunmaktadır. Âlâ kağıtlısı 12 buçuk vasat kağıtlısı 10 kuruştur. Taşraya iki kuruş posta ücreti zam edilir. Ve pul kabul olunur. Edip müşârün-ilehy hazretlerinin âsâr muteber-i saireleri dahi matbuamızda bulunmaktadır.); SP, nu. 403, s. 102, SP, nu. 412, s.176, SP, nu. 414, s.191, SP, nu. 415, s.200, SP, nu. 437, s. 167.

Seksen Günde Devr-i Alem; (Mütercimi: Ahmet İhsan, Seksen Günde Devr-i Alem. Piyes hâline ifra olunarak Paris’te “Şatle” tiyatrosunda her sene yüz defa mevki temaşaya vazı olunan işbu meşhur romanın tercümesi fevkalade rağbet görüp iki defa tab olunmuştur. 168 büyük sahifeden mürekkep olan cildi eczası 8 cildi 11 kuruş fiyatıyla matbuamızda satılır. Taşradan posta ücreti alınmaz.); SP, nu. 405, s. 119.

Tâc-ül-Arûs min Cevâhir-il-Kamus; (Tâc-ül-Arûs min Cevâhir-il-Kamus Arabi. Bir nüshası beş bin betal sahifeli on cilt en mutena Mısır basmasıdır. Şu fiyat masrafının ancak selsani olduğuna inanınız. Ayet ve hadis ve edebiyat mütevigalinine bir nüshası lüzumdur. Daha ileride arayan boşa çıkacaktır. İstifade ediniz. 316 ramazanı ibtidasına kadar sekiz buçuk bade on adet yirmilik sim mecidiyeye matbuamızda satılıyor hariçte

seyyar muhbirimiz Tevfik Efendi'ye müracaat ola hariç için nakliye ve posta parası zam olunur.); SP, nu. 402, s. 95, SP, nu. 402, s. 104, SP, nu. 403, s. 104, SP, nu. 405, s.119, SP, nu. 408, s. 142.

Vesiletü'l-Îkân ve Mantık Tercümesi; (Yeni Kitaplar kısmında Rıfat Efendi'nin yazmış olduğu Vesiletü'l-Îkân ve Mantık Tercümesi adlı eseri hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 437, s. 164.

3. 4. Muhtelif Reklamlar

Âlâtı Mağazası; (Onion Dirador tarafından açılan bir mağazada her türlü fotoğraf malzemesinin bulunabileceğine dair bilgi vermektedir.); SP, nu. 405, s. 120, SP, nu. 409, s. 151, SP, nu. 412, s. 176.

Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi; (Katarların hareket saatleri ve yerlerini tablo hâlinde gösterilerek bilgi vermektedir.); SP, nu. 403, s. 103, SP, nu. 409, s. 152, SP, nu. 413, s.184, SP, nu. 414, s. 190, SP, nu. 418, s. 16, SP, nu. 419, s. 22, SP, nu. 421, s. 40, SP, nu. 424, s. 64, SP, nu. 437, s. 168.

Anadolu Osmanlı Demiryolu; (Demiryolu şirketinin belirtilen tarihler arasında 1150 numaralı seyirle ceviz kütüğü taşınacağı ilanı duyurulmaktadır.); SP, 419, s. 22.

Anadolu Osmanlı Demiryolu; (Demiryolu şirketinin Derince ambarlarının kiralanması için ihale açılacağına dair bilgi vermektedir.); SP, 422, s. 47, SP, nu. 423, s. 55, SP, nu. 428, s. 96, SP, nu. 431, s. 119, SP, nu. 432, s. 127, SP, nu. 441, s. 199, SP, nu. 442, s. 206.

At Cambazhane-i Kebiri; (Beyoğlu'nda dört gün boyunca cambazhanede gösteri olacağına dair bilgi vermektedir.); SP, nu. 422, s. 46.

Bağçe Kapısında Ecza Tüccarı ve Nisan Kasabyan; (Tüccar Nisan Kasabyan tarafından satılan mizanü'l harare yani termometre hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 411, s. 166, SP, nu. 412, s. 176, SP, nu. 413, s. 182, SP, nu. 414, s.191, SP, nu. 415, s. 200, SP, nu. 416, s. 208, SP, nu. 417, s. 7, SP, nu. 418, s. 15, SP, nu. 419, s. 23, SP, nu. 420, s. 32.

Bahriye ve mekteb-i sanayiden başehadetname neşet etmiş olan Mehmet ve Nuri ve Hüseyin Efendiler tarafından bu kere küşad edilen Kapandakik Keserciler caddesinde 64 numaralı mağaza-i acizanemizde buhar makinesi ve her nevi dikiş makineleri bulundu gibi hane ve bahçe tulumbalarıyla dökme ve saç sobalar mevcut olduğu gibi gayet ehven fiyatla mezkuz makine ile tulumbalar tamir olunacağından müracaat eden zevat-ı kemamın fevkalade menun kalacaklarını ümid eylerim; (Mağaza); SP, nu. 406, s. 128.

Belçika Brüksel’de Bir Fabrikaya; (Bir fabrikaya eleman alınacağına dair ilan hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 419, s. 22, nu. 420, s. 31.

Biker Mağazası; Yeni usulde fevkalade sehvelbahş bir nevi kalorifer sobalı ve su ısıtmaya mahsus semaverler gelmiştir ki istihmama lazım olan suyu beş dakikada teshin eder. Bu semaver kurulmuş olarak mağazada bulunuyor. Arzu edenler ziyaret ve muayene buyursunlar.); SP, nu. 402, s. 96.

Çitli Madensuyu Membar; (Bursa’da Ayna Gölü civarında çıkarılmakta olan çitli madensuyunun resimli reklâmı); SP, nu. 402, s. 96, SP, nu. 403, s. 102, SP, nu. 404, s. 110, SP, nu. 405, s.119, SP, nu. 406, s. 128, SP, nu. 407, s.135, SP, nu. 408, s. 143, SP, nu. 411, s.168, SP, nu. 412, s.173, SP, nu. 414, s.190, SP, nu. 415, s.199, SP, nu. 419, s. 22, SP, nu. 420, s. 31, SP, nu. 421, s. 38, SP, nu. 422, s. 47, SP, nu. 423, s. 55, SP, nu. 424, s. 62, SP, nu. 427, s. 87, SP, nu. 428, s. 94, SP, nu. 433, s. 135, SP, nu. 437, s. 167, SP, nu. 438, s. 175, SP, nu. 440, s. 193.

Dikiş makineleri Mağazası; (Dikiş makinelerin satımı ve tamiri konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 420, s. 31.

Emtia-ı beyitiye ve ticariyenin dersaadetten memalik-i Osmaniyenin sair yerlerine ve memalik-i ecnebiyeye irsali ve celbi zamanında müesses irsalat ve transit idarehanesi Jul Spadora. Beyoğlu’nda doğru yolda 539 numarada kairindir. MAISON D’EXPEDITION & DE TRANSIT.

Etibba ve Cerrahlara İlan. “Salib-i ahmer” nam ve ma’avenet mecruhin heyeti namına. Tımar edevâtına mahsus umumi fabrika, İsviçreya’nın (Saf Hauz Schaff hause) şehrinde 1871 tarihinde tesis olunmuştur. Saf Hauz

fabrikasının mamulâtı ve her tarafta meşhur ve muteberdir. Dünyanın en büyük hastaneleri ve harbiye nezaretleri Saf Hauz fabrikası tımar edevâtını isti'mâl ederler. Dersaadet ve taşradaki bilcümle eczanelerde ve ecza depolarında satılıyor; (İsviçre'de imal edilen pansuman malzemelerinin yurda geldiğini ve nerelerde bulunabileceğine dair bilgi vermektedir.); SP, nu. 426, s. 80, SP, nu. 427, s. 88, SP, nu. 428, s. 96, SP, nu. 429, s. 104.

Gayıb Olmuş Bonolar, Demetropos Şebna emirine rahib müeyyiz Veretini tarafından güşide kılınmış biri fî 24 Ağustos 1898 tarihli ve 110 lira-ı Osmanlının diğeri 30 Ağustos 1898 tarihli ve 111 buçuk lira-ı Osmanlının iki kıta bonoların her ikisinde fî 6 Mart rumi ve 18 Mart efrenci 1899 tarihinde tesviye kılındığı ilan kılınır; SP, nu. 421, s. 38, SP, nu. 422, s. 47, SP, nu. 423, s. 55.

Hristo Hristino, Aynen Varaka: Emraz velâdiyede behre-i küllisi Müslim olan Doktor (Logotetis) hakkındaki hissiyat müntedaranemizi ilana ceride-i aliyenizi tevsit ediyoruz. Mumiu'l-ileyh vazı hamli müteakip duçar olduğu inhiraf sathının mucib olabileceği mevt-i muhakkaktan kerimemi kurtarmıştır; (Eşini sağlığına kavuşturan doktor için bir teşekkür ilanıdır.); SP, nu. 421, s. 37.

Iyd-ı Adhi Âlâ-yı Vâlâsı; (Bayram rem-i âlîsi ilgili bir yazı); SP, nu. 424, s. 57.

İhtar-ı Mühim; (İdare hanemize müracaatla abone olup henüz bedellerini göndermeyen zevata muhtelif tarihlerde müteaddid mektuplar gönderdiğimiz hâlde içlerinde olan tesviye-i dine himmet etmeyenler pek çok vardır. Kendi talepleriyle aldıkları gazetenin bedelini tesviye etmemek hakikaten çirkin bir muamele olmakla ümit eyleriz ki şu ihtarımız nazar- dikkatine mesadif olup tesviye-i dine himmet ederler.); SP, nu. 408, s. 140.

J.SPADORA 439- GRANDE RUE DE PEZA- 439 CONSTANTINOPLE; (Her türlü eşyanın her yere güvenle taşınacağına dair bir reklam.); SP, nu. 407, s. 134-135, SP, nu. 408, s. 142, SP, nu. 410, s. 160, SP, nu. 411, s.168, SP, nu. 412, s.176, SP, nu. 413, s. 182, SP, nu. 414, s. 191, SP, nu.

415, s. 200, SP, nu. 416, s. 208, SP, nu. 417, s. 7, SP, nu. 418, s. 15, SP, nu. 419, s. 23, SP, nu. 420, s. 32, SP, nu. 423, s. 54, SP, nu. 428, s. 95, SP, nu. 432, s. 128, SP, nu. 435, s. 151, SP, nu. 439, s. 182, SP, nu. 441, s. 200.

Leyle-i Mukaddise-i Kadir Âlâ-yı Mualla İhtivası; (Kadir gecesi ile ilgili bir yazı); SP, nu. 413, s. 178-179.

Leyle-i Mukaddise-i Kadir; (Kadir gecesi ile ilgili bir yazı); SP, nu. 413, s. 178-179.

Memalik-i Şahanede Demiryolları; (Demiryolları ile ilgili duyurular ve gelişmeler hakkında bilgi vermektedir.); SP, 418, s. 12-13.

Mücellidhâne-i Osmanî; (Mücellidhâne-i Osmanî [Leon Karakaşyan] Atalier De Reliure Osmanlı 62 rue de la S.Porte. Bâbıali caddesinde cami-i şerif karşısında numara 62. her türlü levazım teclidiyesi mükemmel ve muntazam olan işbu mücellithanede alafranga ve alaturka ciltler gerek levazım gerek boyalı ıslampalarla ve ehven fiyatıyla yapılıyor. Külliyetli siparişata daha ehven şerait gösterildiği gibi makamat-ı aliyeye takdim kılınacak âsâr dahi fevkalade müzeyyen olarak teclit olunur. Mücellithane nefaset, zarafet, metanet ve hüsn ü sanatı es hareket ittihaz etmiş olduğundan erbâb-ı müracaatın her hâlde memnun olacağından şüphe yoktur.); SP, nu. 405, s. 120, SP, nu. 409, s. 151, SP, nu. 412, s.175.

Şark demiryolları tahvilatının 20 kanun-ı rumi 1314 ve 1 Şubat freci sene 1899 tarihine mesadif geçen Perşembe günü düyun-ı umumiye dairesinde alenen keşide olunan yüz yetmiş dördüncü kurasında ikramiye ve re's'ü-l-mal kazanan tahvilatın numaraların mübayin cetveldir; (Şark demiryollarınca düzenlenen tahvil kura çekimi hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 413, s. 183.

Şark demiryolları tahvilatının 20 Mart rumi 1315 ve 1 Nisan Efrenci sene 1899 tarihine mesadif geçen cumartesi günü Düyun-ı Umumiye dairesinde alenen güşide olunan yüz yetmiş beşinci kurasında ikramiye ve re's'ü-l-mal kazanan tahvilatın numaralarını mübayin cetveldir; (Şark

demiryollarınca düzenlenen tahvil kura çekimi hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 421, s. 39.

Şark demiryolları tahvilatının 21 Temmuz rumi 1315 ve 1 Ağustos efrenci sene 1899 tarihine mesadif geçen Perşembe günü Duyun-ı Umumiye dairesinde güşide yüz yetmiş edinci kurasında ikramiye ve re's'ü-l-mal kazanan tahvilatın numaralarını mübayin cetveldir; (Şark demiryollarınca düzenlenen tahvil kura çekimi hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 439, s. 184.

Şark demiryolları tahvilatının teşrinsani rumi 314 ve 1 kanun-ı evvel efrenci sene 1898 tarihinde mesadif geçen Perşembe günü Duyun-ı Umumiye dairesinde alenen keşide olunan yüz yetmiş ikinci kurasında ikrama ve re's'ü-l-mal kazanan tahvilatın numaraları; (Şark demiryollarınca düzenlenen tahvil kura çekimi hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 404, s. 111.

Tebliğât-ı Resmîye; (Resmî tebligatlar okuyucuya duyurulmakta.); SP, nu. 403, s.99, SP, nu. 404, s.107, SP, nu. 405, s.114, SP, nu. 406, s.124, SP, nu. 407, s.132, SP, nu. 409, s.146-147, SP, nu. 410, s.157, SP, nu. 412, s.171, SP, nu. 413, s.178, SP, nu. 414, s.187, SP, nu. 415, s.195, SP, nu. 416, s.203, SP, nu. 417, s. 3-4, SP, nu. 419, s.19, SP, nu. 421, s.36, SP, nu. 423, s.51, SP, nu. 424, s.60, SP, nu. 425, s.68, SP, nu. 426, s.76, SP, nu. 428, s.92, SP, nu. 429, s.99, SP, nu. 430, s.107-108, SP, nu. 431, s.115, SP, nu. 432, s.123-125, SP, nu. 433, s.131, SP, nu. 434, s.140, SP, nu. 436, s.157, SP, nu. 438, s.172, SP, nu. 439, s.180, SP, nu. 440, s.189, SP, nu. 441, s.197, SP, nu. 442, s.203.

Tepebaşı Belediye Tiyatrosu'nda Fransız Operet Kumpanyası. Paris'te icrâ-ı labyâs eden madam Vere'den ve madam Blonvil gibi şantözlerden mürekkep olan Fransız kumpanyası bu hafta zarfında: Barbe Bleue, Petite Mariee, Niniche, Petitduk naâm-ı opretler oynayacaktır. Theatre des Petits-champes Troupe d'Operette Française. Le repertoire de la semaine: Barbe bleue- Petite mariee Niniche- Petit duc; (Tepebaşı

tiyatrosunda Fransız Operet Kumpanyası'nın gösteri yapacağına dair bilgi vermektedir.); SP, nu. 436, s. 160.

Tepebaşı Belediyesi Tiyatrosu'nda Fransız Operet Kumpanyası. Bu haftanın Oyunları: Label Elen- Latembal Darjan- Lonkıl Sesleten- Lepre Senjerve- Barbblu. Bu Pazar günü gecesini Tepebaşı bahçesinde büyük şenlik icra olunacaktır. Theatre des Petits- Champs. Troupe d'Operette Francaise. La Belle Hellene- La Timbale d'Argent- L'ncle Celestna- Les Pres St Gevre-Barbe Bleue; (Tepebaşı tiyatrosunda Fransız Operet Kumpanyası'nın gösteri yapacağı oyunları hakkında bilgi vermektedir.); SP, nu. 438, s. 175.

Tevcîhât; (Adliye, ilmiye, askeriye, jandarma ve müdde-i ileyh gibi yerlerde yapılan değişikliklerin duyurulması.); SP, nu. 401, s. 81-84, SP, nu. 402, s.89-92, SP, nu. 403, s.97-99, SP, nu. 404, s.105-107, SP, nu. 405, s.113-114, SP, nu. 406, s.121-124, SP, nu. 407, s.129-132, SP, nu. 408, s.137-140, SP, nu. 409, s.145-146, SP, nu. 410, s.153-157, SP, nu. 411, s.161-162, SP, nu. 412, s.169-171, SP, nu. 413, s.177-178, SP, nu. 414, s.185-187, SP, nu. 415, s.193-195, SP, nu. 416, s.201-203, SP, nu. 417, s. 1-3, SP, nu. 418, s.9-12, SP, nu. 419, s.17-19, SP, nu. 420, s.25-28, SP, nu. 421, s.33-36, SP, nu. 422, s.41-43, SP, nu. 423, s.49-51, SP, nu. 424, s.57-60, SP, nu. 425, s.65-68, SP, nu. 426, s.73-76, SP, nu. 427, s.81-83, SP, nu. 428, s.89-92, SP, nu. 429, s.97-99, SP, nu. 430, s.105-107, SP, nu. 431, s.113-115, SP, nu. 432, s.121-123, SP, nu. 433, s.129-131, SP, nu. 434, s.137-140, SP, nu. 435, s.145-148, SP, nu. 436, s.153-157, SP, nu. 437, s.161-163, SP, nu. 438, s.169-172, SP, nu. 439, s.177-180, SP, nu. 440, s.185-189, SP, nu. 441, s.195-197, SP, nu. 442, s.201-203.

Vefeyât; (Önemsiz ikinci üçüncü derecedeki devlet memurlarının, sosyal ve siyasi kişilerin vefatları duyurulmaktadır. Önemli kişilerin vefatları ise haklarındaki bilgiyle birlikte ayrıca verilmektedir.); SP, nu. 403, s.101, SP, nu. 405, s.115, SP, nu. 408, s. 141, SP, nu. 410, s.158, SP, nu. 411, s.163-164, SP, nu. 412, s. 172, SP, nu. 413, s.181, SP, nu. 414, s.189, SP, nu. 415, s.196-198, SP, nu. 416, s.204, SP, nu. 417, s. 5, SP, nu. 418,

s. 12, SP, nu. 419, s. 20, SP, nu. 420, s.29, SP, nu. 421, s. 37, SP, nu. 422, s.45, SP, nu. 423, s. 53, SP, nu. 424, s. 61, SP, nu. 425, s. 70, SP, nu. 426, s. 77, SP, nu. 427, s. 85, SP, nu. 428, s. 93, SP, nu. 429, s. 102, SP, nu. 431, s. 117, SP, nu. 434, s. 141, SP, nu. 435, s.149, SP, nu. 436, s.159, SP, nu. 437, s.164, SP, nu. 442, s.205.

Ziraat Sergisi; (Ziraat alanında yapılan yeniliklerle ilgili açılan sergi konusunda bilgi vermektedir.); SP, nu. 432, s. 125.

4. Fotoğraf, Resim ve Karikatürler

4. 1. Fotoğraflar

Abdülhak Hamit: (“Servet-i Fünûn’a.” İbaresiyile sandalye üzerinde poz vermiş fotoğrafı.); SF, nu. 434, s. 276.

Ali Paşa’nın Oğlu Ali Bey: (“Ali Paşa hafidi merhum Ali Bey. -Aali Bey, le petit fils du garnd Aali Pacha, mort a Constantinople.” İbaresiyile, vesikalık fotoğrafı.); SF, nu. 422, s. 93.

Ali Şahbaz Efendi: (“Mekteb-i mülkiye ve hukuk şahane düvel ve ticaret muallimi mahkeme-i temyiz âzâsından merhum Ali Şahbaz Efendi.—Ali-Chahbaz Efendi, professeur du Droit international et commercial a l’Ecole Civile et a la Faculte du Droit de Constantinople, membre de la cour de cassation; mort le 22 Decembre 1898.” İbaresiyile.); SF, nu. 406, s. 260.

Alman İmparatoru İçin Kudüs’te Yapılan Şölen: (“Suriye muhbir mahsusumuz Tevfik Efendinin gönderdiği fotoğrafiden Viyana’da hak ettirilmiştir.-Kudüs’te Bâb-ı Halil’de haşmetli imparator ve imparatoriçe hazıratı namına yapılan tâk-ı zafer.-L’are de triomphe dresse en l’honneur des Souvrains Allemands a Jerusalem; d’apres une phot. de Notre photographe special.” İbaresiyile.); SF, nu. 403, s. 193.

Alman İmparatoru’nun Ba’lbek Harabe Ziyareti: (“Muhbir mahsusumuz Tevfik Efendinin gönderdiği fotoğrafiden Viyana’da hak ettirilmiştir.-Haşmetli imparator ve imparatoriçe hazıratının Ba’lbek Harabelerini ziyaretlerinin yadigarı olmak üzere mahal-i mezkûre rekz olunan kitabenin resim

temâşâsı.-La pierre commemora la visite des Souverains Allemends aux ruines de Balebek, d'apres un phot. de Notre photographe special." İbaresiyile.); SF, nu. 403, s. 201.

Alman İmparatoru'nun Kırkla Dağı'ndaki Çadırında Manzara İzlemesi: ("Bilhassa i'zâm olunan memurumuz Muhammed Tefvik Efendinin gönderdiği fotoğraftan Viyana'da yapılmıştır.-Haşmetli imparator hazretlerinin Şam-ı Şerif'te Kırklar Dağı'na rehz olunan çadırdan memleketi temaşaları.-Les Souverains Allemends au mont Kırklar a Damas; d'apres une phot. de Notre photographe special." İbaresiyile.); SF, nu. 404, s. 212.

Alman İmparatoru'nun Kudüs Ziyareti: ("Gazetemiz tarafından bilhassa i'zâm olunan muhbirimiz Tefvik Efendinin gönderdiği fotoğraftan Viyana'da hak ettirilmiştir.-Almanya imparatoru ve imparatoriçe hazıratının Kudüs'te Sahrallah'ın Kible Kapısı'ndan hurûcları. -La Sortie des Souverains Allemends de la >Mosquee d'Omar par la porte Kible; d'apres une phot. de noter photographe special." İbaresiyile.); SF, nu. 402, s. 185.

Alman İmparatoru'nun Kudüs'te Yâfe Kapısı Ziyareti: ("Suriye muhbir mahsusumuz Tefvik Efendinin gönderdiği fotoğraftan Viyana'da hak ettirilmiştir.-Haşmetli imparator ve imparatoriçe hazıratının Kudüs'te Yafe kapısı kurbundaki caddeden mürurları.-Le Passege des Souverains Allemends dans une rue de Jerusalem." İbaresiyile.); SF, nu. 403, s. 196.

Alman İmparatoru'nun Kudüs'teki Çadırları: ("Muhbir mahsusumuzun fotoğraftan Viyana'da yapılmıştır. Bununla seyahat imparatoru resimleri hitam buluyor. -Haşmetli imparator ve imparatoriçe hazıratıyla maiyetlerinin Kudüs'teki hayme-gahları.-Les Souverains Allemends a Jerusalem." İbaresiyile.); SF, nu. 405, s. 229.

Alman İmparatoru'nun Restore Edilen Camii Ziyareti: ("Muhbir mahsusumuz Tefvik Efendinin gönderdiği fotoğraftan Viyana'da hak ettirilmiştir.-Haşmetli imparator ve imparatoriçe hazıratının Şam-ı Şerif'te der-dest tamir bulunan Cami-i Kebir Emeviye'yi sûret-i ziyaretleri.-La visite de

L. M. l'Empereur et l'Imperatrice a la grand, D'apres une phot. de Notre photographe special." İbaresiyile.); SF, nu. 403, s. 200.

Alman İmparatoru'nun Şam-ı Şerif'te Geçiş Töreni: ("Bilhassa i'zâm olunan memurumuz Tevfik Efendinin gönderdiği fotoğrafiden Viyana'da yapılmıştır.-Şam-ı Şerif'te daire-i hükümet meydanından imparator ve imparatoriçe hazıratıyla maiyetlerinin müruru.-Les Souverains Allemands a Damas." İbaresiyile.); SF, nu. 404, s. 209.

Alman İmparatoru'nun Şam-ı Şerif'te Kalkan Oyunun İzlemesi: ("Muhbir mahsusumuz Tevfik Efendinin gönderdiği fotoğrafiden Viyana'da hak ettirilmiştir. -Şam-ı Şerif'te Azim-zâdelerin hânesi hülyasında haşmetli imparator ve imparatoriçe hazıratının kalkan oyununu temaşa ederken olunan resimleri.-La visite des Souverains Allemands a la maison Azim-Zâde a Damas; d'apres une phot de Notre photographe special." İbaresiyile.); SF, nu. 403, s. 197.

Alman İmparatorun Kudüs Ziyareti: ("Gazetemiz tarafından bilhassa i'zâm olunan muhbirimiz Tevfik Efendinin gönderdiği fotoğrafiden Viyana'da hak ettirilmiştir.-Almanya imparatoru Wilhelm hazretlerinin maiyet haşmetâneleriyle beraber Kudüs.-Şerifte Harem-i Şerif'e bâb-el-tevbeden duhûlleri. -L'entree des Souverains Allemands a Haremi-Cherif par la porte El-Tevbe. d'apres un phot. de notre photographe special." İbaresiyile.); SF, nu. 402, s. 181.

Alman İmparatorun Kudüs Ziyareti: ("Gazetemiz tarafından bilhassa i'zâm olunan muhbirimiz Tevfik Efendinin gönderdiği fotoğrafiden Viyana'da hak ettirilmiştir.-Almanya imparatoru ve imparatoriçe hazıratının Sahrallah Kapısı'ndan duhûlü ve ziyaretleri. -L'Entree des Souverains Allemands a la Mosquee d'Omar a Jerusalem; d'apres une phot. de notre photographe special." İbaresiyile.); SF, nu. 402, s. 184.

Almanya İmparatoru İçin Şam-ı Şerif'te Düzenlenen Deve ile Cirit Oyunu: ("Muhbir mahsusamızın fotoğrafisinden.-Almanya imparator ve imparatoriçesi hazıratı şerefine Şam-ı Şerif'te icra olunan deve ile cirit oyunu.-La course Djirid faite parles bedouins de Damas faite parles

bedouins de Damas en l'honneur des Souverains Allemands." İbaresiyile.); SF, nu. 405, s. 225.

Almanya İmparatoru'nun Saraydaki Kabul Salonu: ("Almanya imparatoru haşmetli Wilhelm hazretlerinin Berlin'deki saraylarında kabul salonu. -Le salon de reception de l'Empereur d'Allemagne a Berlin." İbaresiyile.); SF, nu. 416, s. 404.

Almanya İmparatoru'nun Saraydaki Mütalaa Odası: ("Almanya imparatoru haşmetli Wilhelm hazretlerinin Berlin sarayındaki mütalaa odaları. -Le cabinet de travail de l'Empereur d'Allemagne a Berlin." İbaresiyile.); SF, nu. 416, s. 405.

Almanya Prensi Bismark ve Eşinin Kabre Nakli: ("Müteveffa prens Bismark ve zevcesinin naaşlarının sûret-i mahsusa da ina olunan kabre nakl olunuşu. -Almanca resimli gazeteden menkûldür." İbaresiyile.); SF, nu. 428, s. 180.

Ankara Keçileri Tiftiklerinin Satıldığı Yer: ("Kâp müstemlekânında yetiştirilen Ankara keçileri tiftiklerinin satıldığı mahal." İbaresiyile.); SF, nu. 425, s. 133.

Ankara Tiftik Keçisi: ("Ümit Burnu'nda vâki' kâp müstemlekânında yetiştirilen Ankara tiftiklerinden bir keçi ki İngilizce bir musavver gazete de görülüp naklolundu." İbaresiyile.); SF, nu. 425, s. 132.

Aslan: ("Musikinin hayvanata tesiri: Aslanın bir Avrupa parçasını hîn-i istimâde ki tavrı." İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 69.

Avusturya ve Macaristan Kralı Fransuva JOSEFE: ("Ellinci sene-i hükûmetleri şenlikleri icra olunan Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı haşmetli Fransuva Jozef hazretleri." İbaresiyile.); SF, nu. 404, s. 220.

Ayastefanos Sahili: ("Ayastefanos sahil-i ciheti. -Son Stefano, vue de mer." İbaresiyile sahil kenarında üç çocuk ve bir köpekten oluşan resim.); SF, nu. 434, s. 280.

Bağdat'ta Bulunan Aslan Heykeli: ("Bağdat civarında ahiren keşf ve ihraç olunan bir heykel-i atîk." İbaresiyile taştan yapılmış bir aslan heykeli.); SF, nu. 441, s. 388.

- Bahr-ı Ahmer Sahili: (“Bahr-ı ahmer sahilinde sevâkinin manzarası.” İbaresiyile.); SF, nu. 431, s. 236.
- Balıkçıl Kuşu: (“Musikinın hayvanata tesiri: Balıkçıl kuşunun tesir-i musikiyle esneyip uyuması.” İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 72.
- Barış Antlaşmasını İmzalayan Amerikan Murahhasları: (“Amerika ve İspanya muharebesinin şerait-i sulhasını imzalamak üzere Paris’e gelen Amerika murahhasları.” İbaresiyile.); SF, nu. 404, s. 217.
- Barış Antlaşmasını İmzalayan İspanya Murahhasları: (“Amerika ve İspanya muharebesinin şerait-i sulhiyyesini kararlaştırmak üzere Paris’e gelen İspanya murahhasları.” İbaresiyile.); SF, nu. 404, s. 222.
- Baştabip İsmet Paşa: (“Sertabip hazret şehtiyârı merhum İsmet Paşa. -Docteur Ismet Pacha, mort a Constantinople.” İbaresiyile.); SF, nu. 423, s. 101.
- Baykuş: (“Musikinın hayvanata tesiri: Bir baykuşun musiki dinleyişi.” İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 73.
- Bedevi Falcılar: (“Bedevi falcılar. -Les dieseuses de bonneaventure chez les bedouines.” İbaresiyile iki kadının oturmuş taşlarla fala bakmasıresmi.); SF, nu. 435, s. 293.
- Berlin’de Kadınlar Kulübünün Salonu: (“Berlin’de kadınlara mahsus düşef karavan kulübünün kıraat salonu.” İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 204.
- Bizde Pehlivanlık: (“Kurtdereli Mehmet Pehlivan, adalı Ali Pehlivan. Bizde pehlivanlık.” İbaresiyile ik pehlivanın birbirlerinin omuzlarına el atmış oldukları resim.); SF, nu. 427, s. 165.
- Bursa Çekirge Semtinin Görünüşü: (“Bursa’da çekirge mevkinin görünüşü. -La vue du Tehekirghe a Brouse.” İbaresiyile.); SF, nu. 438, s. 337.
- Cidde Hükümet Dairesi: (“Cidde daire-i hükümeti. -Le Konak du gouvernement a Djeddah.” İbaresiyile.); SF, nu. 420, s. 53.
- Çadır: (“Gazetemiz tarafından bilhassa i’zâm olunan muhbirimiz Tefvik Efendinin gönderdiği fotorağfiden Viyana’da hak ettirilmiştir.-Taraf eşref cenap malûkaneden haşmetli imparator ve imparatoriçe hazıratına mahsusan Kudüs’e irsâl buyrulan çadırın derûnu .-L’interieur de la tente

envoyee a Jerusalem par S. M. Le Sultan pour les Souverains Allemands; d'apres une phot. de Notre photographe special."İbaresiyile); SF, nu. 402, s. 177.

Dedeğaç Hastanesi: ("Dedeğaç hastanesinin manzara-i umumiyesi. -İşbu hastane zekûr ve ânâs gurabaya ait olup alel sâriye malullerine mahsus ayrı daireleri ve bir mükemmel hamamı müştemeldir." İbaresiyile.); SF, nu. 412, s. 340.

Dedeğaç Hastanesi: ("Sâye-i mürâhemvâye-i cenap padişahide Dedeğaç'ta tesis ve inşa olunan gureba hastanesinin resm-i küşadı. -L'inauguration de l'Hopital de Dedeagatch." İbaresiyile.); SF, nu. 412, s. 337.

Dedeğaç'ta Ilıca Misafirhaneler: ("Saye-i mamuriyyetvâye-i hazret padişahide Dedeğaç'na bir saat mesafede kain fere ılıcasında inşa ve bu kere küşâd olunan misafirhaneler. -Les bains thermaux de Fere pres de Dedeagatch." İbaresiyile.); SF, nu. 407, s. 261.

Der-saâdet Fransa Sefiri Konstans: ("Der-saâdet Fransa sefir cedid asaletli mösyö Kostans. -l'Ambassa deur de France a Constantinople." İbaresiyile.); SF, nu. 411, s. 328.

Devlet Başkatip İsmet Bey: ("Şûrâ-yı devlet başkatip sâbıkı merhûm İsmet Bey. - Müş^rûn-ileyhin tercüme-i hâli kısım-ı siyasimizde münderiçtir. -İsmet Bey, ex-secretaire general du Conseil d'Etat, mort a Constantinople." İbaresiyile.); SF, nu. 424, s. 117.

Divan-ı Umumiye Nazırı Ali Bey: ("Der-saâdet divan-ı umumiye nazırı merhum ali Bey. -Aali Bey, directeur de la Dette publique de Stamboul, mort a constantinople." İbaresiyile.); SF, nu. 413, s. 357.

Dr. Esat Bey: ("Meşahir muâsirîn: Emraz ayineye mütehassıs muktediri doktor Esat Bey. -Dr. Essad Bey, occuliste." İbaresiyile.); SF, nu. 415, s. 388.

Dr. Esat Beyin Muayenesi: ("Hususi fotoğrafımızdan. -Meşahir muâsirîn: Emrâz ayine-i muallim ve mütehassıs doktor Esat Bey'in muayene odası. -Nos contemporains chez eux: Le Cabiret de consultation du D'Essad Bey, occliste.); SF, nu. 415, s. 385.

Erkan-ı Harbiye Paşalarından Ömer Paşa: (“Erkan-ı Harbiye livalarından ifazıl ümera-ı askeriyeden merhum Ömer Paşa. -Omer Pachai mort a Constantinople.” İbaresiyile.); SF, nu. 431, s. 228.

Erzincan’da Belediye Dairesi: (“Sâye-i umrânvâye-i hazret padişahide Erzincan’da müceddeden inşa ve küşat olunan daire-i belediye. -L’Hotel de villa d’Erzindjan.” İbaresiyile.); SF, nu. 413, s. 356.

Erzincan’da Bir Köprü: (“Saye-i mamuriyyetvâye-i hazret padişahide Erzincan şehri civarında ve nehr-i Fırat üzerinde elli sekiz metre tulende olarak inşa olunan köprü. -Un pont de cinquante huit metres construit sur l’Euphrate pres d’Erzindjan.” İbaresiyile.); SF, nu. 409, s. 292.

Erzincan’da Bir Köprü: (“Saye-i mamuriyyetvâye-i hazret padişahide Erzincan şehri civarında Fırat üzerinde 120 metre tulende olarak inşa olunan köprü. -Un pont de 120 metres construit sur l’Euphrate pres d’Erzindjan.” İbaresiyile.); SF, nu. 409, s. 293.

Fatih Camii: (“Fatih câmi’ envâr lâme-i. -La Mosquee Sultan Mehemed.” İbaresiyile.); SF, nu. 409, s. 289.

Ferdinand Ruçild: (“Avrupa ağniyâ-i meşhuresinden olup be defa vefat eden baron Ferdinand Ruçild.” İbaresiyile.); SF, nu. 412, s. 349.

Fıtık Ameliyatı: (“Muvaffakıyyât-ı tıbbiye: Haydarpaşa Hastanesinde müceddeden inşa olunan ameliyathane derununda bir fıtık ameliyatı icra olunuşu.-Une operation chirugicale a l’Hopital de Haider-Pacha.” İbaresiyile.); SF, nu. 401, s. 164.

Fransa Hükümeti Vekilleri: (“Fransa reis-i hükümeti mösyö Loubet cenaplarının taht-ı riyasetlerinde müctemi’ Fransa heyet-i vükelası. -Le cabinet Français reuni sous la presidence de Monsieur Loubet.” İbaresiyile.); SF, nu. 424, s. 116.

Fransa Reisi Feliks For: (“Fransa reis-i hükümeti müteveffa Feliks For.” İbaresiyile.); SF, nu. 415, s. 392.

Fransız bilim adamı Francisque Sarcey: (“Fen itikadın üstadlarından ve Fransa alem-i edebiyatının erkanından bulunup vefatı telgraf havadisi olarak

kamal-i teesüfle işitilen Francisque Sarcey. -Francisque Sarcey.” İbaresiyile.); SF, nu. 427, s. 165

Gemlik Manzarası: (“Gemlik kasabasının manzara-i umumiyesi.-Vue generale de Kemlik “Vil de Khodavindiguiar.” İbaresiyile kasabam görünüşünü gösteren resmi.); SF, nu. 442, s. 412.

Gergedan: (“Musikinın hayvanata tesiri: Gergedanın musikiyi dinleyişi.” İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 68.

Hafif süvari Kırkınıc Alayı Ümera ve Zabitanı: (“Erzincan muhbirimizin gönderdiği fotoğrafiden. -Sivas vilayeti dahilinde Karapapak aşiretinden müteşekkil hafif süvari kırkınıc alayı ümera ve zabitanı.-Les officiers du Regiment Hamidie de la Cavalerie formee des Carapapaks.” İbaresiyile.); SF, nu. 413, s. 353.

Hamidiye Etfal Hastanesi Salonu: (“Hamidiye Etfal hastanesi bir salonu. -Un salon de l’Hopital “Hamidie” des enfants.” İbaresiyile.); SF, nu. 430, s. 212.

Hamidiye Etfal Hastanesi: (“Sâye-yi mürâhimvaye-i hazret hilafetpenahide müceddeden inşa ve devletli necabetli Abdülrahim Efendi hazretlerinin emr-i mesnûn hitanları vesilesiyile pazartesi günü resm-i küşadı icra kılınan hamidiye etfal hastanesinin manzara-i umumiyesi. -L’hopital “Hamidie” des enfants, construit aux frais de S.M.I. Le Sultan et inaugure lundi le 5 juin, a l’occasion de la Caremonie de Circonisation de S.A.I. Abdul-Rahim Effendi.” İbaresiyile.); SF, nu. 430, s. 209.

Hamidiye Etfal Hastanesinin Görünüşü: (“Hamidiye Etfal hastanesinin diğer cepheden manzarası.” İbaresiyile.); SF, nu. 419, s. 36.

Hamidiye Mektebi Mûsîkî Sınıfı Öğrencileri: (“Saye-i maarifvâye-i hazret padişahide Edirne’de tesis eden Hamidiye Mektebi mûsîkî sınıfı şâkirdanı. -Les eleves de la classe de Musique a l’Ecole Hamidie d’Andrinople.” İbaresiyile.); SF, nu. 408, s. 276.

Hamidiye Süvari Alayının Üniformaları: (“Hamidiye süvari yedinci neva arkan-ı harbine mülhak yüzbaşı Vahit Bey. -Saye-i setutvaye-i hazret

hilafetpenahide müteşekkil Hamidiye süvari alayları mahsus yeni üniformalar.-Les principeaux officiers des regi ments de Cavallerie Hamidie dans leur nouvelle uniforme.” İbaresiyile üniformalı üç erkek asker resmi.); SF, nu. 420, s. 49.

Havuzunda İnşa Edilen İngiliz Kruvazör: (“Mevcut kruvazörler meydanında en uzun olan Porkal nam-ı İngiliz kruvazörünün aksa-ı şarkta vaki’ müsta’meresinde inşa edilen büyük havuzundaki manzarası.” İbaresiyile.); SF, nu. 412, s. 348.

Haydar Paşa Ameliyathanesi: (“Muvaffakiyyât-ı tıbbiye: Haydar Paşa ameliyathane.-Pavillon d’operation a l’Hopital de Haider- Pacha.” İbaresiyile.); SF, nu. 401, s. 165.

Hindistan Bombay’da İstasyon: (“Hint hükümeti tarafından Bombay’da müceddeda inşa olunan demiryolu mevkufu. -İngilizce “Grafik” nâm-ı musavver gazeteden nakledilen bu resim mevkufun şimendifer idare hanesinin heyet-i umumiyesini irâe eder. Tekmili üç sene zarfında elli bin lira masrafla mevcut gelmiştir.” İbaresiyile.); SF, nu. 423, s. 105.

Hipopotam: (“Musikinin hayvanata tesiri: Nâğmât-ı musikiye ile sermest bir hipopotam.” İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 72.

Hükümet Binası: (“Saye-i memuriyetvâye-i hazret padişahide Sîrûz’da müceddiden inşâ ve küşâd olunan daire-i hükümet.-Le nouveau Conak du Gouvernement a Seres.” İbaresiyile.); SF, nu. 401, s. 161.

İdadi Mülkiye Öğrencilerinin Geziye Gidişi: (“Yanya’da mekteb-i İdâdi-i mülki şakirdanının bir kır ziyafetine azimetleri. -Les eveles de l’Ecole civile Janina se rendant a une excursion.” İbaresiyile kalabalık öğrenci topluluğunun resmi.); SF, nu. 436, s. 305.

İngiltere Sömürge Valisi Lord Cemberlayn: (İngiltere meşâhir siyasiyunundan müstemlekât nâzırı meşhur Lord Cemberlayn. -1860 senesi eylülünde tevellüt etmiş olup silk-i askerîyede tedricen terakki eyledikten sonra Viktorya Ayaltı valiliğinde bulunmuş muahharen heyet-i vükelaya dahil olmuştur.” İbaresiyile.); SF, nu. 408, s. 285.

İngiltere’de Kadın Kulübü: (“İngiltere’de cemiyet-i nisvân: Londra’da piyoner kulüpte bir müsamere.” İbaresiyile.); SF, nu. 431, s. 229.

İngiltere’de Kadınlar Kulübünün Salonu: (“İngiltere’de cemiyet-i nisvân ünvanlı makale ile buna müteferi diğer resimler gelecek nüshamızda derç olunacaktır. -İngiltere’de cemiyet-i nisvân: Yalnız kadınlara mahsus gurûsûnenûr kulübünün salonu.” İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 196.

İran Şahının Mahdumu Mirza Mansur: (“Şehametli İran şahı hazretlerinin mahdumu olup ahiren Avrupa’da seyahate çıkmış olan Mirza Mansur hazretleri. -Prince Mansur-Mirza, le fils du schah de perse.” İbaresiyile.); SF, nu. 412, s. 341.

İstanbul Manzaralarından: (“İstanbul manzaralarından: Aksaray caddesi Valide Sultan Cami şerifinin cadde üzerindeki kapısı. -La rue Akserai a Constantinople et l’Entree de la Mosquee Valide.” İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 65.

İstanbul’da Yenikapı: (“İstanbul manzaralarından: Yenikapı pîşegâhı.” İbaresiyile teknenin limana yanaşmış resmi.); SF, nu. 441, s. 396.

Japon Kruvazörlerinin İlk Denize İnişi: (“Japonya hükümeti tarafından hesabına İngiltere’de Newkasıl’da inşa edilen “Yastima” nâm-ı birinci sınıf kruvazörlerin kızak üstündeki manzarası.” İbaresiyile.); SF, nu. 426, s. 149.

Japon Zırhlı Geminin İlk Denize İnişi: (“Japonya hükümeti hesabına olarak İngiltere’de Newkasıl’da inşa edilen “Tevkina” nâm-ı zırhlının denize tenzili.” İbaresiyile.); SF, nu. 426, s. 148.

Kadınlar Kulübü Üyesi Madam Viford Filibs: (“İngiltere’de meşâhir nisvanın gurûsehnûr kulüp müessesesi. -Madam Viford Filibs.” İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 197.

Kaplan: (“Musikinin hayvanata tesiri: Mağmât-ı musikiyeyi dinleyen bir kaplanın hâli.” İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 68.

- Karadağ Dışişleri Bakanı: (“Prens hazretlerinin maiyetinde şehrimizi ziyarete gelen Karadağ hariciye nazırı mösyö Vukuviç.” İbaresiyile.); SF, nu. 442, s. 412.
- Karadağ Prensi Nikola: (“Bu kere pay-ı taht saltanat-ı seniye-yi ziyarete gelen Karadağ prensi fehâmetli Nikola hazretleri.” İbaresiyile.); SF, nu. 442, s. 402.
- Karahisar Kasabasında Cami ve Mektebin Temel Atma Töreni: (“Sâye-i inayetvâye-i hazret-i padişahide Karahisar sahip kasabasında iskanları kararlaştırılan mehâcirîn İslamiyeye mahsus cami-i şerif, mektep ve hanelerin vaz’ı esas resmi.” İbaresiyile dua eden yüzlerce kişiyi gösteren resmi.); SF, nu. 442, s. 405.
- Konferans Salonunun İçi: (“Lahey’de terk-i silah konferansının inikat edildiği salonun dahli.” İbaresiyile.); SF, nu. 430, s. 216.
- Konya Valisi Ferit Paşa: (“Bu defa uhde-i istihallerine rütbe-i vezaret-i tevcih buyrulan Konya Valisi Ferit Paşa hazretleri. -Son Excellence Ferid Pacha, gouverneur general de Konia.” İbaresiyile.); SF, nu. 439, s. 364.
- Kucağında Keçi Olan Kız Resmi: (“Tablo: İki arkadaş. İbaresiyile kucağında keçi olan bir kız resmi.); SF, nu. 427, s. 168–169.
- Kudüs’te Kurban Bayramı: (“Kudüs-i Şerif menâzırından: Kudüs’te kurban bayramı. -La fete de Sacrifice de mouton a Jerusalem.” İbaresiyile.); SF, nu. 431, s. 225.
- Kudüs-i Şerif: (“Kudüs-i Şerif: Geçen nisanın on birinci günü mu’tâd olduğu üzere sancak-ı şerifinin Mûsî [Ayn (ع)]. Mim(م)] makam-ı mübareğine götürüldüğü esnada sitîle Kudüs-i Şerif’te kalabalık insan resmi.); SF, nu. 429, s. 193.
- Lahey’de Terk-i Silah Konferansı Azaları: (“Amerika murahhası Andre Vayet.” İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 244.
- Lahey’de Terk-i Silah Konferansı Azaları: (“Avusturya murahhası Konet Velenshim.” İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 244.

Lahey'de Terk-i Silah Konferansı Azaları: ("Çin murahhası Yanig-Yu." İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 245.

Lahey'de Terk-i Silah Konferansı Azaları: ("İran murahhası Mirza Rıza Can." İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 245.

Lahey'de Terk-i Silah Konferansı Azaları: ("İtalya murahhası Konet Niğra." İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 244.

Lahey'de Terk-i Silah Konferansı Azaları: ("Japon murahhası Baron Hayaşi." İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 245.

Lahey'de Terk-i Silah Konferansı Azaları: [Lahey'de terk-i silah konferansı azaları. -Les members de la Conferance de desarmement.] ("Almanya murahhası Baron Demonster." İbaresiyile.); SF, nu. 432, s. 241.

Lahey'de Terk-i Silah Konferansı Azaları: [Lahey'de terk-i silah konferansı azaları. -Les members de la Conferance de desarmement.] ("İngiltere murahhası Sör Yolyan Punsefet." İbaresiyile.); SF, nu. 432, s. 241.

Lahey'de Terk-i Silah Konferansı Azaları: [Lahey'de terk-i silah konferansı azaları. -Les members de la Conferance de desarmement.] ("Fransa murahhası Mösyö Borjuva." İbaresiyile.); SF, nu. 432, s. 241.

Lahey'de Terk-i Silah Konferansıma Katılan Bütün Azalar: (İkmal-i müzakerat ise ahiren dağılmış olan "Lehey" sulh konferansı azasının heyet-i umumiyesi." İbaresiyile.); SF, nu. 440, s. 369.

Londra'da Kadın Kulübünün Kış Bahçesi: ("Londra'da kadınlara mahsus ekspers kulübünün kış bahçesi." İbaresiyile.); SF, nu. 431, s. 233.

Lord Kurzon: ("İngiliz meşahir ricalinden Hindistan vali-i cedidi Lord Kurzon cenapları." İbaresiyile.); SF, nu. 413, s. 365.

Maden Şirketi Müdürünü Kaçıran Eşküyalar ve Onları Yakalayan Jandarma: ("Kesendire madenleri anonim şirketi müdürü mösyö Şevâlye'yi necât almış ve sâye-i setutvâye-i hazret padişahide ahiren derdest edilmiş olan eşkıya ile bunların derdestinde ibrâz-ı mvaffakkiyyet eden zevât: 1. Jandarma kumandanı saadetli Mehmet Paşa. 2. Kesendire kaymakamı Sırrı Bey Efendi. 3. Asker-i şahane-i kolağası Naci Bey. 4. Reis-i eşkıya

Dimitri Halkiya. 5. Şapkalı Hiristo. 6. Rumelyalı Karabostan. 7. Yorgi Apostolidi. 8. Varvaralı Yorgi Zola. -Les brigands qui ont enleve Mr. Chevalier, directeur de la Societe des mines de Kessandra; d'apres une photographie faite apres leur arrestation avec la rançon de 15000 livres turques." İbaresiyile kaymakam, kolağası jandarmalar ve yakalanan eşkıyalarla toplu bir resim.); SF, nu. 441, s. 385.

Mahmut Celalettin Paşa: ("Merhum Mahmut Celalettin Paşa. -Mahmoud Pacha, mord le 19 Janvier 1899." İbaresiyile.); SF, nu. 411, s. 329.

Maltepe İskelesi: ("İstanbul civarı: Maltepe iskelesi. -Les environs de Conttantinople: Maltepe." İbaresiyile kayıkta dört kişi duuyor ve iskelede de koşan bir çocuk resmi.); SF, nu. 437, s. 321.

Maltepe'de Sandal: ("Enstantane fotoğraflardan: Maltepe pişegâhında bir sandal." İbaresiyile.); SF, nu. 431, s. 233.

Maymun: ("Musikinin hayvanata tesiri: Âdî maymunun tavr-ı istimai-i." İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 73.

Maymun: ("Musikinin hayvanata tesiri: Orang otanag maymununun nâğmât-ı musikiyeyi mahzunane istimai-i." İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 73.

Meclis Maarif azası Aristoklis Efendi: ("Meclis maarif azâ-yı kadimesinden olup mekteb-i mülkiye-yi şahanede on beş sene müddet ilmü'l-nisab muallimliğini ifa eden hükema-i osmaniyeden müteveffa Aristoklis Efendi. -Aristoklis Efendi, membre du Conseil de l'Instruction Publique et professeur d'Ethnographie de l'Ecole Superieure Civile, mort a Constantinople." İbaresiyile.); SF, nu. 427, s. 164.

Musul Valisi Hazım Efendi: ("Musul Vali-i cedidi utufetlü Hazım Bey Efendi hazretleri. -Son Excellence Hazım Bey, le nouveau Gouverneur general de Moussoul.); SF, nu. 414, s. 373.

Musul'da Cami' Kebir: ("Musul'da cami' kebir. -La gran de Mosquee de Moussoul." İbaresiyile.); SF, nu. 419, s. 41.

Musul'da Dicle Köprüsü: ("Musul'da Dicle köprüsü ve şehrin manzarası. -Le pont du Tigre a Moussoul." İbaresiyile köprünün önünde bir kadın,dört erkek ve bir deve resmi.); SF, nu. 419, s. 40.

"Revinc" Adlı Kruvazör: ("İngiltere hükümeti tarafından son defa inşa kılınan Revenc nâm-ı kruvazör." İbaresiyile.); SF, nu. 426, s. 152.

Safranbolu'da Köy Düğünü: ("Zafranboli'de bir köy düğünü. -Une noce a Zagfranboli." İbaresiyile erkek zennelerin oyunlarını gösteren resim.); SF, nu. 433, s. 257.

Selanik Limanı: ("Selanik limanının manzara-i umumiyesi. -La vue genarele de Salonique." İbaresiyile.); SF, nu. 428, s. 177.

Selanik Valisi Hasan Paşa: ("Selanik vali cedidi devletlü Hacı Hasan Paşa hazretleri. -S. Exe. Hadji Hassan Pacha, le nouveau Gouverneur general de Salonique." İbaresiyile.); SF, nu. 410, s. 308.

Selanik'te Baylar Caddesi'nin Sel Manzarası: ("Selanik'te feyzân miyâh: Ba'ylar Caddesi'nin manzarası.-La srue a Salonique, la rue Baylar." İbaresiyile.); SF, nu. 404, s. 213.

Silah Altına Alınan Çavuş ve Onbaşı: ("Sâye-yi setûtvâye-i hazret padişahide teşekkül eden hamidiye hafif süvari alaylarının her birinden iki mâh-ı müddetle taht-ı silaha alınan on iki çavuş ve onbaşının Karapapak aşiretine mensup bir yüzbaşı efendinin kumandası altında buldukları hâlde alınan resimleridir." İbaresiyile çavuş ve onbaşılının içtima hâlindeki resmi.); SF, nu. 426, s. 145.

Silah Bırakma Konferansına Katılan Turhan Paşa: ("Lahey'de inakad edecek olan terk-i silah konferansına taraf saltanat-ı seniyyeden murahhas tayin buyurulan Turhan Paşa hazretleri. -Son Excellence Turhan Pacha, delegue de l'Empire Ottaman a la Conferance de desartmement." İbaresiyile.); SF, nu. 426, s. 156.

Sisam Adası Vathy Limanı: ("Sisam ceziresinde Vâthy limanının manzara-i umumiyesi. -Vue genarele de Vathy." İbaresiyile.); SF, nu. 424, s. 113.

Soma'da Bir Köprü, ("Soma civarında âsâr-ı âtîkadan bir köprü. -Le pont de Soma pres de Smye." İbaresiyile.); SF, nu. 407, s. 265.

Sully PRUDHOMME: ("Sully PRUDHOMME. -Fransa'nın bu büyük şairi hakkında 414 numaralı nüshamızda bir musahabe-i edebiyi münderiçtir." İbaresiyile.); SF, nu. 423, s. 109.

Suriye Valisi Osman Paşa: ("Suriye vali-i esbakı merhum Osman Paşa. -Osman Pacha a Constantinople. -Tercüme-i hâli kısm-ı siyâsimizde münderiçtir." İbaresiyile.); SF, nu. 415, s. 389.

Suriye Valisi'nin Almanya İmparatoru'nu Kabul Ettiği Salon: ("Muhbir mahsusumuzun fotoğrafisinden.-Suriye Vali-i âlîsî devletlü Nazım Paşa hazretlerinin devlethanelerinde imparator hazretlerini kabul ettikleri salon.-Le salon de S. Exe. Nazım Pacha, Vali de Damas, ou les Souverains Allemends ant ete reçus." İbaresiyile.); SF, nu. 405, s. 228.

Süleymaniye Sancağı Mutasarrıfı Galip Bey: ("Mekteb-i mülkiye-i şahane mezunlarından olup bu kere adalar kazası kaymakamlığından terfiyen Süleymaniye sancağı mutasarrıflığına tayin buyrulan saadetli Galip Bey Efendi. -Galip Bey, le nouveau gouverneur de Suleimanie." İbaresiyile.); SF, nu. 437, s. 324.

Şam-ı Şerif'te: ("Şam-ı Şerif'te muhbirimizden. -Cümle-i inâyât merahem gayat cenab-ı hilafetpenahideden olarak vilyat şahanede inşa kılınacak olan darü'l-itâm ve darü'l-terbiyelerden Şam-ı Şerif'te inşa kârargîr olan darü'l-itâmın vazi esası.-Le pose de la premiere pierre de l'Orphelinat de Damas." İbaresiyile.); SF, nu. 427, s. 161.

Şişli Etfal Hastanesi: ("Cümle-i müessesat hayr-ı âyât hazret hilefetpenahiden olarak cennetmekân Hatice Sultan hazretleri namına Şişli'de tesis ve inşa kılınan "Hamidiye" Etfal hastanesinin iki cepheden görünüşü.-L'Hopital des Enfants cosntruit a Constantinople au nom de Hadidje Sultane.); SF, nu. 419, s. 33.

Tarsus'ta Cami'ül-nûr Binası: ("Sâye-i diyânetvâye-i hazret hilâfetpenâhide Tarsus'ta teceddüden inşa olunan Cami'ül-nûrun resm-i küşâdı. -

L'inauguration de la Mosquee El-nour a Tarsus." İbaresiyile.); SF, nu. 425, s. 129.

Terk-i Silah Konferans Sarayı: ("Terk-i Silah Konferansının Lahey'de içtima edildiği Bova Sarayı. -Le palais du Bois de la Haye." İbaresiyile.); SF, nu. 430, s. 213.

Timsah: ("Musikinin hayvanata tesiri: Muzika dinleyen bir timsahın başı." İbaresiyile.);SF, nu. 421, s. 69.

Tren Bileti Basan Matbaa: F ("Londra'da şimendifer biletleri ta'b eden Yuston matbaasının derunu." İbaresiyile.); SF, nu. 433, s. 265.

Tren Bileti Çoğaltan Makine: ("Şimendifer biletlerini ta'dâd eden makine." İbaresiyile.); SF, nu. 433, s. 265.

Tren Biletine numara Veren Makine: ("Biletlere numara vazi eden makine." İbaresiyile.); SF, nu. 433, s. 264.

Urfa Hamidiye Alayının İçtiması: ("Bâirade-i seniyye-i hazret melukane iki mah müddetle kadro talimi icrası için silâhaltına cem' edilen Urfa hamidiye yedinci levâ kumandanlığına mensub Hamidiye alaylarının çavuş ve onbaşları. -Les sous-officiers des Regiments Hamidie de cavallerie d'Ourfa." İbaresiyile.); SF, nu. 420, s. 52.

Üç Tutuklunun Yakalanması: (Sâye-i setûtvâye-i hazret padişahide Atina dahilinde otuz bir nefer avenesiyile beraber silahlarıyla, atlarıyla derdest kılınan Afşar aşiretine mensup şeki Kara Haliloğlu İbrahim ve iki şerîkîdir ki on seneden beri takip olunuyor ve derdest edilemiyorlardı. - Le Brigand Ibrahim et ses compagnons captures a Adana." İbaresiyile dört askerin arasında bulunan üç tutuklunun resmi.); SF, nu. 435, s. 289.

Yeni Çarviç Grandükü Mişel Aleksandırviç: ("Yeni Çarviç Grandükü Mişel Aleksandırviç. -Tarih-i velâdeti: 23 Teşrin-i Sâni 1878." İbaresiyile.); SF, nu. 440, s. 372.

Zeynep Kamil Hastanesi: ("Üsküdar'da Kâin Zeynep Kamil hastanesi. -L'Hopital Zeineb Kiamil a Scutari." İbaresiyile.); SF, nu. 423, s. 104.

Zihni Paşa: (“Nâfia ve ticaret nazır cedidi a’zam vüzerâ-ı saltanat-ı seniyyeden devletlü Zihni Paşa hazretleri. -Son Excellence Zihni Pacha, nouveau ministre des Travaux-Publies et d’Agriculture.” İbaresiyile.); SF, nu. 411, s. 325.

4. 2. Resimler

Akşam Tefekkürleri: (“Akşam tefekkürleri.” İbaresiyile ağaçlar arasında mezarlık ve minareyi gösteren resim.); SF, nu. 438, s. 344.

Akşam Tefekkürleri: (“Akşam tefekkürleri.” İbaresiyile ağaçlık bir alanda bir ağacın altında oturan bir bayanın kağıt okuma resmi.); SF, nu. 438, s. 340.

Akşam Tefekkürleri: (“Akşam tefekkürleri.” İbaresiyile akşamüzeri bir göl resmi.); SF, nu. 438, s. 341.

Akşam Tefekkürleri: (“Akşam tefekkürleri.” İbaresiyile bir ırmağın genel görünümünü gösteren resim.); SF, nu. 438, s. 341.

Akşam Tefekkürleri: (“Akşam tefekkürleri.” İbaresiyile köyde evine iki hayvanını götüren bir köylü resmi.); SF, nu. u, 438, s. 340.

Alman Şair Goethe: (“Almanya şair dâhisi Goethe.” İbaresiyile yandan bir portre resmi.); SF, nu. u, 441, s. 392.

Amerika’da Şiddetli Kış: (“Amerika’da şiddet-i şitâ: Newyork önünde bir manzara-i berfiye.” İbaresiyile.); SF, nu. 422, s. 85.

Amerika’da Şiddetli Kış: (“Amerika’da şiddet-i şitâ: Newyork’ta hâne cephelerinin kar altındaki hâli.” İbaresiyile.); SF, nu. 422, s. 92.

Asma Elektrikli Tramvay: (“Almanya’da lanj usulü üzere olunan bir asma elektrikli tramvay ki güzergahı nehir üzerinde demir sütunlarla maliktiBu usül sokakları işgal etmemek ve az masrafla meydana gelmek cihetinden pek ziyade faydalıdır.” İbaresiyile.); SF, nu. 406, s. 245.

Av Mevsimi: (“Mevsim-i Sayd. -Ayine ile Tarla kuşu avcılığı.-Le chasse aux Allouettes.” İbaresiyile.); SF, nu. 407, s. 269.

- Aveng-i Şühûr Resmi: (“Aveng-i Şühûr 12” İbaresiyile şitâb yazan resimde kağınyla odun taşıyan resmi.); SF, nu. 416, s. 401.
- Aveng-i Şühûr Resmi: (“Aveng-i Şühûr 9” İbaresiyile Teşrin-i Sâni yazan resimde kuşların yuva yapmasını gösteren resmi.); SF, nu. 408, s. 273.
- Aveng-i Şühûr Resmi: R (“Aveng-i Şühûr 11” İbaresiyile kanun-ı Sâni yazan resimde sırtında bir torba olan bir adam, çöpleri karıştıran bir kadın ve köpek resmi.); SF, nu. 414, s. 369.
- Avusturya Vals Mucidi Setrâves: (“Avusturya meşâhir musikişinasından olup ahiren vefat eden ve “Vals mucidi” diye pâd olunan meşhur Setrâves.” İbaresiyile.); SF, nu. 429, s. 252.
- Avusturya’da Tiyatro: (“Avusturya imparatoru hazretlerinin ellinci sene-i kuûdları vesilesiyile Viyana’da inşa olunan yeni tiyatro. -Le nouveau theatre de Vienne.” İbaresiyile.); SF, nu. 416, s. 409.
- Ba’lbek Manzarası: (“Ba’lbek manzara-i umumiyesi.-Vue genarele de Baalebek.” İbaresiyile.); SF, nu. 403, s. 204.
- Bahar Kuzuları: (“Bahar kuzuları.” İbaresiyile çayır üzerinde oturmuş küçük bir kızın eliyle kuzuya ot verirken gösteren resmi.); SF, nu. 418, s. 17.
- Bir Cvelan: (“Bir cvelan: “Perran” ara sıra süzülüyor; bizi dümen tutmakta...” İbaresiyile dalgalarla boğuşan bir yelkenli resmi.); SF, nu. 439, s. 356.
- Bir Cvelan: (“Bir cvelan: Artık tulû-ı Şemse kadar istirahat edebilecek edin...” İbaresiyile koya yanaşmış bir tekne resmi.); SF, nu. 438, s. 353.
- Bir Cvelan: (“Bir cvelan: Beyaz köpüklere sarınarak sandalların birbiriyle müsabaka etmesi sahîhan...” İbaresiyile dalgalarla boğuşan bir yelkenli resmi.); SF, nu. 439, s. 356.
- Bir Cvelan: (“Bir cvelan: Florya karşısında demir attığımız zaman hepimiz yürekten “bir ooh!” çektik...” İbaresiyile demir atmış bir yelkenlinin resmi.); SF, nu. 439, s. 357.
- Bir Cvelan: (“Bir cvelan: Ufak sandalı önümüze geçirdik, iki gemici gör ki geçtiler...” İbaresiyile iki gemici bir sandala binmiş sandalla yelkenliyi çeken resmi.); SF, nu. 439, s. 357.

Bir Kadın Resmi: (“Süs” İbaresiyile.); SF, nu. 406, s. 253.

Bir Kır Yemeği: (“Ressamımız Diran Efendi tarafından sûret-i mahsusada resm edilmişti. -Bir kır yemeği.- Un Pique niçe a Alem-Dagh.” İbaresiyile ağaç altında piknik yapan dört erkeği gösteren resim.); SF, nu. 434, s. 273.

Bir Levha: (“Bir Levha.” İbaresiyile ormanda çalışan bir kadınla bir erkek resmi.); SF, nu. 414, s. 381.

Bismark’ın Mazolesi: (“Prens Bismark için Fredrikseruha’da inşa olunan mozole dahilindeki som mermerden mamul kabir ki ahiren müteveffanın ve müteveffıye zevcesinin cesetleri kabirlerinden çıkarılıp merasim fevkalade ile buraya defn olunmuştur.” İbaresiyile.); SF, nu. 420, s. 57.

Buz Kırma Vapuru: (“Rusya’da ihbar şimalide buzları kırmaya mahsusen inşa olunan fevkalade kuvvetli “Parmak” vapuru. -Bu vapurun bir diğer resmiyle teferruatına müteallik makalesi gelecek nüshamıza derç olacaktır.” İbaresiyile.); SF, nu. 427, s. 173.

Buz Tutmuş Gemi: (“Amerika’da şiddet-i şitâ: Avrupa’dan Newyork’a giden bir vapurun Newyork kurbunda müsâdif olduğu kar fırtınasından sonraki hâli.” İbaresiyile.); SF, nu. 422, s. 84.

Çadır: (Gazetemiz tarafından bilhassa i’zâm olunan muhbirimiz Tevfik Efendinin gönderdiği fotoğraftan Viyana’da hak ettirilmiştiTaraf eşref cenab malûkaneden haşmetli imparator ve imparatoriçe hazıratına mahsusan irsâl buyrulan manzara-i hariciyesi.-L’exterieur de la teute envoyee par S.M.I. Le Sultan aux Souverains Allemands; d’pres une phot. de notre photographe special.” İbaresiyile.); SF, nu. 402, s. 180.

Dallar Arasında: (“Levha: Dallar arasında.” İbaresiyile bir kız resmi.); SF, nu. 410, s. 316.

Denizaltı: (“Fransa erbâb-ı sanatından Güstavzede tarafından icad ve imal olunup ahiren son tecrübeleri icra ve fevaid fevkaladesi meşahid olunan tahte’l-bahr sefinenin makteale bir zırhlı pîşgâhından müruru. Fenni romanlar müellif şehri Julvern’in bundan on beş sene evvel hayalhanesinde vücut

vererek “Gizli Ada” “Deniz Altında Seyehat” romanlarına esas ittihaz ettiği şu tahte’l-bahr sefinenin bugün mevki şehevde gelmesi müellif şehrin kuvve-i keşfiye-i fenniyesini mükemmelen ispat eylediği gibi funun bahriyeyide bir başka devreye idhal eyleyecektiYeni sefine elektrikle müteharrik Julver’in notilos gibi Fern’in sigarası şeklinde ve uzun müddet deniz içinde gezecek kuvvet ve metanettedir.” İbaresiyile.); SF, nu. 425, s. 136.

Dinle Ruhum Resmi: (“Dinle ruhum.” İbaresiyile yer alan resimde ayakta duran kadının bir elinde kitap, diğer elini de kalbinin üzerinde tutmuş resmi.); SF, nu. 428, s. 184.

Dreyfus’un Resmi: (“Dreyfus’un son resmi.” İbaresiyile.); SF, nu. 433, s. 260.

Farnsa Başbakanı Leon Bourgois’in Bir Portresi: (“Fransa reis-i vükelâ-i sabıkasından olup bir ay seyehat şehrimize muvâselet eden mösyö Leon Borjeva.-Monsieur Leon Bourgois, Ancien Premier Ministre Francais qui se trouve actuellement en touriste a constantinople.” İbaresiyile.); SF, nu. 405, s. 236.

Fransa Dışişleri Bakanı: (“Fransa hariciye nazırı mösyö Delkâse.” İbaresiyile.); SF, nu. 436, s. 313.

Fransa Hükümet Reisi Lobe: (“Fransa reisi cedidi hükümeti mösyö Lobe hazretleri. -Monsieur Loubet La nouveau qu la Republique Française.” İbaresiyile.); SF, nu. 415, s. 393.

Fransa Metal Para: (“Fransa’da mevki’ tedavüle vaz’ edilmek üzere yeni imal edilen yirmi franklık altın meskukatın büyük kıt’ada numuneleri.” İbaresiyile, iki metal para resmi, bir yüzünde horoz, diğer yüzünde bir kadı başı resmi.); SF, nu. 415, s. 396.

Fransa Şairi Hanri Lavdan: (“Fransa meşâhir muharririnden Hanri Levdan. - Servet-i Fünûn’un öteden beri neşredildiği meşâhir edebâ-i garibe koleksiyona dahil olmak üzere derc edildi.” İbaresiyile.); SF, nu. 425, s. 140.

Fransa Yeni Dışişleri Bakanı: (“Fransa hariciye nazır-ı cedidi Cezâl Degâlîfe.” İbaresiyile.); SF, nu. 436, s. 313.

Fransa Yeni Reisi: (“Fransa reis-i vükelâ-yı cedidi mösyö Valdek Rosy.” İbaresiyile.); SF, nu. 436, s. 312.

Fransız Şair Edmon Rustan: (“Fransa meşahir şuarâ-ı cedidesinden Edmon Rustan. -Mösyö Rustan şairlikte binci dereceyi ahrâz etmiş ve son yazdığı “Seyra nev berjerâk.” namındaki manzum tiyatro Paris’te fevkalade mahar-ı rağbet olarak şöhretini arttırmıştır.” İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 76.

Goethe’nin Doğduğu Ev: (“Goethe’nin tevellüt ettiği hâne.” İbaresiyile.); SF, nu. 441, s. 393.

Hamidiye Mektebinin Resim Sınıfı: (“Saye-i maarifvâye-i hazret padişahide Edirne’de tesis eden Hamidiye Mektebi şakirdanının resim sınıfı. -Les eleves de la cour de desin a l’Ecole Hamidie d’Andrinople.” İbaresiyile.); SF, nu. 408, s. 277.

İftar Sofrasında: (“İftar sofrasında” İbaresiyile.); SF, nu. 410, s. 305.

İnce Sâz: (“Resmimiz Dirân Efendi tarafından tertip ve tersim olunan levhadan Viyana’da hak olunmuştu-İnce Sâz.” İbaresiyile.); SF, nu. 407, s. 264.

İngiltere Başbakanı: (“Katanya nam-ı tenze vapuruyla dersaadete mevasilet eden sabık İngiltere başvekili Lord Roz Beri.” İbaresiyile.); SF, nu. 419, s. 45.

Kanatlı Balon Tecrübesi: (“Almanya’da mösyö Hevzangen’in icra eylediği son sistem kanatlı balon tecrübesi.” İbaresiyile.); SF, nu. 410, s. 309.

Karadağ Prensi ve Eşi: (“Geçende resm-i tezevvüçleri icra olunan Karadağ prensinin mahdumu prens Danilu ile zavce-i muhteremesi prenses Melina.” İbaresiyile.); SF, nu. 440, s. 373.

Karlı Buzlu Manzaralar: (“Karlı buzlu manzarala-Resmin de olsun görelim!” İbaresiyile.); SF, nu. 411, s. 324.

Karnak Mabedindeki Eğri Direk: (“Nil ilyada vaki meşhur Karnak mâbedi harabesinde eğri direk. -Bu mabed hakkında Servet-i Fünûn 160 ve 166

numaralı nüshalarında malumat mufassala vardır.” İbaresiyile.); SF, nu. 417, s. 8.

Karnak Mabedinin Onarılmış Hâli: (“Karnak mabedinin ahiren icra olunan tamirat üzerine kesp ettiği manzara.” İbaresiyile.); SF, nu. 417, s. 9.

Karnaval: (“Karnaval.” İbaresiyile yazan resimde maske takmış ve arka arkaya dizilmiş kişiler ve bu kişileri Seyreden bir çocuk resmi. -Karnavalın lazım-ı mefariki olan Piyerru önde, kâğıt fenerini yakmış, siyah takiyesinin altından pudralı çehresini gösteriyor; arkası sıra Karun vestâ kıyafetinde, şeytan kisvesinde, köylü kılığında müsahhareler şamatalı bir meserret, nu. eşeli bir coşuş ile koşuyorlar; yan tarafta haşeri, şeytan bir çocuk şunların hâline gülerek, gıpta ile bakıyor... Biz geçen akşam bu manzarayı gördüğümüz zaman ressamımız Diran efendi yanımızda idi; levha muktedir ressamımızın kaleminden kurtulamadı.); SF, nu. 414, s. 372.

Kayıкта Düşünen Kadın: (“Ressam şehir madmazel Reviçe'nin tablosundan.” İbaresiyile kayık üzerinde düşünen çıplak kadın resmi.); SF, nu. 414, s. 376–377.

Kızaklı Bisiklet: (“Yeni icat olunmuş velespitli kızak.” İbaresiyile yeni kızaklı bisikletin üzerinde bir kadınla bir erkek resmi.); SF, nu. 418, s. 21.

Kutup Seyahati Meselesi: (“Kutup seyahati meselesi.” İbaresiyile buzkıran gemisinin limana gelişi ve halkın limanda toplanmasını gösteren resim.); SF, nu. 428, s. 185.

Levha: (“Levha: Güzel çiçekler.” İbaresiyile kolunda çiçek dolu sepetle poz veren kızın resmi.); SF, nu. 438, s. 345.

Levha: (“Levha: Beker-i hayal.” İbaresiyile ağaç dalı üzerinde saçını okşayan yarı çıplak bir kadın resmi.); SF, nu. 417, s. 4–5.

Levha: (“Levha: Bitap.” İbaresiyile ayı postunun üzerine uzanmış bir bayan resmi.); SF, nu. 429, s. 200–201.

Levha: (“Levha: Güvercinler.” İbaresiyile iki kadının, su içmeye çalışan iki güvercini izlemesini gösteren resim.); SF, nu. 434, s. 281.

- Levha: (“Levha: Kimim Ben?” İbaresiyile sandalyeye oturmuş bir kızın arkasında başka bir kız gözlerini kapatırken gösteren resmi.); SF, nu. 436, s. 308.
- Levha: (“Levha: Meşgul temaşa.” İbaresiyile birinin elinde yelpaze olan iki kadının bir şeyi dinliyormuş resmi.); SF, nu. 426, s. 153.
- Levha: (“Levha: Nisan çiçekleri.” İbaresiyile bir elinde çiçek demeti olan ve arkasını hafif dönmüş yarı çıplak kadın resmi.); SF, nu. 424, s. 120–121.
- Levha: (“Levha: Perde arasından.” İbaresiyile perde arasından başını uzatan kız resmi.); SF, nu. 420, s. 56.
- Levha: (“Levha: Yaz gecesi.” İbaresiyile bir yaz akşamında balkonda üç kız olan resim.); SF, nu. 425, s. 137.
- Macaristan Reisi: (“Macaristan reis-i vükelâ-yı cedidi Kolaman Tezles cenapları. (Baron Banifi’nin istifası üzerine tayin kılınmış meşâhir siyasiyunundur.” İbaresiyile); SF, nu. 418, s. 20.
- Matbua Ortağı Mustafa Nuri Efendi: (“Matbua şerikimiz merhum Mustafa Nuri Efendi. -Notre regrette associe Moustafa Efendi, mort dernièrement.” İbaresiyile.); SF, nu. 435, s. 292.
- Moda: (“Moda.” İbareiyile bir kadın resmi.); SF, nu. 415, s. 397.
- Moda: (“Moda.” İbaresiyile.); SF, nu. 401, s. 172.
- Moda: (“Moda” İbaresiyile elinde kâğıt tutan bir kadın resmi.); SF, nu. 410, s. 317.
- Mösyö Pol Beşt: (“Almanya hükümet fehimesinin Çin’de yeni peyda eylediği Kiyaçeiü müstemlekâtı valisi mösyö Pol Beşt.”); SF, nu. 402, s. 189.
- Newyork’ta Venidsor Oteli: (“Newyork’ta ahiren vukua gelen bir harikte kâmilen mahv olan Venidsor oteli. -Otel altı yüz odayı müstemel ve hîn-i harikte derununda iki kırk yolcu ve üç yüz hademe mevcut bulunuyor idi. Bu zavallıların pek çoğu kurtarılamamışlardır.” İbaresiyile.); SF, nu. 421, s. 77.
- Ördek Avı: (“Küçük Çekmece gölünde ördek saydı.” İbaresiyile.); SF, nu. 411, s. 333.
- Paris Elektrik Dairesi: (“1900 senesi Paris segisi için inşa olunan elektrik dairesi.” İbaresiyile.); SF, nu. 415, s. 393.

- Paris'te Kule: ("Paris'te 1900 sergi-i umumisi için inşa olunmakta olan yeni kule." İbaresiyile.); SF, nu. 416, s. 408.
- Paris'te Otomobil Sergisi: ("Paris'te otomobil arabalar sergisi: Elektrikle müteharrik bir açık fayton "Kalevelendkâr" İbaresiyile.); SF, nu. 436, s. 309.
- Paris'te Otomobil Sergisi: ("Paris'te otomobil arabalar sergisi: Mösyö Junacı'nın torpil şeklinde arabası." İbaresiyile.); SF, nu. 436, s. 309.
- Paris'te Otomobil Sergisi: ("Paris'te otomobil arabalar sergisi: Elektrikle müteharrik bir berek "Dolahay"." İbaresiyile.); SF, nu. 436, s. 309.
- Perî-i Şiirime: ("Perî-i Şiirime" İbaresiyile bir elind yapraklı uzun bir dal parçası tutan kadın resmi.); SF, nu. 441, s. 389.
- Puşkin: ("Rusya meşahir-i şuarasından olup yüzüncü sal veladeti hasebiyle şenlikler icra olunan müteveffa Puşkin." İbaresiyile.); SF, nu. 433, s. 261.
- Rum İli Demiryolları Manzaraları: ("Rum ili demiryolları manzaraları: Makriköy hattında vagonlar derununda kışın tesirâtı. -L'Effet du froid les wagons des chemins de fer Orien taux de banlieu de Conestantinople." İbaresiyile.); SF, nu. 409, s. 300.
- Rum İli Şimendiferinde Bir Cevalan: ("Rum ili şimendiferinde bir cevelan.- [Resmimizin defter-i hatıratından mahreç]: Cumartesi 5 Kanun-ı Evvel 1314.-İkinci çan çalındı, katarımız kımıldandı, bir uzun düdüğü müteakip Sirkeci'den müfarakat eyledik. Şiddetle yağmur yağıyor, soğuk ziyade ve müessi Kıta'â teshin olunmuş olan vagonlarda titriyoruz.... Birinci muvakkıf Kumkapı: Köşeye iyice büzüldüm, belki böyle biraz ısınmak kabil olur.... İkinci muvakkıf, Yenikapı: bu isimdeki heybet engiz muvakkıf binasının pîşgâhındayız. Hemen kurşun kalemi ve albümü çıkardım. Karşımdaki manzara hakikaten tersime şark demir yolları şirketine bahs-ı şeref etmeye layık! Muvakkıf demekten haya etmedikleri şu merdâr-ı kulübede halk yağmurun altında soğun zebûnu. Bekleme salonunda (!) çamur içinde yüzüyorlar, oluksuz kiremitlerden su bütün yolcuların üzerine akıyoMuvakkıf memurları romatizma hastalığına güzel numuneler gösterebilir.... Katarımız yine

hareket etti, yolculukta devam ediyoruz. Ben de resimlerimi yapmaktan devam ediyorum....-A travers les chemins de fer Orientaux.-(Extrait du Carnet de Notre dessinateur) Samedi, le 17 Decembre 1898; La seconde cloche tinte, notre train s'ébranle, après un long coup de sifflet, nous commençons à nous éloigner de Sirkedji; au dehors une pluie torrentielle et un froid piquant, on grelotte dans les compartiments qui ne sont pas chauffés. -Premier arrêt à Coumkapou... Je m'installe de mon mieux dans mon coin pour me chauffer un peu.- Deuxième arrêt à Yenikapou; nous voilà devant la station. Monumentale (!) du même nom; vite le crayon et mon album; l'aspect que j'ai devant les yeux est vraiment digne d'être reproduite et doit faire honneur à la Compagnie: ce sal trou qu'on a le courage d'appeler Station est bon du monde qui est tout exposé à la pluie et au froid; dans la salle d'attente(!) on patage dans la boue, l'eau de toiture coule sur les voyageurs, faute de conduits; les employés doivent former de bons sujets de rhumatisants.-le train s'ébranle de nouveau; nous continuons Notre voyage et moi je continue mes croquis..." İbaresiyile.); SF, nu. 406, s. 244.

Sanâyi-i Nefîse'den Tablo: ("Sanâyi-i Nefîse'den tablo: Aheng-i Cûy-bâr" İbaresiyile.); SF, nu. 401, s. 168-169.

Sanâyi-i Nefîse'den Tablo: ("Sanâyi-i Nefîse'den tablo: Duhter-i Hindû." İbaresiyile yarı çıplak bir kız resmi.); SF, nu. 418, s. 24-25.

Sanâyi-i Nefîse'den Tablo: ("Sanâyi-i Nefîse'den tablo: Kurtlar." İbaresiyile ormanda atlı kızak üzerinde bir adama saldıran kurtlar resmi.); SF, nu. 417, s. 12-13.

Sanâyi-i Nefîse'den Tablo: ("Sanâyi-i Nefîse'den tablo: Neşverîz." İbaresiyile yatağa hafif uzanmış sarhoş kadının bir elinde sürahi diğer elinde kadeh olan resmi.); SF, nu. 422, s. 88-89.

Sanâyi-i Nefîse'den Tablo: ("Sanâyi-i Nefîse'den" İbaresiyile dört ressamın farklı resimler yaparken resmi.); SF, nu. 428, s. 181.

- Senegalli Abdâh Efendi: (“Senegal ahalisinden olup Paris mekteb-i askeriyesinde ikmal tahsilinden sonra sûret-i vefatı evrak-ı matbuada mevzû-ı bahs olan merhum Abdâh Efendi.” İbaresiyile.); SF, nu. 424, s. 125.
- Sinop'ta Kızlar Mektebi: (Saye-i maarufvâye-i cenap padişahide Sinop'ta yeniden küşat olunan inâs mektebi.” İbaresiyile.); SF, nu. 423, s. 100.
- Sör Çarles Abot: (“Bir asır dide: Baron dokuzuncu karin-i miladinin hîn-i tevellüdünde iki yaşında olduğu hâlde ahiren Londra'da vefat eden sör Çarles Abot.” İbaresiyile.); SF, nu. 428, s. 188.
- Suriye Patriği Hoyek Efendi: (“Suriye'de cebel-i Lübnan'da vefat eden Hağ Efendi yerine Mâronît batrikliğine tayin olunan retbetli Hoyek Efendi. - Mgr Hoyek, le nouveau Patriarche des Maronites.” İbaresiyile.); SF, nu. 416, s. 413.
- Şehir Manzarası: (“Bazı sefen harbiye-i şahanenin derdest tamir bulunduğu Cenveh şehrinin manzara-i umumiyesi.” İbaresiyile.); SF, nu. 437, s. 325.
- Şeytan Adası Manzarası: (“Mahkûm ma'hûd Dreyfus'un mevkuf bulunduğu Şeytan Adası'nın manzarası.-Bu ufacık adada görülen kale ile muntazam bina, mahkûmu muhafazaya memur olanların ikamet ve tersadâtına mahsustuDreyfus kenarda etrafı tahta perde ile muhât penceresiz odada ikamet eder.” İbaresiyile.); SF, nu. 401, s. 172.
- Tablo: (“Bir tablo: Velespitte.” İbaresiyile iki ız ve bir erkek, bir kızın bisiklet sürmesine yardımcı olması ve küçük kızla erkek çocuğun bunları izlemesini gösteren resmi.); SF, nu. 439, s. 360–361.
- Tablo: (“Tablo: Çayır Çiçekleri.” İbaresiyile çayırda çiçek toplayan çocukları gösteren resmi.); SF, nu. 442, s. 408–409.
- Tablo: (“Tablo: Ninesinin Yavrusu!” İbaresiyile nine ile torunun birbirleriyle kucaklaşmsını gösteren resim.); SF, nu. 429, s. 248–249.
- Tablo: (“Tablo: Örümcek ağı.” İbaresiyile örümcek ağının ortasında iki eli ensesinin arkasında yaslanmış ve sol dirseğinde sinek olan kadının sineği izleyen resm.); SF, nu. 435, s. 296–297.

Tablo: (“Tablo: Romeo ve Julyet.” İbaresiyile başını erkeğin omzuna dayanmış bir erkekle kadın resmi.); SF, nu. 413, s. 360–361.

Tablo: (“Tablo: Sabah kahvesi. -Üstad-ı şehir Halil Bey Efendinin yağlı ve boya ve kıta tablolarından nakil olunmuştu-Le cafe du Matin, tableau de Halil Bey.” İbaresiyile balkonda çiçekler arasında ayakta duran bir kadın ve sehpa fincan ve sürahi olan bir resim.); SF, nu. 423, s. 97.

Tablo: (“Tablo: Uyku arasında.” İbaresiyile uyumakta olan bir zenciye bir kadının dal parçasını zencinin yüzünde gezdirme resmi.); SF, nu. 437, s. 328–329.

Tren Bilet Paketleri: (“Şimendifer biletlerinden müteşekkil paketler.” İbaresiyile.); SF, nu. 433, s. 264.

Yeni Kapıda Tren Garında Memur Odası: (“Birinci resim. -Les scenes des chemins de fer Orientaux: Vues interieures de l’unique bureau de Yeni-Kapou; la vente des billets.” İbaresiyile “ memur efendi akşam için tedarik ettiği sebzesini, yiyeceğini sepetiyle masasının altına, tenceresini kovasını, yazıhanenin kenarına koymuş bilet satıyor.”); SF, nu. 419, s. 37.

Yeni Kapıda Tren Garında Memur Odası: (“İkinci resim.-La comptabilite a Yeni-Kapou mele avec un peu de cuisine, tourous dans le eme bureau.” İbaresiyile “(Bir sat sonra) cemen yekün dört metre merba’ mesahe-i sathiyeyi haiz bir kulübeden ibaret olan derununda memur efendi hâsılât kaydederken makasçı yan tarafa konulmuş mangalda pişirdiği pırasaların tadına bakıyor.”); SF, nu. 419, s. 37.

Yeni Kapıda Tren Garında Memur Odası: (“Üçüncü resim. -Le meme bureau de Yeni-Kapou, transforme an chambre a coueher.” İbaresiyile. “Son Avrupa treni geçmiş, gece saat üç, yine o kulübe şimdi yatak odasına tahavvil olunmuş, kenara yığılı şilteleri masanın üzerine sermişler, memur ayakları dışarıda kalmak üzere havâb istirahatta.”); SF, nu.419, s. 37.

4. 3. Karikatürler

Mündericatsız Hikâyeler: (“Mündericatsız hikâyeler: Canlı entari.” İbaresiyile köpeğin asılı olan entariyi düşünerek içine girip koşmasıyla birlikte resim yapan ressamı ve hayvanları korkutmasını anlatan dört adet karikatür.); SF, nu. 420, s. 60.

Mündericatsız Hikâyeler: (“Mündericatsız hikâyeler: Öküzün Ressamlığı.” İbaresiyile resim yapan ressamın arkasını dönmesiyle öküzün kendi kuyruğuyla ressamın tablosuna resim yapmasını anlatan dört adet karikatür.); SF, nu. 418, s. 28.

SEÇİLMİŞ METİNLER

Musahabe-i Edebiye

Tenkrit Hakkında

Tevfik Fikret Bey evvelki hafta intişar eden Servet-i Fünûn'a yazdığı Musahabe-i Edebiye'de "Bizde hafta-i edebî yazılabilir mi, yazılamaz mı?" sualine nefy ile cevap vererek,

"Hayır, bizde edebî sıfatının, bu şayan-ı hürmet sıfatı ulviyenin mahiyet-i rakikasını rencide etmeyecek, o kudsî mahiyet-i rakikaya tamamıyla tevafuk edecek bir 'hafta', bir 'icmal', bir 'hulasa' hasılı ne isminde olursa olsun bir makale-i intikadiye işte yazılamıyor!"

"Bazı netayıç vardır ki esbâbı tahdid edilemez, o kadar çoktur; işte bu da o neticelerden biridir: 'Yazılamaz, çünkü yazılamıyor!' deriz, 'bu yazılamamak' hâli 'yazılamaz' hükmü için bütün bir küme esbâb-ı mucibe yerine geçer, isterseniz siz o sebepleri arayın..."

diyor. Terakkiyat-ı edebiyemize Tevfik Fikret Bey'in istediği gibi makalat-ı intikadiyenin ne derece mühim bir müessir olacağını tahmin ettiğim için bizde tenkrit yazılmamasını büyük bir noksan addedenlerdenim.

Edebiyatımızın tesiri-i terakkiyatı maksadına hizmet emeliyle "Bizde tenkrit niçin yazılamaz?" sualine muktedir olabildiğim kadar cevap vereceğim:

Her hadise gibi bunun da esbâbı basit değildir. Ve her hhadisenin tayin-i esbâbı için ittihaz edilen usul o sebeplerden en kuvvetlilerini arayıp bulmaktır. O zaman esbâb-ı taliyeden sarf-ı nazar edilebilir. Bizde makalat-ı intikadiye yazılmasına meydan bırakmayan esbâbın en kuvvetlileri olarak bildiklerimizi söyleyelim.

Evvela "tenkit" kelimesi bizce manası anlaşılammış bir sözdür. Yazılan tenkidat gösteriyor ki biz bir zatı ya tahkir ya techil için tenkit ederiz. Hâlbuki tenkidin manâ-yı sahihinde tahkir değil tevkir fikri vardır. Çünkü, tenkit esasen güzel bir eserin nekais ve nevakısını bulup söylemek demek olduğu için intikadat-ı edebiyeye hedef olan eserlerin umumiyeti, esası güzel ve hiç olmazsa meziyyâtı nevakısına galip olmak lazım gelir, Bu pek tabîî bir şeydir. Hatta tesadüf ettiğimiz eşyadan bizi beyan-ı mütalaaya, taharri-i nevakısa sevk edebilenleri mutlak bazı cihetlere nazar-ı istihsanımızı celbe muvaffak olanlardır. Büsbütün mahrum-ı

hüsn yahut kabayihî galip olan şeyleri nihayet bir nigah-ı istihfafa layık görebiliriz. Ve şayet onlar için bir şey söylemeye mecbur olursak sadece “Çirkin!” deyip geçiveririz. İnsan kendisinde hüsn meclubiyet hissi baki oldukça bir güzelliğe ârız olan nakiseyi, mücerred o meclubiyet saikasıyla, görüp göstermeye çalışmak emelinden kurtulamaz. [324]

Edebiyatın bu emel-i tabîinden istifadesi gerçekten pek mühimdir. Bir şair veya münşi yazdığı eserin karşısında bir nazar-ı nakkad olduğunu bilirse bir yandan ibda edeceği mahasinin müstahak olduğu takdirden mahrum kalmayacağına emin olur. Bu emniyet en parlak bir deha için bile lüzum u faydası çok bir müşevviktir. Diğer taraftan eserinin nakaisi görülüp gösterileceğini düşünür ve artık eserinde netice-i tesamuh olan kusurları bırakmamaya çalışır. Çünkü tasavvur u tasvir meşgulesi içinde türlü türlü müşkülata hedef olan bir fikrin ya zahmet-i zaiden çekinecek kadar tembellik veyahut büyük bir yorgunluk tesiriyle, bir takım nakiseleri görmemek istemesi, sonra da kendi kendini aldatması pek vakidir.

Bir de, edebiyatta hüsn ve kubhu tefrik ederek, yalnız tenkit edilen zata değil umumenin müntesibîn-i edebe hizmet edeceği gibi bir eser-i edebînin nasıl mütalaa ve tetkik edilmes ilâzım geleceğini ve edebiyatta güzellik nasıl takdir olunacağını da göstererek havassa inhisar eden bu şeyleri yavaş yavaş avamın daire-i ittilana teşmil eder ki edebiyat nokta-i [325] nazarıyla bir kavme edilecek en büyük hizmetlerden biri ve belki birincisi budur.

Tenkite vehleten bir manâ-yı techil olduğu zehabına düşülürse de bir eser-i edebînin mehasini araisında kıymetçe dun veyahut hüsnünden mahrum olan cihetleri mücerret meclubiyet-i hüsn saikasıyla görüp göstermekle o eserin müessiri, insana nasip olmayan mükemmeliyet-i mutlaka iddiasında bulunmadıkça techil edilmiş olmayacağı biraz tefekkürle anlaşılır bir hakikattir.

Fakat bir eseri tenkit, sahibini tahkir ve techil manâsına alındıkça kimse “münekkit” sıfatını kabul etmek istemez. Filhakika insan kendisi tenkidin manâ-yı hakikisini bildiği hâlde bile münekkitliğe cesaret edemiyor; ya çünkü intikadat-ı edebiye yazmaya teşebbüs edecek adam halkın “Şu zevzeğe de bak, durup dururken başkalarına isnad-ı cehâletle hakaret edecek!” diyeceğini düşünüyor ve bu sözleri –sanki söylemiş veya söyleniyormuş gibi- samia-i hayaliyle işitiyor...

Saniyen, tenkit bizde izhar-ı agraza bir vesiledir. Dün ismini lisan-ı sitayişle yad ettiğimiz bir zat bugün mizac ve meşrebimize dolayısıyla muvafit olmayan bir kelime, bir cümle yazıyor; bu cüret sebab-i hiddet oluyor. Yahut kendisine bir yerde tesadüf ediyoruz; hakkımızda iltifatını, ümit ettiğimiz kadar, izbal etmiyor; bu imsâk azimet-i nefsimize dokunuyor, kendisinden ahz-i sar arzusuna kıyam ediyoruz. Hemen kaleme sarılarak şiddetli bir tenkide başlıyoruz. Hâlbuki münekkit olan zatın nazariyat-ı edebiyeye vukuf ile beraber bir hayli asar-ı nefise mütalaa etmiş olması ve zevk-ı selim denilen hassa-i cibilliyeden haiz-i nisab-ı külli bulunmasını nasıl mefrut ise hame-i intikadı eline aldığı zaman, kendini agrazdan tecrit ve kalemini riyazata lâıyk bir lisan-ı katî-i bitarafîye tercüman edebilecek kadar nefisine hâkim olması da o derece de ve belki daha ziyade lâzımdır.

Bir münekkidin makale-i intikadiyesini yazarken infialâtıyla meşgul olması sıhhat-i muhakematını ihlal ederse artık sırf garaz üzerine yazılmış tenkidatta sıhhat ve selametten eser kalabilir mi?

İşte bundan dolayı güya tenkit olarak yazılan makalat ya birer hicviye veyahut şuna buna ibâ eden erbâb-ı edebın yazdıkları makaleler gibi birer methiye olmaktan kurtulamıyor ve manâ-yı sahihiyle bizde tenkit yine yazılmamış kalıyor.

Salisen, tenkide benzer sözlerin hepsi su-i istimale düçar oluyor. Mesela nazariyat-ı edebiyeye dair yazdığımız bir makalede yahut intikada benzetmeye çalıştığımız bir musahabede eserlerini umumiyeti itibariyle takdir ettiğimiz bir zatın nazar-ı dikkatinize ilişen bir nakisesinden bahsetmişseniz, üç dört ay geçer geçmez sözünüzün o zat aleyhinde kat'î bir delil hâline getirildiğini kemal-i hayretle görüyorsunuz. Daha tuhafı sizin bir meslek-i edebîye esas olmak üzere söylediğiniz bazı kavâide mugayeretinden dolayı misâl olarak îrâd ettiğiniz bir cümle aradan biraz vakit geçtikten sonra yine o mesleği ta esasından redd ve tezyif için delil getiriliyor. Siz bilfarz Firenk mukallitliğiyle itham olunan meslek-i ahir-i edebînin şive-i Garbîden pek baid olduğunu anlatmak için esasları yekdiğerine temas eder biri Türkçe diğeri Fransızca iki şiiri yan yana getirerek, “İşte Fransızca şiir bile bir taklit olmaktan ne kadar uzaktır! Bu şiirde, eşar-ı şairemizde kendi memleketimizin, kendi âlemimizin, kendi fikirmizin mahsulüdür. Biz taklidin düşmanı sanat olduğunu yakinen biliriz ve ondan

mütevakiyiz...” diyorsunuz, birkaç zaman sonra biri çıkıyor, sizin aralarındaki [326] münasebet-i baideyi kendi eser-i tetebbu'unuz olarak bulup meydana çıkardığınız o iki şiiri delil göstererek size meslek-i edebînizin Fransızca asardan intihal etmekten ibaret olduğunu bununla ispata kalkışıyor.

İşte mesela Servet-i Fünûn'un 334 numaralı nüshasıyla geçen Temmuzun yirmi dördüncü günü neşredilen bir musahabe-i edebiyede hüsn-i tebliğın şeraitinden bahsederken Hüseyin Câhid Bey'in "Samimi Teessürler" ünvanlı eserinden bir parçasını alarak "Bundaki 'iftirak-ı müebbedin kalbimize daha⁷ ağlamasını' cümlesini şive-i lisana mugayir ve parçanın tertib-i nahvîsi fikrin cereyan-ı tabiîsine zıttır." demiştim. Yine Servet-i Fünûn'un 374 numaralı ve geçen Nisanın otuzu tarihli nüshasına derc edilen bir bendinde Süleyman Nesib Bey, Cenab Bey'in,

“Gören sanır o güzel handeler onun lebidir,

O handeler ki- Bir pembe buse olmak için

Leb-i muhabbete karşı reca eder gibidir.”

kıt'asını Fransız şairlerden Fernand Gregh'in province ünvanlı neşidesinin hatimesindeki münasebet-i baideyi göstermiş ve buna bir eser-i taklit denilemeyeceğini izah etmiş idi.

Ceraid-i yevmiyeden birinin takriben yirmi gün evvel intişar eden bir nüshasında bizim, meslek-i ahir-i edebînin kavâid-i meriyesine tatbikan, kusurlu gördüğümüz o parça ileri sürülerek bu meslek-i edebînin redd ve cerhine kıyam edildiğini ve “Şimdi size bir iki misâl îrâd edeyim de bizim Avrupalılar'a taklit etmediğimiz ayanen anlaşılın.” ibaresini müteakip yapılan mukayeseden lhusule gelen hükm ve netice anlaşılmayarak kâffe-i eş'âr-ı cedidenin ta unvanlarına varıncaya kadar Avrupalılar'dan intihal edildiği iddiasına Cenâb Şehabeddin Bey'in eş'âr-ı Şark ve Garba aşına olanlara “Ben Şarklıyım... Ben Türküm...” diye feryat eden o şiirinin delil olarak gösterildiğini gerçekten büyük bir taaccüple okudum.

İşte, ey mutâlîn-i muhtereme, sizi de bizi de tenkidat-ı ciddiye okuyarak istifade etmekten mahrum bırakan esbâb-ı müessifenin başlıcaları şu mainalardır.

⁷ Bu “kalbimize daha” kelimelerin aslı “kalbimizde daima” olduğu hâlde sehv-i tertip olarak bu sûretle çıktığı bilahare anlaşılmıştır.

Esbâb-ı kalemden geçinenlerde -hiç olmasa- sanat-ı şiir ve edebe muhabbet-i ciddiye bulunsa bu manialar kolay bertaraf edilir; fakat heyhat!...

H. Nazım

(Ahmed Reşid Rey; *Musahabe-i Edebiye – Tenkit Hakkında*, SF, nu. 411, s. 323-326)

Musahabe-i Edebiyye

-50-

Sıfatlar Mevsuflar ve Taklit

Hüseyin Cahit Beyin “Parlak Tabirler”i sabahın sahaif-i takdirinde görünmeden çok zaman evvel sıfatlarla mevsuflar arasındaki iritbat hakiki benim de zihnimi işgal ve ihtilafat hazıra-i edebiyenin bir unsur mühemmidir; keşke devam etseydi... Hâli belki bir faideyi intaç ederdi.

Malumat vesia-i hükmiye ile müzeyyen ve gayet şâtır ve şen bir zekaya bir vakit sembolizmi ve sembolizm hakkındaki fikrini sormuştum: Sıfatla mevsuf-Tabir mantığıyla beyan edelim- Mevzu ile mahmul arasında mutabakat mantikiyenin fakdanidir, dedi; bir de yine şâtır ve şen bir misâl îrâd etti.

Bu “mutabakat mantikiye” hâlâ zihnimin kabul edemediği kaziyedir. Acaba eşyanın bütün havası, her hissin, her fikrin, her zevkin, her ruhun mükevvenâtı sûret telakkisi tamamen etti mi ki yeni bir sıfat istimâl edenler lisan ve mantikin kavâidini ihlal etmekle muâteb oluyorlar? Bir şeyin nevi arasındaki mevki ve mahiyeti ne vakit anlaşılır, daha doğrusu ne vakit ruh o şeyde bir hassa-i hafiyenin vücudunu keşf ederse o vakit yeni bir kelime ihtira ve terkip, yeni bir sıfat içtihat ve tertip olunur. Bu bir haz, bir zevk, bir arzu değil, bir lüzum, bir vazife, bir ihtiyaçtır.

Eşyanın daima öteden beri kullanılan o saf ve kelimat ile tarif olunmasını talepte ısrar etmek yeni nesilleri insal-i kadime ile bir seviye-i marifette bulunmaktır ki bu taassup o teceddüdün ziyade mana-ı milliyete rahneler açar. İcab-ı hamiyet Asya'nın bir başında yaşayanların başlarını o bir ucunda teneffüs eden mahlûkların ayakları gibi bir daire-i ahenin içinde mahsur tutarak bu uzun mübareği mevau dazlı-i hilkat olan neşv ve nüma-i tamdan mahrum etmek değildir. Efradının bir vakfe-i ızdırıp ve tereddüt içinde kıvrınmasından bir kavme ne faide!...

Lisanı bir iskelet gibi mehasınından tecrit ile mütalaa eden sarfiyunun “sıfat, bir [199] şeyin hâl ve şanını beyan eden kelimedir” yolundaki tarifleri doğru, fakat nakıstır. Her şeyin bir ve şanı olduğu gibi nazarı o şeye taalluk eden

ruhunda bir tarz-ı has telakkisi vardır. Sıfatlar bu iki ciheti cami olmaz, hele vicdaniyatı tasvirde ikincisinin hakkı tamamıyla verilmezse yazılan şeyler efkar ve ihtisasatı serair infaalatıyla nakl ve tebliğ etmekten ziyade ondan evvel görülen, düşünülen, söylenilen- ve vasma ki ekseriya başkalarının gördüklerine, söylediklerine benzetilmeye çalışılan- şeyler gibi karie amik bir his kelal ve tab verir.

Bir mevzu şerait edebiyesi dahilinde bin kere tasvir olursa yine derke-i iptizale düşmekten mesundur. Çünkü yazılanlar o mevzuun hâl ve şanıyla beraber şairin ruhunu. ruhunun o şeyi-i sûret telakkisini de irâe eder. bunun içindir ki asar-ı samimiye de tehacemât a'sâra karşı bile bir yara-ı mukavemet mevcuttur.

Safâ'nın 'Hain bakışlı pencereler'i, Cenab'ın 'Leyl-i mezâb'ı, Nesib'in 'Ömr ü tarumar'ı, Sâdi'nin 'Öksüz hayat'ı, Fikret'in 'Nazlı hatt-ı istifham'ı ve bunların yüzlerce eşbah ve nezâiri o yüksek ruhların heyecanlarına atılan eşyaya atıf ettikleri bir nazar-ı vukuf ve teşhis, onlara uzattıkları bir dest-i mesafat ve aşınayidir. Bu sıfatlar o mevsufları hakiki isimleriyle çağırıyorlar.

Bir lisanın ekser kavâidi ekser şerait fesahetiyle beraber değişebilir, kelimelr eskir, yenileri bulunur, onlarda eskir, bir lisan unutulma unutulma elsine-i mevat sırasına geçer; yeni nesilleri vukuf ve izanı insal sabıkanın kanaat ve vicdaniyesine hanende nema-ı istihfaf olur. Fakat yine ezikka kerd sefalet olmaya mahkum bir fakirin nazarında kaşane-i saadetin pencereleri hain bakışlıdır; yine ichar-ı baidenin telâtmât leyalisi leyl-i mezâbtır; yine bin emel bîkarar ile muzdarip olan bir zendkânı bir ömr ü tarumardır; yine bir öksüz çocuk öksüz bir hayattır; yine bir dilberin derâce-i bîkararı bir nazlı hatt-ı istifham resm eder.

Mübdialarının vicdanlarından gelen bir sada-ı tesir ve infialden başka bir şey olmayan bu terkipler icat olunmakla eski, yeni hiçbir akvmin edebiyat ve edebasına taklit olunmuyor; belki görülen, duyulan şeyler daha kafi birer vasıta-i beyan ile daha samimi bir sûrette bildiriliyor.

Gariptir: Ahval-i maneviyeye bir şekil harici vermek isteyenler Frenklerin asabi şairlerine taklit için cebr-i tabiat etmekle, bir simbolist olmaya yeltenmekle tabib olunuyorlar; hâlbuki butarz-ı tasvir her zamanın ve her kavmin edebiyatına az çok karışmıştır.

Külliyat asarı iki yüz bu kadar seneden beri medaris-i islamiyenin ketb-i tedrisatı sırasında tutulan şevket baharı şarkın en ziyade sembolist olan şairlerindendir. Mecmua-ı eş'ârı bile “ezbeke reyhet reng-i cünun bir serm-i hava....” diye başkar.

Şevt'in tarihçe-i hayatı da mecmua-ı eş'ârı gibi şayan tedkikidir. Ömürdür bedrinin sûret kezar şeni bir şiir müenner addetmek- hatt-ı tabayi haşine ashabınca da- kabul olamaz. Şu beyiti sembolik dedikleri tarzda, fakat ne kadar güzel bir şiirdir:

Âbkadar ezhûd pişmanım ki mi adım behem
Çün kef afûs emrûz men u ferda-ı men!

Her hadise hâdşâb mukaddimenin mabadı olmasına göre her şeyi taklit ile başlar. Bazen bir çocuk mukadderatının adet ettiği esbâbtan bir hassa-i şairiyet olarak eline geçirdiği bir destanla, mesela bir Aşık Garip Aşık Kerem mecmuasıyla uğraşa uğraşa mevzûn okumaya, mevzun söylemeye alışır. Bu melekenin husulünden sonra- mukadderatının adet ettiği esbâbın müsaade ve ianesiyle- o çocukta hakiki bir zevk-i edep, bir kudret-i ibda' hasıl olmuş ise o zaman şiir onun lisan-ı âmâl ve ihtiyacı teselliyethân hayatı, medar-ı tahfif ızdırabatı olur. Böyle olmayıp da o meleke yalnız mihânigi bir kuvvet ve istidattan ibaret kalmışsa Sâci de diğerleri, hatta birçok divan saçları gibi ebediyen söz gider; o söz ki o vücut mantıkiden bu muzlem kubbe de zayıf bir sada bile baki kalmaz!

Şiir-i ızdırabat hayatı hafife medâr addedilenler yine taklit ile nasıl itham olunurlar ki müntekitlerin gülerek, istihza ederek tekrar ettikleri o sözler- düzgün, perişan her ne olursa olsun- mübdelerinin bütün mevcudiyet maddiye ve maneviyeleri bin tener samimi ile sarsıla yazılmıştır. Hıçkırıklarla ağlayan bir adam sada-ı efkanını istese bile başkalarının şive ve edasına Tefvik edemez.

Emin olmalıyız ki kendi hayat ve hayatına tecüman olan, kendi ruhunun anın ezilişini dinleyen bir adam büyük, küçük, garblı, şarklı, hiç kimseyi taklit etmez. Onun her şiiri doğduğu günden beri, hatta doğmadan evvel mesadif olduğu ahvalin, okuduğu kitapların, görüştüğü adamların, sürdüğü demlerin, çektiği

azapların, sevdiği veya buğz ettiği şeylerin, hulasa bütün hayat ve mukadderatının mecmuandan hasıl olmuştur. İnsan kendi mevcudiyet maddiyesine istediği şekil ve heyeti vermekte nasıl aciz ise mevcudiyet maneviyesini teşkil eylemekte de öyle bî kudrettir.

Enînleriyle asırları ihtizaza getiren Fuzuli o bedayi-i şiiiriyeyi İran'a benzemek emeliyle mi vücuda getirdi?.. Bugün dünyada kimse iddia edemez ki Fuzuli'nin mahsusatından olan o metin terkiplerle o rakik fikirler [200] İran edebiyatında tamamıyla mevcut olmasın. Mamafiye kendi şahıs ve dehasının bunda hiçbir hizmet ve himmeti yok mudur?..

Şimdi biz Fuzuli zamanında da değiliz. İşte âsâr-ı selef kütüphanelerde duruyor. Eslâf arasında en ziyade servet elfâz sahibi olan münşilerin enkaz ve bekaya-ı kalemiyeleriyle bugün ki ihtisat-ı vicdaniyeyi tasvir, hatta on beş satırlık bir mektubu tahrir etmek kabil midir?

Evet, bugün yazılan şeylerde garbın eşgal ve mahsusatı Acemin elvan ve masnuatından ziyade görülüyor. Bu pek tabî-i bir hâldir ki men'â değil, ta'dili bile kabil olmaz. Çünkü biz vaktiyle birçok ihtiyacat-ı medeniyemizin tarik istifasını İran vadilerinde arardık. Keşmir şalları, İsfahan halıları evlerimizi, hafız divanları hafızalarımızı tezyin ederdi. Bugün havaic-i maddiye ve maneviyemizin çoğunu garptan alıyoruz. Bu iklimlerin hayat-ı maneviyemizi idame ve takviye için ihzar ettiği mevâdı bugünkü şahsiyetimiz daha kolaylıkla hazım ve temsil ediyor.

Bu hâl şan-ı milliye mugayir görülüyorsa ıslahı kolaydır: Bahar, elektrik kuvvetleri âb ve havanın düş ve semahatına iade ve tahmil olunsun, şerait hacize-i içtimaiye Konfüçyüs'ün kanunlarıyla mübadele olunarak inzâr-ı efkâr daima maziye mütevce bulundursun; o vakit bu tarz vahşi-i edepten hiçbir numune, bu acayip ve mehîb terkiplerden hiçbir nişâne görülmez; o vakit geçen asırların erbâb-ı tefekkürü gelecek devirlerin ashâb-ı tahririne ilelebet imlâ-ı şiiir ve hikmet eder durur. Yoksa nefsinin tahkir ve tezlil etmek istemeyen bir adam kendi derece-i ızanının mâdununa inmeye kail olmaz. Marmara sahillerinde teneryâb olanlardan Kaşgarlıların zevkine mülayim bir söz istemek dimağ-ı beşeri eşya-ı hasise imal eder. Bir karargâh hâline ve tesirat vicdaniyeyi posta çantaları denkleriyle naklolunur mevâd-ı âdiye sırasına koymaktır. Şair fikir ticareti rehber seyahati

edinen cihangirdân vahşetten değildir ki mütemednenin boncuklarını akvam-ı ibtidaiyyenin nazar-ı hayret ve iştihasına arz etmeye tenezzül etsin. Bu teklif, malaitaktır. Kimden sâdır olursa olsun, kemal-i infiâl ile ret olunur!...

§

Taklitten bahs ederken “meslek ve şahsiyet” hakkında bugünlerde ortaya atılan bir mütalaanın hatıra kelimesi kabil olmadı.

Asvât-ı beyanı bir kemanın tellerinden daha rakik ve mühtez olan bir bedayiansâr şiir ve edebimiz herkesin şahsiyet edebiyesi haricinde muayyen [201] bir meslek edebi mevcut olmadığı geçenlerde ilan etmişti. Vaka edebiyatça meslek intihabı doğmak gibi insanın yed ihtiyarında olmayan şeylerdendir. Her sahib-i veslubun mektubatında yalnız kendi sema-ı maneviyesi görülür. Mamafiye bir muhit dahilinde ve bir seviye-i içtimaiyede bulunan bir kısım ashab-ı tahrir ve fikir arasında esaslı ve tabî bir karabet-i fikriyenin vücudu inkar olunamaz. Birkaç adamın aynı zamanda, aynı efkar ile mülhem olması, birinin diğerine benzemesi bu muhit-i seviyenin ayniyetinden mütevellittir. Fakat bir kavmin her sahib-i tahriri aynı bir muhit ve seviyede olmayacağından her yerde ve her zamanda edebiyatın muhtelif sâlikleri bulunur.

Hulasa, tahavvûlat-ı tabîye ve içtimaiyeden en çok müteessir olan edebiyattır. Ahval değıştikçe yeni hisler, yeni fikirler, yeni emeller peyda olur; ve bu tesirat ve vicdaniye inkişaf etmek için “bir şeyin hâl ve şanını beyan eden” kelimelerin yenilerine ve daha şümullerine arz-ı iftikar eder. bu teceddüdün menşei fikir taklit değil, icabat-ı tabîye ve temayülat ruhiyedir.

Birde asar-ı kadimenin sahaif gabar aludiyle tekfin olunmamış istidadlar arasında- eğer bir muhit dahilinde ve bir seviye-i içtimaiye de iseler- tabî bir karabet ve münasebet bulunur. Mamafiye yine herkesin her yazdığında görülen yalnız kendi şahsiyeti, kendi sema-ı maneviyesidir.

-10 Teşrin-i Sâni, 1314

(İbrahim Cehdi; *Musahabe-i Edebiyye -50- Sıfatlar Mevsuflar Ve Taklit*, SF, nu. 403, s. 197–201.)

Musahabe-i Edebiye

Derekât-ı İdrâk

Bu satırları, geçende vefat eden bir arkadaşımın bana tevdi' olunmasını vasiyet ettiği evrakı arasında bulduğum bir mektuptan aynen naklediyorum:

... Senelerden beri bir metrukiyet-i müt'ibe içinde bulunduğum için bir tarik-i dünya gibi herşeyden bîhaber yaşıyorum. Günlerimin sıklet-i [244] sükûtu beni o kadar eziyor ki sahaif-i matbuattan bir gulgule-i mütenavibe ile akıp giden seyl-i mübahasatı bile duyamıyorum. Mektubunuz bu sükûtu, fakat bir kere için, ihlâl edecek...

<< ... >> un ahiren neşrettiği eser-i edebiye âmme tarafından pek büyük rağbet arz edilmiş olduğunu en mühim havadis-i matbuattan olmak üzere yazıyorsunuz. Mazhar-ı rağbet-i âmme olan bir eserin mahfiyetini teşrih etmekten ziyade “rağbet-i âmme”yi tahlil eylemek daha faydalı bir tetebbu' olur.

Yirmi bu kadar asır evvel söylenen “Avamı memnun görüyorum, bir hata mı ettim!” sözü eski, yeni her asrın, hatta bilumum â'sar-ı müstakbelenin maarif-i mahiyeti olmaya layıktır. Ben ne kadar eserler gördüm ki istikbaline koşan aşıklar zamanın ka'r-ı nalân-ı nisyanında pek çabuk boğuldu kaldı.

Kim ne derse desin, temayülât-ı avam ile selika-i hayvaniye arasındaki karabeti medeniyetin hiçbir hâl-i tekemmülü fekkedemez. Efkâr ve tecarib-i kadimenin telahuk ve terâkümü bu seyl-i meyelana ihtisat-ı hayvaniye seviyesinin fevkinde bir mecra verse bile, o mecra müşevveş, muavvecdir; selika-i hayvaniyedeki safiyet ve tabiiyetten bile mahrum olduğu hâlde ekseriya bir bataklığa dökülür.

Bugün avamı memnun eden bir eser-i edebide nigâh-ı istikbalin hiçbir nişane-i in'itafını aramayın. O eser bulunduğu devrin derece-i teamülünden bir kadem yükselmiş olsaydı, halktan ruy-ı kabul değil çin-i istiskal görmesi icab ederdi. Çünkü, ah çünkü itiyada -bar-i hasarı altında ezildiği hâlde bile- şiddetle bağlanmak, teceddüde -müfid, lâzım, hatta kavanin-i tabiiye hükmünce katiü'l-vuku' olduğunu bilse bile- nefret ve husumet göstermek avamın muktezayı hâlidir. Efkâr-ı umumiye ise bu kütle-i müteneffiseden doğar.

Avamı en ziyade huylandıran edebiyatın teceddüdüdür. Çünkü birçok efkâr ve itiyadatının vaveyla-yı izmihlâli bu teceddüdün sada-yı galibiyeti içinde defin bulunur.

Şark u Garb'ın asırlardan beri savlet-i nisyana mukavemet eden enafis-i asarı, hiç şüphe etmem ki, muasırlarından pek fena bir ruy-ı kabul gördüler. Çünkü bu eserler o güne kadar görmedikleri, düşünmedikleri, duymadıkları şeyleri ihtiva ettiği için onların huzuruna ecnebi bir kıyafetle çıkıyordu; çünkü - açık söyleyelim- bu eserler onların dereke-i zidrak ve marifetleri fevkindeki bir lisan ile mütekellim idi!..

Asar-ı mahallede yalnız muasırînin efradı kalil bir fmrka-i mümtazesi tarafından hüsn-i telakkiye nail olur. Ekseriyet onun aleyhindedir: Bütün haksızlığı, bütün mantıksızlığıyla aleyhinde... Fakat siz zekânızın kuvvet ve necabetini “rağbet-i âmme” yi istihsal yolunda israf ve telef etmeyin ki o rağbete nail olsanız bile, hem seriü'z-zeveldir, hem bedelini ruhunuzun feda edilmiş birçok temayülat-ı asilanesi ödüyor.

Eşar ve edebiyat-ı samimiyeinin avam ile hiçbir münasebeti yoktur. Bugün bir fizyoloji kitabı nasıl havas için yazılıyorsa, tedkiki tabayi-i beşer yolunda vücuda getirilen bir eser-i edebi de öyle ibda olunuyor. İkisi de bir tetebbu'gâh-ı hakikatten alınmış mevad ile sima-yı hilkatin en ince en naner'i hutut u eşkâlini tersim eder.

Zamanımızda avamdan en ziyade ayrılan, en çok yükselen, en çok derinleşen “Mai ve Siyah muharriri”dir. Yüzünü bir kere bile görmediğim hâlde bütün ruhunu. ruhunun bütün serair ve infialatını tanıdığım bu rasıd-ı [245] tabayi-i beşer bu hususta bize pek iyi bir misâl, bir rehber-i tedkik olabilir.

Halit Ziya Bey'in bir küçük hikâyesi intişar ettiği gün en çok gazete okunan bir kıraathaneye gidiniz. Fakat o kıraathane halkı matbuatı anlar anlamaz tetebbu edenlerden ibaret olsun. Kıraathanede kırk kişi varsa, mutlaka otuz dokuzunun dudaklarında hikâyenin bulunduğu sütunlara karşı hayretten, adem-i idrakten, bunlarla beraber nefislerine lüzumundan pek çok ziyade ihsan etmiş oldukları itimattan mütevellid bir ibtisam-ı istihza görülür.

Yalnız bir kişide... Daha karanlık, daha تنها, daha sakit bir köşede oturan bir genç önündeki levha-i bedayii -her fıkranın manâsı hutut-ı vechiyesinde

okunacak kadar ciddi ve samimi bir iz'an ve teessürle tetebbua dalmıştır. İşte o genç istikbalin orada hazır bulunan bir adamı, İşte o genç istikbalin orada hazır bulunan bir adamı, belki bizzat istikbalidir ki sigara dumanlarıyla boğulan o sükut-ı müzdeham içine ekseriyetin saçtığı bütün o kabalıkları masum bir rida-yı ciddiyetle gizlemeye çalışır ve sanki hâl için yine istikbalden istifaf eder.

Bu gencin okuduğu basit bir hikâye... Mesela nişanlısı tarafıdran sevilirken birdenbire terk olunmuş ve bu metrukiyet ve hicran içinde gurur-ı nisevîsini öldürmemek azv ve cehdinden mütevellid ıztıraplarla, bir zamanki ümid-i saadetin mevid-i telakkisi olan bir yerde can vermiş bir kızın sergüzeşti... Bu hikâye o âdi sergüzeştlere dendir ki binlerce nisvan ve benatin kitabe-i cebinde günde binlercesi okunur.

Fakat deha-yı metini elvah-ı rakika üzerinde daha vâzih inkişaf eden Halit Ziya Bey bu basit mevzuda kudret-i edebiyesini büyük bir nişanesini gösteriyor. Metruke hayatının iki devre-i muhtelifesinde iki vals oynuyor: Evvela fecr vâli. Kız sevildiğine kani ve bu kanaatle mesud iken bu vâli bir gece nişanlısıyla oynuyor. "Baygınlıklarında şetaretler fıkrıdayan" bu oyunun havasıyla kızın ahval-i ruhiyesi arasında ne kadar büyük tenasüb var. Halit Ziya Bey o tenasübe bu yolda şekl ve hayat veriyor.

... Fecr ... Evvela çiftlerin izdihamı arasında onları kaybettim. Önümde dönen halka-i raksın şiir-i hıramanı musikinin ifade-i elhanıyla canlanarak piş-i nigâhında renklerin, ziyaların telatum-ı fûruzanyla perran bir levha-i sabah, bir fecr-i tarabdar u raksan uyanıyor; o musiki ile bu raks bir ufak rüyanın firaş-ı nazına serilmiş, baygın bir buse-i garam ile kilitlenmiş, üzerinde pembe ve mai, yeşil ve sarı kehkeşanlar açılan mest ve hâbide bulut kümelerinin arasından süzülüyor, yüzüyor gibiydi. Nağmeler evvela batî, yorgundu. Giran bir uykudan sonra bitab, baygın bir nefesle pek derin bir rüyanın içinden sıyrılıyordu. Güya henüz ufuk gecelerin sisleri altında bunalmış, ilk buse-i fecre intizaren uzun bir iştiyak-ı sevdanın muhteris raşeleriyle titreyerek kirpiklerini kaldırmaya çalışıyordu. Musikinin bu bitab, baygın nefesi raksa bir sükun-ı tam veriyor, bu renklerin, bu ziyaların şaşaaşı örtülerek, güya nağmelerin altında sislenerek henüz uyanmamış bir kenar-ı sema mahmurluğuyla duruyordu. Denebilirdi ki bir dest-i hafî yavaşça avizelerin ziyalarını kısmış, bütün o açık renk elbiselerin

pembeliklerini, mailiklerini beyaz, sabah bulutlarına mahsus esmer beyazlıkla beyaz yapmıştı. Böyle, bu beyaz bulutlar erkeklerin siyah gölgeleriyle kovalanarak, üzerlerinde birer siyah şaibe-i endişe uçan beyaz saadet rüyaları şeklinde, dolana dolana, yorgun yorgun akıp gidiyordu. Birden ötede o hava-yı musikinin, bu levha-i fecrin üstünde bir şey fıkrıdadı: Bir küçük nesim-i sabah, haşarı, yaramaz, kıpırdak bir nefha-i nesim. Kanatlarının üstünde parça parça renkler, nurlar kaçırarak yuvasından firar etmiş bir yavru kuş telaşıyla, o baygın bulut dalgalarının üzerine bir neşve tayeranından mülevven, münevver katreler serpti; fecrin bütün ihtişam-ı şaşaaıyla vürudunu haber verdi. O zaman halka-i raksın ötesinde berisinde parıltılar kaynaştı. Raksın sinesi, üzerine baharın parmaklarından münevver jaleler serpilmiş hava-yı sabah hazzıyla titredi. Bir saniye sonra bütün aşıyan-ı nesimin yavruları kaçıyorlar; mini mini kanatlarını şakırtısıyla afakın hâbide sükûnlarını dolduruyorlar; böyle binlerce, yüz binlerce, [246] küçük küçük, hırçın, çılgın nesimpareler, kanatlarını ucundan rengârenk ziyalar serperek gözlerimin önünde raksan bir levha-i fecr uyandırıyorlardı. Şimdi Blans'ı (kızın adıdır) görüyordum: O gayet açık mai tülde, mai çiçek demetleriyle, mai gazlarla, mai dantelalarla, bütün mailiklere boğulmuş bir elbisenin içinde, güzergeh-i raksında, havanın içinde mai izler bırakarak dönüyor, dönüyor, dönüyor; bu sefer musikinin artık çılgın selsebil-i envarı içinde etrafında müşa'şa hâleler açılarak önümden geçiyordu. Ben artık yalnız ona bakıyor, bu rengarenk çiftlerin teakub-ı nazarfiribinden gözlerimi ayırarak yalnız onu, yalnız onun mailiklerini takib ediyordum. Döne döne, kıvrıla kıvrıla uçtukça nazarımı sürükleyip götüren mailikler bir zaman geldi ki bu azim halka-i raksın üzerinde dalgalana dalgalana uçan uzun, mevvac bir mai atlas oldu; bir atlas ki bütün renkleri, ziyaları bunalttı; artık yalnız o vardı, gözlerimde yalnız bu mai atlas gâh serilip uzanarak, gâh küçük bir kasırğa içinde kıvranıp toparlanarak, bazan süzgün süzgün akıp giderken, bazan bir girdabın haşarılıklarında kaynaşarak etrafı örtüyor; güya şimdi boydan boya afakın sisleri içined uzun bir şerit yırtılmış, fecrin saf mailikleri semayı uzun bir atlas kuşakla çevirmişti. Artık musikide bir manâ-yı muhteşem, bir debdebe-i ifade vardı: Yavaş yavaş fecr afakın bu atlas kuşağını üstünde, bu mai şehrah-ı münevverde gerdunesini bütün darat ve tantanasıyla ağır ağır etrafa nurlar, renkler serperek, piş-i haşmetinde kavs-i

kuzahlar açılarak sarayına çıkıyordu. O vakit tekrar gözlerimin bu silsile-i elvana kapılmasına mani' olamıyordum. Blanş'ın mai izleri arasında, avizelerin tufan-ı şaşaaıyla tekrar bütün o renkler, o pembeler, barılar, eflatunlar, kırmızılar, yeşiller kaynıyor, tutuşuyor, birbirini kovalıyor, boğuşuyor, şurada burada öpüşerek birbirine sarılmak istiyor. Nihayet azim bir şelale-i şaşaa altında, musikinin taşkın bir tufan-ı âhengiyle hepsi birden güya bulutlara asılmış mülevven rişeler şeklinde donuyorlardı...

Bir sene sonra bir müsamerede yine birleşiyorlar. Dört mevsim her şeyi soldurmuş, her şeyi değiştirmiş. Blanş bu müsamereye şebâbının o taşkın kuvvet ve afiyetiyle değil gurur-ı nisevisi taarfından itile itile, her hatırasından, her hiss-i infialinden bir tab-ı hareket dilene dilene gelmiş. Muharrir bu muhtazırane gelişi şöyle tarif ediyor:

Onu bu gece müsamerede görünce titredim. Birden öldüğünü bildirmemek isteyen, bütün dünya, her kış kendisine müsamerelerde muntazır olanlara, bilhassa ona, o asıl öldürene, nişanlısına, izmihlâlini, mahkumiyetini göstermemeye ihtiyaç duyan bu genç kızın buraya gelmek için hasta vücudunda bulduğu son kuvvetler, aynasının karşısında boya kutusunun lutf-ı kizbinden beklediği güzellikler, evet, çökük gözlerine, kavrulmuş dudaklarına, sarı ve süzgün çehresine rağmen güzel olmak için yalnız bir kızın sihr-i dehasından çıkabilen şeyler gözümün önüne geldi. Onu beyaz elbisesinin içinde güzel; solmadan ölmüş bir çiçek güzelliğiyle güzel; garib, vahşi, insana bir mezarın şiir-i hicranını takrir eden acı bir hasta güzelliğiyle güzel buldum. Dudaklarında, "Gördünüz mü... Yine güzelim, yine gencim, yine eğlenmek, oynamak için, eğlenerek, oynayarak ölmek için geldim!" diyen bir tebessüm vardı.

Blanş müsamerede nihayet onu. adını söylemek istemediği o "hıyanet-i aşkını" yeni nişanlısıyla görüyor. Ona hayatını en derin cerihasından kopmuş bir kahkaha-i tezyif ve ibtihal gönderdikten sonra şebâb-ı mecruhunun bir neşide-i ihtizarına benzeyen birinci valsi muharrire veriyor:

Bu gece garib bir tezadd-ı tesadüfle meşhur "İztırab" valsini boğuk eninleri içinde dönmeye başladık. Ben onu yormamak için yavaş yavaş kayarak dönüyordum. Zaten kemanların enin-i ıztırabı, o uzun uzun nevhat-ı matemle inleyişleri raksa zarurî bir keslan, bir fütur-ı mezbuhane, yorgun yorgun nefesler

veriyordu. Biçare çocuğun vücudu kollarımın arasında güya bu nalelerle, bu derunî şikâyetlerle veriyor, baygın bir bulut mahmurluğuyla uyuyor gibiydi. Gözleri kapalıydı. Başı hafifçe, bir müttekâ ararcasına temayül ediyordu. Dudaklarında can çekişmekten, ölmekten, bu raks içinde, şu musikinın enin-i ıztırabı arasında, bu uyutarak öldüren beşiğin ninnileriyle ölmekten mest olan bir tebessüm vardı.

Ah! Onun şu dakikada bütün sarahat-i feciasıyla hissettiğim ruh-ı muztaribi o kemanların nevha-i ıztırabıyla ne güzel izdivac ediyor, nasıl birbirlerinin ruhunu içip mahv eden bir buse ile öpüşüyorlardı!.. Sonra birden bu şikâyet-i nalekârın arasında kahkahalar küçük küçük, kesik kesik uyandıka sönen, dirildikçe ölen kahkahalar, güya müteverrim bir göğsün hummalar içinde kavrulmuş kuru öksürüklerle mütekati kahkahaları, o ölümlle, ıztırab ile eğlenen, ağlarken gülen, gülerken ağlayan, kırık kanatlarla uçarak sürüklenen kahkahalar başladı. Bu musikinın sine-i ıztırabından bu yalan söyleyen kahkahalar o kırık kırık edalarıyla taşıtı... Feryad ederek taşıverdi. Blanş gözlerini açtı, bana “Oh!.. Ne güzel!..” dedi. O vakit o hasta vücut nagehan hüviyet-i marizasını sarsan bir raşe-i neşve ile güya çıldırdı. Artık kollarımın arasında pürneşve, çılgın, sarhoş bir çocuk, sad u hurrem, yaşamaktan bahtiyar bir çocuk oldu. Bana bakarak ve hep o nakaratı tekrar ederek yalan söyleyen neşvesiyle, yalan söyleyen tebessümüyle, yalan söyleyen bahtiyarlığıyla “Oh! Ne güzel!.. Oh!.. Ne güzel!..” diyor, öteden kemanlar o acı istihzalarıyla, o müdhiş kahkahalarıyla, o ruhu âteşin mengelilerde sıkkan neşveleriyle, bu raks ederken ölen, ölürken gülen çocuğun üstüne avuç avuç çiçekler serpiyordu.

“Yorulduunuz!” diyordum, “Daha! Daha!” diyordu, hep dönüyorduk. Ben bir mezar sürükler gibi, o taze bir şiir-i muhtazar gibi dönüyorduk. Sonra bagteten, yine o naleler, o inleyişler, o kemanların boğuk nevhaları, o kaba kirişlerin pest mersiyeleri başlıyor, Blanş yine gözlerini kapıyor, hıyanet-i aşkı arkasından takib ederken o benim kollarımın arasında sallana sallana hiç olmazsa kendisine ağlayan bir kalbin üstünde can vermek istiyordu.

Nihayet itiraf etti: “Yoruldum!..”

O geceyi müteakib müdhiş bir buhrandan sonra tabiblerini tavsiyesiyle Blanş biraderiyle, validesiyle Mısır’a gidiyor. “Hıyanet ve aşkla” izdivac

müeyesser olsaydı yine Mısır'a "tahattur olunamaz bir devre-i hayatında yaşadığı orada uzun bir ömür sürmüş gibi, bütün bulutlar içinde, güya ruhunun eski bir rüyasıyla tanıdığı Mısır'a gidecekti. Şimdi oraya "sevgilisiyle değil ilk ve son aşkın müdhiş hıyanetiyle" gidiyor ve gelmiyor.

Bunlar öyle kaldırımlarda gelişi güzel toplanmış şiir mevzûları değildir. Bu vadide yazılan her eserin bir ruhu, bir [247] bir mevzu'u, bir gayeti olduğu gibi, bir makbul ve mabadi vardır. Bu eserler bir araya getirilse ahval-i ruhiye ve ictimaiye bir ittırad ve intizam ile tedkik edilmekte olduğu görülür. Yine o sırada bu hikâyenin intişarından elli gün kadar evvel şu satırlar okunmuş idi:

... Şimdi gözlerinde perişan bir nazar sözlerinde bir gevşeklik vardı. Fakat bu ormandan, o güneşten çıldırarak sûrur-ı şebâbını nasıl sarf edeceğini bilemiyordu. Birden şapkasının üstünde çarıklarıyla çoraplarına gözleri ilişti. "Ah!.." dedi, "İşte bir fikir daha. Gördünüz mü? Ben size demedim mi?.. Bana fikirler takım takım gelir. Ben bugün dersten kaçmadım mı? Şimdi kaybolan dersi yakalamalı... Aman ne güzel!.. Düşünün bir kere burası bir orman, hakiki bir orman, ben ta şuradan, şu ağaç gölgesinin yanından nagehan fışkırmış bir raks fevvesi, bir orman perisi, siz yine böyle otların üzerinde uzanmış, güya uyuyorsunuz. Oh!.. Bakınız, size bir kaside, bir kasde-i raks tertib edeyim: Mürettibi küçük Nint. Ne güzel!.. Ne güzel!.. Sahneye çıkmadan evvel sanatımın ilk çiçeğini size vereyim, istiyorsunuz değil mi?"

Bu küçük beyin içinde doğan bu fikir o kadar hoştu ki reddetmeye kuvvet bulamadım. O, şimdi, ayaklardan potinlerini fırlatıyordu, ve bana diyordu:

"Raks!.. Raks!.. Bu nedir biliyor musunuz? Bu bütün her yerde, ötede beride gördüğünüz şeylerden, oyuncaklardan, o çocukça sıçramalardan ibaret bir şey midir?.. Siz gelmelisiniz de biz de dersleri takip etmelisiniz, hocaları dinlemelisiniz, sonra gidip büyük temaşağâhlarda büyük sanatkârları görmelisiniz, o zaman anlarsınız ki raks başka bir manâ kesb etmiştir. Raks nedir, size söyleyim: Raks vücudun musikisidir, evza'ın şiiridir. Raks bir lisandır, söyler terennüm eder..."

Küçük Nint'te nagehan bir sanatkâr sıfatı inkişaf etmiş idi, onu hiç bu hâliyle görmemiş idim. Mini mini lehçesinde bulunabilen tabirlerle bana raksı

anlatırken gözlerinde gözlerinde bir sevda-yı sanat tutuşuyordu, ben mütehayyir dinliyordum:

“Nint, ne güzel söylüyorsun, seni sade öten bir kuş zannediyordum.”

“Teşekkür ederim!” dedi, “Bir parça söyler, fakat her şeyden ziyade uçar.”

Potinleri atmış idi. Uzun raks çoraplarını giymek lâzım gelince birden utandı. Bütün genç kızlarda her şeye rağmen kalan bir hicab ile çorapları ve çarıkları yakalayarak, potinsiz ayaklarıyla otlara basarak bana “Siz yerinizden kımıldamayınız.” dedi ve koşarak bir ağaç kümesinin arkasından kayboldu.

+Ben gayr-i müteharrik otların üzerinde uzanmış yatıyordum. Beş dakika sonra ağaç kümesinin arkasından Nint’in çıktığını gördüm. Paketlerinin sicimiyle eteklerini dizlerinin biraz fevkine kadar kaldırarak belinden bağlamış, saçlarını, onların hem kırmızıya hem sarıya benzeyen tarafını omuzlarına serpmiş, gergin çoraplarının üstüne çarıklarının mai şeritlerini sarmış, bir raks-ı Perran ile bana geliyordu. Bu artık şu dakikada Nint değildi. Biraz evvel onun dediği gibi, ormanların zılal-i hafdarında yetişmiş bir şükufe-i sevda idi ki bir şiir-i raksan ile hıram ediyordu. Bir kelime söyleyerek bir rüya seyredencesine bu kaside-i raksı seyrettim.

Evet, bu bir kaside idi. İhtirasat-ı sevdanın bütün lisanlarını söyleyen, bütün emeklere füturlara, saadetlere, hicranlara tercüman olan bir şiir-i belîğ idi. Ben mest, medhuş, kendimi unutarak, hiçbir şey düşünmeyerek, seyrediyordum. Nagehan raksın bir pevaz-ı müteheyyicinden sonra Nint yavaş yavaş suyu kesilen bir fevvere ihtizarıyla güya hevaî hâlelerden geçerek hamle hamle kesilmeye, sönmeye, küçülmeye, uçarken inmeye başladı; bir saniye içinde zannettim ki bu şiir eriyip topraklarda kaybolacak. Öyle olmadı; Nint yerinden fırladı, ta yanıma, ta omzuma başını, o sarı ve kırmızı başını koydu: “Of!.. Yoruldum, başım dönüyor!..” dedi; ikimiz de sustuk.

Ormanda kimse yoktu. Yalnız ara sıra yaprakları hışırdatan tek tük kuşlarla öteden beriden nagehan canlanarak uçan kelebekler, ağaçların arasından süzülerek bir zülal-i esirî gibi ayaklarımıza rızan olan güneşler, daha sonra demin buradan fişkırان fevvere-i raksın güya henüz havalardan serpilten zerrat-ı nesimiyesi altında yorgun yorgun soluyan bahar...

Munsif isek itiraf etmeliyiz ki bizdeki zevk-i bedayi “selikası” derecesinden bir kadem yükselemeyecek nakıs ve ibtidaidir; hiçbir terbiye-i ilmiye bu istidada henüz bir hüviyet-i sabite veremedi. Bu noksan-ı elimini vücudunu tasdik ile beraber, yine itiraf etmeliyiz ki biz daima bir raksı sık sık dolup boşalan bir bira kadehiyle baş başa vererek temaşa etmekten mahzuz oluruz, ve bu temaşadan aldığımız zevk u lezzete her zaman bir parça mayı’-i müskir ve muhaddir karıştırdığımız içindir ki onun tesirat-ı ruhiyesi duyulmadan, anlaşılardan kaybolur. Mevzuunu anlayamadığımız bir şeyin cihet-i tasviriyesi de muğlak, muakkad, bimanâ görünmek tabiidir. Bu, aynı aşınası olmadığımız bir lisan ile yazılmış bir şiire benzer ki manâsı bize karşı büsbütün bigâne durur. Mevsu’u anlamamak alfazı anlamamaktan ziyade fehimi ta’sib ider. Halit Ziya Bey’in tarz-ı tebliğinde bulunduğumuzu zannetmekle müftehir olduğumuz kusur hep bizim zevkimizin idrak ve teessüratımızın noksan veya fıkdanındadır. Hiss-i hodgâmi kendi kusurumuzu harice, bizden başka herkese atf ve rica’ etmeye sevk ve icbar etmeseydi, bu hakikati herkesten evvel biz itiraf ile ihzar-ı insaf ederdik.

Halit Ziya Bey şimdiye kadar sahaif-i rüzgârı karalayan muharrirlerin hiçbirisine benzemediği için ekseriyet onu ecnebi addediyor. Hâlbuki o bizdendir: Bütün hayatıyla, bütün ruhuyla bizden, bizden ziyade bizden...

İlk fikr-i edebiyi Garb’dan aldığı için asar-ı Garbiye onun sağlam bir tarik-i tefekküre sevk etmiş, hadisat-ı mütevaliyeye arasında zemin-i tasvir olabilecek bir mevzu’ bulmak, o hadisenin esbâbını taharri ve tedkik ile eşhas ve eşyayı o mevzua Tefvik etmek, her şahsa kendi muhitine ve ahval-i ruhiyesine göre vazife ifraz eylemek bir takım kavanin-i esasiyeye tabidir ki düsturları asar-ı milliyemize henüz tamamıyla geçememiştir. Garb’ın bu zemin-i metin ve feyyazına sema-yı şarkın hararetini, rengini, rayihasını, yorgunluğunu. baygınlığını, melâl ve füturunu dökünüz: işte Halit [250] Ziya Bey!.. Onda daima bir parça Moliere, Bourget, Zola, Goncourt, Prudhomme olduğu gibi, daima bir parça da Fuzuli, Nedim, Hamid, Ekrem vardır. Mamafih Halit Ziya ne onlara benzer, ne bunlara. Her okuduğu şeyi şahsiyeti büsbütün hazm ve temessül ettikten sonra kendi hayatının, kendi hayatının kendi tetebbu’ ve tecaribinin, hülasa kendi dehasının tecelli-i mahsusatı eserlerine sırf hususi bir reng ve mahiyet vermiştir.

Memleketimizin vaziyet-i ezeliyesinden mütevellid ahvalden olmak üzere bizde birbirinden büsbütün farklı iki halk vardır. Halit Ziya Bey bu halkın her tabakasını, memleketin bilumum eşkâl ve simasını göstermek için eserinin birinde Anadolu Ali’yi kahraman ittihaz ederse, diğerinde mutlaka Garb’dan bedayi’ çin-i kemal olan Şadan’a takrir-i vekayi ettirir.

Halit Ziya Bey rağbet-i ammeden mahsun bulunduran fezail ve mezayâyı tekrar ederim ki- avamdan en ziyade ayrılması, en çok yükselmesi, en çok derinleşmesidir.

Halit Ziya ve Tevfik Fikret isimleri –bu ikisinin mesleklerinde, üslub-ı ifadelerinde hatta zannederim ki mizaclarında, hayat-ı hususiyelerinde bile mübhem bir fark u ihtilafın vücuduyla beraber- daima birbirinin müradifidir.

Bugünkü merdümگیرiz ve intizamperver Tevfik Fikret Bey “haneberduş” iken de pek çok okunur, pek çok beğenilirdi.

İstidad-ı nevad-ı şairiyeti az zaman içinde o kadar büyüdü, o kadar tekemmül etti ki Fuzuli, Nef’î, Nedim vadilerinde –evet, bu üç muhtelif vadilerde aynı kuvvetle- gazeller, kasideler yazmaya başladı.

Fakat avam ve havassı o şiirlerden mahzuz ve müstefid olmaya bırakarak ben burada o büyük şairin küçük bir şiirinden, bir sahife-i mersiyesinden bahsedeceğim.

Tevfik Fikret mahalle mektebine müdavim bir çocuk iken “Zerrişte” adlı bir kedisi varmış. O hayat-ı mütefekkirin en büyük maye-i tahassüsü olan muhabbet-i masumesi bir aralık bu bahtiyar hayvana taalluk etmiş. Mektep mualliminin ezaları içinde de o hayvanı sever, büyük küçük her âşıkın maşukasına yaptığı gibi onun her türlü huzuzatına tâbi, bazen mütehayyir, mütehakkim, yine âciz, yine kâti’, en şübheli bir meylini görse inanır, fakat hep tırmalanır, tırmalanır, tırmalanırmış.

Aradan zamanlar geçmiş, şair hissiyatını bu basit hâlden kurtararak başka mahluklar sevmiş; fakat her aşkında o hırçın kedi simasını görerek yine hep tırmalanır, tırmalanır, tırmalanırmış.

Tevfik Fikret Bey hayat-ı hissiyesinin bütün eşkâl ve elvanını en hafi güzellikleriyle bize o levha-i rakikada irae ediyor.

İşte maşukanın en doğru, en samimi bir tahlit-i ruhîsi, ki herkesin sahaif-i hayat ve muhabbetindeki maceraya lisan verecek derecede belîğ ve mucizdir. Şiirin bu tarz-ı hassı, temsil ve istiarenin bu derecede maharetle ibda olunmuş bir şekli o âna kadar görülmemiş olduğu için manzumenin zuhur u intişarı neşriyat âleminde hiçbir velveleyi mucib olmadı. Çünkü gerek bu manzumede, gerek Halit Ziya Bey'in asarından naklettiğim parçalarla emsalinde avamın çehre-i idrakine sırtacak hiçbir şey yoktu. Hatta bu necm-i gara-yı şiirin tulu'unu on beş, yirmi kadar çeşm-i bidardan başka bir kimse görmedi bile. Ah, fakat bunlar o sahaif-i mensiyedendir ki, daima okunacak, ilelebed tekrar olunacaktır.

-23 Mayıs 1315-

(İbrahim Cehdi, *Musahabe-i Edebiye-Derekât-ı İdrâk-*, SF, nu. 432, s. 243-247, 250)

Mütenevvia

Fotoğrafya Sanatı

Fotoğrafyanın sanayi-i nefiseden ma'dud olup olmadığına dair basit mütalaa edenler hep Nef'î cihetini iltizam etmişlerdir; fotoğrafya ile sanat arasında derin bir uçurumda daima Tefvik eylemişler, bunun sebebi de malumdur: Bir şeye eser-i sanat denebilmek bunun mutlaka bir sanatkâr elinden çıkmasına, yani fikriyle, hissiyle, ruhuyla bunu vücuda getirmek için çalışan ve çalıştığını bilen bir şahsın eser-i, eser-i şahsiyesi olmasına tevfik eder. Hâlbuki fotoğrafya böyle değildir; onda şahsiyet yoktur, onun müessiri bir şahıs değil bir makinedir. Âsâr-ı sanat. Burada maksadımız bilhassa resimlerdir. Her tabiattan alınan eşkal ile vücuda getirildiği için eşkal-i tabiiyenin en sâdik aksinden başka bir şey olmayan fotoğrafyanın da mahsul-ı sanat sayılması (1) kalırdı, -eğer demin söylediğimiz gibi- bunun müessiri bir makine yerine bir şahıs olsaydı. İş bir şeklin tabiattan kuru kuruya istinsah edilmesinde değil, onun intihabında, bir fikr-i samimiye göre ta'dil ve tezyinin de, hasılı onu istinsah eden şahsiyetin onda bırakacağı izlerdedir. Fotoğrafyada ise şahsın yapacağı şeyin nihayeti (2) mevzuun, istinsah edecek şeklin intihabından ibaret kalır; kusurunu makine yapar.

Vakıa fotoğrafyanın sanai-i nefiseden addolunmasını isteyenler bunu yalnız makinenin himmet-i camidesine bırakmayarak alınan klişeleri sonradan birçok tadilat sanatkarane ile daha rakik, daha cazip bir hâle getiriyorlarsa da bu, eserlerinin bir eser-i sanat kıymetini ahrâz etmesine yine kafi olamıyor. Şu ademi kifayeti fotoğrafların gayr-ı melu olmasından mütevellittir zannetmemeli; adi kurşun kalemiyle, yahut kömürle yapılan resimler o kıymetin haiz olduğu fotoğrafyanın mahza(3) onlar gibi elvandan ârî bulunması bu meziyetten mahrumiyeti için tabi-i bir sebep olamaz. Mesele resmin renkdâr olup olmamasında değildir. Resim demek eşkal ve menazır tabiatın aynı aynına taklit ve temsili demek olsaydı fotoğraflarda pek güzel birer resim, birer eser-i sanat sayılırdı; zira birkaç seneden beri fotoğrafya meraklıları tarafından öyle güzel, öyle hardeli, öyle münteheb, öyle mümtaz, hasıl-ı öyle sanatkane eserler ortaya konuluyor ki bunları bir nazar-ı basit öyle tamaşa edenlerin hissettikleri zevk en mükemmel tabloları karşısında duyulan hazdan pek aşağı kalmıyor. Bunları

yapanlar klişelerini gayet ince rötüşlarla adeta; başka bir hâle, kurşun kalemle yahut kalemle yahu kömürle yapılan resimler hâline getiriyorlar ve bunda şüphe yok ki kendilerini kendi şahsiyetlerinin bir eseri mündemeç bulunuyor. Fakat ne kadar olsa esas yine evvelki esastır. Makinenin aldığı akisten ibarettir. Hâlbuki resimde esas da teferruat da ressamındır; birinci hattan son gölgeye kadar onun mahsul-ı maharetidir. Tabiatın karşısında ressam da ayrıca tabiattır, onda gördüğünü kendinde husule getirmeye çalışır; böyle yapmakla aynen almak beyninde çok fark vardır. Makine ise aynen alır, başka türlü yapmaya muktedir değildir. Sonra sanatkâr bu aynen tabiattan alınan aksin yalnız ötesini berisini silerek, ötesinden berisinden bazı gölgeleri kaldırarak ve gölgeliğinden hiçbir tarafa hiçbir şeye ilave edemeyerek tabiatın o zıl-i ma'kusundan bir eser-i sanat yapmaya çabalar; fakat bu mümkün olamaz, çünkü âsâr-ı sanatın mütevakıf (7) olduğu şeraitten, bu şeraitin en büyüğü olan “şahsiyet”ten esasen mahrumdur.

Şu son zamanlarda matbuat o tevtipi (8) sanatının vasıl olduğu terakki matbuat mensurenin ekseriya fotoğrafya levhalarıyla tertibinine hizmetetmektedir. Ahiren bu usul de reismlerle müzeyyen birkaç roman bile neşrolunmuştur. Hele albümlerin, panoramaların hepsi bu usul sayesinde vücuda geliyor. V aralarında cidden pek güzel tertip edilmişleri de bulunuyor. Mamafif bütün bu muvaffakiyetler fotoğrafyanın sanai-i nefiseden addedilebilmesi için kafi addolunamıyor; bular gösteriyor ki fotoğrafya ile de pek zarif, pek sanatkarane resimler elde edilebilecek; fakat bu resimlerin kıymeti bir kıymet adiyeye maharetten, sanai-i adiyeye mahsulatına takdir olunan kıymetten fazla olamayacaktır. Zaten fotoğrafyanın malum olan bunca hitmatı (9) fevaidi kendisi için kıymet olarak kafi değil midir? Varsın, mahsulat-ı bedai-i saratan ma'dut olmasın.

Fotoğrafyanın sanai-i nefise sırasında haiz-i ehemmiyet olmasını arzu edenler ancak birkaç seneden beri âsâr-ı maharetlerini bir yere toplayarak teşhir etmeye başlamışlardır. İlk salon 1893 senesi Londra'da açılmış ve buraya yalnız bir kıymet sanatkaranesi olan klişeler kabul olunmuştur. Salon pek büyük bir rağbet gördüğünden ertesi yıl yine küşat edilip dünyanın her köşesinden resimler göndermiştir. Fakat pek müşkülpeşendane bir intihab ile kabul edilen bu levhaların adedi üç yüzden ziyadeye çıkmamıştır.

Sonra, İngilizleri takliden, Viyana ve Paris'te salonlar açılmış ve nihayet cihan-ı medeniyetin her tarafında her sene bu salonlardan ir çoğu küşad edilerek güzel güzel fotoğraflar teşhir edilmekte, hatta bundan bazıları oldukça mühim kıymetlerle alınıp satılmakta bulunmuştur.

(Kadri; *Mütenevvia Fotoğrafya Sanatı*, SF, nu. 425, s. 139-141.)

Mütenevvia

Avama Mahsus Dârülfünunlar

12 Mart 1899 tarihi Fransa'nın tarik maârifinde mühim bir hatıra bırakacaktır. Çünkü o gün avama mahsus dârülfünunlar küşadı için bir cemiyet-i ilmiye katiyen tesis etmiştir. Bu cemiyet- ilmiyenin vasıta-i neşriyatı olan mecmuadan iktibas ile bu dârülfünunların sûret-i teşkilatı ve maksadı hakkında malumat vermek istiyorum.

Bu dârülfünunlar idaresine müteallik nizamname şimdiden tabi olunmuştur. Her arzu edene mecânen gönderiliyor ve önümüzdeki teşrîn-i evvel ayında dârülfünun küşad ediyor. Dârülfünun tahsili merâtib tedrisinin en yükseğini teşkil ettiği cihetle avama böyle âli bir tahsil verebilmek imkânına hayret edilir.

Neşr ve tamim ma3arifin lüzumunu teslimde bugün herkes müttefiktir. Avrupa'nın bilhassa usul idare-i avam tahtında yaşayan memaliği için terbiye-i halk son derece de mühimdir. Halkı bir takım gazeteleri, meyhanelerin, içtimailerin tesiri altında bırakmak hem kendileri için hem heyet-i içtimaiye için madr neticeler hasil ediyor.

Bu tehlikeyi gören hamiyetperverân bir takım cemiyat-ı ilmiye teşkil etmekte idiyeler de ale'l-umum bunların maksatları ve istihsal maksat için takip ettikleri tarik birbirinden muhtelif idi. Bunlar şimdiye kadar en ziyade tedrise ehemmiyet vererek terbiye cihetini nazardan devir tutuyorlar, dersler bitince muallimler ile şakirtler yekdiğerine yabancı kalıyorlardı. Bunun için avam halk kendilerini dârülfünuna cezb edecek bir şey göremiyorlar, meyhaneyi daha iyi buluyorlar, oralara koşuyorlardı. Çünkü amele lesine-i ecnebiye, rşyazat ve emsali ulum tahsiline hemen hiç ehemmiyet vermez.

Hâlbuki bu yeni teşkil eden cemiyet-i ilmiye tarafından küşad edilecek dârülfünunda [264] ulum taliye dersleri takip olunmakla beraber bila istisna herkese tedrisat-ı aliyenin netayic füyuzât bahsâsını tamime çalışacaktır. Hakikat, hüsn, hayat-ı ahlakiye gibi umum-ı beşeriyetin mâl müştereki olan hususatı herkese anlatmak, göstermek isteyecektir. Ve taharri-i hayır ve hakikatten başka

bir maksadı olmadığı cihetle bir takım “telâkinâtı siyasiye ve içtimaiyeye zerre kadar revî itibar göstermeyecektir.

Amelelerin, memurların, köylülerin en can sıkıcı buldukları, en tehlikeli bir zamanları varsa o da boş kaldıkları vakitlerdir. Bu vakitlerini meyhanede ayş u işretle, kumarbazlıkla yahut diğer bir sefahetle geçirerek hem nefislerine, hem heyet-i içtimaiyeye îka mazeret edecekleri yerde insanlığa yakışacak bir sûrette emrâr vakit etmelerini ve bu esnada gerek madden, gerek manen istifade ile tevsî melekât-ı akliye ilimlerini temin için küşadı musamem bulunan bu dârülfünun tertibatı şu vech iledir:

1. Tedrisat-ı taliye cemiyeti için bir ders ve konferans salonu.
2. Tedrisat-ı taliye cemiyeti için bir ders salonu.
3. Akşam üzerleri küşad edilecek bir müze burada mesâlik-i âdiyeye ait ders verilecektir.
4. Bir tiyatro salonu.
5. Eskirim ve jimnastik salonu.
6. Banyo ve duş salonu.
7. Muhavere salonu.
8. Daima açık bir kütüphane
9. Darülistihzârât.
10. Tıbbi, adli ve iktisadi bir istişare odası.
11. Eczahane.
12. Bir sûret-i perhizhane de taâm için lokanta.
13. Bazı gecelere kira ile verilmek üzere birkaç oda.
14. Mürebbi-i avam yetiştirmek üzere bir darülmualimin.
15. Amele için iş bulmak, muavenet mukabele temin etmek, sigorta yapmak vesaire gibi hususat için bir idare. Bunlardan başka açık ve müsait havalarda ilmi tenezzühler, mahabâne seyranlar, müzelere ziyaretler tertip olunacaktır.

Bu dârülfünunlar azalarının ailelerini zevcelerini, çocuklarını, çıraklarını, hizmetiçilerini dahi nazar-ı ıslahtan devir tutmayacaktır. Şimdilik bu yolda tesis edilecek bina koca bir saray demektir.

Bu diğerlerine numune olacaktır: Fransızların, ve ale'l-umum Avrupalıların amur Hayriye tesisi için hiçbir fedakarlıktan çekinmeyecekleri malum olduğu cihetle az vakit içinde her tarafta böyle dârülfünunların küşad olunacağı şüphesizdir.

(Kadri; *Mütenevvia Avama Mahsus Dârülfünunlar*, SF, nu. 433, s. 264-265.)

Mukayese-i Elsine

Binalakvam mütedavil olan elsine-i müteaddidenin bir tek menbadan zuhur ve teşa'ub etmiş, bütün muhtelifü'l cinas ebnâ-yı beşerin en evvel bir baba lisanıyla beyan mafi-z zamir eylemiş olduğuna bakarak bu kesretin daire-i ittisandan bir vahdet çıkarmak, bütün elsine-i müsta'meleyi bir lisana, bütün fûrû' bir asla erzâ etmek isteyin erbâb-ı himmet birçok tetebbular, tedkiklerle mevcut l, sanların mevcut kelimeleri arasında uzak yakın bazı mutabakatlar müşâbehitler, 1 buluyorlar, sonra bunlardan tarih-i teşekkül elsineye alem-i insaba, nihayet doğrudan doğruya tarih-i beşere, tarih-i terakkiyat beşere ait ve pek müfit bir takım hükümler çıkarıyorlar. Bu tedkikatın pek malum olan ehemmiyetini izah edecek değiliz. Maksadımız fazıla-ı zamandan Şevki Efendinin senelerce tetebbu ve tedkik ve mukayese neticesi olarak keşfine muvafık olduğu kavâidden, bu muvaffakiyetin ehemmiyetinden bahsetmektir. Şevki Efendi vâkıf olduğu birkaç lisanı bu yolda istihdam etmiş ve pek ciddi bazı netayice vasıl olmuştur. Bir numune olmak üzere "hikmet-i lisaniye" unvanlı eserinin birinci faslını bir vecih-i âti derc ediyoruz:

-Fasl-ı Evvel-

Hemze Düsturu

Harf-i mezkur huruf-ı atiyeye inkılab etmektedir:

ء = ٠ : Sema' = Asmân. Küheyla' = Küheylan. Ulufer = nenufar.

ء = ٢ = Fet = Fit. Mecî' = Mecî.

Kâr' = Kârı.

ء = ٣ : Mer' = Merd.

ء = ٤ = Mâî = Mavi.

ء = ٥ : Us = Hûş. Endâm = Hendâm.

ء = ٦ : Ahrs = Âbrâş. Ahız = Âğâz.

ء = ٧ : İncitmek = Renciden. Fak'e = Fakara

ء = ٨ : Souk = Soğuk.

ء = ٩ : Ullet = İllet. İd = Avd.

ء = ١٠ : Esre = Kesre.

ε = ζ : İltiam = İltiham.

Mutalâat

Her bir lisan yedi sûretle teşkil etmiştir:

1. Bir kelimeyi diğer bir lisandan alıp aynen muhafaza etmek sûretiyle: Elcebr = algébre; altır = altair.
2. Bir kelimeyi diğer bir lisandan alıp hurufatının yerini değiştirmek sûretiyle: Vetên = Εθνοç.
3. Bir kelimeyi diğer bir lisandan alıp hurufatını tahrif etmek sûretiyle: Melame = blamer.
4. Bir kelimeyi diğer bir lisandan alıp aslına fazla hurufat ilave etmek sûretiyle: Rebuden = ἀρπάζειν.
5. Bir kelimeyi diğer bir lisandan olup aynen kalb etmek sûretiyle: Ruz = jour.
6. Bir kelimeyi diğer bir lisandan olup aslından bir şey hızf etmek sûretiyle: Şerm = Shame = Scham.
7. Bir kelimeyi diğer bir lisandan olup kalb ettikten sonra heyet-i asliyesini tahrif etmek sûretiyle horzen = τρώγω.

Tedkikat

1. Hurufatı tebeddül etmedikçe bir lisan asla fesada uğramaz.
2. Hurufatın tebeddülü, bütün tenevvü elsineye sebebiyet vermiş ve bu sûretle elsin-i muhtelifi yekdiğerinden tebaüd etmiştir.
3. Elsin asla ve kat'a merde olmaz; zira teşekkül lisanda "temaseh" tamamıyla hükmünü icra etmektedir.
4. Hurufatımızın elfazını ifade eden huruf ecnebiye dahi kaide-i inkılaba tab' olmaktadır.

Tenbih

Tatbikatta yekdiğeriyle müşabehet lafziyesi olan kelimatın manaca ittihatları şarttır: "Kayser" ve "Cesar" gibi. Hurufatın hemen kafesinin hızf ve lavesi lisan teşekkülünde, vaki ve caridir. Müşabehet lafziye bazen hafî dahi olur, nitekim görülecektir.

Tatbikat

Elsine-i muhtelifi arasındaki münasebat, vazıh ve ayan olmak için bir takım vesaiti müracaat etmek lazımdır ki onlar olmayınca kelimatın yekdiğeriyle olan müşabehet hafiyeleri meydan vuzuha çıkamaz.

Vesait-i mezkûreye müracaat etmek kolay bir şey olduğu cihetle daima ihtiyat üzere bulunmak ve ehem ve elzemdir.

Kelimatın yekdiğeriinden lafzan tebaidi, bu kelimelerin biri birine ecnebi olduğunu icab etmez. Elsinenin yekdiğeriinden sebab-i tebaidi tahrif elfazıdır. Bunun için iki veya daha ziyade kelime, yekdiğeriyle tatbik olunacak vakit gayet büyük bir dikkat lazımdır; mesela:

“Εβδομάς” kelimesinin mehz asliyesini bulmak için vesait-i atiyeye müracaat etmek lazımdır:

1. Kelime-i mezkurenin teşekkül ettiği kelimeyi bulmalı.
2. Bu ikinci kelimenin, diğer lisanlardan hangisiyle karabeti olduğunu görmeli.
3. Kelimat mezkurenin müşabehet lafzıyeleri mukarebet maneviyeleri mütenasip olmalıdır.

Gayet güç olan bu cihetleri gözetmek müteaddid elsineye vakıf İmaya menut olduğu cihetle bir veya iki veya üç lisana malik olan, bunları tedkik edebilirse de, tedkikatı nâkıs kalacağından müteaddid elsineye aşinalık - Eğer tedkikatın bir netice-i hüsneye [107] müncer olması arzu olunursa - şerut evliyeden ma'duddur.

İmdi “Εβδομάς” kelimesinin birinci mehazı olan “ἕπτε” kelimesini bulduktan sonra bu mehazın aslını aramalıyız.

Yunanlılar ile Fransızlar kendi kendilerine garip bir meslek ittihaz etmişlerdir. Mesela kelime-i yunaniye mezkurenin başındaki harfin üzerindeki “ç - desya” işaretli kelimat Fransızca hurufatla yazılmak lazım gelince “H” harfiyle yazılıyor. Ve “s” harfiyle başlayan bir kelime-i Latiniye Yunanca hurafatla yazılmak azım gelince kelime-i mezkurenin başındaki harfin üzerine ir “desya” vazı olunuyor: ώρα = Hora.έξ =seks. Gibi

Bu tarz kitabet, anlarda hemen kaide-i külliye hükmüne girmiştir.

Yunan kamus nevisânı “ἑπτὰ” kelimenin “septem” kelimesiyle karabeti olduğu kavamis muhtelifelerinde göstermişler ise de, hangi kelime asıl ve hangisi fûru olduğuna dair malumat-ı kafiye vermemişlerdir.

“Septem” kelime-i Latiniyesinin müştekatı olan “sept, seuen, sieben” kelimelerinin elfaz asliyelerini alsak, atideki silsile-i elfaz cevheriye meydana çıkar: “πέ, sep, sep, sev, sief”.

Avrupallar yalnız bunlara hasr-ı dikkat ederek fazla malumat vermiyorlar.

Eğer “septem” kelimesinin cevher terkibine em’an ile bakılırsa görülür ki kelime-i mezkurenin “seb’a” kelime-i Arabiyesiyle dahi karabet-i lafziye ve maneyesi vardır. İmdi bâlâdaki heyet-i elfaza bir lafız daha ilave ederek eşkal-i atiyeye göstermelidir: “πέ, sep, sep, sev, sieb, seb”.

Acaba elfaza mezkurenin daha başka elfazla müşabehetleri yok mu?

Balada gösterildiği gibi “desya” işareti “s” harfinden bedel olmakta olduğu gibi “H” harfi de “desya” işaret mahsusasından bedel olmaktadır.

“P” harfine gelince, bunun dahi “f” harfine inkılap ettiği vakıadır:

“H” harfinin “ه” harfi gibi isti’mâl olunmakta olduğu da şu “hecre - Hegire” misâliyle sabittir.

Şimdi “ἑπτὰ” kelime-i Yunaniyesini alıp “heft” kelime-i Farisiyesine tatbik etmeliyiz:

“c” = ه = H

π = ف } “s = desya

Bunun üzerine heyet-i atiyeyi arz etmeliyiz:

“c = H” ώρα = Hora gibi

“ = s : ἑπτὰ = septem gibi } H = s

“H” = ه : Hegire : hecre gibi.

Mademki “H = ه” ve “H” yine = “s” dir; bu hâlde “ه = s” dir.

Böyle olunca “sep” lafzını alıp “hef” lafza tatbik edersek “sep” “sef” olur ve o zaman heyet-i umumiye-i atiyeye vücuda gelir:

“πέ, seb, sef, sep, sep, sev, sieb”!!!...

Şimdi “mösyö Beserel” ve onun taraftarlarına sual-i atiyeyi tevcih ediniz: Buraya da maruz olan şuydu cevherden hangisi asıldır? “Acaba kamusunda dediği gibi: “Sep” kelimesi Latince olan “septem” kelimesinden mehuzdur ki bu da Yunanca “ἐπτά” kelimesinden müsteardır der mi?

Fakır, cevahir mesrudedden cevher Farisinin tarifini iltizam ederim. İhtimal ki hata ediyorum, müddeayı cerh ve ibtal ederse teslim ederim.

M. S (in); *Mukayese-i Elsine*, SF, nr. 423, s. 107-108.

Tedkikat-ı Edebiye

Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”⁸

-1-

Bourget beni affetsin; “Ahval-i ruhiye-i muasırın” hakkındaki tedkikat-ı mühimme ve amikasını okuyuncaya kadar kendisini, kudret ve ehemmiyetini anlayamamıştım; fakat Dömafiz, Flambert, Baudlaire, Leconte de Lisle, Amiyen gibi muharrirlere dair yazdığı üstadane teşrihat-ı edebiye beni irşat etti. Bugün de –itiraf etmek lâzım geliyor ki bugün bile- Bourget’nin bazı sayfaları bana ağır gelir, sıkılmaksızın okuyamadığım fasıllara bugün de rast gelirim. Hele son zamanda çokça giriştiği fazla tafsilata tahammül edemem; fakat ekseriyetle bu ne amik tahlil, ne müşerrah bir tedkiktir! Bu can sıkın sayfaların yanında öylelerine rast geliriz ki bizi hayatın, hayat-ı ruhiyenin en elim ve mühim serairiyle ruberu kılar; bizi derin uçurumların üstünde, vahşet-i adem karışısında mebhut-ı haşiyet bırakır; ruh-ı mevcudat ile, mesail-i mühimme-i ahlakıyeyi teşrih ederken ruh-ı kâinat ile, o muğlak ve elim muamma-yı mevcudiyet ile sanki oynamış oluruz.

Bişüphe teşrih-i ruh hakkında Bourget en birinci bir müelliftir, ben kendi ruhumun tahlilatını onun eserlerini okurken okudum, kendinden veyahut başkalarından bahsederken o kadar tamik-i nazarla, o kadar vüsat-i müşahede ile beyan ettiği mütalaat-ı felsefiye tıpkı benim için söylenmiş gibi gelirdi; benim bütün emellerimi o teşrih etti, kederlerimin sebebini ondan öğrendim: Bourget’yi son derecede severim, hele ilk eserlerini... Ve eserlerinde hikâyelerinden ziyade tedkikleri, hikâyelerinin masallarından ziyade teşrihatını severim. Benim fikrimce Bourget bu kadar muktedir bir müverrih olmasaydı bu kadar makbul biir romancı olamazdı; çünkü roman hususunda, hikâyeyi çâlaki-i revişine halel getirmeden sevk ve idare hususunda pek az muvaffaktır; ruh ile o kadar meşgul olan bu muharrir, -daima rahatsız edip en gizli sırlarını bile keşf ve ifaya çalıştığından olmalı- ruhu o kadar rahatsız etmiştir ki hikâyeler bunun ziyaretinden mahrum kalmıştır denebilir. Emsali muharrirlerin asarı, kendine mahsus tedkikattan

⁸ Bourget’nin bir romanıdır.

içlerinde bir eser olmadığı hâlde, bazan nasıl şevk ve tehalükle okunuyor, hâlbuki onunkiler bu tedkikat olmasa okunmazdı...

Fakat roman hususunda böyle zayıf olan bu muharririn bu tedkikatı öyle şeylerdir ki okurken hayran olmamak, bu her darbe-i kalemde derin manâlar, vasiü'l-afak hakikatler küşad ederken iktidar-ı latife meftun kalmamak için insan bu hakayıkın elinde zebun u muzmahil kalıp da bunları halledememiş, anlayıp hissedememiş olmamalı... Zira bunların kıymeti ancak o zaman, bu serair-i muzlime-i ruhiye ile memlu uçurumlar fevkinde pürhaşyet kaldıktan sonra görülünce takdir olunabilir. Ve Bourget bu tedkikat ile çok meşgul olduğu için “psikolojik” denilen yolda roman yazdığı içindir ki hikâyelerinde bir nalani-i revîş, bir atalet-i şevk vardır; zira tedkikat-ı ciddiye ile meşgul oldukça romanın revîş-i çâlak ve asabisine bir ağırlık geleceği bedihîdir; eğlendirmek için değil, düşündürmek için yazan bir muharrir maksadına muvaffak olmak için zaruri birtakım fedakârlıklarda bulunur.

Bunun içindir ki Bourget'nin hikâyelerini okuduğum zamanlardan ziyade okuduktan sonra düşünürken severim; düşündürdüğü, düşünmeye sevk ettiği için severim. Birkaç mühim mesele-i ruhiye hakkında yazdığı sahaif-i nefise her satırında başka hakayıkın inkişafını gösterir. Bunlarda insana ilham için ne hassalar vardır, bunlar insanı ne kadar düşünmeye sevk eder! Mesela “Arz-ı Mev'ud”da kıskançlığa dair birkaç sayfa vardır ki hatta Shakespeare de dâhil olduğu hâlde hiçbir edip şu maraz-ı müdhişi bu kadar ciddi ve hakiki bir sûrette, bu kadar muvaffakiyet ile tasvir edememiştir. Tenkidata ait eserlerinde öyle sayfalara rast gelinir ki derin ve uzun manâlı hakayık-ı ahlakıye ile mâlîdir; intikadda sırf kendine mahsus bir tarz-ı hâssı vardır, üstad-ı muazzezi “Taine”in usul-i tenkidini daha ziyade tedkik ile kabul edip emsalsiz eserler meydana koymuştur. Tenkidin ne derece-i mükemmeliyete gelebilmesi mümkün olduğunu görebilmek için bu eserleri okumalıdır. Bourget'nin elinde bir eser ne delaletler alıyor, bir mecmua-i eş'ârdan, bir hikâyeden ne manâlar, ne hikmetler çıkıyor, [103] bunu görmek için o tedkikat-ı ruhiyeyi okumalıdır. Bunları okurken hette Jules Lemaitre'in Anatole France'ın sırf şahsî ve hissî tenkitlerinden büsbütün başka bir usul-i tenkide rast geliriz. Onun içindir ki Bourget bu eserlerine “Tenkid-i Ruhî” namını vermiş, “tenkidat” dememiştir. Bunlarda bir eser

münasebetiyle hassasiyet-i beşeriyenin ve bu vasıta ile ruh-ı hazır-ı cemiyetin temeyyülat ve tefekküratını tedkik edilmiş görürüz.

Bourget tenkidde yaptığını hikâyede de yapmıştır; hakikiyun mektebi hep fizyolojiye atf-ı ehemmiyet edip beşeriyetin sunuf-ı âdiyesinden, levsiyat ve âdiyatından bahsettiği; Zola, Stendhal'den bahsederken bu muharririn vücud-ı beşerde şayan-ı tedkik ve câmi-i küll bir nokta olmak üzere yalnız dimağ ile iştilal etmiş olmasını kâfi göremediğini beyan ederek, “İnsan yalnız ruhtan ibaret değildir, vücut akdemdir...” dediği sırada Bourget çıkmış, “tabiî roman” a bedel “ruhî roman” ı tesis etmiştir; daha doğrusu ruhî romanın tekrar teessüsüne sebep olmuştur. Garip bir istihza-yı ahval olmak üzere bu iki meslek-i edebî aynı felsefenin zâde-i ahkâmıdır; tabiyyun üdeba Hippolyte Taine’in “Bir eser-i edebî havi olduğu vesaikin miktarına göre kesb-i kıymet eder.” Düsturunu esas ittihaz ederek romanlarını yazmışlarken Bourget, ruhtan bahsetmek vücuttan bahsetmek olduğunu ispat edip yine Taine’in “Edebiyat bir ilmü’r-ruhtan başka bir şey değildir.” Düsturunu ele alarak sunuf-ı mümtazenin emraz-ı maneviyesini teşrih için neşter-i tahlîlini kullanmıştır.

Bourget, Prusya Muharebesi’nden sonra yetişen batının müellifidir. Bu batını emraz-ı ahlakıyesini teşrih eder; ve hiçbir muharrir şu son otuz senelik sunuf-ı asalet hakkında Bourget kadar amik, müessir tedkikatta bulunmamıştır; son seneler zarfında zuhur edip kesb-i şöhret-i muvaffakıyet eden Fransız üdebası tedkik kedilince hepsinde bire parça Bourget bulunur. Gerek romanda gerek tiyatrodaki Bourget ile beraber ilm-i edebiyata girenler ile sonradan kesb-i iştilal edenlerin, memalik-i sairede bütün Avrupa’da tanıtılacak kadar muvaffak olan yeni muharrirlerin cümlesi “psikolojizm” denilince mesleğe rağbet ediyorlar ki bunu en evvel kabul ve müdafaa eden Bourget olmuştur. İnsan mansup olduğu batını temeyyülat-ı ahlakıyesini Bourget kadar nefsinde cem etmiş ve onu arz u edada, tebliğ ve müdafaa için Bourget kadar ibraz-ı iktider etmiş bulunursa hakkında “Zamanının emraz-ı ahlakıyesini onun kadar kimse teşrih edememiştir.” sözü bir mübalağa olamaz.

Ve şüphe yoktur ki bu erzanı en mühimi, en müessiri aktır. Aşk bütün kuva ve melekât-ı vücudumuzun bir hayal önünde inhilâl etmesi demek olduğuna

göre tekml mevcudiyet-i maddiye ve maneviyemizin bu âfetten zarardide olması tabîdir. Aşktır ki bir tecellisi ile bütün ruhumuzu sarsar, havass u melekâtımızı kendi seyr ve harekâtına tâbi kılar. Tasvir-i ahval ruhiyeye temayül eden Bourget de işte bunu için ruhu en iyi ve en manidar safahatıyla gösteren aşkla meşgul olmuş, zamanını aşkında gördüğü bütün anat-ı inhilal ile temerrüzü tedkik ve kayd etmiştir. Hâlbuki zamanı dimaği ve bedeni su-i istimalat ile harab ve münhedim olmuş meshuf ve mahrum bir batının zamanı olduğundan aşkın yalnız sefil ve mülevves,, sefih ve muzlim taraflarını en ibtidai alaimden en feci ihtizarlarına kadar kaydetmiştir.

Bu zamanın delikanlıları, yani “aşk” adamları bu on dokuzuncu sefih ve faal asrın bütün vekayiiyle, bütün metaibiyle yorduğu babaların kansız, mehzul evlatları, ailelerinden aldıkları nazik terbiye ile nurdan, gülden mürekkep bir hayat için hazırlanmış; bir iş görmekten ziyade ince düşünmeye, ince hissetmeye müstaid; adalattan ziyade a’saba malik zayıf, soluk adamlardır; asrın yorgun, bitap, asabi zade-i hüzâlıdırlar. Hâlbuki aldıkları terbiye-i ilmiye ve fikriye bunu ıslah edecek liyakatte değildir. Bunlar asrın ortaların adoğru ulum ve fünunda birkaç keşf-i mühim ve bazı tasavvurat ve icraat-ı içtimaiyeni düçâr-ı iflas olmasından mütevellit bir ye’sin verdiği hahiş-i metanet ve faaliyetle serair-i mevcüduyeti fen ile keşfetmek ümid-i vahisine kapılan birtakım büyük muallimlerni medreselerinde bulunmuşlar, İngiliz feylesoflarının son psikoloji keşfiyat ve nazariyatıyla, zamanın felsefesi olan determinizm ile meşbu’ olmuşlardır. Ahkâmından pek alicenabane ve insaniyetperverane netayic, ulvi bir kanun-ı ahlak çıkarılması mümkün olan bu felsefenin ulviyatını gördükleri harp fecayinin,, bade’s-sulh nazar-ı dikkatlerinden kaçmayan ihtiyalatın müşahedesiyle kaybederler; hayatın, bu saf ve âlicenap muallimlerin derslerinde öğrendikleri gibi bir hulya-yı hakîmaneden ibaret olmayıp tabiatte câri olan kanun-ı vahş-i musarrâya tâbi olduğunu görürler; “struggle for life” denilen mücadele-i maişet fecayii önünde birtakım kanâât-ı muhayyele ile aldanmak kendilerine boş görünür; sahne-i hayatı keşfettiği hakayık-ı felsefiyenin humarıyla mest ve mahmûm bir hakim heyecanıyla değil, ahkâm-ı felsefiyenin itidal-i demle teşmil ve ta’mîminde hiçbir mani’ görmeyen bir şakirt sükûnetiyle hareket ederler. Her mesele nokta-i nazara göre başka cihât arz ettiği gibi bu mesele de bir

nokta-i nazardan öyle netayiç tevlit eder ki beşeriyete bundan muzır hiçbir müessir olamaz.

Hâlbuki insan yalnız kanaat-i fikriyesiyle iş göremez, hareketlerinde bu kanaatin bir mühim sebep teşkil etmesi zaruri ise de o zamana kadar aldığı terbiyenin, vicdan dedğimiz cevheri teşkil eden bütün avamilin bu kanaate mutabakat-ı tamme ile mutabık olması [104] meşruttur; insanlarda öyle ihtiyacat vardır ki vücudun bekasından ziyade fenasını mucib olabilir; işte i'tilafı muhal olan bu iki esas arasındaki mücadele bu müsademe-i elime Avrupa'nın şimdiki batn-ı evladında zahirdir. Hayatı determinizm felsefesinin şu nokta-i nazarıdan görmek mevcudiyeti o kadar fena ve boş gösterir ki meyusiyet, bedbinlik bunu bir netice-i zarurisesidir. Bunlar görürler ki herkes, hatta bu kanunların farkında olmayanlar bile yine onun ahkâmına tabî olarak ram oluyorlar, bittabi bu ahkâmın sıhhatine kanaat ederler; o hâlde bu kadar hunhar, miskin, behimî olan insanlardan bir nefret başlar, merdumgiriz olurlar. Artık yapılacak iş, feda-yı nefis edilecek bir vazife bulamayarak âlem-i ezvaka atılırlar. Zaten ilk terbiyeleri kendilerini aşk u levhe sevk eder. Yine bu terbiye-i raikadır ki hayata girdikleri anda önlerin edikilen mesail-i mühimmeye karşı birden muzlim, haşin bir musari-i hayat olmamalarını icab eder, o kadar zayıf o kadar alilü'l-ihtiyardırlar... O kadar nisevidirler ki kadınlar gibi aşka meftun olarak, dünyada başka bir şey, ondan başka hiçbir şey yoktur fikrinde bulunurlar.

İşte tamam bu sırada Bourget'in "Yalanlar" romanındaki Rone Vensi gibi olurlar. Bu Rone fevkalâde bir rikkat-i şebâb ile hayatını bütün aşktan, pür nur u garam bir rüyadan ibaret görür; kadınlar bu rüyanın mest ve müzehheb perileridir; âlem-i hayatta ilk mecmua-i eş'ârının mestik-i muvaffakiyetiyle, muzafferden girmiştir; o zamana kadar tecrübelerini sade eserler arasında icra etmişken şimdi yaşıyor, hatta bu tecrübeleri o kadar cümsu buluyor ki kendinde soğuk tahlile daima galebeye çalışan hassasiyet-i hayalkârane ile biraz ümitlere kapılıyor. Fakat karşısına çıkıp kendisini cidden seven bir kadın, şu Madam Moren, öyle bir kadındır ki kimbilir kaçınıcı olmak üzere aldığı bu genç, güzel ve hararetili âşığı da terk etmiyor, genç ve dinç zevci de hesaptan hâriç kalmamak şartıyla: Zira zevci kendinin şuh u müsrif bir Paris kadını sıfatıyla sarfa mecbur olduğu parayı tesviyeye gayr-ı muktedir olduğundan Madam Moren için elinin altında her

arzuya daim güşade bir kise-i lutf u müsaade bulmak lüzumu kat'êdir; işte bu hizmet için Bourget'nin en mükemmel tasvirlerinden biri olan Baron de Forj; bu ellilik ihtiyar ve ihtiyatkâr bir çapkındır ki tabibin tavsiyelerini metresinin buselerinden ziyade şayan-ı itibar görerek Madam'ın daimi âşıklığında bir muvaffakiyet-i civane gösterir.

Demek, Madam Moren tama kanun-ı tabiatde tatbik-i hareket ediyor; tıpkı bir nebat gibi bir ihtiyac-ı tabîî eseri olarak neşv ve nema-yı tamm amazhar olmak için her çareye müracaattan çekinmiyor. Kendisini şüpheden, istirahatini taht-ı tehlikede bulunduracak bu hâlden kurtulup ihraz-ı ihtiram için, âlem arasında bir mevki-i muhterem sahibi olmak için bir zevce ihtiyacı vardır, âdi masrafları görür, daima el altında işe yarar bir adam; fakat böyle adamdan ezeli bir hareret ve şebâb beklenemeyeceğinden ihtiyacat-ı amika-i ruhiye için de işte Rone Vensi, şu bedbaht şair; bu o kadar tecrübesiz, bu o kadar budaladır ki kendisini idare etmek işten bile değildir; bu kadar rakibeler arasında her türlü zarafet ve zinetle ihraz-ı galebe için âlat lazım: Tiyatroda localar, arabalar, biblolar, elmaslar hasılı yaşamaktan başka şeylere lüzumu olan bütün bu hurde şeyler... Bunlar içinde de işte Baron cenapları. İki saat müsaade, sonr aserbesti... artık hayat mükemmeldir; insan her saatini memnun geçiremez ya, beş saat zevcin esiri, üç saat ihtiyar çapkını melabesi, fakat sonra bütün gün muzaffer, hep mesut...

Delkinalı şair kalbinin bütün hararet-i âşikânesi, bütün safvet-i necibânesi ile merbut olduğu bu kadının ne olduğunu birgün öğrendiği zaman deli gibi olur; kadın bu gence o kadar merbut olduğu hâlde bile, hele son zamanlarda belki ilk şerare-i ihtirası onun kolları arasında hissetmiş bulunduğu hâlde bile hayat-ı sefihanesine, bu tantana yalanlarına o kadar meftun, o kadar elim bir sûrette merbuttur, o kadar ahlaksız bir Parislidir ki delikanlının beraber uzaklara kaçmak, orada kendi kendilerine, kend ikendileri için mesud ve müsterih yaşamak teklifini reddeder, "Mümkün değil, Paris'ten ayrılamam, beni böyle kabul et, yapamayacağım şeyleri benden isteme!" diye inler, ve çocuk ye'sinden intihar eder, fakat muvaffak olamaz. Sade bir ceriha...

Fakat vücudun cerihaları ya iltiyam bulur, ya öldürür; hâlbuki ruha açılan yaralar! Mevt olmasaydı bunlar belki ebediyete kadar [105] sürerdi. Ruhun ölüşü, insanın ma'nen ölüşü; işte asıl facîa, işte asıl yara... Rona, bu bedbaht şair de bu

yara ile mecruhtur. Çünkü sonra, birbaşka hikâyede görürüz ki bu adam tahammül edemeyerek bütün ulviyet-i şebâbını, maali-i hissiyatını kirletmiş, gidip alçakça bir kadının ayaklarına atılmış, bütün insanlığını, kendine evvelden o kadar ulvî görünen nefsinin telvis ve tezli etmiştir.

“Gaddar Muamma” romanındaki delikanlı melek gibi iki kadını elinde bir kız gibi büyüyerek yirmi iki yaşına kadar kadını ne olduğunu o kadar anlamayan Ober Livran kendini çıldırırçasına seven ve çıldırırca sevdiği, yirmi iki senelik safvet ve hasretiyle nasıl sevmek mümkün ise sevdiği ve öyle sevildiğine emin olduğu kadın ile, Terez de Söv ile bir senelik uzun, bir zevc ve zevce muaşakası kadar saf, öyle kocalarını aldatan kadınlar muaşakalarının elim fecaiyinden muarra bir sevda ile seviştikleri bir zamanda yazı geçirmek için gittiği rxdeniz kenarından yine eski aşk u muhasalat, belki daha ziyade samimiyet ve ciddiyetle avdet eden kadının o müfarekat zamanında bir başkasıyla bir odada görülüp orada herkesin içinde rezil olduğunu duyar, ve hain kadına bu hain yalana inanmadığını söylerken bedbaht o, Terez, itiraf eder: “Evet yalan, neye iyi, artık elvermez mi?”

Bu da öyle bir kadındır ki Paris denilen dehşetli makinenin harab ve tarümar bir kurbanıdır. Lakayd ailelerinden birini zehirlenmiş bir çiçeği, sefih bir babanın metresleri arasında büyümüş, kendi kızı olmadığını belki bilen bir babanın bulduğu zevc, bu muhteris kadının hayattan beklediği şeylerden hiç birini ona vermediği için hücum eden melali bir muaşaka yapmakla geçiririm zannetmiştir, hayalen, emelen o kadar mülevves olduğundan bu ilk levs kendine haiz-i hüküm bir şey gibi görünmez; fakat muaşakalar tevali ettikçe hep aynı tatsızlıkla geçen eyyam-ı şebâbının mahv oluşuna esef etmeye başlar. Bir gün bu genç kız kadar saf çocuğa rast gelir. Bu pâk vücut, bakir havass, saf aşk yanında aşkın ne olduğunu. bir kadının işte böyle bir aşk için vücudunun pâk, havassını bakir tutması lazım geldiğini, böyle bir muaşık için muhafaza-i safiyet etmek, beşeriyetin en tatlı saadeti, kadınlığın en büyük zevki olduğunu anlar; böyle bir adamla ebediyen beraber yaşamayı temin edecek izdivacın, namusun, iffet ve ismetin şimdi ele geçmesi, heyhat ki, muhal olan bir hazine-i saadet olduğunu görerek hasretlerle ah eder; ve bu mesti-i saadeti elden kaçırmak korkusuyla mazarını gizler, [106] o kadar gizler ki hatta kendi de unuttur; fakat vücudu o kadar

mülevvestir, kendindeki behimiyet o kadar alildir ki bir haftalık bir müfarekatla tahammül edemez, bir hezeyan-ı havass gelir, kendini kaybederek, bir hahiş-i vahşi-i cinsiyet ile bir başkasının, ötekini hâlâ sevdiği hâlde ilk rast geldiği adamın olur. Sonr aaklı başına geldiği zaman mecnun gibi vücuttan intikam alan ruhun bütün mezbuhiyetiyle mahmum-ı âteş ve işkence kalır. Bunun içindir ki gencin ilk ithamda mağlub u bitap hıçkırarak itiraf eder; “Fakat yine seviyorum,” diye inler, “Vallahi billahi seviyorum; görüyormusun sana taabbüd ediyorum, beni bırakma, bana kadınlığımı, dünyamı, bir aşkın ne olduğunu sen öğrettin, beni bırakma. Seni o kadar seveceğim, o kadar muti’, sadık olacağım ki beni affedeceksin.” Ve, evvela bu hareketi takbih eden, bir hıyanet sayan genç, bir gün bu artık emin olduğu aşka o kadar dayanamaz, kalbini ibramlarına, vücudunun ihtiyaçlarına o kadar mağlub olur ki inleye inleye kadını kucağına düşer; böylece artık onu tevbih hakkını da kaybeder; zambak gibi saf iken sevk-ı aşk ile mecruh u mariz olur, mülevves olur...

İşte bu gençler böyle elim tecrübelerle ilk hulyaları terk ederek ulum ve edebiyattan ve hayattan aldıkları zehirli derslerle levsiyata dalarlar, safvet ve faziletin sade birer namdan ibaret olduğunu. safvetin gaflet, ümidin cinnet olduğunu müstehziyane tekrar ederler. Tecrübelerinin kuvveti, fenn ve edebiyatın da muaveneti ile mütehakkim ve kelbî olurlar, sanırlar ki her kadın birdir ve hepsi mülevvestir; en masum nazırlılara en mülevves başlıklar belki şayan-ı tercihtir; zira hiç olmazsa bu levste riya yoktur, yalan yoktur; insan kimin ile münasebette bulunduğunu evvelden bilir ve pek elim olan aldanmaktan nefsinin muhfaza eder...

Bize yaşamak için kuvvet veren, bedia-i hayalitemizi teşkil eden şeyin böyle zerre kadar şayan-ı hürmet olmadığını bilir, bir darbeye birden sukut u tenezzül ettiğini görmek ma’neviyetimizde mütenazıran o kadar mühim bir ihtilâli mucib olur ki bunların feciyet-i elimesi de asıl bu ma’nevî buhrandan ibarettir. Ah, aşkımız sade böyle bir tecrübeden birkaç günlük bir ızdırab ve me’yesuyet ile kurtulsaydı... Fakat bütün ahlakımız mütenazıran inhizama uğrar, son derece rahnedar olur, bunun içindir ki bu gençlerin daldıkları âlem-i sefahette birkaç senelik bir hayat kendilerini tanınmayacak kadar değiştirir, sevk-i vukuat ile öyle bir canavar olurlar. İşte Clande Larşe böyle bir adamdır; Clanda Larşe,

Bourget'nin ilk hikâyelerinin hemen hepsinde gördüğümüz bilhassa “Zamanımızda Aşkın Fizyolojisi” unvanıyla yazdığı eserindeki tahlilat ile tanıdığımız bir muharrir, bir âşıktır ki Bourget'nin en mükemmel tasvirlerinden biridir. Claude sevdiği fena bir kadından, her türlü levsler içinde sanatkârane şinaver olan bir aktristen gördüğü hıyanetlere, tahkirlere rağmen onu terk edemeyerek ayaklarını altında sürünecek kadar ahlakına zaaf gelmiş bir adamdır. Bu muaşakat-ı sefile içinde ulviyet-i insaniyesini o kadar zayi etmiştir ki insanlığın o derekeye inmesini kendisi de bazan şayan-ı teellüm bularak ondan kaçıp aylarca görüşmediği, onu görmediği için uzaklara gittiği hâlde de meselâ gazetede onun mel'un ismini sade bir görmekle deli gibi olarak her şeyi, bütün kararlarını, gayret-i nefsinin, hatta nazil olduğu otelde yol çantasını ve hesabını unutarak ilk katara atlayınca gelip tekrar akd-i râbıta etmek, yuvarlanarak tekrar kabul olunmak ve böylece artık onun denaetlerini görse bile bir şey söylememeye mahkûm kalmak, “Seni ben çağırmadım a, kendin geldin, istersen gidebilirsin de...” sözüne daim maruz bulunmak için insanın ne gibi müdhiş sevaik elinde ihtiyarını kaybetmesi lazım geldiğini uzun uzun tasvir eder: Hâr ve zelil, nefret ve şikâyet ile, kıskançlıkla, alçaklıkla, fakat sermest-i ihtiras ve bir mecburiyet ve ibtilâ ile yine yaşar, artık bu bir alışılmış hayat olur. Claude Larşé müttün mesavi-i fikriyesi, bütün emraz-ı ruhiyesi ile zamanının hasta edibini, hasta âşıkını musavverdir.

Daha doğrusu bütün bu adamlar kendisi, Bourget'dir; Bazı iftiralarla ötede beride dikkatle görülebilen birçok serriştelerle anlarız ki böyle düşünen, böyl eseven, bütün bu emrâz ile ma'lûl olmuş veya olmaya ramak kalmış adam hep kendisidir. “Şakird” unvanlı eserindeki mukaddimede zaten kendi de itiraf etmez mi? Bu bir felsefenin soğuk düsturlarını bir kanun-ı âdilin maddelerine riayet ediyormuşçasına asla vesvese-i vicdaniyeye düşmeden harekâtına tatbik eden ve tahlilat-ı fenniye ve mantıkıye ile cinayetlere kadar irtikâb eden adam için “Biz hepimiz bir gün az kaldı böyle oluyorduk.” demez mi? Ve asıl bahsetmek istediğim “Cinayet-i Aşk” romanındaki delikanlı Borurget'nin kendinden başka biri midir? Kendi hâlet-i ruhiyesinin bir vakaya tatbiki değil midir ki ona kendi bile “cinayet” diyor; ve bu elim tecrübeler, acı düşünceler değil midir ki Bourget'yi bu ilk eserlerindeki gibi sırf tahlilat-ı fenniyesi için nikat-ı nazariye-i

ihlakıyeyi feda eden bir filozof sanatkâr olmaktan kurtarıyor? İnsaniyet-i sefilenin tehvin-i âlâmına ait birtakım ciddi, şayan-ı hürmet vazaiyle nefsinin tevzif ediyor. İnsanlar için gıda-yı ruh olacak, bu vazifeyi görececek bir şey olamaz mı, diye düşünerek ıztırabat-ı beşeriye merhamet etmenin buna kâfi olduğunu. başkalarını sefaletlerine acıyabilmek, ağlayabilmek pek mukaddes ve hayrî bir şey olduğunu [107] anlamak, anlatmak için bir muharririn böyle mahuf fırtınalardan kurtulmuş olması lâzımdır.

-Tarabya-

(Mehmed Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye-Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”-1*, SF, nu. 423, s. 102-107)

Tedkikat-ı Edebiye
Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”

-2-

Şimdi şöyle bir genç tasavvur edelim ki insanlığın –gül olmak için bir nefha-i seher, bir buse-i şebnem bekleyen goncalar gibi- lerzişdar-ı buy u sekr olduğu sinn-i masum-ı emelde bulunsun: O kadar bâkir; her güzel şey ona bir incizab-ı mestane ile, bir incizab-ı müellim ile çeker; her kadına meftundur; o kadar vüs’at-i iştiyakı vardır ki bütün kadınlara malik olmak bile emellerini agna edemez. Fakat birgün bu bütün kadınların kifayet edemeyeceğini zannettiği ihtiyacat-ı fesiha ve amikası bir kadını bir nazarıyla, bir tebessümüyle titreyen, âciz ve gıryan kılan, kendine kifayet edemeyen bir şey olur kalır; o nazarda, o tebessümde o kadar namütenahiyet-i va’d ve bahtiyarî bulur ki ruhu tahammül edemez, aczinden sızlar. Dünyada böyle bir aşkın ilk günleri kadar latif bir şey olamaz. İnsan bir anda bütün kâinata sahip olur, bütün ihtiyacat ve âmâlinin bir müddet memnun edilmesinden mütevellid kanaat ve saadet içinde zevk-ı hayatı tadar. Fakat zamanın sade bir güzarişiyle her şeyin, bütün şiir ve heyecanı mahv olarak samimiyet-i ruhiyenin yerinde iki behime-i ihtirasın pençelediği görülür; insanların sefalet-i elimeleri bundan gelir ki esası, mehib, mukavemetsiz ihtiyacat-ı ruhiyeleri ne ise bütün kuva-yı maddiye ve maneviyeleri de bunun inhilâlîne hâdim, bunu eserlerini muharrib olmak vezere müteşekkildir. Hissî ve dimağ^g lezzetler yerine yalnız bir ihtiras-ı şehvanî kaldığı, en ulvî bir aşkın zarurî olarak sadece bir behimiyete indiği, yani kanun-ı tabiat hükm-i gaddarını teşmil ettiği zaman görülür ki beşerde esas-ı hayat bu ihtirastan ibarettir. Bunun önünde aşk münhezimen, müteellimen kaçtığı gibi nefret ve garaz, [126] hatta hakaret bile kaçır; insan sevdiği bir kadına böyle bir râbita-i behimiye ile merbut kaldığı zaman onun tekmil mesavi-i ahvali, hatta hakaretleri kesir-i râbitayı mucib olacak bir sebep-i kavi teşkil edemez; gayz eder, nefret eder, tahkir eder yani ruhun bütün istikrahlarıyla reddeder yine de terk etmek elinden gelmez. Fakat istikrah-ı maddî hâsil olunca her şey biter; ve hırs-ı şehvani ilk günlerde o kadar ulvî olan aşkımızı bu dereke-i levse endirdikten sonra nihayet kend ide mağlub olur. Şu dereceye inen aşkın ilk masumiyetlerini, ilk emellerini derpiş ederek böyle bir sükutta insanlara, insanların zavallılıklarına ağlayacak bir fecaat görürüz. Hayatın bütün

mesavisi, bütün rezaili içinde bir aşk varken, ondan başka bir şey yokken o da zarurî, kat'î olarak böyle çukurlara inerse zavallı beşer ne yapmalıdır!

Bourget “Yalanlar” ve “Gaddar Muamma” romanlarında bu sefaletleri acı acı ihsas etmiştir.

Aşkın böylece tenezzülü ahlakta da icra-yı tahribat ederek yavaş yavaş aşk ahlakıyatta asıl tahlil edilecek mühim bir sebep olur; bunun için hayat-ı içtimaiyede aşk pek ziyade ehemmiyet kesb eder; bu bir âfettir ki elinden hiçbir cihetimiz sağlam kurtulamaz; öyle bir kaza-yı ruhî, öyle bir kıymet-i maneviyedir ki aksi bütün mevcudiyetimiz rahnedar eder. Aşkın en mühim, en dakik zamanı budur; hayatta sonradan pek mühim netayic tevlid eden birçok kararlar bu zaman verilir: Manastırlara çekilenler, intihar edenler olduğu gibi kalplerine baştan başa bir yübuset çökenler, en masum bir kadını karşısında bile bir lerziş-i heyecan u aşk hissedemeyenler de olur; bazıları çok sevdikleri için muztarib oldukları gibi birçok adamlar da hiç sevmezler, ve sevmedikleri için muztarib olurlar; işte Bourget bu akimiyet-i ruhu pek ciddi, pek acı tasvir etmiştir, ve asıl bahsetmek istediğim “Bir Cinayet-i Aşk” romanı da bu esas üzerine yazılmıştır.

Bu sevmeyen adamlar sevmişler, sevilmişler, aldatmışlar, muztarib olmuşlardır; fakat şu acı tecrübeleriyle sevdiklerinden gördükleri fenalıkları unutamadıklarından artık onlara garazları, adem-i itimadları vardır. Her fenalığın menşe-i olan hodgamlığa karşı müdafa-i nefis için, bir daha aldanmamak için herkese, her şeye inanmamak, daima ihtiyatlı bulunmak isterler; aşk denilen bu tehlikeli oyunda mağluben, mehcuren yere serilmemek, çiğnenmemek için ihtiyatlı davranırlar; bir çok sinelerde -aradığı buy-ı vefa yerine- hıyanet ve lâkaydî görmekten harab olmuş, bu itikad-ı felsefide bir adam için herşeyden meyus olarak, “Mademki insanların elinde birşeyler yoktur ve hayatlarını zebunudurlar; demek ki asıl fenalık bu hayattadır, bu ne olduğu meçhul olan gaddar hayattadır!” diyerek bütün mesuliyeti hayata bulmak, bedbin olmak zarurîdir. Bilaistisna herkese ve her şeye su-i nazarla bakıp daima kendini kurtarmaya çalışmak, edilecek bir iyilik bulamamak bir nevi hodgâmlıktır ki muhakemat-ı akliye ve sevaik-i tabiiye ile ittisa' ede ede birgün canavarca bir ehemmiyet kesb eder, ve bütün kuvay-ı ruhiye bunu şiddet-i cereyanına kapılır kalır. O zaman insan sade bir hodgâm değil bizzat hodgâmlık olur. Asıl azab da o

zaman başlar, zira hodgâmlık kadar zararı yalnız kendimize dokunan hiçbir zemime yoktur. Bu zararın yanında başkaları için muztarib olmak hiçbir şey değildir; ve Madam de Gerarde'nin “Fazileti terk edenlerin birinci mücuzatı herkeste de bunun mevcut olmadığına inanmalarındır” hikmet-i amikası burada tezahür eder.

Bu derece hodgâm bir adam herkesi de öyle görür, kendi herkese karşı nasılsa herkesinde kendine karşı aynı hesap ve mülahaza ile hareket edeceğine zarurî kaildir. Bunun için birgün kendini hakikaten seven bir kadına tesadüf edince sevildiğine inanamaz. Herkeste bittabi mevut olan olan hodgâmlığı kendindeki esasî, umumî hodgâmlık nazarıyla görerek bir galat-ı muhakemeye uğrar. Böyle bir hâlet-i ruhiye ile muaşaka yalnız muhal değil, aşkın esas-ı vücuduna da külliye muhaliftir. Aşkta ihtiyat ve basiretle hareket etmek sevmemek demektir; aşk sevk ve idaresi elimizde olmayan bir kaza-yı hissîdir. Zaten tehallük-i havass arasında, son zamanlarda hakiki pek azaldığı, âdetâ her türlü hissiyata aşk namı verilerek bunun hakikati mahv olmaya, bin türlü ihtiyacat-ı ruhiye arasında unutulmaya başlandığı için bu muhakemat ile fikr-i aşk bütün bütün zayi' olur. İtimatsız, muhakemeli aşk olamayacağından böyle bir adam sevmez: Sevmek için inanmalı, kendini unutabilmeli, feda-yı nefis edebilmelidir; “Beni sevmiyor ki niçin alayım!” hissiyle bu mümkün değildir. Onun ruhuna o kadar maraz müstevlidir, tahlilat-ı baride, tecarib-i sekine ile hararet-i o kadar sönmüş, ruhu o kadar kurumuş, bir taraftan da itiyad-ı hissiyatını daha zuhur etmeden ibtale o kadar alışmıştır ki artık bir hamle-i şiir ve heyecana gayr-ı kadirdir. Onda hiçbir şey garizî ve anî değildir, bir makine gibi telakki ettiği mevcudiyet-i beşeriyeyi soğuk soğuk tahlil etmek seyiesiyle kendisi sahihan bir makine, bir tahlil ve hesap makinesi olmuştur. Hep hesapla, hep menfaat için uğraştığından rast geldiği bu kadını müfsid, yalancı, hain olmak üzere kabul eder; daha ilk nazmarda onu hükmetmiştir; artık her hareketini bu hükmünü doğru telakki ettirecek yeni yeni hükümlerle terfik ve tahkim eder.

-Mabadı var-

(Mehmed Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye-Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”-2*, SF, nu. 424, s. 125-126)

Tedkikat-ı Edebiye

Poul Bourgeot

ve

Bir Cinayet-i Aşk

-Geçen Nüshadan Ma'bad-

Sevmek ruhun bir nazarın harareti altında eriyecek kadar hassas olmasıyla mümkündür: gördüğü aşk ve vefaya inanmalı, işittiği yeminleri başını sallayıp “bu da ötekiler gibi!” diyerek, gülerек dinlememeli. İnsan inanmadıkça sevemez, sevemedikçe adem-i emniyet hissi kuvvet bulur. Böyle sebepler netice ve neticeler sebep hizmeti görerek, esbâb ve netâyic birbirine tekrar tesir ederek her şeyi onu bena-ı aşka, tesis-i amele muktedir olmamaya sevk ve icbâr eder; yalnız hazz-ı cismaniye mümkün görür; bunu öyle bir mükafat gibi telakki eder ki hiç olmazsa hakikidir. Vehmî eleyildir: “Zaten bundan sahih ne var?” der; ve sade eğlenmek, aldanmayarak, akılâne yaşamak için aşkı, maâşukayı bir oyun gibi kullanmak ister; karşısındakini kandırmak için mudhikeler oynar; onun da aynı muamele de bulunduğuna katiyen kânidir; hâlbuki arada şiir ve heyecan aşk mevcut olmadığına hakikat-ı muaşaka, yani iki cinsiyet behîmenin müstekre mücadele-i hotkamânesi nazar-ı tahlilinden kurtulamaz; ezvâk-ı maddiyesinin bütün hakayık mülevvesesi şevkini mecruh eder; bîvest kalbi sekinet müthekekanesile beraber ruhunda bir şey vardır ki daima nefret eder, ve “ah ne olsa, sevebilsem...” diye çırpınır. Kadınlara nedyun olduğumuz en mestâne saadetlerin sadece onların yalanları sayesinde husul olduğu hakikat kıymetdarını anlayarak zaten bütün eşvâkımızın nasıl sade bir yalan olduğunu düşünür, asıl lazım olan şey inanarak [139] birkaç dakika mesut olmak olduğunu hesap edip “aldansam fakat sevebilsem...Ah aldansam, beş dakika aldanabilsem!” diye sızlar; fakat artık bunu tabii olmak zamanı geçmiştir, sahte tecrübelerinden daha ziyade iğrenir, nihayet öyle bir zaman gelir ki sevmek ve mesut olmak için her şeyi, hissini, serveti, bir takım mevtun edecek her türlü meziyetleri olduğu hâlde kadınlar arasında yâbis soğuk ve haşindir. Buna bir de cidden seven masum kalpli ve ulvi bir kadın ilave ediniz: İşte “Bir Cinayet-i Aşk” romanının esası.

Arman dökeren anasını babasını pek küçükken kaybetmiş, vasisi olan amcasından gördüğü muamelelerin zehir baridiyle herkese karşı müctenib yaşamış, kimseye ısınamamış mektep hayatı ve kitaplarla fikri daha yaşamadan bozulmuş, mektepte iken soluk çehreli, batık gözlü, müsavi-i hafiyeden nişan olan zayıf bünyeli çocuklar arasında hayali kirlenmiş Muhza amcasından kurtulmak için orayı tercih ettiği hâlde bu hayattan da iğrenerek daha bir çocukken daha bir çocukken alem-i ezvâka atılmış en adi kızlarla görüşmüş, suistimalât ile vücudunu harab etmiş, sonra isbat-ı rüşd ederek maîşete girince kadından kadına, aşktan aşka, daha doğrusu tahasüsten tahasüse atlayarak yaşamaya başlamış, kendine henüz on beş yaşında iken itikattan mağrur bırakan yine kitaplar olmuş, Paris muhasarası ona fecai-i beşer; âmak müthişesini göstermiş, mektepten çıkınca otuz bin frank irâd senevisi ile yapacak bir şey bulamamış; bir artist olmak için daha lazımdır fikrindedir, ellinci bir bestekar olmaya razı olamıyor; evlenmeyi aklına getirmiyor; bunun için seyhate çıkmış, dünyayı dolaşmış, tecarüb aşıkane sine vüsat gelmiş, en çok merbut olduğu kadınlarla geçen muâşıkaları kendisine göstermiş ki her buselerin aynıdır; ve dünyada her şey kısa, sathı ve beyhudedir, husulesiyle aşk...Hayatı böyle kâh kızların, kâh kocalarını aldatan kadınların ağuşunda daimi bir sefahetbârda içinde hiç telezzüz etmeksizin, her günü birbirine benzemek şartıyla boş geçmiş, hiçbir şey, hiçbir kimseyi sevmeyerek yaşamış, müşterek bir aşkın lezaizine daima bigane kalmış, yabis ruhuyla hayatta bir adamdan ziyade bir seyirci gibi hatta kendini bile lakaydâne tamaşa eden bir seyirci gibi kalmış; böylece otuz iki yaşını bulmuştur. En mesut olması lazım gelen, başkalarınınca adeta birer muvaffakiyet addedilen telakkileri gaşy olarak bekleyeceğine bu intizar saatlerini maşukasının hayat-ı maziyesine dair malumat alarak yalanlarını meydana çıkarmakla geçirir, onu sevmeye kendini gayr-ı kader kalacak her şeye müracaat eder, bir şey bulamazsa kadının kusursuzluğuna değil kendisinin o kusurları bulmakta muvaffakiyetsizliğine hükmederek, bulunca bir büyük şeye mahzar olmuş gibi sevinerek “adi bir şehvete his namı veren altıncı veya yedinci aşktan sonra kendine gelince birinci aşkı olduğuna inandırmak için nafiye yorulan” bu kadınlar arasında hiçbir zevk ruh hissetmeyerek sürünür gider...

Elene tesadüfî işte o zamanda vukua gelir; bu en aziz dostunun bir mektep arkadaşının zevcesidir. O da validesini pek genç kaybetmiş zayıfı'l-tabî olan babasının sonradan aldığı karısından pek çok çekmiş, Paris Mühendis Mektebi'nden çıkıp vilayete gelen Alfred bir gün kendini, isteyince bu kadından kurtulmak için bu izdivacı hemen kabul ediyormuş, fakat hayal maziyesi kendini hayalperest edip istikbal hakkında pek çok emeller beslettiğinden izdivacın hakayık-ı maddiyesi karşısında zevcenin- nezaket kabiliyesi, Eyilki ile beraber-kadınlığın ne olduğunu anlamamış bir adam olması onu harab etmiş “ifâ-ı zevciyet kendisine gayr-ı muntazar olduğu kadar menfur bir şey, maharetsiz bir anife verilmiş bir vergi gibi olmuş”tur. Bunun için zevcinin sonraları artık gizlenemeyen bir nefretle kabul eder, zevci de zaten ürkek olduğundan bütün bütün ürkek olur. Beceriksizlikle aşkını gösteremez; zaten bayağı olmakla beraber zarafetinden mahrumdur. Elen ise bilakis asil bir aileden mevrûs bir takım ihtimamat tezyine ve usuliyeye malik müdekkik bir ev ki valide elinde son derece incelmış bir kadındır.

Zevcinin mesela yemek yemesi gidip gelişi karşısında bir müddet köylü gibi ağzı açık kalışı, nihayet yavaş yavaş her şeyi onu bizâz eder; zevcesinin bütün ihtimalleriyle [140]

Beraber yine mesela boyun bağı adam gibi bağlanmamış; yakası inmemiş bulunur, gözlüğünün bağı dökümsüz kalmaz; bundan başka Alfred mühendis olduğundan edebiyata ve koku olmayan alemler gibi âsâr-ı edebiyeyi tahkir eder; muhâverât-ı adiyeye de bile zevc ve zevce arasında bir nokta-i ittihat ve iştirak yoktur. Zevc: “İşte sevdiği bir çocuğu var; Paris'i istedi, butaya geldik, istediği gibi müstakil mevkim şerefsiz değil, her şey bize tebessüm ediyor da zevcem yine mesud olmuyor...Niçin?” diye merak eder; öteki ise: “Acaba saadetin ne olduğunu hiç, hiç tanımayacak mıyım?” diye düşünür; ona iflas amali pek acı gelir.

-Mabadı Var-

(Mehmet Rauf; *Tedkikat-ı Edebiye Poul Bourgeot ve Bir Cinayet-i Aşk*, SF, nu. 425, s. 139-141.)

Tedkikat-ı Edebiye

Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”

-Geçen nüshadan mabad-

Bu esnada Varad isminde bir zabıt çıkar, Elen buna karşı hafif bir meyil hissederse de zabıtın bir gün bir muamele-i anifanesi ile araları açılır. Bundan sonra artık meyus u muztarib yaşamaya başlar başlar; ve bir gün zevci ona Arman’ı getirir.

Alfred zevcesine şimdiye kadar Arman’dan o kadar bahsetmiş, lakırdı arasında bu Arman ismi o kadar geçmiştir ki kadın [152] bıkmıştır; onun da Alfred gibi bir adam olacağına kani iken Arman’ı görünce fikri değişir, korkuları zail olur. Arman bilakis müsamahasız, mümtaz, nezih bir adamdır; fakat nazarındaki ma’na-yı amik-i tahakküm Elen’i korkutur. “Buna rast gelmeseydim daha iyi olurdu” diye düşündürür.

Arman gelip gitmeye başlar; onların Paris’te tesis-i ikamet etmelerine, ev bulmalarına, bunu muvafık-ı zevk u usul bir yolda tefriş etmelerine yardım eder; bin türlü muavenetlerle tabiatindeki zarafetleri, meziyetleri gösterir; zeki, zarif, mübtela-yı hiss olan Elen’e Arman’ın her hâli latif gelir; bundan başka konuştukları şeyler de hep müttehid-ül-efkâr çıkarlar, aşk hakkında aynı fikirleri vardır; fakat arman’ın simasındaki ifade-i taab ve melâl kadını tecarib-i âşikanesinin çokluğuna, çokluğuyla beraber acılığına inandırır. Elen iptida korkarak şaşırır, sonra Parislinin zarafetine hayran olur, böyle bir adamı bedbaht eden kadınları düşünür, ona acır; bu hiss-i rikkat peyda ola ola nihayet öyle bitab bir aşk hâsıl eder ki kadın buna mağlubane teslim-i kalb etmekten kendini men edemez. Elen sahihan ulvî, gerçekten, cidden iyi bir kadındır; bilmeyerek, ilk defa hissettiği aşkın bütün bitaplıklarıyla, iradesizlikleriyle, düşünemeyerek mağlup olur. Arman’da bir taraftan davet edildiği yerleri terk ederek geceleri gelip onun yanında geçirir, bütün vaktini onunla geçirmek için fırsat aradığını hissettirir. Bu sıralarda birgün yemeğe geleceğini va’d ettiği hâlde “Hastayım” diye itizar ederek gelmez, Elen anlamak için kocasını gönderir; Alfred döner gelir, “Bırak şu haini” der, “Ne hasta ne bir şey, evde bile yok... Hastalığı bahane etmiş... Kimbilir hangi mev’id-i telakide!” Kadın o kadar müteessir olur ki bu teessüründen

Arman'ı ne derece sevdiğini anlar. Tekrar görüştükleri zaman şiddetli davranır, nerede iddiğini sorar, delikanlı elini alır, Elen hıçkırır...

Bundan sonra, aşkta pek acemi olan elen hissiyatının nasıl büyüdüğünü saklayamaz; Arman dehşetli tecrübesiyle hepsini görür, ve öyle idare eder ki kadın rüzgâra maruz hasta bir yaprak gibi titreyerek onun münkadı, esiri olur; sevdiğini, onun için öldüğünü itiraf eder. Fakat hakikaten pak olan her kadın gibi "aldatma"nın azıyla çoğunda hiç fark olmadığına inanan Elen için bu hareketlerin ne kadar fena olduğu malumdur, bu sebeple mukavemet eder; lâkin Arman'ın gözlerinde gördüğü bir ifade-i elem her şeyi bitirir; bitab-ı mukavemet "ah muztarib olma, seni için mahv olsam da zararı yok..." diye haykırmak ister; "Seni sevmediler, bedbaht ettiler, işte ben seveceğim, mesud edeceğim, ah seni mesud edebilsem!" diye sızlayan nazarlarla bakar. Fakat Elen bunu sarahaten söylemediği, Arman da sevdiğinin son ve kat'i delil-i muhabbetine nail olmadıkça sevildiğine inanmadığı için genç kadın pek muztarib olur. Onu asıl müteessir eden şey Arman'ın kendi aşkına, bu çokluğu altında ezildiği, mahv olduğu aşkına inanmamasıdır; bütün saadetleri onu bir aşka inandırabilmekte görür. Ah serbest olsa, zevciyle çocuğu olmasa da gidip ona dese ki: "Bak işte seninim..." ve "Görüyor musun, senin olduğum için mesudum, mağrurum; seni mesud görmek için ölmeye razı olurum!" Fakat ne çare, kendi hayatına malik değil, bir zevci var, bir çocuğu var. Onun asıl emeli pak bir râbıta-i âşıkane'dir; bu emeli terk edememekle beraber katiyen de biliyor ki bu mümkün değildir, bir gün herşeyi Arman için feda edecektir, onun nazarından o hüzn ve melâli mahv etmek için her şeye razı olacaktır; fakat işte bir türlü muktedir olamıyor... Bütün bu hummaların arasında bir gece Arman'ın gösterdiği hainane şüpheler, adem-i itimadlar o kadar acı gelir ki kadın "Peki, Arman, mahzun olma, ne istersen razıyım!" der.

Bu söz kalbini son tabakalarına kadar inen bir kadını derin bir sesle söylediği bu söz Arman'ı müteessir edeceğine mütehayyir eder; kadının tedkik edecek kudreti olsaydı Arman'ın gözlerinde umduğu mesudiyetin yerine mütecessis, muhakkir bir nazar-ı barid görerek ne kadar muztarib olurdu. Bizim için herşeyi feda eden bir kadının bütün kabahatlerini en evvel affedecek adam biz olmalıyız; onun bize verdiği saadet bunu mütekeffilidri. Fakat Arman için sade bir arzu-yı cismanî vardır, ve arzu-yı cismanî kuvve-i tahliliyemizi ibtal edemez.

Bunu için kadın “Bari mesud olacak mısın?” diye sorduğu zaman o bir mudhike oynar gibi [154] hissetmeyerek “Nasıl sual? Elbette.” Diye kadının güzelliğini ta’dad etmeye başlar... Ah, muşakada hissimizi, fikrimizi olduğu gibi söyleyemediğimiz, bunları tağyir ve tebdile, gizlemeye mecbur kaldığımız zaman, yani arada gizli, hesablı bir şey bulunduğu zaman emin olabiliriz ki yaptığımız muşaka değil mudhikedir. Arman da, genç kadın zevcinden başka bir adam ilk defa gördüğü bu nevaşler altında heyecandan ezilmiş, yarı ölmüş gibi dururken başk aşeyler düşünür, mest ve mesut olacağına onun hareketlerini tecessüs eder. Mesela kadın burada, bu salonda kabul edemeyeceğini söylediği zaman delikanlı kendi evini teklif eder; kadın başka kadınların da gelmiş olması ihtimalini düşünerek burasını da reddedince Arman dostlarından birinin evini teklif eder; Elen o dosta işin açılacağı zamanı zamanı gözünün önüne getirerek ikisini de görür gibi olur, kendi nazarında o kadar ulvî ve mukaddes olan aşkı bu dost kimbilir nasıl telakki edecek diye düşünür, yine reddeder. Arman kendisi gibi kadının da bu muşaka oyunlarını ilk defa oynadığına inandığından mahza kadını tedkik için, tecrübelerinin derecesini anlamak için bu tekliflerde bulunur: Kadının kendi evinde kabul etmemesini yabancı yerde daha mahzuz olmak emeline atfeder, evine gelmemesini eser-i ihtiyat olarak telakki eder, dostunu dairesini reddedince “Ya küçük bir daire tefriş etsem...” diye sorar; Elen’in arzu-yı kalbîsi bu olduğu hâlde yine başını sallar, bu daireye gizli gizli gelip gitmek, komşuların, kapıcıların nazar-ı iştibahı önünden geçmek, gidip gelişi merak edilen peçeli kadınlardan biri olmak... “Hayır, Arman, su-i zann etme, beni anla; öyle bir yerde senin olmak isterim ki sonra hiçbir emare kalmasın. Görüyor musun, benim için tefriş edeceğin bu daire şayet beni sevmekten vazgeçersen ne olur?.. Bak, şimdi bile bunu düşünmeye tahammül edemiyorum. Arman, beni haksız yere mahkûm etme, beni anla...” diye yalvarır; kadın arman’ın tabiatını, bu kuvve-i hayaliye ile kalbin kâmilen ayrılmış olduğu tabiatı iyi bilmemekle beraber nazarından hareketlerini su-i tefsire uğradığını anlar gibi olur; adem-i itimatın bir sürat-i maraziye ile zuhur ettiğini bmerak eder, kendinin aşkıdan şüphe ettiğini bilmekle beraber muvaffakattan sonra yine, payidar kalışı onu harab eder...

Ertesi gün için va’d-i mülakat alarak dostunun evinden çıkan Arman kendinin yine muhavvef bir sûrette melûl ve meyus olduğunu görünce bunu

evvela Elen'i kocasından kıskandığına atfeder; fakat maziyi düşünür, bütün mektep hayatını, mektepten çıktıktan sonra Alfred'le buluştuğu zamanları hatırlar, dostlarından biri kendisine zabitin hikâyesini anlatmış, fakat bittabi hakikat-i hâli bilemediğinden sadece bu zabitin bir zaman Elen'in hânesine devamı mucib-i kil ü kal olduğunu söylemiştir; Arman Elen'i görmeden evvel onun tecarib-i âşıkaneinde yorulan cüstcukâran-ı tahassüsten addettiği için ilk tesadüflerinde kadını tecrübesiz gibi görünmesini ilk rast geldiği Parisli kendisi olmasından mütevellid addededr, sonra alfred'le birkaç musahabede bahs-i tahakkuk ettiğinden, Elen'in kendine teslim olmaındaki imtinaların sırf şuhluğa haml ederek muhasarayı sıkır, ve nihayet işte muzafferiyet meşhud olur; onun fikrinde bu muvaffakiyat-ı âşıkane dizisinde diğerlerinden daha güzel, daha arzu olunur bir galibiyet olacak... Ey o hâlde niçin meyus oluyor?... Bu, dostuna ettiği fenalığın azab-ı vicdanîsi mi?

Dost mu? Fakat Alfred gerçekten dost mudur? Vakıa, bu aralarında ve başkalarınca da böyle olmak üzere mukarrerdir; fakat bir dost sizi tanıyan, sizin de kendisini tanıdığınız, kalbini size gösteren, kendi de sizin kalbinizi gören adamdır. Arman ye'slerinden, meserretlerinden, melâllerinden bu hesap makinesi Alfred'e bir şey anlatabilir mi? Hiç onun da gelip kendisine bu yolda tevdi-i mahremiyet ettiği olmuş mudur? Hem de ne iyi olmuşdu bu vâki olmamış; zira hayatı devam ettirilmiş bir mektep diye telakki eden bu şakirdin fikirleri kimbilir ne kadar budalaca şeylerdir. Mektep arkadaşı demek o levs ocağı arkadaşı demek değil mi? O kürek refikına niçin bu kadar hürmet etsin?.. Hayır sebab-i melâli vicdan azabı da değildir; bu mahv olmaz melâli, bir çok kere gelip kalbini hasta noktalarını ısıran, mahv eden melâli o pek iyi biliyor... Büsbütün serbest kalarak tecarib-i âşıkane âlemine daldığı zamandan beri muzlim bir ihtizar-ı ruhtan başka ne duymuş? Kendin ien çok mesud etmesi lâzım gelen kadınların yanında hissiz, barid kalmamış mı? Bunu önceleri cismanî bir ürkekliğe, ihsas edebildiği ihtisasata gayr-i lâyük olmak azabına, safvet-i arzusu hastalıklarına atfederdi; fakat şimdi anlıyor ki bunun sevemeyeceğini bilmekten, kati olarak bilmekten başka bir sebebi yoktur. Kendi kendine soruyor: "Elen'i seviyor muyum?" Düşünüyor, nefesini yokluyor, sevmediğini, yalnız güzel olduğu için arzu ettiğini anlıyor; canı sıkıldığı için mülazemette bulunmuş, imtina gördüğü için merak edip üstüne

düşmüş... Hodgâmlık ve şehvet; işte bu kadar... Şu hâlde neye iyi?.. Niçin diğerlerine benzeyecek bir sergüzeşt daha?..

Hayatta aşktan başka bu sefil mevcudiyetimizi bir müddet olsun unutturacak [155] onun meraret ve zucreti derecesinde zevk verecek bir şey olmadığı hâlde en kıymetli bir muvaffakiyet-i âşıkaneyi “Neye iyi?” nevha-i nevmidiyle telakki etmek kadar elin ne vardır? Mevcudiyet-i beşeriye kâmilten heyecandan ibaret iken hiçbir heyecan duymayacak kadar yübuset-i kalp ne müthiş mahrumiyettir!

Arman’ın bütün uğraşmasına sebep “Belki bu başka türlü olur, belki severim...” ümidi olduğu hâlde kadını son ah-ı teslimiyetine karşı yine aynı bürudet-i tahlil, yine aynı rübuset-i ruh, yine o sefalet-i derun ile kaldığı içindir ki meyustur; der ki “Öyle ise onun hayatına niçin girdim? İşte on iki ay evvel beni tanıımıyordu bile... Ne kadar rahattı... Namuslu bir adam gibi hareket edebilmek için yine vakit var.” O zaman –bir kere daha yaptığı gibi- aralarında “gayr-i kabil-i tamin” bir hâl vuku bulmadan evvel feragat etmek niyetine düşer, ve yazmak isterken aklına Varad gelir, mahud zabıt; o vakit kendi kendin eder ki “Safderun çocuk! Ben olmazsam bir başkası olacak. Bir çapkına rast gelmiş bir zevk kadını; ne iyi iş...” Ve güler, hemen aklına evvelce aynı fikirle feragat ettiği bir kadından görmüş olduğu tezyif gelir; ve böylece ertesi gün kararlaştırılan saatte kararlaştırılan yerde bulunup da biraz intizardan sonra kapının çalındığını işiterek açtığı zaman karşısında Elen’i görünce memnun edileceğinden artık emin olduğu arzusunun sevkıyla biraz kendini unuttur. Elen sahihan pâk olan kadınların böyle zamanlarda düçar olacakları helecan-ı mahmumane ile sabahlara kadar uyumamış; en şiddetli ye’slerden en yüksek bahtiyarlıklara, en acı vicdan azaplarından en ulvî fedakârlıklara geçmiş; aşkın, sevilen adamı mesud etmekten tahassul eden saadetin ne olduğunu anlamış, bir mevud visale, ilk mevud visale gelen bir kadın gibi raşedar-ı ye’s ve heyecan, şikeste-i mesti-i âmal katmış; yarı ölü, bir başka şey, bir başka hâl almış, bir başka kadın olmuş; seven ve sevilen bir kadın...

Arman onu elinden tutup odaya çekerek, peçesini açıp şapkasını, eldivenlerini aldıktan sonra ocağın yanındaki koltuğu oturarak, dizlerinin dibine çöküp mecnunâne sıkarak teşekkür ederken, kadını çektiği şu cansûz elemeleri gizlemek için cebrî bir sükûtle bakan gözlerine dikkat ederek “Ha,” der,

“Hâlimden belli ki bu ilk mülakatı değil. Benim için bir hevesi var, istifade edelim; lâkin niçin her kadında her âşıkını ilk âşıkı kendisi olduğuna inandırmak cinneti vardır?” Dudaklarıyla saçlarının kıvrımlarını dağıtır; kadın gayr-i ihtiyarî hareketleriyle bunları düzeltirken “Korkma” der, “Ben her şeyi düşündüm.” ve yatak odasından geçirip bir tuvalet odasına götürür: “Burada saçlarını tekrar yaparsın.” Elen kızarır “Oh, beni utandırılıyorsunuz...” diye mırıldanır. Tekrar yatak odasına gelirler. Orada ceketinden bir cep tarağı düşer; Elen nerye gitse bu tarağı taşımak mutadî olduğu hâlde Arman “Unutmamış.” der, “Beray-i ihtiyat...” Ve Elen burada ilk defa hissettiği heyecan-ı şedid ile şikeste ve bitab “Mesud musun?” diye sorduğu zaman Arman “Pek çok!” cevabını verdiği hâlde kadının gelişinden ta bu sualin vuku’una kadar dikkat ettiği bütün ufak tefek hâlleri düşünerek onun nasıl bir oyuncu olması lâzım geldiğini tasavvur eder; artık katiyen emindir ki bu kadının ilk âşıkı kendisi değildir; bunu anlamak bir büyük muvaffakiyetmiş gibi bütün dehasını o cihete sarf eder; eğer kadın muvafakat göstermese riyakâr diyeceğini düşünmez de böyle hafif davranışını bütün bütün ahlaksızlığa atfeder; Elen saadetinden aşkından, onun olduğu için ne kadar mesut olduğundan bahsederken o kendi kendine, “Ne gariptir ki hiçbir kadın insaf edip de, ben bir fenalık yapıyor muyum, yalan söylüyorum, zevcime hıyanet ediyorum, bu beni eğlendiriyorsa da yine bir fenalıktır, demiyor; garip, garip!” diye sâkitane dinler...

-Mabadı var-

(Mehmed Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye-Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”*-2, SF, nu. 426, s. 151-152,154-155)

Tedkikat-ı Edebiye

Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”

-Geçen nüshadan mabad-

Sahiha seven bir kalb için ilk mülakatı takib eden günler kadar latif ve cansûz hiçbir şey olamaz; tekrar yalnız buluşuncaya kadar herkesin arasında resmî görüşmek, mektub yazmak, hep yalnız kalarak sade onu. ona aid şeyleri binlerce defa düşünmek daha mesud olmak için ona feda-yı can arzularıyla uğraşmak... Elen, fazla olarak, cidden namuslu bir kadın sayfiyetiyle yalnız bir kişinin olmak merakına [186] o kadar mağlub olur, Arman'ın hakkını o kadar dikkatle muhafaza eder ki zevcini her türlü müsaade-i hususiyesinden mahrum bırakır, hatta ufak tefek bahanelerle gösterdiği mümanatların daha ziyade devam edemeyeceğini anlayarak hekime müracaatla tıbbi bir sebep icad eder; o zaman daha emin olarak sevdiğinden, sevildiğinden son derece mesud u sermest, bir hayat başlar; bu bir hayat olmaktan ziyade bir rüya-yı bahtiyaridir. Kadın saadetinden o kadar emindir ki Arman'ın, bu derece irtibatı görüp “Heves devam ediyor, Allah verse de çok sürmeseydi...” diyen Arman'ın bazı ufak ihtiyatlarını, işmizazlarını bile görüp düşünemeyerek o ne yapsa, ne söylese kendisini mesud eder. Arman maşukasında bazan öyle bir inbisat görür ki “Ne oluyorsun?” demeye mecbur olur. Fakat bir gün kadın, “Ah senden bir çocuğum olsaydı...” deyince delikanlı birden, “Ben bunu temenni etmem, zira bir başkasın baba derdi!” cevabını verir. O zaman kadın haykırarak “Yok niçin!” der. “Seninle kaçır giderdim... Madem ki hiç onun olmuyorum artık Alfred beni nasıl tutar?” Arman kendi kendine gülererek “İşte bu da o iddiada... Hepsi idda ederler ki sizin olduktan sonra kocalarını terk ediyorlar.” ve gayr-i ihtiyari -vaktiyle Elen'i o kadar muztarib eden- o soğuk şüpheli tebessümle gülümser; o zamandan beri bu Elen'in gördüğü ilk adem-i itimad alâmetidir; haykırır, “Nasıl, nasıl bana inanmıyor musun? Yemin ederim ki senin olduğum günden beri Alfred'in zevceliğinden çıktım.” Öteki sadece, “Canım, ben kıskanç değilim, biliyorum ki seviyorsun” der; kadının maksadı bu değildir, o ister ki kıskanç olmadığı için değil, yalnız kendinin olduğuna inandığı için kıskanmasın. Bu isrardansıkılan Arman, “Peki nasıl istersen öyle söylerim...” der; ve ilk ceriha bununla açılır:

“Bana inanmıyor, bana inanmıyor!”

Elen o kadar meyus olur ki günlerce ağlar, şimdi ona bir âgâhlık gelir, etrafına ayık gözlerle bakar, kendi aşkıyla Arman’ın aşkı arasındaki farkı görür, “Beni böyle bir harekette bulunmaya kadir görmedi, öyle mi? Demek beni sevmiyor.” diye sızlar; öteden Arman “Yalan söylüyorsa da bana hoş görünmek için söylüyor, ben de haksızlık ediyorum a, niçin onu muztarib etmeli?” yolunda muhakemeler eder. Fakat başka bir gün yine -bir anda iki âşıkı olduğunu öğrenen zevcin kovduğu bir zevceden bahsedilirken- delikanlı “Başkaları birden alamazlar da sıra ile alırlar, aradaki fark bundan ibarettir” der. Elen, “Her kadın böyle değildir!” demek isteyince “Ben de onlara fena demiyorum a, onlar zayıf, erkekler yalancı... Ne yapsınlar? Birçok erkekler kendilerini sevdiklerine inandırıyorlar. Onlar da, onda bir, inanıyorlar, aldanıyorlar. Nihayet yekün, böyle oluyor.” cevabını verir. O vakit Elen’in diline bir sual gelir: “Ya ben?” Fakat cesaret edemez; sevdiğinin tabiatında kendine meçhul olan şeyleri görür gibi olur, kadınlar hakkında böyle fikirleri olan bir erkekle münasebatını düşündükçe vaktiyle anlamadığı birçok dakayıki, bütün tafsilatı görmeye, bazı inbisatlarına karşı gösterdiği tarz-ı telakkiyi anlamaya başlar, birçok hâlleri tahattur eder, görür ki Arman kendine inanmıyor. Kendini cidden sevmediği hâlde “Benim ol” demeyeceğine emin olduğu o kadar namuslu bildiği Arman için kalbinde uyanan bu şübhe pek elimdir; “Bir kadın onun kalbini harab etmiş!” diye ağlar; bu sefer yüreğinde Arman’a bir merhamet, o kadına bir gayz hâsıl olur, tahammülsüz bir kıskançlık gelir, “Benim yanımda o kadar mesud olmuyor”, “Onu mesud edemiyorum” demeye başlar; ve bir kere bu his hâsıl olunca hayatı sırf işkenceden ibaret kalır. Artık hareketlerinden, sözlerinden korkar; bu sûretle ona fena görünmeyeyim diye yapacağını şaşırır. O kadar şübheleriyle Arman’ın, yalnız buldukları zaman, gösterdiği aynı irtibat, aynı hareket evvelki irtibatların da, o kendini mesud eden irtibatların, hararetlerin de sır “arzu” dan neşet ettiğini anlatır. Yine bir gün delikanlı söz arasında, “Beni sıkın şey yalan söylediğinizi görmektir” deyince, kadın yayında her şeyi kendine külliye meçhul, kendini daima yalan söyler tanımış bir adam görür; ve o kadar emniyetle sevdiği bir adamı böyle kâmilan yabancı görerek, uyurken bir na’şa bağlanıp uyanınca kendini bu müthiş arkadaşla zincirler içinde merbut gören bir mahkûm gibi olur; dört ayda,

harici hiçbir sebep yokken, dört beş kelime ile bu ulvî saadetten en muzlim bir sefaletе inmiş bulunur.

Ah eğer sahih ise, eğer Arman gerçekten kendini sevmiyorsa!.. Ne yapacak, ya Rabbi ne yapacak? O zaman kendini bir siyah uçurumda, sersem, sefil, mecruh, bir uçurumun başında görür. Şimdiye kadar hep onunla, onun için yaşamıştır, başka türlü yaşaması artık mümkün değildir... Ne yapmalı Allahım?

Öte taraftan zevci bir zamandan beri tahakkuk eden felaketinden o kadar muztaribdir, etrafında geçen hâllerden şüphelenerek öyle tedkikatta bulunmuştur ki âilesinin hayatında açılan bu cerihayı keşfetmiştir; ne yapacağını bilmeyerek gider, Arman'ı bulur; felaketinden ona şikâyet eder, kemal-i safvet ve ulüvv-i kalb ile “Sen benim dostumsun” der, “Bunun için bu gün sana geldim; Arman, ben pek bedbahtım; zevcim pek muztarib, pek meyus, bana yalan söyleme, sen onun mahremisin, eğer birini seviyorsa, [187] bana hakikati söyle; eğer birini seviyorsa, işte yemin ediyorum ben kalkıp giderim; tek o mesud olsun da... Ben oğlumu alırım, o benimle mesud olamadıysa ne yapalım?.. Arman bana yemin et ki siz birbirinizi sevmiyorsunuz!”

Arman, bu büyük ıztıraba karşı mecbur olarak, Elen'le aralarında sade bir dostluktan başka bir şey cereyan etmediğini namusu üzerine temin ederken kendi kendine “Bak bir kadın bir erkeğe ne alçaklıklar ettiriyor” diye düşünür, Alfred'in heyecan-ı mezbuhanesi karşısında soğuk kalbi o kadar merhamete gelir ki buna sebep olduğu için Elen'den nefret eder; fakat Elen'in aşkı gibi büyük, namütenahi fedakâr bir aşkın yanında münasebat ve tesirat-ı ictimaiyenin ne ehemmiyeti, ne hükmü olur? Bunu anlayamayan Arman kendine bu derece yar olan şu maşukayı artık bitirmek emeline düşerse de arzusunu kadına alenen söylemek olamayacağından, “Zevcin şüphe ediyor, bunu için muvakkaten...” diye anlatmak ister; hâlbuki o zamana kadar fikren âdi bulduğu Alfred'in bu hususta kendisinden ulvî görünmesine gayret-i nefsi tahammül edemez, bu adamın ulüvv-i cenabı altında ezilmek ağır gelir; oyunda fena rolün kendisine kalmasını istemez. Arman'da yübuset-i ruh esasî değil arızîdir, sebebi şudur ki “heyecan ile kalbine vasıl olmadan evvey dimağdan geçer”; kurbanı olduğu akamet-i aşk ise muaşakata-ı dimağiyede şöyle veya böyle hissetmek için sebep aramak hâlet-i hususiyesinden münbaistir. Bunu için alfred'i bilavesvese aldatmışken, dostluğu

böyle bilatefekür rahnedar etmişken Alfred'in bu ızdırabı önünde fevkalâde mütessir olur, çünkü ondan Elen'in aşkı gibi şübhe etmez.

Arman yaptığı işin ehemmiyetini ilk defa olarak görür, ve bütün bunlara Elen'i sebep tutarak birçok muhakemat-ı hodgâmane ile kadın hakkında büyük bir su-i fikr hâsıl eder, esn âdi hareketlerine hep yanlış manâlar vererek onu nazarından kâmilen düşürür. Hem Alfred verdiği teminata hem inanmadıysa, gizlice takib ederse onun huzurunda sonra yalancı çıkmak o kadar âdi bir hâldir ki bunu hatta tasavvura tahammül edemez. Kadın zevci bırakacak, böyle sevmediği ve kendini sevmediğini de bildiği bir kadın başına kalacak; hâlbuki şimdi ayrılırlarsa bir iki hafta sonra her şey unutulup gider.

Bu kararı kesb-i katiyet edince son mülakat için Elen'le görüştüğü zaman Alfred'in şübhesinden bahsederek meseleyi izah eder; kadın, "Acaba ne cevap verdi? Aşkımızı nasıl müdafaa etti?" diye merakla beklerken Arman, "Eğer bu oyunu içinde yalnız ben olsaydım... Bilirsiniz o kadar muhalasata karşı hilekârlığa tenezzül etmezdim... Fakat asıl mesele sizsiniz; binaenaleyh yemin ettim ki aramızda râbita-i dostaneden başka bir şey yoktur." der; Elen, icab etse kendisine aşkının derecesini göstermek için hper tehlikeleri gözüne alarak zevcine, "Evet, seviyorum, onu seviyorum!" diyecek kadar nefsinde kuvvet gördüğü gibi Arman'ın da son noktada bu derece kuvvet gösterecek kadar kendini sevip sevmediğini düşünürken öteki onun için öyle yalan yere namusuna yemin ettiğini tahattur ederek kızar; Arman devam eder: "Fakat alfred şimdilik kesb-i sükût ettiyse de ileride şübhesinin uyanmak ihtimali olduğundan münasebetimiz kesb-i müşkilat edecek... Onun için..."

Ah, insan böyle zamanlarda söz bulmak için ne kadar müşkilat çeker, bulduğu sözler nasıl ağzından dökülür, cümleler nasıl karışır; ve o darbe altında ezilecek olan zavallı daha son söz söylenmeden her şeyi nasıl meş'um bir keşf ile anlar!

Elen en ince ânatına vâkıf olduğu bu sesin böyle hain sükûnetlerle, gaddar heyecansızlıklarla söylenişi karşısında ezilmiş, yarı ölmüş, sükût ediyor; güya her şeyi kendisi için yapmak fedakârlığına razı oluvermiş gibi kendisini ileri sürerek ayrılmak maksadını izhar eden, "Birkaç ay zaruf görüşemeyeceğiz, ben kalkar bir müddet buradan giderim..." diye söylenen... Fakat Elen hiç onu dinlemiyor, fakat

Elen tehlikeyi düşünmüyor, o tehlikeden korkmuyor; tehlikenin ona ne yapmak ihtimali var? O aşkından korkuyor, sevilmemekten korkuyor, onun nazarında yalnız bir felaket varsa o da Arman'ı artık görmemektir... Bunu için erkek orada, hissiz, hissiz birkaç aylık, belki ebedî bir müferekattan zarurî gibi, sade birşeyden bahsederken kadın, şimdiden yalnız kalmış gibi bir metrukiyet hissederek inliyor: “Ya ben, ben sensiz ne olacağım?”

Ah, sizi sevmediği'çün sızsız kalması hiçbir teessürünü mucib olmayan kalblere içinizi yakan elemleri nasıl, anlatmalı? Böyle kat'i zamanlarda gözünün önünde ölürken, hayır, ölümden fenâ bir hâlde ezilirken, inlerken hâlâ muhafaza-i sükûn eden muâşika karşı ne yapılır? O zamana kadar belki son cevabı alırım diye korkuyordunuz, fakat artık korkmazsınız; hakikati, sade onu anlamak tesellibaş olacakmış gibi yalnız o cihete hasr-ı nazar edersiniz, bu bir hâlet-i ihtizara, nefes-i vapesine o kadar müşabihtir ki bizzat odur denilebilir. Bunu için Elen'de “Yine ben size başka bir şey teklif etsem” der, “Zevcim kıskanıyor mu imiş, varsın kıskansın; selametim tehlikede mi imiş, varsın olsun; şu hâlde beni de beraber götür, herşeyi kaybedeyim, tek seni kaçırmayım...”

Arman bu anda bile soğuk muhakemelere imkân bularak birtakım esbâb serdine [188] kalkışınca Elen haykırarak, “Ah, niçin söylemiyorsunuz artık beni sevmediğinizi niçin söylemiyorsunuz?” der. Arman kızar, sıkılır, ne söyleyeceğini şaşırır, nihayet itiraf eder: “Evet, ub müferekatı yalnız sizin selametiniz için değil kendi selametim için de istiyorum, bugün aramızda namuslu bir adamın aşamayacağı bir mania var; bu benim verdiğim yemindir. Alfred bana geldiği zaman yalnız kıskançlığından bahsetti. Öyle bir hürmet gösterdi ki size tarif edemem... Benden şübhe ediyordu, geldi kalbini bana açtı. Bu kalbde bir küçüklük, bir meraret yok... Bilakis doğruluk, bir samimiyet-i dostane mevcud... Hayır, Elen ben bu adamı artık aldatamam, sonra kendimi çok muhakkar görürüm...”

Kadın, “Ey, ya ben?” diye haykırır... Evet, ya o, onun da namusu, onun da kalbi vardı, onun da yemini vardı, ve bütün bunları senin için, seni ibram u ısrar-ı âşikanene mağlub olarak, seni mesud etmek nazarındaki havf ve melâli sürûr ile memlu görmek için ayak altına aldığı zaman, seni için namussuzluk denilen bu uçuruma hiç düşünmeden adımlarını, hayatını sevk ettiği zaman... Evet, alçak, ya

o, ya bu kadın, senin için her levse girmekten çekinmeyen bu kadın... Ah erkekler, erkekler, itiraf edelim ki biz hiçbir zaman kadınlar kadar, onlar gibi sevmeyeceğiz, hiçbir zaman aşkımız onların gibi hodgâmlıktan beri olmayacak! Lâkin görüyoruz ki kabahat her vakit şikâyet edildiği gibi, yalnız kadınlarda değil erkeklerde de var? Daha doğrusu kabahat ne erkekte, ne kadında; kabahat sevmekte, aşta, aşkın kendinde. Bizi en çok sevenlere karşı lâkayd bulunmamızı icab eden o kanun-ı elim-i sevdada. Ey o hâlde ne yapmalı?

Arman kızarak, “Lâkin meseleyi niçin bu kadar uzatmalı? Biz tecrübe sahibi adamlarız, böyle şeylere ne lüzum var? Sanki ben sizin hayatınızı bilmiyorum mu?” diye bütün bildiklerini, duyduklarını müntakimane bir şiddetle Elen’in yüzüne vurur; kadın bu son tahkirin önünde, “Nasıl, nasıl bunu işittin ve inandın öyle mi? Sormadın, tahkik etmedin... Peki madem ki inandın, bana niçin söylemedin?” diye feryat eder. Demek işittiklerine inandığı hâlde, Elen’in ilk aşkı kendi olmadığını bildiği hâlde ona “Benim ol!” dedi ve münasebette devam etti; hem nasıl inanır? Demek sevmiyor, o hâlde bir kadının bütün kalbini alıp kendi kalbini vermemek bir cinayet değil midir? Fakat Arman öyle kelbî, öyle bârid, öyle sengîndir ki kadın o kadar zaman o kadar hararet ve ismetle sevdiği bir adamın bu hodgâmlığı, bu hissizliği önünde donarak, deli gibi ne yapacağını bilmleyerek çıkar; Arman beride intikamdan korkarak “Bereket versin tehlikeli mektublarım yok” diye düşünürken o ezilmiş, ölmüş, inler, “Banan inanmıyor, beni fena bilir, âşıkım varmış...” diye sızlar.

İki hafta mütemadiyen düşündüğü şey âşıkının kendisini hiç, hatta bir dakika bile sevmemiş olması maddesidir. Arman’ın bütün harekâtını şimdi anlar, görür ki anlamadığı ve manâ veremediği birçok âhvalin ne kadar manâları varmış. Bütün emelleri, bütün ulviyetleri, bütün fedakârlıkları hep boşuna, tahassüs peşinde, rastgelene korse çözen bir kadın diye telakki edilmek içinmiş!.. Elen bu haksızlığa tahammül edemez; Arman’dan mahrum olmak, onun tarafından sevilmemek, bütün bu azablara tahammül için kendinde kuvvet buluyor; fakat Arman’ın kendi aşkına inanmaması onu öldürüyor; aşkını bu adama anlatamamak, gösterememek onu harab ediyor. “Biz iki tecrübe sahibi idik, sen zannediyor muydunuz ki ben hayatımıza vâkıf değilim?” Ah haksızlık. Hayır, bu mümkün değil; ona anlatmak, aşkını göstermek, masumiyetini göstermek için hiç, ya

Rabbim, hiçbir çare yok mu? Hiç mümkün değil mi ki gidip ona, “İşte görüyorsun ki ben masum idim, sen aldattın, cânî cânî?” diye haykırırsın, onu inandırırın?.. O zaman en mecnunane bir intikam, böyle ye’s zamanlarına mahsus bir intikam aklına gelir ve bütün ruhunu zabt eder. Elen böyle tashihi nakabil bir su-i fikr ile tanıldığını gördükçe evvelki hâlinin, evvelki hüviyetini naksi bir hâl almaya bir cazibe-i mukavemetsuz ile çekilir; Arman ona Varad’ın metresi mi diyordu? Evet, Varad’ın metresi olacak; sonra gidecek, onun karşısında haykıracak, öyle bir sesle söyleyecekti ki artık Arman şübhe etmeyecek: “Bak, görüyor musun, ben evvelden öyle değildim, fakat şimdi öyle oldum, ve beni sen böyle ettin. Anlıyor musun, sen, beni sen mahv ettin; ben evvelden saf idim, seni seviyordum, ömrümde yalnız seni sevdim ve şimdi onun, anlıyor musun, o adamın metresiyim... Hep sen yaptın?”

-Mabadı var-

(Mehmed Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye-Paul Bourget ve “Bir Cinayet-i Aşk”* 2, SF, nu. 428, s. 185-188)

Tedkikat-ı Edebiye

Poul Bourgeot

ve

Bir Cinayet-i Aşk

-Geçen Nüshadan Ma'bad-

Fakat bu Cuma ile sahihen kendini Varadık'ın kolları arasına attıktan sonra- Ah zavallı bir başkasından intikam alıyormuş gibi- Muzafferane tehlikle Atman'a koşarak onu sesindeki, hâlindeki mahrumiyetle iyice inandırdığı, yüzüne istediği gibi “evet, sen yaptın, beni bu ahel sen koydun, sen, sen, sen!” diye haykırdığı zaman hırs ve tehevürü son dereceye çıkmışken birden akli başına gelerek hareketinin bütün hududunu görür, nağıhan bir akü'l-amel ile meyus olur. O zaman, birden gazabla memlu nazarını istila eden yaşlarla Arman'a bakarak oraya ayağının altına yığılır; ve orada, boylu boyunca uzanmış olduğu hâlde, inlemeye başlar. Arman ayaklarının altına yatmış inleyen bu kadının karşısında, şimdi böyle mağlup düşen bu mahlukata ne kuvvetli ne gayr-ı kabil galebe râbitalarla bağlanmış olduğunu görür. Onu unuttum zannederken farkında olmadığı hâlde kıskançlık, maddi bir merhametle tekrar eski hislerini bulur, artık bir daha istirdâd edemeyeceğim zannettiği hislerini; ve diz çöküp kadını kaldırmak ister, “Hâlâ onun musun?” diye söylenerek yalvarır; fakat kadın gayr-ı ihtiyari bir hareketle beraber itekleyerek “Ah bitti, artık her şey bitti... Ah bilmez misin, Arman seni ne kadar severdim, seni ne kadar seviyordum, yarabbi!.. Ah niçin yaptım, niçin, niçin? Deli gibi oldum... Ah bana dokunma... Kendimden iğreniyorum... Ah cellat, cellat, hep senin kabahatin... Buna sen sebep oldun?.. Cevap ver, bana böyle yapmaya ne hakkın vardı? Benim ne kabahatim vardı? Sana ne vakit yalan söyledim? Niçin benden şüpje ettin!- Ah yok yok, sen affet... Ah bu azab beni öldürüyor. Bırak beni ağlayayım, ağlarsam rahatlanıyorum, bırak!”

Genç kadın böyle ağlarken Arman teskinine gayr-ı muktedir olduğu bu ye's ve elemin huzurunda deli gibi dolaşarak ne yapacağını şaşırır; asıl onu muzdarip eden bu mesuliyettir, bu kadının mahvına sebep olduğu için kabiliyet hissettiği mesuliyettir. Şimdi artık inanıyor, her şeye inanıyor, ne kadar

aldandığını görüyor, fakat mademki bir kere bu “gayr-ı kabil tamir” şey oldu, şimdi ne yapmalı? Bu sual onu o kadar işgal eder, bu mesuliyet onu o dar ezer ki duramaz, birkaç gün sonra Londra’ya kadar gider; lâkin orada memulu hilafında yine ondan başka bir şey düşünmek için bir yerlere çıkmaz, hep yalnız kalır; bu kadının sefaletine sebep olmak onu o kadar derinden harap etmiştir. Mademki şimdi Varadik metresi oldu, artık bu uçurumda aşklar tabî tevali edecek; insan kendine hürmet etmek kuvvet ve âdetini kaybederse ağfalat ve tahsisatın tehacüm müstevlisine karşı gelemmez? Arman bu mütevali sükûtları gözünün önünde görür gibi olur; bu kadının karşısında eliyle zehirlediği gibi mahlukun önünde gibi durur; mesmûm çehrenin tehelli, soğuk ter, müthiş ihtilaçlar... Artık bunları nasıl men etmeli, bu mahlûka aşıladığı zehir levste işte vazife-i tahribini ifa ediyor. Bunu nasıl bir mazeretle yapmıştı? Mademki sevmiyordu, nasıl mazur olabilir...

Bir taraftan böyle düşünürken diğer taraftan itiyadı onu boş bırakmaz, tesirini tahta-i eder; ta çocukluğundan aldığı efkâr-ı felsefiyeyi ileri sürmek ister “Elene karşı başka ne harekette bulunabilirdim? [203] Ne bilirdim ki o hülyaperver, çılgın, fakat samimi bir kadındır? Her kadın gibi zannettim. Böyle zannettim ve böyle zannetmeye mecbur idim...” Böyle demekle beraber hareketinin esbâbını arayıp kendini mazur göstermekle beraber arada bir azap var ki o nasıl payıdardır, ne yaparsa yapsın onu oradan kaldıramaz.

Böyle binlerce mülâhazalar, tefekkürler arasında, kah hakiki bir dindar kesilerek, kah eski Tarık tefelsefte kendi bir nokta-i istinat arayarak, fakat ikisinde de rahat edemeyerek, ikisinde de yerleşmeyerek vakit geçirir, nihaet sefalet-i beşeriyeye acımak en hayırlı çare-i teselli olduğuna hükmederek ahir, Elene uzun uzun acır; genç kadının uzun uzun anlattığı bu mazide çektiği rahatsızlıkları düşünür; melül sabaveti için, mazlum şebâbı bedbaht izdivacı ve sonra... A sonra sefil aşkı için acır... Ah ne yapmalı, nasıl etmeli de ondan bu acıları ref etmeli?.. O zaman fikrinde yine tereddütler başlar, sonra tekrar itikat ihtiyaçları gelir; nihayet gidip Elen’i gömeyince yaşamayacağını anlar; hatta onu sevmiş olmaktan bile korkar, o kadar zaman kimseyi sevmeyen bu adam “Şimdi aşık mı oluyorum?” diye düşünür. Fakat insan sevdiği kadınla bir mesudiyet tahayyül edilir? Onun Paris’ten almak, uzak uzak kimsenin gelemeyeceği, hatta bu hatıraların bile gelip bulamayacağını uzak bir memlekete götürmek, orada

unutturmak ister; fakat mademki sevmiyor, o hâlde bu ızdıraplar, bu ye'sler için? Ah evvelden bilseydim..." diye maziye tahassür eder, ve Elen'in bir zaman anlasaydı, vaktiyle muhabbetle geldiği zaman şimdiki gibi hissetseydim...Demek sevecektim...Sevecekti!.." diye sevilinir; o zaman bu kurbanı olduğu hodkamlık, bu akım elemeler, bütün bu sefalet-i ruhiye bitecekti, kalbi daha saf olsa, anlasa, inansa demek böyle olmayacaktı. Şimdi inanıyor, fakat pek geç...Elen bir başkasının buseleriyle kirlendikten sonra seviyor... Saadetin yanından geçtiğini, kendine bir müddet küşade kalmış bu kasr-ı pernûrun artık ebediyen kPndığı zaman, görüyor... Elen'i artık görülmeyecek bir ulu gibi taziz edip nihayet bütün bu ızdıraplar Elen görünce mahv olacak zannıyla kalkıp Paris'e geliyor. Ve Elen'i zayıf solgun, hastalıktan yeni kalkmış görerek "beni affet!" dediği zaman genç kadın büyük ızdırapların verdiği hâlim melekane ile: "Seni affedecek ne var?" diyor, "beni bedbaht ettinizse bunda sizin ne kabahatiniz vardı?.. Hastalandım, ölmek istiyordum, fakat çocuğum için, bir de sizin için vicanınız sizi ta'zip etmesin diye... ah sizi ne kadar düşündüm ve ne kadar acıdım... Beni çok muzdarip ettiğiniz, fakat bu ızdırap beni kurtardı..." O zaman anlatıyor: Muzdarip olduğu zaman muzdarip ettiklerini düşündüğünü, kendini düşünerek etrafındakilere ettiği fenalığı gördüğünü, içinde yuvarlandığı namussuzluk iyice kendine güvenerek mevtin huzurunda namuslu bir kadın olmaya yemin ettiğini söylüyor...

Demek, Elen'i bu meşum uçurumda muhafaza eden şey hiss-i merhamettir; Arman'a sefalet ruhiyesi için acımış, zevcine ettiği haksızlık için, onu mahrum bıraktığı saadetleri için, çocuğuna validesiz bıraktığı için acımış, ve böylece ölümden yahut sanattan kurtulmuş, acılamakla bütün mazisini temizlemiş. Demek, muhakemat akime-i akliye ile bulamadığı esas selameti kendisine sade acılamak verebiliyor! Arman'da bunu düşünerek- şu son seneler Fransız edebiyatında pek çok bahsedilen- "la religion de la souffrance humaine" esasının ne olduğunu çınıyor, acımanın beşeriyet için yegane çare-i selamet ve teselliyet olduğunu kabul ediyor.

(Mehmet Rauf; *Tedkikat-ı Edebiye Poul Bourgeot ve Bir Cinayet-i Aşk*, SF, nu.

429, s. 203-204.)

-Tarabya-

Tedkikat-ı Edebiye

“Hayat-ı Muhayyel” Muharriri

Hüseyin Cahid’le bir zamanda yazı yazmaya başladık; yalnız edebiyatta değil, zannederim, âlem-i matbuata da aynı zamanda girdik, o SF’un ilk nüshalarına “öte beri” yazarken ben... Haydi itiraf edeyim, Sabah’ın ilk sahaifine –bu ceridenin muhabiri olan bir muhibbimin namına- o zaman ancak böyle tercümeler yapabilecek ingilizcemle mütenevvialar tercüme ederdim. O benden daha bahtiyar, yahud bedbaht çıkararak bastırıldığı romanını, o kocaman “Nadide”yi yazarken ben “Sefillerin Cinayati” namındaki on ciltlik “ibretamuz ve facialı!” romanımın üçüncü cildini itmam etmiştim.

Fakat kendisiyle görüşmemiz bütün bunların daha ciddi makasid u amal-i edebiye huzurunda ancak bir çocukluk mertebesinde telakki olduğu bir zamana müsadif olduğu; öyle ki bunlar ancak latifelere zemin olabildikleri derecede şayan-ı zikr görüldü. Kendisini tanıdığım zaman, bundan üç sene evvel, gayur u muktedir arkadaşlarıyla “Mekteb” risalesini çıkartmaya başlamışlardı; üç yüz on iki baharına müsadif olan bu zamanlarda ben de Bahr-i Sefid’den henüz gelmiş, bir eser-i tesadüf olarak o zaman yeni ve muvakkat olarak bir heyet-i tahririye idareside olan “Resimli Gazete” ye daha mektebde iken yazmış olduğum hikâyelerden bir ikisini derc ettirebilmiş, ve mukaddemen iske Mekteb ile Resimli’ye bir iki defa “kabul” olunacak kadar matbuata nisbet peyda etmiştim. Cahid’in bu yeni çıkan Mekteb’in ilk nüshasında imzasız bir hikâyesi, “Ada Vapurunda”sı nazar-ı dikkatimi celb etmekten başlayarak sonra sonra yalnız bu hşikâyede ve sade Cahid’de değil risalenin bütün makaleleriyle bütün muharrirlerinde fikirlerime, emellerime, kanaatlerime öyle bir karabet ve tevafuk gördüm ki görüşmek, bu henüz tanımadığım dostlarımla musafaha için fırsat aradım.

Bunları yazışım sevgili dostumun eseri, ilk kitabı intişar ettiği için yazmaya kalbimin beni mecbur tuttuğu mütalaat ve efkârı “Birbirlerini medhediyorlar” iftira-yı miskinanesini lekesinden tenzih emeline mübtenidir. Göstermek istiyorum ki biz dost olduğumuz için eserleri sevmiyoruz, belki eserleri sevdiğimiz için böyle dost olduk; her türlü itikadat-ı fikriye ve kalbiye

tevafukuyla bir eser-i edebi ne kadar sevilmeğe mümkün ise o kadar sevdiğimiz bu asarı niçin ve ne kadar sevdiğimizi söylemek ise elbette sade medhten pek başka bir şeydir; ve bu dostluktan değil, belki dostluğu da mucib olan “edeb”e meftuniyettendir. Hem benim takdir etmek Cahid’in sanat u şöhretine bir şey ilave edemeyeceğini herkesin taarruzatından metanet-i mesleğine bir halel gelmeyeceğine emin olduğum kadar bilirim. Saika-i destî ile edebiyatta îrâd-ı esniye edebiyata bu kadar münhasıran meftun olanlar için tenezzül edilmeyecek bir sahtekârlıktır ki, bahusus faydası da olmadığı için, pek bilüzumdur. Hissiyat [234] ve mütaalatımı söylemek için böyle iftiralara, böyle sahte kavâide ehemmiyet vermek kadar manâsız bir şey olmaz. Hem hakikate o kadar meftun ki bir dostu medh etmek kadar mezmun da olsa yine severim.

Cahid’in şu üç senelik hayat-ı edebiyesinde iki ayrı safha vardır ki eserlerini benim kadar dikkatle takib edenlerin bunu fark etmiş olmaları zaruridir. Bana üç yüz on iki yazında müsevvedde olarak okumak için verdiği “Laktenis” başta olduğu hâlde birikip öbür sene SF’umuza gayr-i muttarid bu sûrette giren ilk hikâyeleri, sonradan yazdıkça artık sıra ile intişar eden asar-ı sairesi iki kısma tefrik olunabilir, fakat bunlar birbirine külliyyen muhalif olmayıp aradakiler bütün safahat-ı tebeddülü irae etmek şartıyla. Filhakika bunlarda öyle alaim vardır ki hem birinci hem ikinci safhaya aittir.

Cahid ilk eserlerinde psikolojizmin natüralizme çok meftun olmuş bir tilmizi gibi görünür; hararet ve heyecanı az, bunu var gibi göstermek arzusu çok tilmiz... Haşin bir determinist, ziyadesiyle merdümگیرiz ve yabis olduğundan o eserlerde aranılırsa selim bir hamle-i heyecana nadir rast gelinir; romantiklerle alay ediyor gibidir, ve bunu mahsus yapıyor zannolunur; bu eserlerde görülen hararet ve heyecan asarı samimiyet korkusu vermez. Bir heyecan ihsas ve ifade etmek istediği yerlerde bile tasvir-i mesavi-i beşeriyyeye temayül eder. Bazı eserleri o zaman neşr-i asar eden başka muharrirlerin hikâyelerindeki mebzuliyet-i ihtisat ve teheyüçata ziddolsun diye söylenmiş gibidir. “Mis Heri” deki mahmum hulya ve şiir kızın en hararetli sözlerine oradaki gencin verdiği cevaplar... İşte Cahid’in hayatın bütün heyecanat-ı şairanesini tarz-ı telakkisi bundan ibarettir; şiire, hulyaya aleni bir muhasama, onda dimağ ile adalat-ı kalbî

âtıl bırakacak kadar faaldir. “Hayal İçinde” romanının kahramanı, bu tecrübesizlik kurbanı Nezih’in bütün hâlleri göz sönüne getirilmeli; Nezih mesala Büyük Ada’da Marmara’nın vüsat ve haşmet ve menazırına hâkim bir tepeye çıkıyor da oradan ruhu titretecek hiçbir güzellik göremiyor. Nezih’in sevdasını tedkik edenler bu sevdada kalb yerine, ihtisat yerin etefekkürü, sevk-i tabiyi bulurlar. Onunki bir aşktan uzak, adeta bir hahiş-i adali-i şebâbettir.

İşte ilk eserlerinde mükemmel olmak için yalnız bu, nasıl diyeyim bilmem, bu yübuset, bu şiirsizlik vardır. Sade kuvve-i tahliliyesi ile kuvve-i müşahede ve tasviriyesi –hayat ve insanlar hakkında son derece tecrübelerin verdiği su-i nazarla birleşerek- bu eserleri tevlid eden hâlet-i ruhiyeyi teşkil ediyordu.

Fakat eserler tevali ettikçe bu ilk temeyyülatına yavaş yavaş dūçar-ı tebeddül olduğu görüldü; şu tebeddül hutut-ı mevcudenin takarrür ve katiyet kesb etmesiyle değil, belki onların inhilâli sūretiyle vaki oluyordu. Ona da bir hüzn ve heyecan-ı sahih-i şâirane gelmeye, belki hayatında birkaç inkisar-ı emel ve hulya sebebiyle bu kadar kuruyan ruhunun bir gün, bilme nasıl bir tesir ile sanki uyuşmadığı görüldü; bir lerziş-i tehakkümle parlayan gözlerinde bir gün yaşlar gördük; kalbinde beşeriyete karşı evvelki gayz ve husumete bedel azim bir merhamet, nihayetsiz bir şefkat peyda oldu. İşte o zaman hiss ve heyecana, girye ve muhabbete kâmilen küşade olan bir ruh, -zaten bütün serair-i sanatına mâlik olduğu için- birden bütün mahasin-i şiiriye temellük etmiş bulundu; bu serarir-i kuvvetiyle heyecanat-ı kalbiyesini ziya’dan kotararak tahassüsât ve ihtisatını hakkıyla kaydetmeye, hiçbir an heyecanını zayi’ etmemeye muktedir oldu. İşte son eserlerindeki mükemmeliyetin, mükemmeliyet-i hakikiyenin esbâbı budur. Fakat o kadar ciddi ve metin, o kadar müessir olması lâzım gelen eski hâlet-i ruhiyeyi böyle dūçar-ı inhilâl etmek için gayet ciddi, mehib, esasî olması lâzım gelen esbâb nedir acaba?

Bunu eserlerin tedkikiyle anlayabiliriz: İşte onlar da basıldı, bir kitap oldu; “Hayat-ı Muhayyel” Cahid’in ötede beride, kısım-ı azamı SF’da basılan bütün küçük hikâyelerini havidir bir kitabdır ki âdet olduğu üzere ilk hikâyenin ismini almıştır; bu hikâyelerin içined öyleleri var ki edebiyat-ı sahiha meftunlarınca bugünkü edebiyatın en güzel sayfalarını teşkil eder; işte “Görücü”, işte “Bir

Münasebet”, işte “Kanto, Bir Perde”, işte bir kalemin bazan bir fırça olabileceğini isbat eden “Köy Düğünü”.

Ah bunlardan bahsetmek istediğim zaman neler yazmak tasavvur ediyordum; bir kere “Bu eserler hakkındaki cevdet-i kariha, metanet-i ifade, cezalet-i üslub...” tarzında saçmalarla meşgul olmayacaktım; bu eserleri tedkik ederek muharririnin ruhunu görmek istiyordum. Bir eserden bir hayat görülür, bir tasvir bir hâlet-i ruhiye olduğu gibi bir eser de bir tasvir-i hayat olduğundan aynıyle bir hâlet-i ruhiyedir, eserden müessire intikal ederek Cahid’in bu vesile ile şebâbet-i mütefekkiye-i hâzırının ruhunu tahlil etmek istiyordum. Fakat heyhat! Emellerimizle iktidarımızın elim müsademe-i müebbedesi... Bu, hem de ümid-i muvaffakiyetimden pek uzak, bir yeltenmeden başka ne idi?

Doğrusu söylenmek istenirse, bunu yapabilmek için benim ne kadar iktidar ve istidadım yoksa eserin de o kadar tahammülü yoktur; o yolda bir tahlil için bir kere uzun bir hikâye olmalı, sonra muharrir birkaç asar-ı mukaddimesiyle daha ziyade teessüs etmiş bulunmalı, bir de tedkik edilecek eserin üzerinden kâfi [235] derecede zaman geçmeli; binaenaleyh şu satırlar bir tedkik olmaktan ziyade bir tecrübe-i kalemiye, daha doğrusu şöyle bir mülâhaza bir hatıra, rastgele bir kayıt olmak üzere yazılıyor...

İtiraf etmeliyim ki bu hususta kitabın muharriri bana çok yardım ediyor, zira kendindeki fikr-i tahlil ve tedkikin sevkıyla eserlerinin bazısında kendinden öyle bahsetmiş ki ben sade bunların arasından geçip kaydedeceğim. Bunu için eserlerinden objektif, yani gayr-i şahsi olanlarını bırakıp içinde bize kendinden bahsettiği eserleri, tabir-i mahsusuyla subjektif, yani şahsı olanlarını ele alacağız. İşte Hayat-ı Muhayyel, sonra Ey Genç Kız, bu Cahid’in manâ-yı âmiki lââyık olduğu kadar anlaşılmayan, bütün bir felsefe-i şebâbıdır diyebileceğim, pek çok sevdiğim eseri; daha sonra Deniz Hamamında, Karşısında, Yaz Hatıraları, Koruda ve nihayet Senin Muhabbetin...

Biraz evvel söylediğim gibi ilk eserleri Cahid’i son derece bedbin, merdümگیرiz, haşin gösteriyor. Mesela Karşısında’yı okuyorum; hep hiçi-i hayat, bîhûdegî-i mücâdelât şikâyeti; “mahiyet-i hakirane”mizi takdirden mütevellid ihtizarlardan şikâyet ediyor:

Şu azametli ufkun hüznengiz tefekkürler telkin eden ebedi manzarası karşısında aheng-i tabiatın hilafına çırpınmak isteyen, seriü’z-zeval, ehemmiyetsiz, gayesiz ve mevcudiyetine sığamayacak ihtisaslar arayan fani bir kalb-i ulviyethâhın kendi mahiyet-i hakiranesini takdiren mütevellid ihtizarları...İlh.

Evet, hiçi-i hayat, bihudegi-i mücâdelât... Hayatımızı terki eden bütün ihtiyaçlarımız ikna’ edildikleri hâlde bile bundan mütevellid memnuniyet pek az devam zeder; zaten elde etmek için arkasından o kadar koşup yorulduğumuz hahişimize, iştihakımıza temas edince nazarımızda o kadar büyüttüğümüz bu şeyin de husulüye yeniden birtakım ihtiyacat-ı elime tevli eden bir yeni ihtiyacdan ibaret olduğunu görürüz. Zevklerimizde öyle bir şey vardır ki elemelerimizden ibaretmişler gibi müteellim oluruz. Maahaza birçok manevî ihtiyaçlarımız, birkaç zavallı bzevkimiz var. Fakat bunlar da hep hayalimizle büyüttüğümüz, daire-i hakikiyesinden çıkardığımız şeylerdir. Aşk mı? Bütün sevilenler yalancı, bütün temayülat-ı kalbiyemiz yalandır. Hakikat-i aşk bir nevi ihtiyacımızın bir nevi memnun edilmesinden ibaret; sade bir tahassüsten, bir iştihâ-yı maddîden başka bir şey değil. Asıl mevcut olan musarra-i hayat zaruretinden mütevellid hodgâmlıktır.

“Bir taraftan hükema-yı Hindin yegâne saadet diye tasavvur ettikleri Nirvana’nı sinesine atılmak için bir hahiş beslerken bir hiss-i tahlil –bu isneyniyet-i azabbahş- bitarafane, müşikâfane bir nüfuz, garib bir itidal ile bunu sebebini arıyor ve kendi zararına olarak buluyorum da.”

Böylece, şefkatlerimizin derecesini görmek, anlamakda beşeriyetimizin icabı, muharrir tanımadığı, bilmediği bir kadına rast geldiği, onu çirkin bulduğu hâlde sebebini bilmediği bir temayül ile, ona nasb-ı nikah etmekten kendini men’ edemiyor; bin türlü tefekkürat-ı elime ile muztarib oluyor; çirkin bulduğu hâlde yine bu sevdiği yabancı kadın tabağındaki çirozu çiğneyerek ağzının açıklığını gidermek istiyor:

“Ya ben tekmiil mevcudiyetime müstevli olan meraret-i daimeyi mahv için hangi bir saadet-i lezizden tu’meçîn-i tesliyet olayım? Ah ben tekmiil bu saadetleri ısırıp şu anda mevcudiyetimdeki emraz-ı kazımanın zehirlerini oraya dökecek kadar bedhah, bütün insanlara sefaletlerimizi, aczlerimizi yüzlerine vuracak kadar

küstah olmak istiyorum. Ya ben bu hayat-ı hissiye ve fikriye su-i istimalatın yaraladığı, müebbeden alil bıraktığı lmeram ve ihtiyarımı ne ile şifayab edeyim?..”

Hayat-ı hissiye ve fikriye su-i istimalatı... İşte böyle düşünen, böyle hisseden, bunun için yorulan bir adam bu su-i istimalat ile müebbeden alil olmuş bir zavallıdır; fakat bunu anlamak için bu his, bu fikirleri tanımış olmalı...

“Elemlerimize, ıztırablarımıza, saadet zannettiğimiz bazı pek nadir, pek muvaffakat memnuniyetlerimize daima bihis, daima lakayd duran, ulvi kalan şu azimet-i kâinat muvacehesinde bize müşabih daha birçok hasta ruhların da böyle azablar içinde, şu aynı manzaralar karşısında dolaştıklarını, şu aynı manzaralar karşısında bir hulya-yı samimîyi bihude yere takib ettiklerini, fakat hepsindeki habl-i hayatın müekkilat-ı neste-i zamanın mıkraz-ı birahmı ile kesildiğini, cümlesinin de muzlim, ferdasız... Evet ferdasız ve hufre-i amik-i müştereke karıştıklarını düşününce kalbimde bu kanun-ı layetegayyere karşı bir arzu-yı beka, hayır, mübhem, nakabil-i tahlil, müşevveş bir şey tuğyan ediyor. Fıkdan-ı imkânı idrakten mütehassıl fütur karşısında tevekkül bulamayan kalbimi istila eden zulmetler içinde bir şule, bir ümid arıyorum.”

Arıyor ve bulamıyor, işte elem de buradan geliyor. Hadisat-ı tabiatın cereyanına bizim hiçbir tesirimiz olamayacağını fenn ve hayat isbat etmiyor mu? Sûret-i zahirede ulvi bir âheng olmak üzere görünen bu intizamın esası birtakım kavanine göre birbirlerini imha veya ibka eden anasırın birçok muassarat neticesinde peyda olmuş müvazenetten ibaret değil midir? Bu acı, bu merdümگیرiz eserler arasında şayan-ı perestiş bir samimiyet-i vicdan, bir nezahet-i ahlak, bur ulüvv-i niyet gösteren kıymetli sayfalar da var. Bunlarda görülüyor ki muharrir sade, saf kalbleri seviyor; bu zemimelerden muarra tabizatlere, bütün perestişini onlara vakfediyor, “Hayat-ı Muhayyel” de tasvir ettiği adamlar hep böyledir; onlar için tertib ettiği tarz-ı hayat hep bu tarz-ı hayattır. Büyüklerini elemlerini kederlerini, zaafalarını, saadetlerini yazmak, işte bunu istiyor; en güzel bir hikâyesi olan “Görücü” de bu esas [236] üzerinedir. Cahid bunda hayatı, vakasız, felaketsiz, teakub-ı eyyam-ı yekrengiyle en güzel emelleri solduran, en taze vücutları harab eden hayatı, bize ne güzel, ne şiddetle ihsas ediyor; “Bir Münasebet”te yine asıl kahraman-ı vaka hayattır. Bu sayfalar okunurken insan

zebun-ı pay-i mehabeti kaldığımız hayatı görüyor, ondan müteessir oluyor, ölmek istiyor.

Oh mağmum, mağmum... Hep mağmum... Her satırından devasız elemeler tereşşuh eden bu sayfalar, hatta şevklerden, hatta emellerden bahsetse yine insana bir ye's ve melâl çöküyor; ne yapmalı, ya Rabbim, o hâlde ne yapmalı? İşte hayat-ı hakikiyenin bu acılığına mukabil insan bir hayat-ı muhayyel kuruyor. Beşeriyet-i ibtidaiye hayatı gibi saf, mesud bir hayat.

Kitapta buraları okurken hayatın dağdağlarından dinleniyor, uzun bir ah-ı tesliyet ile mesud oluyoruz.

Fakat hayal içinde hasıl olan bu saadetten sonra yine çirkin hakikatle pençe pençeye geliyoruz; orada safvet-i ezeliyesiyle taşıdığı aşkıyla evladlarına nümune teşkil ettiğini gördüğümüz pak ve pürnur genç kızın yerine hakiki genç kıızı görüyoruz; muharrir bunu bize olanca maddiyeti, behimiyeti ile gösteriyor. Bu genç kız, hayal ettiğimiz gibi değil hakikaten yaşadığı gibi tasvir olunan bir genç kız bizi yenedne bir devre-i fütura boğuyor; anlıyoruz ki muharririn bütün acılıklarının sebep-i evvel bu genç kızdır; hayat hakkında ilk emellere, ilk hulyalara onun için düşmüş, her şeyi onun için istemiş, fakat sonra onun ne olduğunu öğrenmiş, emellerini, itikadlarını hep onun nazarı, vefasız tebessümü, barid aşkı ile zayi etmiştir. İşte bundan feryat ediyor, fakat bütün eski emellerin tahassürünü ne acı acı ihsas ediyor, eski irtibat-ı kavisini meraretle yad ederek şimdi ne hâle geldiğini ne şikâyetlerle anlatıyor.

“Ne yaptın ah ey genç kız?” diyor, “Hani o safvetlerle, itimadlarla, ümidlerle dolu olan kalbimi ne yaptın?” Şimdi o kalbin yerinde, o tekmil bekâretiyle, teknil ulviyetiyle rakik bir tül mendil gibi pembe pençesine teslim ettiği o kalbin yerinde paçavra gibi bir kan yığını görüyor... Çünkü onun bütün şebâb-ı mütefekkeri bu genç kızın hazain-i cazibesine yeni bir vesile-i takdis ilave etmekle meşgul ve mütelezziz idi.

-Mabadı var-

(Mehmed Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye-“Hayat-ı Muhayyel” Muharriri*, SF, nu. 431, s. 233-236)

Tedkikat-ı Edebiye

“Hayat-ı Muhayyel” Muharriri

-Geçen nüshadan ma’bad ve hitam-

“Cism-i âteşin bir nefha-i aşk ve şebâb ile okşandığı andan itibaren bana öyle mafevku’l-arz bir kainat-ı hayal bina etmeye başlamıştı ki bunu her zerresinde, mevcud u namer’i, hep sen hükümran oluyordun. Bu âlem hep senin eşi’a-i hüsnün ile memlu ve tabdar idi. Bazan hayattan, kendimden şüphelenip de nalan ve meftur azmin zayıflayınca, hayalimdeki o çeşman-ı rahiminle öyle teşci ederdin ki tecarib-i şüunun bana, şu atşan-ı faniye, uzattığı şerbe-i merareti yeni bir tahammül ile kabul ettirirdin. O vakit tekmil hüviyet-i safdilanesiyle çırpınan bu kalb-i elim cenah-ı tesliyetini o halavetli temaslarıyla ümid ve sükûnet bulurdu.”

Buradaki genç kız bir genç kız değil, genç kızlığın timsalidir. Her gencin seveceği ve sevilmeğe isteyeceği genç kız ki kim olduğunu, nerede bulunduğunu, ne vakit rastgeleceğini bilmediği hâlde herhangi bir genç kızını görse heyecanla “Ah acaba o mudur?” der de bu kızların ayrı ayrı hiç biri olmadığı hâlde hepsi birden genç kız olur. Hep “Ah işte o!” helecenlarıyla görülen bu genç kızlar.

“Bunlar, bu arabalarda, bahçelerde, sokaklarda gördüğüm latif ve mümtaz genç kızlar hep güzeldi; fakat sen değildin. Onlar senin nakıs bir safhandan, o ezeli hüsnünün soluk bir lemeanından başka bir şey değildiler. Sen, hissediyordum ki sen benim pek yakınımdaydın. Sen benim hücre-i tefekkürüme kadar gelir, orada ruhumu nevazişlerinle sermest ederdin. Fakat heyhat ki seni senin yüzünü benden setreden o rida-yı gülğün hiç açılmazdı; hep mestur kalırdın. Sonra bu ziyaretlerinden yadigâr olarak etrafıma bir buy-ı ismet, bir buy-ı bekâret bırakırdın. Taaffün-i hayatı doğmamak isteyen ruhum bunu ne iştiyakla koklardı, ve korkmakla muhacemat-ı hayatiyeye mukavemet için ne kuvvet bulurdu ki bütün fenalıklar ona hiç tesir edemeyerek üzerinden akar, giderdi.”

Fakat genç kız bu kadar muazzez [251] bu kadar ulvî olan bu kız, birgün bütün hakikat-i hayatı, maddiyet-i beşeriyesi, hayvaniyet-i şehvaniyesiyle görünüp işittiklerine inanmaz, gördüklerini tahlil ederken artık hakikat daha ziyade âşikâr edilemeyecek sûrette tezahür ediyor. O zaman görüyor ki bu genç

kız “öyle adamları öyle maceralarla sevmiş”, “o küçük kulaklar öyle bayağı sözler işitmiş, o rayihadar dudaklar öyle olmayacak lakırdılar söylemiş” ki bu âdilıklar karşısında âfak-ı mevcudiyetinde artık hep feryad-ı heyhat münakis oluyor.

Hayalinde o kadar büyüttüğü kızların hakikat-i hâlde ne olduklarını görünce onlara perestişi mahv olmakla kalmıyor, genç kız sade nazarından düşmüyor, kendisini de beraber düşürüyor:

“Nakabil-i ictinab bir râbıta senin bir şeyin olmak üzere bağı kalan kalbimi de o karanlık hufrelerle beraber sürükledin. Her hareketini senin mükemmeliyetlerine isbat-ı liyakat edecek bir gayeye doğru tevcih eden, her şeyi sana göre tanzim eyleyen kalbim gayr-i memul bu sükuttan nasıl cerihadar olmaz? O vakit benim için bir devre-i şekk ve fütur başladı. Çünkü sen de yalan olduktan sonra, bütün bu şebâb beni aldattıktan sonra dünyada hiçbir şeye itimad kalır mıydı?”

Hep bîhûdegâ-i mücâdelât... Bundan sonra gencin hayatı hep boştur, etrafında hep hiç feryadı in'ikas ediyor: Hiç! Hiç! Fakat,

“Bazan, eski safiyetlerin şiddetli hücum-ı hatırasından kalbim pek mütehassir olur; O iklim-i şiir için, o eski vatan için şiddetli bir daü's-sılaya tutulur; şimdi hâlî olan o eski mabed-i hüsn ve safiyetini eşiğinde, o vakit zar ü giryan bir kalb-i alil görürsün ki orada eski ihtisaslarını, eski ümidlerin ierar.”

İklim-i şiir, o eski vatan... İşte esef, o eski vatndan cüdâ olmaktan mütevellid esef ki muharririn ilk yübuseti karşısında şayan-ı dikkattir. Bu parçada ifade biraz, zemine az uygun; fakat manâ, manâdaki şümül, bir cümlenin bütün manâ-i müteselsilesi, bütün bir hâlet-i kalbiyenin ifadesi. Bu eser intişar ettiği zamanlar Cahid'i iyi tanıyanlar “Bu hafta sen kendin değildin!” dediler, onu o kadar hissiz görmeye alışmışlardı ki bu galeyan-ı mucib-i istigrabları oldu. Hâlbuki onları daha büyük istigrablar bekliyordu; sonra “Hayat-ı Muhayyel” geldi. Sonra “Yaz Hatıraları” geldi, sonra “Koruda” geldi. Bunlarda Cahid hayatı seviyor, insaniyete rahm ve şefkatle bakıyor, tabiatı daima i'zac ediyor, onun için kelime-i i'zziye bulmaktan âciz kalıyor: Şimdi “rahim tabiat” oluyor, şimdi “faal tabiat” oluyor. Bazan saadetini tahammül edemeyerek mesudâne feryad ediyor; nihayet bir eserinde her şeyi itiraf eyliyor, “Senin Muhabbetin!” diyor.

“En hakir bir zerre-i mevcudatı bile seviyorum. Acz ü eleme karşı bu şiddetli fazilet, hakk u adle bu şiddetli merbutiyeti, bunların hilafına karşı bu şiddetli nefreti bana senin muhabbetin, beni bedbahtlıktan tahlis eden, hayatımı tenvir eyleyen, gittikçe artan muhabbetin verdi.

Bende ümid, neşe, saadet ne varsa hep senindir. Bende gayret, fazilet, insaniyet ne varsa hep senindir. Bunları bana senin o muazzez, o namütenahi muhabbetin verdi. Ebedi minnetdarımım.”

Şimdi mâzi ile hâli mukayese ediyor, o zamanki hüsrân-ı elim-i ruhunu tasvir ediyor; bu bir hayat değil, bir çöl:

“Saadete, meserrete düşmandım; hayatta da derin bir manâ görmezdim. Bu kadar kalabalık içinde yalnızdım. Seyir yerlerinde, sokaklarda etrafımda fevc fevc akıp giden insanalara bigâne idim. Onlarda gördüğüm eser-i neşat ve bahtiyarîye buğz ederdim; onlarda fark ettiğim elem ve şefkatle kalbim bihis kalırdı. Acı bir hodbinlik içinde yalnız kendimi, gagesiz hayatımı, boş istikbalimi, biemel hâlîmi düşünür, bir şey istemeye üşenir, bir şeye teşebbüs iktidarından mahrum, lâkayd, neşesiz kalırdım.”

Böyle iken bir gün kalbinde bir güşayış buluyor, “o” na rast geliyor, birden bütün zulmet-i ruhunda bir şems yükseliyor:

“Asıl yaşadığımı şimdi anlıyorum, seni düşündükçe, seni sevdikçe ruhuma bir namütenahilik dolar gibi bir şey hissediyorum.”

Ve bütün bunları muhabbet yapıyor; işte, belki bir kadın sebebiyle, o “caliyetten, hileden, acz içinde bir tagallübden vücud bulmuş bu kadın kalbleri arasında bir ihtiyac-ı mübhem ve hayaliyi takibden yorulan, muhitteki bütün denaet ve süfliyeti iğrenen” adam böylece yine bir kadın sebebiyle hayatı bu kadar seviyor, artık çalışmak için kendinde cesaret, yaşamak için metanet hissediyor... Demek fenalık hayatta değil, bir kadında imiş!

Zaten hayatta ne varsa hep böyle, hep kendimizden ibaret değil midir? Hakikatte mevcut olmayan renkleri bile biz görüp vücud vermiyor muyuz?

Fakat dikkat edilince bu ruh hâzırın bir temayülünü gösterir ki o da teessürat-ı fikriyemizin müesses, kavî bir şey olmayıp pek hâdis, pek ârızî olduğudur; birtakım esbâb-ı müellime ile fevkalade ittisa’ peyda ettiği hâlde işte böyle bir nafha-i tesliyetle birden bir hayat-ı âmal ve faaliyet tenebbüt

ediverdiğini, bizde hayat-ı fikriyenin daha o kadar ihtiyarlamadığını, hayat-ı iradiyemizin henüz cevalanda bulunduğunu gösterir ki tesliyetbahıştır.

Cahid, bizde Avrupa'nın yalnız romantiklerini tanımakla kalmayıp nısf-ı ahir-i asrın fen ile o kadar imtizac eden edebiyat-ı felsefîyesini sevmiş ve bu sebeble mesail-i mühimme-i hayatiyenin cazib muammalarına dalmış bir zümre-i mütefekhirenin en gayur, en metin ferdidir. Kalemінде müdafaa-i fikr ve meslek için bir azm-i kavî var iken bu kalem hissiyat ve âmalini tasvir edeceği zaman sanki bülbül tüyü oluyor; titreyebilen, ağlayabilen bir şey oluyor; sanatına sahib oldukça şiir ve tahlile bir tevazün vererek, hususiyle, şimdi, öyle hikâyeler yazıyor ki [252] mükemmel olmak için bir kusurları varsa kusursuzluklarıdır. Bu küçük hikâyelerin asıl küçüklüğünü teşkil eden şey bir vak'a-i hayatiyeyi teksif, bir heyecan-ı ânîyeyi tesbit edebilmek, ve bunu nisbetsizlik, âhenksizlik, yahud vahdetsizlik mi demeli bilmem, hikâyenüvisler için ekseriyetle düşülen o vartadan kurtarmak, eseri aksam-ı mevcudiyesiyle mütevazın durdurabilmek, ayakta tutabilmektir ki Cahid'in de herkes gibi şu kusurlarla mecruh eserleri olmakla beraber mesela "Görücü, Yaz Hatıraları, Kanto Bir Perde" nevinden hikâyeleri bu tevazün ve tenasüb cihetinden birer "küçük hikâye" nümunesi addedilecek şeylerdir.

Hakikat-i hâlde küçük hikâyeler roman tecarib-i kalemiyesinden başka bir şey değildir; şu nokta-i nazardan Cahid her türlü şeraitiyle "bugünkü roman"ı yazabileceğini göstermiş bir muharrirdir. İlk eserindeki, "Hayal İçinde"den bahsetmek istiyorum, zira "Nadide" ismindeki ilk romanı emsali arasında bir şey olmakla beraber bir "eser" değildir; fazla yübuset yerine şimdi eserlerinde bir feyezân-ı sirişk ü şiir var; ifade şimdi metin ve sâlimdir, felsefe-i hayat tamam addolunabilir; yalnız bir eksik var ki o da bu yazılacak romanı okuyup anlayacak ve layık olduğu derecede takdir edecek bir heyet-i kari'dir.

Bu hikâyelerin üslubuyla, tarz-ı tefekkürüyle, birçok hakayıkı dürüştane, haşinane, nasıl diyeyim, Câhidane bir unf ile yüzümüze vuruşuyla, bu hikâyelerin şimdiye kadar hatta en munsif olanlardan bile gördüğü tarz-ı kabul düşünülürse aynı meslekte devam edip bugün böyle muvaffak olmak için Cahid'in -adedi o kadar çok olan- "heveslenme" muharrirlerinden olmayıp muharrir doğmuş, bütün uzviyetiyle, ruhuyla muharrir olmak için doğmuş, bir sebab-i irsîye tebean şöyle

veya böyle olan bir insan gibi mizacına tebaiyetle zarurî muharrir olmuş bir edib olması lazım gelir, ve öyledir.

Şimdi, bu kadar ciddi muharrirleri olan bir matbusatta üdeba ile kariîn arasında mevcut mesafe kari'lerin ciddi olmamalarından başka neye mahmul olabilir? Bunlar evvela okumuyorlar, alıştıkları tarza zerre kadar muhalif bir eser karşısında bulundularını garizi bir münaferetle bakıyorlar, okumadan hüküm veriyorlar. Arada ilk anlaşmazlık böyle teessüs ediyor; sonra tekâmmül ve tenemmüvüne bu kadar bigâne durdukları meslek-i edebi, birgün okumak isteseler bile, kendilerine yabancı olacak kadar terakki etmiş bulunuyor; ve artık ihtilaf kâmilen tekarrür ediyor.

Ben öylelerini tanıyorum ki bu eserleri sevmemek için lazım olan sebeplerin cümlesini câmi' idiler; ilk zamanlarda hiç sevmiyorlardı, tahammül edemiyorlardı; fakat okudular, okudukça bigâne durdukları bu edebiyatın kendi emellerinden, kendi arzularından, kendi hayatlarından başka bir şey için uğraşmadığını anladılar; artık seviyorlar.

Bugün bilmemek için bilmişlerinden başka sebepleri olanlardan maâda – herkes yazılan makalat-ı mütenevvia ile gördü, anladı, öğrendi ki milel-i mütemeddine edebiyatlarının hepsinin birbiriyle müşabehetleri, taallukları vardır; bu müşabehetlerin sebebi herkesin olan ulum ve fününun iametiyle umumi olan edebiyatın, yani bütün cihanda yazılan asar-ı edebiyenin aynı müessirin neticelerinden ibaret olmasıdır. Fark yalnız istidad-ı hususî-i millî ile müessirat-ı muhitiye ve zamaniyededir ki bunlar her yerde ve her zaman daim ve bakidir, ve hiçbir şey bunları mahv edemez. Edebiyatlar arasında mevcut olan bu alaik felsefe-i hayatiyenin her yerde aynı olmasındandır; bu ayniyet yalnız birtakım şeraitin tesiriyle bazı tahavvülat gösterir ki o şartlar da ırka, muhite, zamana aiddir. Irk, muhit, zaman başka olduğuna göre edebiyatlarda –hatta bu alaik ve müşabehet mevcut olduğu hâlde de- bir tahallüf zuhuru zarurîdir ki işte bir edebiyatın “milliyet”i bu şeraite göre diğer edebiyatlardan zarurî olarak başka olmasıdır, bundan fazla bir şey değildir.

Asıl söylemek istediğim şeyler kaldı; “Hayatı Muhayyel”in hâvi olduğu hikâyelerdeki sanat nezaketlerini, üslub güzelliklerini, tahkiye letafetlerini, hâsılı Cahid’in kaleminden çıkmış olan ve nesr-i âhirin en ciddi, en latif sayfalarını

teşkil eden bütün mahasin-i edebiyeyi göstermek isterdim; fakat düşündüm ki bunu bu meslek-i tahririn hemen hemen müessisi olan Halit Ziya'nın teşrih ve tasvirine bırakmak muharrir için de, kari'ler için de bir ziyafet-i fikriye tehyic etmek olacak; bu nimeti elden kaçırmamak için işte burada sükût ediyorum.

-Tarabya-

(Mehmed Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye-“Hayat-ı Muhayyel” Muharriri*, SF, nu. 432, s. 250-252)

Tedkikat-ı Edebiye

“Aks-i Sada”⁹

“Bu yeni eserin iç kabındaki şu işaret,
“Muhterem Servet-i Fünûn: 28 Temmuz Nigâr
Binti Osman”

Kitabı elime alırken hâsıl olan hiss-i ihtiramı tezyid etti, eser kitabcıdan alınmış âdi bir kitab olmaktan kurtularak bir ehemmiyet-i mahsusa aldı. Yazıyı uzun uzun tedkik ettim; harfler arasında göze çarpacak kadar bir adem-i tenasüb var, ince kesilmiş bir kalemle ve siyah mürekkeble yazılmış; sonra birden kendime gelerek, “İşte elinde bir delil ki müellifin kalb ve ruhunu el yazısından daha iyi sana ifade edebilir.” dedim. Ve bunu bu nokta-i nazardan okumak benim için büyük, büyük bir zevk oldu.

Bir kadın eserini daima böyle bir dikkat ve lezzetle mütalaa ederim; bu kadın bir Osmanlı hanımı, eser bir Osmanlı eseri olunca tabii bu mütalaaya başka bir ehemmiyet ve kıymet geliyor. “Aks-i Sada”nın bir hususiyeti de müellifinin kalblerimizi “Efsus”larıyla teshir etmiş ve edebiyatımızın ezkân-ı mühimmesinden addolunmuş bir hanımefendinin son ve yeni eseri olmasıdır.

Nigâr Hanımefendi’nin şüphesiz en birinci meziyeti samimiyetidir; eserlerini okurken anlaşılır ki bunların hâvi olduğu hissiyat ve ihtisasat, bütün elemeler, sürûrlar, şehkalar, handeler manzum söz yazmakla bir kaideye ittiba’dan vücuda gelmiş şeyler değildir; hepsi cidden hissederek yazılmış, o giryeler gerçekten dökülmüş, o cerihalar gerçekten açılmıştır. Samimiyet ise bir eser-i edebi için en birinci, en mühim şart, son derecede mühim bir şarttır. Eğer kendimde bahsetmek için liyakat görseydim bu şart-ı azim ile daima beraber gitmesi lazım gelen şerait-i sanata dair de birkaç söz söylemek, “Aks-i Sada”nın sanata ne dereceye kadar tevafuk ettiğini göstermek istedim; fakat ömründe mevzun u manzum bir beyit söyleyememiş, en maruf u mübtezel ıslahat-ı nazmiyenin bile delaletinden cahil kalmış bir adam için asar-ı manzumenin şerait-i sanata tevafuku veya adem-i tevafuku hakkında söz söylemek edebiyatımızda her gün görüp şikâyet ettiğimiz gümrahlıklardan birine düşmek olur; onun için

⁹ Geçen hafta intişar etti.

yalnız eserin samimiyetinden, bu samimiyetle müellifinin kalb ve ruhunda nasıl ihtisat ve tahassusat görüldüğünden bahsedeceğim.

Bir kadın eseri demek bir kadın kalbi demektir; bir kadın kalbi ise biz erkekler için tetebbu' ve tedkiki son derece mühim ve zevkbahş bir nüktedir. Bahusus bu kalb "Efsus"lar şairesinin kalbi gibi samimi, samimiyeti bir nakisa mertebesine çıkaracak kadar hâlis ve samimi olursa küçük bir tedkik teknil ruhunu bize ayan edebilir. Bütün eserlerin kadınlara dair bize verdikleri malumat ya erkekler tarafından yanlış bir nokta-i nazardan görülmüş, bir erkek gözünde in'ikâs etmiş şeylerdir, yahud –ekseriya muharrirlerde olduğu üzere- hemen hemen bir erkek gibi düşünerek yazan kadınların kitaplarından alınan fikirlerdir. İngiltere'nin en büyük müelliflerinden Lady Montagu "Erkek olmaya en birinci itirazım bir kadınla tehhüle mecbur olacağım içindir!" demiş; bu asrın en büyük İngiliz ediblerinden Madam George Eliot da bir nerm-i nisevi ile müzeyyen eserler yerine haşin ve hakiki romanlar yazmış; yine İngiliz şairlerinden Elizabeth Barrett Browning ise kadınlığın yalnız sefalet-i beşeriyeye karşı sızlayan kalbini tasvir etmiştir.

Hâlbuki bize bir kadın kalbi, validelik, zevcelik şefkatleriyle lerzan, validelik, zevcelik elemeleriyle giryan bir kadın kalbi lazımdır; Madam Debordvalmor'un eş'arı gibi bütün hayatını, bütün hissiyatını hakikatteki acılığı kadar acı tasvir etmiş şiirler lazımdır. Bir erkek kalemi kadar sakin ve barid kalemlerle yazılan kadın şiirlerinden, kadın eserlerinden zevk alınmaz; titreyen, sızlayan kadın kalbi, bir kadın eseri olmalı...

İşte "Aks-i Sada" samimiyet cihetinden bütün bu levazımı câmi' bir eserdir ki bize müellife-i muhteremesinin teknil hayatını, hayat-ı âlâmını şerh ve arz ediyor. Bu kalble zaten âşinalığınız yok mudur? Zaman-ı intişarlarında (o zaman ben bir çocuk olduğum için cereyan-ı vakayi'i binnefs takib edememiş olduğumdan mesmuatımı söylüyorum) birçok takdirat celb ederek müellifinin namını tebdid eden "Efsus"lar, bu iki kıymetdar eser, eğer bunları okumuşsanız zaten bu kalble kesb-i âşinaî etmiş demeksiniz. Ben bunları çok sonra, fakat çok dikkatle okudum, hatta birkaç parça kesret-i kiraatten ezberimde kaldı; şimdi bile bunları tahattur ettiğim zamanlar olur. O zaman âlem-i edebiyatta başka edibler

yoktu; sonradan şaireler, müellifler yetişti, birkaç hanım da çıktı ki bize hatta ictimâî romanlar yazdılar. Hanımlara Mahsus gazetede birçok imzalar görüldü ki erkeklerimiz gibi yazı yazıyorlardı; fakat bu onların birinci kusurudur; Cenab'ın dediği gibi kadınlarda “bir kadın kalbine mahsus maderane şefkatler, hâherane tesliyetler” kalemi titretmeli, bizi titretmelidir; Nigâr Hanımefendi ise elindeki titrek kadın kalemi ile bize kadın kalbinin bütün darabatını kayd ve teşrih ediyor; bunu için “Aks-i Sada” son zamanlarda okuduğum asar içinde en çok mahzuz olduğum eserdir.

[379] Bir kadın kalbini en ulvî hissi hiss-i maderanedir; Bu his Nigâr Hanımefendi'de en yüksek bir dereceye çıkıyor. Bir iki defa Halit Ziya Bey'in yanında rastgeldiğim küçük Feridun ile yine orada akd-i muârefe ettiğim Salih Münir, işte bu kalbi en şefkatle, en şefkat ve rikkatle işgal eden iki mevcud... Nigâr Hanım bunlardan bahsederken gözlerini yaşlarla dolduğu, valideliğin bütün iştihak u mahmumiyetiyle bunlar için kelime-i taziz ve perestiş bulmaktan âciz kaldığı görülüyor. Çocukları görmek bile nasıl sevildiklerini anlatır, mükemmel bir terbiye ve tahsil görmeleri için son derece gayret edildiğini gösterir. Bu terbiyede maneviyetle pek çok meşgul olmuş ciddi ve müşfik bir valide ihtimam-ı lertzanı fark olunur. “Aks-i Sada”nın nesir kısmında bunlar için müessir sayfalar var: Valide talim ve terbiyesi'çün o kadar çalıştığı evladının imzasını, “küçük, mini mini bir imzayı” bir gün bir risale-i mevkutede görüyor; üslub-ı ifadenin bir valide kalbine mahsus rikkat ve şefkati nasıl gösterdiğini görmek için bu makaleyi okumalı. Bundaki ifade belki hergün rast gelinen ifadelerdendir, belki sahte bir valide de yazsa bu ifadeyi kullanır; fakat okunurken, âteşin bir validenin teessüratı o dümdüz ifade içinde nasıl görülüyor:

“Oğlum Feridun! Benim eserlerim meraret-i hayat ile dolup taşmış bulunan bir kalb-i hassasdan dökülen acı acı tazallümler, meahzun şikâyetler, gizli gizli giryelerdir. Yavrucuğum, senin de benimki kadar rakik ve nerm olan kalbin bu şikâyetleri anladığı, bu göz yaşlarını duyduğu için ihtimal ki, o eserleri layık olduğundan ziyade bir ehemmiyetle telakki eyliyorsun; kaderin beni vaktinden pek çok evvel sizin vücudunuza bais olan bir âleme sevk etmiş bulunması meftunu olduğum cihan-ı ilm ve edebe doğru ilk attığım hatvelerde tevakkufunu

icab etmiştir; kalbimde başlangıcımı hissettiğim bir meziyetin sizde temadisini, size karşı beslediğim muhabbet-i şedide nisbetinde bir arzu-yı fevkalade, eğer tabiri caiz ise bir hiss-i fevkalbeşeriye ile Cenab-ı Rabbü'l-alemin'den temenni eylerim, iki gözüm.”

Ve ben hocalarından öğrendiğime nazaran temin ederim ki muhterem validenin küçük Feridun’u için ettiği bu temenni makbul olmuş sayılabilir. Dumas-Pere’in meşhur bir sözünü burada zikr edeceğim; oğlunu ilk eseri, La Dame aux Camelias, büyük bir muvaffakiyetle oynandığı zaman, Dumas umumun alkışları içinde sahneye davet edilen oğlunu dostlarına göstererek, “Görüyor musunuz dostlarım, işte benim en iyi eserim!” demiş. Bu sözü Nigâr Hanımefendi’den işitmeyi de pek temenni edebiliriz.

Şu söz de o kalemden, yahud o kalbden çıkıyor:

“Fakat kalb-i beşeri değilse de kendi kalbimi olsun tedkik ede ede tecrübe namına vâsıl olduğum netice şudur ki dünyada saadet, mahz-ı saadet evladdan ibarettir; mütebakisi ise hep indî, hep hayalîdir...

Beni çocuklarım mesud etti, mesud olsunlar!”

Yalnız bu kadar ciddi sevilen çocukların bu kadar samimi bir yürekten, bu kadar muktedir bir kalemden edebiyatımızda hakikaten payidar kalacak bir eser tevlid edememeleri, cidden valide olan bir şairemizin validelik namına öyle büyük bir eser meydana koyamaması sezavar-ı teessüftür.

Bu validelik kalbini yanında, bu payansız bir şefkatle söyleyen sadanın yanında hayatın felaketlerinden müşteki ve mesmum bir sadanın, bir kadın sadasının yükseldiği işitiliyor; ve bu daha belîğ bir ifade alıyor; öyle manzumeler vücuda getiriyor ki yaşayacaktır. Bu manzumelerdeki hissiyat doğrudan doğruya Nigâr Hanımefendi’nin değil, on dördüncü sayfada işaret edildiği vechile iki namzedin teessürat-ı âşıkaneşidir. Bu şikâyat-ı âşıkane Nigâr Hanımefendi’nin şair kaleminden çıkarken pek dilsûz bir samimiyet ahz ediyor:

“Düşüm sana bir mader-i müşfik gibi, sen de
Masum gibi bul bütün âmalini bende”

Sevince, bir valideye mahsus feragat-i kâmile-i nefsiye ile nazarında aşkından, emelinden başka hiçbir şey kalmayarak seviyor; bize validelik hayatını ne kadar samimi yazmışsa hayat-ı aşkıyeyi o kadar sadakatle şerh ediyor; kadınlığı aşkının en fedakâr heyecanlarıyla, en hararetle feragatleriyle, en âteşin emelleriyle gösteriyor:

“Mevsimin subh-ı nefhadarında,
Gicenin sayezar-ı târında,
Ömrümün her dem-i mesarında,
Her dem-i şevk u iğbirârında
Gönlümün hâl-i bikararında
Anarım sevdiğim seni anarım!

Gice vakf-ı sükûn olur deryâ,
Bir lisan-ı belîğ eder peydâ;
Mütekellim gibi bütün eşyâ...
Dereden aks eden o tatlı sadâ
Dile verdikçe meyl-i hüzn-i bükâ
Anarım sevdiğim seni anarım!”

Bu sadakat, bu vefa birden son dereceyi bulur:

“Seni düşünmedir ancak bu kalbimin emeli,
Gözümde kıymeti yok şimdi cümle eşyanın.”

Yavaş yavaş sevdiğini vefasızlığını, buna karşı kendindeki vefa-yı anudu anlamaya, muztarib olmaya başlıyor; fakat aşkını,

“Ben ölürken de gözümde olma dûr,
Rûh terk-i cism edince gayeti
Şeklini çeşminde kalsın sûreti.”

ve

“Mahv etse beni hoş görürüm derd-i muhabbet,
Lâkin o mehin hâtırına konmasın âlâm!”

dedirtecek dereceye kadar götüren bir kalb için bu vefa-yı anuddan, bu sadakat-i [440] ebediyeden zevkli ne vardır? Bu öyle bir lezzettir ki öldürür de ölümdede garam buldurur, en zehirli iftiraklere bir neşe-i visal bahş eder:

“Beni o mülhim-i eş’âr ve sânihatımdır,
Baid olsa dahi hâkim-i hayâtımdır.”

Evet, baid olsa dahi... Fakat, ya Rabbim, ya yalnız değilse, ya yanında başka biri, başka bir kadın bulunuyorsa...

“Bilsem ne yapar şimdi enisim o mahâlde,
Kimdir bu gice mazhar-ı ünsiyeti ya Rab?
Yoksa bu gice kendisi de vakf-ı elem mi,
Yalnız mı aceb kalbi de ma’lûf-ı sitem mi?”

Bir kere sevdiğimizizin yanında “başkası” bulunmak hissi kalbimize girerse artık aşkımız zehirlenmiş demektir; fakat bu aşk bu kalbdeki kadar samimi ve ciddi, nasıl demeli, maderane olursa hatta sevdiğine, hatta sevdiğinin sevdiğine bile şâmil olabilir. Artık acıları bile o kadar şedid ve muhteris olmaz, mahzun ve mütevekkil, sakın ve munis kalır:

“Gücenme, muztaribim, naşekib-i hicranım;
Gücenme, münkesirü’l-hâtırım, perişanım;
Gücenme, merhamet et binasib-i vuslatına,
Gücenme, yaralıyım asli iştiyakınla,
Gücenme, asli harabım senin firakınla...”

Düşün... Kaçar mıyım, ey yar, ihtiyarımla?
 Mücahid olmadayım kalb-i bikararımla
 Tahammül etmek için ıztırab-ı firkatime
 Bu hasta kalbime dünyada teliyet yokken
 Gücenme, kırma beni bir de iğbirar ile sen.

Tevahhuşumla müsebbi benim bu hicrana;
 Bu ıztırab müşabih azab-ı vicdana.
 Tahatturuyla bunu sızlıyor cerihalarım,
 Niçün bu yaraları açdın iltifatınla,
 Mürüvvetinle, o gösterdiğin sebatınla!”

Bunlar ilk iğbirarların verdiği teessürattır; fakat dikkat ediniz, en haşin şikâyetlerde hep bu rikkat-i niseviye, hep bir mağmumiyet-i elime, hep bu tevekkül-i giryan var:

“Bu gün şu manzaranın pişgâh-ı firkatime
 Bütün garam ve tahassür şu açdığı elvâh;
 Bu şebde girdi idad-ı leyâl-i hasretime,
 Gumum u hüzn ile kalbim bana eder ilhâh
 Şu senzi ömürden artık feragati ey yâr,
 Bana muhabbetini sen eder iken ikrâr

Cihân pek mütelevvin, zaman hodendiş:
 İdame eylemez, ey yar can, şefkatini;
 Şu bâd-ı matemî ben eyleyince bir derpîş:
 Zeval-i lutfını, ya intihâ-yı rağbetini,
 Evet, feda-yı hayat arzusuna düşerim,
 Memat nerde diye kendi kendimi üzerim.”

Artık nefisini sevdiğinin “başka sevdikleri” bulunmasına o kadar alıştıyor ki o kendisinden ayrılıp da başkasını sevince bu yeni muhabbeti tes’id edecek birtakım nasihatler vermeye çalışıyor:

“Gönülde gizli bir endişe var, amik ve hazin,
Ki çeşm-i mestine baktıkça iştidad eyler:
‘Benim şu ruhuma tesir eden nigah-ı bihin
Kimi bu hâl ile âtide, âh, şâd eyler?’

Derim; bu havf ile kalbim acır, yanar, sızlar.
Ona, beni kim ederse yanında istihlâf,
Sakın bu gamlı nigâhınla bakma ey dildar...”

Ve bir gün, artık sevdiğinden en çok va’d-i vefa ve muhabbet aldığı en mesud bir gün,

“Yegâne sevdiğin âlemde ben miyim şimdi?
Sahih ben miyim artık muhatab-ı aşkın?
Bütün o hiss-i amik-i fuad-ı pürşevkın,
O ibtila-yı ezel, o alayık-ı ebedî,
Benim mi şahsıma mahsur?.. Bir daha söyle.”

O sanihat-ı hazinin, o beyyinat-ı gamın,
Sahih, mülhimi hep ben miyim bu gün?Söyle;
Tahassisâtını, efkârını bütün söyle.
Getir şu kalbime dök varsa sevdiğim elemin,
Eden nedir seni sencûr?.. Bir daha söyle.”

diyor. Bu şiir okunurken insan pek çok seven, müsterhim, perişan bir kadın görüyor, elim bir sada-yı vefa işitiyor; gözler perestişlerle dolu, dudaklar şiddet-i vefa ile ra’şedar; “Söyle, bir daha söyle!” diye daraban eden kalbini nabazânını istiyor.

“Seninle dinleyelim gel tabiati, تنها,
 Şu nağmesâz olan eşcârı, rüzgârı, yemmi,
 Bütün terane-i sevdâyı, nağme-i elemi,
 Ki aşka olmada her dem nişane-i garrâ;
 Bu bir enin-i tahassür gibi melâlâver,
 Bu bir yemin-i muhabbet ki dembedem inler.

Seninle söyleşelim gel menakıb-ı aşkı
 Cebelde, yan yana, mehtaba karşı, ey dildar;
 Bitirme, söyle melek, söyle söyle, et tekrâr,
 Bütün o ahd-i garâmı, terane-i şevkı;
 Şikâyet et bana benden, vefasız addeyle,
 Beni tazallumun üzsün fakat yine söyle!”

Oh, bu aşk, bu aşk... Bu derin, pür vefa, pür afv ve enin aşk!

Şikâyet et bana benden, vefasız addeyle,
 Beni tazallumun üzsün fakat yine söyle!”

Kendi vefasının ne kadar derin olduğunu bilen bir kadın izin, âşıkının şikâyet ederken yalnız vefasızlığından bahsetmesine karşı vefasına, sadakatine delil olarak hayatını verebilecek bir kadın için bundan büyük zevk mi olur?

Bütün bunların bir kadın kaleminden çıkmış, bu niyazların, şikâyetlerin, şevklerin, eninlerin bir kadını kaleminden kendi kalbini tasvir etmek üzere çıkmış olduğu düşünülünce eserlere daha ziyade kıymet, manâya daha büyük bir tesir geliyor.

Bitirmeden evvel, mutlaka bir itiraz lazımsa, diyeceğim ki: Bu kadar samimi ve rakik bir sûrette nisevî olan bu efkâr ve hissiyatın rikkatçe, nezaketçe kendilerine daha ziyade yakışacak tabirler, ifadelerle eda olunması o kıymet ve tesiri acaba tezyid etmez miydi?

Mamafih bu eserlerle kalb ve ruhumuzu tensit eden, birkaç saatimizi bir heyecan-ı hazin ile imrar ettiren müellife-i muhteremeye son sözümüz bir tariz değil, bir teşekkür olmalıdır.

-Tarabya-

(Mehmed Rauf, *Tedkikat-ı Edebiye-“Aks-i Sada”*, SF, nu. 440, s. 378-380)

Musahabe-i Edebiye

Sully Prudhomme'un Eş'ârı

Falan veya filan muharririn eserlerini hayatımızın veya filan zamanda okumamızın ne kadar mühim olduğunu çok defa düşündüm. İşte mesela Sully Prudhomme ki ipdida on sekiz yaşında iken okumuştum. O zamanki feyz ve galeyan-ı şebâbımın nur ve hülyadan mürekkep cuşîş-i âşkanem bu mahrem ve ketum eş'âr-ı rakikâ-i felsefiyeyi iyice hissetmekliğime hasil olmuş. Bu eserlerden bugün aldığım teessürat ile ilk tahassüsâtımı mukayese edince görüyorum ki o zaman bu şiirler benim için pek yüksek imiş, bunları pek az hissetmişim. Çünkü o vakit henüz Sully Prudhomme'un tefekkürât-ı amika-i melûlesini hissedecek bir terbiye-i hayatiye ve hissiyeye vasıl olamamıştım. Heyhat! Bugün o zamanki kadar bahtiyar değilim. Bugün hayatın elinde hurdahaş oldum ik vaktinden evvel ihtiyarlamış ruhumla artık onları tamamıyla anlıyorum, onların hiçbirine bigâne kalamıyorum...

Eğer okunan eser Sully Prudhomme'un kiler gibi sonradan hissedilecek şeylerse yine bir şey kaybetmiş olmuyoruz., fakat öyle eserler var ki onları yirmi beşinden, hatta yirmisinden evvel okumaz, yahut bütün hayatınızca müellifin hâlet-i ruhiyesiyle mütehassis olmazsanız bunlardan alabileceğiniz haz ebediyen mahv olur. Benim için Lamartine böyle oldu. Lamartine benim Sully Prudhomme'u [371] okuduğum devirde okunmalıdır. O, şebâbın en galeyanlı devre-i hulyasında mesut bir aşk ile mest ve meshuf iken, hayatın nahun-ı tahribiyle henüz mecruh olmamış bir kalple okunursa anlaşılır, hissedilir, tadılır; yoksa cidden meysus olmamış bir kalple mesut bir aşk ile bahtiyarane teevvühünü, fevka'l-imbân birtakım saadetleri tasviren yazılmış olan –bu eserler ruhumuzu gayr-i kabil-i tahlil, elim ve gaddar hissiyat ve ıztırabın yıktı zamanlarda, kabil değil, hiss olunmaz. Mesela Musset, insan Lamartine gibi sevip sonra hayatın, aşkın darbeleri altında kalarak inlediği zaman okunacak bir muharrirdir. Ben on uaşksız, elemsiz bir zamanda okudum. Hugo'nun öyle eserlerini tahattur ediyorum ki okuduğum vakit üzerime bir humma-yı mestane gelmişti; fakat asıl

mühim eserlerini şairin itikadat-ı kalbiye ve akliyesine, felsefesine pek bigâne bulunduğum bir sinde okuduğum için elim buldum.

Sully Prudhomme'un şiirleri için hiç böyle olmadı. İlk mütalaadan iki sen sonra bunları tekrar okuduğum, buraya pek uzak bir yerde, Bahr-i Sefid'in bir güzel adasında uzun günleri geçirmek için bu eşârı alıp kırlarda zeytin ağaçlarını altına uzanarak, yahut mavi ufuklara karşı gemimizin bir tarafına yaslanarak olanca sükûn-ı hiss ve fikrimle tekrarladığım hâlde şairin ruh-ı mecruhuna yine hulûl edememiştim. Fakat bu sefer bir gün tesadüfen alime bu kitabı alınca –ihzas ve ifadesine o kadar çalıştığım hâlde muvaffak olamadığım- teessürat-ı mübheme-i hayatımı bu sayfalarda yazılmış ve o kadar güzel yazılmış buldum ki o günden beri birçok defalar bu sayfalar arasında ihya-yı teessürat ettim.

Evvela “Karie” sernamesiyle beş kıtadan mürekkep bir mukaddimecik... Muciz bir eda-yı beyân ile, en güzel şiirlerin yine şairin samim-i ruhunda kaldığı ne mahzunâne yazılmış. “Size şiirlerimi teslim ettiğim zaman,” diyor:

“Size şiirlerimi teslim ettiğim zaman kalbim artık onlara sahip çıkmak istemiyor, en güzeli yine bende kalıyor; asıl şiirlerim okunmayacaktır. Çiçeklerin zetrafında beyaz kelekler titreştiği gibi benim kıymetli fikirlerimin etrafında da güzel, raşedar beyitler mırpırır. Elimle onlara temas eder etmez parmaklarımda mütevahhiş ve zaif kanatlarının hafif gubarını bırakarak uçuşup kaçıştıklarını görürüm. Böylece ruhlarımız hissedilmiş lâkin meçhul kalmış eşar ile doludur; Siz bu keleklerin kendilerin ideğil telvin ettikleri parmakları görüyorsunuz.”

Mukaddimedden Isonra “Hayat-ı Samimiye” kısmı başlıyor ki şairin tefekkürat-ı ömr-i rebâbıdır. Bunların arasında o kadar rakik, o kadar pür his, o kadar nazik fikirler vardır ki –şairin inlediği gibi- yazılmak istenince değil okunup hissedilmek istenince de “yalnız mütevahhiş ve hafif kanatlarının hafif gubarını bırakıp uçuştukları” görülür. Sully Prudhomme başka şairler gibi haykırıp feryad etmiyor, en elim kederlerini, en tahammülsüz acılarını asil ve mümtaz bir saire yakışan sükûn ve mahremiyet ile, o kadar yavşa söylüyor ki bu bizi daha derin bir tahassüsle bitap bırakıyor; o kadar ketumâne söylendiği hâlde böyle tesir eden bu şiirler gerçekten nâlişkârane yazılsaydı diyoruz... Bu elemeler gayet ince, gayet nazik şeylerdir; fakat nezih ve rakik ruhlar, mefun-ı maali emeller için hayatta nasıl şeylerin bire elem olduğu bize ne iyi ihzas ediyor. Bizi derin derin titreten bu

hislerimizi bu kadar mahremane bize ihsas eden şaire müteşekkîr kalıyoruz, o kadar ki şiirlerini tekrar tekrar okumaya mecbur oluyoruz...

Mesela şu feryat, şu “Herşeyi sevmek istedim ve bedbahtım!” şikâyeti hangi genç kalbin nidâ-yı hazini değildir? Gençlikte bir devre vardır ki o zaman insan bütün güzel şeylere bir merbutiyet, bir meshuriyet-i müellime hisseder; bizim olmaları mümkün olmayan şeylerden başka, temellükü beşeriyet için ebediyen muhil olan şeylere bile derin, mühim, mahmumane bir meftuniyet ki uzun intizarlar, mülâlengiz bitaplıklarla neticelenir; Maupassant’ın “Hiç zevk almaksızın her şeyi şiddetle istedim, bütün kederlerim bundan geliyor...” dediği gibi Sully Prudhomme da “Her şeyi sevmek istedim ve bedbahtım!” diye feryat ediyor; “Zira” diyor:

Bununla işkencelerimin esbâbını tezyid ettim. Ruhumla kâinattak ibütün mevcudat arasında namütenahi cevabıt-ı elime ve zaife mevcuttur; bütün eşya beni aynı kuvvetle ve müttehiden cezb ediyor; hakikat lem’alarıyla, meçhulat perdeleriyle cezb ediyor. Raşedar bir hayat-i zerrin kalbimi şemse rabt ettiği gibi uzun hariri, birçok rişteler de nücuma rabt eder.”

Şu kabiliyet-i fevkalâde-i teessürle mütehâllik bir insan kâinatın bütün mahasinine karşı bu iştiyak-ı meshufanesi ile nasıl bir hayat geçirmek lâzım gelirse şairin hayatı da öyle, yani bütün “o rakik düğümlere merbut” olarak geçmiştir. Eşyaya, mahlukata böyle samimi revabıt ile rabt-ı kalb ve ruh etmiş, her birinin, hatta en bigânelerinin yüzünden birçok elemeler çekmiş, her an başka mahrumiyetler, başka cerihalar almış bir adam için hayat nedir? Bu kadar ketum u nezih bir ruh için vakıa her elem sebeb-i şikâyet olmaz, birçok darbeler ruhun a’makında mektum kalır; fakat bunlar orada öyle tahribatta bulunur ki birgün bütün vücut bundan müteessir olur; o zaman hafif bir temas her şeyin kırılmış olduğunu gösterir; kırılmıştır oh, dokunmayınız!

İşte “Kırılmış Çiçeklik” şiiri sevimli Prudhomme’un iştihar-ı ebedîsini temin eden eser-i nefis!

“Ekseriye sevdiğimiz bir el kalbimize temas ederek onu bereler; sonr akalp kendi kendine çatlar, şükûfe-i aşkı solar; âlem nazarında hâlâ sağlam olmakla beraber ince ve derin yarasının gizli gizli büyüyüp sızladığını hisseder; bu kalp kırılmıştır, dokunmayınız.”

[372] Evet, kırılmıştır, hem sevdiğimiz elin temas-ı anif-i hainanesiyle o kadar kırılmıştır ki birgün en hafif bir nevaziş onu helâk edebilir.

Bu derece rikkat-i hiss ve emel peyda etmiş bir mahluk için en gayr-i mahsus şeyler bir manâ-yı mehib-i hayat ahz etmek tabîdir. Şâir jâleyi görünce, geceleri çiçeklerin verikalarında sessiz sessiz hasıl olan bu soluk, bu titrek damlaların nereden geldiğini soruyor:

“Bu titrek damlalar nereden geliyor? Yağmur yok, hava berrak. Evet, bunların hepsi teşekkül etmeden evvel havada mevcut idiler... Benim giryelerim nereden geliyor? Bunlar da gözlerimde hissedilmeden evvel ruhumda mevcut idiler. İnsanın ruhunda öyle bir menba-ı şefkat vardır ki bütün elemeler orada titrer durur, ve bazan bu nevaziş o menbaı bulandırarak göz yaşlarını husule getirir.”

Ya şu “Gehvareler” şiiri:

“Kuşlar hicret edince metrûk yuvalar çürür; bizim beşiklerimiz ne oldu? Kurtlar onların tahtasıyla besleniyor. Benimki çatı aralarında sürünüyor, bati ve renksiz nisyan onu kemirip harap ediyor; onu öpmek isterim, çünkü sabavetim hâlâ orada handezâdır. Üzerinde cebinlik yerine gece gündüz validemin gözlerini görürdüm; bu gözlerde ruhum aşkı, nazarım ziyayı hecelerdi. Emin ve iyi dostların... Ey lekesiz kadınlar, sizin kalpleriniz üstünde aradığımız, tahayyül ettiğimiz şey de bir gehvaredir. Beşikte yaşamak ihss-i tabîsi şu yaşa geldiğimiz hâlde bile devam ediyor... Niçin ya, ey beşikler, niçin insanlara daha o kadar küçükken hıyanet ediyorsunuz?”

Çocukken, herüz arzularımızı sözlerle ifham edemediğimiz sinde, mihman-ı ma'sumu olduğumuz bu beşiklerde istediğimiz şeyleri haykırarak anlatırız, zayıf kollarımızı uzatarak her şeyi isteriz; ve büyüdüğümüz zaman görürüz ki en mühim ihtiyaçlarımızı yine ancak böyle işaretlerle anlatabiliyoruz.

“Şimdi ki dudaklarım muhtac-ı muavenet olmaksızın serbestçe idare-i kelâm ediyor. Ve fikirlerim işaretlerimden çoktur, yalnız kekelemem değişti. Şimdi artık o vakitki nevazişler, ninnilerle uyutulmuyorum; fakat yine ifade olunmaz şefkatlerim var, yine o vakitki gibi kollarımı uzatıyorum.”

Bu dünyada her şey boş, her şey zaildir; ruhumuzun en ziyade mest u meshur eden şeyler bile şöyle bir temas ile yalnız bir iştihak vererek uçar gider;

sevdiklerimden hiç birinin payidar olmadığını görmek en müellem nasiplerimizdendir, bu kim acı acı anlarsa böyle acı acı o feryat edebilir:

“Şu dünyada her leylak solar, bütün kuşların şarkıları devamsızdır; ben ebedî sürecek yazıları düşünüyorum... Şu dünyada bütün dudaklar kadifelerinden hiçbir şey bırakmaksızın temas edip geçer; ben ebedî kalacak buseleri düşünüyorum... Şu dünyada herkes dostluklarının, aşklarının zevaline ağlarlar; ben ebedî sevişecek çiftleri düşünüyorum.”

Şu parçada ifade edilmek istenilen hissin nezaketini, hele tercümede, nasıl anlatmalı?

Şair düşünmenin cazibesinden bahsediyor, bun o kadar tatlı buluyor ki insan tefekkürün en amik zamanında, düşünülen şey âdeta rü’yet edildiği bir anda birdenbire kendini bundan men’ etmeyince zevkini anlayamaz diyor. Kalp o zaman hayaline tekrar kavuşmak ister, hâlbuki muvaffak olamaz; ona o kadar meftundur ki “Gelsin de öleyim!” der. Sully Prudhomme bu şiirinde devam ile diyor ki:

“Demin ne düşünüyordum? Bu döktüğüm yaşları hangi dilber hulya-yı zail için döküyorum. Bu o kadar güzeldi ki beni nurlar içinde bıraktı. O bir saniyelik saadeti hiçbir cehd bana iade etmedi. Dünyada bir zevk duydumsa hulyada duydum; fakat işte hulyam da mahv ve nabad oldu!”

Şairin bu hulyasıyla mütenazır bir de rüyası var; rüyasında görüyor ki ölmüş ve ecdadını başbaşa düşündükleri mezara konulmuştur; onlar, “Ağır gece titriyor [373] bir meşale mi geliyor acaba? Yoksa ebedî melâlimizle beklediğimiz neşve-i uhra mı?” diye soruyorlar; babası, “Hayır” diyor, “benim oğlum geliyor, kendisinden size bahsetmiş idim.”

“O zaman beşikte idi, bilmem yoksa genç mi ihtiyar mı geliyor? Benim saçlarım hâlâ sarı ama seninkiler ihtimal ki beyazdır, oğlum! Hayır, babacığım, mücadele-i hayatta ben de az vakit içinde mağlup düttüm. Hâlbuki ruhum duymadı ve yaşamadım...”

Ölüyorum ve yaşamadım!.. İşte beşeriyetin bütün enîni. O zaman babası validesinden bahsediyor, “Valideni bekliyorum, onun yukarıda inlediğini işitiyorum, giryeleri türab-ı kalbimi o kadar ıslattı ki yaşlar dudaklarıma kadar geldi...” diyor; kızından bahsediyor, torunlarından bahsedilmesini istiyor,

soruyor: “Ya senin ailen yok mu? İnsan genç iken ölürse daha seviyor demektir; burada kimin için tahassür edeceksin?” O zaman başını kaldırarak “Validemi ve hemşiremi, okuduğum güzel kitapları bıraktım. Gelininiz yoktur, beni yaraladılar. Artık sevmiyorum!” cevabını veriyor.

Lamartine tereddüd ve iştibah zamanlarında “İyilik görülebilecek her yerde fenalık gördüm!” diye inlemiştir; bu böyle nale-i iştikâdır ki Lamartine’de pek ânidir, fakat Sully Prudhomme’un tefekkürat-ı amika-i felsefiyesinde böyle bir enin daha âmik bir manâ-yı elim ahz eder. Akıl ile hissin mücadelesi burada daha ziyade katiyet gösterir:

Şimdi şair ırk-ı beşerin son efradına hitab ediyor, onlara bir sitareden bahsediyor ki ziyası henüz bize vasıl olmuyorsa da vasıl olmak üzere şedd-i rahl etmektedir, ve birgün vasıl olacaktır:

“Ecramin en güzeli ve en baidi olan bir seyyare birgün parlayınca ona deyiniz ki ben yalnız kendisini sevdim!”

Sully Prudhomme bu manzumesine “Bedia-i Hayaliye” unvanını veriyor. Ya vücutlara şu hitabı kadar rakik ne vardır?

“Ey sevmemiş vücutlar, letafetleriniz bir günden ziyade payidar olamaz, ruhlar sizin enkazınız üzerinde ebediyen dul kalarak inliyorlar.”

Bize mukadder olan zevceyi henüz tanımıyoruz. Fakat biliyoruz ki doğmuş ve yaşıyor; belki birgün ona rast geliyoruz, birbirimize bakmadan, tebessüm etmeden geçiyoruz; hiçbir sada-yı derunî söylemiyor ki hayatlarımız bundan sonra birleşecek ve birçok seneler birlikte en mahrem bir hayat-ı zevciyet süreceğiz... Şair bu bilmediği nişanlının validesine hitab ediyor,

“İşitiyor musunuz?” diyor, “İsterim ki ağırbaşlı ve şefkatli olsun, sevsin ve korksun. Ben bütün hayatımı onu müdafaa etmek, bütün kalbimi onu okşamak için sarf edeyim... Daima telaffuz ettiğim namı bile meçhulüm olan gayr-i mer’î nişanım! Bu bilhmezlik içinde şimdiden seninle tehhül ediyor ve seviyorum; maziden beri benim oluyorsun; gözlerimin yerine hayalim sana bakıyor; yavaşça senin işlerini görüyordum, sana takayyüd ediyorum: ‘Ne istiyorsun? İşte. İyi örtün, dikkat et, akşamüstü serin olursa dışarıya çıkma...’ Seni kendi malım gibi telakki için âmirlik taşıyor, seni şefkatle azarlıyorum, fakat döktürdüğüm yaşları hemen silerek affını rica ediyorum. Yazın uzak kırlarda açık renkli elbisen ile su

kenarlarında oturacaksın; ah, insanın yeni refikasını yeni bir memlekete yapıpalmız götürmesi ne iyidir!”

Hulyalar arasında hakikati unutmüşken birden o kendini hissettirir, bu pek elimdir:

“Hâlbuki hayatım şimdi ıssızdır, saadetim kalabalığın içinde yanıbaşımından geçer de göremem. İhtimal ki şimdiye kadar görünmüştür de ‘Güzel çocuk!’ demişimdir; ihtimal ki ben önde o arkada aynı yolu takip ediyoruz; bir gün bir yerde birbirimize tesadüf edeceğiz de tebessüm etmeksizin bakışacağız, insan yoluna giden bir kıza ‘Siz benim beklediğimsiniz.’ diyemez. Bir gün zannettim ki onu görüyorum ve ‘sizsiniz’ dedim. Şüphesiz aldanıyordum, çünkü elini çekti; o zamandan beri artık sükût ediyorum.”

Evet, şüphesiz aldanmışsın biçare şair; fakat bu aldanma senin için o kadar müellim [374] olmuş ki işte bütün eşarında onun hüznüleri, melâlleri görünüyor; şu şiirlerini okurken insan o kadar gizlemek istediğin hayatına nüfuz ediyor, bunlar artık birer şiir olmaktan ziyade seven, reddolunup muztarip olan bir ruhun ifade-i ahvali oluyor, birer hâlet-i ruhiye kesilir, seni o kadar uzakta iken gözümüzün önünde yaşıyor, gecelerin sükût-ı âmiki içinde senin sesini, seni nnaşını işitiyoruz gibi oluyor; bu kısım senin ilk sevgini, müfarekatını, tahassürlerini, ve sonra teskîn-i âlam içim iltica ettiğin başka sinelerin bu-yı bivefasını tasvir ediyor: Bütün hikâye-i aşkın.

Şebâbında o kadar nazik, o kadar nesevî imişsin ki bu aşkta en iyi zamanlar sana göre dudakların bitab-ı itiraf, gözlerin perişan-ı emel kaldığı zamanlar değil, ‘Seni seviyorum!’ dediğimiz, sevdiğimizizin bayılır gibi aşkımızı kabul ettiğini gördüğümüz zamanda değil bilakis:

“Her gün biraz ihlal edilen sükûtta, kalplerin ser’ ve mektum anlaşmalarındadır; zahirî şiddetlerde, gizli merhametlerdedir. Beraber çevrildiği hâlde okunmayan sayfanın üstünde titreyen ellerin üzerine konan koldaki raşededir...”

Evet, böyledir; fakat bir gün gelir ki göz yaşları aşka galebe ederek dudaklardaki elim tebessümü ıslatır. O vakte kadar sakladığı itirafı gidip onun ellerine yazar:

“Raks, gevezelik, beraber gülmek... Artık bu oyunlar bize haram oldu; siz kızarıyorsunuz, ben titriyorum. Bilmem bizi birleştiren nedir, şu kadar biliyorum ki artık dost değiliz.”

Bu bir dakikadır ki bir kelimecik söylense dostluk ya değişecek, aşk olacak, yahut ölecektir:

“Eğer yaşlarım gayr-i îrâdî lisanı hoşunuza gitmediyse, pekalâ, ayrılalım, herkes kendi yolunu takip etsin; ben yalnız, siz mesut, müntahabınızın kolunda, Kalplerimizi aynı fecr ile uyanmış müterennim bir çift kuş gibi görüyorum. Henüz uçmadan bunları ayıralım, vaktidir; bunları doğarken ayıralım, zira günün birinde, korkarım uzun bir müfarekatla bedbaht olarak cevfi-azim-i hicran içinde birbirlerini ararlar, fakat birleşemezler.”

Bu lisanla karşısındakini hissiyatını bilmeden sevk-i sevda ederek onun boş kalbindeki haşin ruhu aramaktan, arayıp bulamamaktan korktuğu anlaşılıyor. Fakat işte bir darbeye herşeyi mahv ediyor; sevdiğinin hissiyatına vâkıf olarak artık şüpheden kurtulmak için herşeyi feda ediyor. “Ayrılalım!” diyor, ve ayrılıyorlar. Artık onu görmüyor:

“Onu sevdiğim yerde teneffüs etmek benim zevkim, son zevkimdir. Vaktiyle tehiz etmiş olduğu havada huzurunu tadıyorum. Öyle geliyor ki orada söz söylemek ona dair konuşmaktır. Şu yerlere baktıkça ikimizi beraber zannediyorum. Validesi bazan gözlerimden yaş getirmekte ona benziyor. İhtimal ki onu ölmüş zannedersiniz? Hayır, matemini tuttuğum gün uzaktan bir tabut görmedim.”

Ölmüş, ah keşke ölmüş olsaydı... Zira o zaman,

“Sevdiğiniz öldüğü zaman vedalar kısadır, gözleri kapanmıştır; onu götürürler, ebediyen göremezsiniz. Lâkin ben daima sevdiğimi görmüyorum, benim olmaksızın bana tebessüm ediyor, onu bütün ömrümce bitmez tükenmez vedalarla kaybediyorum.”

Böylece hergün bir kere daha ölüyor, ve her ölüşte başkaca muztarip oluyorsunuz. Bunun için şair “Matemini tuttuğum gün uzaktan bir tabut görmedim.” diyor da “Beni sevmeyi reddetti!” diyemiyor; bu kendisine o kadar giran geliyor ki tekrar etmemek için, düşünmemek için, vefasızlığını tahattur etmemek için başka sözler buluyor; vefa... Bu da ne demek?

“Heyhat! Saçları öpüp geçen bir nefhayı, bir şeklin in’ikâs ettiği dalgayı insan tahattur edebilir mi?”

Onlar daha küçükken birbirlerini görürlermiş, öteki daima bunlara gelirmiş, o zamandan beri “Kapı kapanmış ve ev satılmıştır. Satılmış ocaklar ölü gibidir!” Onun geldiğini işitince oyun falan, her şeyi bırakıp hemen istikbaline koşar, başını elini altına kaydırır; o zaman:

“Ya alnımda bir nevaziş hissedersen, endişenâk ve amik bir zevk alırdım. Dünyada hiçbir dudak tatlılıkta bu ele muadil olamaz!”

Maahaza bu el hayatını koparmış, ince parmakları aldanan kalbini gaddarane dağlayarak çekilmiş gitmiş; artık bundan sonra hep hüsrân... Onu bilfarz matemli görse daha ziyade seviyor:

“Bu âlin ile keder bile güzelleniyor... Matem de gölge gibi beni cezb eder. Gülümseyen bir çehreye ağlayanı tercih ederim. Dudakları münacât hâlinde severim. Onlara sadık kalan bir uzun ve şefkatli göz kapağında yaşların seyelanını görmek isterim. Senin giryelerinle muattar olarak onlar bahtiyardır, ey kız; fakat bunları silen daha bahtiyardır, zira gözlerine o mâliktir.”

Bu kadar sevilen böyle reddolunup takip edilen kadın artık nasıl unutulur? Her zaman her hiss ve fikrin fevkine çıkarak müfekkireyi işgal eden bir rüyet-i sabite olup kalır:

“Gurubu gece takip edince vasi’ü muzlim rida-yı semanın daime aynı yerinde gayri mer’î bir el tarafında tespit edilen bir sitare gibi ben de – mevcudiyeti ebediye ve letafet-i amikasıyla geçmiş zannettiğim ilk aşkı hissedirim.”

Bunu yalnız hissetmiyor, daima görüyor, mest u nişanlısı âşıkını beklerken o saklanıyor, dinliyor, fakat kıskanmıyor:

“O zaman benim sıram gelecek, o zaman diyeceğim ki: Bakın ben sizi hâlâ ta’ziz ediyorum, hâlâ size ağlıyorum. Geliniz, size şebâbınızı getiriyorum, saçlarınız o vakitki altınları kalbimde kalmıştır.”

Ah aşkımızın en ciddi, en hararetli zamanlarına mahsus böyle ulvi feragatler [375] niçin sizde arzu hâlinde kalır?... İşte bir arzu daha, fakat ne kadar şefkatli, ne kadar necip... O derece seviyoruz ki başka hiç kimse o kadar sevemez; ona edilecek muammelelerde o kadar ihtimam ve tekayyüd bizden başka

kimse buna muktedir olamaz; onun nazik bir oyuncak olduğunu bizim kadar kim anlamıştır? Zevcine “Hiç olmazsa onu sen bahtiyar et!” deriz; işte aşkın en ulvi, en metin bir sûreti... Bu sevgini son derecesidir; şair bu dereceyi istiyor:

“Gidip zevcine diyebilsem ki ‘O sizindir, bana artık hiçbir şey, hatta dostluk bile ihsas etmiyor; artık bu nankörle bir işim kalmadı. Fakat solgun ve naziktir; ona aman dikkat ediniz...”

Hiç olmazsa böylelikle mesut olmak, onun kendi tarafından değilse bile kendi gönlüne göre ta’ziz edildiğini görerek mesut olmak arzu ediyor; bunun da muhal olduğunu görünce “Ah ey beni terk eden zalim, bak beni ne kadar meyus ediyorsun? Senin saadetin için elimden bir şey gelmiyor!” diye sızlıyor.

Lâkin zaman neyi payider bırakır? Nihayet o da başka sinelerde bu-yı saadet aramaya gidiyor; sevda-yı saf ve masumunda bu kadar cerihadar olan bir kalp için “Dünyada hiçbir şey yoktur ki insan onun daha parlağını, daha pakini kadında bulup onda temellük etmesin.” Her zerre o kadar merbut olan şair, her zerreyi hem de böyle pak ve parlak olarak ihtiva eden kadına tabî bir merbutiyet-i amika ve müdhişe ile merbut kalır; fakat bu râbitanın râbîta olmak itibariyle açtığı yaralardan başka bir de kadın namıyla mucib olduğu elemeler, tahassüsler şaire feryat ettirir:

“Ey sevdiklerimin kraliçesi! Bil ki onların hepsine de vaktiyle bu ünvanı vermiştim. Hepsi de güzeldi ve birbirlerin ebenzemezlerdi. Hâlbuki sen bir günde bana hepsini unutturdun. Ben sevdiklerimi hergün daha ziyade severim; onlarda hergün daha derin bir cazibe ile beni daha ziyade muztarip ederler...”

Zavallı şair! İtiraf ediyorsun ki en evvel sevdiğinden en az muztarip oldun; sonrakileri aynı arzu-yı sıdk-ı vefa ile sevmediğin hâlde nedir o sebepler ki seni daha ziyade müteallim ettiler? Sonrakini hepsinden çok seviyorsun; hatta o kadar ki eğer elinde olsaydı ölüm şikârsız kalacak, insanlar cümleten iyi olacak, ayrılık mevcut olmayacak, sirişk namına yalnız sevinç yaşları kalacaktı; her şey değişecekti, yalnız sevdiğin kadın daima öyle kalacaktı. Bu kadar sevilen kadın her hâlde sevmeden teslim-i vücut edenlerden biri değildi; zira onlar hakkında ancak senin gibi ulvi ruhlara yakışacak hissiyatın var. Sen değil misin ki köylerin gül renkli küçük kızlarından bahsederken arkalarındaki paçavraların çirkinliğini, mahzunluğunu sabavet-i şatireleriyle telafi ettiriyorsun; fakat bir gün gelipdebirer

genç kız oldukları, ihtiyaç kendilerini taharriyata sevk ettiği zaman mevte şöyle hitab ediyorsun:

“Madem ki bir kere doğmalarına müsaade ettin, bırak on onbeş yaşlarına kadar yaşasınlar da ilk aşkın hayat veren korkularını tatsınlar. Fakat sonra onları hep birden al, ey mevt; Paris bunları bekliyor, ve titriyorum ki benim buselerim onları senden evvel mahvedecektir.”

Ah bu kadın... Sizi yolda görüp kim bilmeden tebessüm eden, namussuz, hissiz, sevdasız, ruhsuz, kalpsiz bile olsaydınız yine size aynı muammeleyi edeceğinde şüpheniz olmayan bu kadın?...

“Fakat hiç güzelliğinize mağrur olmayınız ey kadınlar; zira erkeklerin bu hüsne verdikleri kıymet size ait değildir; eserine malik olduğunuz hüsn-i mücerredin ne olduğunu bilmezsiniz, gözlerimizin söylediğini anlamazsınız. Vücutlarınız revişinde, endamınızda, başınızın duruşunda bize o haşmeti, o mükemmeliyeti izhar ederken siz yalnız zevkı, boş bir eğlenceyi düşünüyordunuz.”

İki muâşıktan birinin nazarı, şevksiz, arzusuz, diğerinin nazarından firar ettiği, iki ağızdan birinin buseleri tadarken diğerinin tahammül ettiğini hissettiği elim muaşakaları hikâye eden bu acı sayfaları artık kapayalım değil mi?

Ah zavallı şair, zavallı şairler... Bir şeklin güzelliği değilmidir ki bütün levsiyat ve hayvaniyata mukabil yine sizi hulyaya sevk ediyor; hüsn-i mücerrede öyle meftunsunuzdur ki her güzeli ulvî ve pâk görmek için türlü rüyalara, çılgınca hayallere kapılırsınız.

Bitirmeden şu parçayı da okuyalım: Şair birgün Louvre Müzesi'nden geçerken eski Venüs heykellerinin durduğu yere geliyor, bunları o kadar lâtif buluyor ki kral saraylarında hıfz edilmesini lâıyk görüyor. Böyle düşünüp giderken fakir kadın gözüne ilişiyor; bu manzara ruhunu merhametle imâ ederek,

‘Ah’ diyor, “Ne kadar solgun ve melûl; hutut-ı vechiyesi ne kadar güzel! Dar fistanı parça parça, şalını dikkatle sıkıyor; başı açık; saçları fena bağlanmış, arkasında karmakarışık duruyor. Parmaklarını ucu iğne batıklarıyla simsiyah. Gece çalışmaktan gözleri zayıflamı; zavallı kız... Heyhat! Ne ateşin, ne evin var; sokak köşelerinde ağla, dilen. Paleler statülerimiz içindir, sen ise yed-i İlâhîn bir eser-i nefisisin. Seni hüsnünün mabedi olmayacak; ölü gözlü, ruhsuz şekillere,

yalnız onlara arz-ı hürmet edilir. Git birtakım aç gözlülerin elinden ekmeğini, örtündüğün şu yün parçasını almaya uğraş; taştan kadınların “Louvre”u var, canlılar açlıktan ölüyor...”

Tarabya

(Mehmed Rauf, *Musahabe-i Edebiye-Sully Prudhomme'un Eş'ârı*-, SF, nu. 414, s.

370-375)

Müfredât-ı Kavâid-i Osmaniye
Muharriri: Menemenlizâde Tâhir

Edevât

-1-

Her

“Her” Farisi’den alınmış edevât-ı ta’mîmdir; herkesin maksûdu bir imâ rivayet muhtelif. Lâedri

Her derdin olur çaresi, her inleyen ölmez;
Her muhanete bir ahir olur her gama pâyân.

Her gördüğünü ehl-i keramet mi sanırsın?

Halâk cihân-âleme kıldıkta tecelli
Her şahsı birer hâl ile kılmış müteselli.

Lâedri

Her köşesinde dehrin nâm-ı bekâ neşârın,
Şâyestedir denilse a’lem senin mezarın.

Hâmit

Mısra ve beyitlerinde görüldüğü gibi daima müfrîd kelimelere dahil olur. “Her âdem” “herkes” denilir; “her ademler”, “herkesler” denilemez. Şu hâlde:

Herkesler işitti destânın
Âşık neye gizliyor figânın;

Beyiti ma’yûbtur. “her” Ziya Paşa merhumun:
Her dertlerin devâsı sensin!

mısra latifinde görüldüğü gibi Türkçe edat-ı cem' "ler"i hâvi kelimelerle pek nadir olarak cem ediliyorsa da Arabi veya Farisi kaidesine cemlenmiş kelimelere ekseriyen idhal olunuyor. Mesela:

Her umurunda muvaffak ede azze ve celle

mısranda "umurun" ile cem' ile edilmiş; hâlbuki bu da diğeri gibi tecviz olunmaz.

-2, 3-

Hep- Bütün

Bunlarda edat-ı ta'mîmdir. "her" ile beyitlerinde olan fark şunlardan ibarettir:

1. "Her" yalnız müfride dahil olduğu hâlde "hep, bütün" hem müfride hem de cemde idhal edilebilir:

Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı amelimdir.

mısranda ve:

Dâne vermez harmininden merdüm-dânâyâ çarh,
Bezl eder varını ama bulsa bir nâdânâ hep,

Nef'î

Cenk ederler dîdede her şeb-i hayâl yâr için,
Girseler müjgânlarım n'ola boyunca kâna hep.

Kezâ

Bütün insanların menfûru oldum,
Huzur ve rahatın mehcûru oldum.

Lâedri

Bütün gün ettiğim âh u figândır,

Bütün verd-i lisânım el-amândır.

Kezâ

beyitlerinde olduğu gibi.

Naci Efendi merhum “bütün” ile “hep” in ne zaman müfride ne zaman cem’e mukarin olmaları lazım geleceğine dikkat olunmalıdır, dediği hâlde bu bâbda bir kaide-i umumiye beyan etmiyor. Muharrir acizin fikrine göre bu edatların taalluk edeceği şeyler müfrid olduğu hâlde ruhi manalarında mutlaka cemiyet bulunmak lazımdır. Ragıp Paşanın:

Benim sahbâ dîv-nevş ettiğim zehr-âb gamdır hep.

mısraında mesela bir “kadehler” sözü mahzûf olarak maksat “benim sahbâ dîv-nevş ettiğim kadeler hep zehr-âb gamdır!” demek olduğundan “hep” mevkiinden kullanılmıştır. Fakat Nef’î’nin:

Olmaz ey Nef’î bu vâdide benimle hem’nân,
Gelsün esb-i tabına mağrur olan meydane hep.

beyitinde böyle bir mahzûf tasvirine imkân olmadığı için edat-ı ta’ mîm nâbimehâl görülür. Kezâ:

Bütün verd-i lisânım el-amândır.

mısraındaki verd-i lisân daima tekrar edilen bir şey olmasına nazaran manen müfredid addedilemeyeceğinden “bütün” mevkiinde görülür.

2. “her” bazen tahsiste ifade ettiği hâlde hep ile bütün daima tamîm için kullanılır: “her şakirde bir kitap verilecek” denildiği hâlde “hep veya bütün şakirde bir kitap verilecek” denilemez.

“hep” ile “bütün” beyitinde de bir fark vardır: “Hep” bazen muzâfun-ileyh muzâf olabilir, “bütün” olamaz.

Hepsinden ânın güzeldi eyvâh
Altında yatan zavallı duhter!

beyitindeki “hepsinden” kelimesinin yerine “bütününden” sözünü ikame ile “ânın bütününden güzeldi” diyemeyiz.

Yarım mukabili olan “bütün” muzâf olabilir; lâkin o zaman bittabi edatlıktan çıkar.

“Hep” muzâf olduğu zaman ahirine “ى” den evvel bir de “سى” ilave olunur: “هپى” denmez, “هپسى” denir.

İstitrât

“Hep” pâ-y-ı fârisiyye ile olduğu için pâ-y-ı arabiyye ile biten kelimata kafiye olamaz itikatında bulunan şairlerimiz kafiye perverliğinde biraz ziyadece taassub ediyorlar zannolunur. Malumdur ki kafiye nazar için değil sem’ içindir. Sem’ ise mesela “nesb” ile “hep” kelimesinin ahirlerindeki bâyi -sûret telaffuzumuza nazaran- tefrîk etmez. Kavâid-i fâsâheti muhafazada en ziyade metânet gösteren ve ânârı, fâsâhet için, lisanımızda en ziyade şâyân itimat müsteshidâtından olan Nef’î’nin:

Hâkân-ı Osmânî nesb kim münderiç zâtında hep
İslam fâruk-arap, ikbâl-ı pervîz-acem. [206]

demiş olması, Ziya Paşanın:

Sâir-i lesn atikânın hep
Ma’kûlâtı olur mürettib.

beyitinde tâ’rîz için mahâl bırakmasa gerektir. Hele “hiç” ile “teheyyüc”ü ve hatta “eyvâh” ile “elvâh”ı birbirine kafiye yapmakta hiç tereddüt etmeyen üdebâ-ı cedide nazarında “hep” ile mürettib’in takfiyesi bahse bile şâyân görülmez.

Dahi

Edat-ı atıftır; teşrîk ifade eder. Misâl:

Hâfıza o kıymettar kuvvettir ki bildiğimiz öğrendiğimiz şeyleri zihinde o vasıta ile saklayabiliriz. Kuvve-i hâfıza mahsûsât vicdaniyemizi dahi cevher nefsi

nâtıkâya hak ve nakş ile her türlü tesirât ve infiâlâtımızı esbâbı ber-teraf olmuş
olsa bile ibkâ ve idâme eyler. Talim-i Edebiyat

İltifat eyler âlihine gâhi gözlerin
Ben dahi onlardanım görsün âlihi gözlerin.

Naci

Bunlar edecek edâ-ı hizmet
Pîr feleğin değil mi nevbet?
Kim eyleyüp evvel dahi cesâret
Bir taze zemin nev-ibâret
Arz eyler ise hemân zemândır.

Nedim

Naci Efendi “dahi”nin atıf ve teşrik mevkilerinde tefrîkine kâil olarak [eğer cem’ ettiği şeylerde iştirak yoksa edat-ı atıftır: “Birisî fevkâlâde zeki olduğu gibi diğeri dahi pek ziyade gabî idi” cümlesinde olduğu gibi. Cem’ ettiği şeylerde iştirak var ise edat-ı teşrîktir; Sedâh Paşanın: “Gidenleri ta’ziye ile uğraşanlar dahi bu alemde gitmeyecekler mi?” İbaresinde görüldüğü gibi] demek işitmiş ise de muharrir aczin fikrine göre edat-ı atıf daima beyinlerinde iştirak olan şeyleri cem’ eder; nitekim birinci misâlde mevzû-i bahs olan lâkin iki kişi zekâvet gabâvetlerinin ziyadeliğinde iştirak etmişlerdir.

Cevdet Paşa dahi kavâid-i osmaniyesinde bu fikre müşterek görünüyor; zirâ “dahi”yi yalnız edat-ı atıf olarak gösteriyor.

“Dahi” daima ma’tûf ile beraber mezkûr olur; ma’tûf-ı aliye ise bazen mahzûf olabilir.

Sen dahi bir şair mâhir mi sandın kendini;
Söyle ey biçâre kimden geldi bu cür’et sana?

beyitinde olduğu gibi.

“Dahi”yi:

Eş'âr-ı Arap'ta üç zamandır:

Evvel, evsat dahi evvel-ahir.

beyitindeki gibi kullanılan üdeba dahi var ise de zamanımızda bu sûret-i isti'mâl makbul değildir.

Eslâf üdeba şiirde ekseren dalı med ile “dâhi” sûretinde yazarlar:

Niçin sık sık bakarsın böyle mir'at-ı mücellâya ,
Meğer sen dâhi kendi hüsnüne hayran mısın kâfir?
Nedim

Hücum nâle-i şebkirden zâlim haberdâr-ı evvel
Beni bîmâr-ı hicrân eyledin sen dâhi bîmâr-ı evvel
Kezâ

Bu cân pâkî dâhi kıldı bunda himmeti bünyâd.
Kezâ

“Dahi”nin “dehâ, henüz” manasında kullanıldığı da vardır:

Sürme çekmiş, itr-ı şâhîler sürünmüş kaşına;
Şimdi girmiş dâhi tahminimde on beş yaşına...
Nedim

Dâhi bir yıldır yanından ayrılalı dâyesi.
Nedim.

Nasibimiz bu fenâda sihâm-ı kerbet imiş,
Kemân-ı çarh bizi attı bir diyâra dahi
Lâedri

Bu iki sûret-i isti'mâl; yani “dahi”nin gerek “dâhi” sûretinde gerek “dehâ henüz” manalarında kullanılması fashâ-ı ahlâfin nazar-ı kabulünü celp edememiştir.

Vezin ve kafiye kaydı mevcut oldukça imâlâta bir dereceye kadar cevâz verilmelidir fikrinde bulunduğum hâlde “dâhi” muharrir aczin nazarında dahi merduddur; artık taassub-ı perverân fasâhetin ne diyeceklerini düşünmeli.

“Dahi” tahfîf olunarak “de” sûretinde de kullanılır:

Nedir bu gizli gizli âhlar, çâk-i giribânlar,
Aceb bir şuha sende aşık-ı nalân mısın kâfir?

Nedim

Gözün gibi beni bîmâr kıldın sen bîmâr-ı evvel!

Kezâ

Haberli değil, hazr u mesihâda olursa
Öldürmeme çare mi var evvel nigh-i mest?

Nef’î

Sen şitap et ahirin imdadına, halk etmese
Hazret rahman şitâp eyler senin de dâd ki.

Gördüğüm eski divanların ekserinde “dahi” mahfufu olan “de” hurûf-i ittisâlden sonra geldiği hâlde makbulünde bulunan kelimeye muttasıl olarak mesela şu:

Aceb bir şuha sende aşık-ı nalânsın kâfir?

sûretinde yazılıyor. Hâlbuki edat-ı zarf olan “de” ile beyitleri tefrîk olunabilmek için diğerinin makbûlünde bulunan kelimeye muttasıl yazılması lazım gelir.

Ahirlerinde hurûf-ı enfâsıl olan kelimâta lâhak olunacak “de”ler ise bittabi her hâlde ayrı yazılacaklarından yalnız delâlet siyâk ile tefrîk olunurlar.

-Mabadı var-

(Menemenlizâde Tâhir; *Müfredât-ı Kavâid-i Osmaniye Edevât-1: Her*, SF, nu. 403, s. 205–206.)

Müfredât-ı Kavâid-i Osmaniye
Muharriri: Menemenlizâde Tâhir

Edevât

-5-

Hiç

Farisi'den alınmış, te'kîd nefi için kullanılır. Misâl:

Ah şimdiye kadar hiç de hatırıma gelmedi. Deli gibi denizleri fırtınaları düşünüyorum. Bir tiyatro kitabından.

Kelâm-ı küfür içinde rûşenâdır şa'le-i tevhîd,
Eğer â'lemde inkâr olmasa ikrâr kalmaz hiç,
Eden sensin seni âzerde pây-ı gülşen kesret,
Cefâ-i cârî kendinden bilirsek câr kalmaz hiç.

İzzet Molla

Hiç تنها yer kalır mı ol celalethânedede
Kim cenâb-ı âsafın münezzelliğe ve mevâsıdır.

Nedim

[217] bazen taklîl ifade eder. Misâl:

Bilmem nasıl böyle hayallerle gölgeliğinizi eğlendirirsiniz? Ağzınızda hürmetten muhabbetten başka bir şey bulunmaz. O enginler o fırtınalar hiç mi hatırınıza gelmiyor.

Bir tiyatro kitabından.

Ey â'lem-i misâlin seyyah-ı huşyârı!
Hiç kasr-ı sûretinde gördün mü nevbâharı?

Nedim

Bazen “hiç ehemmiyetsiz” manasında isim olarak kullanılır; “onun itirâzâtı benim nazarımda hiçtir!” ibaresinde olduğu gibi “hiçe saymak” denilir ki ehemmiyetsiz görmek, lâşeyî-i addetmek manasındadır:

Himmetim hiçe sayar genç temennâyı, veli
Gamını dünyaya değişmem yine imsakimden

Nef'î

İstitrat

Bazı şuara “hiç”i de -hep gibi- cim-i farisiye ile nihayetlendirdiği için cim-i arabiye ile biten kelimelere kafiye yazmazlar. Bu bâbda ki mütalaât âcizânem “hep bütün” bahiste hep söylendiği için burada onları tekrar mevzû-ı bahs etmeye hiç lüzum görülmez.

“Hiç”in med ve kasride edebâyı epeyce işgal etmiş bir meseledir. Naci Efendi merhum daima med etmek isterdi; Ekrem Beyefendi ise:

Hiç dönmeyeydi, â'lem hiç gelmeyeydi ferdâ!

Der ve hilâfikirâni tarafından edilen itirâzâtı hiçe sayardı. Filhakika ekser üdebâ “hiç”i med ile kullanılmıştır; fakat nâsik-ı tekelümde sûret-i isti'mâli kasr iledir.

Şu hâlde Nedim ile beraber iki sûreti de câiz görerek hem:

Hiç تنها yer kalır mı ol celâlethânedede?

Hem de:

Hiç kasr-ı sûretinde gördün mü nevbâharı?

Diyebilmek, yani vezin hangisine müsait ise o sûreti kabul etmek en doğru bir re'ydir.

-Mâbadı var-

(Menemenlizâde Tâhir; *Müfredât-ı Kavâid-i Osmaniye Edevât -5-:Hiç*, SF, nu.

404, s. 216–217.)

Müfredât-ı Kavâid-i Osmâniye
Muharriri: Menemenlizâde Tâhir

—Edevât—

—6—

Ne – Ne

Edat-ı nefidir; mükerrer olarak kullanılır. Bunun sûret-i isti'mâli hakkında vaktiyle mekteb-i mülkiyeyi şahanenin altıncı senesi talebesine hitaben yazmış olduğum bir makale tefsilat-ı lâzımevi havi olduğu cihetle aynen buraya nakliyle iktifa edeceğim:

Bâlâda Sırrı Paşa merhumun âsârından naklettiğim tahrirâtın ne edat-ı nefyi ile başlayan fukara-i ahiresinde ispat ile söze nihayet verilmiş olması üzerine bu yolda “ne ile başlayan sözlerin her yerde nefi ile veya ispat ile mi yoksa bazen nefi ile bazen ispat ile mi nihayetlendirilmesi lazımdır?” diye geçen derste bir sual îrâd etmiş idiniz.

Malumunuzdur ki insanımızın kavâid-i henüz tamamıyla zabt u rabt altına alınamamış olduğundan insan Türkçemize müteallik en adi bir kavâideyi bile sûret-i katiye de kabul edemiyor ve layıkıyla hâl-i müşkül edecek bir müracaat kâh bulamıyor. Bu sual ettiğimiz “ne” meselesi hakkında Recaizade Ekrem Beyefendi hazretleri talim edebiyatlarında ve Naci Efendi mecmua-i muallimin de birer makale yazmışlardı. Birincisine müracaat ettim, yalnız meselenin teşrihiyle iktifa edilerek kati bir fikir beyan olunmuyor; ikincisine baktım, bazı mütalaât-ı musîbe dermiyan ediliyorsa da bendenize nâkıs göründü. Çaresiz meseleyi esasından tetkike girişmeye mecbur olarak eserleri lisanımızın kavâidini tayinde müsteshidattan olan edbamızın sûret-i istiamellerine ve kendi zevk ve tabiatıma müracaatla ve bahsettiğim makalelerden de [234] istifade ile husûsât-ı atiyeyi istihraç edebildim:

“Ne” edat-ı nefi ile başlayan cümleler râbıtâ-ı hâvi olup olmamak cihetiyle ikiye ayrılır. Şeyh Galib merhumun:

Kaldı orada esîr-i hayret;

Ne tâb gezer ne fikr-i avdet.

beyitinde râbıtâ yoktur; hâlbuki Hamid Beyin:

Ne hazr-ı kârger ne şed-i rehâl.

mısrasında -Kârger- râbıtası bulunuyor. Nefî ve isbat-ı revâbta ait olacağından birinci kısmı burada mevzû-ı bahis etmeye bittabi lüzum görülmez.

Râbıtası olanlara gelince bunlarda dörde ayrılır. Birincisinde râbıta birinci “ne” yi ta’kîb eder:

Ne aksi kaldı gönlümde, ne yâdı gönlümde!

mısranda ve Fuzuli’nin “Bir cem’ gördüm ki ne safâdan ânda eser var ne sadakadan ânda nişân!” ibaresiyle Şeyh Galib’in:

Ne kaldı zemîn ve ne zamâne,
Mahv oldu bu tarafa âşiyâne.

beyitinde olduğu gibi.

İkincisinde râbıta hem birinciden hem ikinciden sonra mezkûr olur: “Ne kendi geldi, ne vekili geldi” ibaresinde ve:

Ne nesl iledir ne sâl iledir,
Ne câh iledir ne mâl iledir,
Begim ululuk kemâl iledir.

meselesinde olduğu gibi.

İsti’mâl nâse nazaran ayın râbıtayı iki def’a tekrar etmektense yalnız birinciden sonra zikrederek ikincisini müstagni görmek evlâdır: “Ne kendi geldi ne vekili” gibi. Eğer râbıta nahlef ederse tekrar edilmemesi tembihine bittabi hacet kalmaz: “Ne kendi geldi ne vekilini gönderdi” sözünde görüldüğü gibi.

Üçüncüsünde râbıta “ne” lerden evvel zikr olduğu gibi: “Adam değilsiniz, ne sen ne o!” ibaresinde olduğu gibi. Bu sûret en ziyade muhaveratta ve bazen eş’ârda kullanılır. Şiire misâl:

Âtâr vefâ yok, ne beşerde ne melekte.

Ruhî Bağdâdî

Benimle hemzebân olmaz, ne Firdevs ne hâkânî.

Bâkî

Râbitalar -misâllerde görüldüğü gibi- bu üç vecihin ikisinde daima ispat ile ve üçüncüsünde her zaman nefi ile müsta'meldir.

Dördüncüsünde ise râbîta ikinci "ne" den sonra zikredilir ki beynel-üdeba asıl câ-yı ihtilâf olan bu vecihtir.

Bu bâbdaki mutalaât âcizânem ise şu yoldadır:

Eğer maksat râbîta ve müteallikatının medlûlünü yalnız "ne"lerin medhûllerinden nefiye münhâsır ise, râbîta-ı nefi ile îrâd olunur: "ne ben ne arkadaşım bir şey bilmiyoruz" sözünde ve Fatih Sultan Mehmet Hân hazretlerinin tercüme-i hâline dâir yazılmış bir eser edebiden naklolunan: "Galebâtını, Fatih ünvanını ihtisâs edecek kadar teksîr ettiği hâlde ne şarkta ne garpta devleti hudud-ı tabiyesinin haricine çıkarmadı" ibaresinde olduğu gibi.

Ekrem Beyefendinin Talim-i Edebiyatı'ndan alınan şu parçada bu sûrette muvafıktır:

... beyitinin mısraı evvelindeki -ki- edatı ne bunda ve ne de bir kıta-ı şiiriye olmak ihtimaline nazaran kendisini takip eden şu ... beyitinde bir yere rabt olunamadığından zait kalıyor.

Burada "olunamadığından" fa'li aşağıya merbût olmayıp da orada bitmek lazım gelseydi. Yine menfi olarak îrâdına şive-i lisân müsait değildir. Bu adem müsadeyi zannederim ki siz de hissedersiniz. Bu hâlde bir edip âlimizin: "Şimdiki şiir ve inşâda ise tertip mani ile beraber bir de teşkîl elfâz derdi zihni işgal etmekle ne şiirdir ve ne de nesir de usûl irticâl mümkündür" ibaresini, nihayetini "mümkün değildir" sûretine efrağ etmedikçe, şive-i lisâna tevfiik edebilmek mümkün değildir.

Eğer maksat nefiyi "ne" lerin müteallik olduğu şeylere hasretmeyerek tamim eylemek, nefi de mübalağa etmek ise râbîta hâl-i isbatta îrâd olunur:

Rendân hüdâ perver ma'nâ bu mahâlde
Ne çarha ne kul hükemâya nazar eyler.

Nef'î

Şâmil yine hep dâire-î â'leme lütfu,
Ne maşrikî ne magribi var ne sefer eyler.

Kezâ

Ne tesbih, sâki, ne sebhâdedir,

Bu derdin hemân çaresi bâdedir,

İzzet Molla

beyitlerinde ve:

Merak etme ve saadet ne sana ne bana müyesser olur. Bizim gibi adamlara öyle şey ne kadar uzak!

Allah ne yerde ne göktedir; ona mekan tayin edilemez.

Saadet ne sa'ydan ne tedbirden gelir, anı insana ancak Allah ihsân eder; sa'y ve tedbir ise olsa olsa ihsân ilahiye bir mecrâ olabilir.

Sözlerinde olduğu gibi.

Eğer ibarede nefî müekked bir fâsıla bulunursa o hâlde râbıta -nefi de gerek hasr-ı maksûd olsun gerek tamîm- mutlaka menfî olarak îrâd edilir: “Merak etme o saadet ne sana ne bana -mümkün değil- müyesser olmaz” sözünde görüldüğü gibi.

(Menemenlizâde Tâhir; *Müfredât-ı Kavâid-i Osmaniye-Edevât-6- Ne - Ne*, SF, nu. 405, s. 233-234.)

Müfredât-ı Kavâid-i Osmâniye
Muharriri: Menemenlizâde Tâhir

—Edevât—

—7—

İle

Mukârenet, vesâtet, ta'lîl edatıdır..Cevdet Paşa merhum Kavâid-î Osmaniyesi'nde mukârenet yerine musâhabet tabirini kabul etmişse de bize Naci Efendinin re'yi daha musîb göründü. Mesela “dikkatle muayene et” dediğimiz vakit buradaki “ile” ye musahabet edatı diyemeyiz; vesâtet manası vermek de biraz uzunca tevîle muhtaç görünüyor; mukârenet demek hepsinden muvaffaktır. “Ahmet Efendi ile geldim” cümlesindeki “ile” ne ise musâhabet edatı denilebileceği gibi mukârenet edatı denilmekte de bir mahzur yoktur.

Mukârenete misâl:

Seninle bir gece birlikte seyre çıkmıştık.

Vesâtete misâl:

Güya ki mefâhire ederler,

Nazm ile meşâire ederler.

Ziya Paşa

Ta'lîle misâl:

Tesir-i iştiyâk ile âh ettiğim yeter..

“ile” yalnız elifi veyası hazf olunarak iki sûretle tahfîf edilebilir. Birinci sûretle tahfîf için husûsât-ı âtîyeye dikkat ederiz:

Eğer kelimenin âhirinde hurûf-ı medden ve “yâ” nın gayr-ı hurûf imlâdan biri bulunursa “ile” tahfîf edilmez: “Sebû ile, hava ile, suba ile, hevâ-peresti ile serbâzî ile, bu fikir hevâi-i ile, ahâli ile” gibi.

Kelimenin ahirinde hurûf-ı imlâdan (ع) bulunduğu hâlde ise tetkîk ederiz:

“ى” muzâf edatı ise lâhak olacak “ile”nin tahfîfi evlâdır; mamâfih bilâ-tahfîfte kullanılabilir: “onun kitabı ile onun kitabıyla — onun hokkası ile onun hokkasıyla gibi;

Ândan sonra gelen kabile,
Başlar Emeviye devletiyle.

Ziya Paşa

Ânîf darbe-i kahrıyla bâedebi insâf
Birer birer düşürür dallarından evrâkı

Tevfik Fikret

Tesir-i iftirâkı ile yarın ağlarım,
Yâdıyla âh çeşm-i füsunkârın ağlarım,

“ى” nefsi kelimededen ise tahfîf kullanılmak evveli görülür. Mamafih tahfîf de edilebilir: “Efendiyle, efendi ile” gibi.

Kelimenin ahirinde birbirini müteakip iki sakin harf bulunursa lâhak olacak ile mutlaka tahfîf edilmez: “Şevk ile, hırs ile, şiir ile” gibi.

Aşkın değil mi şiir ile mümtâz eden beni
Hikmetle imtiyâzda bir ihtimâl iken.

Safâ

Vasıl istemeyip hicr ile hoş geçtiği bu kim:
Miskin gam cânânâyâ mu’tâd olayım der.

Ruhî-i Bâğdâdî

Ol rütbe Arab lisânı emles,
Az tab’ ile şâir anda herkes.

Ziya Paşa

Kelimenin sonunda bir harf-i sâkin bulunduğu halde dikkat ederiz. Eğer harf-i sâkinden evvel bir harf-i med var ise elhâk edebilecek “ile” tahfîf edilmemelidir: “Hayat ile, memât ile, şüûn ile, figân ile” gibi.

Bir nâhalefi cübbe ve destâr ile görsek

Eylersen ânın cübbe ve destârına ikrâm

Ruhî-i Bâğdâdî

Sâki meded-res evvelki girîbân şevkimiz

Sad pâredir keşâkeş dest-i humâr ile.

Vehbi

A'câm ile oldular muhâlat,

Etti bu da kader şiiri sâkit.

Ziya Paşa

Eğer harf-i sâkinden evvel bulunan hurûf-ı med ma'zûl ise “ile” tahfif edilir: “Hasisle cûmerdik masrafı bir olur” gibi.

Güller güler, figanla geçer ömr-i andelib.

Ziya Paşa

Kelimenin sonunda olan harf-i sâkinden evvel harf-i med bulunmazsa lâhak olacak “ile” nin tahfîfi evladır:

Maderle peder olup bahâne

Sevk etti kazâ beni cihâne.

Esas alem-i terkîb ey Nâbi muhâliftir,

Ne mümkün ömür geçmek her zaman ayş u tarablarla.

Nâbi

Mî âteş seyâledir, mînâ kadehle lâledir...

Nef'î

Mamafih bilâ-tahfif de kullanılabilir:

Bu unsur ile misâl aysı

Şiir olmuş iken ben ettim ihya
Ziya Paşa

“İle” nin ikinci sûrette yani “yle” şeklinde tahfif edilmesi lâhak olacağı kelimenin ahirinde hâ-î resmiye bulunmasına mütevakıftır: “Matiyye, matiyyeyle-kubbe, kubbeyle” gibi.

Yarab ne matiyyeyle gezer kalb-i â'lem!

Ziya Paşa

Mamafih bu sûrette de bilâ-tahfif kullanılabilir; misâl:

Münzevi ölsek geçilmez lokma ile kisveden,
Akıl ve divanede ölmez o sevdâdan beri

Kâzım [301]

* * *

“İle” mukârenet edatı olduğu hâlde bazen “beraber” kelimesiyle beraber îrâd olunur: “Arkadaşıyla beraber geldi” gibi.

“le” sûret-i muhfefesinde mastarlara da ilave edilir ve o hâlde daima “beraber”le beraber bulunur: “Çalışmakla beraber kendini tanıtmak da lazımdır” gibi.

Edat-ı mukârenet ise mastarlara ilhâk edildiği zaman yalnız kullanılır: “Yalnız yazmakla okumakla tahsîl-i kemâl edilmez görmek de lazımdır” ibaresinde olduğu gibi.

Edat-ı ta'lîl ise yine mastarlara iltihâk edilince kezâ yalnız kullanılır. Bunda fazla olarak yalnız mesâdır sâkilenin sonundaki kaf gayına tebeddül eder “Ahmet Efendi ve vazifesini îfâ etmiş olmakla cezası affolunmuştur” görüldüğü gibi.

Bazı katipler “olmagla” daki gaynın sıkletini lisânın nezaketine yakıştıramadıklarından kâfi âli halka ibkâ etmek gayretinde bulunurlar: “Vazifesi îfâ etmiş olmakla cezası afv olunmuştur.” Diye yazmak isterler, hâlbuki o sûrette ma'na-ı ta'lîl rahnedâr olur.

Bir de “le” mesâdına iltihâk edince bazen “olarak, giderek” makâmında hâl edatı olur:

Sahildeki emâken olmakla bahre akis.

Bir resm ederdi teşkîl gâyet bülent ve pehnâ.

Ekrem Bey

Beyitinde görüldüğü gibi maksat “sahildeki emâken bahre akis olarak gayet bülent ve pehnâ bir resm teşkil ederdi” demektir.

Şeyh Gâlibin:

Olmakla bir iki hoşca ta’bîr

Erlîk midir izdivacı tasvîr?

beyiti de bu kabildendir.

Mamafih bu beyitlerdeki “le” yi edat-ı ta’lîl olmak üzere tevîl etmek de kabildir. Ancak öyle uzun te’vîlât ile uğraşmaktan ise bu sûret kabulü ihtiyar eylemek üzere daha muvâfık göründü.

(Menemenlizâde Tâhir; *Müfredât-ı Kavâid-i Osmaniye Edevât -7- İle*, SF, nr. 409, s. 301-302.)

Muhterem Servet-i Fünûn'a

-6 Teşrin-i Sani1314-

Bu hafta intişar eden Servet-i Fünûn'un "Ecnebler ve Türkçemiz" ser levhası altındaki musahabe-i edebiyesini pek büyük bir dikkatle okudum. Muharrir musahabe bizce cidden mühim addedilmesi lazım gelen bir meseleyi hususi bir nezahet-i kalemiye, şayan-ı takdir bir metanet fikriye ile ne güzel temhenid ve neşrih eyliyordu.

Tevfik Fikret Bey'in haklı bir lisan muaheze ile hırpaladığı, sarstığı Piyer Loti'yi, Fransa encümen dânişinin azası benamından bulunan bu vakıf her hâl Şark'ı, biraz da çekiştireceğim. Bu zatın dört beş sene evvel İstanbul'umuzu ziyaretinde maârifesiyle müşerref olduğum, kendisiyle Şark'a dair birçok konuştuğum için sözlerim bu acayip edib-i meşhurun bizim hakkımızdaki vkufunun, fikriyenin derecesini tayin ve teybin hususunda belki bir ehemmiyet ahraz edebilir. Piyer Loti'nin dersaâdeti son ziyaretine mesadif günlerin birisinde o vakit şehrimizde Fransa ateşemiliteri bulunan binbaşı baron Dövyalar ile görüşürken lakırdı zair şehre intikal etti. Baron Piyer Loti'nin terk-i muhibi olduğuna dair teminatta bulunduğundan kesb-i maarife arzusunu izhar ettim. Tevsti ma'elemnuniye kabul eyledi. Debdebeli, tantanalı bir lisanla, hakikatten ziyade hayali bir edayı tefehürle bün dünyaya bize dair yanlış görüşmek istiyordum. O sıralarda Fransa sefarethanesinde bir müsamere tertip olduğundan bendenizi de davet ettiler. Orada Piyer Loti'ye takdim olunacaktım, ediyet-i nişan bir muhip komitemizle sevgili memleketimize dair konuşabilecektim...

Süvâre gecesı sefarethanenin tenvirat ve tezyinatına inzımam eden -Ayine karşısında üç dört saatlik bir tuvaletin süslediği, [179] sine-i siminlerini nim-i üryan bıraktığı- adamlarla madamvazellerin şaşa-i letafetleri frakları mösyölerin hatta yetmişliklerinin bile gözlerinde biraz korkunç, bir parlaklık husule getiriyordu... Sefir ve sefireye takdim olundum. Beraberce bulunduğum ateşemiliter madamlardan müteşekkıl bir halka-i melahetin ortasında mahsur kalan mösyö Loti'yi göstererek: "Zavallının ağzına giren ma'cez kadınlardan vakit yok ki sizi istediğim gibi takdim edeyim." dedi. Lütfuna teşekkür ettim.

Acele edip kendisini üzmemesini de rica eyledim. Baron Dövyalar'ın şikayete hakkı vardı. Bu güzel, bu süslü madamlar teşkil ettikleri hatt-ı muhasarayı mümkün değil göstermiyorlardı ki “Azyâde!..” hayalnamesini yazan sahib-i şöhrete yaklaşılabilirsin. Sabırsızlıktan, imtidat intizardan mütevellit bir iç sıkıntısı beni de ta'zip etmeye başlamıştı. Nasıl oldu bilemiyorum, bir aralık Piyer Loti'nin etrafında iki üç üftade-i şöhretinden başka kimse kalmadı. Ateşemiliter “Nöbet bizim!” dedi. Yanına gittik. Beni Meletezman'a takdim etti. Konuşmaya başladık. Bilmem niçin, Piyer Loti'nin Türklere muhabbetinden bahsetmesi etrafındaki kanı sıcak, latif madamlarda garip bir tesir husule getirdi. Kimisi kesuf etti, kimisi husuf... Üçümüz kaldık. Ateşemiliter böyle bir gecede istenildiği kadar görüşülemeyeceğinden yalnız üçümüzü cem edecek bir onunla taamina bizi davet etti.

Yevm mukarrerde itina karane hazırlanmış bir ciddiye-i fikriyemizden biri ayıramıyordu... Şark'ın şairler üzerindeki tesirat-ı seharanesinden bahseden Piyer Loti Türklerin tebdil-i kıyafetinden şikâyete başladı. Kıyafet kadime-i milliyemizi neden tebdil ettiğimizi adeta itâb sûretinde soruyor. Bizi yine eski kıyafetimizde görmek arzusunda bulunduğunu söylüyordu. Nöbet-i kelim ve muaheze bana gelince Avrupa'nın bizi nasıl tanımakta olduğunu. başı kavuksuz, belki hançeresiz, öksesi çabuksuz bir Türk'ün vücuduna hâlâ inanmadığını bu yanlış zehaplarla hukuk-ı siyasiye ve medeniyemizden neler kaybettiğimizi dilimin dndüğü kadar basit ve tefsil ettim. Hak verdi. Fakat İstanbul'un cihet-i şairanesinin Avrupalılığa! Menkalip olduğunu bir lisan-ı şikayet ve teessüfle yine tekrar etti. Bunun üzerine payitahtımızı ziyaret eden ecnebilerin Yahudi, Rum diller tarafından nasıl aldatıldıklarına dair biraz tefsilata girişerek ticaret medeniye-i aşikaneye vakıf bazı laubali meşrep nisvan-ı isviye mösviyenin nezdinde daima yaşamak ve ferace bulunabileceğini söyleyince.. “Aziyâde!” muharriri biraz sıkılmaya başladı. Cezayir'de epeyce bir müddet oturmuş, Türkleri ve adat-ı islamiyemizi iyice tanımış olan ateşemiliter tasvipkarane beni dinliyordu. Artık daha ziyade ileri gitmeyi, Azyâde!.. yi o sahte kıyafetiyle, o düzgünlü çehresi, boyalı parmaklarıyla sefireye oturtup da Fransa encümen-i dânişinin hayalperver azu şehrini hazımsızlığa uğratmayı nezaket-i milliyemize yediremezdim... Bir aralık ateşemiliter Fransızların Türkçeden Arapçadan

aldıkları kelimelere dair bir söz açtı. Sevk asıllarını ve o sırada amiralin de bazı kelimatın alınmış olduğunu söyledim. Amiral.. Kelimesinin aslı amir alma-i.. olduğunu bilmediğini ve bundan dolayı bana müteşekkir kaldığını mösyö Piyer Loti dermiyan ettiği vakit bu vukufsuzluğuna taacübden ziyade biraz evvelki musahabeden mütenbe olduğunun niane-i şüküranesi olmak üzere bir cemile göstermek istediğine sahip oldum. Bu zehapta ya gelip ya gelmediği mi bilmiyorum; fakat ağzından bir tek Türkçe kelime işitemeden bu muhib-i komitemizden ayrıldığını pekiyi tahattur ediyorum...

Musahabe-i edebiyesini, memleketini sevenlere mahsus bir tarzda pek güzel yazan Tevfik Fikret Bey bizi yalnız İngilizlerin değil Fransızların İtalyanların ve onlardan birkaç kat ziyade Amerikalıların tanımadıklarını beyan eder. bendeniz akvam-ı saireye birde Yunanlıları şemattı pek seven şu pek yakın komşumuzu ilave etmek istersem taaccüb edilir mi? Yunan muharebesinde askerimiz şehirlere köylere girerken pencereler kapanıyor.. Herkes birer tarafa kaçıyor.. Çocuklar “Torkos ierkte!” diye bağrışıyordu, daha dün bize merbuten yaşayan bu adamlar bizi ne çabuk unutmuşlardı!..

Orduda bir veya birkaç ecnebi lisanı söyleyen zabitlerimizi gördükçe Yunanlılar bunların Alman hatta Rus zabitleri olup olmadıklarını masrane soruyorlar, böyle Türklerin vücudiyete mümkün değil inanmak istemiyorlardı. Fakat bir buçuk seneye yakın bir temas onlara hakikati teslim ettirdi. Galos’un bedayet işgalinde limana gelip giden Fransız İtalyan sefain harbiyesi zabitanı da bize karşı hasımane davranıyorlar, Yunanlılara mazlum, masum nazarıyla bakıyorlarken kavim necibimiz kalbindeki fezail âsârını gösteriyor, hasımlarını teslim hakka mecbur ediyordu... Her zaman kılıçla teybin-i hakikat izhâr-ı mahiyet olunmaz; bugün de bir vazife-i hamiyet-i temyiz vicdanların tercüman hissiyatı olan Osmanlı kalemleri deruhte eylemelidirler. Hâsılı hukuk-ı siyasiye ve medeniyemizin muhafazasında bize pek büyük bir muavenet edeceği aşikâr bulunan “Avrupa’ya kendimizi tanıttırmak” meselesi bizim “Avrupa’yı hakkıyla tanımaklığımız” keyfiyeti kadar mühim olduğunda şüphe yoktur...

Muhiddin [Fahri yavran hazret-i şehriya eden ve mektep harbiye-i şahane muallimlerinden binbaşı]; *Aynen: Muhterem Servet-i Fünûn’a* SF, nu. 402, s.

Mesâil-i Muğlaka

“Mesâil-i Muğlaka” atufetli Ahmet Mithat Efendi hazretlerinin Tarık gazetesinde tefrika olunan bir romanıdır. Servet-i Fünûn muttaliini meyanında bendeniz gibi bu romanı okuyan bulunur ümidiyle, birinci tefrikada -sürat ve acalet neticesi olarak- vukua gelmiş olan sehv tarihiden men gayr-ı cidden bahsine cüret edeceğim. Bakınız tefrikanın tarih-i Osmaniye temas eden fıkrasını aynen nakledeyim:

Biz Osmanlılar gibi en ciddi, en Memduh bir vazaat hâlinde bulunanlar bizden de “ta’cîbden ziyade tasvip tavrı görülür. “Meşâhir rical-i Osmaniye meyanında bazılarının “Kuyucu? Lafı bazılarının Baltacı? “Lafı şan ve resimlerine şeyn vermek şöyle “ dursun şeref zatılarını arttırmayabile “hizmet eylemiştir.”

[170]

Acaba şu herkesin bildiği Kuyucu Murat ve Baltacı Mehmet paşaların kuyuculuğu ve baltacılığı kunduracılık gibi bir sanat mı oluyor ki “Meşâhir rical-i Osmaniye arasında böyle bazılarının kuyuculuğu, bazılarının baltacılığı şan resimlerine şeyn vermeyerek şeref zatılarını arttırsın”? Sultan Ahmet evvel zamanında Zidveh Tordak musâlahasına ne memur olup Nemçelileri bedel-i sulh olarak devlet-i aliyeye defaten iki yüz bin kuruş tazminata mecbur ettiği cihetle padişah Meğfur’un:

Baht yâ baş eğdiren kat’i haraca düşmanı
Oldu tarih “Hâl yâ cehd-i Murat Paşadır.”

diye lisan-ı hümayunlarından bir iltifat-ı tarihiyeye mazhariyetle kamyap olan Kuyucu Murat Paşa ile Büyük Petro’ya karşı galibat ve hatasıyla meşhur olan Baltacı Mehmet kuyu kazıcılık veya balta yapıcılık gibi birer sanattan mütevellit zannetmek -velev bir hekim için züfunun için olsun- büyük bir hatadır.

Kuyucu Murat Paşa’ya Anadolu’da o sıralarda zuhur eden Celalilerin birkaç binini badü’l-tenkil kuyulara doldurduğu için Kuyucu lakabı verilmiştir; hatta Hammer tarihinde merhumun kuyuculuk lakabının “Tebriz hakimi Cemze Beye karşı olan bir muharebesinde kazayen bir kuyuya düştüğünden” neşet etme

bir şöhret olduğu temhit ediliyor; yani bu şöhretin bir sanattan alınma olmadığına işaret olunuyor.

Akade Napolyaon'a karşı kahramane müdafaasıyla meşhur olan Cezzar Ahmet Paşa'ya da kasaplıktan neşet etmediği hâlde bir takım edepsizlerin tedip ve tedmirine muvaffak olduğu için Cezzar denilmiştir. Eğer o tevcihe Murat Paşa'nın maskat-ı reisi nazar-ı dikkatine alınarak îrâd buyrulmuş ise yine hatta bakidir; çünkü bittabi her bu leyli aşçı, her ekinli kasap addolunamaz!

Baltacı Mehmet Paşa, nam-ı diğerle "Tebrdâr" Mehmet Paşa ise ulemadan idi; hatta sesi de güzel olduğundan güzelce müezzin lakabıyla çağrılır iken bilahire saray-ı hümayun baltacılığı [Balta yapıcılığı değil] seleğine dahil olduğundan bir unvan şerefi ahir ömrüne kadar muhafaza eylemiştir.

Baltacılık mesleği adi bir sanat ve tenkil-i eşkıya etmek yahut kuyuya düşmek asaleti mahal bir hâl ve hareket olmadığından merhumları erbâb ve zaâte misâl getirmek bir hatayı tarihi addedilmez mi? Vaka tarafı acizanemden bu ihtar büyük bir cüret ise de hulus nitme bağışlanarak af olunacağı memuldur.

(Ahmet Hikmet [MÜFTÜOĞLU]; *Mesail-i Muğlaka*, SF, nu. 401, s. 170–171.)

Aynen:

Goethe'nin Yüz Ellinci Sene-i Devriye-i Veladeti

Şu sırada bütün Almanya büyük bir hiss-i kadr-şinâşî ile en büyük dahilerinden birinin, Goethe'nin yüz ellinci sene-i devriye-i veladetinden dolayı taraf taraf şenlikler icrasına hazırlanıyor. Kadir şinaslığı kimseye vermeyiz, Kadmâ'ye güya fert-i muhabbette en ileriye gideriz. Hâlbuki makabir eslafı ne hâlde bırakmadığımızı bile bir kere atıf-ı nazar eden insan bizim bu hissimizin ne adi bir cehâlet mahsulü olduğunu anlar. Hele böyle zevât-ı meşhure için milliyetimize muvafık şenlikler tertibi hâtır ve hayalimizden bile geçmez. Zaten bir çoklarının hangi tarihte [391] doğup hangi tarihte vefat ettiğini de bilmeyiz.

Fakat Avrupalılar bunları biliyorlar, kadir şinaslığı son dereceye vardiıyorlar. Bu defa Almanların alay namı için tertibatta buldukları meşhur Goethe 1749 tarihinde “Frankfurt - Sürlümayn” da zengin bir aileden tevellüt etmiştir. Vefatı 1832 senesi martının yirmi ikinci günü “Vaymar”da vukuu bulmuştur.

Ailesi kendisini avukat yapmak istemişlerdi. 1771'de Istrazburg dârülfünunda ikmal-i tahsil ederek Maskat-i re'sine avdet edildi. Fakat kendisinin en az meşgul olduğu bir şey varsa o da avukatlık idi. Yunan meşahir edbasından Aristofan ile Sofokal, Kornei, Molier, Şheakspear kendisini daha ziyade çalışmış, hasılı ulûm-ı katiyeden simya ve kimyadan kadim şubatına varıncaya kadar hepsini öğrenmeye sarf-ı vakit eylemişti.

Bilhassa Alman edebiyatını son drece bir vukuf ile tedkik ediyordu. O esnada Alman edebiyatına atf-ı nazar edilirse şu hâl görülür: Almanya'da Fransa zevkini müdafaa ile evvelde o yolda eser-i tahrir eden “Goşd” vefat etmiş, bunun aksü'l-ameli olmak üzere engiz zevkine rağbet gösterilmeye başlamıştı. Yalnız Fransız ve İngiliz zevklerine mağlup olmak istemeyerek Alman dehasına yeni yollar küşadına çalışıyordu. Fakat bu teşebbüste muvaffakiyet ancak Goethe'ye nasip olmuştur.

Goethe zevki şu sûretle tarif ederdi:

“Zevk, filan memlekette filan zamanda efkar-ı umumiyenin hâl-i maneviyesine nazaran en ziyade hoşâ gidecek şeyi en ziyade muvaffakiyet ile takdir etmektir.”

İşte bu sretle bir takım kavâid-i Maîne ve katiyeye tabiiyet mecburiyeti ortadan kalkıyor, şair muharrir yalnız kendi ilhâmâtını rehber hareket ittihaz ederek edebiyat-ı milliye tesisine çalışılıyor ve muvafık oluyordu. [Bizim edebiyatımız için bir takım kati düsturlar vazı etmek isteyerek her muharriri kendi zevkine tabiiyetle tevellüt âsârdan men ile indi kaideler tesisine beyhude yere çalışanların bu hareketten bir parça ibret almaları iktiza eder.]

Goethe'nin bu yolda ilk eseri bir dramdır. Mevzuun cesurane intihap edilişi, tasviratın şiddet-i safdilanesi, hasılı her şey Almanya'da tiyatrunun istikbali pek parlak olacağını gösteriyordu.

Ertesi sene “Verter” intişar etti. Goethe bu eserinde kendisini tasvir eder. Tasvirde mübalağa varsa da roman adeta sihr-Amîz bir tesiri haizdir. Kariî o derece meclub eyler. Bu romanın gördüğü hüsn ü kabul her türlü tavsifin haricindedir. Eser neşr olunur olunmaz. Bütün Avrupa lisanlarına tercüme edilmiştir. Tesir-i melal saire edebiyatında dahi his olunarak Şatobiryan'ın “Rene”si’un “Obraman”ı vücuda geldi.

Goethe “Verter” romanında ızdırabat ruhiyesini teşrih ve izah etmekle sanki tahfif âlâm eylemiştir. Çünkü bubu takip eden esleri büyük bir sekinet-i ruhiyeye delalet etmektedir.

Ve Verter'den sonra Goethe şayan-ı dikkat birçok eserler yazmışsa da bunların en mühimi, bütün cihan-ı medeniyetin anafes âsârı meyanında bir mevki mümtaz ahraz edeni “Faust” tiyatrosudur. Faust Goethe'nin romanının bütün hayat-ı dimağiyesini telhîs eder mamafih bu kitapta vahdet yoktur. Goethe bunu tahririne 1790'da başlamış, sonra bakmış, 1807 de tekrar başlamış ve ancak 1831 senesinde bitirebilmişti. Birinci [392] kısmı Goethe'nin gençliğinde intişar eylemişti ki bu kısım diğerlerinden daha metin, daha güzeldir.

1776 tarihinde Goethe Vaymar dükesının sarayına alınmıştı. Hayatının azamını arada emrar etmiştir. Buradan bir kere İtalya'ya seyahat için, bir kere de Fransa'ya karşı vukuu bulan muharebeye iştirak için iftirak etmiştir.

Goethe 1808 tarihinde “Erforet” şehrinde bulunduğu sırada Napolyon büyük muharriri görmek istemiş, esna-ı mülakatta kendi üzerindeki lejyon dönör nişanını çıkararak Goethe’nin göğsüne ta’lik etmiştir.

1815’ten 1828 senesine kadar Goethe Sakson ve Vaymar dükalığını riyaset vükelasında bulunmuştur. Herkesin tebcil ve ihtiramı arasında bir hâle-i şan ve şeref ile şaşaa-pâş olduğu hâlde terk-i hayat etmiştir. İlkbaharın ilk günleri hulûl eylemişti. Güneş odanın perdeleri arasında oynuyor, içeriye nüfuz edemiyordu. Goethe son nefesinde: Ziya! Ziya! Diye haykırarak perdeleri açtırmıştır. Vaymar külliyyasında hamisi prens Şarl Ogüst, ve muharabat-ı edebiyeye de silah arkadaşı Şiller’in arasına defn olunmuştur.

Goethe gayet muktedir, metin bir dahi idi. Almanya edebiyatını, hatta edebiyat cihanı tazelemiş, değiştirmiştir. İşte bu hizmeti ile cihanda ibka-ı nâm ediyor. Kendisinin tesis etiği tarz edeb — ki Byron’un sonra Fransa’da Victor Hugo’nun muktedir kalemleriyle birçok enâfis âsâr-ı meydana getirmiştir.

Madam Düstail Goethe’den bahsettiği sırada der ki:

“Goethe bütün Alman edebiyatını nefesinde cem ve hülâsa edebilir. Bazı cihetlerce Goethe’den büyük alman muharriri yoktur demek istemiyorum; yalnız Almanlara mahsus olan efkar ve hissiyatı kamilen cem eden ancak Goethe’den... Goethe gerek yazılarında, gerek natıklarında kendi nesc ettiği iplikleri yine kendisi koparmaktan tevellit ettiği heyecanları boşa çıkarmadan, takdir ve prestij ettirdiği heykelleri devirmekten mütelezziz olur...”

(Saffet Suat; *Goethe’nin Yüz Ellinci Sene-i Devriye-i Veladeti*, SF, nu. 441, s. 391-393.)

Bir Cevelan

Ayastefanos: 3 Temmuz 1315

Olanca hazırlığı akşamdan görmüştük, gece yarısından iki saat sonra rüzgar müsit olduğu hâlde kotralara yol verilecekti. Sokak kapısının yanına levazım saydiye ve seferiye ile dol çantamı, ihzâr-ı hassama asabit eden nevaleyi koymuş, erkenden uykuya yatmışım. Tam beşte uyandırdılar. Bir aceledir gidiyordu. Derhal kendim, hazır eşyayı hizmetkar yükledi. Komşunun sadası bağçeden: “Haydi gecikmeyelim!” diyordu.

Köyün küçük limanı derin sükun içinde keşif bir Kaanlık. Sahildeki pencerelerin zayıf ziyalarıyla, az açıktaki, şamandıralara bağlı kayıkların soluk fenerleri hafif hafif parlıyor; ufak sandal râked deniz üzerinde tatlı bir hışıltı ile yürüyordu. İki dakika sonra “peran”ın içinde idik. Açılan yelkeni kara tarafından doğru esen hafif bir poyraz mevcelendiriyordu; biz de yerleşiyorduk.

Bir aralık müzakereye başladık: diğer kotramız olan “Siran”ı beraber alalım taksim olalım mı, yoksa hep “peran”la mı gidelim? Neselesi mevzu-ı bahs idi. (1) on dakika sonra ikinci kotrayı şamandırasında bırakmış idik. Şimdi “peran” Ayastefanos burnunu dolaşmış, Florya sahiline doğru kati mesafeye başlamış idi.

Rum ili sahili geceleri yelken kayıklarının işlek bir güzergâhdır. Bunun için baş tarafa gemicimizi oturttuk; onun vazifesi vardiyalık idi. Bizde nöbetle dümen tutuyorduk.

Çok geçmedi, şu teze bahrimize iştirak eden “Julya” kotrasını ileride gördük mukavelemiz birbirimizi nazardan kaybetmemekti.

Karanlık gittikçe kesafetini arttırıyordu deniz sakindi. Esen hafif rüzgâr “peran” tatlı, bir mil ile saatte beş mil kadar bir saat veriyordu. Şu hesapça meşhur iri barbunyanlarını sayd edeceğimiz Büyükçekmece açıklarına iki buçuk saatte muvasalat edecek idik.

Zannımızda hata etmemişiz; yolda birçok karpuz kavun kayıklarına tesadüf ederken evvela Florya’yı sonra Küçükçekmece’ye bildircinıyla meşhur Anbarlı’yı Garda’yı arkada, bıraktıktan sonra ortalık ağarmaya başlarken Büyükçekmece açıklarına geldik. Akşamdan gönderdiğimiz balıkçı kayıklarıyla

yine Ayestefanoslu “Mevet(2)” kotrası orada bizi bekliyor idi. Demirledikten sonra tentemizi yaktık, artık tulu’ şemse kadar istirahat edecek idik.

“Peran” benim güverteli nevinden bir nebze kotrasıdır. Sahibi olan beyi size uzun uzun vasıf edecek değilim, bu sevimli zatı bilenlerin görenlerin kafesi meclubidir. Beni sorarsanız kendisiyle on beş seneyi tecavüz etmek üzere ta mektepten başlayan arkadaşlık ahvet derecesini çoktan geçmiştir. Zekasının, istidâd-ı fenniyesinin hayranıyım. Bu zat mükemmel hikmetşinas, iyi bir makinist, hakiki gemici fevkalade mahir bir fotoğraf, gayet meraklı bir avcıdır. Kotrasını itina ile yaptırmış yelkenlerini kendisi biçmiş, değişmiş, armasını kendisi donatmıştır. Bu da size anlatır ki kendisi kotrada yalnız gezmeyi sevenlerden değildir. Onun için “peran”da esbâb, istirahat mükemmel idi. Geniş tentenin altında, yan kanepelerinin üzerine uzandık; yüzümüze latif bir serinlik serpen rüzgarın nevâzeş taravetine kapılarak, altı zezem-i şevhini dinleyerek uykuya daldık. “Peran”ın bu delnevaz dalgaların koynunda hafif hafif sallanışı güzel bir şeyin hizmetini görüyor idi. [356]

Ayestefanos kotra kulübünün erkanı “Mev’et” kotrasından isimlerimizi çağırıldığı zaman güneş henüz tulu’ ediyordu. Ancak iki saat devam eden uykudan gayet zinde uyanmış idik. Derhal balık sandallarına taksim olduk, biz uykuda iken atılan ağları çekerek, ondan sonra parakete ve olta ile balık tutacak idik.

“Falan yerde balık çoktur, falan köyde av boldur...” Gibi methiyelerle oyalanarak şimdiye kadar nereye gitmiş isek ekseriya tehi dest avdet etmiş olduğumuz için bugün tutulacak barbunyalara hakkında büyük ümidim yok idi. Hâlbuki ilk ağı çekmeye başlayıp da nemnâk gözlerin arasında gayet iri barbunyalara çırpındığını görünce keyfim arttı. Bu nadir, nazik balıkları ağın ipliklerinden hep birlikte kurtarıyorduk; sonra ortada sırtına, kanatlarına o bildiğimiz pembe rengi vermek için daha diri iken zavallılıkların pullarını kazıyorlar idi.

Ağla balık saydında üç saat kadar devam ettik; barbunya, iskarpit, mercan nevinden olmak üzere kırk okkayı mütecaviz balık tutulmuş, saatte bir olmuş idi. Arkadaşlar “artık dönelim” dediler. Vakıa daha Florya’ya gidilecek, balıklarımız orada pişirtilecek, onlarla latif bir dalga mı edilecek idi.

Balık sandallarıyla “Mev’et” kotrası yine orada bıraktık; onlar akşama kadar balık tutmakta devam ettikten sonra ağır ağır köye döneceklerdi.

Avdetimiz önce pek parlak devam etti; gece esen poyraz az ziyadeleşmiş, deniz de büyüyecek mevceler peyda etmiş idi. “Peran” ara sıra süzülüyor, bize dümen tutmak için fazla kuvvet sarfına mecbur ediyordu. Hatta bir aralık iki kotra arasında ufak bir yarış bile yaptık. Beyaz köpülere sarınarak sandalların birbiriyle müsabaka etmesi sahiihen hoş bir manzara hâsıl eyliyor idi. Meğer şu keyifli seyahat sonunda yaramaz rüzgârın gaddar latifesine uğrayacakmış; henüz Anbarlı’yı arkada bırakmış idik ki poyraz hafiflemeye başladı, gittikçe azalarak nihayet kâmilin kesildi. Marmara’dan doğru gayet hafif bir imdat lodosu geliyordu bundan istifade şimdilik kabil değildi; etrafımızda giden pek çok çektirmeler, Kayılar gibi biz de deniz yüzünde bîmecal ve hareket kala kaldık. Florya’nın korusu az ileride bie merhametle bakıyor gibiydi. Şimdiye kadar arkamızda fazla bir yük gibi çekip sürüklediğimiz ufak sandalı önümüze geçirdik, iki gemici gör ki geçtier, sıya ile bizi sürüklemeye başladılar... Biraz evvel nefhat ruhbahisle mümbasit ve münşerih dolup şişerek kotrayı kemal-i süratle hep ileri sevk eden yelkenler şimdi paçavra gibi sallanmış idi. Bereket versin ki kati edecek. Mesafemiz az idi. Mamafih yine üç çârik saat sürüklendik. Florya karşısında demir attığımız zaman hepimiz yürekten bir “ooh!” çektik; mübarek poyraz sanki bizim geniş teneffüsümüzü bekliyormuş gibi orada tekrar esmeye başladı!

(Ahmet İhsan [TOKGÖZ]; *Bir Cevalan*, SF, nu. 439, s. 356-357.)

Fransa Edebiyatına Dair Musahabat

Muharriri: Uşak-i Zâde Halit Ziya

Bomarşe Hakkında

Bomarşe'nin Sıfatları- İlk Zamanları- İlk Muvaffakiyeti- Asaleti- İspanya Seyahati- İlk Eseri- Muhtırat: Volter'in Bir Fikri- Muvaffakiyet Edebiyesi- Vahim Bir Mübahase- İnkıraz İştihar- Son Acılar- Vefat Yahut İntihar.

Bir sergüzeşt peçâpeç... Bomarşe hemen her şeyden mürekkep bir simadır, bizce bir edip sıfatıyla haiz ehemmiyet olan bir simanın sıfat-ı muhtelifesine sıfat-ı edebiyesi riyaset etmek lazım gelir; fakat hakikat hâlde öyle değildir; Bomarşe kazayen boş kalan zamanlarında edip olmuş bir adamdır; sıfatı iş adamı olmaktadır. Onu bir aralık nefisini kaybedersine amur-ı maliyeye, malumat-ı bahriyeye zur hikamda talakatını mesami aleme isal eder; bazen bir tabiata hasır-ı iştilal ederek zamanının en ziyade haiz-i kuvvetolan tabianın cesaret edemediği bir şeye teşebbüs eder: Volter'in külliyyatını basarak bu cihan muharriratı toplamak için sermayesini tehlikeye kor. Kâh krallık saatçisini, kah prenseslerin çalgıcısıdır. Velhasıl Bomarşe muhtelif çehrelere, muhtelif hayatlara malik bir vücuttur. Cesaret etmediği teşebbüs, tâlanı tecrübe etmediği meslek yoktur; hassa-i Figaro numune-i beşerini icad ederken en ziyade nefisini tersim etmek istemiştir.

Bu sergüzeşt peçâpeçi bir dereceye kadar icmal edebilmek için hayatının karışıklıkları arasında mümkün mertebe bir hat muntazam takip etmek lazım geliyor.

Bomarşe'nin ismi bile kendisinin değildir: Asli ismi Piyer Ogüsten Karon'dur. 1732 senesi kanun-ı sâniinin yirmi dördüncü günü Paris'te tevellüt ve 1799 senesi mayısının on dokuzunda vefat etmiştir. Pederi bir saatçidir, oğluna pek sathi bir tahsil verebilmiş ise de Bomarşe'nin zekayı fitrısı kendisini göstermekte tehir etmemiştir. Henüz on üç yaşında iken hemşerilerine yazdığı bir mektuptan anlaşılıyor ki şetaret fikir ve tabîî ta o zamandan beri cilveger olmaya başlamıştır. Evvel emirde pederinin mesleğini takip ve hatta bu meslekte bir tarz nev icat etmiştir. Serâye intisabı da [190] bu meslek sayesinde başlayarak krallık saatçiliğine tayin olunmuş ve hüsn ve zevâhiri yardım ederek bu tarz hayata intisabını müteakip ahraz muvaffakiyete başlamıştır. Zaten bu adamın bütün bu hayatında hükümran olan çılgınlıkların arasında yalnız bir azim ve kasdi vardır ki

daima kendisini gösterir: Mutlaka muvaffak olmak ve her ne olursa olsun hayatta kendisine bir mevki yapabilecek.

Kabiliyet tabiyesine emniyeti vardır, zamanının cemiyetini de bilir, bu cemiyette esbap muvaffakiyet cüret ve zekavatından ibaret olduğunu da vakıftır. Bu esnada Bomarşe esbâb-ı muvaffakiyetten biri olmak üzere kendisinden birçok yaşlı bir dul kadınla izdivaç eder. bu izdivaçtan yegane matlubu bir güzel bir memuriyetle asılane bir unvan kazanmaktan ibarettir. İşte “Bomarşe” unvan asılanesi bir dul kadının bir küçük malikanesinin ismidir ki mösyö Karon bilahire kendi nefesine izafe etmiştir.

Hengam izdivacında Bomarşe ancak yirmi beş yaşlarındadır; birkaç sene sonra krallık meşaver ve kani unvan ve mevkinin satın alarak- o zaman Fransa’da buna benzer mevkiiler para ile satın alınırdı- kesb asalet ve necabet etmiş oldu. Hatta kendisi der ki: “Bu asalet tamamen benimdir, iri sarı mumdan hatem resmi ile musaddaktır ki benimdir. Birçokları gibi kimse şüphe edemez, zira elimde ilim ve haberi var.”

Bomarşe’yi çalgıcı olarak bu sıralarda görürüz; gitaro ve arpa çalmakta maharet-i mahsusa sahiptir, on beşinci Lui’nin kızlarına sazandelik eder, en hususi mecalis musahabatın demsâz gayr-i mefarikidir.

Bu devre-i ibtidai ikbal esnasında ahraz mevki ve asalet ettikten sonra namı piyer Ogüsten Karon du Bomarşe olmuş ve bu nam asliyeden alem edebiyata kısaca sadece bir Bomarşe kalmıştır.

Bomarşe asalet ve mevkinin muhafaza-i şerifiyle pek ziyade mutakaddir, bunu gösterecek bir takım hikayeler naklolunur: Bugün onu tezlil etmek arzusunda bulunan saray halkından biri muhtac-ı tamir olan saatini alırken “size haber veririm ki bu hususta ben artık pek beceriksiz oldum!” der ve saatini elinden düşürür... Meşhurdur ki kendisine biraz yüksekçe muamele etmek isteyen biriyle düello etmiş ve hasmını bîrahmane öldürmüştür. Bütün bu vakayi ve teferruatı anlaşıyor ki Bomarşe yürümeye, daima ilerlemek için yürümeye ve önüne tesadüf eden her şeyi çiğnemeye karar vermiş bir adamdır. Bir aralık nüfuz ve mevkiinden istifade ederek dostisine muvaffak olduğu maliyundan Pari Devurne ile münasebete girer ve ondan mübaliğ-i külliye istikraz ederek muamelat cesime-i maliyeye teşebbüs eder. bu esnada İspanya’da bulunan

hemşirelerinden birinin büyük memurlardan Kılavigo namında biri tarafından iğfal edilerek ölmek üzere bulunduğunu haber alır, imdadına koşar ve Kılavigo'nun azil ve tebait edilmesine muvaffak olur. Muhaza bir hiss-i hamiyet biraderane saikasıyla hemşiresinin imdadına şıtap ettiği görülen bu adem o sırada İspanya'da ikametinden istifade ederek ticaret esra-ı zenciye inhisar ve imtiyazını almakla ştigal eder.

İşte Bomarşe'nin bütün hayatında daima bir vicdanın yanı başında bir kisse-i intifain dehan haris ve emelini açtığı görülür. Bunu teyit ederek bir misâl daha: Bomarşe ilk zevcesini kaybettiği zaman bu vefat kendisi için ememl-i yesar ve iştihare bir vesile-i cedide teşkil ederek bir ikinci dul kadın ile bu defa daha zengin bir kadın ile izdivaç eder ve zaten vukuat-ı hayatıyla benam olmaya başlayan Bomarşe'nin bir ikinci izdivaç metmul ile daha ziyade teyit nam-ı mevki ettiği görülür. İştigalat-ı edebiyenin tarih-i ibtidası işte bu hengame mesadiftir. İlk eseri 1767 senesinde sahife-i tenaşeye vazı olunan "Ojeni" namında bir faciadır ki hemşiresinin vakası üzerine müessestir.

Bu eserinde Dide Rövi'yi taklit etmiştir; zaten Bomarşe Dide Rövi'nin mukallit daimisidir. Bu eseri bilahare Alman edip meşhuru Goethe tarafından Kılavigo namıyla Alman sahne-i temaşasına naklolunmuştur. Üç sene sonra Bomarşe "İki Dostlar" yahut "Liyon Taciri" unvanıyla diğer Facea tertip eder. işte bu eseri zamanın münekkit şehri olan Kola'ya "mösyö dö Bomarşe'de ne deha ne sanat, ne fikir vardır" hükmünü verdirmiştir. Bu ilk eseri için şu hüküm doğrudur, hatta asrımızın en benam esatze-i edibinden olan Pol Alber daha ileriye vararak Bomarşe için cefü'l-kalem sanat kelimesini çok görmüş ve "Bomarşe'den bahs olunurken bu kelime isti'mâl edilemez." demiştir.

"Muhtırat" ki Bomarşe'nin enfes asarı addedilir, bu sırada yazılmaya başlanmıştır. Bunları tevlit eden bir hadise-i hayatidir ki o zaman Paris'te bir hayli gürültüyü mucip olmuştur: Banker Pari Röverne'nin vefatından sonra bir hesap meselesinden dolayı vasiyetini icraya mükellef olanlarla bir davayı tahdis eder, Bomarşe davayı kazanmak üzere iken o esnada sanatkaran sahneden madam Vazel Menar'dan dolayı tevellüt etmiş bir menazua neticesiyle haps olunur; mahpusiyetinden istifade eden hasmı bir takım tarik ve vesailerle müracaat ederek davayı kazanır; arada bir rüşvet meselesi de vardır. Hekamdan birine zevcesine

Bomarşe para ile mersi bir saat vermiştir; davayı kaybedince bunun bir miktarını istirdat ederse de madam Goizman diğer bir kısmını alıkoymak ister; bundan Bomarşe Âzâr bu sırada teklif-i rüşvet eylemek töhmetiyle [191] itham olunmak üzere hasımlarınca vuku bulan teşebbüsât saik olarak Bomarşe efkar-ı umumiye-yi hüküm ve ittihaz etmek maksadıyla bu mesele hakkında muhtıralar neşrine başlar.

İşte Bomarşe'nin enfes asarı böyle tevellüt etmiştir. Volter'in: "Nasıl? Latife, ciddiyet, muhakeme, şetaret, metanet, tesir velhasıl belagat ve hitabetin her nevini mecz etmiş, hiçbirisini de aramış gibi görünmüyor, bütün hasımasını mübhüvet ve lal ettikten sonra hakimlerini de ders-i ibret veriyor." Dediği bu eserinde bir buçuk kıymettar sahaif vardır ki okunmakla duyulmaz.

Parlman Bomarşe'yi müstehak tekdîr ve tayip olmak üzere mahkum etmiş ise de o, muhtıraları sayesinde efkar-ı umumiye karşısında şanlı bir galibiyet ve maneviye kazanmış ve hatta mahkumiyeti günü, buna karşı bir itiraz faili olmak üzere başta prens Dökont'u ve bütün saray halkı olduğu hâlde Pris'in ekabiri kendisini ziyarete gelenek ebraz-ı muhabbet etmişlerdir. Bomarşe'nin üçüncü izdivacı bu esnaya müsadiftir.

Komedi Fransız sahnesine kabul edilerek bu davadan dolayı mevki-i temaya vazı olunamayan "Sevil Berberi" işte bu sırada yani 1775'te oynanarak ilk akşamı hazar tarafından pek barit bir sûrette telakki olundu, kelal verecek derecede uzun göründü, öyleki Bomarşe evvela beş perde üzerine tertip ettiği bu mazhikeyi dört perdeye indirdi, kendi tabirince "arabasının fazla olan bir tekerleğini kaldırdı." ve o zaman araba yürümeye başladı.

Bomarşe'nin mevki-i temaşaya vazı esnasında bu defa Bomarşe erkan-ı sahne ile menazuaya koyuldu; o zamana kadar oyunların hasılatına muharrirer teşrik edilmezdi, Bomarşe ikame-i dava etti ve sahne-i temaşaya ait asar için elyevm cari olan kaide-i mülkiyet edebiyenin ilk esasını tesis edecek yolda davayı kazandı.

Bu tarihten sonra Bomarşe'nin her vaktinden daha mühim teşebbüsât-ı maliyeye girdiği görülür: Bir aralık, İngiltere'den Amerika'nın istiklaline hizmet için oraya ıslaha sevkıyatıyla işgal eder. Gemiler işlettirir, Paris'te müessesat-ı nafia tesisinde çalışır, hatta bir su meselesinden dolayı o zaman henüz kuvvet ve makineti tanımamış olan Mirabu ile mübaşeheyeye tutuluyor. Denilebilir ki

Bomarşe'nin hayatında en büyük mağlubiyeti Mirabu ile vukua gelen bu mübaheşesine aittir. Bedayet mübaheşede mahiyet iktidarını, tesir sihr-i âmiz talakatını bilmediği hasmını istihzalarlatezyiflerle boğmak hevesine düşmüştü, lâkin Mirabu daha keskin silahlarla bir tezelzül mağlubane fark edildi, ve o zamana kadar kendisine sadık olan efkar-ı umumiye de hasmına bir meylan görüldü, bir derecede ki zaten sanatında da asar-ı inhitat görünen Bomarşe bu müsademeyi müteakip kırılmış, ezilmiş bir adam hükmünde kaldı.

Bu tarihten sonra Bomarşe'nin efkâr-ı umumiye'yi kendisine celp etmek için vaki olan her teşebbüsünde bir ikamet müşahede olunur: Bir aralık zevcesine bed muamele eden Kozman aleyhinde bir davayı deruhte ederek kazanır. Halk lakayt gibi görünür; bir müddet sonra "Nârâr" namıyla besteli bir muzika oynatır, "Sevil Berberi" ondan sonra sahne-i temaşada vazı olunan "Figaro'nun İzdivacı" müzikallerinden istihsal ettiği muvaffakiyeti ihtar edebilecek bir hüsn ve tesir icrasından pek uzak kalır.

Nihayet 1789 vukuatından sonra Bomarşe rağbet-i imadan büsbütün düşmüş hatta 1791 sahne-i temaşaya vazı olunan "Valide-i Mütheme" ki "Sevil Berberi" ve "Figaro'nun İzdivacı" müzikallerinin bir zeyli hükmündedir, ona iade-i mergubiyet edebilecek bir tesir-i hasıl edememiştir. Bu esnada Bomarşe'nin siyaseten ithamına sebebiyet verecek bazı mesail zuhur etmekle artık Fransa'da barınamayarak Londra'da iltica etti; bir müddet sonra avdet edip kendisini müdafaaten yeniden muhtıralar yazdı, artık pek gevşek ve soğuk olan bu muhtıralardan intizar ettiği hüsn ve tesiri göremeyerek tekrar Fransa'yı terke mecbur oldu; Hamburg'da adeta meskenet ve sefalet içinde yaşadı; 1796 da sağır, malül, meyus bir hâlde tekrar memleketine avdet ederek nihayet nüzulden vefat etti. O derece meskenet ve sefalet içinde terk-i hayat etti ki muasırlarından birçokları kendisini temsim ederek intihar ettiği fikrine bîhak zahip olmuşlardır.

İşte bugün Fransa'nın kütüphane-i edebine zeval nâpezir bir nam bırakan Bomarşe'nin sergüzeşt peçâpeçi böyle bir netice-i sefile ile reside-i hatime olmuşlardır.

Halit Ziya [UŞAKLIGİL]; *Fransa Edebiyatına Dair Musahabat Bomarşe Hakkında*, SF, nu. 402, s. 189–191.

Kari'lerime Mektuplar

-1-

Müsaade eder misiniz? Zihnimin içinde size söylenecek şeyler var; bunlardan mini mini bir hasbihâl yapayım; size biraz da lisandan, mesele-i lisandan bahsedeyim. Etrafında o kadar gürültüler yapılan bu mesele-i müebbede için varsın benim de hame-i zaifimden bir küçük avaz iştilsin.

Mesele-i müebbede! Evet, yalnız hatıratı zatiyaneme binaen bir tarih tayin etmek lazım gelirse yirmi seneden beri devam eden bir mübahase ki gittikçe inşia ve teşevvüş edişine bakılırsa imtidadı nisbetinde bir neticeye isal edilebilmek ihtimalinden uzak kalıyor. Hemen bütün erbâb-ı kalem haklarını hokkalarını bu bahsin üzerine boşalttılar; bir umman, siyah bir umman vücuda geldi ki bütün hakayıkı hizab-ı kesifine boğarak azim siyah dalgalarla yuvarlanıp gidiyor. Bende de böyle boşaltılacak küçük bir hokka var, ben de bu bahsin vuzuhunu örten siyahlıklara birkaç katre ilave etmek istiyorum. Lisan? Bu umman-ı siyahın üzerinde bu boşaltılan hokkaların emvac-ı midadında salına salına, fevk-ı serinden geçen havaların hevesatından başka bir şeye tâbi değil, bu siyahlıklara yalnız etekleri sürünen bir zevrakçe teslimiyetiyle gidiyor; işte senelerden beri üzerinden bir nefesi uçan rüzgârların önüne düşerek, bazan giran bir hab-ı gaflete dalmış görünerek, birden ufkun bir köşesinden püsküren bir kasırga içinde dönüp çırpınarak, evet, işte senelerden beri gidiyor; nitekim asırlarca yine öyle olacak...

Biz, bu ummanı sahilnişanını, uzaktan o zevrakçenin seyran-ı pürhevesine bakarak diyoruz ki: “Bakınız, hiç iyi gitmiyor, başı bu tarafa kıvrıldı, biraz üfürelim, olmaz mı?” O zaman madem ki başka bir şey yapmak mümkün olmuyor, ve mutlaka bir şey yapmaya lüzum görüyoruz, başlıyoruz üfürmeye; üfürüyoruz, üfürüyoruz, fakat hepimizin nefesi ufkun bir taraf-ı diğerine savuruyor. Herkes bir başka noktaya üfürüyor; sonra, birdenbire, semanın bir köşesinden bütün bu âciz, zayıf üfürükleri savurup mahv eden bir rüzgâr, kavî bir darbe-i şehbaliyle o narin zevrakçeye bir hatt-ı cereyan çiziyor; ve o, uzaklarda, sahillerde, iki elleriyle göğüslerini tutarak, yanaklarını şişirerek üfüren biçarelere bir girişme-i hiramıyla güya bir selam-ı müstehziyane göndererek ilerliyor.

Bakınız, bunu size, kari'lerime şu mektupların lisan-ı mahremiyetiyle itiraf ederim: Bütün bu lisanın hadimleri işte böyle sahilden küçük nefesleriyle üfürenlerdir; bu nefeslerin ihtilat u imtizacından, yek diğerini imha ve isbatından asıl lisanı idare eden rüzgârlara, o asıl sine-i milletten çıkan azim ve kavi nefese, bir küçük tesir isabet etmiyor değil; fakat lisanı çeviren, döndüren sürükleyen o değildir, milletin kendi nefesidir. Lisanları yapanlar hergün şurada burada birer sayfasını okuduğumuz muharrirler değil, milletlerdir.

Ne diyecektim, ne dedim? Size biraz bu muharrirlerin inkılâb hevesatından bahsedecektim: *[180]* Diyecektim ki dün biz yazıyı yazarken kalemimizin ucuna dolaşan kuyuddan şikâyet ediyorduk, bu lisanla bir şey yapılamayacağından bahsediyorduk, o kuyud parçalandı, kalemler serbest covelana başladı, geniş bir nefes-i itminanla “Oh!” dedik; kendimizi nihayet yazılabilecek, okunabilecek bir lisana sahip zannettik; sonra, bir aralık, nasıl oldu bilinmez, böyle bir lisana sahip olmak hazz-ı saadetinin içinde, bu rüya-yı neşvedarın arasında bir feryad-ı ıztırab uyandı, bir kâbus içinde olduğumuzu fark ediverdik. Meğer mebna-yı lisan tutuşmuş, yangınlar arasında kıvranıyor; etraftan bir velvele-i telaş koptu: “Lisan yanıyor, lisan mahvoluyor; işte lisan yıkıldı, işte lisan ateşlerin içine döküldü...” denildi.

Lisan, yangınların arasında tutuşmuş yanıyor muydu, yoksa, sur-ı tekemmülün şaşaaza bir şehrayini içinde ilan-ı şadi mi ediyordu? Rüyamızın arasında ona pek vâkıf değiliz, lisanı yangınlarının yahut şehrayinlerinin ortasında kendi hâline bıraktık, bu gün diyoruz ki “Biraz da yeniden yapılacak lisanı düşünelim. Elimizde birçok enkaz var, bunları ayıralım, asıl lâzım olanları alalım. Taşları, toprakları, demirleri, bütün o bina-yı lisanın sermaye-i evvelisini toplayarak yeniden bir bina kuralım; öyle bir bina ki sadeliğiyle, uryanlılığıyla herkesin gözüne bir görünsün. Geniş geniş dehlizleri olsun, sonra zihnimizin içindekileri, fikirlerimizi bu binanı içine salıverelim; kollarını sallayarak, serbest serbest gezinsinler, koşsunlar; hatta bu mahlukları çırılçıplak, anadan doğma, meşime-i zihnimizden çıktıkları heyetleriyle bırakalım. Bu bina-yı cedide ne Arab'ın miraslarından, mahlûkâtından, ne Acem'in yıldızlarından, menkuşatından hiçbir şey koymayalım. O bin türlü hurde, nazik, narin, asar-ı sanattan, Şiraz ve İsfahan'ın halılarından, Irak ve Hicaz'ın kumaşlarından bulunmasın, uryan

çocuklarımızın serbestane cevelanları bunlardan bihuzur olur, bunlar o mini mini vahşilerin ayaklarına dolaşır, düşürür; madem ki onları giydirip kuşatmak, ve harir ve diba içine sarmak, hatta başlarına bir küçük şükufe-i zinet bile takmak fazla bir mkülfet olacak... Sonra bu binayı seyretmek isteyenler gelebilirler: Kapılar, pencereler herkes için mütesaviyen açıktır, sükkânı da urayn u mücerred, işte serbest serbest koşuyorlar!”

Bugün de bunu diyoruz, yahut tamamen böyle değilse bile buna benzer bir şey; insanı her emeline güya mahiyet-i esası i'lâ etmek için bir unvan-ı müzeyyen bulmak itiyadında olduğu için işte bu yeni kurulacak bina-yı lisanın zemin-i inşasına da celî bir hatt-ı müzehheble koca bir varaka-i ilaniye yapıştırıyoruz: Tasfiye-i lisan.

Nazarfirib bir levha-i zerendud, o kadar ki meclubu olmamak, başını çevirip bakmamak ve karşısında uzun uzun düşünmemek mümkün değil. Bu levhayı araya, bu amele-i lisanın piş-i nazar-ı gayretine, birgün alelgafle asıveren kimdir? Bilmiyorum fakat karşımıza geçip düşünenleri görüyorum. Evvela millete koca bir kütüphane ile gelen Ahmet Midhat Efendi, saniyen geniş nasiye-i irfanı Kamusu'l-Alam'ın şa'şaa-i dil-âviziyle [181] parlayan Şemseddin Sami Bey, salisen tedkikat-ı mütebahhirane-i lisanisiyle Bahaî Efendi, rabian bugün mekteb-i cedid-i edebin üstad-ı muhteremi o pâk ve nezih vicdanıyla, o sema-yı şiiirin gülistanlarından hergün bir başka deste-i şihab bağlayan yed-i mübecceliyle Tevfik Fikret, hamisen, sâdisen ilh... Hüseyin Cahid, mareke-i edebiyatın bu mücahidi muktediri, nesr-i âhirin en güzel sayfalarını yazan kalemleriyle, orada, dudaklarında hafif bir tebessüm-i şübhedar, mütereddid bekliyor.

Ne olacak? Ne yapılacak? Yeni kâşane-i lisanın zemin-i ifnasına karşı bütün karşı bütün bu temaşageran, yarın inşaata başlanacak olursa kimi çapalarıyla, kazmalarıyla, kimi münakaşalarıyla, fırçalarıyla işleyecek olan bu amele-i lisan ne düşünüyorlar?..

İşte bu mesele-i müşkile... Bana öyle geliyor ki yarın yine bir dest-i hafi bu “Tasfiye-i lisan” levhasını oradan koparacak, yerine bir başka şey, ortalığa diğer bir merak verecek bir ilan, mesela bir beşik dikecek, üzerinde yalnız bir satırla: Lisan uykuda! Evet, nihayet lisana bir beşik, derin bir uyku, işitilmez bir ninni... Daha sonra oh! Daha sonra rahat...

Size de rahat değil mi biçare kari'ler! Bize de rahat, kari'lerden daha biçare muharrirler... Bakınız, tahayyülüyle bil einsan geniş bir nefes-i itminan olmaya hazırlanıyor. Evet, şu bahs-i lisanı, şu yaramaz çocuğu uyutalım da artık kendimizi dinleyelim.

O zaman hiç bu mübahaseler, bu kal ü kâller, hele şu müşatemeler olmazdı. Müşatemeler... Gördünüz mü asıl tasfiye olunacak şeyi? Bize tasfiye-i lisandan evvel terbiye-i lisan lazımdır zannediyorum; mümkünse onu yapalım, mümkün değilse müşatemeleri de beraber uyutmak için lisanı uyutalım, o zaman mareke yalnız mücadele-i musikiyeye kalır, Garb ve Şarkin musikileri artık bir karara reside olacak kat'î bir fasıla-ı müsabakaya girerler ve hiç olmazsa şu kubbede hoş bir sada baki kalırdı...

İşte yine demek istediklerimi tamamen söyleyemedim: Buna galiba noksan-ı lisan sebebiyet veriyor. Şu lisan-ı mübahasat-ı ahiresinin bir hulasasını yaparak ben de düşüncelerimi söyleyecektim. Şimdi anlıyorum ki ikisi de müşkül. Mübahasenin hulasasını yapmak müşkül, çünkü anlamadım; evet, evet, anlıyorum zannediyordum, fakat şimdi şuracıkta dört satırla anlatmak lazım gelince anladım ki anlamamışım. Birşeyler söyleniyor, ortada bir güftügû var; sırasıyla Şemseddin Sami Bey'in, Ahmed Midhat Efendi'nin, Bahaî Efendi'nin yazdıklarını okudum, meselenin lehinde, almeyhinde söylenenleri hep dinledim; her okuduğuma her dinlediğime müşeterü'l-fikir çıktım; şu hâlde madem ki herkesi haklı buluyorum, ortada haksızlık yok demek değil midir? Ortada haksızlık yok, anlaşmazlık var. Kim anlamıyor, onu bilmem; hele ben anlamıyorum, ihtimal ki herkes anlıyor da yalnız ben anlamıyorum. Bunu kabul ederim: Şu hâlde siz, kari'leranlıyorsunuz demektir. Ne kada iyi... Bakınız, böylelikle meselenin hulasasını yapmak zahmetinden kurtulmuş oluyorum. Düşüncelerime gelince: Esasen meseleyi anlamamış bir adamın düşüncelerinden büyük bir fayda muatazar olmasa gerektir. Binaenaleyh onlardan da vazgeçebilmek pek mümkün, fakat onları size dinletmek için bende öyle büyük bir heves var ki...

[182] Galiba meselenin muharrir-i esasisi şudur: Lisan-ı taharri mümkün mertebe lisan-ı tekellüme takrib etmek. Bu bir nazariye itibariyle vehleten pek makul görünüyor ve zannolunabilir ki bugün bütün erbâb-ı kalem isabeti gayr-i kabil-i inkâr olan bu nazariyeye tatbik-i hareket ederek söyledikleri gibi yazacak

olurlarsa maksad tamamen hasıl olacak; zatin lisanın yarım asırdan evvele geçmeyen teceddüdatı hep bu hatt-ı cereyanı takib etmiş görünüyor. Vehleten bu derece basit ve sade, makul ve âsan görünen bu nazariye insiabat ve temayülatı itibariyle müşevveşiyet peyda ediyor. Lisan-ı tahriri takrib etmek için bir nokta tayin ediliyor ki lisan-ı tekellümdür; fakat bu bir nokta-i mefruzadır. Zira lisan-ı tekellümün ne olduğu mütekarrir değil. Lisan öyle bir göle kabil-i teşbihtir ki ona küçük küçük ırmaklar munsabb olsun ve yine ondan birçok küçük küçük ırmaklar tevellüd etsin; böyle daimi bir medd ve cezr hareketin etâbi olsun. Bu teşbihi takib ederek lisanların yahud yalnızca Osmanlıca'nın tekevvün ve tevellüdü izah edilmek lazım gelirse denilebilir ki bu gölün en saf ve mücella sularının nokta-i temevvücü İstanbul'dur: O mini mini ırmaklar, her biri sine-i memleketin bir noktasından nebean ederek süzüle süzüle, güzergâhında bütün bulanıklıklarını kaybederek kesb-i safvet ve nezahet ede ede; bu gölü doyurmuşlardır, hâlâ doyuruyorlar; bunlara tâ uzaklardan, İran'dan, Hicaz'dan, Mavera-yı Kafkas'tan, hatta Garb'dan hedaya-ıy emvacini getirerek iltihak eden ırmaklar da var. Bu göl her taraftan gelen hedaya-yı amvacı alır; ona daha başka bir revnak daha şeffaf bir safvet verir; sonra istiab-ı havasalasının fazlasından yine küçük küçük ırmaklar peyda olur; bunlar o saf menba'dan aldıkları sularla güzergahlarını sulayarak, mecralarında pâk mevcelerinin kuvve-i tamiyesini bırakarak bütün memlekete dağılır, milletin şiddet-i ateş-i irfanını teskin eder. Bu göl sine-i memleketin güya azim bir cevelan-ı demiyle lisan-ı milleti bulur.

Eğer bu nokta istanbul ve lisan-ı tahririn terkiğine lüzum görünen lisan-ı tekellüm İstanbul'un lisan-ı tekellümü ise halledilecek küçük bir mesele-i feriyeye kalır ki o da bunu İstanbul'da söylenen lisanlardan hangisinin olmasıdır: Şübhesiz, bu, ne hâlî arsalarda ceviz oynayan çocukların ne de şehrin dar sokaklarında akşamları kapılarının eşiklerine çömelerek hasbihâl eden kadınların lisanıdır. İstanbul'da güzide bir heyet-i irfan vardır ki lisan-ı tekellüm-i millet işte ona tabidir: Lisan-ı tahriri takrib etmek lâzım gelen lisan-ı tekellüm bu ise maksad zaten bir emr-i müstahsal hükmündedir, zira bugün lisanı sadeleştirmek için ref'-i liva-yı ictihad edenler bütün etrafındakilerle beraber bu lisanı yazıyorlar.

Evet, fakat bu lisan-ı kaffe-i efradı-ı millet anlamıyormuş. O hâlde lisan-ı tahriri takrib edecek diğer bir lisan-ı tekellüm bulalım. O gölü doyuran ırmakların

menbâna doğru ricat edelim, varsın suları gittikçe bulansın; ilerlendikçe, hazır, tabir-i sahihiyle, gerilendikçe varsın safvet ve şeffafetini kaybetsin. Peki! Fakat ırmaklar çok, hangisini takib edeceğiz? İşte Bursa, işte Konya, daha sonra, daha uzaklarda Sivas, Harput, Masal, binlerce yer, binlerce ırmak, binlerce lisan var, hangisinden yazacağız? Hem kim yazacak? Herhâlde biz değil, çünkü biz o limanları bilmiyoruz. Eğer buna karar verilecekse bırakalım, Bursalılar, Konyalılar, bütün o muhtelif memleketlerin muhtelif halkı kendi memleketlerine mahsus lisanlarıyla yazsınlar, biz okuyalım.

Lisanın sadeleştirilmesinden bahsedilince herkesin hatırına Maverâ-yı Kafkas geliyor. Demek oradan gelen ırmak takib olunacak. Fakat o lisanı Bursa'da, Konya'da, Sivas'ta, Harput'ta, Musul'da anırlar mı? İstanbul lisanını anlamıyorlar diye bütün Osmanlılara Uygurca mı, Tatarca mı öğretmeye teşebbüs olunacak? Bütün fakr u mahdudiyetiyle öyle bir lisanı öğretmeye teşebbüs edeceğimize bugünün latif, güzel Osmanlıcasını öğretmeye çalışmak elbette müreccaktır. Şu hâlde Maverâ-yı Kafkas'tan kendimize lisan aramaya gitmek de şöyle bir tenezzüh yapmak için seyrana çıkmaktan ibaret olacak.

Ne Anadolu'nu içine, ne de Bahr-i Siyah'ın ötesine gitmek isteyen olabilir. Osmanlıca'yı İstanbul'un Osmanlıcasını öğretelim; efrad-ı millet bunu anlasın, bunu söylesin, bunu yazsın. İşte maksad, evet, maksad yalnız bu; diğer söylenen şeyler hep latifeden, küçük bir eğlenceden ibaret.

Bu mübahiselerin hepsine sorunuz: Maksadları bu değil mi? Hep cevab-ı tasdik alacaksınız, herkesin maksudu bir amma...

Amma rivayet muhtelif. Osmanlıca'yı öğretmek için okutmak kâfi görünmüyor ve okutmadan öğrenilecek bir hâle getirilmek isteniyor: Sadeleştirilim deniyor; fakat nasıl?

Deniyor ki: Fazla lûgat-i Arabiye ve Farsiyeyi atalım. Mesela "gök" varken "sema" ne için kalsın? "Sema"yı kaldırıyoruz, "Semavat, şümuvv, semavî" bittabi beraber gidecek; biraz münakkaş, biraz müzeyyen bir cümle arasında "sahiri-i semvavat, şümüvv-i cenab, nazar-ı semavî" diyemeyeceğiz; "göklerin kırları, öz ululuğu, gök bakış", diyeceğiz. Nahoş! Fakat zarar yok, madem ki "sema"yı ortadan kaldırdılar, yerine bir "gök" diktiler, bu büyük bir muvaffakiyet

sayılacak. Sonra ‘hava, rüzgâr, feza, esir, nesim, cu, felek’ için birer Türkçe mukabil bulunacak, bunları hep öğreneceğiz.

Fazla lugat-i Arabiye ve Farisiyeyi atmaktan bahsolununca insan derhal cevab-ı muvafakat itasına müsaraat ediyor, fakat bakınız [183] tabiatında bizden ne mühim fedakârlıklar isteniyor, bunları nasıl feda ederiz, ya Rab?... Fazlaları atalım, lâkin evvel emirde hangileri fazladır, bugün, hepimizin kullandığımız lisanda neler fazla geliyor da atılmaya lüzum görünüyor, onu tayin edelim. Arapların sıgalarını almışız: ‘Vüsul, vâsıl, muvasala, isal, istisal’ diyoruz, bunları atıp yerine ne koyacağız? Maksada bununla mı ulaşılabilecek? Acemlerin vasf-ı terkibîlerini almışız, dünyada hiçbir lisanda mevcut olmayan sühuletle türlü zaraif-i fikriye vücuda getiriyoruz, tefsir-i manâsına yetişemeyecek terkipler yapıyoruz, türlü ‘dilaşub, revnaktıraz, nüktepervaz, şa’şaadar’ tabirler icad ediyoruz; bunları bırakıp ne yapacağız? Acemlerin, Arapların edevâtını almışız; bunlar lisana öyle yapışmış ki icra-yı mütemminesinden olmuş, bunları sökmeye kalkışmak ağzımızın dişlerini sökmek kabilinden bir teşebbüs-i hatırnâk değil midir?

Sadeleştirelim, sadeleştirelim, fakat nasıl? Ah! Nasıl sadeleştirmek lâzım geleceğinde imkân-ı i’tilaf olsa... Fakat ben öyle zannediyorum ki bu yapılmasında imkân olmayan şey kendi kendine oluyor; yarım asır evvel yazılanlarla bugün yazılanlar mukayese edilsin, lisanda gittikçe bir sadelik, fakat letafetinden, sanatından bir şey kaybolmayarak tabiatıyla husule gelen bir sadelik var. Şu hâlde bizce en iyi şey lisanı kendi hâline bırakmaktır.

Bu mübahese-i marizeden yalnız bir meal-i zinde tereşşuh ediyor: Ne için bir de herkese mahsus edebiyat bulunmasın?

Galiba mebahisler arasında Ahmed Midhat Efendi’nin erbâb-ı kaleme başlıca hitabesi bu sual: Ne için? Edebiyyatda her türlü hukuk inkâr olunabilir, fakat inkâr olunamaz ki Ahmed Midhat Efendi bizde en çok yazan, en çok okunan bir muharrirdir. Bugün daire-i tahriri biraz daha genişletmek, o daireye biraz daha fazla kari’ celb etmek hevesinde görünüyorlar. Kendileri bu yolda da bir çığır açarlar, herkese mahsus bir edebiyat vücuda getirirler, birçok peyrevanda bulunur, ihtimal güzel sayfalar da yazılır; nazımında büyük bir eser-i muvaffakiyet

görüldü, Türkçe şiirlerin letafetinden hep telezzüz ettik. Ne için Türkçe nesirler de olmasın?

Böyle şeyler yazılmasıyla asıl lisana ve lisanı edebiyatına bir mazarrat tareyanından endişe etmek ifrat-ı vehmdir, bilakis bu yolda şeyler müdrike-i efrad ile edebiyat arasına bir hatt-ı vasl çeker; ve bu elbette, birbirine bigâne bir nazarla bakan edebiyat ve efrad için bir müellif olur.

Lâkin Tefik Fikret Bey ne güzel söylemiş idi: Biraz da efrad okumak, dinlemek istese, biraz da kendisine doğru temayül etmek için çalışan edebiyata dest-i rağbetini uzatsa...

Heyhat! Ben öyle zannediyorum ki bu gürültüler hep kendi aramızda oluyor; o, kendisine mahsus bir edebiyat icadı tasavvurunu rüyasında bile görmüyor.

(Halit Ziya [UŞAKLIGİL]; *Kari'lerime Mektuplar-1*, SF, nu. 428, s. 179-183)

Kari'lerime Mektuplar

-2-

Bahsedilen şeylerin arasında bugün kalemimin ucuna dolaşmak isteyen nazik bir mesele var ki beni sevk edebileceği hâtrnak vadileri düşündükçe bahsetmekten feragat arzuları hissediyorum. İşte şu iki satırlık mukaddime-i ihtiyatıyeyi yazarken bile hâlâ mütereddidim: Bahsetmeli mi, etmemeli mi? Bu kadar tereddütle yazmaya başladıktan sonra şu önümde duran beyaz kâğıtları hiçbir şeyden bahsetmiş olmaksızın doldurmak da pek mümkündür. Keşke öyle olsa. Bu sûretle melhuz olan tehlikelerden kurtulmuş olurum. Ez cümle beni en ziya korkutan bir tanesinden: Kendimden bahsetmek. Ne kadar hâtrnak değil mi? İnsanı kendinden bahsetmesinde daima büyük bir tehlike vardır. Fakat yalnız bir şey bana biraz cesaret veriyor: Kendimden bahsetmek, bir parça da bir hiçten bahsetmek demek değil midir?

Hususiyle bir mesele-i umumiyyeden bahsetmek için kendimi ancak bir misâl hükmünde îrâd edecektim: Bakınız gittikçe cesaret buluyorum, nihayet haber vermeye kuvvet bulacağım ki intihâlden bahsetmek arzusundayım. Bu kelime, büyükçe bir cehd-i cesurane ile kalemimin ucundan bir çıtırtı, bir avaz-ı telaş kopararak çıkınca, işte şu dakikada, âşiyân-ı sükûnumun etrafında birçok endişenak cüstcukâr kulaklar bir lerziş-i dikkat ve intibah ile titriyorlar zannettim. İntihal!.. Müdhiş bir kelime! Daha dün bu kelimenin sinesinde gürleyen velvele-i Bürkânın bekaya-yı ihtizazıyla beynimiz dolu! Fakat erbâb-ı intihal mutmain olsunlar, asıl hırsızlardan değil hırsız diyenlerden bahsedeceğim.

Henüz bir çocuk denecek bir sinede idim, -nefsime karşı afv edemediğim kabahatlerden biri de o kadar genç iken yazı yazmaya bulaşmış olmaktır, bugün de o zaman başlanmış bir kabahatte devam etmekten başka bir şey yapamıyorum galiba-, bir gün matbaada neşr edilmekte olan bir hikâyemin tashihleriyle meşgul idim, refiklerimden biriyle mukabele ediyorduk. Bir aralık ben bir parçayı cehren okurken refikim dedi ki: "Oh! Güzel! Bak, bu güzel!.." Sonra güldü, kızardı, o parçayı böyle nagehin taşıveren bir hamle-i vicdan ile güzel bulmuş olmaktan ve bunu bana karşı itiraf etmiş bulunmaktan nedamet ederek ilave etti: "Sen bunu mutlaka Frenk muharrirlerinden birinde görmüş, buraya sıkıştırıvermişsin."

Refikime o zaman verilen cevap hatırıma gelmiyor, fakat bu son cümle harfiyen ve ifşa ettiği hissiyatı el'an ifade eden ihtizazatıyla tamamen hatırıma geliyor, hatta refikimin bunu bana söylemek için bir saniyelik mücadele-i nefsiyesinden gözlerinde bir sehab-ı hicab, yanaklarında bir tabaka-i ateş ile çıkışını, işte o cümle ile hâtırına geldikçe, gözlerimin içinde zevalnapezir bir nakş-ı zihayat tamamıyetiyle tekrar görürüm.

Bu cümle ile hayat-ı edebiyenin bir muamma-yı mühimmini halletmiş oldum. Zaten o muamma mühim olmakla beraber halledilebilmek için o kadar müşkil değil. O zaman kendi kendime dedim ki, “İşte bir adam ki senin yazdıklarına şimdiye kadar ne fena dedi ne iyi. Fakat sen dikkat ederdin ki bu sükûtunda iyi demekten ziyade fena demeye bir meyl-i mahsus var. Bir gün, kazasen, nasılsa kendisini zabt edemeyerek, zevk-i edebine nagehan vaz'-ı hükm ediveren bir parça hakkında ketm-i takdir edemedi; fakat onu beğenmiş olmak, bütün hissiyatına rağmen senin iki satırını güzel bulmak ve bunu sana söylemek birden kalbini öyle bir ıztırab ile sıktı ki hem sende bir neşve-i mükâfat bırakmamak hem kendisine bir medar-ı tesliyet icad etmek için, hatta kızarmaya, hatta utanmaya, hatta söyledikten sonra orada erimeye katlanmak seni hırsızlıkla itham etti: Frenklerden aşırılmış! Evet, bu, ona kendisini o kadar beğendiren şey, Frenklerden aşırılmış olsun da senin, evet, yanibaşında yazı yazan, gözünün önünde biçare hame-i cehd ve gayreti enin-i ıztırab ile feryad ede ede teshir-i sanata çalışan şu adamın olmasın; işte bununla mutmain oluyor, buna inanmakla tesliyet buluyor, kendisi inanmazsa başkalarını inandırmak, hiç olmazsa başkalarını kandırmakla teskin-i ıztırab etmek istiyor: “Haberiniz var mı? Filanın filan fikri kendisinin değil, Frenklerden aşırılmış...’ diyor. Bu böyle fakat ne için böyle?”

İşte o zamandan beri hep o cümleyi yahud ona benzer isnadları düşündükçe bu muhakemeyi mücmelen tekrar eder ve son sualime de yalnız bir kelimeden ibaret bir cevap bulurum; bu cevabı siz de bulacağınız için tekrar etmiyorum.

İnsanın üzerlerin ebire küçük kâğıd parçalarıyla isimleri işaret olunarak zihninde hücrelere sıralanmış böyle hatıraları bulunursa bir çok meselelerin hallinde pek kıymetdar kolaylıklar görülmüş olur.

Mesela ceridelerden birini açarsanız, şöyle bir ibare görürsünüz: “Her gün Fransızca’dan çalınıp Türkçe [yo o] lisan ile neşredilen âsar... ilh.” Derhal, hatıratınızın içinde hücrelerden filan numaraya müracaat eder, bu iki satırı da oraya yerleştirirsiniz; hücrenin üstünde meselenin ünvanı size manidar bir tebessümle sırtır; ceridede, makalenin altına, imzaya bakarsınız; o, ta hayat-ı edebiyenin mukaddimesinde hırsızlığınızdan bahseden refikinizin bulutlanan gözleri, kızaran yüzü, karşınızda erimek isteyen bütün hüviyeti karşınıza gelir; o, ayıb hissiyatından öyle perişan, [211] öyle muzmahil, vicdanını kemiren yaradan öyle zehirlenmiş, öyle çürümüş bir hâldedir ki acırsınız; hatta bu biçare malulu’l-vicdanı, bu hastayı biraz münşerih etmek için âlicenabane bir yalanla kulağına eğilerek “Evet, çaldım, sen bununla şifayab olacaksın, öyle mi? Bunun çalınmış olmasıyla dirileceksin, değil mi? Evet çaldım, müsterih ol, o beğendiğin şey Frnklerinder, bu Türkün değil, iftihar et!..” demek istersiniz.

Galiba iki sene kadar oluyor, birgün dediler ki “Haberin var mı? Senin büyük bir sirkatini keşfetmişler, François Copée’den harfiyen bir sayfa aşırmissın, yarın aslını getirecekler, tatbik edecekler. Söyleyen yemin ediyordu.”

Refiklerimin mazhar-ı itimadı olduğum için onlar bu sirkate ihtimal vermiyorlardı, fakat ben bu defa kendimi bir yeminin karşısında görünce nefsimden şübhe ettim. Kendi kendime dedim ki “Bakınız, bu mümkün görünüyor, işte namuskâr bir adam ki yemin etmiş. Ben çocukluğumda hafızamın bazı şeyleri ezberlemekte isyanından bahsettikçe hocalarımdan biri ezberlemekte müşkilat gördüğüm şeyleri yatağında, uyumak üzere iken okumayı tavsiye ederdi. Olabilir ki bir gece François Copée’nin bir sayfasının üstünde uyumuş olayım ve hocamın tavsiyesi tesadüfen bu gece fazla bir isabet göstermiş olsun da sabahleyin kendi beynimden çıkıyor zannıyla...” İşte iki seneden beri François Copée’nin o sayfasını hâlâ bekliyoruz. Ben de hâlâ şübhedarım: Namuskâr bir adam yalan yere yemin mi etti, yoksa ben bir gece François Copée’den bir sayfayı üstünde uyudum mu? Ah! Bunu anlamak mümkün olsa!..

Bazı erbâb-ı lugat intihal, iktibas, tercüme, falan filan kelimelerinin – tamamen tahattur edemiyorum, bazı müşevveş mülahazat-ı hikemiye neticesiyle-telif demek olacağına kadar tefsir-i maanî-i kelimâtta ibraz-ı maharet etmişlerse de ben de o kadar dakaik-i lugaviyeye iddia-i âşinaî edenlerden olmadığım için

mesela intihal ile iktibas arasında fark görececek kadar terakkiyat-ı âhire-i lugaviyeden gafil kalıyorum. Binaenaleyh bana “François Copée’den bir sayfayı harfiyen almış” derlerse intihal, “Ludovic Halévy’in Bir İzdivac-ı Aşk’ını ahlak-ı milliyeye tatbik ederek Türkçe’ye nakletmiş” derlerse iktibas ile itham ediliyorum demektir. İkisinin arasında cinayetle cünha kadar bir fark var; ihtimal esasen bir kıymeti haiz olmayan, fakat cinayetlerden cünhalardan değil, en küçük töhmetlerden bile azade olmak itibariyle nefsimce münezzeh, mukaddes olan hayat-ı edebiyemde ne intihal var ne iktibas! Eğer “Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası” bir yerden alınmış olsaydı, üzerinde her şeyden evvel mahall-i iktibas gösterilirdi.

Çocukluğumun mahsulat-ı masumanesinden biri olan bu küçük hikâyeyi okumuş muydunuz? Okumamışsanız sizi tebrik ederim: Esası güzel, fena yazılmış bir hikâyeye. Ludovic Halévy’nin “Bir İzdivac-ı Aşk” namında bir hikâyesi vardır, onu okumuş olmanızı arzu ederim; hoş bir eser. Bakınız, isimleri bile benziyor, esaslar da müşabih: Yeni evlenmiş iki karı koca, hatta erkekler hikâyelerin ikisinde de zabıt. İzdivaclarından biraz sonra hikâyenin Fransızca’sında karı koca yekdiğerine hatıralarını, Türkçesinde birbiriyle teati olunan mektupları okuyorlar. Anlaşıyor ki isimler, esaslar, zeminler tamamen müşabih, fakat silsile-i müşabehât burada tevakkuf ediyor. Diyeceksiniz ki hatta hüsn-i zan eshabına bile bu kadar müşabehet iktibas vuku’unu farz ettirmek için kâfidir; itiraf ederim: O kadar kâfidir ki iktibas ile itham olunan muharrir size “Lâkin iki eserde bir cümle bulamazsınız ki birbirine benzesin; zemin bir olmakla beraber ne vakayi’de, ne hissiyatta, ne tertibde, ne neticede, ismiyle esasından başka hiçbir noktasında müşabehet yok; şu hâlde yalnız isimle esas iktibas edilmiş demektir. Lâkin bu sanat-ı tahrirde kolay şeydir, insan günde yüz isimle esas bulur. Şu hâlde esas itibariyle mesela La Damme aux Camelios’nın Manon Lescaut’dan muktebes olduğuna zahib olmak bu hükmün bir netice-i tabiiyesi olur. Yazmak sanatı ne isimlerde ne de esaslardadır: Mektebde bir muallim çocuklara bir serlevha ile bir zemin-i tasvir gösterir, her biri başka başka yazar, bunların hiçbirinde yekdiğerinden iktibas olunmuş denecek bir şey bulunmaz.” der, siz hüsn-i zanda ifrat gösterecek bir tıynette değilseniz şübhedar bir tebessümle gülersiniz. O zaman muharrir kendi kendisine, “Ne yapalım? Bu böyle!.. Yalnız bir isimle

esasın müşâbehât-i tesadüfiyesi bütün eserin sıhhat-i asaletini taht-ı şübhedede bulunduruyor.” der, hayat-ı tahririn bütün muhatarat-ı tesadüfatına katlanarak sükût eder.

Kendimden bir mesele-i umumiyenin sadece bir misli olarak bahsedeceğimi haber vermiştim. Bu misâlin bazı tatbikatını teşrih etmek isterdim: Şimdi işte böyle bir iktibas töhmetiyle sükûtu tercih etmiş ihya olunan bir tanesini tahattur ediyorum ki Hüseyin Cahid’dir.

Hâtırnişan olsa gerektir: Yeniden ihya olunan bir ceride sütunlarında birgün avamın hailelerinden esbâb-ı teessürüne dair küçük bir makale görüldü ki Hüseyin Cahid’in imzasıyla neşr olundu. Bilmem ne kadar zaman sonra haber verdiler ki bu makale Emile Fagnet’den ayne tercümedir. Binaenaleyh feryad olundu: İntihal!.. Ehl-i hibreye kadar müracaat olunmak tasavvur edildi. Hüseyin Cahid yalnız kısa bir cevabla kanaat etti; çünkü o kargaşalıkta meram anlatmak, hususiyle menfaatlerini meram anlamamakta bulanları izah-ı hakikat etmek bihude yorgunluk idi.

Hâlbuki hakikat hiç öyle değildi: [212] Ceridenin boş bir sütununu doldurmak lazım gelir; sermuharrir bir şey, hemen orada, yarım saat içinde çırpıştırılacak bir şey ister; hatırda yazılacak hiçbir şey yok; hayır, hayır, bir şey var, demin bir çeyrek evvel, nerede idi, tesadüf eden bir kitabda okunmuş idi, avamın haile temaşasından teessüratına dair bir şeydi. Oh! Ne kolay bir zemin! Hemen bir sütunluk bir şey karalanır. Bu o kadar mühmel bir şeydir ki hatta imza koymaya lüzum görülmez; lâkin sermuharrir itiraz eder; o, makalelerde imzanı vücuduna büyük ehemmiyet verir; ister ki ceridesinde falanın filanı imzalarıyla makaleler bulunsun; ertesi gün işte bu sûretle vücuda gelen makale bir imza ile çıkmış bulunur.

Buraya kadar mesele pek sade, değil mi? Lâkin hakikat-i hâlde bir garabet var. Makaleye Emile Faguet’nin bir makalesinden çalınmış denilmişti. Hâlbuki Hüseyin Cahid’e me’ haz makamında hizmet eden kitab “Herkenra” isminde başka bir muharririndir. Emile Faguet de muvzu-i bahs olan makalesinde bu kitab hakkında bahsetmekten ve onun tevlidgerdesi olan efkâr ve mülâhazatı serd eylemekten başka bir şey yapmamış. Şu hâlde Hüseyin Cahid’le Emile Faguet’nin yaptıkları şey yekdiğerinin aynıdır. Hüseyin Cahid bir müellifin kitabından

bahsetmiş olmakla bir kabahat etmiş demekse bunu Emile Faguet kadar haiz-i kadr ve itibar bir münekkidin refakatinde yapmış demek oluyor. Bu derece hüsn-i refakate yapılan kabahatler kabahatten ziyade meziyete yakındır. İşte makale Herkenrat'ın istifazaten yazıldıktan sonra Emil Faguet'nin makalesinden alınmış zannolunacak kadar aslından uzaklanmış bulunursa ne dereceye kadar intihal ile şayan-ı itham olabileceğine bir hükm-i münsifane vermek lazım gelir. İşte böyle ancak sermuharririn hevesiyle altına imza konuvermiş olan bir makale, ikide birde, Hüseyin Cahid'in en muhik müddeayaatına, karşı cevabdan âciz kalanlar için feryada sebep oldu: İntihal!.. Ah! Bu acz-i miskinaneenin insanları sevk ettiği haksızlıklar, insafsızlıklar!.. Bu vatanın, bu mübarek toprağın feyz-i pâkiyle yetişmiş muhtac-ı güşayış dallarını böyle agraz kasırgalarıyla kırmaya çalışmaktansa onların inkişafını seve seve, sevine sevine seyretmekten, bütün işte birkaç seneden beri şu bir avuç erbâb-ı kaleme türlü teşni'at u tahkiratı seza görmek isteyenleri men' eden nedir? Gözlerinin önünde yetişen şu birkaç senelik mahsulat-ı rakika-i edebi okşamak, onlardan neşve almak için lutfkâr eller uzatacaklarına, bu vatanın türâb-ı nezihinde yetişmiş, bu milletin nefes-i safıyla feyz bulmuş bu çiçeklerden yakalarının iliklerine bir nişan-ı iftihar takacaklarına, onları, o zavallıları parçalamak, koparmak, ezmek için hırs-ı hased ve garazla tırnak bileyenler ufak bir azab-ı vicdan olsun duymazlar mı? Bu son mahsulat-ı edebiyeyi anlamayanların muhacematını [213] nisbeten şayan-ı afv görmek icab eder; fakat anlayıp, beğenip, hatta taklid etmek isteyip de inkâr edenleribu bedayi-i edebiyenin sihri tesirinden kurtulamayıp da göğüslerinden bir sayha-i takdir kopmak lazım gelirken onu men' etmek için inkâr edemedikleri güzelliklere intihal feryadıyla bağırانları nasıl telakki etmeli?

İntihal! İntihal! Ne vakte kadar bu terane?.. Bir Cenab Şahabeddin çıkar, iki güzel mısraını Fernand Gregh'in bir âdi manzumesinden mühtehaldir iddiasıyla inkâr ederler; bir Hüseyin Siret yetişir, beğenmemek ellerinden gelmeyen bir manzumesini Sully Prudhomme'un bir parçasına benzetir ve mevcudiyet-i edebiyesini mahva kadar giderler; bununla kanaat etmezler, başlarında mukaddes bir ikil-i milliyet şerefiyle duran feslerinin yerine bir şapka, kalblerinde bir Ka'be-i perestiş muhteremiyetiyle duran Osmaniyetin yerine bir Frenklik koymak isterler; sonra yine bu elleriyle, bu tırnaklarıyla o şehsuvaran-ı

nevzemin-i edebin zir-i pay-i cevelanından kırılmış taşları toplamak, onlardan kendilerin esahte mücevherler, sahte ziynetler yapmak isterler.

İntihal! İntihal! Ne vakte kadar bu fesane?.. Ne için bir Fernand Gregh'de, bir Sully Prudomme'de vücuduna tahammül edilen vbedialar bir Cenab Şahabeddin'de, bir Hüseyin Siret'te görülünce kalblerinde bir şey isyan ediyor? Ne için bir Garblı dimağında doğabilmesine ihtimal verilen güzellikler bir Şarklı dimağında doğmuş bulununca farz-ı sirkate kadar mecburiyet hissediliyor?

İşte bu sualler uyanınca hatıramın mini mini hücrelerinden birini üzerinde bir kelime manidar bir tebessümle sırtıyor; ve bu hücrenin ilk icra-yı resm-i güşadına sebebiyet veren o eski refikimin cümlesini işitiyorum; onun, ayb-ı hissiyatında bulana gözleriyle, kızaran çehresiyle, erimek isteyen bütün hüviyetiyle nakş-ı ıstırabını görerek bu perişanlıktan, bu maluliyet-i kalbden öyle derin bir merhamet hissediyorum ki bugün bütün edebiyat-ı cedidenin şa'şa-i zaferi etrafında bir harkara-i mezbuhane ile "İntihal!" diye bağırın muztariblerin kulaklarına eğilmek ve "Evet, hep çalışıyorlar, bütün bu şa'saa ufk-i Osmaniyetten doğma bir bedr-i edeb değil, Garb'dan aksetmiş bir reng-i şafaktır; çalışıyorlar, hep çalışıyorlar, siz rahat ediniz, mutmain olunuz, ve artık bu tesliyetle ıztırabınızı uyutarak sükût ediniz!.." demek istiyorum.

(Halit Ziya [UŞAKLIGİL], *Kari'lerime Mektuplar-2*, SF, nu. 428, s. 179-183)

SEMBOİZM

—1—

Mübdehil

Sükûn-ı Dimağî ve Sâ'y-i Aklî Kanunları

Bir iki sene evvel “Sembolizm” kelimesi bizde, geçici bir hayat bulduğu zaman mevki isti'maline nazaran bunun yalnız edebiyat için kullanıldığı anlaşılıyordu. Hâlbuki sembolizm yalnız edebiyatta münhasır kalmaz; edebiyattaki sembolizm bir şubedir. Avrupa hükemasının bu madde hakkında birçok tetkikatı görülüyor. Bunlardan kariin-i Osmaniyeyi haberdar etmek isteriz. Sembolizm hakkında etraflı ve mucmel bir malumat vermek üzere en münasip gördüğümüz mehaz İtalyalı meşhur Gilyum Freru'nun “Sembolizmin Kavanin-i Ruhiesi” namındaki kitabıdır.

Freru sembolizmi izah etmek için bizi ibtida iki kanun-i ruhiyeden bahsediyor. Bunların biri “Sükun Dimağî” diğeri “Sa'y-i Aklî” kanunudur. Bütün sembolizm bu iki kanun üzerine ibtida ettiği cihetle mübahis-i atiyeyi anlayabilmek için bunları güzelce anlamaya muhtacız.

Sükun Dimağî Kanunu: —Sokakta giderken, mesela, yerde bir taş gördünüz; buna ayağınızla dokunacak olursanız— taş ufak olduğu takdirde — biraz yuvarlanıp durur. Ayağınızla hızlı vurmuş olsaydınız daha ziyade gidecekti, yavaş vurmuş olsaydınız daha az ziyade yuvarlanacaktı. Fakat ister hızlı vurunuz, ister yavaş vurunuz. ayağınızla taşa kuvvetin şiddetine göre hareket ya çok, ya az imtidad eder. lâkin ehemmiyet hareketin çok veya az sürmesinde değil, nihayet mutlaka bitmesindedir.

Bu hâl umumiyetle, ecsâm-ı maddiyeye mahsustur. Zannolunur. Hâlbuki fikr-i beşer dahi bu kanuna tabiidir. Bizde bir takım efkar, eşkal ve heyecan hasıl olmak için dimağda lâyenkati bir hareket bulunması lazımdır. Çünkü dimağdaki bir hâlet-i şuur dahi bütün hadisat-ı tabiiye gibi kuvvet sarf olunmasından ibarettir. Bütün dimağımızda sarf olunursa ona kuvve-i asabiye diyoruz. Hâlbuki bu kuvvette en son tetkikat-ı ilmiyeye nazaran bir hareketten ibarettir. Demek ki

bizim bir takım fikirlere, heyecanlara malik olmamız dimağımıza hareket verilmesinden neşet eder. Ya bu hareketi dimağa kim verir? Havas.

Taşa ayağımızla dokunmasa idik taş olduğu yerde kalacaktı. Acaba havas da dimağımıza dokumsa —yani ayağımızla taşa verdiğimiz kuvvete müşabih bir kuvvet vermese— dimağımız âtil kalarak zihnimizde hiçbir fikir, heyecan vesaire gibi ahval-i ruhiye hâsıl olmayacak mı?

Birdenbire bu ihtimali kabul etmeyiz. Çünkü pek çok zamanlar zannetmişizdir ki bir fikir, bir şekil ve sûret, bir heyecan bizde kendi kendiliğinden hâsıl oluveriyor, buna hariçten bir müessir göremiyoruz. Fakat mesail-i ilmiye böyle herkesin kendi zannına ehemmiyet vermezler; tahkik ve tecrübe ederler. Bakalım, tecrübe edelim.

Şimdi biz ne öğrenmek istiyoruz? Dimağımızda her an peyda olan türlü türlü fikirler, heyecanlar havas hamsenin tesiri midir, değil midir? Havasın hamsenin tesiri olduğuna ne vakit kani olabiliriz? Havasın tesirini mu'tell bıraktığımız takdirde eğer filhakika dimağda hiçbir fikir tevellüt etmezse o vakit teslim ederiz ki sahih havas hamse dimağımız da bir hareket veriyormuş; bu harekette fikir, şekil ve sûret, heyecan hâllerinde bize malum oluyormuş.

Avrupa müdekkiklerinden birçoğu bu tecrübelerde bulunmuşlardır. İpnotizma tecrübeleri ispat ediyor ki, eğer havas hamsenin tesirâtı tatil edilecek olursa dimağ mutlak bir sükun hâline giriyor, yani insandaki hayat-ı ruhiye kalmıyor; artık ne bir fikir, ne bir heyecan, hiç, hiç, hiç!

Fransa meşahir itbasından ve alim menafi ilaza muallimlerinden Bonis “alim menafi ilaza” namındaki kitabında diyor ki:

İpnotizma ile uyutulmuş birisine —pek çok defa bizzat tecrübe ettiğim vecihle ne düşünürsün? Diye sorulsa bu suale daima: Hiç! Cevabı alınır. Demek oluyor ki hakikaten bir sükûn dimağı hâli vardır. Zaten kendilerinin ahval haricileri dahi zihinlerinden hiçbir şeyin geçmediğini ispat edecek bir sükûnet izhar eder.

Hayat dimağının sebab-i asliyesi ihtisas olduğunu ispat edecek başka tetkikatta var: Mösyö Setrumil isminde bir müdekkik, sağ gözü ile sol kulağından maada tekmiil havası mu'tell bir hastayı tevdi ederken bu sağ göz ile sol kulağı

kapayınca hastanın hariç olan münasebeti —biraz sonra— hiç kalmıyor, her türlü hayat-ı ruhiye mahvoluyor, dimağ bir sükûn mutlak hâline giriyor.

Demek oluyor ki dimağ-ı beşer esasen bir hâl sükûndadır. Havas hamse gelip bu sükûnete bir hareket veriyor bu hariçten aldığı hareket sayesinde dimağ bir takım efkâr ve eşkâl ve heyecan hâsıl ediyor.

Fikir beşerin kavanin esasiyesinden olmak üzere bir “iştirak ve telehak efkâr” kanunu var ki zahiren bizim bu tecrübelerimize, sükûn dimağı kanuna sad gibi görünür; fakat değildir.

Bu iki kanunun birbirine muhalif olmadığını anlamak için “iştirak ve telehak efkâr” kanun dimağında biraz bahse mecburuz. Malumdur ki insanın zihninde bir fikir, bir his, bir heyecan ilelebet payidar olup kalamaz. Güya dimağımızda her dem küşade bir çâh nisan vardır ki en ehemmiyet verdiğimiz fikirler, en takdis ettiğimiz heyecanlar her gün buraya sükût edip gider. Bu da sükûn dimağı kanunun neticesidir. Nasıl ki bir taşa ayağımızla vurduğumuz zaman o taşa gelen hareket ilelebet devam edip gidermezse dimağımızda hariçten tebliğ edilme bir hareket neticesi olan bu fikirler, heyecanlarda orada ilelebet devam edip gidemez.

Fakat bu hisler, bu heyecanlar, bu fikirler bizim için müebbeten mahvolmuş sayılmamalıdır. Onlar dimağımızda yine hayat bulabilirler. Bu da iki türlü olur: Ya belavasita, ya bilvasita. Mesela sokakta giderken feci bir manzaraya tesadüf etmiştik; bu manzaranın bir şekil ve sûret-i zihnimizde mürtesem kalmıştı. Birkaç gün yahut birkaç ay, — burası ihtisasımızın şiddetine bağlıdır.— hâsılı bir müddet sonra o şekil ve sûret [230] zihnimizden silinmiş, gitmişti. Sonra yine bir sokaktan geçerken öyle bir manzara-i faciaya daha tesadüf etsek sebebin tekrarıyla eski ihtisasta tekrar belavasita tekrar hayat bulması derler. Fakat tahatturun bu nevi nadirdir. Eski ve ihtisat-ı maziyenin dimağımızda yeniden canlanması ekseriya bilvasita olur ki, “iştirak ve telehak efkâr” dedikleri işte budur.

Biz hissiyatımıza sahip değiliz. Bunlar bizim arzu ve ihtiyarımıza tabi olmaksızın tevellüt eder, geçer, sonra tekrar hayat bulur. Çünkü —yukarıda ispat edildiği vecihle— dimağda bir heyecan hâsıl olmak için mutlaka bir ihtisat

lazımdır. Bu heyecan ile bu ihtisas birbirine merbuttur. Tesadüfen bu ihtisas tekrar ediverecek olursa heyecanda tekrar hayat bulur. Mesela bazı zatların yanında boğaz içinde sulara gitmekten bahsettiniz mi, akıllarına mutlaka sardalya salatası yemek beynende onlarca bir irtibat hâsıl olmuştur; birçok kereler sulara gitmişler, o salatadan yemişler.

Güzellik bazı zatların yanında âlem dağından bahsedilince, hemen rahnedar bir şose üzerinde bin zahmetle yol alan mehacez arabalarını, o eziyeti derhâtır ederler, çünkü vaktiyle âlem dağına gittikleri zaman öyle bir eziyet çekmişlerdir; bu iki hâl onlarca yekdiğerine merbut olmuş kalmıştır. İşte bunun içindir ki yalnız birisini hatıra getirmekle ona müşterek bir mülhak olan diğer ahval dahi ihya edilmiş oluyor.

İnsan vaktiyle hissetmiş olduğu kederleri yahut meserretleri şimdi canı isteyince tekrar hissedemez. Hâlbuki o kederleri yahut o meserretleri hissettiğimiz yerlere gitsek, oralarda dolaşsak —bir parça hafif olmakla beraber— yine hissederiz. Niçin? Zira o keder ve meserret heyecanları birbirine merbuttu; görmekle eski keder veya meserretin sebebi olan icra-ı hüküm etmediği hâlde mekder yahut mesrur oluruz.

“Gözden ırak olan gönülden de ırak olur” darb-ı meseli büyük bir hakikatini havidir. Çünkü bir müessir olmadıkça o hissiyat-ı muhabbet ve mevdet nihayet zayıflar. Fakat böyle bir sîrâda sevgilimizin bir resmi, bir mektubu, ehemmiyetsiz bir şeyi elimize geçecek olsa bütün ihtisasat şedide-i uğramamız tekrar canlanır. Zira sevgilimize at o şeyi görmek ile bu ihtisasat-ı şedide-i garam vaktiyle birbirine merbut idi; şimdi birisini tekrar görünce diğeri de bilvasıta bir hayat-ı nev buldu.

Âşıkların sevgililere ait en ufak bir şeyini bile kemal-i hürmetle saklamaları pek münasıptir: Bu muazzez yadigârları öperken okşarken bu ihtisasat-ı iştirak sûretiyle ihtisasat muhabbeti ihya eder. Hâlbuki yalnız tefekkür aynı neticeyi hâsıl etmekten acizdir.

Heyecanlarımız böyle iştirak sûretiyle böyle tevellüt edebildiği gibi efkârımızda yine o sûretle tevellüt eder. Mesela bir yerden geçerken aklımıza bir gelse, sonra o yerden yine gerçek aklımıza o fikir yine gelir. Ekseriya bir şeyi

unutmak için saatimizin camına bir işaret yaparız, bazen de parmağımıza bir iplik bağlarız. Sonra bunu görünce unutmamak istediğimiz şeyi derhatır ederiz. Bu neden ileri gelir? Çünkü saatimizin camına o işareti yaptığımız, parmağımıza ipliği bağladığımız zaman bir fikrimiz vardı ve bu fikrimiz ile camdaki işaret, parmaktaki iplik ihtisasları birbirine iştirak ve iltihak etmişti. Şimdi o ihtisası iade edin ve yani saatin camındaki işareti, parmaktaki ipliği görün ve bunlara müşterek olan fikirlerde zihninizde hayat buluyor. İşte buna “iştirak ve telehak-ı efkâr kanunu” namı verilir. Sükûn dimağı kanununa itiraz edenler yani zihninizde bir heyecan, bir fikir tevellüt etmek için mutlaka haricin bir tesirine, bir ihtisasa lüzum olduğunu kabul etmeyenler bu iştirak ve telehak-ı efkâr kanununu ileri sürerek: işte görülüyor ki haricin tesirine hacet kalmaksızın bir fikir, iştirak sûretiyle, diğer bir fikri tevlit edebiliyor, diyorlar. Bu itiraz muhakemede, bir noksandan neşet eder. Filhakika iştirak sûretiyle biz de bir takım efkâr hâsıl oluyor ama hepsinin menşei nedir? Menşeiye doğru gidilecek olursa görülür ki esas hep bir ihtisastır.

Hâsılı gerek eski bir heyecanın, gerek eski bir fikrin tekrar tevellüdü netice-i tetkikatta hep ihtisasa raci' olur.

Sâ'y-i Akl-ı Kanunu: — İnsan ne madden ne de zihnen çalışmayı sevmez. Hatta denilebilir ki nefret mesai-i ahval ruhiyeyi beşeriyenin en esaslı bir safhasıdır.

Bedayet-i medeniyette insanların en ziyade nefret ettikleri şey sâ'y-i ve amel idi. İbrani manasına da gelir. Lisan-ı Yunani'de çalışmak ve muzdarip olmak mastarları müşterektir. Fakirlik, açlık, ıstırap kelimeleri de aynı esastan gelir. Beni İsrail'e göre cenab-ı Hakkın insanlara — âdem itaatlerinden dolayı— verdiği ceza “uğraşmak”tır. Vahşilerin istirahatı meyili o kadar ziyadedir ki bütün seyyahlar bu noktada ittifak etmiştir.

Lâkin medeniyet insanlardan birçoğuna madden çalışmak âdetini iktisap ettirebilmiştir. Hatta medeniyetin en birinci muvaffakiyetlerinden birisi de budur. Mamafih bugün bile bu muvaffakiyet kâmile değildir. İnsanların kısım-ı izamı bugün saika-i mecburiyetle çalışırlar. Caniler, fahişeler, serseriler gibi bazı sınıflar

içtimaiye vardır ki “bunlar kanun-ı mesaiden kurtularak yaşamak sevdasındadırlar.

Madden çalışmak için insanların hissettikleri nefret terakki-i medeniyet ile bir dereceye kadar zail olmakla beraber sâ'y-i zihni yine pek menfur kalıyor. Mesai-i zihniyenin en âli şekline üstat hekim mösyö Ribo “dikkat” namını verir. Dikkat bir maksat muayyen için fikri daima uyanık bulundurarak cereyan efkârı tanzim etmek, bunlardan lazım olanlarını akılda tutup lazım olmayanlarını unutmak için ihtiyarı bir kuvvet-i sarf etmek demektir. Akvam mütemeddine “dikkat”e bir dereceye kadar alışılmışlardır. Fakat bu pek ziyade kuvvet sarfına mecburiyet hissettirir. Kuvvet sarfı ise insanı yarar, nihayet bu yorgunlukta uzvu ifa-ı vazife edemeyecek bir hâle getirir.

Binaenaleyh insan “dikkat” tabir olunan bu elemnak sâ'y-i dimağdan kabil olduğu kadar içtinap etmeye çalışır. İnsanların fikirlerinden pek azı mahsul dikkattir. Diğerleri hep iştirak sûretiyle yavaş yavaş ve bela zahmet hâsıl olmuştur. İşte insanın böyle bela zahmet vücut bulan efkâra meyl etmesine “sâ'y-i akıl” kanunu tabir olunur.

Heyet-i içtimaiyenin tarih tekâmülüne bakılacak olursa faaliyet ruhiye-i beşerin hep bu “sâ'y-i akıl” kanununa tabii olduğu görülür. Akvam mütemeddinenin malik oldukları müessesatı bir defada ve birdenbire vücut bulmamıştır. Bunların şimdiki hâli pek mesani ve karışıktır. Her nasıl bir takım sade ıslahat ve teferruat ile bunları ta'dil ede ede bugünkü hâle gelmesine sebep olmuştur.

Bugün melek mütemeddinenin kavanin adliyesi usul muhakematı var. Bunlar birden bire mi hâsıl olmuştur? Bir vahşinin bunları bulmak için sarf etmeye mecbur olacağı sâ'y-i dimağı o kadar büyüktür ki kabil değil buna muktedir olamaz. Müessesat-ı adliye pek sade bir fikirden tevellüt etmiştir. Beşeriyet kabile hâlinde yaşarken kuvvetli biri zayıf birine tecavüz etmiştir, bu da kendisinin intikamını aldırmaq yahut bedmânail himaye olmasını temin etmek için bir takım hediyelerle reis-i kabileyeye müracaat eylemiştir. Bu müracaat tekrar ede ede böyle kabile dâhilinde [231] zuhur eden ihtilafların hâli kendisine arz olursa bu vesile ile birçok hediyelere konacağı reis-i kabilenin aklına geldiğinden

kabile efradını buna icbar etmiştir. Görülüyor ki bu gayet sade bir fikir, uzun ve zahmetli bir sâ'y-i dimağıya muhtaç değil. İşte bundan sonra yavaş yavaş muhakemeler, Müessesat-ı adliye, zihince yorgunluğu mucip olmadan tesis etmiştir.

Bugün aylık ile memur istihdamından sade bir şey olmaz zannedemeyiz. Hâlbuki bu da birden bire bulunamamıştır. İptidaları memurlara aylık vermezlerdi. Memurlar giymek işine yarıyorlarsa onlardan hediye alırlardı. Önceleri ihtiyari olan bu hediyeler sonra mecburi hükümet tarafından verilen maaşa tebeddül eylemiştir. Yakın vakte gelinceye kadar Rusya'da, İspanya'da memurlara aylık vermezlerdi. Aidat usulü bizde hâlâ kısmen caridir. Karun vasıtada Fransa'da hâkimlerin aylığı yoktur.

İşte bunlar ispat ediyor ki ihtiyacat-ı hayatiye insanı zihnen çalışmaya icbar ettiği zaman insan en kalîl olan bir saîde bulunmaya, kendisini en az yaratacak ve binaenaleyh elem vermeyecek sûrette çalışmaya hasr-ı nazar ehemmiyet ediyor. Bunun için beşeriyet, mesail-i hayatiyeyi en çabuk ve en az sâ'y-i ile bulduğu sûretlerle halletmeye kalkıyor. Bu çarelerin mevkit olduğunu. hatta ileride mazereti dokunacağını hissetse bile yine bu cihete meyl ediyor. Bundan nâşidir ki tekamül içtimaiye azar azar terakkilerle ilerler; en karışık fikirler birçok sade fikirlerin yavaş yavaş birbirine inzimamıyla hâsıl olur.

İşte simbolizmin istinat ettiği sükûn dimağı ve sâ'y-i akıl kanunları bundan ibarettir. Bu nokta hakkındaki fikrimizi itmam için sâ'y-i akıl kanununa vukuu bulan itirazdan, bu itirazın niçin şayan-ı nazar addedilmesi lazım geleceğinden bahsetmeliyiz.

Sâ'y-i akıl kanunu kabul etmek istemeyenler, sâ'y-i dimağının insan için menfur bir hâl olmadığını söylüyorlar. Bunların bir takım dilleri de var: Mesela bazı mütekâ aziz görülür ki işsiz oturdukları için canlar sıkılır, mekder ve hatta bazen hasta bile olurlar.

Bundan başka dünyada hakikaten boş yaşayan pek az kimse vardır. Eğer "sâ'y-i akıl" bir kanun dimağı olsa idi geçinmek için hiçbir mecburiyetleri olmayan zenginlerin her türlü saîden sarf-ı nazar etmeleri iktiza ederdi. Hâlbuki birçok adamlar vardır ki zengin oldukça çalışmak için daha ziyade bir hırs ve arzu

hissederler. Hatta insan çalışmaya o kadar meyyaldir ki vasıta-i maişetini tedarik için mesleğinde sarf-ı mesaiye mecbur olmadığı vakitlerde bile yine çalışır, roman, tiyatro okur, satranç oynar. Bu hâle nazaran beşeriyet için boş durmak değil, belki daimi sûrette çalışmak bir kanun dimağı olmak lazım gelir.

Bu itirazlar “sâ’y-i” kelimesinin tefsir edilmesinden ileri geliyor. Ma’terizler “sâ’y-i” sözünü “temrin” makamında telaki ediyorlar. Bedenimizde bir vazifesi olan her uzuv o vazifeyi ifaya mutlaka bir ihtiyaç hisseder. Eğer bir uzuv tûl-ı medet ifa-ı vazife edemeyecek olursa hastalanır.

Farelerin cihaz-ı hazimleri kendilerini lâyenkati tahrik dendâne sevk eder. Fareler buna mecbur oldukları için karınları aç olmadığı vakitler de bile —gıda alabilsin, alamasın— her şeyi kemirirler; çünkü bu kendileri için bir temrin, bir ihtiyaçtır. Gayet yüksek dağ tepelerinde insana bir hüznün, bir ye’s geldiğini erbâb-ı tetkik söylüyor. Bu da oralarda hükümfermâ olan sükûnet arasında kulağın herkesin bizzat tecrübe edebileceği bir hâl daha var: Kış günleri aralıkta bir hava açıldığı, yahut baharın ilk güzel günleri geldiği zaman insan sokağa çıkmaya dolaşmaya bir ihtiyaç hisseder. Bu da tûl-ı medet evde kalarak dolaşılmadığından, bedenın gezmeye olan ihtiyacı ifa etmesinden neşet eyler. Güzellik dimağda da böyle temrin ihtiyacı vardır. Kuvva-i zihniye âtil durmasından neşet eden bir başka dimağda bir şeyi icadı için sarf-ı mesai etmek yani hakiki manasıyla çalışmak yine başkadır.

Mesela muhayyile kuvva-i dimağiyeden beridir. Muhayyilemize tûl-ı medet ifa-ı vazife ettiremeyecek olursak nihayet azap bahis olur. Bunun için ne yaparız? Beğendiğimiz bir şairin bir kitabını alarak okuruz. [232] İşte bu temrin olur hâlbuki muhayyilemizi asıl çalıştırmak hariçten böyle eş’âr gibi bir müessir olmaksızın fikirde bir takım eşkâl ve sur-ı ihya ederek yekdiğeriyle mezc ve terkip etmek, bunlara yeni bir şekil vermektir ki işte şairlerin, dar zahmet çekmeleri bundan ileri gelir. Dünyada pek çok kişi kitap okur. Fakat kaç kişi yazar? Yazanların içinde kaç kişi sarf kendi dimağında mezc ve teşrik eylemiş bir takım eşkâl ve surdan bahseder?

Çalışırken en az sâ’y-i sarfıyla kurtulmaya havaheşker olmanın insan için bir kanun esası olduğunu ispat edecek başka delil de var: Biz yavaş yavaş mesaiyi

temrinata tahavvüle gayret ederiz. Çok tecrübe sahibi bir tabip bazı alaimin ruiyeti —zihnen hiç yorulmaksızın— derhal hastasının hangi hastaliğa mübtela olduğunu tayine kifayet eder. Hâlbuki aynı neticeye vasıl olmak için icra-ı tabâbet ettiği zamanlarda zihnini bir hayli yorması iktiza ederdi.

Bazı erbâb-ı sanatta günde 12, 14 saat kadar çalışırlar. Hâlbuki bu, on dört saat sâ'y-i zihnde bulunmak değildir. O zatlar o işleri her gün göre göre ona çalışmışlardır. Adeta bir makine gibi ifaya başlamışlardır. Hâlbuki ilk zamanlarda bu işler kendileri için ağır bir yük idi, bir sâ'y-i dimağiye ihtiyaç gösterirdi. Mesela bir gazete muharriri için ilk ayam tahrir ile sonra yavaş yavaş alışıarak sütunlar, sahifeler doldurmaya başladığı zamanlardaki yorgunluk arasında ne kadar fark vardır? Zihen artık meluf olduğu temrinat ile bilnasibe daha rahatça meşgul olur...

İşte ehemiyeti —verdiğimiz tefsilat ile anlaşılan— sâ'-i akıl kanununa karşı dermiyan edilen itirazın hükmü bu sûrette sakıt oluyor.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-1: Sükûn-ı Dimağî ve Sâ'y-i Aklî Kanunları*, SF, nu. 405, s. 230-233.)

SEMBOLİZM

– 2–

Timsâl-i Aklî

Bidayet-i medeniyette insanlar için en mühim mesele hemnevlerinin dimağında istenilen bir fikri, bir hissi, bir heyecanı tevlid edebilmek hususu olduğunda şüphe yoktur. Hayat-ı içtimaiye elbette bir cemiyeti teşkil eden efrad beyninde tebliğ-i efkâr u hissiyatın vukuuna vabestedir. Çünkü insanlar birbirlerine fikirlerini, hislerini anlatmazlarsa birlikte emraz-ı hayat maksadıyla vücuda getirdikleri heyet-i içtimaiyenini devam u bekası kabil olmaz. İşte timsal ve işaret namı verilen birçok alâmetler, semboller hep bu ihtiyac-ı esasi ve iptidaiyi izale etmek için yani dimağ-ı beşerde istenilen bir fikri, bir hissi, bir heyecanı –yahut bir tabir-i şâmil ile- birtakım hâlât-şuuru tevlit maksadıyla icad u ihtira olunmuştur.

Bu timsal u işaret alelumum ikiye tefrik ediliyor. Bir kısmına dimağda efkâr u eşkâl ikaz ettiği için “timsal-i aklî” deniliyor. Diğer kısmına, dimağda birtakım heyecanlar uyandırdığı cihetle “timsal-i heyecanî” tabir olunuyor. Ve bu iki cins timsal beyninde esaslı farklar vardır.

Geçen makalemizde izah olunan sükûn-ı dimağî kanunu mucibince eski, geçmiş birtakım efkârı zihnimizde ihya için vaktiyle bunlara iştirak etmiş olan ihtisasatı tekrar etmek lazımdır. Bu hâlde timsal-i aklî meselesini halletmek pek sadedir. Mademki gerek kendi zihnimizde gerek başkalarının zihninde bir fikir uyandırmak için o fikre müşterek olan ihtisasatı tekrar etmek kifayet ediyor: O hâlde tebliğ etmek istediğimiz efkâr u eşkâl ile birtakım ihtisasatı iştirak ettirir ve bunlar arasında bir münasebet tesis edersek sonra canımız istediği zaman o ihtisasatı tekrar ediverir, bu sûretle karşımızdaki adamın aklında o ihtisasa merbut u müşterek olan fikri uyandırırız.

İşte burada say-i akall kanunu kendisini gösterir. Efkar u eşkâl-i dimağî ile ihtisasat beyninde tesis-i münasebat için kendimize zahmet verecek kadar uzun düşünmeyiz. Meseleyi şöyle hallediverecek en sade, en kolay çare ise –bu pek şayan-ı memnuniyet olmasa bile- iptida onu kabul ederiz. Bulduğumuz timsaller

sonra yavaş yavaş, kanun-ı tekâmüle tebean, maksadı ifaya daha muvafık bir hâle gelir.

Timsal-i aklînin en sade nevi “işarat-ı ihtiyariye (Symboles mnémoniques)” namı verilen kısmıdır ki –isminden de anlaşıldığı vechile- bunların yalnız hüvve-i hafızaya muavenetleri olur. Mesela mendilimizin ucunu bir düğüm yapmak gibi ki bu, timsallerin en sadesidir. Mendilin ucuna –ileride bu gözüne iliştiği zaman bir şey-i muayyeni tahattur etmek maksadıyla- bir düğüm yapıp da sonra bu fikri der-hâtır etmeyecek kadar teşvik-i efkâr hassesinden mahrum bulunan bir dimağ kuvve-i müfekkireden külliye binasip demektir ki böyle bir insan hayvandan da aşağı sayılsa yeri vardır.

Binaenaleyh insanlar tarafından tebliğ-i efkâr için en az say neticesinde en iptida bulunabilecek işarat işte bu neviden olanlardır ki bunlara –ifa ettikleri vazife itibariyle- “işarat-ı ihtariye” namı veriliyor.

Gine’de zenci tacirler onar onar hesap yaparlar. Vahit için yanlarına bir küçük değnek parçası, her on adade için daha büyücek, her yüz için daha büyük bir değnek koyarlar.

Bu usul Çin’de de caridir.

Fransızların hesap manasına olan Calcul kelimesinin anasl küçük çakıl taşı manasını ifade etmesine bakılırsa onların da vaktiyle sayı için değnek yerin etaş kullandıkları anlaşılır.

Kubail-i vahşiyeden bazıları öldürdükleri her düşman için bir kemik üzerine bir işaret yapılırmış. Beni İsrail’in esna-yı ibadette yüzlerine örttükleri örtüden sarkan saçaklar edecekleri duayı tahattura hâdim işaretler imiş.

Bu türlü işarat-ı ihtariye, herkesin kendi nefsi için bulmuş olduğu birtakım alâmattan ibaret olduğu cihetle gayet sade ve ibtidaîdir. Çünkü sizin bir maksad-ı muayyen ile mendilinizin ucuna yaptığınız düğüm başka birisinde hiçbir fikir tevhit etmez. Maksadı daha birkaç veya birçok kişiye de tebliğe kâfil bir işaret bulmak lazım gelince bu işaretin herkesçe anlaşılabilir bir yolda tertib edilmes ilüzumu tebeyün eder.

Vaktiyle Habeşistan sekenesinin saçları kendilerinin bir kitab-ı sergüzeşt-i hamaseti imiş. Bir düşman öldüren Habeşli saçında bir örgü yapmaya salahiyet

kazanmış. Telef edilen düşmanın adedi onu tecavüz edince artık istenildiği kadar örgü yapılabilmemiş.

Amerika'nın "Peru" memleketinde, henüz yazı icad edilmemiş iken şayan-ı ehemmiyet bir medeniyet teessüs etmiş olduğunun erbâb-ı dikkat ispat ediyor. Bunların teamülat-ı kadimesi, kuyudatı, tarihi hep birtakım düğümlü saçakların üzerinde imiş. Her düğümün, her işaretin bir hizmet-i ihtariyesi varmış. Mikdar-ı nüfus, tahrir-i emlâk, esami-i kabil ve asakir hep bunlarla muhafaza olunmuş. Saçaklar rengarenk olduğu için her rengin bir manası var imiş: Kırmızı renk muharebe yahut askerî, sarı renk altını, yeşil renk gümüşü gösterir; âdi bir düğüm on, [248] çifte bir düğüm yüz, üçüzlü bir düğüm bin adedine delâlet edermiş.

Çin hükema-yı atikasından Konfüçyus'un bir kitabında şu ibareye tesadüf olunuyor:

"Ta eski zamanlarda tedvir-i umur u masalih için düğümlü saçaklar istimal olunurdu. Sonraları ensal teâküb ettikçe Fu Hi, bu zat-ı mukaddes, saçakların yerine yazıyı ikame etti."

Şimdi vesile-i tezkâr olmak üzere rekz edilen sütunlar vaktiyle vesait-i tebliğden başka bir şey değildi. Her kavmin asar-ı atikasından olarak memâlikin ötesinde berisinde birtakım taş yığintıları vesaire gibi şeyler vardır ki bunlar kısmen mezar, kısmen mabet olmakla beraber kısmen de vakayi-i mühimme-i umumiyenin hatırasını hıfza hizmet edecek işaret-ı ihtiyariyedir.

Yunanistan-ı Kadim'de mabutlar için rekz edilen heykellere ezmine-i ibtidaiyeye doğru gidilince tesadüf edilmez. O vakitler heykel yapmasını bilmediklerinden muhal-i mukaddeseyi göstermek üzere birer kazık yahut bişekil birer taş dikerlerdi.

Taşların bazen bir şahsın vakayi-i hususiyesini, ahval-i mühimmesini ihtar için de istimal edildiği vardır. "Rayato" namında bir Afrika hükümdarı misyonerlerinden birine birçok taşlar göstermiştir ki her taş müteveffa pederinin yediği bir adama delalet ediyormuş.

Ta ezmine-i kadimeden kalmış olan taş yığintıları akvam-ı vahşiyenin hazine-i evrakından başka bir şey değildir. Bir ormanda, bir sahrada mabutlara perestiş edilecek mahal nasıl gösterilebilir? Bir reis-i kabilenin, bir reis-i ailenin defnedildiği yer nasıl tayin olunabilir? Bunu için en sade çare oraya bir kazık

çakıp etrafına biraz taş yığmaktır. Sonra bu kazık ile taşlar, uzun bir ihtiyat neticesinde kendilerine iştirak etmiş olan efkârı ikaz eder.

Bazı vakayi-i mühimme-i tarihiyenin hatırasını teyit etmek için taştan bir tepe yaparlardı. Bu tepe inşa edilirken o vaka-i azimenin hatırası zihinlerde mevcut olduğundan o fikir ile bu tepe yani bu işaret birbirlerin eşitirak edenler, sonra tepe görülünce o fikir yani o vaka-i mühimme-i tarihiye tahattur olunurdu. Fıtrat-ı beşeriyede meknuz olan hubb-i mehasin yavaş yavaş bu taş yığıntılarına bir şekli-i zarif vermeye başlamış ve neticesinde vesile-i tezkâr olmak üzere rezk olunan musanna sütunlar meydana gelmiştir. Agleb-i ihtimalata göre “heykel” sütunun daha tekemmül etmiş bir şeklidir. Bu tekâmülün safahat-ı muhtelifesi Şimalî Amerika’da ki kabailde iyice tefrika olunabiliyor. Kabail-i mezkûrenin rezk etmiş oldukları sütunlardan bazıları dümdüzdür; bazılarının üzerinde gayet kaba bir sûrette bir insan çehresi yahut o insanın hemnamı olan bir hayvan çehresi resmedilmiştir. Bazı sütunlarda ise bu çehreler mehkûk bir hâldedir. Binaenaleyh sütunlara bıkalarak istidlâl edilebilir ki beşeriyet ibtida sütun rezk eylemeye başlamış, sonra sütunlar üzerine birtakım simalar resm ve nihâyet hâkketmiştir. Vaktiyle Yunanîlerde de heykel yerine kazık yahut bişekil bir taş bulunduğu ve ilk hayallerin tahtadan mamul olduğu tahattur edilecek olursa bu ihtimalle daha ziyade kuvvet verilir. Hâsılı, heykel “sütun”un yavaş yavaş tekemmülü neticesinde vücut bulmuş olmak pek muhtemeldir.

Mevadd-ı hukukiyede tesadüf olunan işaret-ı kanuniyeden bir kısmı timsallerin bu devr-i iptidaîsine aittir. Dahome’de her ailenin kendisine mahsus bir değneği vardır. Bu değnek aileler beyninde ihtilata hizmet eder. Meselâ bir aile diğerlerine bir haber gönderdiği zaman kiminle haber gönderiyorsa bunun sözlerine inanılması için kendilerine mahsus olan değneği ona tevdi eder.

İşte bu değnek imza yahut mühürün en ibtidaî, en kaba şeklidir. Biz nasıl bir adamın imzasını görünce –iştirâk-i efkâr ile- zatını, şahsını göz önüne getiriyorsak Dahome’de bu iştirâk değneğin rüyetiyle hasıl oluyor; biz nasıl bir dostumuzun mektubuyla gelen yabancından içtinap etmezsek Dahome’de de bildik bir ailenin [243] değneğiyle gelen adamdan içtinap etmezler; bizde birisinin imzasını taklit nasıl bir cinayet ise Dahome’de de birisinin değneğini taklit öyle bir cinayettir.

İskoçya baronları bir dava hakkında hüküm vermek, mesail-i umumiye rüyet etmek yahut kralın resm-i tetevvücünde hazır bulunmak için dağbaşlarında içtima ettikleri vakit kendi tarlalarından koparılmış birer demet ot getirip mahall-i içtima atarlarmış. İçtima'a iştirak arazi sahibi olmaya mütevakkıf bulunduğundan getirilen ot demeti bu hakkın bir senedi, bir vesikasına yerine geçermiş. Bugün senato azalarına, mebuslara küçük birer madalya tevzi ediyorlar ki bu madalyalar kendilerini müzakerat-ı mecalise iştirake hakları olduğunu gösteriyor. İskoçya baronlarını not demeti getirmeleri bu madalya usulünün kaba ve iptidaî bir hâlidir.

Kurun-ı Vusta'da bazı bey'ü şîrâlarda timsal-i akd olmak üzere bir ip getirilip tarafeyn-i akdeyn ile şahitler tarafından bu ipe bir düğüm vurulmuş. O zamanlarda işte böyle bir düğüm ile bir mukavelename yazılmış olurdu. Çünkü ihtilaf zuhurunda şahitler düğümü görünce ne esas üzerine konuşulduğunu. mukavele edildiğini tahattur ederlerdi. Nasıl ki mendilimizin ucuna yaptığımız bir düğümü görünce biz de bundaki maksadımızı derhâtır ederiz.

Timsal-i aklîlerin en sade nevi, kuvve-i hafızaya muaveneti olan bu işaret-ı ihtariyedir. İkinci nevine "işârat-ı resmiye (Symboles pictographiques)" deniliyor. Bu nev-i alaim zamanca işaret-ı ihtariyeden sonra meydana almıştır. Çünkü sa'y-i akall kanunu mucibince- zihinde en az yorgunluğa mucib olan sa'yin tercih edilmesi labüt olduğundan binnisbe kolay ve zahmetsiz olan işaret-ı ihtariyenin zamanca takdim etmes izaruridir.

Saçak, düğüm gibi işaret-ı ihtariye kullanıldığı zaman bunlarla muhafaz olunmak istenilen fikir, ne kadar karışık olursa olsun, alâ hâlihi, heyet-i mecmuasıyla onlara iştirak edeceğinden o alâmetler o fikri her türlü tevâbi ve livâ hakkıyla sonra zihinde ihya ederler. Hâlbuki işaret-i tersimiyede böyle değildir. Çünkü bir fikir her zaman tamamıyla vâzih, muayyen olmaz. Eğer bir parça karışık ise onun heyet-i umumiyesiyle hissederiz de terekküp ettiği ahval-i muhtelif-i şuuru kâmilin, ayrı ayrı fark etmeyiz. Yazmak itiyadını kesb etmiş olan zevat bile zihinlerde pek vâzih olan bir fikri kemâl-i vuzuh ile ifade etmek için onu tahlil etmeye -tebliğ-i maksat arzusıyla- içinden bu maksadı ifaya salih olanlarını ayırmaya ihtiyaç görürler. İşte bundan dolayı işaret-ı resmiyenin işaret-ı ihtariyeden muahhar olmasına hükmedilmek zaruridir.

Tarihin kesb-i ittıla edemediği zamanlarda yaşamış bazı akvamın sanat-ı resme vukufı muhakkak ise de bu, işaret-ı tersimiyenin işaret-ı ihtariyye takaddümünü ispat etmeyip olsa olsa resmin zinet makamında istimalinin yazı makamında istimalinden mukaddem olduğunu irae eyleyebilir. Sa'y-i akall kanunu da bu faraziyeyi teyit eder. Çünkü bir avcılık yahut balıkçılık âlemin itersim edivermek bir takım eşkal ile bir fikr-i muayyeni ifadeye muvafık olmaktan elbette kolaydır. Çünkü birinci şıkta ressam eşkali istediği gibi istimal edebildiği hâlde ikinci sûrette fikrinin esiri kalarak bunu tahlil ve tefrik etmeye, bir şahs-ı salise tefhim-i meram için –içlerinden münasip olanlarını- intihap etmeye mecburdur.

Bugünkü tedkikat-ı ilmiye ile rehn-i sübut olduğuna göre işaret-ı resmiye zaman tarih-i hattın her millette geçirdiği bir dever-i iptidaiyedir. Buna şimdi yalnız birkaç vahşi kavimde tesadüfle hükmedilmiyor. İştikak-ı kelimat bu işaret-ı milel-i mütemeddinenin ecdadınca istimal edilmiş olduğunu kemâl-i vuzuh ile ispat ediyor.

[250] Yunanca'da Latince'de Sanskri Lisanı'nda resmetmek, hâkketmek, yazmak manalarını ifade etmek için birer kelime vardır. Lisan-ı İbranî'nin eşkal ile tezyîn manasına olan rakam yahut rakam kelimesi Arapça rakam, terkim şeklinde yazmak mânasını ifade ediyor. Çin muharrirleri en eski elifba hürufuna "Siyankinang" yani "eşkal" namını veriyorlar. Novel Zelandlılarda darp etmek, hakketmek kelimeleri ile yazmak kelimeleri aynı esastan ayrılıyor.

Hasılı "hatt"ın bir devr-i iptidaîsi vardır ki işte o da bu "işarat-ı resmiye" zamanıdır. Beşeriyetin o zaman efkâr-ı mücerrede ve umumiye mefkut denilecek kadar az olduğundan bu işaret-ı resmiye o zamanki fikirleri ifadeye kifayet edebilirdi. Bugün akvam-ı vahşiye ve gayr-i mütemeddineye bir nazar-ı tedkik ile bakılsa hâlâ efkar-ı mücerrede ve umur miyaha mahrum oldukları anlaşılır.

Bunlarda mesala ağacın birçok nevi için ayrı ayrı birer isim vardır da alelittlak "ağaç" için bir kelime yoktur. Nehrin her hâline bir isim takılmışdır da alelittlak "nehir" manasını ifham edecek bir kelimeye vücut verememişlerdir. Bazıları el yıkamak, ayak yıkamak gibi böyle yıkanmaya müteallik ayrı ayrı on üç kelime kadar kullanıyorlar da alelittlak "yıkanmak" fiilini anlatacak bir kelime bulmaktan âciz bulunuyorlar. Çünkü bu vahşilerin zihninde umumi ve mücerret

bir sûrette ağaç, nehir, iğtisal fikirleri hâsıl olamamıştır. Kezalik bunlarda dua, meserret, teneffür gibi fikirler de yoktur. Eğilmiş bir adam görmedikçe, düşünmedikçe dua fikrini, ellerini sevincinden çırpın birisini görmedikçe meserret fikrini, makam-ı istikrahata başını çeviren bir adam görmedikçe teneffür fikrini zihinleri ihata edemiyor. Mutlaka bu mücerret fikirlerin bir şeye taalluk etmiş olduğu hâlde tecellisine intizar ediyorlar.

Hülasa gerek yazı, gerek lisan için ezmine-i iptidaiyede birtakım işaret tesis etmek lazım geldiği zaman insanlar bunu –pek az zahmetle hasıl olduğu cihetle- havas-ı hamsenin tedarik ettiği anasırda taharri edivermişlerdir.

Malumat-ı hukukiyede timsal ve işaretin bu kısmına ait olan alamet dahi vardır.

Bugün biz muamelat-ı kanuniyemizin mutlaka taharri olmasını isteriz. Hatta sade taharri olmasıyla da iktifa etmeyerek birtakım merasime de tâbi tutarız. Bu ta çocukluğumuzdan beri zihnimizde –hiç sa’y u zahmete hacet bırakmaksızın- vücut bulduğu cihetle minelkadim cereyan-ı ahval bu sûretle vaka bulmuştur zannederiz. Fakat böyle bir vesika-i muharrere hıfz etmek fikri muğlaktır. Evvela yazının icat edilmiş olma ihtiyaç gösterir. Hâlbuki yazı timsal ve işaretin pek münevves, musanna kısmındandır. Müterakki bir medeniyetin mahsul-i icadıdır. İcat eyledikten birçok zaman sonra bile istimali taammun edememiştir. Saniyen, oldukça müterakki bir teşekkül-i siyasîye tevassul etmiş bir usul-i adliyye, bu vesaiki tahlil ve hıfz edecek memurin-i muvazzafının vücuduna lüzum gösterir. Hâlbuki yazı bugünkü derece-i tekemmüle isal edilmeden, bu gibi müessesat vücut bulmadan evvel bile insanlar muamelat-ı kanuniyelerini daire-i adalette tutmak için kendilerine az zahmet vercek bir sa’y-i dimağî ile birtakım sade ve kaba usul-i vesaik bulmuşlardır.

Bir vesika-i muharrere tedariki muhal yahut müşkül olduğu zamanlarda bittabi şahitlere müracaat olundu. Hayat-ı kanuniyenin ilk devrelerinde şahitlerin ifa ettikleri vazife kesir ü mühim idi. Bir mukaveleyi zabt u hıfz için kâğıt tedarik edilmek, buna yazı yazmak muhal olunca tabîî, tarafeyn-i akdeyn beyninde cereyan eden ahvali tul-i müddet tahattur edecek kadar kuvve-i hafızası yerinde birtakım adamlar bulmak iktiza ederdi. Fakat bu adamları, o işin tarafeyn

beyninde karargir olduğunu nasıl ikna etmeli? Bunu için en sade çare mukaveleyi onların gözü önünde yapmaktır.

Filhakika bir şey iştirâ olunduğu zaman bayi'in bir müddet sonra o şeyin kendisinden çalınmış olduğu iddiasıyla bir takım mutalebata kıyam etmesin emahal vermemek için en sade, en emin vasıt anedir? Hiç şüphesiz o şeyi şahitler muvacehesinde bayi'e kendi eliyle müşteriye teslim ettirmektir. Çünkü bayi'in böyle kendi eliyle mübi'i teslim etmesi onun gönlünün rızasıyla müşteriye sattığına en salim bir delil olur. Fazla olarak, şahitlerin vücudu ve mübî'in teslimi bayi' için de lüzumlu teminattan ma'duttur. Çünkü aksi hâlde müşteri mübî'in kendisine teslim edilmediğini iddia ile tekrar mütalebeye kıyam edebilir.

Hâl-i iptidaîde bulunan bir heyet-i içtimaiyede şimdiki gibi bir mukavelenin icra edildiğini bilvasıta ispat edecek birtakım vesait-i sübutiye yoktu. Bunu için ezmine-i iptidaiyede şahide pek ziyade itina ve ihtiyaç zaruri idi.

Eski Cermenlerde bir tarla satılacağı zaman tarafeyn o tarlaya giderler, orada teslim ve tesellüm mumamelelerini icra ederlerdi. Bayi' tarladan bir demet alır, müşteriye verir, sonra kendisi tarladan dışarı çıkardı.

Ezmine-i iptidaiye hukukunda böyle teamülün, ananenin lüzum u vücûbu usul-i beyyinenin mükemmel olmamasından bizzarure neşet ediyordu. Bugün bile bir mukavele, delili muhakkak sûretde meydana konulmadıkça şayan-ı kabul addolunmaz. Mesela Avrupa'da bir adam birisiyle bir mukavelenin tekmil şeraiti müzakere edip kararlaştırsa bu bermutat el ele tutuşup hayırlaşa, sonra mukavelename imzalanacağı zaman fikrinden dönse, bu hareketi -namus-i ahlak nokta-i nazarından merdut olmakla beraber- kanunen kabul olunur. Çünkü bir mukavele, ispatı daire-i imkâna girdiği dakikadan itibaren mevcut olmaya başlar. İşte bunun içindir ki vaktiyle bir mukavelenin mevcudiyetine o mukavele ahkâmının derhal icrası addolunduğu cihetle mesela bey'ü şîrâda mübî'in derhâl teslim ve tesellümüne ihtiyaç görülürdü.

Bugün Avrupa'da tebdil-i mesken eden bir kimes bunu memur-ı mahsusuna tebliğ ediverince iş biter. Hâlbuki Kurun-ı Vusta'da böyle değildi. Bazı memleketlerde, tebdil-i ikamet etmek isteyenler, çıkacağı evde birkaç şahit muvacehesinde ateşi söndürür, taşındığı eve gidip ateş yakardı. Filhakika tebdil-i

hane vuku'unda bir vesika vücuda getirmek için birtakım şahitleri eşya taşınırken hazır bulundurmaktan sade, akla kolay gelir bir şey olur mu?

Timsal-i aklînin iki nevi daha vardır. Bunları da gelecek makalede görürüz.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-2: Timsâl-i Aklî*, SF, nu. 406, s. 247-250)

SEMBOLİZM

– 3–

Timsâl-i Aklî

-Mabat-

Timsal-i aklîler hakkında vereceğimiz tafsilatı itmam için bunların iki nevinden daha bahsetmek lazımdır. Umumi ve mücerret olmayan efkârın kâffesi resim vasıtasıyla gösterilemez. Muamelat-ı hukukiyenin kâffesi bey'ü şîrâda olduğu gibi şahit önünde icra olunamaz. Fiil-i tehhülde şahit bulundurulmasına mülahazat-ı ahlakiye mâni olur. Veled-i manevi ittihazı gibi bazı efal vardır ki tek bir hareketle bu gösterilemez, vukuu aradan bir hayli zaman geçmesiyle anlaşılır.

İşte bu müşkilat işaret-ı resmiyenin beşeriyete kifayet edemeyeceğini hissettirmiştir. Bunu üzerine timsalleri ıslah etmek mecburiyeti tahakkuk eylemiş ve say-i akall kanunu mucibince en az yorgunluğa bâdi olacak bir tarz-ı teceddüt kabul olunmuştur. Timsal-i aklîni üçüncü nevi olan “işarat-ı istiariye (S. Métaphoriques)” işte bu sûretle vücut bulmuştur. Bazı müşevveş ve meşekkel şeyleri işaret-ı resmiye vasıtasıyla gösterebilmek için sanat-ı resimde pek ziyade terakki iktiza ederdi. Bu ise dimağ için büyük bir say, büyük bir zahmet idi. Bu zahmete dıçar olmadan meseleyi halletmek için “istiare”ye müracaattan başka çare yoktu.

Bir şeyin bizdeki ihtisası iştirak ve telahuk sûretiyle diğer birçok eşyanın da ihtisasını tevhit eder. Bu, bazan haricî bir müşabehetten ileri gelir. Güneşin ziyaları altında parlayan bir göl bize bir çelik safihasını, bir aynayı ihtar eder ki, bunu sebebi o şeyler beyninde müşabehettir. Yahut o iki şeyi biz aynı cinse ait olmak üzere telakki etmeyi itiyat ederiz. Mesela altın kelimesi kolaylıkla gümüşü ve daha sair kıymettar madenleri hatırımıza getirir. Çünkü biz bu maâdini aynı sınıfa ait olarak telakki ile melufuz.

İşte bu sûretle, yani iştirak u telahuk sûretiyle bilazahmet hâtırda uyanan diğer ihtisasların ianesine müracaat edilerek doğrudan doğruya bir şeyin verdiği ihtisası ifadede güçlük görülünce iştirak sûretiyle peyda olan ihtisaslardan maksadı tebliğe hâdim olacakları hep bir yere toplamak tariki bulunmuştur.

Mısırîlerin hatt-ı atikinde “susuzluk” manasını ifham için “koşan bir dana” resmi ile “su”ya mahsus olan işaret yan yana konulmuştur. Gümüşü göstermek

için altına mahsus olan “pota” resmi ile beyazlık fikrine alâmet olmak üzere beyaz bir cisim resmini yan yana getirmişlerdir. Bu iki resmin yan yana gelişi “beyaz altın” yani gümüş manasını ifham eylemiştir.

Hatt-ı mahîde semayı göstermek için “kubbe” ve “kevkab” işaretleri tevhit edilerek kubbe-i kevakib sûretinde “sema” fikrini tebliğ ederlerdi. Gümüş için “maden” ve “mücella” işaretlerin ibirleştirebilirler, “parlak maden” sûretinde “gümüş”ü anlatırlardı.

Çinliler “münzevi” bir adam fikrini beyan için “insan” ve “dağ” işaretlerini istimal ederek “dağ adamı” terkibi ile [263] “münzevî” fikrini ifade ederler.

Resm-i hatta istiare bu sûretle teessüs ettiği gibi ezmine-i kadimeden kalma kitaplarda kesretle görülen istiareler dahi aynı ihtiyaç üzerine vücut bulmuştur.

Hayal-i şairenin bir sıfat-ı imtiyazı gibi telakki olunan bu istiareler teşekkül-i kelimatta tabiatıyla, bizzarure vücut bulmuştur. Mesela Sanskri lisanında “parmak” manasını ifade eden “karasaka” kelimesi iştikaka nazaran basit olmayıp dal manasına olan “saka” ile el manasına olan “kara” kelimelerinin terekübünden teşekkül etmiş imiş. Macarlar gözlüğe “papazem” diyorlarmış. Bunu manası papaz gözü demektir. Macaristan’da en ziyade gözlük takanlar papazlar olduğu için besbelli gözlüğe bu nam verilmiştir.

Gerek resm-i hatta olsun, gerek lisanda olsun timsal-i istiarîye müracaat hep aynı ihtiyaçtan ileri gelir, bir şeyi resim vasıtasıyla göstermek müteassir ve mümteni olunca istiareye müracaat edilmiş, bir yeni kelime icat etmek lazım gelince –bu da pek güç olduğundan- tekellümde de istiareye müracaat olunmuştur. Zira hiç yoktan bir kelime icat etmek zihin için büyük bir zahmettir. Hâlbuki iştirak ve telahuk sûretiyle kendi kendiliklerinden, bilazahmet hâsıl oluveren ihtisaslardan bir şey terkip edip o manayı ifham edivermek binnasibe kolay ve zahmetsizdir. Bunaenaleyh bu tarik ihtiyar olunmuş, istiareler vücut bulmuştur. Bu da dediğimiz gibi bir fikri, bir hissi doğrudan doğruya ifham edecek kelimelerin fıkdanından yani lisan-ı tekellüm fakirliğinden ileri gelmiştir.

İstiare yalnız böyle kelime fıkdanında tebliğ-i efkâr için bulunmuş bir vasita değildir. Bazen fikir doğrudan doğruya istiare şeklini iktisap eder. Hadisat-ı tabiiyeden biri havassımıza çarptığı zaman buna dikkat edip mahiyetini anlamak

için bizde bir arzu hâsıl etmesi pek nâdirdir. Çünkü dikkat, yorucu bir say olduğu için pek çok dimağlar bu cihete yanaşmaz. O hadise-i tabiye bizde tetkik ve mütalaa arzusunu ekseren tevlit etmediği hâlde bilakis bilvasıta birçok ihtisaslar uyandırır. İşte bunun içindir ki hadisat-ı tabiyye karşısında bir âlim onun esbâbını taharri ile kendisini yorarken pek çok kişiler böyle esrar-ı tabiat muvacehesinde birtakım istiarelerle iktifa ederler, memnun olurlar.

Yağmurun sebebini keşfetmek pek güç değildi. Fakat yağmur yağarken su dökken bir adam fikri hâsıl olmak pek kolaydı. Amerika-yı şimalî kabaili yağmurun yağmasını semada bir erkek çocuk ile bir kız çocuğun kavga ederken su dolu bir testiye kırmalarına atfederlerdi. Mısırlılar ise yağmuru “İsis” namını verdikleri bir mabudun göz yaşları sanırlardı. Fırtına gürültüleri akvam-ı iptidaiyenin dimağlarında azgın bir boğa fikrini tevlit ederdi. Böyle bir istiare ihtirası fırtınanın sebebini taharri ve keşfetmek için sarf-ı zihin etmekten elbette kolaydı.

İstiarelerin bir menşei de heyecandır. Mesela bir şey bizde diğer bir şeyin hâsıl ettiği heyecanı peyda edebilirse şey-i saniye onun timsali tabir olunur. Mısırlılar hareket-i şemsi irae için birçok levhalar gösterirlerdi. Sabah güneşini sembolü, timsali bir çocuk yahut genç bir adam idi; badezzuhur güneş sinn-i kemâle varmış bir adam ile irae olunurdu; akşam güneşini timsali ise bir ihtiyar adam idi. Geceleyin güzel bir uyku ve istirahatden sonra alelumum sabahları insanın gerek zihnen, gerek bedenen hissettiği kuvvet, faaliyet, taravet hiç şüphesiz bir genç adam şeklini hatıra getirmişti. İnsan bir gün çalıştıktan sonra ruhen ve bedenen bir yorgunluk hissedeceği cihetle akşam güneşini tasvir için ihtiyar bir adam pek iyi bir timsal olur.

Zamanımızda bile baharı bir genç kız, şitayı bir ihtiyar sûretinde tasvir etmek âdetleri işte hep bu fikirden ileri geliyor. Vezn ve kafiye ne kadar kadim ise şuaranın istiareleri de o derece kadimdir. Mamafih ezmine-i cedide şuarasında istiare pek görülmez. Çünkü istiareye ihtiyaç hissettiren şey fıkdan-ı kelimat idi. Şimdi istiareye lüzum kalmadan bir kelime-i mahsusa ve muayyene ile tebliğ-i meram kabil oluyor. Binaenaleyh üslubun ezmine-i iptidaiyeden beri takip ettiği tarik-i tekâmüle bakarak bir üslup için gaye-i kemâl istiareye filana müracaat

etmeksizin her fikri mahsus bir kelime ile tebliğ edebilmektir hükmünü verebiliriz.

Bir fiili yahut bir keyfiyeti ifade ve ifham için o fiili icraya hizmet eden yahut keyfiyet ile doğrudan doğruya münasebatta bulunan âletin timsali dahi ezmine-i kadimenin gerek yazısında, gerek tekellümünde birtakım istiarelerin vücut bulmasına sebep olmuştur. Meselâ Arabî’de “yed” kelimesi el manasını ifham etmekle beraber nüfuz u iktidar manasına da geliyor. Roma hukukunda yumruk sözü her nevi hüküm ve nüfuzu ifham ederdi. Çünkü iktidarın en iptidaî âleti bu yumruktur. Alman hukukunda ağız kelimesi kuvvet ve nüfuz manasına gelir. Çünkü ağız emir vermeye vasıtaadır.

Ezmine-i iptidaiyedeki yazılarda bu türlü timsaller pek kesir idi. Kurun-ı Vusta’da her esnaf heyetinin kendine mahsus olan bayraklarda, kullandıkları âlet ve edevâtın resmi de bulunur, bu resim mühür makamında da kullanılırdı. Paris’in ilaç satan esnafının âlâmet-i mahsusası bulutlar arasından görünen ve terazi tutan bir el idi. Kurun-ı Vusta’da imzalarını atmayı bilmeyen esnaflar mukavelenamelerine sanatlarını resmini basarlardı. Mesela çilingir bir anahtar, fıçı bir fıçı ilh. resmi kullanırdı.

[264] Bu cinsten olan işaret-ı istariyeye cihet-i hukukiyede dahi tesadüf ederiz: Dahome’de kral memuriyet-i mahsusa ile birisini bir yere izam ettiği vakit asa-yı kralîye müşâbih bir asa tevdi ederdi ki bu, bizim bildiğimiz “itimatname”lerin en iptidaî şeklidir.

Franklar’da “mızrak” iktidar-ı kralînin timsali idi. Çünkü gayrı mütemeddin bir kavimde iktidar-ı siyasinin âleti, vasıtası mutlaka bir silahtır.

Kurun-ı Vusta’da krallık, dükalık tevcih olunurken kılıç, bayrak vesaire gibi şeylerin itası hep aynı esastan neşet eder. İktidar u nüfuza timsal olan âletin tevdiî kifayet-i iktidar u nüfuzun intikalini ifade eylerdi. O tabllar, alemler, seyf-i sarimler hep birer timsal-i istiarîdir ki gayet sade ve iptidaî bir usul-i beyyine teşkil eder.

Papa Dördüncü Leon, Sicilya krallığını Şarl Danjo’ya bir bayrak ile tevcih etmiştir. Meşhur Guillaume da İngiltere krallığına bir bayrak ile sahip olmuştur. İmparatorlukların bu seyf-i sarim ile, binnisbe küçük eyaletlerin bir sancak vasıtası ile tevcihi mutat idi.

Ezmine-i maziye hukukunda “anahtar” da bu cins işaret-ı istiarıyeden maduttur. Roma’da gelince bir anahtar takdim ederlerdi. Eski Roma kavaninine göre bir zevc, sahte bir anahtar istishal eden zevceyi itlaf edebilirdi ve talak vukuunda zevce anahtarını geri verirdi.

Almanlar’da düğün günü gelin beline birtakım anahtarlar asardı. Fransa’da kadının üzerinden anahtarları almak nişane-i tatlik idi. Fransa’nın birçok mahallerinde, dul kalan kadınlar kuşaklarını ve anahtarlarını zevcelerinin naşı üzerine korlardı. Terakkiyat-ı ilmiye ve fikriyeden mahrum bulunan [265] zamanlarda izdivaç için böyle anahtar gib ibir tamsil-i istiarînin kullanılması bugünkü merasimden elbette daha muvafık, daha sade idi.

Mevadd-ı hukukiyede bu işaret-ı istiarıye bazan bir şekl-i diğerde arz-ı vücut ederse de sebep-i zuhuru hep birdir. Geçen makalede, bazı mukavelelerin şahit huzurunda ve derhal icrasından başka bir usul-i beyyine bulunmadığını söylemiştik. Hâlbuki bazı mukaveleler şahit huzurunda derhâl icra olunamayacağından bunları ispat için o mukavelenin icrasından evvel icrası için zarurî olan bazı efal-i idadiye şahit huzurunda ifa ile mukavele için bir vesika tedarik etmek cihetini ihtiyar etmişlerdir. Bu cins timsaller beyinde yalnız şu fark vardır: Birincilerde bir fiil vesaiti, âlâtı ile irae olunuyor; ikincilerde bazı efal-i idâdiye ile gösteriliyor. Bunu ikisi de aynı yola çıkar. Mesela “avcılık” fikrini göstermek için bir “tüfek” istimal olunabildiği gibi bir ormanda ağ kurmakta olan bir adam iraesıyla de bu fikir peyda edilir. Yani birinci şıkta âlete, vasıtaya; ikinci şıkta bir fiil-i idâdiye müracaat edilmiş olur.

Hindistan’da izdivaç için “payengraha” yani “rabt-ı yed” tabiri olanun bir resm-i mahsus icra olunur. Memur-ı ruhanî bazı dualar kıraat ettikten sonra nişanlılar zevcenin hanesinden çıkarlar. Yanlarında birçok da şahit bulunur. Gelinle güvey el ele tutuşmuş oldukları hâlde birlikte yedi adım attıktan sonra izdivaç katiyen münakit olur. Bugün Avrupa’da –nikah-ı medeni usulü câri olan yerlerde- zevc ü zevce memur-ı mahsus huzurunda beyan-ı muvafakat edince nikâh münakit oluyor. Hintliler ise say-i akall kanunu mucibince burasını o vakit düşünemeyerek daha sade bir tarık iltizam etmişler, bir kadın ile tezevvüç etmek isteyen adam o kadına bittabi elini vereceğinden bu timsal-i inikad-ı nikâh için zaruri görmüşlerdi.

Evlatlarını henüz birer küçük çocuk iken evlendiren akvamda aynı âdâta tesadüf olunuyor. Küçük bir çocuk olan zevceyi zevcin hanesine getirip orada biraz bırakıyorlar, sonra gidip alıyorlar. İşte bu andan itibaren iki çocuk birbirinin zevc ü zevcesi sayılıyor.

Cemiyat-ı iptidaiye-i beşeriyede veled-i manevî ittihaz etmek âdeti pek münteşir idi. Lâkin böyle bir hareketi şahit huzurunda derhal icra münteşir olacağından işaret-ı istiarîyenin muavenetine müracaat ederlerdi. Bir çocuğu kendisine evlat edinen bir adam onun infak ve işaayı, iksâyı taahhüt etmiş demektir. İşte bunu için böyle bir veled-i manevî ittihaz fikrini birtakım zevatın dimağında tevliid ve ibka etmek üzere bu hareketin muktezası olan iâşe, iksa, müdafaa fiillerini şahitler huzurunda icra etmeyi taakkul elyemişlerdir. Kurun-ı Vusta'da Cermenler'den biri bir veled-i manevî ittihaz etmek istediği zaman bir öküz kesip sağ bacağını derisiyle bir ayakkabı yapar, bunu çocuğa, sonra da şahitlere giydirir; ondan sonra bu çocuk kendisini evladı addolunurdu.

Gayrimeşru bir münasebet neticesi olarak [266] tevellüt eden çocuklara bir sıfat-ı meşruiyet vermek için Kurun-ı Vusta'a Almanlar'ı yine şahitler muvacehesinde çocuğu mantoları altın aalıp örterlerdi. İngilizler'de de böyle bir adet bulunduğu zannolunuyor. Beni İsrail'de ise bu âdetin câri olduğu şüphesizdir.

Üseranın azadı için icra edilen merasim-i kanuniyenin pek çoğu bu neviden olan temasil-i istiarîyeye mensuptur. Bir esiri azat etmek için kendisine bir kılıç verirlerdi. Lombarlar'da alâmet-i azat bir "ok" idi. Silah taşımak salahiyeti üsera ile ahrar beynini tefrik eden imtiyazların en ehemmiyetlilerinden olduğu cihetle bir adam kendi esirine kendi eliyle bir silah vermesi azat ettiğiine işaret-i kâfiye addolunurdu.

Timsal-i aklîlerin en yüksek ve sonuncu nevi "işarat-ı savtiye (S. Phonotogiques)" dir. Bu timsallerin kabul ve istimalleriyle resm-i hatt "muamma" devrine dahil olmuştur.

Bir şeyi ifade etmek için işaret-ı resmiye ve istiarîye kifayet edemediği zaman ufak bir say, ufak bir ıslah ile işte bu işaret-ı savtiye muammalar bulunmuştur. Bakınız nasıl: işaret-ı resmiye veya istiarîye ile bir şeyi ifade edemedik, değil mi? Ben ifade edemediğimiz şeye telaffuz cihetinden müşabih

olan başka bir iki şey bulur, onları ifade ederiz, maksat hasıl olur. Bugün bazı gazetelerde vakit geçirmeye medar olmak için tertip olunan muammalar hep bu esas üzere bina ediliyor. Biz şimdi bunu eğlence olmak için istimal ediyoruz; lâkin huruf-i hece icat edilmeden evvel yazı böyle bir muamma devri geçirmiştir.

Atinalılar meşahirden “Leeno” namında bir kadın için bir heykel rekzetmek istedikleri zaman bir dişi arslanın heykelini kendisine ithaf etmişlerdi. Çünkü “Leeno” kelimesi dişi arslan manasını ifham eder.

Termofil’de Leonidas şerefine rekz olunan heykel de bir arslan idi. Bu, Leonidas’ı secaat ve kıymetçe bir arslana teşbih etmekten neşet etmemiştir, erkek arslan manasına olan “Leon” kelimesi ile “Leonidas” beyninde teleffuzca bir müşabehet bulunması buna sebebiyet vermişti.

Meksika sekene-i kadimesini resm-i hattı da “muamma” devresinde tevakkuf edip tabaka-i tekâmülde daha ziyade terfi edemediği cihetle orada muamma sûretinde yazılara birçok misâl bulunur. Hristiyan misyonerleri Latince duaları Meksika lisaniyla tahrir etmek istedikleri zaman bu usule müracaat etmişlerdir.

Mısırîler buluta “tâhen” derlerdi. Bu kelime tunç manasını da ifham ederdi. Bunu için “bulut” hangi işaretlerle gösteriliyorsa telaffuzca müşabehetinden dolayı “tunç” da aynı işaretlerle irae olunurdu.

Beşeriyet tarik-i tekâmülde bu noktaya gelince huruf-ı heceyi bulmak için pek az bir saye lüzum kalmıştır. Ateş yakmak veya yazı yazmak hususlarını keşf etmek beşeriyetin en büyük muvaffakiyetlerindedir. Mücadele-i hayatiyede muzafferiyet-i kâmileyi kendisine temin eden şeyler bu iki esaslı keşiftir.

Huruf-i heceyi teşkil hususunda ne gibi mesaî-i dimagiye sarf edildiğini ileride tedkik edeceğiz. Timsal-i aklîler hakkında iki makalemizde tevali eden izahat-ı mücmeleyi itmam için şurasını söyleyelim ki huruf-i hece, vasıta-i tebliğ olmak üzere insanlar tarafından istimal edilen işaretin en musannâı, en müşevveşidir. Filhakika, birtakım harfleri yanyana dizip de bir kelimenin sadasını izhar etmek psek sunî bir şey olduğundan bunu teessüsü için bir hayl itemrinlerde bulunmaya lüzum vardır. Çünkü bir harf ile o harfin delâlet ettiği sada beyninde esasen hiçbir münasebet yoktur. Bu harf şu sesi verecek diye vaz olunmuş, tasni edilmiş, sonra da kabul olunmuştur. Hâlbuki bir şeyin resmini görünce o şeyin

kendisini derhatır etmek gayet tabîi ve farizî bir iştirak-ı efkâr neticesidir. Bunu öğrenmeye, uzun uzun talimlerle bellemeye hacet yoktur. Lâkin bir takım harflerle bir şeyi ifham için öğrenmek, çalışmak lâzımdır.

Hemen herkesçe malum olan fikra-i âtiye bu ifadeyi teyit eder: Bir köy mektebinde iki hoca peyda olur; bunu biri fazla olduğundan çıkarılması lâzım. Sebeb-i rüçhan olmak üzere köylüler hoca efendileri imtihan etmeye karar vererek bir “öküz” yazmalarını teklif ederler. Birisi öküzün resmini yapar, birisi öküzün ismini yazar. Netice-i temyizde öküzün resmini yazan hak kazanır. Çünkü bütün köy halkı görür anlar ki bu, öküze benzediği hâlde diğeri hiçbir şeye benzemiyor; binaenaleyh daha bir öküz yazmasından bile âciz olan cahil muallime yol verirler.

Huruf-ı hece vasıtasıyla kıraat pek sade görünürse de hakikat-i hâlde müşküldür. İptida birtakım harfleri görünce bu ihtisasat-ı basariye kulağımızda bir takım sadaların ihtisasını hâsil edecek, sonra bunlar da o şeyin aslını dimağımızda uyandıracaktır. Yazıda hariçte bir kelime telaffuz olunmadığı hâlde biz telaffuz olunmuş gibi anlıyoruz. Bu vazife o kadar müşevveş ve o kadar güçtür ki bilhassa bunu ifa için dimağda bir merkez-i hususî bulunması ağleb-i ihtimalâttır. Bazı hastalar vardır ki dimağları kördür. Bunlar herşeyi gördükleri hâlde huruf-i heceyi tanımazlar, okuyup yazmaya kadir olamazlar. Böyle hastalara işaret-ı saire ile tefhim-i meram kabil olduğu hâlde huruf-i hece ile bir şey anlatmak kabil olmaz. Çünkü bu harfler onların kulağında bir şekl-i sadaî de dimağda asıl [267] o şeyi peyda edemiyor, demek ki dimağlarında bir amâlık var.

Yazını bu güçlüğünden başka bir mahzuru daha vardır ki o da umumî ve mücerret fikirlerden madasını dimağda pek hafif ve soluk olarak ihya edebilmesidir. Zihinde bir şeyin şeklini gayet kavi ve pürhayat bir hâlde tevellüt edemiyor, çünkü ara yerde birçok silsile-i iştirak-ı efkâr bulunduğu bunlardan dolaştıkça hafifleyip soluyor.

Eserlerine bir levn vermek isteyen muharrirlerin kendilerini ne kadar tazyîk ettikleri malumdur. Jules de Goncourt biçaresi işte bu mücadele-i üslupta mağlub u zebun olarak terki hayat etmiştir.

Bunu içindir ki “tahrir birresm” usulü medeniyet-i hazıraya kadar payider kalmış, hergün yeni bir muvaffakiyet ihraz etmekte bulunmuştur. Ondokuzuncu asırda bu kadar tevessu eden “ilan”lar, hep bir resim vasıtasıyla icra ediliyor. Âdi

kelimelerle ifade-i merama nispetle eşkâl ve tasvir ile tebliğ-i maksat daha muvafık olarak anlaşıldığından ilanlar için resmin ianesine müracaat olunmuş, medenî şehirlerin sokakları bu musavver ilanlar sayesinde resim sergileri hâline girmiştir.

Resimli risale, gazete ve kitapların şu son asırda pek ziyade terakkisi de “tahrir birresim”in gittikçe meydan aldığına bir delildir. Çünkü resim bir şeyi bilavasita göze gösterir, bize anlatılmak istenilen şeyi say sarfıyla ve meşakkatle zihnimizde hasıl etmeye çalışacak yerde resim vasıtasıyla bu yorgunluğa hacet kalmadan onu anlarız. Bilhassa avamm-ı halk üzerinde resmin fevkalade tesiri vardır. Sayfalar dolusu mütalaat-ı dakika-i felsefiye ve mantıkîyenin hasıl edemeyeceği tesiri ufacık bir resim kolayca hasıl eder.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-3: Timsâl-i Aklî*, SF, nu. 407, s. 262-267)

SEMBOLİZM

– 4 –

Timsalî Heyecanî

Fikirlerimiz birtakım işaretlerle hem nev'imize tebliğ olunabildiği gibi heyecanlarımızda yine böyle işaretlerle tefhim edilebilir.

Heyecanlarımız –birinci makalede, izah olunduğu vechle- ilanihaye devam edemez, bir müddet bsonra şiddetlerini kaybederek nihayet bütün bütün söner; aşk u muhabbet, kin ve garaz, zevk ve elem müebbed değildir. Fakat zihnimizde sönmüş olan heyecanlar, -sükûn-ı dimağî kanunu mucibince- vaktiyle kendine iştirak etmiş olan ihtisasların tekerrürüyle yine hayat bulurlar. İşte timsal-i heyecanîler iştirak ve telahuk-ı efkâr kanunu muktezasınca eski heyecanları ikaz eden bu ihtisaslardan teşekkül etmiştir.

Temeddün etmemiş bir kavim nezdinde birçok aralarla köye gelen bir seyyadı, yahut meydan-ı ma'rekede birçok düşman telef eden bir muharib kendisinin bu hâlini görenlerin sedid bir hiss-i takdirini celb eder; ve kendisi de böyle yüklenmiş olduğu birçok şikârları, yere serdiği bir hayli düşmanları gördükçe kuvvet-i zatiyesinden mahzuz olur, bu hareketini efrâd-ı kabiledede peyda edeceği hissiyat-ı takdirânedenden telezzüz eyler.

Fakat bu avlar yenip bittiği, meydan-ı muharebe terk olunduğu zaman hem o sayyad ve muharibdeki heyecan-ı gurur u tefahür, hem efrâd-ı kabiledede heyecan-ı takdir ve tahayyür yavaş yavaş zail olur.

İşte bu nokta piş-i teemmüle alınca kurun-ı ibtidaiyedeki akvam ve elyevm akvam-ı vahşiyenin telef ettikleri hayvanların dişleriyle, öldürdükleri düşmanın çene kemiği yahud diğer bir uzvu ile kendilerini tezyin etmelerinin hikmet-i ruhiyesi takdir olunur. Çünkü o vahşi bu alamat-ı galebe ve zaferi üzerinde taşıdıkça bunların rü'yeti efrâd-ı kabiledede heyecan-ı takdir ve sitayişî daima uyandıracak ve kendisindeki heyecan-ı gururun da sönmesine mani' olacaktır.

Beşeriyetin taşıdığı alamât ve işaret böyle ibtidaî bir hâlden başladığı hâlde yavaş yavaş tekemmül etmiş; krallar, reisler, bazı sunuf-ı âliye ve mümtaze efradı yalnız kendilerine has bazı işaret ile efrad-ı saireden temeyyüz eylemeye

başlamıştır. Bu kralların, rüesânın, sunuf-ı âliye ve mümtaze efradının halka ilka ettikleri hiss-i havf ve tazim bu işaret-i mahsusa-i imtiyaz ile iştirâk ettiğinden onların rü'yeti o hisleri, heyecanları ikaz ve ihya etmeye vasıta olmuştur.

Kabile reisleri, yahud sunuf-ı hakime efradı eğer herkes gibi telebbüs etmiş olsalardı, bunlardaki iktidar ve nüfuzun peyda edeceği hiss havf ve hürmet bir müddet devam edip sonra bitecekti. Hâlbuki kabile rüesasının, sunuf-ı hakime efradının birçok ef'âli üzerine birçok kereler kalblerde hasıl olan hissiyat bir işarete, bir alâmet-i mahsusaya iştirâk ederse sebat kesb eder ve mübhem birtakım hissiyat-ı umumiye-i hürmet ve itaate münkalib olur. Sonra artık alâmet-i mahsusanın rü'yeti bu ihtisasatı ihyaya kifayet eder. Diğer taraftan üzerlerinde bir alâmat-ı mahsusa bulundukça efrad-ı sairede birtakım hissiyat-ı havf ve tazim uyandırdıklarını [286] gören rüesa kendilerinde hükm ve nüfuz hissini bu alâmat-ı mahsusaya teşrik ederek o alâmetler üzerinde bulunmadıkça sanki o hükm ve nüfuzdan mahrum kalıyorlar zannına düşerler. Binaenaleyh bu alâmat-ı mahsusanın muhafaza-i itibarına minelkadim pek ziyade dikkat edilmiştir. Madagaskar'da krallardan başka hiç kimse al renkte esvab giyemezdi. Çin'de sarı renk imparatorlara mahsustur. Siyam'da rical ve küberanın başı üzerinde üşera tarafından taşınan şemsiyelerin nev ve derecesi vardır. Kırmızı kumaş istimali Fransa'da Kurun-ı Vusta'da prenlere mahsus bir imtiyaz idi.

Timsal-i hükm ve nüfuza gerek menakıb-ı milliyenin, adat ve efkâr-ı avamın, gerek siyasetin verdiği ehemmiyet de bundan neşet eder. Napoleon Bütün Avrupa'yı titretmiş olduğu hâlde –adat-ı kadimeye tebean- yine demir bir ikلیل ile tetvic edilmek istemiştir. Kurun-ı Vusta'da bu tacların ehemmiyeti son derece idi. Almanya imparatorları için hangi şehirde ve kimin tarafından tetvic edileceklerini bilmek büyük bir mesele-i siyasiye idi. İngiltere kralı dördüncü Henry firaş-i ihtizarda iken baş ucunda duran tacını oğlunun almak istediğini görünce o hâlet-i nez'de bile doğrularak, “Buna ne hakkın var?” diye mani olmuştur. Fransa krallarından Onbirinci Louis biraderi Dük de Berri'yi Normandiya Dükalığından feragate mecbur etmekle beraber dükalığa mahsus olan yüzüğü terke de icbar etmiş. Romen şehirinde bir sûret-i mutantanada akd-i ictima eden bir mecliste bu yüzüğü alenen kırdırmıştı. Çünkü Onbirinci Louis nazarında dükalın nüfuzunun timsali mahv edilmedikçe Dük da Berry külliyen mağlub sayılmıyordu.

Şu mütalaat pekâlâ anlaşılır ki cemiyat-ı beşeriyede elbisenin vazifesi yalnız vücudu soğuğa ve daha sair muzırr-ı sıhhat ahval-i ceviyye karşı muhafaza etmek değildir. Elbise, terakki-i medeniyet ile insandda bedeninin bazı mahallerini setr etmek için hasıl olan hiss-i hicabı muhafaza memnun etmek maksadıyla da icad olunmamıştır. Esvabın sembol olmak itibariyle gayet mühim vazifesi sebk etmiştir. Esvab adeta insanların hasiyet ve mevki-i içtimaisini gösterir bir dosya idi. Binaenaleyh elbisenin timsali olmak itibariyle ehemmiyeti pek büyük olduğu gibi ehemmiyet-i içtimaiyesi dahi gayet kesir idi.

Fikirlerimiz, hislerimiz birtakım ihtisat ile nasıl ki tesadüfen, bilaihtiyar ihya olunuverirse bazı adamlara karşı edeceğimiz muamelelerde tarz-ı telebbüslerine göre bilaihtiyar tebeddül ediverir. Nasreddin Hoca'nın, "Buyurun kürküm!" hikâyesi bu noktada güzel bir delil teşkil eder. Zaten güzel, temiz giyinmiş adamlara karşı bilaihtiyar nazikâne, ihtiram perverane davrandığımızı, bilakis âdi sûrette mütelebbis eşhasa karşı tavr-ı himayetkarâne hitab ettiğimize kim dikkat etmemiştir?

İnsanların hepsi çıırçıplak olsalar kendileri her cihetçe müsavi imiş zannına düşerler. Avam nazarında Napoleon Bonaparte ile bir çavuşun farkı giydikleri muhtelif libaslardadır. Marki Döküstin isminde bir zat Rusya'ya seyahat ettiği vakit halk, arasındaki elbisesi mevki-i içtimaîsini göstermeyen bu zata karşı hayretlerle bakmışlardı.

Bugün âlem-i medeniyette esvab cihetinden olan imtiyaz izale edilmiştir. Esvab arasında alelumum iki fark kalıyor: Birisi güzel kumaşlardan biçilmiş zarif elbise; bu, zenginlerin timsalidir. Diğeri fena kumaşlardan fena bir sûrette biçilmiş, dikilmiş elbise; bu da sunuf-ı fakirenin timsalidir. Bugün bazı kimseler hazır alınmış esvabla sokağa çıkmaktan sıkılırlar, hele amele libasıyla hiç gezemezler; böyle bir harekette bulunacak olsalar haysiyetlerini kaybedecekler zannederler. Hâlbuki elbisenin bir insanın fazl u kıymet-i hakikiyesin ene tesiri olur? İşte insan burasını bildiği hâlde yine, o timsal yani elbise görülünce –bu ihtisat kendilerine müşterek olan hissiyatı da mutlaka tevliid edeceğinden- arkasındaki kıymetdar, zarif esvabı çıkarıp zarif bir esvab giymekten hakikaten mevkice bir tenezzüle uğramış gibi teessür eder.

Bugün bile elbisenin siyasi kanuni timsaller miyanında mühim bir vazifesi vardır. Arkasında elbise-i resmiyesi olan bir zabite memurînin verdiği emrin sûret-i âdiyede mülebbes bir memurun vereceği emirden ziyade hüsn-i telakki gördüğüne her yerde dikkat olunmuştur. Askerler gibi hususi kavanin dahilinde, hususi efkâr ve hissiyat dairesinde yaşayan sunuf-ı içtimaiye için elbise meselesi gayet mühimdir. Askerlerin üniforması askerliğe aid efkâr ve hissiyatın bir nokta-i ictimâ ve ittihadıdır. İtalya zabitanından biri bu maddeye dair şayan-ı bir vak'a hikâye ediyor:

Bir gün redifleri silah altına davet ederler. Muayyen günde redifler gelir, kendilerine üniforma tevdi edilmesine intizaren toplanırlar. Bir zabıt vakit geçirmek, hem de gürültüyü kesmek için birkaç manevra yapmak isteyerek kumanda verirse de muvaffak olamaz, kendisine itaat etmezler; emirlerini dinlemezler; saf teşkil edemezler; etseler bile derhal bozular. Zabıt bunu görünce rediflerin talimi unuttuklarına hükmeder. Fakat bir de üniformalar giyilince biraz evvelki bu başıbozukların şimdi muntazam bir makine gibi harekât-ı askeriye icrasına başladıklarını görür. Çünkü bu rediflerin gerek kendi üzerlerinde ve gerek refiklerinde asker esvabını görmeleri vaktiyle bu ihtisasa iştirâ etmiş olan bilcümle hissiyatı, itiyadatı ihyaya sebeb olmuştur.

Fransa'da 1789 vekayi'ni müteakib [287] elbise-i ruhban-ı efrâdı âdiye elbisesine benzetmek için pek ziyade cebr vaki olduğu hâlde rahibler esvabın bu derece ehemmiyeti olduğu takdir ettiklerinden naşidir ki kendilerine mahsus bir esvab ile telebbüs edebilmek hakkını muhafaza için son derece mukavemet göstermişler, inad etmişlerdi.

Ekser çocukları asker olmaya sevk eden şey de bu esvab meselesidir. Parlak apoletler takmak, parlak kılıçlar takmak çocukların en büyük arzularındandır. Mekâtib-i mülkiye müdürleri bu noktayı bildikleri için mekteb esvablarını mümkün olduğu kadar asker esvablarına benzetmeye, bu sûretle çocuklara bir hahiş vermeye dikkat ederler.

Elbise bir kavmin şerâit-i siyasiye ve içtimaiyesi için pek manidar bir timsaldir: Ulûm-ı tabîye ile iştilal eden bir âlim bir hayvan kemiği gördüğü vakit bu hayvanın ismini, şeklini, adâtını tarif, sınıfını tayin edebildiği gibi filozof bir

müverrih dahi bir memlekette bir zaman-ı muayyende mevcut olan esvablara nazaran o kavmin teşkilat-ı içtimaiye ve siyasiyesine intikal edebilir:

Bir memleketin tarz-ı telebbüsünde cüz'i farklar meşhud ise iktidarı ve nüfuzun orada tamamiyle temerküz etmediğine yahut usul-i idare-i avamın cari olduğuna hükmederiz. Eğer bir sınıf-ı halk da gayet fakirane telebbüs eder ve birtakım kavanin-i cedide bu sınıfların libası beyninde ihtilatı men' eyler ise orada hiç şüphesiz bir hükümet-i askeriye vardır ve kral başta olduğu hâlde asilzadegân sınıfı bilakayd ve şart icra-yı hükm ve nüfuz eyler.

Modaların tarz-ı telebbüslerin tekâmülü, tekâmülât-ı içtimaiye ile müterakıftır. Modalar takallübat-ı içtimaiye için gayet sahih birer barometredir. Tarz-ı telebbüs-i osmanînin fes ve radingotu kabul etmesi, heyet-i içtimaiyemizin târik-i tekâmülünde Avrupalılaştırmak tarikini takibe başlanması üzerine vuku bulmuştur.

Hasılı elbise, bir nokta-i nazara göre tarih-i beşeriyetin, tekâmül-i siyasiye ve içtimaiye-i beşeriyetin bir timsal-i sermedîsidir.

Heyecan-ı diniye ve vatanperverâne gibi bazı heyecanları ikaza hizmet eden tasavir-i diniye, bayraklar ve emsali birçok timsal-i heyecanî varsa da bunların vazifeleri biraz müşevveş olduğundan onları aşağıdaki makalelerde göreceğiz.

Şurası şayan-ı dikkattir ki timsâl-i aklîlerde tabaka tabaka tekâmül etmiş dört türlü âlâmât u işarata tesadüf bulunduğu hâlde timsal-i heyecanîlerde böyle derecat yoktur. Akvam-ı ibtidaiye ve vahşiyede elbise nasıl bir timsal ise bugünkü akvam-ı mütemeddinde dahi böyledir. Ne mükemmelleşmiştir ne tenevvü ve teşevvüş etmiştir. İnsanların hususat-ı zekâyeleri gayet süratle tebeddül ve terakki ettiği hâlde teheyyc ve infial cihetleri pek az tahavvül ediyor. Mesela bugünkü medeniyetle Yunan veya Roma Medeniyeti mukayese edilecek olursa o saman umumiyetle kabul edilmiş olan fikirlerin bugün metruk, yerlerine başkalarının kaim olduğu görülür. Hâlbuki hissiyat-ı esasiye beşeriye o vakit ne ise bugün de hemen yine odur. Beşeriyeti o vakit muztarib ve müteheyyc eden aşk, garaz, hırs, servet, arzu-yı cah bugün yine öylece icra-yı tesir ediyor.

İşte bunu içindir ki timsal-i heyecanîler pek az derece-i tekâmülden geçmiş, hemen aynı şekilde kalmış olduğu hâlde timsal-i aklîler birçok şekiller almıştır.

Âlem-i haricî ile en birinci vasıta-i iştirak olan kuvve-i bâsıra bile mükemmel bir âlet değildir; vasıta-i havas ile dimağımıza intikal eden eşkâl-i eşya kısmen yanlıştır.

Mesela, bir şey gördüğümüz zaman bu rü'yet neticesi olarak dimağımızda hasıl olan şekil hakikat-i hâlde biraz küçültülmüştür. Eğer gördüğümüz şey bir parça karışık ise biz onun her cihetini göremeyip yalnız aksam-ı esasiyesini görürüz. Çok bir şeye baktığımız zaman da bunun mahdudü'l-miktar bir hâlini fark ederiz. Bir çayıra atf-ı nazar edildiği vakit bütün otları, bütün çiçekleri ayrı ayrı müşahede edilmez; yalnız yeşil bir çayır hissi ile güneşe gelen birkaç ot veya çiçek hissi alınır. Bir ormana girildiği takdirde de ağaçların hepsi görülmez, daire-i rü'yetimiz bu ağaçlardan bir miktarıyla tahdid olunur. Bir sayfada bir bir satırın ortasındaki bir kelimeye bakıldığı zaman iki uçtaki kelimeler fark olunmaz; hatta yalnız bir kelimenin bile ancak bir iki harfi mükemmelen görülebilip diğer harfleri dumanlı bir sûrette okunur. Demek oluyor ki daire-i rü'yetimiz mahduttur.

İhtisat-ı basariye böyle mahdud olunca bu ihtisat ile zihnimizde peyda olan efkâr ve eşkâl dahi bittabi mahdud olur. Zihnen bir orman gözönüne getirmek istersek bir ormanın binlerce ağaçlarını görürüz ve hakikat-i hâlde bir ormana girdiğimiz zaman nasıl az ağaç görüyor isek zihnen de böyle az ağaç görebiliriz.

Efkâr ve eşkâl böyle küçüldüğü gibi hissiyat ve teheyücat da küçülür. Çünkü onların da sebep-i vücudu, malum olduğu üzere, ihtisastır. Bazı şeylerin bizde uyandırdıkları muhabbet, garaz, şevk ve hahuş o şeylerin tekmil ecza-yı mürekkeblerinin tesiriyle hasıl olmamıştır. O icrâ-yı mürekkebe içinde nazar-ı dikkatimize çarpan bazı aksam bizde o hissiyatı peyda etmiştir. Bir kadın bütün evsaf ve meziyatı içinde birkaç tanesi için sevilir. Bazı kimseler nazarında gözlerin yahud saçların rengi bir sebep-i aşk ve muhabbettir; bazıları cildin nezaketi, endamın zarafeti, ellerin yahud ayakların küçüklüğü için severler; birtakımları içinde de evsaf-ı akliye ve ahlakıye birer sebep-i rüçhan ve muhabbet

olur. Hele birçok [288] kadınların sesleri için sevildiği muhakkaktır. Meşhur şantözlerin ilkâ ettikleri o âteşin hissiyat-ı muhabbet hep o sahhar sada-yı nağmekârın tesiridir.

İşte bu hadise timsallerin, sembollerin teşekkülâtına büyük bir tesir icra eder. Çünkü, bu sûretle küçülmek, sadeleşmek keyfiyeti efkâr, eşkâl ve hissiyattan bunları irae ve ifâde eden timsallere intikal eyliyor.

Küçülmek, sadeleşmek hâli her şeyden evvel etvar ve harekâta nazar-ı dikkate ilişiyor. Dilsizler “ev” demek için re’si yukarı doğru gelmek üzere kollarıyla bir zaviye-i hâlde teşkil ederler. Şimalî Amerika sekenesi de çadırı aynı tavr ve hareketle işaret ediyorlar. Birisine bir şey verip de ondan çok çok almasını anlatmak için kendisine bir avuç dolusu takdim ederiz. Bu tavr ve hareketimiz, o verdiğimiz şeyden canının istediği kadar alabileceğini gösteren küçülmüş, sadeleşmiş bir tavr ve harekettir.

Birçok akvamda, hususiyle akvam-ı ibtidaiyede aynı cinsten birçok şeyi ifade için ismi iki defa tekrar ederler. Bir işin tekerrürü, yahud kesreti tefhim edileceği zaman fiil tekrar olunur; Malezyalılarda; “râda” kelimesi kral demektir. “Râda râda” olursa krallar manasını ifham eder. “Kain ağaç demektir; “kain kain” çok ağaç yani orman demek oluyor. Amerika’da Peru halkı ağaca “kaşa” diyor; “kaşa kaşa” olursa orman manası çıkıyor. Samualılar nezdinde “fulu” kıl demektir; “fulu fulu” ise saç manasına delalet eyliyor. Cavallarda “pira” kelimesi kaç demektir; “pira pira” çok manasını ifham ediyor. Samualılarda konuşmak manasını “tala” kelimesi ile ifade ediliyor; “tala tala” ise bağırarak; “müe” uyumak, “müe müe” birlikte uyumak demek oluyor. Rongalılarda “nufu” sakin olmak veya “nufu nufu” dan müdgam olmak üzere “nunufu” birlikte sakin olmak manasına geliyor.

Demek ki küçültmek ve sadeleştirmek keyfiyeti lisanlarda da carîdir. Çünkü bir kelime iki kere söylenmekle o kelimenin delalet ettiği mana birçok kere söylenmiş, çoğaltılmış oluyor.

Yunanistan-ı Kadim’in sanat-ı kadiminde bir orman göstermek için bir asker, bir bina göstermek için bir sütun hakikiyle iktifa ederlerdi. Böyle, orman, ordu, bina gibi şeylerin şekli zaten küçültülmüş olmakla beraber sanat-ı resm ve hakteki müşkilat neticesinde bütün bütün sadeleştirilmişti.

Mevadd-ı hukukiyede mevcut olan timsallerden bahsoulunduğu sırada Kurun-ı Vusta'da bilakis müşteriye tarladan bir avuç ot ve toprak ver[il]diği söylenilmişti. Bu tavr u hareket küçülmüş, sadeleşmiş bir tavr-ı takdimdir. Çünkü tarla kâmilten teslim edilemeyeceğinden tarlanın içinden bir cüz'ü alınıp müşteriye veriliyordu. Sonraları hakk-ı temekkülün intikali bu tavr ve harekete vabeste olup katmıştır. Artık mutlaka mahall-i bey'de ot demetini tarladan koparıp müşteriye vermek icab etmezdi. Böyle bir demet verilmesi hakk-ı temellükün intikalinde delalet etmeye başladığından tarladan uzakta bile şahidler muvacehesinde bir ot demeti verilse bey' münakid olmuş addedilirdi.

Kabail-i gayr-i medeniye rüesasından "Tuuensin" arz-ı inkiyad ve mütabaat için İngiltere'ye mebuslar gönderdiği zaman bunlarla beraber Zali isminde bir dağın dört tarafından alınmış birtakım taşlar dahi irsal etmişti. Franklarda bir tarla satıldığı zaman bâ-y'i müşteriye bir ot demeti ve ve bir taş verirdi. Baveyra kanununda, bir ot yahud küçük bir dal teslimi bir ormanın intikali için bir timsal idi.

Kurun-ı Vusta'da çayırların, tarlaların, bahçelerin hin-i fûruhtunda teslim olunan çöp, saman bu küçük dalın daha muvafık, daha kullanışlı bir sûrete inkılab etmesi demektir. Hatta Kurun-ı Vusta'da Avrupa'da mukavelenin ifası fikri çöpün, samanı teslimine o kadar merbut idi ki mukavelenameye bunu tahrir ederlerdi; o zamanki terakkiyat-ı zihniyece mukavelename gibi bir vesika-i muharrerinin kıymeti hakkıyla takdir olunmayarak böyle bir ilaveye lüzum görülüyordu.

Bu timsal-i kanunilerde, geçen makalelerde izah olunanlar gibi hep birer vesikadır. Yalnız aralarında şu fark vardır ki bunlar biraz sadeleşmiştir; timsal hizmetini bu şeylerin kâffe-i aksamı görsmüyor, yalnız bazı aksamı ifa ediyor. Hatta git gide bu timsaller –mesela hane fûruhtunda bile işareti bey' olmak üzere saman teslim etmek gibi- sebab-i vaz'larıyla pek de münasebet almayacak bazı şeylere bile tatbik olunmaya başlar. Bu hâlde timsal daha umumileşmiş, yalnız çayırın, bahçenin timsal-i fûruhtu değil alelumum hakkı temellükün timseal-i intikali olmuş olur. Bu saman, bu çöp evvelleri fûruh olunan tarladan alındığı hâlde sonra rastgele yerden tedarik edilmeye başlanır; nihayet edvar-ı ibtidaiyenin bu timsal-i maddileri yerine bugün müstamel olan daha mükemmel timsaller kaim

olur. Bu sûretle insan kendi mahsul-i icadı olan şeylerin tekâmülüyle –hemen de farkına varmaksızın- daha âlf müessesata, âdâta malik olur.

(Hüseyin Câhit [YALÇIN], *Sembolizm-4: Timsal-i Heyecanî*, SF, nu. 408, s. 285-

SEMBOİZM

—5—

Sembolizm bahsinin artık en mühim, en muzlim noktalarına geldik. Malum olduğu üzere semboller, timsaller, birer işaretten başka bir şey değildir. Vazifelerini ifham ve irâe etmektir. Bunlarda bir kıymet varsa o da bir şeye alamet, işaret olmalarından ileri gelir. Mamafih ekseriyetle timsaller, bu irâe ettikleri şeyin makamına kaim olarak şu sebeple pek ziyade ehemmiyet kesb ederler. Lâkin bu ehemmiyet hadd-ı zatında kendilerinde yoktur, sadece bu alamet olmaktan çıkıp da bir şeyin yerini tuttukları için sonradan kendilerine arz olmuştur.

Timsal aklilerde de timsal heyecanlarda da böyle sembollerle tesadüf olunur. İptida timsal aklilere bakalım. Fakat bundan evvel, bazı timsallerin böyle bir ehemmiyet müferrite kesb etmelerinin hikmetini taharri etmek lazımdır. Bu hikmet pek derin bir şey değildir. Bakınız nasıl sade:

Dimağın en mühim faaliyetlerinden biri esbâb hadisatı keşf için masruf olanıdır. Biz hadisat alemin esbâbını nasıl keşfederiz?

Bir hadisenin, mesela yağmurun sebebini anlamak istediğimiz zaman bir çok kere yağmur yağmasını tetkik ederek bu hadisenin ne gibi hâlet ile müterâfık olduğuna bakarız. Bir defasında görürüz ki yağmur yağmadan evvel gök gürlüyor, şimşek çakıyor, bulutlar etrafı istila ediyor. İşte bunlar ve daha sair ahval yağmur yağmak hadisesi ile zihnimize iştirak eder. Lâkin bazı kere yağmur yağdığını görürüz ki bunda gürültüsü, şimşek gibi şeyler yoktur. Bunlar olmadığı hâlde bile yağmur yağabiliyor. O hâlde gök gürültüsünün yağmur hadisesine bir sebep olmadığını anlarız. İşte bu sûretle yeknazarda bir sebep gibi telakki ettiğimiz ehemmiyetsiz ahvali zihnimizden sile sile hakiki sebebe vasıl oluruz.

Fakat bazen bu hakiki sebebe kadar vasıl olunamayarak orta yerde tevfik edilir. Bu hadise bir takım esbâb-ı mütevaliyenin, mesela birbirinden tevellüt eden iki sebebin neticesi olduğu takdirde bu hadisenin sebebini taharri eden bir müdekkik ikinci sebebi keşfettiği zaman bununla beraber kanaat etmeyerek “ya bunun da sebebi nedir?” mülâhazasına kapılır, asıl birinci sebebe vasıl olur. Fakat bu birinci sebep gözle görülmez, kulakla işitilmez bir hâlde ise —müşahede

edilmedikçe vücudu keşf olunamayacağından, bundan da pek çoklarımız aciz bulunduğundan— onun farkına varmayız, taharri-i esbâbda yarı yolda kalarak hakiki bir sebep olmayan, bir şeyi hakiki zan ve itikat ederiz.

İşte bu hâl ezmine-i iptidaiye de birçok yanlış fikirler tevlit ettiği gibi hâlâ da etmektedir. Avustralya ahâli-i asliyesinin kendilerini öldürmemeleri için Avrupalıların tüfeklerine ricalarda buldukları, dualar ettikleri görülmüştür. Çünkü bu vahşiler tüfeklerin adam öldürdüğünü görüyorlardı. [300] Onlarca bir adamın ölmesine sebep tüfeklerdi. Fakat zihinleri daha ileriye varıp da tüfeğin de ne sebeple adam öldürebildiğini aramıyorlar, yarı yolda kalıyorlar, yanlış fikir besliyorlardı.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-5*, SF, nu. 409, s. 300-301.)

SEMBOLİZM

– 5 –

(Geçen haftadan mabat ve hitam)

Mücadele-i hayatiyede muaveneti olan âlât ve vesaitte insanların pek büyük bir ehemmiyet vermeleri de bundan ileri geliyor. Alelumum bir devletin kuvve-i askeriyesini askerlerinin, toplarının, tüfeklerinin, bargirlerinin adediyle hesap ederler. Askerin, topun, tüfeğin hüsn-i istimali hâlinde işe yarar bir takım vesaitten ibaret olduğu düşünülemez. Hâlbuki güzel bir tüfek fena bir nişancının elinde bir vahşinin zehirli oku kadar iş göremez.

Makineler ihtira olunup sanayie tatbik edilmeye başladığı zaman Avrupa'da ameleler bu makinelere kızarak onları parça parça etmişlerdi. Çünkü gündeliklerinin [314] tenezzülünü, iş bulamamalarının makinelere atfediyorlardı. Hâlbuki bu hadisatın asıl sebep-i hakikisi makineler olmayıp başka birtakım ahval-i iktisadiye idi. Fakat amelelerin ince mütalaalardan aciz olan fikirleri göz ile görülemeyen bu esbâbı idrak edemeyerek kabahati makinelere buluyordu.

Vaktiyle servet altından ibaret zannolunur idi. Kavâid-i ilm-i servete bigâne olanlarca bugün bile altın servettir. Hâlbuki altın serveti ölçmeye yarar bir vasıta. Çok altını olanların her istediklerini tedarik ettikleri görülüyor, bu sebepten altın mahz-ı servettir zannediliyordu. Düşünülmüyordu ki eğer dünyada hiç kimse say ve amel sarfıyla bir mahsul yani servet meydana getirmese idi dünyanın bütün kıymetli madenleri pek bifayda kılardı.

İşte birtakım sembolleri bir işaret hâlinde çıkararak onlara pek ziyade ehemmiyet kesb ettiren sebep budur. Burasını anladıktan sonra timsallerin ne gibi tahavvülata uğradıklarını görmemize sıra gelir.

Akvam-ı vahşiyenin yazıya son derece hürmetleri vardır. Şimalî Amerika ahali-i asliyesi, içinde yazı olan bir kâğıtta katiyen yalan bulunmaz itikadındadırlar. Kongo zencileri kâğıdı, yazıyı lakırdı söyleyen bir takım cinnîler, periler zannederler. Avrupalılardan biri bu zencilerden biriyle bir mektup yolladığı vakit zenci yolda başkasıyla meşgul olacak olursa mektubu bir taşın altına kapar, mektup üzerinde durursa ne yaptığını efendisine yahut

mürselünileyhe söyler diye korkar. Annam'da Fransızlar yazılı kâğıtları yırttıkları vakit sekene-i asliye tuğyan etmişlerdi. Onların nazarında yazılı kâğıtlar o kadar mukaddes idi.

Avrupalıların muharreratına vahşilerin böyle fevkalâde ehemmiyet vermeleri taharrî-i esbapta sebep-i hakikiye destres olunmadan yarı yolda tevakkuf edilmenin neticesidir. Vahşi görüyor ki bir Avrupalı saatlerce uzakta bulunan bir adamın fikrini kâğıt üzerine resmedilmiş bazı şekillere bakarak anlıyor. Kendisini son derece müteaccip eden bu vakadan vahşi iki tesir alıyor: Birisi karşısındaki Avrupalının diğer bir adamın fikrine kesb-i vukuf etmesi, diğeri de bu vukufun kâğıdı ve üzerindeki işaretleri okuduktan sonra hasıl olmasıdır. Kâğıdı okumak hâli ile diğer bir adamın fikrine vukuf peyda etmek hâli daima birbirine merbuten teakub ettiğinden vahşi bunları göre göre nihayet kâğıdın insana lakırdı söylediğine ve diğer bir adamın efkârını tebliğ ettiğine hüküm verir. O işaret-ı hattiyeye ile yazıyı teşkil eden esvat beynindeki silsile-i iştirake akıl erdiremez. Yazının tebliği efkâr için bir vasıta olduğunu anlayamaz. Anlayamadığı içinde üzerinde yazı bulunan kâğıdın esrarâlüt, harikulâde bir kuvvete malik, fevkattibia bir şey olduğunu itikat eder.

Kitaplar hakkındaki yanlış fikirler de tıpkı bunun gibidir. Kitaplar birtakım efkârı tebliğe hâdim timsal-i hattı mecmualarından başka bir şey değildir. Lâkin bazı adamlar nazarında kitaplar böyle vâsıta hâlinde çıkararak menba-ı ilm olmak ehemmiyetini kesb etmiştir. Avam, birçok kişilerin bilmediği birçok şeylere vâkıf zeki bir adam gördüler mi bunun bu malûmatı esrarengiz bir kitaptan istihsal ettiğine hemen hükmederler. Çin-i Atik'in en büyük vâzi-i kanunlarından olan Fu Hi avam-ı halkın itikadınca bu kavanini bir yılanın arkasında görüp istihraç etmiştir.

Kitaplar hakkında böyle yanlış fikirler beslenmesi de hep o izah ettiğimiz ahvalden neşet eder. Çünkü halk görür ki doktorlar, avukatlar gibi birçok ulemanın kitabı var, birçok kitap okuyorlar. Avam işte yalnız bu iki noktayı farkeder. Birçok şey bilmek, birçok kitabı okumak; binaenaleyh kitabı menba-ı ilm addeyler, ilmi satırlarda sanır.

İnsan, işaret-ı hattiyenin bir vasıta-i tebliğ olduğunu hakkıyla derk edemeyerek onları bir menba-ı malûmat gibi terakkiye başlayınca "tılsım",

“nüsha” vadilerine doğru düşmeye başlamıştır. Bunların esas, elifba harflerinin bir sûret-i mahsusada tertibi ile dünyada hertürlü malûmata destres olunabileceği itikadıdır.

Avam yazıları birtakım işaret-i mevzuna sayesinde efkâr-ı tebliğ için kullanılan vesait gibi telakki etmeyerek havi oldukları fikirleri bizzat, binefsihi izhar eder sandıklarından onu nutkun yerine ikame etmişlerdir.

Cihet-i hukukiyede dahi bu cins bir timsale tesadüf olunur. Franklar’da emval-i gayrimenkuleden bir şeyin hin-i fûruht intikalinde bayi yere bir bıçak, bir eldiven, bir ot demeti, bir mürekkep hokkası ve bir kalem koyarak birer birer müşteriye verirdi. İşte bu esnada mürekkep hokkasının ve kalemin tevdi edilmişinin asıl sebebinin anlaşılmasından ileri gelmiştir. Roma adet-ı kanuniyesinden vesika-i muharrire istimal edildiğini görmüşlerse de bunun bir beyyine teşkil edebileceğini akılların agetiremeyerek akitlerinin muteber olmamalarını yazının vesait-i meriyesi olan hokka ve kalemin o esnada mevcudiyetlerine atfetmişlerdi. Mukavele fikri vesika-i muharrere ile iştirak etmemiş, bunun vesaitiyle iştirak etmişti. Onların nazarında hokka ile kalemin teslim-i akdi beyin meriyetini temin ve teyit ediyordu.

Efradı kalil olan hayat-ı içtimaiyede reis ile tâbileri daimi sûrette birbirleriyle ihtilat ettiklerinden bu kabil hayat-ı [315] içtimaiyede “söz” ekseriya vasita-i tebliğ-i evamirdir. Diğer taraftan sözü gayet kuvvetli olan bir adamın verdiği emirler, sesi cılız olan birinin verdiği emirlerde bulunmayan bir nüfuz haizdir. Binaenaleyh bir şahsın derece-i nüfuzu bir dereceye kadar sözünün tesiriyle mukayese edilebilir. Zaten bir adamın nüfuz u iktidarını irae için “Onun bir sözü kâfidir” demez miyiz?

İşte bunun için ezmine-i iptidaiyedeki akvam, harikulâde bir nüfuz u iktidara malik zevatın sözlerine son derecede tesir atfetmek sûretiyle tesis-i itikadat etmişlerdir. Hintliler’in Rigveda nam kitabında “şafak”ın halk olunuşu böyle müessir sözlere atfolunmuştur.

Lakırdıyı böyle bir timsal hâline getirmek de hep o taharri-i esbapta sebebi hakikiye adem-i vüsulün neticesidir. Çünkü sade sözde böyle bir hüküm ve nüfuz yoktur. Fakat ita olunan bir emir ile o emrin icrasındaki ihtimal beyninde

mevcut olan sırf aklî bir münasebet avam-ı halkça takdir olunamaz. Bunlar yalnız bir emir verilince onun icra edildiğine bakarak emrin sudurunu kâfi görürler.

Büyü dedikleri şey de bazı lakırdılara fevkalâde bir ehemmiyet isnat edilmesinden ibarettir. Çocuk iken dinlediğimiz masallarda mağaralar içindeki tılsımlı hazinelerin meydana çıkarılabilmesi için hep böyle birer kelimeye ihtiyaç olduğunu görmez miydik?

Timsal-i aklîlerde kıymet-i tabiiyeleri haricinde bir ehemmiyet-i müfrite kesb eden alâmat u işaret bunlardan ibarettir.

Bu kabil timsal-i heyecanîlere gelince... Bir heyecan başlı başına, yapayalnız bir hâlet-i şuur değildir. Az çok birtakım efkâr ve eşkâle mutlaka merbuttur. Mesela heyecan-ı muhabbet sevilen şeyin yahut kadının fikrini ve dimağda bir şeklini tazammum eder. Fakat bazı kere bu efkâr pek hafifler, zail olur. Bunun üzerine heyecan o şeyin fikriyle iftirak edeceği yerde o şeyi irae eden timsal ile kesb-i iştirak eder. Timsal vasıtasıyla o şeye intikal edecek iken timsalden ileri geçemeyerek yarı yolda kalır.

Edyan-ı kadimede, bütün dinlerde perestiş-i Cenab-ı Hakka râci olmak tabîi bulunduğu hâlde bu kadar yükselemeyerek uluhiyeti irae eder gibi telakki olunan eşkale masruf kalmıştır. İster vahşilerin kaba kaba sanemleri, ister Yunanistan-ı Kadim'in heyakil-i nefisesi, ister eizze-i Nasranın tazaviri, ister Çinliler'in istatoları nazar-ı idkkate alınsın, hepsinde görülür ki dua onlara tevcih olunuyor, onlardan hayır bekleniyor. Bu eşkâlin irae edecekleri şey, yani fikr-i uluhiyet unutuluyor. Kudret-i ilahiye hataen bu asnama isnat ediliyor. Bu asnama karşı gösterilen hüremetsizlik Cenab-ı Hak'a karşı irtikâb edilmiş addolunuyor.

Meşhur seyyahlardan Cook, Sandwich Adaları'nda yerlilerin muharebeye gittiklerinde sanemlerini de birlikte götürdüklerini görmüştür. Akıllarınca bu sanemlerin kendilerine faydası dokunacaktı. Kadim Meksikalılar da muharebeye gidecekleri zaman sınıf-ı ruhban sanemlerle beraber önde yürürlerdi. Yunanistan ve Şibşa civarlarında dahi aynı adâta tesadüf olunmuştur.

Hıristiyanlık da bazı avam-ı halkın sûret-i telakkisine göre bir putperestliktir. Tasavir-i mukaddese meselesinden dolayı vaktiyle seller gibi kan akmıştır. Çünkü tasavir-i mukaddesenin tahribi doğrudan doğruya Cenab-ı Hak'a bir taarruz gibi telakki olunuyordu. Bu da Cenab-ı Hak ile timsal-i uluhiyetini

birbirine karıştırmaktan ileri geliyordu. Tasavir-i uluhiyet için yapılan eşkal sırf hayalîdir. Hâlbuki böyle ihtisasın yardımı olmadan hiç yoktan zihinde bir şekil icat etmek zihnin oldukça tekemmülüne ve büyük bir saye tevakkuf eder. Binaenaleyh Cenab-ı Hak denilince böyle bir icada kabiliyeti olmayan adamların zihninde gayet müphem bir şekil hasıl oluyor. Bunun neticesi olarak Avrupa'da köylünün biri bir salıp görmürüp de kendisinde heyecan-ı diyaneti teşkil eden hissiyat-ı havf ve tazim hasıl olduğu zaman bu heyecâna iştirak edemiyor yahut pek az iştirâk ediyor. Göz önünde bulunan şey o timsalden, salipten alınan ihtisas ile hissiyat-ı dindaranedir. Bu hissiyata iştirak eden şey ise o timsalin ihtisasından ibaret olduğu için hissiyat yalnız o ihtisasa münatıf kalıyor. Bu sûretle heyecan timsalde tevakkuf edip ileriye geçemediğinden Cenab-ı Hakk'a arz-ı perestiş edileceği yerde Din-i İsa'ca Hakk'ın timsali olan salibe perestiş olunuyor.

Şerait-i İslamiye'nin tasavir ve heyakil hakkında bu kadar şiddet göstermesi işte bu su-i istimallere meydan vermemek hikmetine mebnidir.

Bazı kere bir timsal-i heyecanî, irae ettiği şeyin makamına kaim olur. Mesela sancak vatani yahut bir cemiyeti irae edecek iken birçok kişiler nazarında o vatandan, o cemiyetten ibaret olmuştur. Bir milletin bayrağını tahkir etmek muharebeye sebep olabilir. Bunun için bayraklar selamlanıyor, mazhar-ı hürmet oluyor, onların şerefine toplar atılıyor. Bayraklar akarşî nutuklar irat edildiği, şiirler okunduğu vardır. Bir muharebede bayrak bırakmak pek büyük ayıptır. Teslim-i silaha mecburiyet hissolunduğu zaman bayrakları yakarlar.

Bidayet-i medeniyette bayraklara bu kadar ehemmiyet verilmezdi. Bunlar kabile efradının hin-i muharebede nişane-i içtimai olmak üzere bir hayvan [316] derisinden yahut bir kumaştan intihap olunurdu. Faydalı bir şey olarak telakki edilir, fazla takdis ve tazime şayeste görülmezdi.

Sonraları insanlarda muhabbet-i vataniye hissi gittikçe tecerrüt kesb ettiğinden bayraklara verilen ehemmiyetlerdeki bu tefavüt meydana çıkmıştır. Vahşi bir kabilede efrad-ı kabilenin kabileye karşı olan vazai fi pek cüz'î ve iptidaîdir. Hiss-i teavvün daha hakkıyla teessüs etmemiştir. Hepsi buldukları yeri müdafaa etmek lüzumunu anlar ve hisseder. Çünkü böyle yapmayacak olurlarsa derhal mahv olacakları pek aşikârdır. Kabile küçük olduğundan işgal

edilen arazi de küçüktür. Diğer bir kabile bu araziye taarruz edip de bir parçasını zabt ederse bu zarar derhal hepsine doğrudan doğruya dokunur.

Fakat düvel-i hazıra nazar-ı itibara alınırsa bu muhabbet-i vataniye hissini pek mücerret bir hâl kesbettiği görülür. Ezmine-i cedide insanları için vatan gayet cesimdir, birtakım eşhas beyninde gayet kesir ve birbirine karışık birtakım münasebat fikrini tazammum eder. Cesameti hasebiyle de göz ile görülemediğinden büyük bir kül teşkil eyler. Bunun bir şeklin itaakkul etmek gayrikabil olur. Binaenaleyh vatan fikri heyecan-ı vatanperveraneyi hakkıyla eda ve tarif edemez. Bu hâlde vatani timsali onun yerine kaim olur. Bayrak taziz edilir.

Siyasatta da böyledir. Siyasi fırkalar muhtelif işaretlerle birbirlerinden ayrılıklarını göstermeye pek ziyade hahişger bulunmuşlardır. Bu işaretler ekseriya elbisede intihap olunurdu. Vaktiyle Bizans payitahtındaki halk “yeşiller” ve “kırmızılar” diye iki fırkaya ayrılmıştı. Bugün bile sosyalistlerin ve cumhuriyet taraftarlarının “kırmızı”, ruhban takımının “siyah”, asilzadegânın ve kraliyet taraftarlarının “mavi” ile tavsif edilişi aynı esasa mebnidir. Bir fırka-i siyasiyenin ekseriya birçak efkârı, menafii, ihtiyacatı, âmâli olduğundan bir adamın bu fırak-ı siyasiyeden birisini tercih ettiğini beyan edişinin tarzı güçleşebilir. Bu hâlde maddi ve mer’î bir timsali intihap ve kabul ederek o timsalim delâlet ettiği fırkadaki kâffe-i ahvale iştirak eylediğini anlatır.

Siyasatta bu timsal o kadar kesb-i ehemmiyet eder ki ekseriya esasa bakılmaz da bu timsal uğruna kanlar dökülür.

Timsallerin böyle ehemmiyet-i müfrite kesb etmeleri yukarıki misâllerde zaruri bir hâlden neşet ediyordu. Lâkin bazı timsaller vardır ki onlarda bu zarûret bulunmadığı hâlde mahza irae ettikleri sühulet sayesinde böyle tadil-i şekle nail olmuşlardır.

Bu nokta-i nazardan timsalin faydası pek büyüktür. Tarih-i beşeriyetin en garip hadisatından biri de tekâmül-i ruhîye nispetle [317] tekâmül-i içtimainin hayret verecek bir süratle meydana çıkmasıdır. On oniki asır zarfında eski Almanya ile eski Fransa’dan bugünkü iki muazzam devlet meydana gelmiştir. Bu kadarcık az bir zaman içinde eşhasın zekâvet-i vasatileri pek tekemmül etmemiştir. Bir insan, tek başına bir şahıs olmak itibariyle nazar-ı tedkike alınırsa

bir cemiyet-i beşeriyenin azasından olmak itibariyle nazar-ı ehemmiyetine alındığı takdirdekinden pek geri bulunduğu tezahür eder. İşte bu timsaller imdada yetişmese idi bu farkın pek şayan-ı teessüf neticeleri görülürdü. Süratli bir terakkî-i içtimaî neticesi olan medeni bir adam tekâmül-i ruhîsinin tahammül edemeyeceği derecede müşevveş, mücerret birtakı heyecanlarla mütehassis olmaya kesb-i kabiliyet ederdi. Fakat böyle heyecanların yerine daha sade ve eşya-yı hakikiyeden bir şeye taalluk etmiş heyecanlar kaim oluyor.

Henüz temeddün etmemiş hayat-ı içtimaiyesinin bile bu hâlden istifade ettikleri vardır. Dahome'de bir ticarethane reisi bir sandala eşya yükleterek nehir üzerinde uzak bir yere yollamış ve bermutat kendisine mahsus olan değneği sandaldaki tayfaların reisine tevdi eylemişti. Yarı yolda nehir sahilindeki kabilelerden biri sandalı tutarak içindeki malları yağma eder. Ticarethane sahibi nehir üzerindeki mevaridatın inzibatına dikkat eden bir kabileye beyan-ı şikâyet eyler. Mücrimler getirilir. Fakat bunları kendi kabilelerinden birisi vaktiyle o ticarethane sahibi reisi bulunan zat tarafından tecavüze ğuradığını beyan ile sandalı onun için yağmaladıklarını ve şimdi ticarethane reisinin tebeddülünden haberleri olmadığını söylerler. Davaya bakan ihtiyar meclisi kendilerine hak verir. Tüccar ne yapacağını şaşırır. Lâkin bir zencinin verdiği nasihat üzerine hâkimlere, mücrimlerin yalnız eşya gasp etmek değil kendisine mahsus olan değneği de çalıp kırdıklarını söyleyince iş değişir. Hâkimler bu tecavüzden son derece nefret ederek mücrimleri yalnız iade-i eşyaya değil o değneğin parçalarını da bulup ticarethaneye kadar götürmeye mahkûm ederler. İşte şu misâlde hakk-ı gayriyet etmek gibi müşevveş ve mücerret bir heyecanın yerine o memlekette aileleri ve servetlerini irae eden maddi bir şeyin yani değneğin verdiği daha sade ve maddi bir şeye taalluk eden heyecan kaim olmuş ve bu sayede vazaif-i ahlakîyenin kâmil ifası kabil olmayan mahallerde hiç olmazsa kısmen mer'iyeti derece-i imkâna girmiştir.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-5*, SF, nu. 410, s. 311, 314-317)

SEMBOİZM

–6–

Timsal ile timsalin irae edeceği şeyin birbirine karıştırılması geçen makalede izah olunan iki sebepten maada diğer bir sebebe daha tâbidir.

Tetkikat-ı içtimaiye ile işğal edenlerce merasim-i diniye ve içtimaiyenin ehemmiyeti azade-i [333] izahtır. Hatta Mösyö Spencer bu merasim-i diniye ve içtimaiyeyi “hükümet”in en iptidaî ve en umumî bir şekli olmak üzere telakki eyler. Vakıa bu “merasim” de diğer emsali gibi heyet-i içtimaiye arasında meri bir kaide ise de bunda diğer kavâidin mahrum oldukları bir tabiat-ı hususiye vardır; işte bunu için ayrıca sarf-ı dikkate ihtiyaç gösterir.

Filhakika, gerek vâzı-ı kanun tarafından ilan edilen, gerek örfü teamül neticesinde karargir olan birçok kavâid-i içtimaiye vardır ki bunları biz – bir sebep ve maksatla biliriz. Mesela vasat derecede talim ve tedrise mazhar olmuş bir adam bile milel-i mütemeddineden kâffesinin kavanin ve ahlakında sirkatin memnu olduğunu. çünkü sirket mübah addedilecek olursa hayat-ı içtimaiyede dehşetli karışıklıklar tahaddüs edeceğini bilir. Mukavelelerin mecburiyet-i icrasına, şahsın, ikametgâhın taarruzdan masuniyetine olan kavâid de böyledir. Fakat merasim-i içtimaiye ve diniyede birtakım menhiyat vardır ki herkes bundan az çok ictinab ettiği hâlde bu menhiyat sebebini izah edemez. Mesela Frenkler bir mahkeme salonuna, yahut yabancı bir eve girdikleri, pek samimî sûrette tanımadıkları bir adama tesadüf ettikleri zaman şapkalarını niçin çıkarırlar? Mabutlara yahut tasavir-i eizzeye niçin birtakım hedaya takdim olunur?

Bu efaalin diğer bir adama yahut mabuda karşı bir hiss-i hürmet ifade ettiğini biliyoruz. Fakat yine bu efaalin hiss-i hürmete ne sebeple delalet etmeye başladığını bilmeyiz. Çünkü Frenkler’in makam-ı hürmet ve tazimde serpuşlarını çıkarmalarıyla hürmet ve tazim hisleri beyninde hiçbir münasebet-i esasiye yoktur; bu taalluk u delalet-i vaz’îdir. Bir de şurası ca-yı sualdir: İnsan hemen her dakika hissiyatını birtakım işaret-ı hariciye ile tefhime neden mecbur oluyor? Hâlbuki o hissiyat kalpte hakikaten mevcut olmadığı hâlde bile şiarat-ı hariciye kolayca taklit edilebilerek muhatabın iğfal olunması da kolaydır.

Demek oluyor ki merasim-i diniye ve içtimaiye yalnız sebebini bilmediğimiz hâlde kendilerine ehemmiyet verdiğimiz birtakım temsil ve işaretten ibaret değildir. Bu işaret ve temasilin irae edecekleri hissiyata vereceğimiz ehemmiyeti biz yanlışlıkla o işaret ve timsallere veriyoruz. Mesela hiss-i hürmet ve tazimi ele alalım. Bizce muhatabımızın kalbinde bize karşı Bizlere muhatabımızın kalbinde bize karşı perverde ettiği hiss-i hürmet ve tazim matlub iken, asıl şayan-ı ehemmiyet nokta burası iken buna dikkat etmeyiz de o hiss-i hürmet ve tazim eden timsal ve işarete nazar-ı ehemmiyetimizi atfederiz. Şadece o işaretleri görmek muhatabımızın kalbinde o hiss-i hürmet ve muhabbetin cidden mecudiyetini görmek kadar bize tesir eder. Hâlbuki haddizatında işaretata bu kadar ehemmiyet caiz değildi. Çünkü kalpte hiss-i hürmet ve tazim mevcut olmadığı hâlde bile o işaret haricen bile irae edilebilir. Acaba hissiyat ile onların haricen timsali olan işaretatı böyle birbirine karıştırmamızın sebebi nedir?

İptida şu noktaya dikkat edelim ki merasim-i diniye ve içtimaiye tevfiik-i harekete bizi icbar eden vazife fikr ve hissi terbiye ve tecrübe ile tecessüs eden bir şitirâk u telahuk-ı akli sayesinde bize yerleşiyor. Çocukluğun ilk senelerinden kurtulur kurtulmaz, bize merasim-i içtimaiye ve diniyeden başka birşey öğretmezler. Mahall-i mübarekede nasıl duracağız, birisinin evine misafir gidersek nasıl oturacağız, filan filan mevkide muhatabımıza karşı nezaketen ne muamele edeceğiz, bunun gibi birçok merasim... Daimi sûrette tekerrür eden bu malumatı tecarib-i şahsiyemizde bir taraftan takviye eder. Görürüz ki şu türlü bir harekette bulunduğumuz zaman karşımızdaki adamlar bize hüsn-i sûretle muamele ediyorlar; aksi hâlde bize karşı ters bulunuyorlar. [334] Bunaenaleyh bu efalin icrasına birtakım hoş ve iyi hatıralar, adem-i icrasında nahoş hatıralar işitrâk u telahuk eyler. Bu sûretle şu merasim-i içtimaiye komedyasını oynamaya o kadar alışırız ki artık bu efal ve etvarı, adetâ bir sevk-i tabî ile, bilaihtiyar, icraya başlarız. Demek oluyor ki bugünkü merasim, eski âdetlerin birçok nesillerin teakubuyla düçar-ı tahavvül olmuş birer şekildir.

Selam vermek hususu bidayet-i zuhurunda muhatabın hüsn-i nazar u muamelesini celp etmek vesaitindoen biri idi: Zayıflar bu muamele ile bunlara kendilerinin gayet muti' olduklarını, su-i niyetten beri bulduklarını

gösterirlerdi; yahut hüsn-i teveccühlerini celp için, kendilerine tesadüften dolayı pek memnun kaldıklarını anlatırlardı.

“Tongatabu”da ahali reislerine karşı son derece ibraz-ı hürmet ve riayet ederler. Reislerinin karşısında yerlere kapanırlar ve reislerinin ayağını boyunlarına bastırırlar. Hiç şüphesiz bu âdet vaktiyle sebebi bilinerek icra olunurdu. Çünkü “Beni taht-ı hükm ve nüfuza almaya hacet yok, zaten her emre muti’ bir bendeyim.” Mefhumunu anlatmak için böyle yerlere kapanmaktan münasip bir vaziyet yoktur. İşte vaktiyle bu maksatla yapılan efal şimdi maksat unutulduğu hâlde bile devam ediyor.

Beyan-ı hürmet için ellerini kavuşturmak âdeti de pek münteşirdir. Seyyah Huk’un rivayetince bir Moğol avcı kendilerini, ellerini alnı üzerinde kavuşturarak selamlamıştır. Seyyah Luber’in ifadesine nazaran bir Siyamlıya el uzatacak olursanız –bütün bütün yed-i iktidar u hükmünüze dahâlet ettiğinizi anlatmak istiyor gibi- iki elini de avucunuza teslim eder. Avrupa’da Kurun-ı Vusta’da derebeylerinden biri metbuuna arz-ı tazminat edeceği zaman diz çökerek ellerini metbuunun elleri içine terk ederdi.

Herbert Spencer’in kavlince bu hareket mahpusların ellerini bağlamak adetinden zihne gelmiştir. Filhakika muzir birtakım niyet benimsendiğini göstermek için bir insanın bilihtiyar kendi ellerini karşısındakinin eli içine vaz’ etmesinden manidar bir hareket olabilir mi?

Şüphesiz bu âdetler vaktiyle teessüs ederken maksat bilinerek yapılmış. Fakat şimdi unutulmuştur. Bu âdet sonradan ne kadar tebeddüle, tahavvüle düçâr olursa olsun iptidasında mutlaka bir sebebe müstenit olmak tabîdir. Çünkü sebep olmazsa teessüs edemezdi. Mesela Avrupalılar’ın merasim-i içtimaiyesinde “reverans” dedikleri bir selâm-ı ihtiramkârane vardı ki âdeta iki kat olurcasına eğilmekten ibaret idi. Herbert Spencer bu âdetin ta eskiden bir sad-ı muzır beslenmediği göstermek için yere atılıp kapanmak âdetinden neşet ettiğini ispat etmiştir. Sebep unutulduğu hâlde âdet teessüs edip kalmıştı. Baştan şapka çıkarmak yahut vücudun diğer bir kısmını açmak sûretiyle verilen selamlar dahi vaktiyle mağlubun üzerindeki esvapları galibe itasından kalma bir âdettir. Bu âdet yavaş yavaş bir inkıyad-ı siyasiye, bazı ahvalde hüsn-i nezakete işaret olunup kalmıştır.

Merasim-i içtimaiyede müşahede olunan bu ahvale merasim-i diniyede daha vazih olarak tesadüf olunur. Mabutlara hedaya takdim etmek âdeti ölülerin, dirilere müşabih oldukları fikrinden onların da soğuktan, açlıktan, susuzluktan müteesir olduklarına, onların da hasrete, hiddete ve daha birtakım infialat-ı nefsanîyeye tabi bulduklarına inanmaktan ileri gelmişti. Akvam-ı vahşiye ölülerin ruhuna böyle hediye takdim ede ede bu ruh zihinlerinden mabut hâline teali ettiği zaman bir dahi taktim-i hedayada devam etmişlerdir. İşte bu sûretle mabutlara hediye vermek âdeti teessüs etmiştir. Görülüyor ki bu âdet teessüs ettiği zaman bunun –velev batıl olsun- bir sebebi, bir hikmeti var idi.

Mabutlar hakkında bir kere böyle bir fikir beslendiği görülünce onların mezarlarına, mabetlerine arada sırada, bir sûret-i mevkutede azimet âdetinin de neşet ettiği keşfolunabilir. Çünkü onları ziyaret kendileri hakkında beslenen hissiyat-ı tazim ve muhasalatın devam ettiğini ispat etmek ve ihtiyaçları olan hedayayı takdim eylemek için bir vesiledir. Bugu Kabilesi efradı elan, akrabalarını mezarına arada sırada giderek onlara canlı gibi hitap ederler. Malgaşlar dahi aynı sûretle hareket ediyorlar. Budu ve rehimal kabileleri efradı bu sûret-i mevkutede mezarları ziyaret ederek oralara mıraktıkları mevadd-ı gıdaiyeyi tecdid ederler. Eskimolular da zevcelerinin yahut zevcelerinin mezarı civarında buldukları zaman o mezarı ziyaret ile oraya bazı yiyecek şeyler götürmekte kusur etmezler. Meksikalılar tedfinden sonra yirmi gün ölünü kabrine giderek yiyecek götürürlerdi. İşte bu âdet –Herbert Spencer’in ispat ettiği vechle- sonra bir sûret-i mevkutede bu mezarları ve mabetleri ziyarete mübeddel oluyor ve bir cemm-i gafil ile icra edilmeye başlanıyor.

Hâlbuki Avrupalıların duaların ve diğer efal-i diniyenin manası meşhuldür. Hatta Avrupa milletlerini birçoğunda dualar dünyada artık tekellüm edilmeyen bir lisan ile kıraat olunur ve hiç kimse bir şey anlamaz. Bu da gösterir ki Avrupalılarca duanın ne demek olduğu unutulmuştur. Bunlar duanı ind-i ilâhîde neden hüsn-i telakkiye mazhar edildiğini piş-i nazar-ı itibare almayarak yalnız bazı lakırdılar bazı mahallerde –yani kiliselerde- telaffuz olunursa hüsn-i tesir gösterir gibi [335] âdeti sihr ve büyü nevinden batıl bazı itikatlara zâhib olmuşlardır. Bugün Katolikler’in duaları hep Latin lisanıyladır. Duaları her milletin lisanına tercüme etmek hususu Protestanlığın açtığı inkılabat-ı diniyeni en cesurane

teşebbüslerinden biridir. Yahudiler de dualarında hâlâ Tevrat'ın İbranice'sini istimal ederler ki hiç birisi anlamaz.

İşte görülüyor ki birtakım efal-i diniye sebebi bilinmeden, anlaşılmadan icra edilip durur. Mesela bir Hıristiyana diz çökmeden niçin dua edilemeyeceğini, diz çökülüp edilmekle diz çökmeden edilen duanın Cenab-ı Hak indinde ne farkı olabileceğini sorunuz. Bu sualinize bir cevap veremez. Yalnız böyle diz çökmenin icabe-i daavata sebep olacağına dair bir zehabı vardır, fakat niçin böyle olduğu meçhuldür. Mesela Katolik hastaları bir sene Fransa'da Lourdes şehrine giderler. Fakat bu ziyaretin hastalıkların şifası için ne tesiri olacağı sorulsa cevap veremezler. Hıristiyanlar'ın Hazret-i Meryem namına birtakım çiçekler, mumlar, elmaslar takdim etmeleri de hep bisebeb ve bimanadır.

Böyle olduğu hâlde bu fikirlerin zihinlerde yerleşip kalması, onların merasim-i içtimaiyede olduğu gibi küçük yaştan itibaren öğretilmesinden ve tecarib-i zatiye ile takviyepesir olmasından ileri gelir. Zihinlerde kuvee-i muhakemede metin olmazsa bu âdetleri körü körüne kabul olunup gider.

Bunların ne sûretle teessüs edip kaldığını gördükten sonra bu harekâtın tabayi-i hakikiyelerini bilahere unutulduğunu izah etmek ve bu tahavvülün merasim üzerine ne tesiri olduğunu taharri eylemek lâzım gelir.

Merasim-i içtimaiyeyi ta ilk zamanlarda icra eden bir adamın hâlet-i ruhiyesini tahlil edelim. O zamanlarda bu harekâtın ne sebep üzerine icrâ edildiği malûm olacağı yukarıda ispat olundu. Şu hâlde icra olunan bu hareketlerde birbirinden üç ayrı maksat ve fikr vardır:

1. Huzurunda böyle bir hareket icra edilen adamın hüsn-i nazarını ve taraftarlığını celb etmek.
2. Bu hareketin bu maksadı ifaya kifayet edebileceğini bilmek.
3. Kendisine bu sûretle reca olunan adamın, muhatabının, iras-ı mazarrat edemeyecek bir hâle geldiğini görünce kendisi hakkında muzır bir niyet beslemediğini anlayabilmesi.

Kezalik merasim-i diniyede dahi iptida-yı neşette böyle üç hâl mündemiç idi.

1. Mabudun hüsn-i nazarını celb etmek,
2. Dua, ziyaret gibi bazı efalin bu maksadı husule getirebilmesi,

3. Bu efalın bu maksadı niçin husule getirebildiği fikri; tabir-i âherle bu dua ve ziyaret fiillerinin mabuda isnat olunan tabiate muvafık olmazı mülâhazası.

Merasim-i içtimaiye ve diniyenin evan-ı neşatinde insanların dimağındaki bu hâlet-i şuur ile bugünkü Hıristiyanları muayese edecek olursak üçüncü sûretin zail olduğunu görürüz. Şimdi aynı efal icra edildiği hâlde ne sebeple icra edildiği zihinlerden silinmiştir. Acaba bu niçin böyle olmuş?

Sükûn-ı dimağı kanunu mucibince gördük ki fikir, heyecan şekil gibi hâlât-ı şuaradan hiç biri ebedî sûrette zihnimizde kalamaz, kendisini tevlid eden ihtisasın şiddet ve kuvveti zail olunca o da söner, biter. Yalnız ihtiyacat-ı zaruriye-i hayat için elzem olan bazı fikirler –sebepleri daima tekerrür ettiği için- daima zihinde kalır. Böyle lüzumlu olmayanlar ise bittabi unutulur. Her insan için ayrı ayrı böyle olunca umum bir halk için de bittabi böyle olur. Bu âdet teessüs ettiği, tahavvül eylediği zaman buna bais olan, bununla iştirâk eden birtakım efkar vardır. Fakat bu efkârdan yalnız lazım olanları payidar kılıp lüzumsuzları unutulur.

Gerek merasim-i içtimaiyede, gerek merasim-i diniyede bu sebep fikri işte böyle lüzumsuz olduğu için, her zaman bu sebep niçin hüsn-i tesir hâsıl ediyor diye düşünülmediği için unutulmuştur. Taharri-i esbap daima lâzım bulunsa idi unutulmazdı. Mesela hasis bir adamın hüsn-i nazarını celbe mecbur olursanız ona har şaydan ziyade para vermenin daha faydalı olacağını düşünür, bulursunuz. Kezalik güzel levha meraklısı bir adamın teveccühünü celb için böyle bir levha takdiminin pek makbule geçeceğini takdir edersiniz. Bu sûretle para verirken, levha takdim ederken bunların niçin hoşâ gideceklerini bilirsiniz. Çünkü, düşünerek, muhakeme ederek bulmuş, onları tercih etmişsinizdir. Hâlbuki merasim-i diniye ve içtimaiyede böyle daima sebep aramaya hacet yoktur. Evvelce muayyen olan bazı efal ve hareketin buna kifayet edeceği fikri yavaş yavaş yerleşip kalmıştır. Bu sûretle lüzumsuz fikirler sırasına girince unutulmuştur.

Faraza anahtarın bir timsal olmasının sebebinin işte bu hadisat-ı ruhiyede taharri etmelidir. Kurun-ı Vusta'da anahtar teslimi inkıyad-ı siyasiye bir alâmet idi. Bidayet-i zuhurunda bu hareketin sembolizme hiç taalluku yoktu, hakiki idi. Çünkü yüksek duvarlar, dayanıklı kapılar bir memleketi muhafazaya kifayet ettiği

zamanlarda bu kapıların anahtarlarını teslim ediş merasim-i teşrifatiyeden bir şey değil, bilakis hakiki bir alamet-i itaat ve inkıyad idi. Fakat sonra bu sebep unutulunca anahtar teslimi de selam vermek gibi sebebi bilinmeden icra olunur efaly sırasına geçmiş ve hakiki anahtarlar teslim olunacağı yerde altından, gümüştan küçük küçük anahtarlar verilmek âdet olmuştur.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-6*, SF, nu. 411, s. 332-335.)

SEMBOUZM

– 7 –

Geçen iki makalede izah olunan timsallerde nazar-ı dikkate çarpan bir nokta var ki bu da onların ta ezmine-i kadimededen beri payidar olup kalmaları ve umum efrad-ı beşer beyninde intişar eyleyebilmeleridir.

Filhakika bir dinin âyinleri kadar dikkatle muhafaza olunan şey nadirdir. Zamanımızda Katolik memleketlerinde hâlâ Latince dua okunuyor. Musevîler, Tevrat'taki İbrance'yi kullanıyorlar. Yakın vakte gelinceye kadar sünnet için istimal ettikleri bıçak taştan idi. Vaktiyle, madenler meçhul oldukları zamanlarda tabîî taştan bıçak kullanmaya mecburiyet vardı.

Merasim-i içtimaiyede de böyledir. Merasim-i içtimâiyenin hemen kâffesi beşeriyetin vahşet zamanlarında bir adamın diğer birine karşı melhuz olan taarruzundan kurtulmak için vücut bulmuştu. Beşeriyetin bu devr-i vahşeti çoktan geçirdiği hâlde yine o âdet ve merasim –velev ki biraz tahaffüf etmiş olsun– bakidir.

Bu hâlin sebebi insanı tab'an muhafazakar olmasıdır. İnsanlar fikirlerini, hislerini, âdetlerini, müessesâtlarını mümkün olduğu kadar uzun bir müddet muhafaza etmek isterler. Beşer, yalnız ihtiyacat-ı mübreme zuhurunda, bu ataletten kendisini kurtarabilir, fikirlerini, âdetlerini değiştirebilir. Böyle bir mecburiyet olmadıkça eski efkâr a âdat terk edilmez. Çünkü bunları terk ve tebdil için müziç bir say lâzımdır. İnsanın bu meşakkatli sa'yi ihtiyar edebilmesi için de efkâr, âdat ve müessesât-ı kadimesini zaman-ı hâldeki şerâit ve ihtiyacat-ı hayatiyesiyle gayr-ı kabil-i telif olduğunu şediden anlaması iktiza eder.

Fakat geçen makalede izah olunan merasim-i diniye ve içtimaiyenin sebep-i hakikisi unutulup mürur-ı zamanla o sebep hiç nazar-ı ehemmiyete alınmadığından bunların düçâr-ı tahammül ve tebeddül olmaları gayr-ı kabil bir hâlde gelmiştir. Mesela merasim-i içtimaiyenin sebep-i teessüsü, bir kimseye karşı niyyât-ı husumkârâne beslemediği göstermekten ibaret olduğu fikri unutulmayıp da berdevam bulunsa idi her dakika niyyat-ı dostane izhar etmek ihtiyacı zail olunca artık tabîî bu merasime de hacet kalmazdı. Hâlbuki bu sebep unutulduğu için o âdatın şerait-i hazır-i hayatiye ile kabil-i telif olup olunmadığı

düşünülemez, burası düşünülemezince de o âdat payidar olur. Bu nevi timsaller beşeriyet arasında gayet taammüm etmiştir. Dünyanın her tarafında aynı sûretlerde bu timsallere tesadüf olunuyor. Ve bunlar bir memleketin diğer bir memlekete gayet sühuletle intikal ediyor. Mesela Çin'den Avrupa'ya birçok eşyayı nadire ve zarife miyanında Çinliler için timsal-i dini olan birtakım masnuat da ithâl olunmaktadır. Bir müdekkikin fikrinde dünyada efkâr-ı bâtiladan sonra en ziyade sari olan bir şey varsa o da timsallerdir.

Bunu sebebini anlamak için şu noktaya dikkat etmelidir: Bir şey farkına varılmaksızın taklit edilir ve taklitten içtinab için kuvvet sarf olunmazsa bu sûretle taklidin vukuu gayet kolay olur. Esneyen bir adamı görüp esnemek, hiddetli bir kalabalık içine karışıp hiddetlenmek, bir moda taammüm ettiği zaman onu kabul etmek kadar kesirü'l-vuku bir şey yoktur. Hâlbuki muhakemat-ı akliye neticesinde vücut bulan taklitler pek nadirdir. Müessesat-ı ecnebiyeden biri taklit etmek isteyen bir hükümet adamı, yeni bir makine usulünü tatbik fikrinde bulunan bir sanatkâr evvelce her ihtimali düşünüp kâr u zararı piş-i teemmülde bulundurur, böyle birçok mütalaa ve mülahazalardan sonra ona [346] teşebbüs eder. Niçin? Çünkü bu sûretle olan taklit o sıradaki hayat-ı içtimaiye, siyasiye ve sınıyenin ihtiyacıyla muvafık görüldüğü takdirde ihtiyar edilir. Taklit için olan meyle karşı olan muhakemat-ı akliye bir mania teşkil eder. Hâlbuki diğer bbir nevi taklitlere muhakemat-ı akliyeye makrun olmadığı için sühuletle icra edilebilir.

Timsallere taklit hususunda ise muhakemat-ı akliyenin tesiri olmaz. Çünkü timsalin seseb ve manası unutulmuş olduğundan bunu diğer bir takım efkâr-ı mevcude ile gayr-ı kabil-i telif bir hâlde bulunması kabil değildir. Bu timsaller âdeta fikrin bir eğlencesidir, kabul edilmeleri insanın hatt-ı hareketi ile ihtiyacı arasında bir tezat vukua getirmez.

Bu nev-i timsaller hakkında verilen malumatı ikmal için bir sınıf sembollerden daha bahsetmek lâzım geliyor. Bunların da sebebi unutulmuştur. Fakat bunlar nesilden nesile intikal ederken birçok kişini birden unutmalarına müşabih değildir. Bir insanın hasbe'l-meslek kesretle icra ettiği bazı muamelât-ı dimağiyede şahsî bir tesir ile vukua gelmiştir.

Mesela ezmine-i hâzıradaki memûn-i hükümeti piş-i tedkike alalım. Avrupa'da dikkat olunmuştur ki memurînin en birinci fenalığı kendilerine verilen

nizamat ve kavâidi harfiyan tatbika alışmalarıdır. Yavaş yavaş memurîn bu kavâid ve nizamatı sırf mana-yı zaharisi itibariyel o kadar sıhhatle tatbik ediyorlar ki bu hareketlerinden çıkacak netice muzırr u gayr-ı makul olsa bile nazar-ı dikkatlerine çarpmıyor.

Bir nizam, bir kanun vâzı'-ı kanunun meram u maksadını ancak heyet-i umumiyesi itibariyle ve kaba bir sûretle ifade eder. Çünkü hiçbir vâzı'-ı kanun zamanımızdaki hayat-ı içtimaiye kadar müşevveş olan heyetlerde zuhur edebilecek kâffe-i vakayi'ü ihtimalâtı evvelce takdir ve tayin edemez, bunların yalnız hudut-ı esasiyesini çizmekle iktifaya mecburdur.

Vazifeşinas, zeki bir memura terettüb eden vazife kanunu tatbik ederken hâl ve mevkie göre tefsir etmekten ibarettir. Hâlbuki Avrupa'da ekseriya bu sûretle hareket olunmaz. Kanunun ibaresi nazar-ı idkkate alınır, bundan birtakım kıyasat-ı mantikiye ile birtakım netayic-i zaruriye çıkarılır ve hâl ve mevkie hiç ehemmiyet verilmeksizin tatbik olunur.

İşte bu sûretle hareket o kanunun esbâb u hikemiyatını unutmaktan ileri gelir. Kanun harfiyen tatbik edilmeyip de sebep-i vaz'ı düşünülme, harfiyen tatbikinden husule gelecek netayic-i muzırıra piş-i teemmüle alınmak ve zuhur eden bir meseleden nasıl tefsir ve tatbik edileceği muhakeme olunmak iktiza ederse bunu niçin, bu muhakemât ve mülahazat için bir hayli zihin sarf etmek lâzımdır. Hâlbuki kanunu aynen tatbik sûretinde o eziyetlere hiç mahâl yoktur. İşte bu sûretle diğer mülahazatı piş-i itibare almak lüzumu yavaş yavaş ortadan kalkar. Buna da sebep sa'y-i akall kanun-ı dimağiyesidir.

Müverrihlerden birçokları timsal-i kanunîlerden bazılarını, mesela merasim-i izdivaciye de zevce kaçırılıyormuş gibi hareket edilmesini, Romalılar zamanında cereyan eden davalarda muhakemelere bir düello rengi verilmesini ezmine-i kadimeden, hani şu teehhül için zevceyi hakikaten kaçırmak, bir ihtilaf zuhurunda hâll-i mesele için silaha sarılmak elzem bulunan vakitlerden intikal etme bir yadigâr gibi telakki etmişlerdir. Fakat hiçbir kilmse bu âdatın böyle payidar oluşunu sebebini taharri etmemiştir. Bu hadiseyi ilmen izah etmiş olmak için sadece “vaktiyle filan âdetten kalma bir şeydir” demek kifayet etmez. Niçin kaldığını da izah lâzımdır.

Yukarıda da söylendiği vechile, tedkikat-ı ruhiye-i beşer ile iştilal eden hükema, insanın efkâr u âdatında gayet muhafazakâr olduğunu keşfetmişlerdir. İnsanlar fikirlerini, âdetlerini mümkün olduğu kadar çok zaman muhafaza etmek isterler. Çünkü bunlardaki tahavvül meşakkatli bir sa'ye muhtaç olduğundan ekseriya göze aldırılmaz. Vakıa birtakım esbâb-ı kaviye ve mücbire tahtında insanlar fikirlerinin bu ataletini silkerek fikirlerinde, heyecanlarda pek esaslı tadilat icra etmişlerdir. Fakat her ne hâlde şu tahavvülden büyük bir ıztırap, bir yorgunluk hisseylemişlerdir. Her memlekette mücedditlerin gördükleri mümanaat, mukavemet işte halktaki, insanlardaki bu hâlden ileri geldiği için taaccübe şayan değildir.

İnsanların derununda yarattıkları heyet-i içtimaiyenin şerait-i hayatiyesi, teşkilatı ekseriya tebeddül eder de artık eskemiş bir hâle gelen şerait-i hayatiye üzerine müesses efkâr daha geç tebeddül ve tahavvül eyler; esas kalmadığı hâlde bu efkâr bir müddet daha payidar bulunur. Bir heyet-i içtimaiye, bazı mecburiyetler saikasıyla yeni bir hâle girebilir ve eski münasebatın birçoğu değişmiş olabilir. Fakat şerait-i içtimaiyenin bu tahavvülü derhal efkârda dahi bir tahavvülü mücip olmaz. O heyet-i içtimaiye efradı her şeyi eski hâlinde zannederek vukua gelen tahavvülatın farkına varmazlar, bunu takdir edemezler. Bunun bir misâlini de elyevm bizim heyet-i içtimaiyemiz arz etmektedir. Tanzimat-ı Hayriye yevm-i meudundan beri şerait-i hayatiyemiz külliye tebeddül ettiği hâlde o tarihten eski zamana, eski heyet-i içtimaiyeye ait birçok fikirlere, mutalaalara bugün hâlâ tesadüf olunmuyor mu? Şerait-i hayatiyemizin o tarih-i mesuttan beri uğradığı tahavvülün kıymeti anlaşılabilir mi?

Beşeriyette ailelerin ne sûretle teşekkül edip ne gibi tahavvülata uğradığı tedkik olunacak olursa bu hadise orada da güzelce görülür. İnsanlar beyinde ilk vücut bulan şirket aile iştirâki olduğu [347] için başka türlü şirketler vücut bulduğu hâlde bile bunlar aile tarzından ayrı olmak üzere telakki edilmemiştir.

Bidayet-i medeniyette insanlar beyindeki münasebatın kâffesi akrabalık münasebatı tahtında hulasa edilebilir. Aynı çatı dahilinde yaşamayanlar o vakitler birbirinin düşmanı gibi addolunurdu. Hâlbuki yavaş yavaş, râbita-i karabet ile bağlı olmayan insanlar birbirleri arasında münasebat-ı dostane ve muavenet-i mütekaabile tesis ettiklerinden böyle aynı çatı dahilinde yaşamayanların düşman

addedilmesi fikri bimana kalmış, hakikate mugâyir bir hâle girmiş idi. Fakat insanlar arasında böyle münasebât-ı dostane ve muavenet-i müteakibe teessüs etmesi sûretiyle yeni vücut bulan şerait-i hayatiye ezmine-i ibtidaiye adamlarının fikirlerinde derhal hiçbir tahavvül husule getirmemiş, bunu ifade ve ifham için derhal hiçbir kelime icat olunmamıştır. Bu sûretle daire-i münasebata giren adamlar dahi akraba gibi addedilmiştir, bu sun'î akrabalık da hakiki akrabalık gibi muamele görmüştür. Hatta Hindistan'da İrlanda'da hoca ile şakird beynindeki münasebet o akrabalığa o kadar benzetilmişti ki hoca ile şakird, bazı ahvalde, birbirlerinin sahihan akrabası imiş gibi yekdiğerlerinden tevarüs ederlerdi.

Hasılı, eski efkâr ve hissiyatın yerine gelen efkâr ve hissiyatın kaim olması yavaş yavaş ve azar azar olur. Bir heyet-i içtimaiyeni nefkâr ve hissiyâtında, âdatına ânî bir tahavvül gayr-ı kabildir. Bazı kere vukuat-ı tarihiye bunu aksini isbat ediyor gibi görünür. Mesela Fransa'da 1789 vukuatını müteakip teessüs eden idare ile ondan evvelki usul-i idare, efkâr, hissiyat beyninde büyük bir fark var zannolunur. Hâlbuki bu tahavvül-i ânî zahirîdir. İnsanlar hayât-ı içtimaiyenin ahvalini yavaş yavaş ve azar azar birtakım tadilat-ı müteakibe ile ta esasından değiştirebilirler. Fakat eski müessesat hakkındaki fikirleri daha birçok zaman değişmez. Bunu netice-i garibesi olarak insanlar birtakım tadilat-ı mütevaliye ile azar azar kendilerini vücuda getirdikleri şeyin hiyet-i umumiyesini birden bire anlamazlar, heyet-i mecmuası ile ne yapmış olduklarını bilmezler.

İnsanların bazı âdet ve müessesat vücuda getirmeleri evvelce bu âdet ve müessesat hakkında bir fikre malik olarak sonra bu fikri tatbika kıyam etmelerinden ileri gelmeyip bilakis iptida bu âdet ve müessesat vücut bulduktan sonra onun hakkında bir fikir peyda ettiğimizi, onu anladığımızı ispat eder delailden olmak üzere keyfiyet-i izdivacin ve usul-i muhakeme ve müdafaanın tahavvülatı da zikre şayandır ki bunlardan gelecek makalede bahsedeceğiz.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-7*, SF, nu. 412, s. 343-347.)

SEMBOLİZM

– 8 –

Bidayet-i medeniyette tehhülün ilk şekli, yahut en münteşir olan tarz-ı aaleb-i ihtimalata göre kız kaçırmaktır. Bugün beşeriyet-i mütemeddinenin ezmine-i iptidaiyedeki ahvalini anlamak için gözümüz önünde duran Avustralyalılar vesaire gibi akvam-ı vahşiye ve gayr-i mütemeddineye bir nazar-ı tedkik gezdirilecek olursa bunlarda hâlâ zevceyi kaçırmak sûretiyle tehhül vukuu görülür. Her hâlde, tehhülün ilk sûreti kız kaçırmak olduğu farz edilince bunu zamanımıza kadar sûret-i tahavvülünü izah etmek o derece kebs-i suhulet ediyor, bu izahat o kadar tabîî görünüyor ki diğer delail olmasa bile yalnız bu suhulet ve tabiiyet izdivacın ilk şekli kız kaçırmak olacağına insanda itminan peyda ediyor.

Mürur-ı zaman ile, müstamel olan tarz-ı izdivacın birçok şekillerine girdiği ve bunların arasında zevceyi satın almak usulünün dahi meydana çıktığı tedkikat-ı ahire sayesinde malumdur. Bu tahavvülün, kız kaçırmak neticesi olarak bi'z-zarure vücut bulacak birtakım münazaraları ortadan kaldırmak arzusuyla husul bulunduğu da bedihidir. Çünkü kadınlar akvam-ı vahşiye nezdinde müfid bir nevi iş hayvanı gibi telakki edildiğinden agnam ve mevaişi bir dest-i ecnebinin taarruzuna karşı nasıl müdafaa olunursa kadınlar da o sûretle muhafaza ve müdafaa olunurdu.

Fakat, izdivacın böyle “kaçırmak” sûretinden “iştirâ” tarzına tahavvülü yavaş yavaş vukua gelebilmiştir. Çünkü bir vahşinin, kızlarını kaçırlmasından dolayı zarardide olan ebeveynin zarar ve ziyanı tazmin edilecek olursa birtakım münazaat-ı vahşiyeye nihayet verebileceğini birdenbire düşünmesi gayr-i kabildi. İyi olsun, fena olsun, âdat-ı kadimeyi kemal-i mutavaat ve inkıyad ile kabul eden bir vahşide böyle bir kudret-i tenkid ve icad yoktur. Binaenaley bu iki hâl arasında elbette bir şekl-i mutavassıt bulunmuştur. Bu şekil aynı zamanda iki türlü izdivacın da birden cari bulunmasından ibaret olmak pek muhtemeldir.

İhtimal ki iptidaları zevceyi iştirâ edecek yerde, onu kaçırdıktan sonra ailesini gayz u hiddetini teskin için bir hediye takdim ederlerdi. Elyevm Türkmenler’de izdivaç ekseren bu sûretle vuku buluyor. Nişanlılar civar bir obaya kaçıyorlar, orada hüsn-i kabul görerek tehhüllerinin ilk haftalarını geçiriyorlar.

Bu müddet zarfında iki obanın ihtiyacları tavassut ederek birtakım müzakerattan sonra bir bedel tayin ediyorlar. Bu meblağ verildikten sonra zevc ve zevce kendi obalarına dönüyorlar. Lâkin genç kız altı ay yahut bir sene kadar kendi hanesinde kalarak zevcine alenen ve resmen gözükmüyor. Bu müddet geçince zevc ve zevce birleşiyorlar, izdivaç da katiyen inikad ediyor.

İşte kız kaçırmaktan mütevellit münazaraları bir hediye ifası sûretiyle izale etmek âdeti umumiyet kesb ettiği zaman bu hediyelerin yavaş yavaş bade'l-izdivaç değil, kız kaçırılmadan evvel takdim edilmeye başlanmış olması pek muhtemeldir. Pek çok sebepler bu ufacık tadili icraya saik olmuştur. Bir taraftan satılacak emtia yani kızlar ebeveynin elinde bulunursa onları dahi kârlı bir sûrette setmek ümidi, diğer taraftan zengin olanların kendilerinden fakir fakat daha kuvvetli rakiplerine tercih edilmeleri imkânı izdivacı bu tarza ifra3 etmeye sebep olmuştur.

Kız kaçırmak sûretiyle ebeveynin düçâr olduğu zarar ve ziyan evvelce tazmin etmek âdeti intişar eder etmez kız kaçırmak usulünün külliyyen ortadan kalkıvermiş olacağına zahib olmak hatadır. Vakıa aklen böyle olmak lâzım gelirse de hakikat-i hâl bunu hilafını ispat ediyor. Bazı akvamda izdivaç için hem iştirâ sûreti, hem kaçırmak tarzı ikisi birden mevcuttur. “Nouvelle Zealand” Adası'nı bazı mahallerinde izdivaçtan evvel bir mukavele akdedilmekle beraber sonraki münazaa gayet şiddetli olurdu. Ebeveyn, kızlarını muhafaza ve müdafaa ederlerdi, nişanlı ise ekseriya kendisine pek pahalıya oturan birçok mücadeleden sonra kızını cebren alabilirdi. Yine Nouvelle Zealand Adası'nın bazı mahallerinde mücadele böyle şiddetli değildi. Lâkin zevc, zevcesiyle boğuşmaya mecbur idi. O taraflarda genç kızlar da pek kuvvetli olduğundan bu musaraa saatlerce sürerdi. Kamçatka'da bir erkek, nişanlısı olan kadının ailesi yanında, bazen senelerce çalışarak zevcesinin kıymetini tediye borçlu idi. Maamafih bunu edadan sonra bile zevc, nişanlısını, mensub olduğu kabile kadınlarının elinden cebren almaya mecbur idi.

Bu misâllerde görülüyor ki efkâr ve hissiyat, vakayi-i hakikiyeden geride kalmıştır. İştirâ sûretiyle zevceye temellük etmek âdeti yavaş yavaş umumiyet kesb ettiği hâlde kaçırmak âdeti o derece yerleşmiş idi ki ba'dema kaçırmak usulüne müracaat etmeksizin bir zevce edinilebileceği birdenbire zihne

sığdırılmazdı. Fazla olarak bir kadını cebren kaçırmak erkeklerce, hatta kadınlarca bile kemal-i hayret ve takdir ile telakki edilir bir şecaat ve cesarete delalet eylediğinden yalnız iştirâ ile münekid olan tehhüller ilk zamanlarda hiç şüphesiz merdane bir hareket olmak üzere telakki edilemediği gibi ara yerde cebren kaçırmak olmadıkça râbîta-i ailede bir kuvvet mülâhaza olunamamıştır. İştirâ sûretiyle izdivaç âdeti dahi tahavvüle başlarken aynı his yine vücut bulmuştur. Zulu kabilesi efradı iştirâ keyfiyeti olmazsa râbîta-i aileni kuvvetini takdir edemezler. Bir erkek ile bir kadını nirtibatından ibaret olan izdivaç bugün Avrupa'da nasıl ki kanun u âdatın tayin ettiği usul vechiyle daire-i belediyeye gidilerek birtakım teşrifat-ı mukarrara dairesinde icra edilmedikçe muteber addolunmuyorsa vaktiyle zevceyi kaçırmak âdeti de bunu gibi idi. Bu olmazsa izdivaçta bir noksan kalıyor zannolunurdu.

İştirâ ve garp sûretleri tekâmül-i izdivacın bir anında ve aynı zamanda mevcut oldukları hâlde yavaş yavaş gasp sûreti zail olmuştur. Çünkü böyle mücadele ve münazaalara hiçbir seseb-i vücut kalmamıştı. İnsan sa'y-i akall kanunu mucibince lüzumsuz işlerle yorulmaktan kendisini vikaye eder. İşte hakikat-i hâl ile efkâr ve hissiyat beyninde bu tevazün, mücadelelerin şiddeti yavaş yavaş azala azala kendi kendiliğinden ve farkında olunmaksızın teessüs etmiş, eski o şiddetli münazaalar düğünlere, şenliklere mübeddel olmuştur. Bunu tâyin etmek üzere ben de bir hikâye anlatayım: Siroz'da bulunduğum sırada, iki saat uzakta kâin "Hümündüz" isminde bir Çerkez köyünde düğün oldu. Gelin o köyden alınarak Siroz'a getirilecekti. Âdat-ı mahalliyeye kesb-i vukuf için gelin alıcı alayını iltihak edilmişti. Davul zurna önde olduğu hâlde köye girdiğimiz zaman hendeklerde evvelce saklanmış olan köy halkı ellerinde sopalarla birdenbire fırlayarak atlarımızın etrafını sardılar. Adeta ufak bir kavga başladı. Süvarilerden kimisinin atını altından, kimisinin esvabını sırtından aldılar. Fakat sonra hiçbir şey kaybolmayarak hepsi ufak bir bahşiş mukabilinde iade edildi. Hiç hoşa gitmeyecek bu hüsn-i kabulün sebebi sorulduğu zaman, "Çerkezler'de âdet böyledir" cevabı alınmıştı. Hiç şüphesiz bu âdet ezmine-i iptidaiye yadigârlarından biridir, kız kaçırmak zamanlarında vücut bulmuş mücadelelerin, münazaaların şimdi tahaffif etmiş bir şeklidir.

Roma usul-i mahkemesinin bir düello şeklini kesb etmesi de aynı ahval-i ruhiye tesiratından neşet etmiştir. Bidayet-i medeniyette ve bilhassa ezmine-i cidalperverîde mesail-i kanuniyenin kılıç ile halledildiği şüphesizdir. Tarafeyn düello ederler [359] galip gelen davayı kazanırdı. Nüfuz-ı hükümet teeyyüd ve tevessü etmeye başladığı zaman bile bu usul zail olup yerine usul-i mahkeme kaim olamamıştır. Çünkü bir musarra-i maddiyeyi bırakıp da musarra-i mantikiye ve kıyasat-ı zihniyeyi tercih etmek hâl-i beyninde öyle büyük bir mesafe vardır ki bir hamlede geçilmez. Binaenaleyh hükümet iptilaları düelloları bir memur-ı mahsus huzurunda icra ettirmişti.

Fakat böyle fiilen fasl-ı dava usulü, şimdiki usul-i mahkemeye münkalib oluncaya kadar acaba ne gibi safahat-ı mütevassıtan geçmiştir.

Herkesin kendi hakkını kendisi ihkak etmeye kalkışması üzerine meydana alan karışıklığı men etmek için mahkemeler tesis olunmuştur fikri ekseriya ileri sürülür. Fakat bu ıslahatın birdenbire icra edilmiş olması gayr-ı kabildir. Ezmine-i ibtidaiyede silah-bedest oldukları hâlde fasl-ı dava eden insanların bu vasıtayı gayet makul ve tabîî olduğuna emindirler; daha mahik, daha muvafık-ı akl ve hikmet bir usul bulunabileceğini akıllarına getirmezler. Got akvamının krallarından “Theodorich” Roma ulum ve fününuna kesb-i vukuf etmiş olduğundan düello usulünü kaldırıp onun yerine hükkâm ikamesini tatbik etmek istemişse de muvaffak olamamıştı. Charlemagne dahi bu kabil düelloların önünü almak için şiddetli bir ceza tayinine mecburiyet görmüştü. Hâlbuki bu düellolar o derece kökleşmişti ki Charlemagne’ın vefatından sonra yine bütün Avrupa’da baş gösteriyordu. Bir zaman-ı muayyende bir kavme gayet menfur gelen bir âdet diğer bir zamanda yine o kavim için, yahut başka bir kavim nazarında gayet mukaddes addolunabilir.

İhkak-ı hak için tervic edilen düellolara müteallik efkâr ve hissiyat yavaş yavaş tebeddül ettiği ve mesail-i muğlakayı muhakemat-ı akliye ile halletmek usulü teessüs ve intişara başladığı zaman bile düello tarzı kâmilan terk edilmedi.

İngiltere krallarından Alfred zamanında ihdas olunan bir kanuna nazaran müddeî, silah-ı müdafaaya müracaat etmeden evvel meseleyi kan dökülmeksizin hâll için mevcut olan kâffe-i vesait müracaat edecek yani müdde-aleyhi hanesinde muhasara edecek, bunda muvaffak olamazsa bir memur-ı mahsusa

müracaat eyleyecek, bu teşebbüsünden hüsn-i netice görmezse krala arz-ı mesele edecek ve bundan da nail-i emel olamadığı takdirde silaha sarılacaktı. O zamanlarda efrad-ı beşer beynindeki münasebat, bugün devletler beynindeki münasebata pek benzerdi. Şimdi devletler de hüküm usulüne müracaat ederlerse de müzakerat-ı siyasiyeden hüsn-i netice görülmediği takdirde istimal olunmak üzere daimi kuvva-yı müsellaha bulundururlar.

Roma'da usul-i muhakeme en iptidaları düellodan başka bir şey değildi. Yalnız bunda bir memur-ı mahsus bulunurdu. Memurun hâll-i ihtilafa hiç selahiyeti olmayıp ancak musarranın birtakım şerait-i merdane dahilinde cereyanına nezaret ederdi. Bu düello usulüne sonra hükme müracaat usulü inzimam etmiştir. Fakat bu tahavvül de birdenbire vukua gelmemiştir. Ara yerde bir bahs ve iddia bir vasıta-i takallüb olmamıştır. Bu mesele bir üçüncü zata anlatılacak olursa kendisine hak verileceğini tarafeyn-i muhasımından her ikisi de tabî iddia edebilirdi. Bu sûretle hem davayı kazanmak, hem de bahs ve iddia üzerine tayin edilen bir şeye nail olmak hevesi hüküm usulüne müracaata kendilerin isevk etmiştir.

Bugün hatta uzakta ve gayr-ı maddi bir şey üzerindeki ihakk-ı temellükümüzü göstermek için onu tutmak istiyor gibi kolumuzu uzatırız. Bu tavr u vaziyet, hiç şüphesiz ta eski zamanlardan, hani sayd ve şikârın, harbin, ormanlardan iktitaf-ı semeratın cari olduğu zamanlardan, bir şeye malik olmak için onu maddeten yed-i tasarrufata geçirmek iktiza eden vakitlerden kalmıştır. Demek oluyor ki hakk-ı temellükün menşeyini zapt ve fetihde aramalıdır. Mübadele keyfiyeti buna nispetle hem daha müşevveş hem daha yenidir. İnsanlar hemcinsleriyle mübadeleye başlamadan evvel her şeyini gerek sa'yı, gerek sirkat vasıtasıyla, gerek suver-i saire ile hep kendi kendilerine tedarike mecbur olmuşlardır. Latince emere fiili anasıl bir şey mukabilinde almak, iştirat etmek manasını müfid olmayıp yalnız almak, ahz etmek demektir. Bizde de "almak" masdarı hem ahz etmek hem iştirat etmek manaları beyninde müşterektir. Bidayet-i medeniyette ormanlar, nehirler, hatta mahâll-i saire bile hiçbir kimsenin yed-i tasarrufu hususîsine geçmemiş olduğundan bir hakk-ı temellükün teessüsü için zapt ve işgal en umumi ve münteşir bir vasıta idi. Atik İbranî Lisani'nda araziye

müteallik bir mal, mülk mefhumunu eda için kelime yoktur. Kadim Romalılar'da araziye malikiyet fikri mevcut değildi.

Böyle zamanlarda birçok meşakkat neticesinde eline bir hayvan geçiren, düşmanın silahını alan, bir ağaç yakalayan adam bunu –elinden almak isteyenlere karşı- son dereceye kadar muhafaza ve müdafaaya çalışacağından bu sûretle vuku bulan mücadeleler neticesinde diğer biri tarafından ihraz edilen bir şeye dokunmamak, kim bir şeyi ibtida zapt ve ihraz ve işgal ederse o şey ona ait olmak fikri yavaş yavaş vücut bulmuştur. Kavâid-i siyasiye ve diniyeden mahrum olan gayet kaba cemiyat-ı beşeriyede herkesi her arzusunu mevki-i fiile çıkarmaktan men eden şey bu arzunu hin-i husulünde zarardide olacakların gösterecekleri eser-i gayz u hiddettir. Bugünkü kavaninde bile sahipsiz bir şeyi ilk ele geçiren şahıs onun sahibi olacağı musarrahtır. Hâlbuki zamanımızda “sahipsiz bir şey” bulmak hemen muhal olduğundan şimdiki hayat-ı içtimaiye için bu kaidenin ehemmiyeti derece-i saniyededir. Hâlbuki bidayet-i medeniyette münasebat-ı kanuniye ve iktisadiyenin esası bunlar üzerine mübtteni idi.

Bir şeyi ilk defa olarak ele geçirmekle ona malik olabilmek hakkı iyice teessüs ettikten sonra bir şeye hakikaten sahip bulunulduğu gösterilmek için onun hakikaten yed-i zapta hıfz etmeye ve müdafaaya edebilecek bir hâlde bulunmaya ihtiyaç kalmayarak yalnız o şey hakkında ilk defa vaz'-ı yede delâlet edecek bir hâlin iraesî taarruzdan mahfuziyetine kifayet etmeye başladı. Fakat mutlaka bir şeyin yedi zapta bulundurulduğunun böyle bir alâmeti gösterilmek ve o şeyi el ile tutmak zarurî idi. Bugün bile gayr-ı meçhul bir kıtayı keşf eden oraya yalnız arzu ve niyet ile sahip olmayıp fiilen tasarrufa delalet edecek birtakım ef'âl ü harekâtta bulunmaya mecburdur. Bugün yalnız havali-i meçhule sahipsiz araziden madud olduğu hâlde vaktiyle böyle sahipsiz şeyler dolu idi. Binaenaleyh bir alâmet-i ihraz iraesî kesirü'l-vuku bulunuyordu.

Mürur-ı zaman ile tarz-ı temellük tebeddül etti, mübadele usulü başlayarak günden güne taammüm eyledi. Fakat geçen makalede izah olunan kavanin-i ruhiyeye nazaran mübadele usulü teessüse başladığı zaman bunun intaç ettiği hukuk-ı vazâif hakkında zihinlerde hiçbir fikir mevcut değildi. Binaenaleyh ilk zamanlarda, mübadele ile husul bulan hakk-ı temellük, evvelki zapt ve ihraz usulünde ilan edilen merasime iktiran etmediği takdirde meşru addolunamazdı.

Mübadele ile vücut bulan hakk-ı temellükü ilan ve tesis için vaktiyle zapt ve işgale ait merasimin icra olunması tekâmül-i hukuku tedkik eden tarihşinasların pek ziyade nazar-ı dikkatini celb etmiştir. Hâlbuki bu hadisede işte izah olunan ahval-i ruhiyeden neşet ediyor.

Şu mülahazat ve mütalaattan istintac olunduğuna göre, bazı zamanlar oluyor ki o esnada mevcut bulunan bazı müessesat zamanın ahvaliyle aklen ve mantıken kabil-i telif bulunmuyor. Bu gibi müessesat bir heyet-i içtimaiyenin tekâmül-i umumiyesi neticesinde [362] düçar-ı tahavvül olmaya sevk edildiği vakit kendilerinde görünecek tezat, mazi ile istikbal beyninde bir râbita demektir.

Bu cins timsallerin menşelerini tezattan ibaret olmak üzere tayin etmek biraz garip görünürse sorarız ki insanların hep akl-ı selim mukteziyatına göre hareket eder mahluk oldukları ne ile sabittir? Asr-ı hâzırın en büyük İtalyan filozoflarından olan Rober Adrigo bu meslek hakkında şu fikirde bulunuyor:

“İnsanlardaki malumat yavaş yavaş ve muhtelif zamanlarda teraküm ederek hep muhtelif turuk u vesait ile muhtelif sûretlerle tecemmu eder. Büyük bir nehrin taa uzaklardan sürükleyip getirdiği türlü türlü şeyler birbirleriyle nasıl tesadüfen birleşirse bu malumat-ı beşeriye aksamı da zihinlerde öyle ihtilat eder.”

Tarih-i beşeriyeti sırf akl u mantık kavâidi ile izah etmek, anlamak isteyenler edvar-ı tarihiyede hasıl olan vakayi-i garibe ve mütezaddenin ne sebeple vücut bulduğunu anlayamazlar. İnsanların zihninde birtakım fikirlerin vücut buluşu da diğer hadisat-ı tabîiye gibi bir hadise olduğundan birtakım kavâid-i mutlaka-i mantıkıyeye tâbi değildir. Zaten, bir nebatın, bir hayvanın artık lüzum u faydası kalmamış bir uzvunu daha binlerce sene hıfz eden tabiat bakalım her hareketini akl u mantığa tâbi bulunduruyor mu? İşte efkâr ve hissiyat da, artık lüzumları, faydaları kalmadığı hâlde bile yerine bir hayli müddet devam edip gider.

Hulasa, yukarıdan beri verilen izahatı icmal etmek istersek yine tekrar ile deriz ki insanlar evvela bir şeyi düşünüp taşıyıp, planını tanzim edip ondan sonra bunu tatbik ile müessesat ve âdat vücuda getirmezler. Faaliyetlerinin müncer olacağı netayic-i katiyeyi vazıhan bilmezler. Yukarıki iki misâlde görüldüğü vechile iptida mukavele ve usul-i muhakeme fikirleri vücut bulup da ondan sonra izdivaçta kız kaçırmak usulü işтира ve mukaveleye, muhakemede düello usulü de

hükkâma müracaat sûretine tahavvül etmemiştir. Bilakis bu usullerin bir cereyan-ı tabî ile böyle mukavele ve usul-i muhakemeye tahavvülü mukavele ve usul-i muhakeme fikirlerini tevlid eylemiştir.

Bize şimdi garip görünen birçok timsaller elyevm istimal ettiğimiz timsallerin daha sade ve iptidâî bir şekli olduğunu müsbet delailden olmak üzere o sade ve iptidâî bir hâlde bulunan timsallere bugün bile bazı sunuf-ı içtimaiyede “asla çekmek” hadisesi neticesi olarak tesadüf olunuyor.

Tabiatlerinde asla çekmek hâli hep meşhud olan erbâb-ı ceraim resm vasıtasıyla fikirlerini ifade etmek tarzını kemal-i zevkle kullanıyorlar. İcra edilen tedkikatta görülmüştür ki bir canî, kendisini salb etmek niyetini ifade için mahpus bulunduğu hücrede asılmış bir adam resmi yapmıştır. Bir diğeri kendi şerik-i cürmünü saat çalarken resmetmiş, ve kendisinin saat kösteğini elinde tutmasını ilave ederek altına imza makamında bir çift potin resmi yapmıştı. Çünkü kendisi kunduracı idi. Bu sârik yazı yazmak, hatta şiir söylemek bildiği hâlde kendi cürmünü hikâye için böyle kaba bir sûrette resim yapmak vasıtasını tercih eylemişti.

Erbâb-ı ceraimin vücutlarına işlettikleri alaim ve tasavir hep böyle tahrirbi’r-resm usulüne tevfikkan yapılmıştır. Sergüzeşitini vücuduna tersim ettirdiği alâmetlerde kâmilen ifade eden bir cânî metresine nişane olmak üzere “kalp”, zabıtaya karşı alâmet-i avdet olarak bir “jandarma serpuşu”, vaktiyle râkib olduğu bir gemini batmasına işaret makamında bir “çapa” resmi veşm ettirmişti.

Emsaline pek çok tesadüf olunan şu meyil, gayet eski usul-i işarata avdet demek olduğundan asla yani aba ve ecdada çekmek hadisesi neticesidir. Bu hâl, erbâb-ı ceraimde mahsus bazı evsaf ve tabayi sebebiyle onlar için bütün bütün kolaylaşıyor. Cânilerin ihtirasat ve infialatı gayet şedid olduğundan onlar için söz, bu ihtirasat ve infialatın ikaz ettiği hissiyatı bütün şiddetleriyle eda edemeyecek kadar hafif bir işarettir.

Ashab-ı cerâimde bu hâlde tesadüf olunduğu gibi emraz-ı zihniye mübtelalarında müptelalarında dahi aynı hadise müşahede edilir. Bu gibi hastalar yazı yazarken herkesin bildiği hattı pek istimal ederler. Bunlar, birtakım hususî işaret ihdas ile elifba hurufuna karıştırırlar, anlaşılması gayet müşkül bir resm-i

hatt-ı acaib meydana getirirler ki yalnız buna bakılarak fikirlerinin adem-i intizamı anlaşılabilir.

Geçen makalede timsallerin suver-i teşekkülü tedkik edilirken bunlardan bazılarının, heyet-i mecmuadan bir kısmın o heyet-i umumiye yerini tutmak sûretiyle vücut bulduğunu. hatta aşkıta bile bazı adamların sevgilerine yalnız gözleri, yahut saçları veya diğer güzel bir yerleri için perestiş ettiklerini söylemiştik. Bazı hastalık hâllerinde bu cins timsaller bütün bütün kendisini gösteriyor.

Şimdi kadınların yalnız yüzleri ile elleri çıplak olarak görülebiliyor. Binaenaleyh ekseriya tenbihat-ı nefsiye melehat-ı niseviyeyi setr eden elbisenin bir hâlinden, zarafetinden peyda oluyor. Bazı hastada bu hâl o dereceye varıyor ki onlar için elbise kadın yerine kaim oluyor. Birtakım hastalar vardır ki sokaklarda kadınların mendillerini çalarak bunlarla teskin-i âmalde fevkalâde şedid bir lezzet buluyorlar. Bazıları da katın potinleri görünce pek ziyade mütehassis oluyorlar. Bir kısımları da kadınların gözlerinden, ellerinden, saçlarından son derece müteessir oluyorlar. Hatta bu kabil hastalardan biri, “Benim nazarımda genç kız yoktur, beni cezb eden şey saçlardır!” demişti. Bu hâller tabiî değildir, bir hastalık neticesidir. Fakat bize taharri-i esbâbda ta esasa kadar gidilemeyerek yarı yolda tevakkuf edilmenin ahval-i ruhiye-i beşeriyede ne derece amik bir kanun olduğunu ispat eder.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-8*, SF, nu. 413, s. 358-362.)

SEMBOİZM

– 9 –

Ezmine-i Cedide Hakkında Sembolizm

Geçen sekiz makalede sembolizme dair hülasa edilen müteleet hemen hep maziye ait idi. Bu gibi tedkikat icrası için mazi pek kıymettar bir hazine-i tecaribdir. İnsan vakayi’i kemal-i dikkatle piş-i mülahazadan imrar [378] ile bazı kavanin istihrac edebilir. Bu nokta-i nazardan vakayi-i tarihiye mebâni âliyye müşabihtir. Büyük binaların heyet-i umumiyesini, eczasının âheng-i irtibatını hep birden görmek için biraz uzaktan bakılmalıdır.

Teşekkülât-ı esasiyeden yahut hayat-ı içtimaiye hadisatından biri hakkında muasırînin verecekleri hükümler ekseriya hatalıdır. Bunlar pek yakında olduğu cihetle her safhasını görmek ve diğer hadisat-ı içtimaiye ile olan münasebetlerini kâmilten tayin etmek müşkil olur. Fakat sembolizm hakkında maziye ait tedkikattan çıkarılan kavanini hadisat-ı hazıraya tatbik edersek, pek yakın olmaları hasebiyle zamanımızda mahiyeti iyice anlaşılamayan bazı ahval ve hadisatın kühüne bir dereceye kadar infaz-ı nazar itmiş oluruz.

Geçen makalede görüldüğü üzere kanunen bir vesika ittihazı usulünde bir devre var ki bunda şahitler huzurunda bir fiile delalet edecek bazı ahvalin icrasıyla onların hafızasında bu ahval birbirine teşrik ediliyor. Devre-i hazırada ise yazı hepsine tercihan istimal olunuyor. Vesika-i kanuniye ittihazı keyfiyeti de terakkیات-ı medeniyeye tâbi’dir. Medeniyetin derece-i terakkisine göre bu usulde tahavvül ediyor.

Bugün bizce câlib-i dikkat olan bir şey varsa o da, acaba bu yazı usulü medeniyet-i hazıranı terakkıyatıyla mütenasip midir, değil midir? Acaba yazıdan daha iyi, daha mükemmel bir usul bulunup da yeni bir devre küşad edilemez mi?

Hayat-ı içtimaiyenin diğer şûâbatında vuku’ bulan terakkıyata kıyas edilecek olursa vesika-i kanuniye ittihazında yazı istimalinin bu devre-i terakki ile mütenasip olmadığı tahakkuk eder. Makine âlemini beyne’l-beşer ihtilat ve münasebatta husule getirdiği terakkıyat ve tahavvülat vesika-i kanuniye

ittihazında da kullanılmalıdır. Bu surzetle meydana getirilecek vesaik yazıdan daha az kabil-i itiraz olacağı cihetle davaları tenkis edebilir.

Avusturalya, Amerika gibi henüz genç memleketlerde bu hususta hayli ileri gidilmiştir. Ezcümle emval-i gayr-i menkulenin intikaline ait “torrens (Torrens)” usulü fotoğrafın, litografyanın postanın hayat-ı kanuniye tatbiki demektir. Bu usul 1838 tarihinde ibtida Cenubi Avsutralya’da tatbik edilmeye başlandı. Oradan Fiji Adaları’na, Kolombiya’ya, Amerika’da Lova Hükümetine, 1885’te Tunus Eمارeti’ne de sirayet etti. Elyevm İngiltere ve Fransa’ya ithali için de bir hayli teşebbüs vuku buluyor. Torrens usulü emval-i gayr-i menkulenin ne hâlde bulunduğunu. ona dair hiçbir kontrat aktolunup aktolunmadığını vesaireyi gayet muvazzah u kat’i sûrette bilmek ve fûruht ve intikalini teshil etmek için yapılmıştır. Avrupa’da bu hususlar noterlere tevdi edilmiş olduğu cihetle gayr-i menkul bir malın intikali gayet uzun sürer ve insan satın aldığı bir şeyi hakikaten satın aldığından, bir kere daha paraları vermeye mecbur olmayacağından ve emval-i gayr-i menkuleye mukabil para ibraz eden bu paralarını alabileceğinden emin olamaz.

Torrens usulünden istifade etmek isteyen mal sahibi, emlâkinin senetlerini, sicil idaresi denilen bir idareye yollar. Buna bir plan ve emlâkinin hududuna, mahalline düyûnât vesairesine dair mufassal bir tarifname de ilave eder. Sicil idaresi senetleri güzelce tedkik ettikten sonra tarifnamede muharrer ahvali ilan eyler. Bu ahvale itirazı olanlar müracaat ile haklarını dava ederler. Bunlar hakkında hüküm lahik olduktan ve aradan bazı memlekette üç bazısında altı ay geçtikten, yahut tahaddüs eden itilaflar hâllolunduktan sonra sicil idaresi bir defterin mahsus bir sayfasına o mülkü kaydeder, planı yapar, onun hakkında ne kadar mukavele ve şerait varsa hepsini derc eyler; sonra bunların fotoğrafını çıkarıp sahibine verir. Sahibi bu fotoğrafı adeta senet gibi kullanır. Birisine satacağı zaman arkasına “Fılcaya sattım” diyerek imzalar, sicil idaresine posta ile yollar. Sicil idaresi de sayfanın aşağısına tescil ile yen ibir resim çıkartıp yine posta ile sahibine iade eder. İşte bu sayede hem emlâk kolay satılır, hem birtakım masraflar ihtiyarına lüzum kalmaz. Hükümet bu sicil idaresi için hiçbir fedakârlık etmez. İdare ashab-ı emlâkden yalnız kendi bütçesini temin için pek cüz’i bir resim alır.

Bu usul tahtında emlâk iştirâ edenlerin aldanmak ihtimali yoktur. O emlâk evvelce terhin edilmiş midir, yoksa başka bir mukaveleye tâbi' tutulmuş mudur, buraları hep malûmdur. Fazla olarak buna bir de sigorta usulü ilave edilmiştir ki vakt-i muayyeni geçip de tarifname üzerine vuku' bulan ilana itiraz edilmeyerek tescil olunduktan sonra emlâk üzerinde bur sahib-i hak zuhur edecek olursa bunun hakkı sigorta parasından tediye olunup bu usul tahtında mülk iştirâ eden zat hiçbir zarara uğratılmaz.

Eğer az sa'y ile çok netice istihsal etmek bir tirakki ise bu usulünde pek büyük bir terakkiye delalet ettiğine şüphe yoktur. Torrens usulü hayat-ı kanuniyede vuku' bulabilecek tahavvülâtın ilk bir tecrübesidir. Bir adamın sesini asırlarca muhafaza eden fonografda birçok hususatta, ezcümle vasiyetlerde pek âlâ tatbik edilebilir. Avrupa'da vasiyetnameler noter denilen memur-ı mahsusalara tanzim ettirilir, ki bu yüzden tahassüs eden davalara nihayet olmaz. Bazı kere noter vasiyetname sahibinin fikrini tamamen ifade edemez. İhtisara mecbur olduğu cihetle bilâihtiyar bu fikri tağyir ettiği de olur. Hâlbuki noterin yazdıklarını kontrol altında bulundurmak için bu vasiyetnameye bir de fonograf üstüvanesi rapt edilirse [379] sahib-i vasiyetin fikrine her vakit vukuf kabil olur. İtalya'da bazı vasiyetnamelere bermucib-i kanun noter tarafından "Bu vasiyetname şühud muvacehesinde vasiyetname sahibini yanında olmuştur." İbaresini yazılmadığı için kâin-i lemyekün hükmünde tutulmuştur, hâlbuki fonograf sayesinde böyle şekle ait birtakım merasimin adem-i ifası birçok hakları paymal etmekten âciz kalır.

Fonograf ile stenoğrafi birçok yerlerde zabıt kâtiplerinin makamını tutabilir. Daha iyisi mevcut olmadığı için Kurun-ı Vüsta'da kabulü zarurî olan yazı usulünün elan ifadat-ı şühudu zaptta istimal olunması gülünç bir şey değil midir? Hiçbir kimseni eli fikrin ve lakırdının süratine yetişemez. Elinde kalem olduğu hâlde birçok ifadeleri dinlemeye, takib etmeye mecbur olan zabıt kâtibi alelacala birşeyler karalar. Bunu için tutulan zabıtlar alelâde nâkıs olduğu gibi birtakım itirazatıda dâidir. Çünkü şahitlerden biri kable'l-muhakeme vefat edecek olursa müstantik huzurunda tahriren zaptolunan ifadesine ekser-i ahvâlde itibar olunmaz. Hâlbuki bu işlerde fonograf ve stenoğrafi istimal edilirse mahasine meydan verilmemiş olur.

Yine geçen makalelerde gördüğümüz üzere müessesat ve adat kesb-i tevessü ederken bir devre-i tenakuz geçirecek aklen, mantıkan birbiriyle içtima etmez gibi görünen iki cüz, yani mazi ile istikbal i'tilaf ederler ve yavaş yavaş bu tezat zail olur.

Ezmine-i cedide hukukunda tesadüf olunan bu kabil tezatların en garibi muhakamaların ve bilhassa cezaya ait muhakemelerin şifahen cereyan edişidir. Muhakeme-i şifahiye, alelumum, medeniyetin en büyük muvaffakiyatından biri addedilir. Bu, bilakis pek eski birtakım âdat-ı kanuniyenni bakiyesidir. Bidayet-i medeniyette muhakemeleri şifahi olmasında bir mana vardı. O vakitler ne yazı, ne de başka mükemmel bir vasıta-i tebliğ yoktu; bunun için bir mahal tayin ederek işte alâkadar olanlar bir yevm-i muayyende orada toplanırlar, münakaşa ederlerdi. Bu vasıta güç ve zahmetli olmakla beraber gayet sade idi. Çünkü birçok adamları bir mahall-i muayyene gitmeye mecbur bıraktığı gibi şifahi bir münakaşa ebediyen sürüp gidemeyeceğinden işi binnesibe az bir zamanda tesviyeye de mecbur tutuyordu.

İşte bunu için, yazını istimalu sühulet kesb eder etmez derhal âdat ve mesail-i kanuniyede kullanılmaya başlandı. Filhakika bugün, mevadd-ı cezaiye muhakemelerinin hepsinde tahrirî bir istintak evrakı vardır. Müttehim, şahitler vesaire müstantıkın odasında hep isticvab edilmiş, bunlar yazılmıştır. Hâkim canı istediği zaman dosyayı alıp hepsine kesb-i ittila edebilir. Bu usul, şifahi usule müreccah olduğu cihetle aklen, mantıkan onun yerini tutmak onu izale etmek lâzım gelirdi. Fakat evvela izah olunan hadise-i ruhiye neticesi olarak bugün ikisi de mevcuttur.

Birçok kimseler adalet-i beşeriyenin muhikk olmadığını ve fena değilse bile her hâlde pek budalaca bir şey olduğunu iddia etmişlerdir. Fakat gayet zeki ve ömürlerini hakk u nahakkı tefrika hasr etmiş zevatın en beyinsiz adamlara bile saçma görünecek birtakım hükümler vermelerinin sebebini pek az kimseler aramıştır.

Şurasını nazar-ı dikkatten uzak tutmayalım ki hiss-i adalet, hissiyat-ı sairenin en mücerred ve müşevveşidir. Yani bunu izah için büyük bir sa'y-i dimağî lâzımdır. Binaenaleyh hükkâmın eline tatbik-i adalette rehber olmak üzere

bir kanun verilir. Bu kavâidden bazıları elyevm bir sebeb-i vücudu haiz iseler de – Avrupa’da kavaninin esası alelekser Roma hukuku olduğu cihetle- bazıları da ta eski zamanlara ait istidâlat-ı fikriye neticesi olup hâlâ muhafaza edilişleri insanların eski şeylere hürmet etmeye hilkaten meşgul olmalarından ileri geliyor. Fakat her hâlde bu kaidelerin kâffesi birtakım umumi esaslardan ibaret olarak yalnız kesirü’l-vuku’ ahvale tatbik edilebilir. Bazı hususî ahval olur ki umumi esaslar buna tatbik olunamaz.

Böyle bir hâlde bir hâkim mukteziyat-ı adalete tevfik-i hareket etmek için elindeki kavanîni vâzi’-i kanunun arzusunu nakıs sûrette ifade eder bir işaret, bir timsal olmak üzere telakki ederek bu kavâid-i umumiye-yi vakayi-i hususiyeye tatbik etmek emrinde hayat-ı zatiye-i adeletperverîsi ikaatına tebaiyet etmelidir. Yani her hâlde hukuk-ı mevzuanın hukuk-ı tabiiyeye ırcasına çalışmamalıdır.

Hâlbuki bugün Avrupa’da iş böyle değildir. Vakıa hükkâmın tefsir-i kanuna selahiyetleri varsa da bu pek mahduttur. Hele sa’y-i akall kanununun ikaatı icra-yı adalette metn-i kanun aynen tatbik hükkâmı sevk ediyor ve bunun neticesi olarak mugayir-i adalet birtakım hükümler sudur eyliyor. Mesela İtalya kanun-ı medenîsinin 1228’inci maddesinde bir mukavelenin adem-i icrasından dolayı zarar ve ziyan tediye edilmek lâzım geldiği zaman bu zarar ve ziyan mukavelenin hin-i akdinde tahmin nedilebilen miktarı tecavüz etmez. Bu hüküm bazı ahvalde muvafık-ı hakk ve hikmettir. Çünkü bir mukaveleni adem-i icrasından dolayı diğer bir adamın pek ziyade istifade etmesine set çekilmiş oluyor. Fakat bazı hâlde bu onun zararına sebebiyet veriyor. Milan ticarethanelerinden biri, bir Alman ticarethanesiyle bir mukavele akd eder. Bu mukavele mucibince Alman ticarethanesi bir zaman-ı muayyene kadar Milan ticarethanesine bir miktar-ı muayyen [380] demir putrel vermeyi taahhüt eylerse bu taahhüdünü ifa edemez. İtalyan ticarethanesi diğer taraftan bir mukavelename ile bu demir putrelleri başka bir şahsa teslime mecbur olduğundan bittabi o da ifa-yı taahhüt edemez. Ve bundan naşi 450 frank ceza-yı nakdîye mahkûm olur. Bu zarar ve ziyanı Alman ticarethanesinden dava eder. Hâlbuki Alman ticarethanesi kanun-ı medenînin bu 1228’inci maddesine istinaden bir şey vermemek ister. Çünkü İtalyan ticarethanesiyle bu mukaveleyi akd ettikleri zaman ileride ifa-yı taahhüt etmezse ona bir zarar terettüp edeceğini tahmin edemiyormuş, şahs-ı salis

ile olan mukaveleden haberdar değilmış. Bidayet mahkemesi kanunu hüsn-i tefsir ile Milan'daki ticarethaneye hak verirse de mahkeme-i temyiz bu tefsire müsaade edemeyerek metn-i kanunu muhafaza ile hükmü nakz eder.

Bu kabil daha birçok haksızlıklar varsa da ta'dadına lüzum görülmemiştir. Hele usul-i mahkemeye ait kavaninde bunun şayan-ı hayret misâllerine tesadüf olunur. Avrupa'da avukatlar arasında bir darb-ı mesel var: Her dava usul-i mahkeme sayesinde kazanılabilir." derler. Usul-i mahkeme için kavanîn vaz'ı, muhakemenin bir daire-i hakk u adalet dahilinde cereyanını temin etmek maksadından ileri gelmiştir. Usul-i mahkeme kavanin-i adalete vüsul için bir vasıta, bizzat adalet değildir. Hâlbuki usul-i muhakemenin en küçük bir kaidesine ufak bir riayetsizlik haklı bir davayı kaybetmeye sebep oluyor. İtalya'da bazı i'lâmlar, yazıya başlanırken mer'î olan bir fıkranı nazabit kâtibi tarafından unutulmuş olmasından naşî hükümsüz tutulmuştur. Hâlbuki bunda olsa olsa zabıt kâtibini bir cezâ-yı nakdiye mahkûm edip o noksanı ikmal ettirmek lâzım gelirdi.

Usul-i muhakeme mesailine bu kadar büyük bir ehemmiyet vermek ve onları adeta hakk u adaletin yerine ikame etmek hep taharri-i esbâbda yarı yolda tevakkuf edilmenin neticeleridir. İhtisarat-ı âşıkaneenin münebbihi olmak lâzım gelen gözler, kaşlar vesaire nasıl ki bazı ahval-i marizane bizzat mevzu'-ı aşktan ibaret kalıyorsa adalete vüsul için bir vasıta olmak icap eden mahkeme usul-i kavâidi de bizzat adaletin yerine kaim olup duruyor.

Bu hâller o kadar bedihi ki bazı hukuk-ı medeniye şerhlerinde bunlar inkâr olunmamakla beraber mazur gösterilmek istenilerek "bir faide-i içtimaiye mülahazasına mebni" ihtiyar addolundukları söylenir.

Avrupa'da ezmine-i cedide hukuku, kısm-ı azamı itibariyle, irae edecekleri şeyler yerine kaim olmuş birtakım timsallerin müzesi olduğu cihetle o timsallerde mevcut olan iki esaslı tabiata malik bulunuyorlar. Yani hem tul-i müddet muhafaza ediliyorlar, hem de her tarafa intişar ediyorlar. Ezmine-i cedide hukuku muhafazakârdır. Avrupa'nın şimdiki hukuku –bazı istisnalardan sarf-ı nazarla- Roma Hukuku'nun son derece tevessü etmiş bir şeklidir. Hâlbuki bugünkü efkâr, âdât, edyan, müessesat-ı siyasiye, teşkilat-ı içtimaiye Roma imparatorluğu zamanındaki efkâr ve adât ve edyandan, müessese-i siyasiye ve teşkilat-ı içtimaiyeden külliyyen farklıdır. Bu böyle iken hukuk –bazı ehemmiyetsiz tadilat

ile- yine aynı kalmıştır. Taharri-i esbâbda sebep-i hakikiye adem-i vüsal ile yarı yolda kalmak neticesi olarak Roma Hukuku sırf mahkeme-i mantıkiye sayesinde kabil-i tatbik birtakım umumi ve mücerred esaslar hâline girmiş, hayat-ı hakikiyenin şeraiti nazar-ı itibardan dur kalmıştır. Muhafazakâr oluşu bundan dolaydır. Çünkü ihtiyacat-ı hakikiye-i hayatiyeyi nazar-ı mülâhazaya almaktan vareste olduğu cihetle ben bu ihtiyacata tebean tahavvülden de geri kalmıştır.

İntişar ve taammümü de aynı sebepten ileri geliyor. Roma Hkuku'nun hemen böyle bütün dünyaya yayılışını onun fevkalâde iyiliğine ve tevekkufuna haml edenler pek yanılırlar. Bulakis bu bir inhitat ve adem-i tefevvuk alâmetidir. Çünkü bu hayat-ı içtimaiyenin hiçbir ihtiyac-ı hakikisine taalluk u tevafuk etmeyen timsallerin intişar ve taammümü kabilinden bir intişardır.

İşte sembolizm mebahisine dair Gmillaume Frero'dan hülâsa edilen mütalaat yukarıki sözlerle bitiyor. Görülüyor ki sembolizm yalnız edebiyata münhasır değildir. Edebiyattaki bir kısım sembolizm esasen bir hissi, bir fikri ifade için diğer bir işaret kullanmaktan, mesela köpeği sadakate timsal eddetmekten ibaret olup bu kabil timsaller herkesçe anlaşılabilirdiği hâlde sembolün irae eylediği şey makamına kendi kail olması takdirinde mesele bütün bütün muamma hâline girer. Şimdiye kadar yazdığımız makalelerin bu bahisleri tafsile müsaadesi olmadığından şu malûmat-ı umumiyyeyi burada ikmal ile onları sonraya terk ediyoruz.

(Hüseyin Cahit [YALÇIN], *Sembolizm-9: Ezmine-i Cedide Hukukunda Sembolizm*, SF, nu. 414, s. 375,378-380.)

Adâb-ı Matbuat

Muhterem Sabah Gazetesi muharriri “Fegahi” Efendinin Pîş-i İntihabına.

Ahlak ve adâb umumiyeyi muhafazaya memur ve mecbur gazetelerin isti'mâl edecekleri lisan o vazife-i necibe ile mütenasip olmak elzem bulunduğundan inzâr-ı âmâyâ vazı' edilen sahaif matbuatta -sevk-i ceblet ile- sarf ve irâd edilen elfâz müstehcene hiç mazeret kabul etmeyecek sûrette müstekre görünür, dâî-i nefret olur.

Vakıa gazetelere latife ve mizaç âmiz şeylerde yazıyla bilirse de bunlarda daire-i edeb ve terbiye haricine çıkılmayarak latifenin latif ve zarif olmasına, hiç kimse hakkında mütecevizâne ve haysiyet şeknâne isnâdat kabiheyi hâvi bulunmasına son derecede dikkat edilmek lazıme-i namusperveri iktizasındandır. Maatteessüf bu kaide-i ahlakiyeyi bilmeyen bazı gazete muharrirleri de görülüyor. Lâkin bunlar temin-i menfaat için halktan bir hande-i temsehîre arz-ı iftikar eden kimselerdir ki ciddi bir muharrir namına hiçbir vakit kesb-i istihkak edemeyip olsa olsa alem-i matbuatta palyaçoluk dergisini işgal debilir.

İşte Çarşamba günkü Sabah gazetesinde “Fegahi” nâm-ı müstear-ı altında gizlenen birinin güya letaiften olmak üzere yazdığı bir fıkra-ı mütecevizane de şimdiye kadar matbuat sahaifinde hiçbir kimse hakkında reva görülmemiş bir tabirin isti'mâli bu kabil rezaletlerin ne derecelere kadar meydan alabileceğini ispat için şayan-ı teessüf bir delildir.

Fegahi Efendi bilmelidir ki tecvizinden hayâ etmediği tahkiri kendisine iade etmekle beraber- eğer terbiye mani olmasa daha birçok galiz sözler isti'mâlinde hiç kimse için hiçbir güçlük yoktur. Fakat insanlarda ahlak ve edeb denilen bir hâl vardır ki maatteessüf böyle bir semte duçar olanları kendisine aynı sûrette mukabele etmekten mani eder; ve âdâb-ı matbuat letâifin bu gibilerini latif görmekten daima mütenefirdir!

Birkaç Söz

Fazıl muhterem Şemsettin Sami Beyefendinin “şiir ve edebiyattaki teceddüd ahirimiz” makaleleri üzerine edebiyat-ı hâzıra âsâr-ı bediasının doğrudan doğruya Avrupa ahenk edebisini [?] taklit yolunda vücuda getirildiğine

dair ibn-i Rifat Sami imzasıyla takriben bir buçuk ay evvel İkdam gazetesinde bir makale-i tariziye görülmüştü.

Bu zata verilecek cevap:

-Avrupa ahenk edebisi nedir? Siz bunu ne biliyorsunuz? Sualinden ibaret idi. Fakat bu kadar doğru bir sözle biçareyi alenen techil ve elzâm etmek nezakette yakıştırılmadığından emsali boş laflara yapıldığı gibi o vakit sadece sükut edilmişti.

Geçen hafta Çarşamba günü çıkan İkdam'da yine bu imzanın Fazıl muhterem Şemsettin Sami Beyefendi hazretlerine karşı kullandığı o mucib-i nefret lisan mütecevizane artık kendisinin nezaket göstermeye deymeyeceğini ispat ettiğinden şu birkaç sözü yazmaya lüzum görülmüştür.

Filhakika, Avrupa ahenk edebisinden bahsedilmek ve âsâr edebiye-i hâzırının Avrupa mahsul taklidi olduğunu iddiaya kıyam eylemek için hiç olmazsa Avrupa lisanlarından birini öğrenmiş olmak, Avrupa âsârının ne olduğundan agah bulunmak iktiza etmez mi? Bir adam böyle zerre kadar vakfi olmadığını ne cesaretle iddia edebilir ve o adama karşı: “Pek iyi ama siz bun nereden biliyorsunuz?” denilince -insafı varsa- sükut etmez de ne yapar? [340]

Şimdiye kadar dört beş defa tekrar olundu, “mahsul-ı taklit dediğiniz eserler hangisidir? Gösteriniz. Artık bu bîesas tekerlemelerden herkes usandı. Bir deliliniz varsa söyleyiniz” denildi. Eğer cevap verebilecekse bu suale verilmeli değil midir? Burası meskütane bırakılarak yine “taklittir! Taklittir!” diye taklit nedir, Avrupa âsâr edebiyesi nedir, buralarının farkında bile olmayan bir takım muharrirlerin çocuk gibi ısrarları gülünç olmak mertebesini geçiyor...

Muharrir makale yalnız Şemsettin Sami Beyefendi hazretleri için değil kimin için olursa olsun isti'mâlinde hayâ edilecek bir lisan mütecevizane ile müşârün-ileyh şiir ve edebiyat hakkında beyan mütalaadan mahrum bırakmak istiyor. Sami Beyefendi ömründe bir beyit söylememiş olduğu için şiir mübahesine karışmazmış. Suphanallah, Avrupa insanlarından hiçbirine vakıf olmadığı hâlde, salâhiyet bulan bir muharririn Şemsettin Sami Beyefendiyi Osmanlı şiir ve edebiyatı hakkında beyan mütalaadan mahrum tutmaya kalkışmasında ne hak tasavvur edilebilir? Ya husus ki Avrupa lisanı bilinmeyince Avrupa lisanındaki eserlerden bahsetmek, Avrupa ahenk edebisini anlatmak

bittabi muhaldir; fakat şiir ve edebiyat böyle midir? Şiirden anlamak için mutlaka şiir yazmak nazım ile uğraşmış olmak lazım mıdır? Bugün Rüştüye mekteplerindeki çocuklar bile meydana manzumeler koyuyorlar. Uzağa gitmeye ne hacet, işte ibn-i Rıfat Beyin bile âsâr-ı manzumeleri varmış. Şiir yazmak bu kadar ucuzladıktan sonra Şemsettin Sami Beyefendiye “siz şiir yazmadınız, susunuz!” demek için insan ne kadar cüretkâr olmalıdır? Eğer ibn-i Rıfat Beyin öteden beriden görüp işitip de yarım yamalak anladığı şeylerden başka kendisinin -ama bizzat kendisinin!- bildiği bir şey varsa onu meydana koysun; o zaman lakırdılarına cevap verebilir.

* * *

Söze nihayet vermeden bir noktanın daha izahı faideden hâli olmasa gerektir.

Bahsettiğimiz makale-i tariziye de: Salon köşeleri unvanıyla Servet-i Fünûn’a derç edilen romanda dans etmenin Türklerce adeta fezailden ve ulüm ve maarifin en büyüklerinden addolunduğundan dans bilmeyenlerin adeta hamakatele ve daha doğrusu terbiye-i medeniyeden mahrumiyetle itham edildiğine dair bir fıkra vardı. Bunun saike-i gazele ileriye sürülmüş bir iftira olduğunu ispat için Servet-i Fünûn 385 inci nüshasından bu bahse müteallik fıkraları işte aynen naklediyorum:

Bir İngiliz kızı Şekib Bey namında bu Türk ile vals edip oyun bittikten sonra diyor ki:

-Fakat siz ne iyi vals ediyorsunuz.. Bir Türk için bu harikulade bir şey!

Bu tarz tahsine canım sıkılıverdi. Münkeser bir sada dedim ki:

-Matmazel, bu sözünüzü bir iltifat olmak üzere kabul edemeyeceğim.

Taaccüple yüzüme baktı:

-Fikrinizi anlayamıyorum, efendim..

-Mamafih pek sade bir şey: Neden bir Avrupalı için tabî olan bir şey bir Türk için fevkalade olsun? Emin olunuz ki matmazel memleketimizde şimdi Avrupalılar kadar, belki de daha hissi, ahlaki terbiye ve tahsil görmüş pek çok geceler vardır.

Birden bire kızardı, sadası değişti:

-Emin olunuz, dedi; hiç o maksatla söylemedim. Sizi gücendirdimse kendimi bir türlü affetmem.

Sesimi çıkarmadım menfal duruyordum. Mendilini dudaklarının kenarına götürdü. Saçlarını düzeltti. Tevfik etti:

-İşte Türkleri hamâkatle, terbiyesizlikle itham ediyor denilen fıktrat bunlar. Fakat ne gariptir ki bir İngiliz kızı Şekib Beyin müdafaasını hamiyetperverane buluyor da muhatabının memleketini, milletini sevdiğini görerek beyan-ı memnuniyet ediyor; biçare muarız ise -okuduğunu anlamak seyye-i bedbahtısı olarak- nelere sahip oluyor!

İngiliz Misi: “Siz ne iyi vals diyorsunuz? Bu bir Türk için harikulade!” dediği zaman bu son cümle-i istibadeye bahsi vals bilip bilmemekten külliye çıkarılmıştır. Avrupaca raks-ı terbiyenin zihniyetinden ma'duddur. İşte İngiliz kızı kendi nokta-i nazarına göre böyle müzeyyen, mükemmel bir terbiye kastediyor; muhatabı da ona göre idare-i kelimeler ederek kavmiyetini müdafa ediyor; bu Türklerde de Avrupalılar kadar terbiye görüş gençler bulunduğunu söylüyor. Sonra İngiliz Misi'nin: “Hiç o maksatla söylemedim” tevil nadimânesi de vazihen isbat ediyor ki Türkler için intibaad edilen şey vals bilmek filan değildir, belki Avrupalıların bizi pek yanlış tanıması neticesi olarak onlarca hakkımızda hâsıl olan bir sürü batıl zehaplar mukabil Şekib Bey de görülen nezaket, hissen muamele ve terbiyedir. Bir İngiliz kızına karşı Şekib Beyin mukabelesi de tam mukteza-ı hâl ve mevki-i riayet ve dikkatini ispat eder; binaenaleyh şayan teşekkürdür. Acaba romandaki zat İngiliz kızına: **[341]**

-Hayır matmazel, Türkler vals bilmezler. Hele muharrirlerinden muhafız ahlak ve hadım edebiyat geçinenleri meyhanelerde bulutlanarak yerlerine o hâl ile avdet ederler; onların vals budur, baloları ise mecmuu muğbeçegandır!

Deseydi, İbn-i Rıfat Bey o vakit mi memnun olurdu?

(Hüseyin Cahit [YALÇIN]; *Adâb-ı Matbuat*, SF, nu. 412, s. 340-342.)

SONUÇ

Elli yıldan fazla süren yayın hayatıyla kendinden söz ettiren Servet-i Fünûn dergisi, getirmiş olduğu yeniliklerle de Türk basını ve edebiyatı açısından önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyal, siyasi ve kültürel alandaki olumlu-olumsuz gelişmeleri yansıtması açısından da önemlidir.

XIX. Asırda imparatorluk, gerileme daha doğrusu çöküşten kurtulmak için birçok hamle yapmış, ancak yapmış olduğu bu hamleler ve Batı ülkelerinin paylaşma serüveni imparatorluğun çöküşünü daha da hızlandırmıştır. Böyle umutsuzluk ve sıkıntılı bir ortamda yetişen nesle, basına uygulanan her türlü baskı ve sansüre rağmen, Servet-i Fünûn dergisi vasıtasıyla az da olsa düşüncelerini açıklama fırsatı bulmuştur.

Servet-i Fünûn dergisinin 401-402. sayılarında, siyasi olarak kayda değer bir gelişme görülmemektedir. Daha çok Batı ülkelerindeki haberlerden ve romanlarından çeviriler görülmektedir. Bunun yanında dikkat çeken diğer bir husus da sağlık alanındaki gelişmeler hakkında bilgi verilmesidir. Özellikle Servet-i Fünûn dergisinin ilave kısmı olarak yayınlanan Supplement Politique'te ise daha çok sağlık hapları, şuruplar, maden suları, şaraplar, mağaza ve muayenehanelerin tanıtımı yapılmıştır. Ayrıca Musahabe-i Fenniye başlığı altında yayınlanan makalelerde fen ve bilim alanındaki gelişmeler hakkında okuyuculara bilgi verildiği görülmektedir.

Dergide oldukça fazla resim, fotoğraf ve karikatür vardır. İncelenilen sayılarda toplam 127 fotoğraf, 109 resim, iki adette dört parçadan oluşan karikatür vardır. Bu resim ve fotoğrafların içinde 14 adet resim portresi, 32 adet de fotoğraf portresi yer alır. Diğer resim ve fotoğraflar ise tablo, manzara, bina ve moda kompozisyonlarından oluşur. Resim, fotoğraf ve karikatürlerin hepsi siyah-beyazdır. Bazı resim ve fotoğrafların altında Türkçe açıklamalar yer alırken, bazılarının altında hem Türkçe hem de yabancı dilde açıklamalar yer almaktadır.

Bunun yanında roman, az da olsa tiyatro tefrikaları, şiir, edebiyat ve dille ilgili yazılar ve makaleler yer almaktadır.

Yeni bir dil kurma gayreti içinde olan Servet-i Fünûn nesli ve edebiyatının en çok eleştirilen ve tartışılan yönü dili olmuştur. Servet-i Fünûncular Tanzimatçılardan farklı olarak “sanat sanat içindir” görüşünü benimsedikleri için dillerini de belli bir kesimin anlayacağı düzeyde kullanmışlardır o dönem Fransızca konuşmak ve yazmak moda olduğu için yazılarda çokça Fransızca kelimeler kullanmışlardır. Bu etkenler düşünüldüğünde Servet-i Fünûncular dillerini ağır, anlaşılmaz ve süslü bir yapıya büründürmüşlerdir denilebilir. İncelenilen sayılarda özellikle duyuru reklâm ve çevirilerde bu hususların karşımıza çıktığını görmekteyiz.

Servet-i Fünûncular en büyük değişikliği şiir türünde yapmışlardır. Tanzimat neslinin şiiri, daha çok Doğu ve Batı şiirinin karışımı gibidir. Onlar daha çok Divan şiiri ile Fransız şiirinin şekil özelliklerini kullanmışlardır. Servet-i Fünûn nesli ise başlarda Divan şiirinin şekillerini kullanmışlarsa da daha sonra bunları terk ederek tamamen Batı şiirine yönelmişlerdir. Fransız sembolistlerinden esinlenilerek şiirlerine serbest nazmı uygulamışlardır. Ayrıca Fransız şiirinden sone tarzını benimseyerek soneyi adeta Servet-i Fünûn nesli şiirinin sembolü hâline getirmişlerdir. Sone tarzında şiir yazımının en büyük temsilcileri Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin olmuştur. İncelenilen sayılarda en az çevirisi yapılan tür şiir olmuştur diyebiliriz. Şiirlerin çoğunluğunda serbest müstezat ve sone tarzının kullanıldığı dikkatimizi çekmektedir.

Türk edebiyatında Avrupai tarzda hikâye ve romanın ilk örnekleri Tanzimat döneminde görülmeye başlar; ancak bu dönemde yazılan roman ve hikâyelerin çoğu halkı eğitmeye ve bilgilendirmeye yöneliktir. Özellikle Ahmet Mithat'ın yazdığı romanlar buna örnektir. Zamanla Servet-i Fünûn roman ve hikâyecileri, Tanzimat neslinin roman ve hikâyecilerinden teknik bakımından üstün konuma gelmiş, hatta roman ve hikâyede modern bir teknik oluşturmuşlardır. Namık Kemal, Ahmet Mithat gibi üstatların ilk eserlerinde romantizmin etkisi görülürken Servet-i Fünûn neslinde ise daha çok natüralizm ve realizmin etkisi görülmektedir. Servet-i Fünûn neslinin ünlü hikâye ve romancıları arasında Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet

Hikmet Müftüoğlu ve Safveti Ziya'yı sayabiliriz. İncelenilen sayılarda daha çok Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un roman ve hikâyelerinin tefrika edildiği görülür.

Servet-i Fünûn neslinde tiyatronun şiir, hikâye ve roman kadar gelişmediği görölmektedir. Servet-i Fünûn neslinde tiyatro ile en çok ilgilenen ve en çok eser veren Hüseyin Suat (Yalçın)'tır. Daha sonra Abdülhak Hamit (Tarhan), Mehmet Rauf, Halit Ziya, Cenap Şehabettin, Ali Ekrem, Safveti Ziya, Faik Ali'yi sayabiliriz. İncelenilen sayılarda özellikle Abdülhak Hamit (Tarhan)'ın tiyatro eserinin tefrika edildiğini görmekteyiz.

Sonuç olarak Servet-i Fünûn nesli, edebi türlerin birçoğunda kendini göstermiş ve eser vermişlerdir. Servet-i Fünûn dergisi de bu eserlerin yayınlanmasında ve ediplerin kendini göstermesinde gözü kulağı olmuştur denilebilir. Bu tespit özellikle inceleme yapılan sayılarda daha net bir şekilde görölmektedir.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Kenan.

1990 Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

AKYÜZ, Kenan.

1986 Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

AYATA, Yunus.

1996 “Servet-i Fünûn Dergisi (256-305. Sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.

BANARLI, Nihat Sami.

1997 Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 1-2, İstanbul: MEB Yayınları.

BİRİNCİ, Ali.

2002 “31 Mart Vakasının Bir Yorumu.” Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türk Yayınları, VII; 381- 414.

BOLAY, Süleyman Hayri.

2002 “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Tür Düşünce Tarihi.” Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türk Yayınları, XIV; 515–566.

BOYRAZ, Sevda.

2001 “Servet-i Fünûn Dergisi (1119-1170. Sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.

Büyük Türk Klasikleri, C: 9- 10, İstanbul: Ötüken Söğüt Yayınları.

1989-1990

DEVELİOĞLU, Ferit.

1996 Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara: Aydın Kitapevi.

DUMAN, Musa.

- 2002 “Yenileşme Dönemi Türk Dili.” Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türk Yayınları, XV; 107–130.

EKİNCİ, Necdet.

- 2002 “*Türk Basın Tarihinden Kesitler.*” Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türk Yayınları, XIV; 675 – 680.

ENGİNÜN, İnci.

- 1998 Abdülhak Hamit Tarhan’ın Tiyatroları III, İstanbul: Dergah Yayınları.

ENGİNÜN, İnci.

- 1986 Abdülhak Hamit Tarhan, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ERCİLASUN, Bilge.

- 1994 Servet-i Fünûn’da Edebi Tenkit, İstanbul: MEB Yayınları.

İNÜĞÜR, M. Nuri.

- 1993 *Basın Yayın Tarihi*, İstanbul: Der Yayınları.

İSKİT, Server R.

- 2000 *Türkiye’de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

KABACALI, Alpay.

- 1999 *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KABACALI, Alpay.

- 1998 *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayi*, İstanbul: Cem Ofset Matbaa ve Anonim Şirketi.

KABAKLI, Ahmet.

- 2002 Türk Edebiyatı, C:1-3, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

KAPLAN, Mehmet.

- 1997 Tevfik Fikret Devir – Şahsiyet- Eser, İstanbul: Dergah Yayınları.

KARAALIOĞLU, Seyit Kemal.

1982 Resimli Motifli Türk Edebiyat Tarihi, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevi.

KERMAN, Zeynep.

2002 “Servet-i Fünûn *Edebiyatı*” Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türk Yayınları, XV; 204 – 211.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir.

1964 Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara: Edebiyat Yayınevi.

KODAMAN, Bayram.

2002 “*II. Meşrutiyet Dönemi (1908 – 1914).*” Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türk Yayınları, VII; 333–380.

KAYA, Hasan.

2002 “Servet-i Fünûn Dergisi (1171–1222. Sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.

KURAN, Ahmet Bedevi.

1959 Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele, İstanbul: Celtül Matbaası.

MÜFTÜOĞLU, Mustafa.

1977 Yakın Tarihimizde Siyasi Cinayetler (Meşrutiyet Devri), İstanbul: Yağmur Yayınları, II.

NECATİGİL, Behçet.

1999 Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İstanbul: Varlık Yayınları.

ORAL, Fuat Süreyya.

1967 Türk Basın Tarihi, C: 1, Ankara: Yeni Adı Matbaası.

OKAY, Orhan.

2002 “Osmanlı Devleti’nin Yenileşme Döneminde Türk Edebiyatı.” Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türk Yayınları, XV; 167 – 180.

ÖKSÜZ, Yusuf Ziya.

- 1994 Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi,
Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZDEMİR, Emin.

- 1990 Örnekle Açıklamalı Edebiyat Bilgileri Sözlüğü, İstanbul: Remzi
Kitapevi.

PARLATIR, İsmail.

- 1993 Tevfik Fikret ve Dil ve Edebiyat Yazıları, Ankara: Türk Dil Kurumu
Yayınları.

Şemseddin Sami.

- 1989 Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Enderun Kitapevi.

TANPINAR, Ahmet Hamdi.

- 1988 XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: Çağlayan Kitapevi.

TEKİN, Arslan.

- 1995 Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü, İstanbul: Ötüken
Neşriyat.

TOKGÖZ Ahmet İhsan.

- 1993 Matbuat Hatıralarım. (Haz. Alpay Kabacalı), İstanbul: İletişim
Yayınları.

TUNAYA, Tarık Zafer.

- 1959 *Hürriyetin İlanı (II. Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar)*,
İstanbul: Baha Matbaası.

SEVÜK, İsmail Habib.

- 1941 Avrupa Edebiyatı ve Biz -2, İstanbul: Remzi Kitabevi.

GÖRSEL MUHTEVA
VE
SAYFA ÖRNEKLERİ

درسماعنده سنه
۱۰۰ پاره در
شرائط اشترا
ولایاتده سنه لکی ۱۰۰ آلتی آیلنی
۸۰ غروش اولوب اوج آیلنی
یوقدر . قیرله دن مقووا بور
ایله آلتی ایچون سنوی بکری
غروش فضله آلتور .

سِرْوَتِ-فُنُون

صاحب امتیاز و مدیری
احمد احسان
شرائط اشترا
درسماعنده سنه لکی ۱۳۰ ،
التی آیلنی ۷۵ ، اوج آیلنی
۴۵ غروشدر پوسته ایله
کودر یلورسه ولایات بدلی
اخذ اولتور .

نجشبه کونلری چیقار . منافع ملک و دولته خادم مصور عثمانلی غزته سی

No : 401

Directeur-proprietaire
Ahmed IHSAN

SERVET-I-FUNOUN
JOURNAL ILLUSTRÉ TURC PARAISSANT LE JEUDI
CONSTANTINOPLE

8me Année

BUREAUX :
78, Grand rue de la
Sublime Porte

سکرنجی سنه — اون آلتی جلد

نجشبه — ۵ تشرین ثانی سنه ۱۳۱۴

عدد : ۴۰۱

Directeur-proprietaire
AHMED IHSAN
8me année N° 401
Le 10 Novembre 1898

BUREAUX :
78, Grand rue de la
Sublime Porte
CONSTANTINOPLE

ABONNEMENTS.
150 piastres ou 32 francs
par an pour tous les pays
de l'union postale

سِرْوَتِ-فُنُون

تَوْجِیْهٔ و جَوَازِ قِیَمَتِی

SERVET-I-FUNOUN : SUPPLEMENT POLITIQUE

صاحب امتیاز و مدیری

احمد احسان

حسکمزده موافق آثار قبول اولتور
عزرات اتاده اولتور — هررولو
اوراق سرعمرر نامنه کوندرللدور

شرائط اشترا :

درسماعنده سنه لکی ۱۳۰ التی
ایلتی ۷۵ ولایاتده سنه لکی
۱۵۰ و التی آیلنی ۸۰ غروشدر
سنه سی ۱۰۰ پاره در

سکرنجی سنه ، اون آلتی جلد

نجشبه — ۵ تشرین ثانی ۱۳۱۴

نومبر : ۴۰۱

دوسمادته ستمه
۱۰۰ پارهدر
شرائط اشترأ
ولایاتده سنه لکی ۱۰۵۰ آئی آیلدی
۸۰ غروش اولوب اوج آیلدی
یوقدر . قیرله دن مقوردا بورر
ایله آلتق ایچون سنوی بکری
غروش فضله آلنور .

توقون

صاحب امتیاز و مدیری
احمد احسان
شرائط اشترأ
دوسمادته سنه لکی ۱۳۰
الی آیلدی ۷۵ ، اوج آیلدی
۴۵ غروشدر پوسته ایله
کوتدر پلورسه ولایات بدلی
ایخذ اولور .

بجشبه کونلری چیقار . منافع ملك و دولته خادم مصور عثمانلی غزته سی

No : 401

Directeur-proprietaire
Ahmed IHSAN

SERVET-I-FUNOUN

JOURNAL ILLUSTRE TURC PARAISSANT LE JEUDI
CONSTANTINOPLE

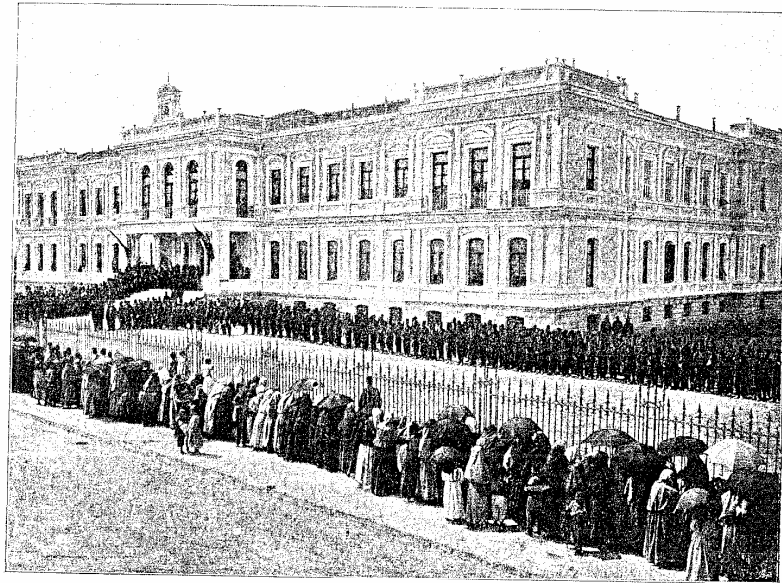
8me Année

BUREAUX :
78, Grand rue de la
Sublime Porte

سکرنجی سنه — اون آلتنجی چلد

بجشبه — ۵ قمرن تائی سنه ۱۳۱۴

عدد : ۴۰۱

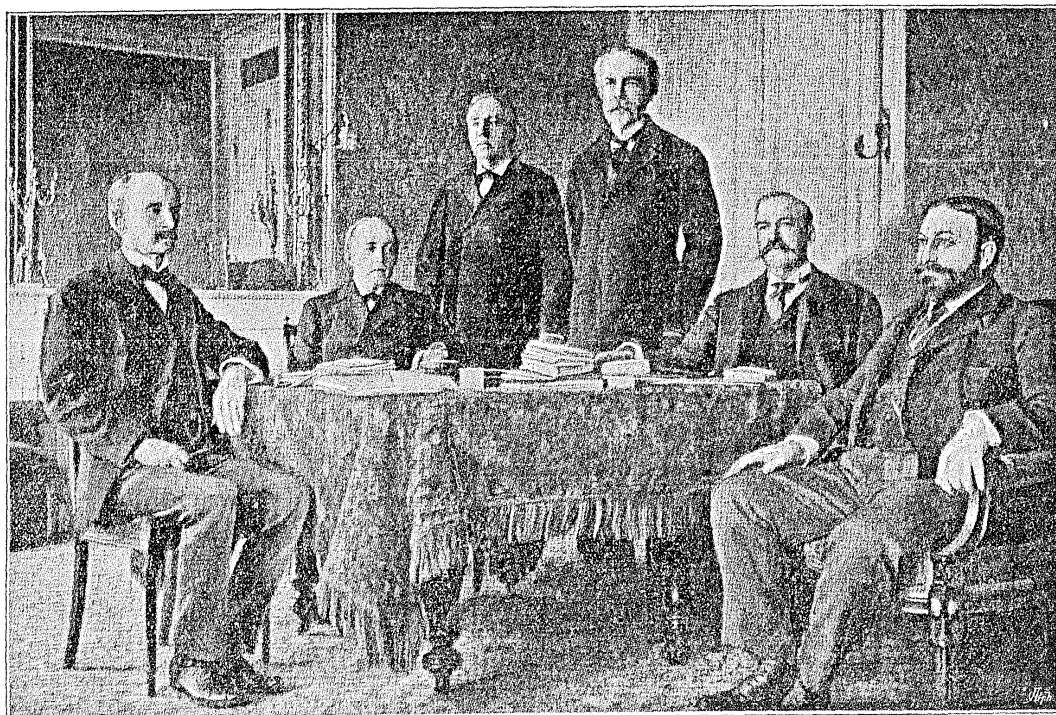

[سایه معمور شوایه حضرت پادشاهیده سیروزده مجدداً انشا و کشاد اولانان دائرة حکومت]

Le nouveau Couak du Gouvernement à Sérès.

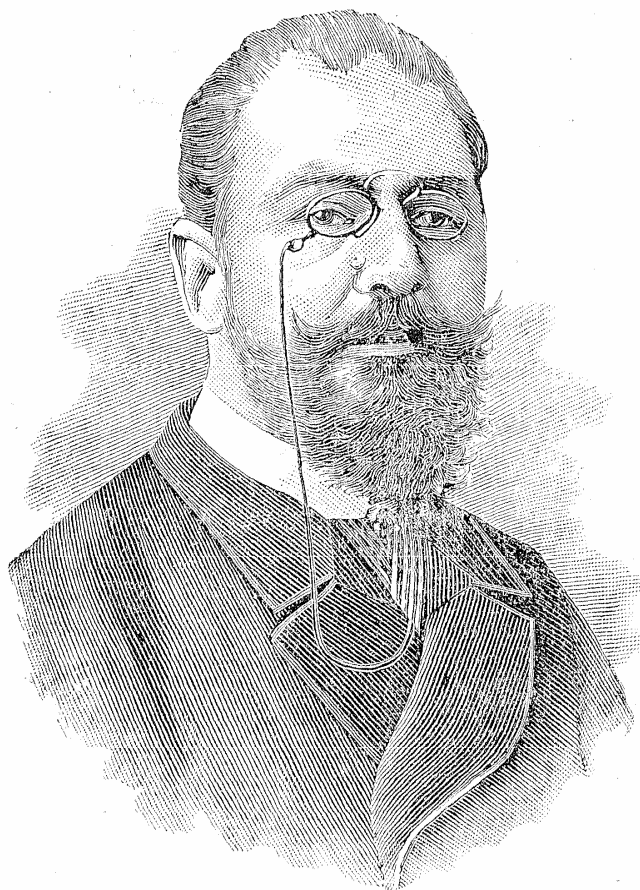
{ مودہ }

[آمریکا و اسپانیا محاربه سنک شرائط صاحب سنی امضالامق اوزره پارسه]
 [کلن امریقا مرخصاری]

[الانجی سنہ حکومتاری شنیکلری اجرا اولنان آوستریا ایمپراطوری و مجارستان قرالی]
 [حشمتلو فرانسوا ژوزف حضرتلری]

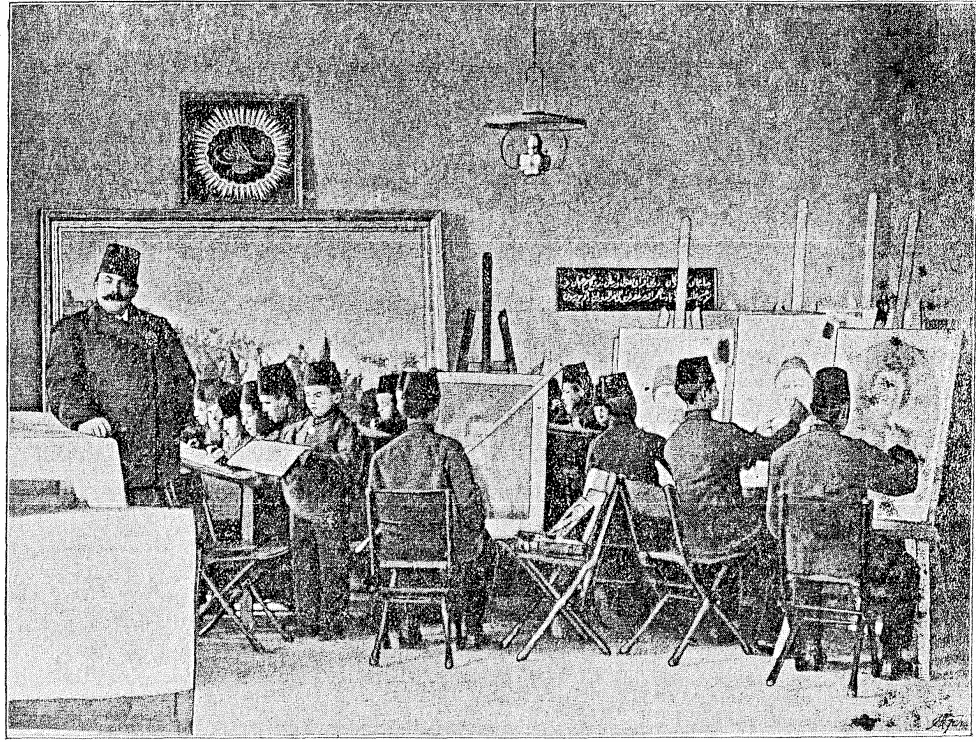
فرانسہ رئیس وکلای سابقہ سندن اولوب برای سیاحت شهر مزہ مواصلت ایدن
[موسیو لئون بورژوا]

Monsieur Léon Bourgois, Ancien premier Ministre français qui se trouve
actuellement en touriste à Constantinople.

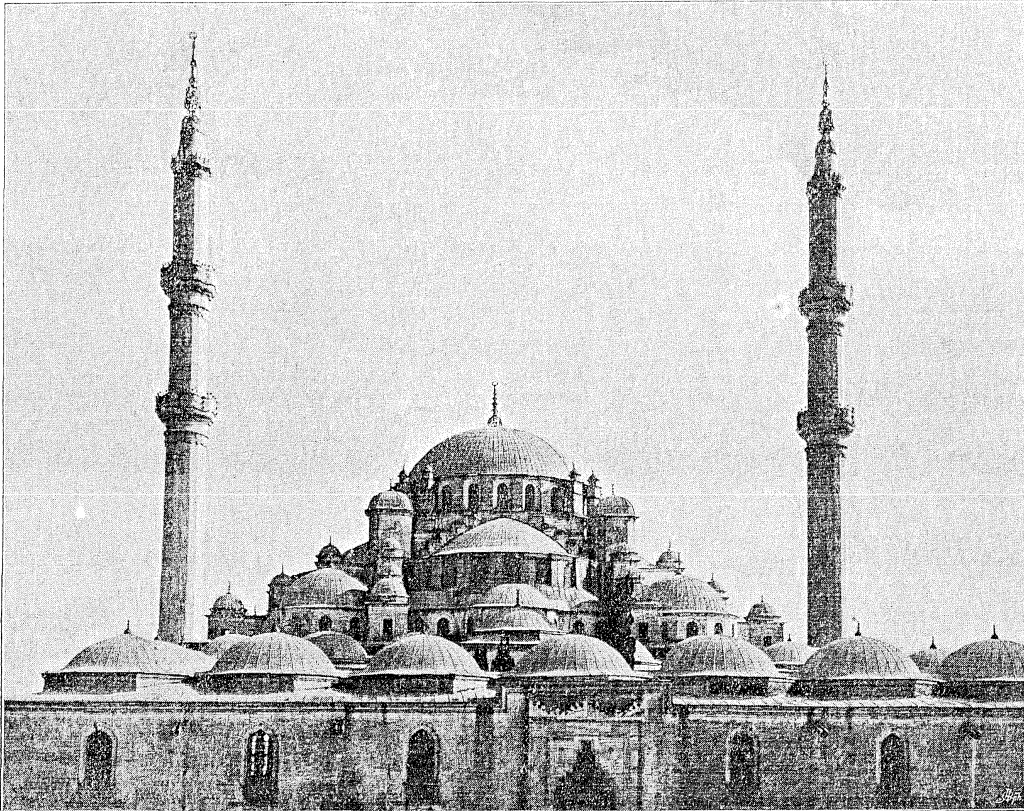

مکتب مالیکه و حقوق شاهانه حقوق دول و تجارت معلمی محکمه تمیز اعضاسندن
مرحوم علی شهباز افندی

Ali-Chahbaz Effendi, professeur du Droit international et commercial à l'Ecole Civile et à la Faculté du Droit de Constantinople, membre de la Cour de Cassation; mort le 22 Décembre 1898.

[سایه معارفوایه حضرت پادشاهیده ادرنده تأسس ایدن حمیدیه مکتبی اشا کردانک رسم صنفی]
 Les élèves de la cour de dessin à l'Ecole Hamidié d'Andrinople.

{ فاتح جامع انوار لامعی }

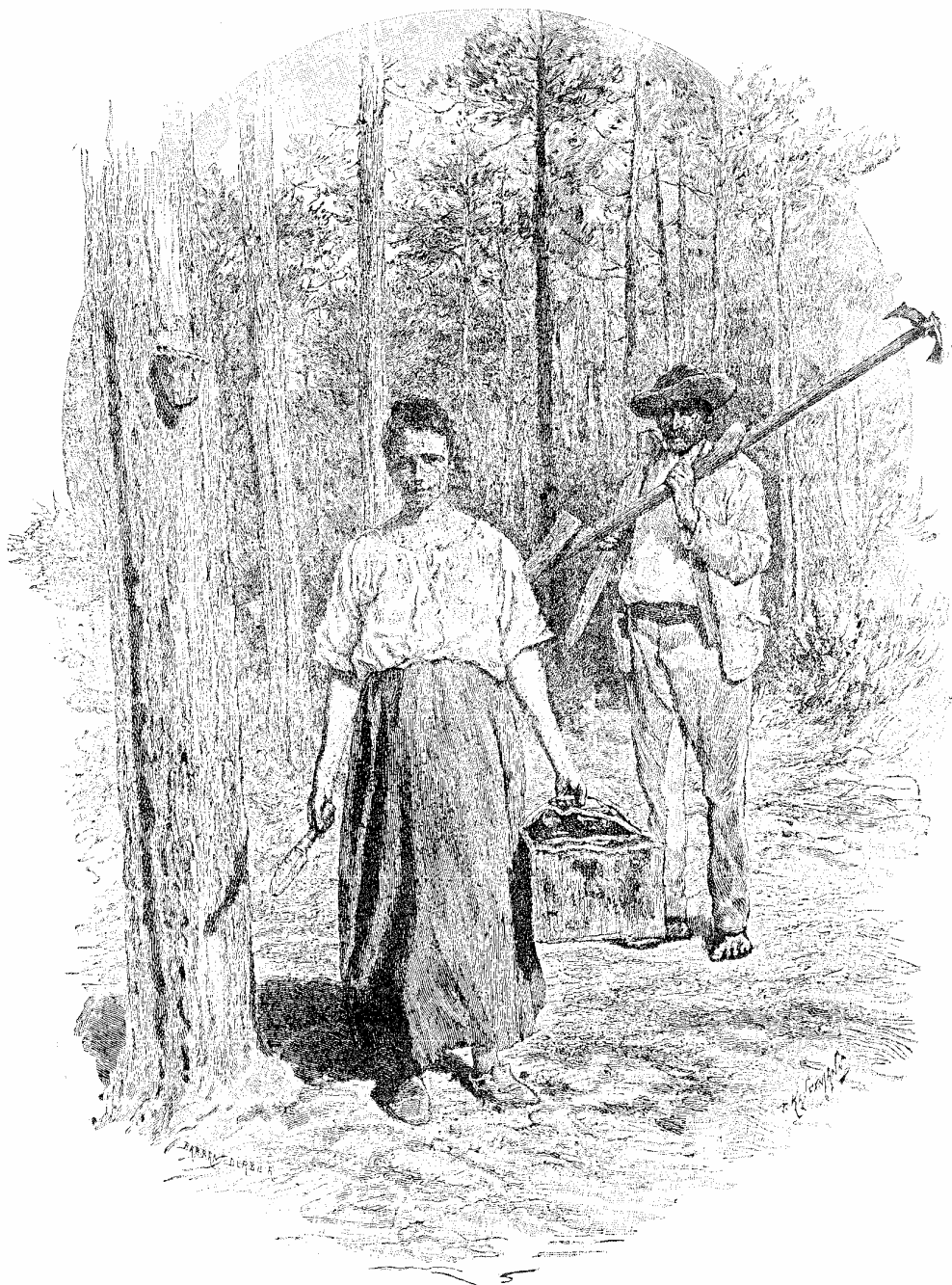
La Mosquée Sultan Mehemed.

نافعه و تجارت ناظر جدیدی اعظم وزرای سلطنت سنیه دن

دولتو ذهنی پاشا حضر تلری

Son Excellence Zihni pacha, nouveau ministre des
Travaux-publies et d'Agriculture.

برلوحه

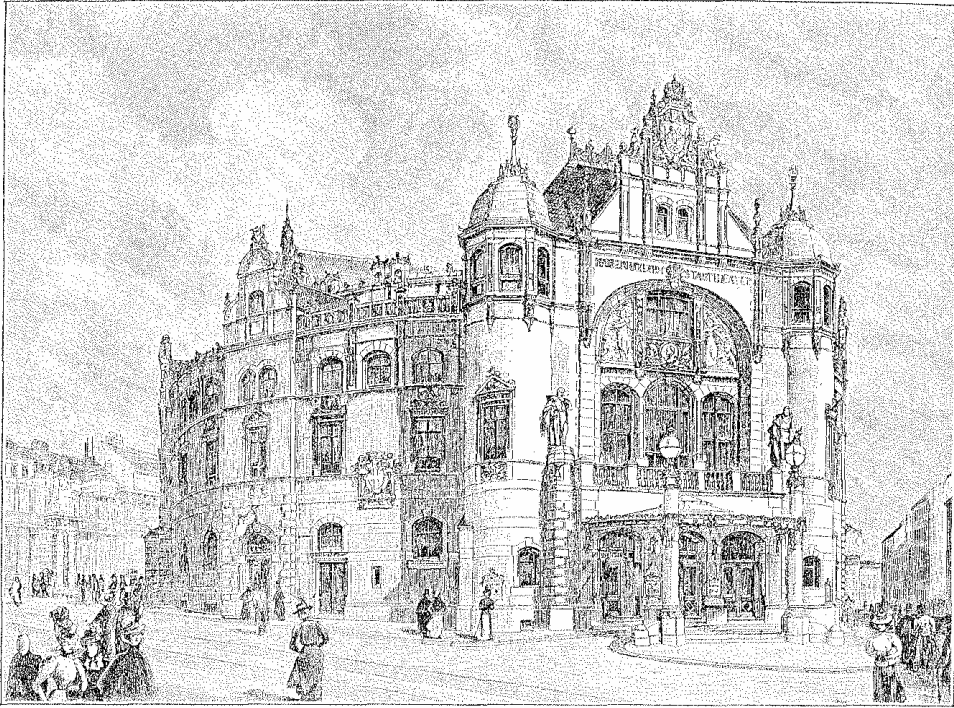
مشاهیر معاصرین : امراض عینیه متخصص مقتدری

دوكتور اسعد بك

Dr. Essad Bey, ocelliste.

شك

ن

(اوستریا ایمپراطوری حضر تہرینک الانجی سنہ قومداری وسیلہ سبلہ وانہدہ انشا و کشاد اولمان یکی تیاترو)

Le nouveau théâtre de Vienne

لوحة : کوکریچیلر

ویال شرابی

قنه قنه ، ات و کیرچ خلاصه سی ایله ترتیب اولمان
مذکور شراب وجوده فوق العاده قوت و دیزلره
درمان ویردیکی کبی صحت بدنیه بی دخی تجدیدایدر .

اختیار لرك قادی نلرك چو-

جق لرك و خسته لكدن

هنوز شفا یاب اولانلر

ایله بنیه سی ضعیف اولانلر

نلرك و بوی آتدقلری

سندده ضعیفنانان دلیقا-

نلیرك عصب و کیکلرینی

قوتلشدیروب دیزلرینه درمان کتیرمك ایچون یکانه
چاره تداویدر .

قانسزاق ، صاریلق ، هضمسزاق ، اشتها سزاق ،

اسهال معده ، خسته لکاری و سکر ضعیفتی برقاچ

شیشه استعمالی ایله اسناسا تشفییه اولنور .

در سعادت و طشیره ده عموم اجزاخانه لرله اجزا

قوت ايكسیری

قان بعضاً ضعیف اور وقوتی غائب ایدوب وظیفه سنی مطلوبه موافق صورتده ایفا ایده حس . بو حال علی الاکثر خسته لقدن هنوز قالمانلرده واختیارلرده و بنیه سی ضعیف اولانلرده حامله وسوت احزیرن قادینلرده وسن رشده واصل اولان دایقانلیلر ایله کوچک چوجقلرده واقع اولور که تداوی ایدیلوبده حال طبیعیسنده براغیله جق اولورسه وخیم نتیجه لری حاصل ایدر . (الیکسیر ویتال قانتین) نام قوت ایکسیری برچوق تجربه لردن سوکره اختراع ایدلش فوق العاده مقوی بر شرویدرکه وجودی قوتلندیردیکی کی قانی دخی تمیزلر کیکاری قوتلندیریر وانسانه شبابت خاصه لرینی اعاده ایتدیروب دیزلره قوت وبدنه متانت ویرر . صراجه خسته لغی دخی مذکور شروب واسطه سیله درحال تداوی ایدیلور . درسعادت و طنهره اجزا خانه لری ایله اجزا ده پولرنده ساتیلور .

تاج العروس من شرح القاموس

بر نسخہ سی بشیک بطال صحیفہ لی اون
جلد الہ معتنا مصر بصمہ سیدر شو فیات
مصرفک الحق ثلثانی اولدیغنه اینانکز آیت
وحدیث وادبیات متوغلیننه بر نسخہ سی الزمدر
دها ایلروده یدی سکنز لیره به آرایان بوشه
حیقه جقدر .

استفاده ایدیکنز

۳۱۶ رمضان اییداسنه قدر سکنز بچق
بعده اون عدد بکر میلک سیم مجیدییه مطبعه مزده
صاتیلیور خارجدہ سیار مخبر من نوقیق افندییه
مراجعت اولته خارچ ایچون نقلیه وپوسته
پارہ سی ضم اولنور .

امتعة بيتيه وتجاريهك درسعادتن ممالك
 عثمانيك سائر يرلرينه وممالك اجنبيهه ارسالي
 وياجلي ضمانته مؤسس

ارسالات وترانسيت اداره خانهسى

ژول سپادارو

بک اوغلانده دوغرى يوله ۵۳۹ نومروده کاشدر

MAISON D'EXPEDITION & DE TRANSIT.

J. SPADARO

439 — GRANDE RUE DE PÉRA — 439

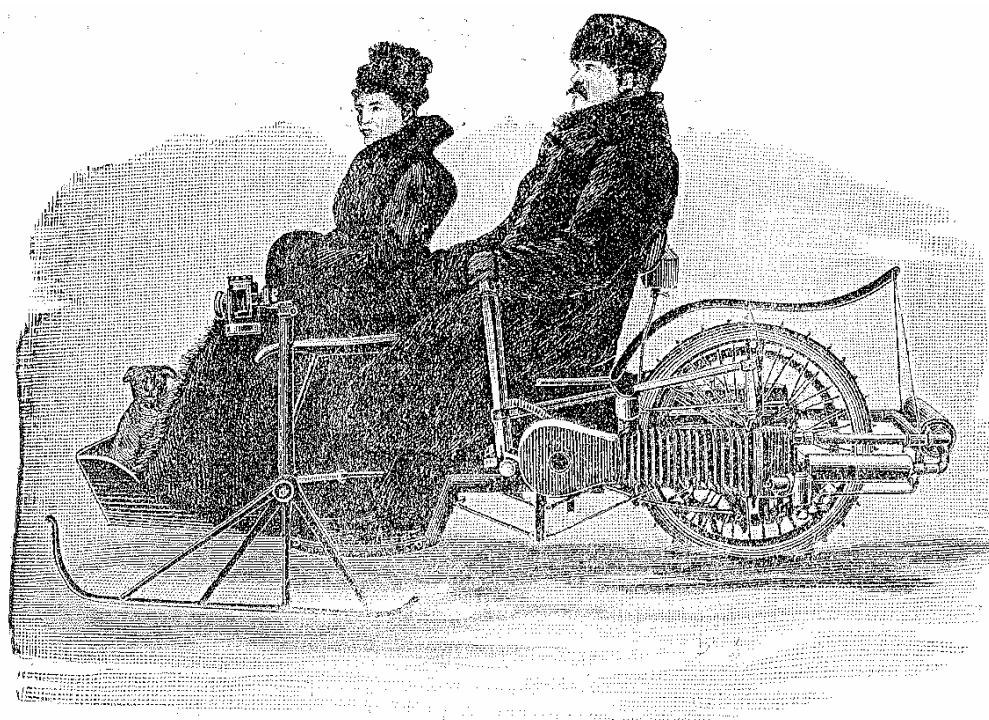
CONSTANTINOPLE.

استانبوله قریب ویا بعید کړک ممالک عثمانیه

داخلنده اولسون کړک ممالک اجنیههده بوانسون

بهار قوزولری

یکی ایجاد اولتیمس وه لوسیدیل قیزاق

(۲)

(۱)

(۴)

(۳)

مندرجاتمیز حکایه : جانی اناری

مکتوب بردن برنی بو خدمتی به تسلیم ایندی . یا خود کندی کل خبر ور . معافه نه اید .

زانی پلانی احد ایشک کندی .

درسمادته شهسوی
۱۰۰۰ باره در
شرائط اشترأ
ولایانده سنه لکی ۱۰۰ آلتی آیلنی
۸۰ غروش اولوب اوج آیلنی
وقدر . قیرله دن مقووا بورو
ایله آلتی ایچون سنوی بکرمی
غروش فضله آلتور .

تورقون

صاحب امتیاز ومدیری
احمد احسان
شرائط اشترأ
درسمادته سنه لکی ۱۳۰
آلتی آیلنی ۷۰ ، اوج آیلنی
۴۰ غروشدر پوسته ایله
کوندر بلورسه ولایات بدلی
اخذ اولتور .

پیشینه کونلری چیقار . منافع ملک و دولته خادم مصور عثمانلی غزته سی

No : 420

Directeur-propriétaire
Ahmed IHSAN.

SERVET-I-FUNOUN

JOURNAL ILLUSTRÉ TURC PARAISSANT LE JEUDI
CONSTANTINOPLE

9me Année

BUREAUX :
78, Grand rue de la
Sublime Porte

طونوزخیم سنه — اون یدنجی چلد

تخشیبه — ۱۸ مارت سنه ۱۳۱۰

عدد : ۴۲۰

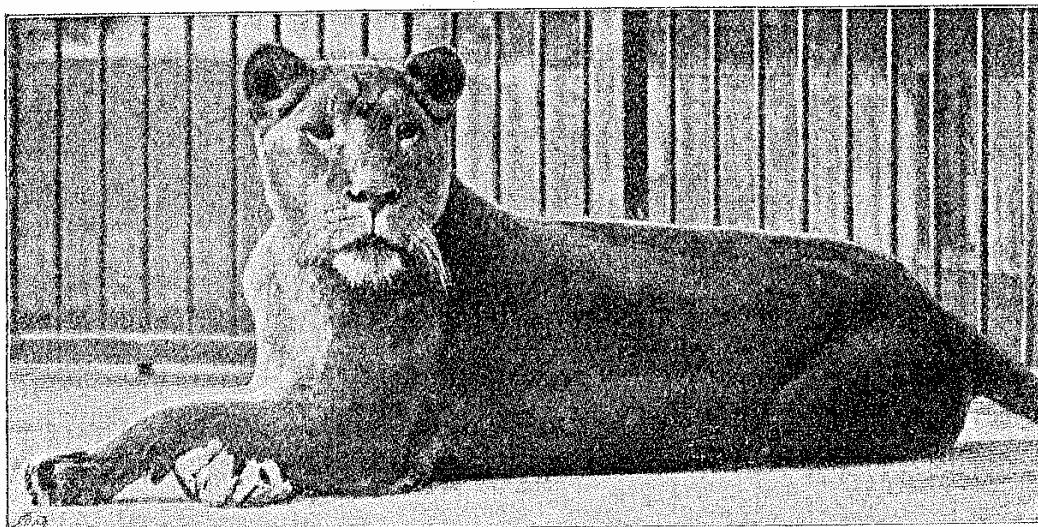
حمیدیه سوارلی الی ایکنجی الیک قول
اناسی قورتلو شیا بک

عموم حمیدیه سوارلی الیلری ارکان حرب
رئیس عرتلو محمود بک اقددی

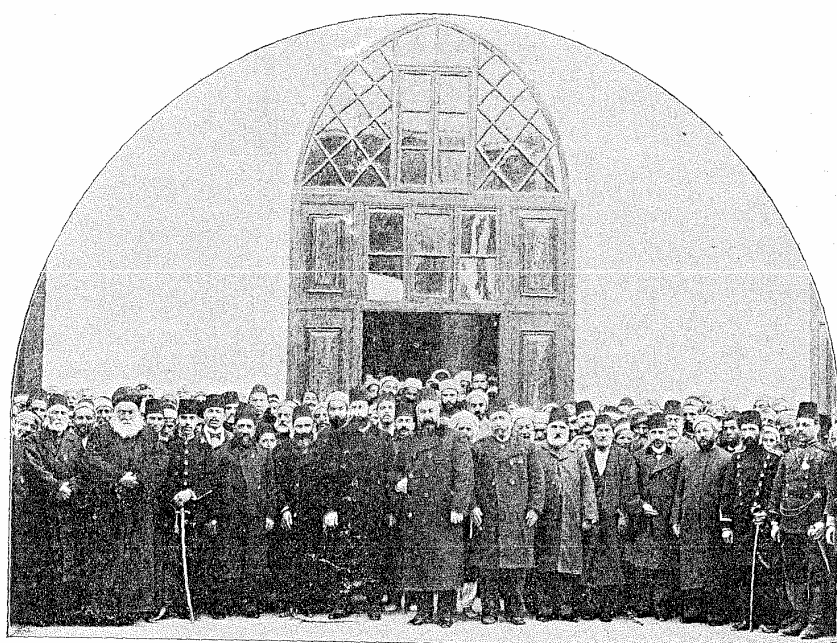
حمیدیه سوارلی یدنجی لوا ارکان حربته
ملحق یوزباشی وحید بک

[سایه سلطوتوایه حضرت خلافتناهیده متشکل حمیدیه سوارلی الیلرینه مخصوص یکی اوسیفورمه لر]

Les principaux officiers des régiments de Cavalerie Humidié dans leur nouvelle uniforme.

موسیقینک حیواناته تأثیرنی: آرسلانک بر اوپرا پارچه سنی حین استماعده کی طوری .

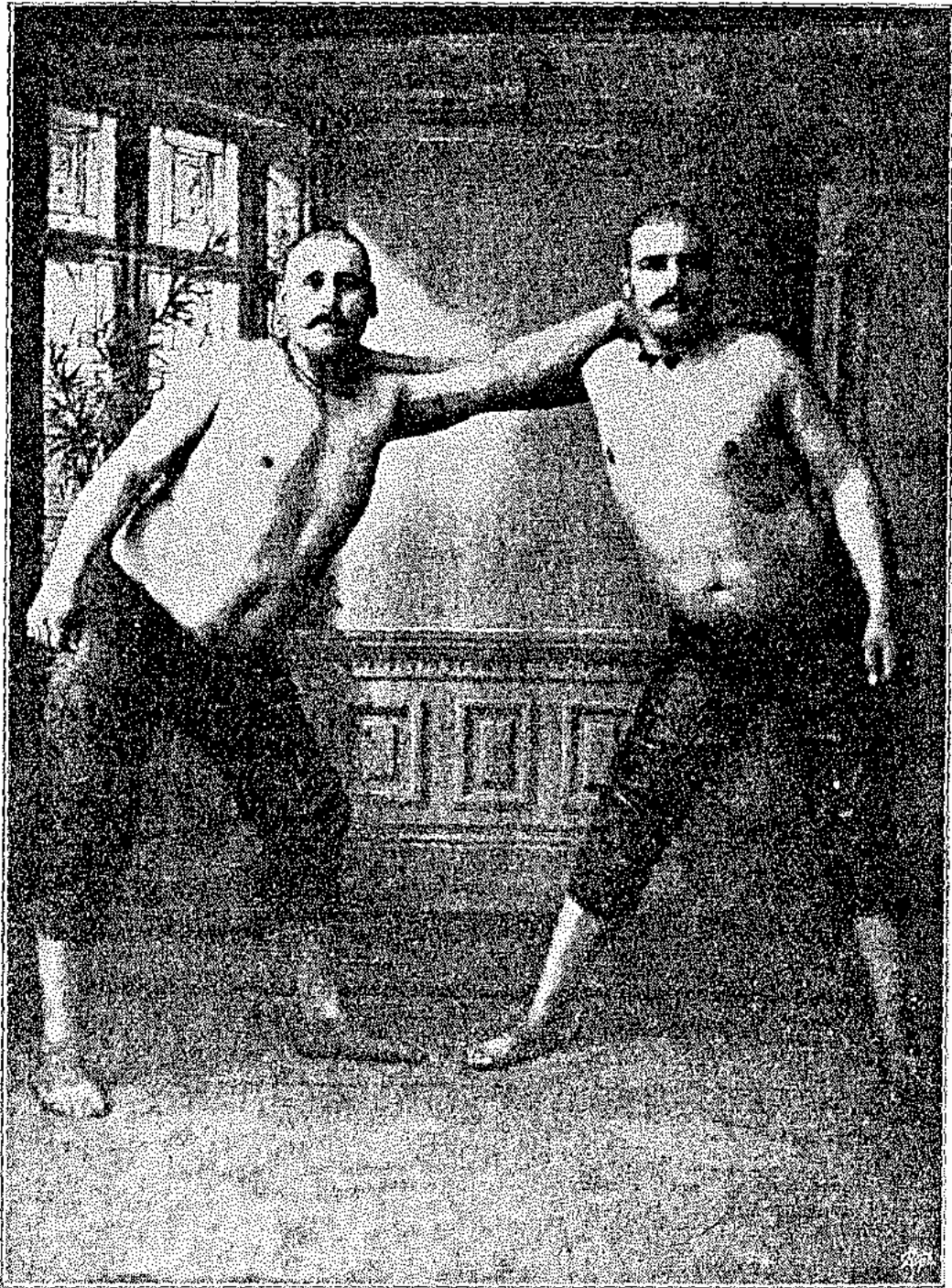

{ سایه دیانتوایه حضرت خلافتناهیده طرسوسده تجدیداً انشا اولنان جامع النورک رسم کشادی }

L'inauguration de la Mosquée El-Nour à Tarsus.

لوحة : مشغول مائنا

آطه‌لی علی چهلوان

قورت دره‌لی محمد چهلوان

بزده پهلوانلق

دیکه روحم ...

— عمدتاً —

اینگه نازک، نحیف، بلکه ده شوخ
پر سکوز لاک ... ترماننده
او یله بر شه ستم وارکه ،
اوقدر بیکسانه اغلار که
بوصدای شغف ، بونفخه روح
بر ادا وار دنیور حیائنده ...

دیکه ، روحم ، بوروح کربانی

شیری بر موج بوشش لغمت
سسوزلوب سینه رفیقندن
ساریور لبرنده بر شعله
یوقغان غرای شفقتله ؛
یشه بر مضطرب این حیات
طوبولور اک کوچوک شهیقندن ...

دیکه ، روحم ، بوروح نالانی

تازه بر عشق محض سسنک
موجاننده کشف راز ایدیور ؛
صوت بلوری ، — جوی بر صفوت —
ستر هجرانه بولیور قدرت ؛
ایشته هر زده سنده سینه سنک
عشق نومیدی اهترار ایدیور ...

دیکه ، روحم ، بوروح عریانی

— ۱۰ مایس ، ۱۳۱۵ —

توفیق فیکرت

ارکان حربیه اوالنندن افضل اسرای عسکر یه دن

صاحبوم عمر پاشا

Omer Paşa, mort à Constantinople.

درسمادنده سنه لکی
۱۰۰ پاره در
شرائط اشترا
ولایاتده سنه لکی ۱۵۰ آلتی آلتی
۸۰ غروش اولوب اوج آلتی
بوقدر . قیرله دن مقووا بوروز
ایله آلتی ایچون سنوی بکری
غروش فضله آلتور .

سرفنون

ساحب امتیاز و مدیری
احمد احسان
شرائط اشترا
درسمادنده سنه لکی ۱۳۰ ،
التی آلتی ۷۵ ، اوج آلتی
۵۴ غروشدر پوسته ایله
کوندر بلورسه ولایات بدلی
اغند اولنور .

پنجشنبه کونلری چیقار . منافع ملک و دولته خادم مصور عثمانلی غزته سی

No : 433

Directeur-proprietaire
Ahmed IHSAN

SERVETIFUNOUN

JOURNAL ILLUSTRE TURC PARAISSANT LE JEUDI
CONSTANTINOPLE

9me Année

BUREAUX :
78, Grand, rue de la
Sublime Porte

طقوزنجی سنه — اون بدنجی جلد

پنجشنبه — ۱۷ حزیران سنه ۱۳۱۵

عدد : ۴۳۳

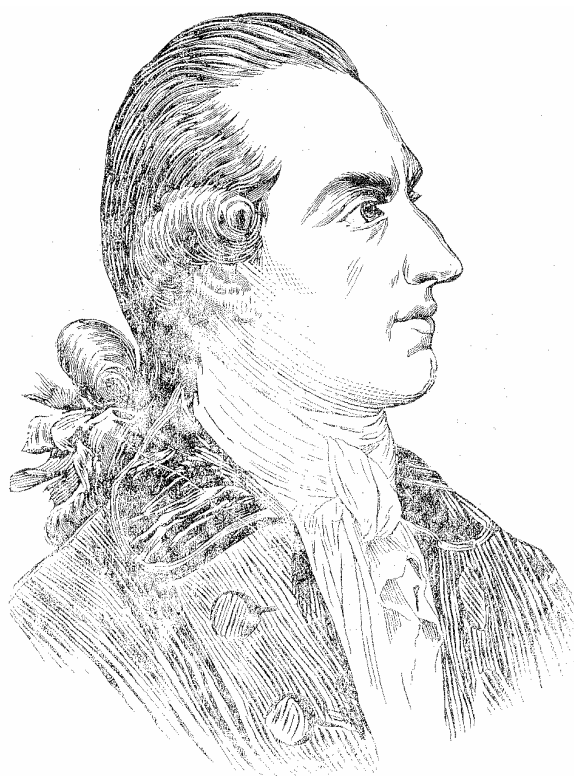
زغفرانبولیده برکوی دوکونو
Une noce à Zagfranboli

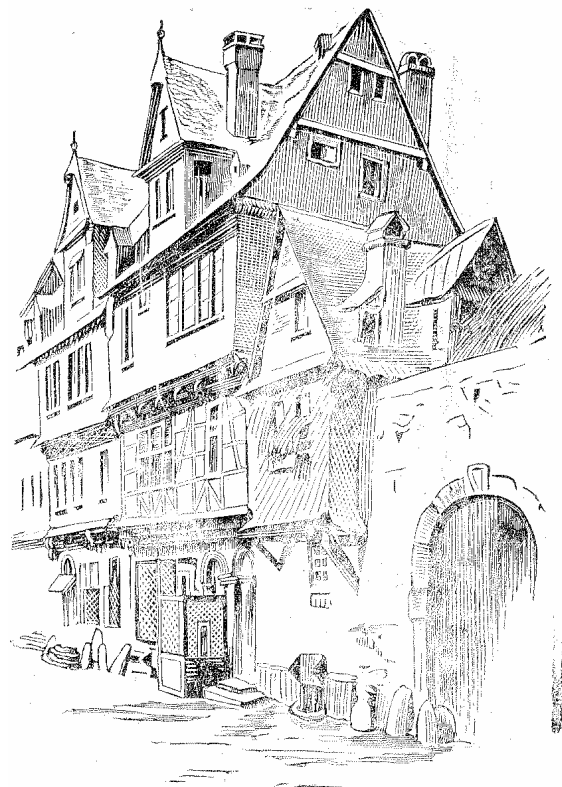
تروت فنونه
 في ١٧١٥ سنة ١٤١٥
 عبد الحميد

لوحة : كيم بن ؟

آلمانيا شاعر داهيسى غوته

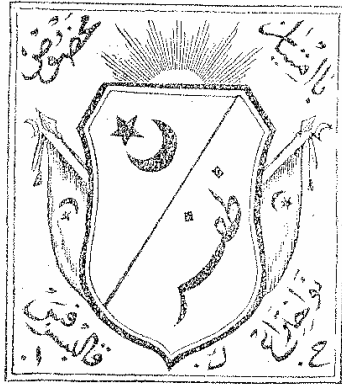

غوته نك تولد ايتديكي خانه

نواجید

قالبسز ظفر فسی

فیثات اھون — شکل ظریف

نواجید

یاغوردن بوزولمز فس

استفاده بیوک — استعمالی قولای

از آرزو ایمن

احتمالاً نیکو کار است

در سعادت کی به شریف بر روی اثری فارسی شده

ایک و تفکیک بر صورت جدیدده قاریشدرلمسیله وجوده کان اشبو نواجید فس قطعاً
ضولمز ، یاغوردن بوزولمز ، صو ایله بیقانسسه برشی اولمز . اصلا قالب استه من . حفظ صحته
تمامیله مطابقتدر . فیائی اھوندز . بوفسبردن هر کسک باشنه وطییمته کوره هر رنگده وهر قالبده
بولتور . درونی اطلس وکناری داخله کودریله مستور اولدیغندن تر ایله یاغلامز . بر سینه
مدت قوللاسیله حتی تأمین اولمشدر . فیاتر بروجه آتیدر :

فوق العاده فس : درونی اطلسی ، کناری کودریلی ، پوسکولی برابر ، غروش ۲۷
برنجی نوع فس : یالکز کناری کودریلی پوسکولی برابر ، غروش ۲۰
ایکجهی نوع فس : کودریسز وپوسکولی برابر ، غروش ۱۶

طشردن آرزو ایمنلر دوغریجه اداره خانهسسه بازمیلیدر . هر فس ایچون یدی غروش پوسته
پارهسی ضم اولتمیلیدر . اوتوز غروشه قدر پوسته پولی قبول اولتور . پول موضوع مکتوبلر تمهد اولتمیلیدر .

اشبو نواجید فسک بشقه شعبهسی وصرحی یوقدر .

اسکی ویکی
بی عسقر قلمنی
دبا بجا
آفتیبا

میکائیل قلینا

کونزه ۸ - ۱۲
قاپسول استعمال اینه
برقاع کونزه تراوی اولنور .

موسک

ماری
طایفه سده سده

سکبا فریاده
یادم باصح افریبی
میانیک دو طایفه درک
دهک با بجه اوج فانه دره مانیانور .

الحر زبده

مشروب
بجان باده تراوی در

آزادیت
باده سده سده سده
سده سده سده سده

بچه اعلان مفید

ثروت فنونه ايلك سنه لرده درج اولتان تابلولردن منتخب اون درت قطعه سي بر آره يه كتير يلوب بولاره
مخصوص اوله رق محرارديز توفيق فكريت بكك انشا ايتديكي منظومه لرده علاوه قلنه رق مكممل بردفتر وجوده
كتيرلش صنايع نفيسه يه متعلق

يَا بُغْرَامَا

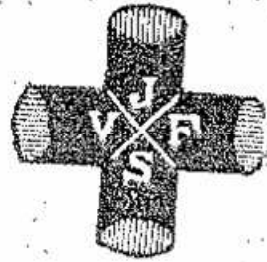
عنوانيله بودفمه موقع انتشاره چيقارلشدر . پانورامامزده مندرج رسملك كافه سي آوروپاده فوق العاده شهرت
آلمش ياغلي بويا تابلولردن الك ماهر حكماكار طرفندن حك ايدلش و ثروت فنون ايچون بالخاصه جلب اولمش
ايدى . بودفمه آلبوم حالنده طبيعته ايريجه اعتنا قلندى ، جمله سي بر آره ده بك كوزل بر مجموعه تصاوير تشكيل
ايتدى ، باخصوص لطيف منظومه لرله ده ترين ايدلدى . شوقدر مكمليت ايله برابر فيثاتي يالكز ايكي غروشدن عبارت
بولتان « پانوراما » نى قارئين كرامه توصيه ايدرز . طشره ايچون — پوسته اجرتى برابر اوله رق — يوزياره يه در .

نوطه مجموعه سی

موسیقی شناسانمز طرفندن بسته لنان شرقیلر
 میدانه چیققدن نکره اغزدن اغزه بالاستقال
 نغمهجه بر چوق نچولانه اوغرادینی وهله
 سرور زمان ابه ستون ستون اونودلانی مع التأسف
 واقع اولمقده بولندیجه جهته بویولده بر تندیبه
 میدان ویرمامک وموسقیمزک اساسنک محافظه
 وبقاسنه خدمتده بولمق مقصدینه یکیدن یکی به
 بسته لنان شرقیلرک بسته کارلرندن امضالی
 اولهرق بوطه لری آلهرق هر اون بش کونده
 بر (نوطه مجموعه سی) نامیکله ایکیشر شرقی
 موضوع نظرگاه موسیقی پروران اولمسنه منتسین
 موسیقیدن عزتاو غالب نک افندیجه قرار
 ویرلمشدر . تینا ایشنجی فورمه سی نسر اولندیگی
 جهته ارباب موسیقینک حسن تلقیمی شرقنه
 مظهریتدن امینر .

اطبایا و جراحانہ اعلان

« صلیب احمر » نام معاونت مجروحین ہیئت نامنه

تیمار ادواتنه مخصوص عمومی فابریقه

اسویچریانک (شاف حاوز schaff house)

شہرندہ ۱۸۷۱ تاریخندہ تأسس اولمشدر .

شاف حاوز فابریقه سنک معمولاتی ہر طرفدہ

مشہور و معتبردر .

دنیا ناک اک بیوک خستہ خانہ لری و حربیہ

نظارت لری شاف حاوز فابریقه سی تیمار ادواتنی

استعمال ایندولر .

در سعادت و طشرہ دہ کی بالجملہ اجزانہ لردہ

واجزا دہ پولرندہ صاتیلور .

خا ۵۲

اعلان

انا طولى عثمانلى پور بولى

شهر حال راومينك اونجهى و حزينانك
 يدنجى بازار ايرتسى كونلرته مصادف اولان
 ياسقاليدنك اللجهى كوني عيد مخصوص مناسبتيله
 طوزله و ككبوزه و هر كه و ازويد ايچون بركون
 و ييله تحك و ايسكيشهر ايچون اوچ كون معتبر
 اولق اوزره مائله لره مخصوص ييليتلرك حيدر
 پاشا موقوفنده و كوپر يدهكى ييلت محلنده فروخت
 ايديله حكي و ايشه و ييلتلى حقهده جارى فيئات
 و شر اطاحه استحصال معلوماته آرزو كس
 اوللرك مواقف مذكوره تينه مراجعت ايللرى
 لزومى اهالى مهترمه اعلان اولنور .

في ۷ مائس سنه ۱۳۱۵

مسيريت

اسوچ اصوليله دارالتداوى طبي

دو قنور ارتور ميله ويچ

اسوچ اصوليله ماساژ و طبي چمناسټيک ، الکتريک ايله تداوى على العموم امراض عمود فقاريناک تداوى خصوصيسى ، داپنوت قنور لړک انواعى .

کيک خسته لقلري ، صراجه ، روماتيزما ، معند باش اغريسي ، سکر اغريلري قيريق چيقيق و « لوقاس شامپونير » اصوليله قيريق لړک تداويسي . شيشمانلري ضعيف لاقق اصولى .

عسرت هضم الم معده قبض .

على العموم امراض عصبيه ضعف عصبي احتياق الخ .

امراض قلبيه انفيرماى ثوى وضيق نفس و معض کتات

مخدرات عثمانيه ايجون خصوصى معاينه خانه

ويوم خصوصى واسوچ اصولنده متخصصه برطيبه

دخى بولنور .

دارالتداوى بازاردن ماعدا هر کون ساعت

۳ دن ۱۰ نه قدر آچيقدر .

اجزاخانه ترکیه يه وقريننده کوچک اسماعيل

پاشا خانه ۶-۷-۸ نومرولى معاينه خانه يه مراجعت

مجلس طیبہ عثمانیہ طرفین تقدیر اولنان

اکسیر سیریا

Elixir Sureya

یکی و فوق العادہ معدوی قوت شروی

(اکسیر ثریا) نامیہ بوکرہ خاصی نسا خستہ خانہ سی سراجزاجیدی رفعتلو علی ثریا
افندی طرفین یاسلان بواکسیر هر نوع درمانزلقلمری کیدرر ، قانسزلقه قارشو یکانه
دوادر ، وجوده قوت ویرر ، مزعج معند معنده خستہ لقلرینه پک نافع اولغله بعدالتحلیل
والتدقیق مجلس طیبہ ملکیه وهیئت صحیة عمومیه جه صورت مخصوصه ده تصویب و تقدیر
اولتمشن وهر تجربه ایدنک مطلقا بو تصدیقه کمال مسرتله اشتراک ایده چکی شهره سز بولمشدر .
اوروبادن کن امثالی ادویه به هر وجهه فائق عثمانلی مالیدر .
مسکر توزیعی — بانچه قپوسنده ۱۸ نومرولی صرحیحیان افندی اجزاخلانہ سیله اجزا
تجاری قصابیان افندیکن اجزا معازمسنده ومشهور اجزاخلانہ لرده بولنور .

۴۷۷